

ગુજરાત વિચાર્પીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઢિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૮૧ વાર્ષિક

પુસ્તકનું નામ વેદિઃ ૮૨-૮૧૫

વિષય ૫૭૨૪:૯

H. H. Sir Seltan Mohomed Sha Agakhan
G. C. S. J.; L. L. D. &c.
ISMAILI HAZAR IMAM.

હીઝ હાઇનેસ સર સુલ્તન મોહમદશાહ આગાખાન
 ઇ. સી. એસ આઈ: એલ. એલ. ડી.
 ઇસમાઈલી હાઝર ઇમામ.

વેદિક—ઇસ્લામ.

અથવા

મીંડુ જમને જવાબ.

બે ભાગમાં

૧ હો ભાગ—વરતેજનું વીલ—

૨ બે ભાગ—ઇસ્માઈલીયા રહસ્ય.

સંપાદક:—

ઈબ્રાહીમ જુમ્હૂર વરતેજ.

જપારી પ્રગટ કર્તા.

મુખી લાલજીભાઈ દેવરોજ.

પ્રથમ સં. ૧૯૨૧

સંવત ૧૯૭૭.

દ્વિતીય સં. ૧૩૩૬.

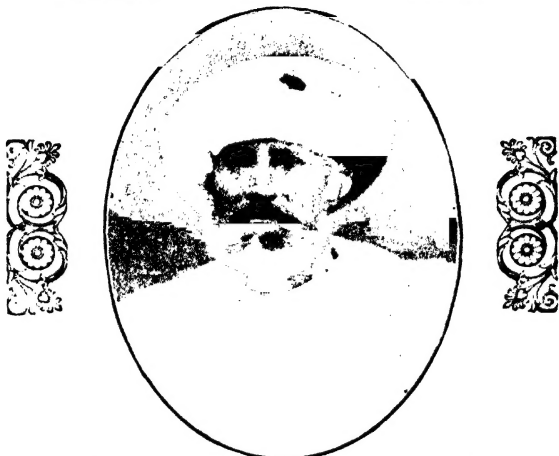
મુદ્રય રૂપીયા બે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૨૦૧૧

શ્રી લુક મેનેજર વલીલાલ નાનજીએ થી જોગન સીન્ધી પ્રેસ,
૧૧૩ પાલખી મલોલા મુબઇ, નં ૬ માં જાણી અને
મુખી લાલજીલાલ દેવરાજે થી જોગન
સીન્ધી પ્રેસ ૧૧૩, પાલખી

મલોલા, મુબઇ નં ૬ G. D. 120

માં પ્રગટ કરી. R. D. 112

પિતાજી જીસખલાઈ માહામદ મુખી

તથા

માતૃશ્રી ગંગાબાઈનાં રૂહ.

મદારાં લાલન પાલન, અને કેળવણી માટેની કાળજી અને મહેતુ
દુન્યવી વહેવારનાં સાક્ષિયો તથા લક્ષ્યાં આશીર્વાદી બક્ષેસો સાથે લગ-
ભગ ૨૧ મે વરસે અવિલકતપણે સ્વતંત્ર થયા પછી બીજાં ૨૧ વરસ
સુધીની આપની હયાતી દરમ્યાન મહેતુ જે થોડીક સેવાનો સ્લાવે
મળ્યો છે. તેમાં આજ છંદસાં બે વરસંથી આપની હયાતીનાં અને
આપની છાંયા-માયાનું સ્મરણ થતાં જે મહેતુ શાંતિ માનવાનું બનતુ
હોય તો એજ કે, આપનાં વાંચિત ખુદાવંદ હાજર ઇમામ નામદાર

આગાખાન રૂપી રહેમતનાં સાંગરનાં ઉછળતાં મોળાઓથી આપનાં ભોળાં અને ભાવીક રહેને શાંતિની પ્રાપ્તિ માટે ઉમેદ ધરાવવા જોઈલો આશાવંત છું.

જાતિ અને જમાતી ખ્યાતીનું મુળ—અને ભોળાણી કુળનાં શણ-ગાર મ્હારા બપાવા—માહામદ મુખીની નામદાર પહેલા આગાખાન સાહેબની પ્રાપ્ત થએલી સેવાનાં ફળ તથા તમે માતપીતાના આશ્રયે મ્હારી બાળવયમાં નામદાર બીજા આગાખાન સાહેબનો મુઆરક હાથ મારા માથે મુકાવાનો મજેલ અમુદ્ય પ્રસંગનાજ પ્રતાપે હાલના મોજુદ ઈમામ ખુદાવંદ સુલતાન મહમદશાની રહેમ નજરનો નુરાની હાલ મેળવવા ભાવ્યશાળી થયો એમ સમજું છું.

એવા એક આપના રૂણી પુત્ર તરીકે “ત્રારમિક—અર્ચા”નું આ પ્રિય પુસ્તક આપ માતા—પિતાની યાદગારી જળવાઈ રહેવા સમર્પું છું—અને એક ખાનદાન કુટુંબ અને ભલા માતા પિતાનાં પુરાં ગકિરવ સહિત જળકતાં હર્ષભેર આપનાં રહેને મહિલાના હાજર ઈમામ શાંતિ આપો એવું સહૃદય યાચું છું.

લી૦ આપનો રૂણી ફરજંદ,

ઈબ્રાહિમ જુસબ વરતેજ.

વેદિક ઈસલામ મંથનું સાંકળીયું.

પુસ્તકોના વીષયનું નામ

નંબર.

પ્રસ્તાવના	૧
બોમીકા	૨
સનાતન સાથે ઇસ્લામનો સંબંધ.	૪
ઈસ્માઈલીયા ઇમામનનો સુર્ય. (હદીસ)	૫
નવમો બુધા અવતાર અને આદમ.	૬
(તવારીખે ફરીસ્તા)	૬
ઈસ્માઈલીયા શીરકા માટે તવારીખ પર નજર.	૭
ઈસ્લાઅશરી અકીદાની ગણતી. (એક આલેમ)...	૮
હૉ ઇસ્માઈલીની ઇમામત (દુઅસ્તાને મગ્નહીબ)...	૯
ઇમામ મહેંદીની પેશીન ગોન. (હદીસો)	૧૦
ઈસ્લાઅશરી કીતાબની સાક્ષી.	૧૧
ઈસ્માઈલીયા જમાત વીશે.	૧૨
ઈસ્માઈલીયા ઇમામત.	૧૩
એમ ઇમામનું પોકળ. (તવારીખે ફરીસ્તા)...	૧૪
ઈસ્માઈલીયા ઇમામતના પુરાવા.	૧૫
(ફરરે ખેબલ.)...	૧૫
હજર ઇમામની સ્તુતી.	૧૬
આઈ જમને બલામલુ.	૧૭

- જવાબ ૧ ભો-વરતેછું વિદ્ય તરીકે આપેલી આવૃત્તિ. ૧ થી ૧૧૫
- જવાબ ૨ ભો-પદા ધર્મ મત કરનાં આગાખાની...
મતની શરેષ્ઠતા-(ઈસ્માઈલીયા રહસ્ય.) ૧૧૬ થી ૧૨૬
- જવાબ ૩ ભો-હદીસુસ સકલમન મુજબ ગેખ...
ઈમામની માનીનતા રાસ્ત નથી... ૧૨૭ થી ૧૪૦
- જવાબ ૪ ભો-ઈમામનું રહસ્ય. ... ૧૪૦ થી ૧૪૨
- જવાબ ૫ ભો-કુરઆન ઉપર ઈમામની ફજીવત વીશે. ૧૪૨ થી ૧૪૩
- જવાબ ૬ ભો-"યમીન કુર્રાંયતી"ની આવૃત્તિ...
વીશે ઈમામતની ગણતરી... ૧૪૪ થી ૧૪૬
- જવાબ ૭ ભો-હઝરત હસનને ઈમામ નહી માન...
વાનાં કારણો ... ૧૪૬ થી ૧૫૦
- જવાબ ૮ ભો-"જા યને લા અહદીઝ બલે-...
મીન"-ની આવૃત્તિ વીશે ... ૧૫૧ થી ૧૫૨
- જવાબ ૯ ભો-"અલી અહદાહ" વાળી રોગનુસ ...
રોહદાની કડી વીશે ખુલાસો. ... ૧૫૩
- જવાબ ૧૦ ભો-ઈસ્માઈલી તરીકે હું અલી ...
તથા નંખી જાહેર પાણુ ગણાય પણ...
ઈમામતની વીશે તરીકે ... ૧૫૪ થી ૧૫૫
- જવાબ ૧૧ ભો-ઈસ્નાઅશરી ઈમામન કુરઆને ...
કરીફ મુજબ સીન્ધ નથી. ... ૧૫૬ થી ૧૫૭
- જવાબ ૧૨ ભો-ઈસ્નાઅશરી કે અરબાઅશરી ? ...
(ના ખુલાસો.) ... ૧૫૭ થી ૧૫૮
- જવાબ ૧૩ ભો-પંજેતનમાં તુરે ખુદાની ગણતરી...
વીશે મીં અમનાં મુક્તલરેલા વિચારો... ૧૫૯ થી ૧૬૧
- જવાબ ૧૪ ભો-હું હસનમાં તુરે ખુદા હવું...

- જવાબ ૧૫ મો-નુરે ઇમામત નહોતું. ... ૧૬૨ થી ૧૬૪
- તેમાં સમાયેલ હૅ અલીની ફઝીલત... ૧૬૫ થી ૧૬૭
- જવાબ ૧૬ મો-નુરે ઇમામત હૅ અલીમાં પેઢી દર...
પેઢી હતું પણ હૅનખી સાહેબમાં નહીં ... ૧૬૭ થી ૧૬૯
- જવાબ ૧૭ મો-ગેય ઇમામ કુરઆનથી ખિલાફ છે... ૧૬૯ થી ૧૭૦
- જવાબ ૧૮ મો-નુરે ઇમામત વિશે સમજ ... ૧૭૧ થી ૧૭૩
- જવાબ ૧૯ મો-હૅ ખાઝરની હયાતી વિશે સહી...
હદીસ નથી. ... ૧૭૪ થી ૧૭૬
- જવાબ ૨૦ મો-શયતાનની હયાતી-ગેય ઇમામની...
હયાતી સાથે સરખાવવી દુરસ્ત નથી... ૧૭૭ થી ૧૭૮
- જવાબ ૨૧ મો-ઉલુલ અમ્ન-અંટલે હુકમ કરનાર...
(ઇમામ)ને તાબે રહેવા વિશે વાંચન... ૧૭૮ થી ૧૭૯
- જવાબ ૨૨ મો-પેગંબર અને ઇમામ એ બેમાં ઇમા...
મનો દરમિયાન મોટા છે તે વિશે દલીલ... ૧૮૨ થી ૧૮૪
- જવાબ ૨૩ મો-ઇમામને પસંદ કરવાનો હક ...
ઇમાનદારનો નથી. ... ૧૮૪ થી ૧૮૬
- જવાબ ૨૪ મો-ઇમામ અંટલે હુકમ કરનાર ... ૧૮૬ થી ૧૮૮
- જવાબ ૨૫ મો-ઇમામે મોગીન ની સજા ...
હૅ ખાઝરનું દ્રવ્યોત. ... ૧૮૮ થી ૧૮૯
- જવાબ ૨૬ મો-મામની ફઝીલત કુરઆનથી ...
વીરો છે તે વીરો ... ૧૮૯ થી ૧૯૦
- જવાબ ૨૭ મો-ઇમામની બેલ વગરનો આલેમ ...
ગમીલ જેવા છે તે વીરો... ૨૦૪ થી ૨૦૮
- જવાબ ૨૮ મો-ઇમામ રવાન છે ... ૨૦૮ થી ૨૧૧

- જવાબ ૨૯ મો-ઈમામની અંદગીનું રહસ્ય. ... ૨૧૧ થી ૨૨૨
- જવાબ ૩૦ મો-નાઠ આગાખાનનું ફરમાન અને...
દુઆનો ઉદ્દેશ. ... ૨૨૩ થી ૨૩૦
- જવાબ ૩૧ મો-નામદાર આગાખાન અંદગી કરે ...
છે કે નહીં. તે વીશે ... ૨૩૦ થી ૨૩૫
- જવાબ ૩૨ મો-દશ અવતારો વિશે ઇસ્લામી દલીલો... ૨૩૫ થી ૨૪૨
- જવાબ ૩૩ મો-હિન્દુ અને મુસ્લમાનનાં પક્ષપાત...
બાબત ઇસ્લામી વિરૂધ્ધતા તથા ઈમામે...
મોબુદ વિશે વેદીક દલીલો. ... ૨૪૩ થી ૨૫૧
- જવાબ ૩૪ મો-હિન્દુ મુસલમાન વિશે અપક્ષપાત...
મત ધરાવનાર ઇસમાઈલી શીરકો...
દુનિયામાં ખુદાઈ ધર્મ મતવાળા ...
મનાય છે. તેનાં પ્રમાણ ... ૨૫૨ થી ૨૫૬
- જવાબ ૩૫ મો-સુરે કુલહો વસ્ત્રાહનું રહસ્ય અને...
ખુદાનાં સાધારણ્યાની સ્પષ્ટ દલીલો... ૨૫૬ થી ૨૬૦
- જવાબ ૩૬ મો-ખુદાઈ સ્વરૂપની સમજ... ... ૨૬૧ થી ૨૬૪
- જવાબ ૩૭ મો-હઠ અલીને અથવા આગાખાનને...
ખુદા માનવાનાં વબુદ જરયાં હકી...
કતી ઇસ્લામનાં કારણોની તપાસ ... ૨૬૫ થી ૨૬૬
- જવાબ ૩૮ મો-ખુદાઈ નુર હસેશાં દ્વાય છે તેમ...
જરમની ગણતરી નકામી છે ... ૨૬૭ થી ૨૬૯
- જવાબ ૩૯ મો-ખુદાઈ (પાવર) નુર અને ઈમામ...
તનું જરમ વિશે દુક ખુલાસો ... ૨૭૦
- જવાબ ૪૦ મો-સાચા દીન રમુલકા-અટલે જે...
સનપંથ અથવા હકીકતી ઇસ્લામ...

અથવા અસ્વાચીન સનાતન ધર્મ તે...

વિશે ઇસ્લામી દલીલાનું સ્પષ્ટીકરણ... ૨૭૧ થી ૨૮૩

જવાબ ૮૧ મો-સતપંથ અને ઇસમાઈલીયા શીરકો...

એ એક એક છે-તે વિશેની અડલી...

તથા તવારીખી દલીલો ... ૨૮૪ થી ૨૯૨

જવાબ ૮૨ મો-હિંદુના દેવો તે પ્રાચીન ઇસ્લામનાં રક્ષકો ૨૯૩ થી ૨૯૭

જવાબ ૮૩ મો-હિંદુ ધર્મ તે પ્રાચીન ઇસ્લામ ...

ઇસલામ તે અસ્વાચીન સનાતન ધર્મ ...

અને સતપંથ એટલે સનાતન અને...

ઇસ્લામને જોડનારી સાંકળ છે. ... ૨૯૮ થી ૩૦૦

જવાબ ૮૪ મો-ક્યામત અને પુનરજન્મની એકતા...

માટે સ્પષ્ટ સમજ ... ૩૦૧ થી ૩૧૧

જવાબ ૮૫ મો-ઇસમાઈલીયા શીરકમાં બંદગી ...

તથા મરણ પછીની રૂઢી વિશેનાં...

સત્ય કારણો. ... ૩૧૨ થી ૩૧૮

જવાબ ૮૬ મો-ઇશમ અવતાર વિશે કુરઆને શરીફ...

આયતોની તાલીલ. ... ૩૨૦ થી ૩૨૨

જવાબ ૮૭ મો-હૉ અલીની હાજર ઇમામ આમા...

ખાન સુધીનાં દરેક સ્વરૂપનાં કાર્યોજ...

તેને ખુદા કહેવરાવવાને પ્રેરે છે ! ... ૩૨૩ થી ૩૩૦

જવાબ ૮૮ મો-પીરનાં અત્રત વચનો (સાનો)માં...

કુરઆને શરીફ મુજબ પ્રાચીન ઇસ...

લામ (સનાતન)નાં (દેવતાઓ) રક્ષ...

કોનાં દ્રષ્ટાંતો છે એજ તેની ઉત્તમ...

તાલીમનો ખ્યાલ આપે છે ! ... ૩૩૧ થી ૩૩૬

જવાબ ૪૬ મો-મહાન પુરુષોનાં જીવન ચરિત્રો ...
 માંજ સમાય તેવાં હૃદય નથી તથા...
 હૃદય અક્ષી અને તેનાં વંશજનો પાણી...
 સમાવેશ થાય છે તેવા “કાલમાહત્ત...
 ખર્ચીકાલ”ના ઈતિહાસીક પુસ્તકોના...
 લવાસા. ... ૩૩૭ થી ૩૩૮

જવાબ ૫૦ મો-આ જવાબ પુરવણીનાં વિષયો...
 માંના લવાસા મુજબની દલીલો તથા...
 ઇસમાહલી ઇમામોની તવારીખી બેદ...
 ભરમો-અને ઇમામોનાં નામવાર...
 અદલાયત્તો મધકો તથા સ્થિતી તથા...
 ફક્રુદ્દીન ખુરશા પછીનાં ઇમામોની...
 કારકીરદો. ... ૩૩૯ થી ૩૪૦

જવાબ ૫૧ મો-ઇમામની અદત્તયા ફરી જનારા...
 સાથે સંબંધ ન રાખવા બાબત...
 ઇમામોના ફરમામોના લખાણ તથા...
 મહારો ખતી અનુભવ. ... ૩૪૧ થી ૩૪૮

જવાબ ૫૨ મો-લેડી અલીશાહ અનંત પીરની...
 પુંડોકેમાં માતા સલામતનું નામ તે...
 બેકિ વ્યક્તિ જુદી જુદા છે તે વીશે...
 તથા પીર શાહ ની સમજણ. ... ૩૬૦ થી ૩૬૧

જવાબ ૫૩ મો-કુરઆને શરીફ વીશેની દલીલની...
 સમજ ઇમામની અદત્ત વગર ...
 અધિક છે તે વીશે ચટનું વૌચન. ... ૩૬૨ થી ૩૬૮

પ્રસ્તાવના.

લગભગ છેલ્લાં (૨૫) વરસથી જોગ કામમાં પડેલા ફાંટાના લીધે આમન સામન કેટલીક રસાકસી ભરેલી ચર્ચા થતી રહે છે. બુદ્ધ પડી ગયેલા ભાષ્યો માને છે, કે આગાખાની પંથમાંથી નીકળી જવું, તે ઇશનાઅશરી જમાતમાં ભળી જવું, તે એક નાન આગાખાનની ગુલામીમાંથી છુટી આઝાદ થવા અરોઅર છે. અને દીન ઇસ્લામનાં શરૂ એકદમ ખળવી કાવવા માટે બોલણું ક્ષેત્ર હાથ કરવા અરાઅર છે. તથા જમાતી કાનૂનની સખનામથી ગાદત મેળવવા જેવું છે.

ઉપલાં કારણો હાથમાં લઈ ઇશનાઅશરી જમાતમાં ભળેલા લેખકો, અને મુકલાં મોસવી અને ગાફીરો અને ઉકરતાં કાઅ ચય-વાના શોકીનો પોતાના લેખોમાં-ત્રેકચરોમાં (વાયેરોમાં) તથા કાવ્પો-માં પોતાના વિચારો ગાફીરો દેશાવસની નજવીક કરતા રહે છે. અને ખાનગી રીતે પોતાનાં દરેક કાગવગ વાપરે છે, અથવા અને ત્યાં દયાબ પહા કરે છે.

આવા પ્રયત્નોનું જ આ (૫૩) ત્રેપન સવાલો એક પરિણામ છે. તોપણ આવા સવાલ પુછનારાઓમાં કેટલેક કેકાણે માત્ર એક ધાલ-ચર્ચામાં આવે છે. ત્યારે જુ માંરી દરેક કાગણીથી ગલ્લેર કસીક કે, મારા

ઉપરનાં (૫૩) ત્રેપન સવાલો, જે જીમનાં તખલ્લુસથી પુછવામાં આવ્યા છે, તેમાં તદ્દન ખાલીસ વૃત્તિજ વાપરવામાં આવી છે. કોઈક સ્થળે પોતાની માનીનતાનો ભાર મુકવામાં આવ્યો છે. પણ એકંદરે સવાલ પુછનારની સ્થિતી એવી ન હોવી જુએ કે, પોતે જે જવાબ જાણતો હોય છતાં, નાહકનો વખતનો જેર ઉપયોગ કરવામાં આવે.—ત્યારે આ (૫૩) ત્રેપન સવાલોમાં મુખ્ય હેતુ મને એ દેખાયો છે, કે આગાખાની પંથનો ઇસ્લામમાં સમાવેશ થઈ શકે છે કે કેમ? અથવા એક શીરકા તરીકે તે કેટલું વજન ધરાવે છે?

તો જાણવું કે—આગાખાની પંથ ઇસ્માઈલીયા શીરકા અથવા સતપંથ પોતાના નામ પ્રમાણે જે સિધ્ધાંતો ધરાવે છે; તે હિસાબે મને તેવા સવાલનો જવાબ—ખીજ કોઈ પણ ધર્મ મત કરતાં વધુ શાંતિ આપનાર હોય છે, એટલુંજ નહીં, પણ ધર્મનાં નામે દરેક મતમાં ચોક્કસ અંધારું જગર હોય છે. પણ તે અંધારું તેને માનનારાઓ પક્ષપાત બુધ્ધીનાં લીધે અથવા પોતાની આંખમાંથી કણ પોતે જોઈને કાઢી શકતો નથી, એ હિસાબે પોતે જોઈ શકતા નથી. પણ આ પ્રસંગે કહેવાની જે તક હાથ ધરવામાં આવે છે, ત્યારે અમારી સામે ખીજ ધર્મ મત તથા ઇશનાઅશરી મત પાળનારા અમારા ભાઈઓની જાતી. જમાતી અને ધાર્મિક ખામના અમારી નેગાહ સામે એક આરીસા મિસાલ છે.

એટલે નાન આગાખાનનાં જવામાં રહી આશીરવાદ મેળવીને હિન્નતી મેળવનારાઓ, જુદા પડી ગયા પછી. જાતી ખામતમાં પોતાનાં સગાંઓથી તથા તેઓના લાભથી વિમુખ રહી ગયા—જમાતી ખામતમાં કદામી સરેસ્તાથી વિરુદ્ધ રીતે પોતાનો ઇન્સાફ દૂર દેશાવર

પડેલા બીન અનુભવીયોનાં હાથમાં કરવા દેવા પડશે અને પારખીક
આપતમાં-

૧-ધમામની બહતથી વિમુખ જે પ્રથમ મુખ્ય ફરજ છે.

૨-નાયબે ધમામથી વિમુખ.

૩-આલે રસુલ (સહયદ)નાં મુરબ્બીપણાનાં બદલે શેખનાં તાબેદાર.

૪-કુરઆને ફરીફતો મતલબ જાણવાનું દર કિનાર પરંતુ તેનાં
શુધ્ધ ઉચ્ચાર પાલુ કરવાની કડાકુટ,

૫-નમાઝ, રોજા અને ખુમ્સની આપતમાં તેનો મુજા હેતુ સમજ-
વાનાં વાંધા અને તેથી વગર સમજવે અદા થતી ફરજો ઉપર
પોતાના આમાલને જયા કરવાવાળી પ્રાપ્ત થતી બડાઈ.

આવી તદ્દન ગફલતીની સરખામણી તેરસો વરસ ઉપર ઇસ્લા-
મની શરૂઆતનાં સમય સાથે થઈ શકે છે.

એક બાબુ અલી અ. મહિબુદ્દિન ધમામની માત્ર તાબેદારી કર-
નાર ગુલામ, ખુદામ અને નોકરોની જાંદગી.

ત્યારે બીજી બાબુ કુરઆન-નમાઝ, રોઝા વિગેરે સ્વરૂપ એલફામ હતા
આ થોડા શબ્દોની મતલબ પાનાં બરેલા મોટા પુસ્તકોથી વરણવી
શકાય તેવી મતલબ-ખોજનામ ધરાવતી દરેક સમજી વ્યક્તિ માટે
બંધ બેસતી છે.

નામદાર આગાખાન ઈરાની છે. સહયદ નથી, મોમલ છે, એમ
ખોટી રીતે બીહવડાવનારાંઓ આજે જાહેર રીતે જુઠા પડ્યા છે.

આં પુસ્તકની પુર્વણીમાં સમાવેલી પુસ્તક કિનાબોની બાબતોનાં ઉત્તરો સમજી બિરાદરને સત્ય સમજતી આંખ ઉઘાડનારા છે. અને તેથી એટલુંજ સિદ્ધ થવા ઇચ્છ્યું છે, કે હું જાકર સાહેબના સંપ્રદાયના માનને પેટે જન્મેલા મોટા ફરજદ હઝરત ઇસ્માઈલની, હું જાકર સાહેબે હમામતની “નસ” જાહેર કર્યા પછી, ખીજા ફનીઝનાં પેટે જન્મેલાં મુસા હાઝમનાં માટે તેમનાં મામા મામુન રસીદ કરેલી હિમાયતનાં કારણે મોટા ફરજદ ઇસ્માઈલને ખુદ હું જાકર સાહેબે મિસર તરફ છુપાછુપ મોકલી આપવાની કરેલ પદ્ધતિ અને પાછળથી તપાસ્યાથી તેમનાં મરણની કેસાવેલી વિગતનાં કારણે મુંચવાંડા ઉભો થયો. અને હમામતની નસની સમજ નહીં ધરાવનારાઓએ હું મુસા હાઝમને હમામ માન્યા, પણ જેઓ હમામતની નસનો કાવુત સમજનારા છે. તેઓએ તપાસ્યો કર્યો. એટલે હમામતની નસ હમામ જાકર સાહેબે હું હસમાઈલ માટે જાહેર કર્યા પછી, તે હું જાકર સાહેબને કરી વખત નસ કરવાનો અધિકાર રહેતો નથી. પણ હું ઇસ્માઈલ. હું જાકર સાહેબ પછી હમામ થવાજ બુવે. પછી જલે (૧) એક દિવસ માટે પગ હોય, કારણ કે હું જાકર સાહેબ હમામ-તનો નુરના અગમે ગેમનું હકમ ધરાવતા હતા. અને તેથી એમણે કરેલી નસ આચીજ કરે. તે કરીપણ બુડી હોયજ નહીં. અને જો તેને બુડી કરેલામાં આવે, તો હમામતના દરજ્જાને કલંક લગાડ્યું કરેલાય. અને શિયા તરીકે હમામતનાં દરજ્જાને વિશે તેમ કરવું અઝીમ ગુનાહ છે. તો શિયા ઇશિનાઅશરી કિનાબો અને જાહેર તવા-રીખ જણાવે છે, કે હું જાકર સાહેબે પ્રથમ હું ઇસ્માઈલને હમામ-મતની નસ જાહેર કરી, તો તે મુજબ શાહ ઇસ્માઈલ. હું જાકર સાહેબ પછી હમામ ગણાવાજ બુવે. એ ખુદાની કાવુતનેજ અનુસરતું છે. અને તેથી હું હમામ જાકર સાહેબની હમાતીમાં હું હસમાઈલ

ગુજરી ગયા. એ વિગત તદ્દન ભુકી પડે છે, અને તવારીખમાં પણ સાફ જણાવેલું છે કે, હ૦ ઇસમાઈલ, હ૦ મક્રર સાદેકની હયાતીમાં ગુજરી ગયા. એ વાત માત્ર બની અબ્બાસી ખલીફાએને જણાવવાનાં તકીયા હતા, પણ હ૦ ઇસમાઈલ મિસરમાં છુપી રીતે અને ખસરામાં એક વખત પધાર્યા હતા, અને તે વખતમાં ખગદાદનાં અબ્બાસી ખલીફાને જણાવતાં તે વખતમાં ચચેલી પુછપરછ વખતે તકીયાનાં જવાબથી સમાધાન કરવામાં આવ્યું હતું, અને હ૦ ઇસમાઈલે ૧૦ વરસ સુધી હમામત કરવા પછી પોતાનાં કરકંદ શાહ મહમદને હમામત સોંપી હતી.

આ તવારીખની વિગતો, બીજી બધી વિરુદ્ધ રિવાયતોને ખાલી પાડે છે. અને રિવાયતોની કીમત તવારીખ આગળ કંઈપણ નથી.

વળી હ૦ મક્રર સાદેક અ. હ૦ ઇસમાઈલને બહુજ આહતા હતા. તે વિગત કિતાબ દુરરેખ્ખહામાં હાજી નાજમ પણ જણાવી છે. તે હ૦ મક્રર સાદેક જેને આહતા હતા અને જેને નસ્ર હમામતની પ્રથમ કરી હતી, તે કદાપણ ખાટાં નિવંડ એ માનવું હમાનવારીથી વેગળું છે.

*વળી આજ સુધી એજ હ૦ ઇસમાઈલનાં સિધી નર નસ્રે હમામત નો વારસો ધરાવનાર ના. આગાખાન સાહેબ જીવતા. મગતા અને ઝળકતા મહિબુદ્દિન. અને મુસ્લિમ કાઝીમની નસ્ર રાસત નહીં હોવાથી હસન અસકરી પછી અટકી ગઈ!

*વાંચો ઇરાનાઅસરી આલેમે ફારમીમાં અપાવેલી કીતાબ નામે
"નીયાતુસ અનગ્રાબ" (પેજ ૧૩૮ સાગ ૨ નંબર)

પરંતુ મુસા કાઝીમને હ૦ જાહેર સાદેકે પોતાની હયાતીમાં વારસ ઠરાવ્યા છે, એવી રિવાયતો જે પણ રજુ થાય છે, તેનું મુળ તપાસશો તો તેનું પોકળ જણાયા વગર રહેશે નહીં. કારણ કે ઇમામ તરીકે હ૦ જાહેર સાદેક કદીપણ પોતાનાં શબ્દોથી ખોટું જાહેર કરેજ નહીં.

અને એજ મુજબ મુસા કાઝીમની ઇમામતનો અંત જે રીતે આવ્યો, તેજ તેની ખોટાપણાની દલીલ છે. એટલે મુસા કાઝીમની નસલમાં હ૦ હસન અસકરીએ પોતાની ખીખીને અઉલાદ નહીં થવાથી જમારે ખાનગી રીતે દત્તક ફરઝંદ મેળવવાની જોઈવણ કરી, ને તે પણ બે વરસનું બાળક મળ્યું; તેથી તેને ખાનગી પરવરશ કરવાની કરેલ યુક્તિને પખીઓ આસમાનમાં લપ્ત ગયાં! ને શીરસ્તાએ પરવરશ કરી. એવી એવી વાંતો જાહેર કીધી. તો પણ જ્યાં ખુદા નથી ઇન્જીનો, ત્યાં અઉલાદ આગળ વધતી નથી. તેના ખાતર પાંચ વરસની ઉંમરે તે દત્તક મેળવેલું જન્મ્યું યુજરી ગયું. તેને જન્મતે સુગરા અને જન્મતે કુખરાનાં શબ્દોથી ઢાંકી દીધું. તેની ખાત્રી નહીં કરનાર લોકોજ તેને (જેજ ઇમામ)ને કુરઆને સરીફ મુજબ ઇમામે મોખીન એટલે જાહેર ઇમામથી વિરુદ્ધ છતાં માનીનતા ધરાવવા-વળગી પડ્યા! આ રીતે ખોળ કામને ઇસમાઇલી જાહેર ઇમામોથી જે દિદાયત પહોંચી, તેજ ખોળઓ ખીજ, મતલખીયાની દોરવણીથી જેજ ઇમામને માનવા દોડી ગયા! એજ ખફ કમનસીખ. આ રીતે મને પુછેલા સવાલોનું સ્વ-સ્વ અહીં મ્હેં જણાવ્યું છે, કારણ કે ઇસમાઇલી જમાતમાંથી નીકળી ગયેલા લાઇઓ પોતે પોતાની ખરી હકીકત જાણ્યા વગર ખીજને નસીહત કરવા દોડે છે. લેખ લખે છે, કવીતાઓ બનાવે છે. પરંતુ ઇમામની ખર્કત કર્યા વગરનાંઓ પોતાનો કંઈપણ અવાજ ગાદાર

કાઠી શક્તા નથી કારણ કે જનાબે રસુલે ખુદાના ફરમાવવા મુજબ ઇમામની અર્થત કરવા વગરનો અમે તેવો ઇસ્લામી આલેમ હોય, તોપણ તે જાહેલ મુતલક છે. અને કુફર, કરબલા જેવા અરબસ્તાન ના મુદકોમાં મુસલમાનો હતા, જેઓ નમાઝ, રોઝા, તથા કુરઆન શરીફ ઉપર પોતાનો ઇમાનદારી દેખાડનારા હતા, પણ જેઓએ હૃદય અલી હૃદય હૃદય હૃદય જેવાનો દામન પકડ્યો નહોતો; અને તેમની અછત લીધી ન હોતી, બલકે વિદ્વતા કરવા તેવા પરહેઝગાર અને ઇમાનદાર મુસલમાનો કરતા. નમાઝ રોઝાથી બે દરકાર અને કુરઆન નહીં જાણનારા છતાં ઇમામની અર્થત કરનાર અને વફાદારીથી વરતનાર કદાચ જાહેલ પણ હો, કે અજાણ હો, અને મજુરી કરીને પેટ ભરનાર હો, તો પણ ઇસ્લામની, કુરઆનની, ઇમામની, પેગંબરની અને ખુદાની દ્રષ્ટિએ તે ભલે અને નગ્ન મેળવવાને કાયદે છે.

સીમ, અખુલાજ્યાદ, ઉમરસાદ વગેરે તવગર મુસલમાનો હતા અને પરહેઝગાર પણ હતા પરંતુ જમાનાના ઇમામની અર્થત નહીં કરનાર હોવાથી કંબર, અખાજર, મીકદાદ અને અખમારેયાસીર જેઓ ગરીબ સ્થિતિનાં હતાં, છતાં ઇમામની અર્થત કરનાર અને ઇમામને વફાદાર હોવાથી માનને પાત્ર છે.

જો સોદ્દીનમાં કુરઆન શરીફની આમાન નવાં રિવકારવાથી હૃદય અલીથી ફરી જનારા આરજીઓનાં કપાળ પર સિઝદાનાં દાગવાળા છતાં, અને એકલે અર્થતની મોહાતમાં ફરજમાં રૂદન કરનાર કુશીઓ છતાં, પણ ઇમામની અર્થત કરનાર ગુનેહગાર, જાહેલ, અને ઉદ્ધત હોય, તોપણ તે રાજે હશરમાં ઇમામનનાં છત તળે મારી મેળવવાને વધુ કાયદે નીવડે. અને નેટલા માટે હરમાઇલી ઇમામની અર્થતમાંથી વગર ખાતરી કરવે નીકળી જનારા જાગજાગ્યાને અકબર પ્રદેશ પુશ્કોશ

કે, તમે ઇસ્માશરી માનીનતામાં દુરચા? ત્યારે બારમા ગેમ ઇમામની હકીકત વીશે કંઈપણ જાણું હતું કે, તેઓ કેમ ગેમ થયા? કેમાં ગેમ થયા? તેઓ તરફથી ખાસ કોઈ હીદાયત કરવા આવ્યું હતું? અથવા તેમની હજુરમાં તમારી હકીકત પહોંચી, એવા કોઈ વાસ્તો છે? અથવા તમારી અદત લેનાર કોઈ છે કે નહીં? વળી તમેએ ગેમ ઇમામને કબુલ કરવા પહેલાં શું માંજીએ જોવાની માંગણી કરી હતી? અને તે ઉપરથી ખાત્રી કરી હતી? અથવા તો શું સ્વપનામાં બારમા ગેમ ઇમામને જોયા હતા? કે કંઈ બશારત થઈ હતી? આ બધી બાબતમાંથી એકજ બાબતની જે તમેએ ખાત્રી મેળવી હોય, તો પછી ભલે તમે ગમે તેમ કરો. પણ કંઈ પણ ખાત્રી વગર જે તમે ઇસમાઈલી ઇમામની બચત છોડી દીધી હોય-તો તે માટે પાંછા જરા વિચાર કરી જોવાની તરફી લેજો. જેથી ઇસમાઈલી અથવા ઇશિનાઅશરી માનીનતા નરીકે તમારું રહેવું ઉપયોગી ગણાય.

માત્ર નમાજ પઢવી, રોજા રાખવા, કુરઆન પઢવું એવીજ બાબતો માટે ઇશિનાઅશરી થયા હો, તો ઇસમાઈલી જમાતમાં તેવી દરેક છૂટ છે. કોઈ તમારા ઉપર દબાણ કરવું નથી, તેની ખાત્રી કરજો. અને તે બાબતમાં હું મારા ખાસ વિશ્વાસથી તમારી હામી ભરું છું. કારણ કે, મુબરકમાં થોડાક ભાઈએ ઇસમાઈલી હોવા છતાં નમાજ પઢે છે, રોજા રાખે છે તથા બીજી ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરે છે, તેને કોઈ અટકાવતું નથી-અને નમાજ, રોજા કે કુરઆન શરીફ ની ઇસમાઈલી જમાતમાં મના છે એમ માનતા હો, તો તે ખોટું છે, તેની ખાત્રી કરજો. પણ જે તમે તે સિવાયની બીજી જમાનાદારીથી એટલે બારમા ગેમ ઇમામને જોયા હોય, અથવા તેનો માંજીએ જોયા હોય, અથવા મારા બાળમાં તમામ તરફથી કોઈ તમને

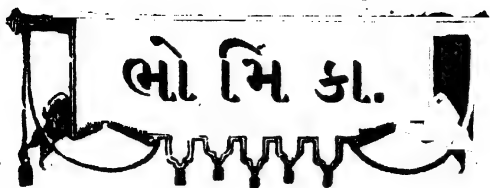
હીલવત કરવા આવે, તો પછી તમેને બેઠા બાબુનો વિચાર કરી
વાળખી લાગે તેમ કરવું. એટલી અરજ કરી આ પ્રસ્તાવના પૂર્ણ
કરું છું.

સુચના-એવડે 'વૈદિક ઇસ્લામના' ના નામે આ પુસ્તક 'ખુદાઈ
ધર્મ' તરીકે દુનીયાના અથવા ધર્મમતની એકત્રતા સમગ્રવતાર સિદ્ધાંત
અપક્ષપાત પણે રજુ કરું છું. અને વેદ અને કુરઆનની મંદતના
તરીકે "અલી-આમ"નાં પવિત્ર ઉચ્ચાર સાથે એકાકાર
થવા દંભામુક વક્ત, સાહેબુક ઝમાન, ખલીફતર રહેમાન, ખુદાવંદ મુલ-
તાન મલમદશા આગાખાનની અવત લેવા એક વખત કરી ચિચાર
કરવા અરજ કરું છું; તે ઉપર પોતાની ફરજ વિચારવા મુતપણું
પ્રાપ્ત કરશે એવી આશા સહીત હાથ રજા લઉં છું.

લી૦ મેવડ,

વરતેશ.

શ્લોક—એકોદં બહુરૂપા યંમ પ્રજાયાં.

અર્થ—હું એક છું અને બહુ થાઉં.

જગતનાં અધારણ માથેજ ધર્મનો મુગ સંબંધ છે. જગતની રચનાજ ધર્મ વડે થય છે. ધર્મનો મુગ હેતુ ધર્મનો અર્થ નીયમ કરવામાં આવે તોજ સમજી શકાય છે.

જગતનો અનુકુળ દાખલો નાટકશાળાથીજ આપી શકાય છે. જેમ એક નાટકશાળા આંધવા માટે તેના માલીકે અગાઉથીજ તેનો દરેક વિચાર ગોઠવ્યો હોય છે. તેવીજ રીતે આ જગતની રચના વીશે તેનાં માલીકે દરેક વહેવાર મુકરર કરી રાખેલો જણાય છે. અને તે વહેવાર ગોઠવણનું નામજ કાનુન અથવા ધર્મ છે.

નાટકશાળાનું મકાન અને તેનાં સાહીત્યોની ગોઠવણી પછી તેનાં પાત્રો અને તેને અગ્રવવાની ફરજોનો નિયમ તથા નાટક ભજવવાની જાહેર ફરજોનો નિયમ એ બેઉનો અર્થ એકજ છે. તોપણ આમ અને આમ એવા વિભાગથી વધુ સ્પષ્ટ સમજ મળે છે એટલે નાટકનાં તખ્તા ઉપર અગ્રવવાની ફરજ અને તે વગરની રહેણી કરણીની ફરજ જુદી જુદી હોય છે.

એજ મુજબ જગત અને તેમાં સુરજ, ચંદ્ર, ઝાડ, પહાડ, દરીયો, નદી, મેદાન અને રેતાળ જમીન તથા રસાળ જમીન એ સાહિત્યોની રચના પછી તેમાં વસનારાં મનુષ્યો, પશુ અને પક્ષીઓની દિલ્લચાલ ગતિ અને વરતનમાં પણ એક અખંડ કાનુન માલુમ પડે છે.

આ રીતે જગત રચનારનાં કાનુન મુજબ મનુષ્ય સિવાય તમામ પ્રાણીયો વરતે છે. એમ દેખાઈ આવે છે.

જેમ સુરજ અને ચંદ્ર પોતાનો નિયમ કદી ભુલતા નથી. તેવીજ રીતે આકાશ ગમતી પક્ષીઓ અને બીજાં પુષ્કળ જીવો પોત પોતાની ફરજ સમજીનેજ વરતતાં હોય છે, તેમ દેખાય છે. માત્ર મનુષ્યોમાંજ કંઈ સુસ્તી: બેદરકારી; સ્વછંદીપણું અથવા અનુપકારી પણું છે. એમ કહી શકાય છે. પરંતુ અજ્ઞાન થવા જેવું તો એ છે કે અધાં પ્રાણીયો કરતાં મનુષ્યોનેજ તેનાં રચનારે વધુ સન્તા અને સાધન બક્ષ્યાં છે. અને મનુષ્યો ઉપરની તેનાં રચનારની અપુર્વ માયા અને પ્રિતિ છે, તેના પુરાવા તરીકે આ જગતનાં અધારણનાં વખત-થીજ મનુષ્યોને કાયદા કાનુનની આદ આપવા માટે પોતાનાં તરફથી ખાસ મનુષ્યોને મુકરર કરવાની ગણતરી એક નીચમ તરીકે ચાલુ રાખી છે.

નાટક લજ્જવાર પોતાને સોંપાયલું કામ તરીકે વરતવાનું બુદ્ધી જમને જે ગોઠવેલ સીનસીનેરીમાં દ્રષ્ટી રોકી મોહીત થઈ જાય. અને પોતાનો પાક લજ્જીને પાટો જવાના બદલે તપ્તા ઉપરજ રોકાઈ રહેવું પસંદ કરે તો અથવા નાટકનાં તપ્તા ઉપર લડાઈ લડવામાં અને તેમાં મુકરર કરેલ મરણનો દેખાવ કરતાં ત્રાસ પામે અથવા તે માત્ર એક દેખાવ છે. એટલે પોતે મરણ પામવાનો માત્ર દેખાવ કરીને પરદે પડતાં ઉભો થઈ ચાલી જવાનું છે. તે બુદ્ધી જાય. અને તેને બદલે

મરણનો દેખાવ કર્યો તેને ખરેખરો સમજી ન કહી શકાય. અથવા અચાનક ધારણ કરે, તો તેના માલિકની ખદગીમાં આવી નુકસાન વેઠે નહીં તેટલા માટે ચોક્કસ યાદી આપનારની એક વાત માલિકની દયાળુ મણકા. તેથી જ રીતે આ જન્મતમાં આત્માને મનુષ્યનો વેશ લગવતાં પોતાની ફરજો બજાવવાનું બુદ્ધી જવું અને નાશકારક રચનાથી (સીન સીનેરીમાં) મોહીત થવું અથવા મનુષ્ય તરીકેનો પાક ચોક્કસ મુદત મુધી લગવવાનો છે, અને તે પછી માલિકના હુકમ મુજબ પાછું હાજર થવા મનુષ્ય આકારનો વેશ તજી દેવાનો છે. તે બુદ્ધી જીને તેને બદલે મનુષ્યાકાર તજીને તેને મરણ માને, અને પોતે પોતાની (આત્માની) અમરગી એટલે હમેશાં જીવતો જ રહેવાનો છે તે ગુણ બુદ્ધી જીને રહે, કહ્યાં કરે, અને નાશકારક જગતની સીન સીનેરીના ઝગમગાટની ક્રીમત પોતાના અમરગી (અમરત્વ) પણા છતાં વધુ મળે નહીં, તેવી સમજ આપવા જગત કર્તા એ એક જગત ગુરૂની ગોડવણ હમેશાંથી જ રાખેલી છે.

આવી નીચમ પુરવડ જન્મત કર્તાની ગોડવણની સંપૂર્ણ માહિતી વેદ શાસ્ત્ર વડે સ્થપાયેલાં સુનાતન ધર્મમાં જ મળે છે.

ચાર ભુગ, ચાર અંકી નાટક જેવા, ચાર વેદ, ચાર અંકી નાટકમાં દરેક અંકમાં એક એક બધારણની સમજની યાદી આપનાર જેવા છે.

આ ચાર અંકી નાટકશાળા રૂપી જન્મતમાં તેના માલિકે પોતે મનુષ્યાકારમાં દશ વખત દેખાવ દેવાનો મુકરર નીચમ જાહેર થયેલ છે. તે અને હાલ ત્રણ અંક રૂપી ત્રણ ભુગનું નાટક બજાવાઈ ચુક્યું છે. ચોથો અંક ચાલુ છે, ને તે પણ છેલ્લાં આશ્ચર્ય જનક અને

મમત્કારીક દેખાવો વડે નાટકની સમાપ્તિ તરફ ધક્કા કરી રહ્યો છે; તેવા છેક અંતુરે વખતે પણ સનાતન ધર્મ અને વેદ શાસ્ત્ર પરજ ખેતાનો વીરવાસ છતાં આખા ભારત વર્ષમાં માત્ર હિંદુધર્મીઓ થોડાકે સીવાય કોઈપણ દેકાણે મહાત્માઓનાં આશ્રમે કે તીર્થોનાં ધામે કે પંડીતોના નામે કળીયુગના અધર્મ વેદનું પકનું કે, શ્રી નકળુંક અવતારનું ભજન દેખાતું નથી, કે સંભળાતું નથી. એ મવસ્તી રહેલા કળી કાળની અજળ જળ છે. ! ! !

અજ, કુજ, વારાહ, કરસી, રામ, કૃષ્ણ, પશ્ચીનાં શુધ્ધ અને નકળુંકની માન્યતાનો સીરોધ નહીં છતાં કળીયુગનાં નકળુંકનાં પદ્મને કૃષ્ણ ભજન કરાય. એ કૃષ્ણે નીર્માણ કરેલા કાનુનનું અપમાન કરવા બેરોબર છે. એવી યાદી આપનાર ગુરૂની ઓળખ માટે બેદરકારીની ભેખમદારી પંડીતો, મહાત્માઓ, અને સીધા પુરુષોનાં જ માથે છે. કે જેઓતા અભીમાય ઉપર સનાતન ધર્મ ટકી રહેલો છે. અર્થવેદના ઉપરથી રચાયેલા નીચેના “અદ્વૈતોપનીષદ” ના નવ પ્રલોકો વેદશાસ્ત્ર અને સનાતન ધર્મની શરેષ્ઠતા અને મમરૂરી સીદ્ધ કરે છે.

અદ્વૈતોપનીષદ-એમાં અદ્વૈતા એજ પ્રકાર છે. ને મહંમદ પેગં પર તેજ રસુલ છે.

૧. ઓમ અરમદલાં ઇલ્લહલે મીત્રા વરૂણા દીવ્યાનીધતે ઇલ્લહલે
વરૂણા રામ પુર્નદદુઃ ॥

૨. હયામી મીત્રા ઇલ્લહાં ઇલ્લહલે ઇલ્લહાં વરૂણો મીત્રા તળકામાઃ
હુવારમીંદરો હોતારમીંદરો મહાસુરીદ્રાઃ ॥

૩. અદ્વૈતો જેષ્ઠ શરેષ્ઠ પરમપુર્ણ પ્રહમાણુસ્વાંસ । અદ્વૈતો
રસુલ મહંમદ રકબર રમલ્લો અસ્લામઃ ॥

૪. આદ્યેષા ભુકમેકં અસ્થાનુકંમ અલ્લો યજ્ઞેન હુતહુત્વ : અસ્થા
સુર્ય ચંદ્ર નક્ષત્ર : ॥
૫. અસ્થાં રુધીણાં સર્વ રીવ્ય ઇંદ્રાય પુર્વાયાંપરમં અંતરીક્ષા : ॥
૬. અલ્લો પૃથીવ્યાં તરીક્ષં વીશ્વંરુપા દીવ્યાનીધતે ઇન્દ્રલે વરુણો
રાજા પુર્નદદુ ઇન્દ્રલે ઇન્દ્રાં તીલ્લીલ્લ્લા : ॥
૭. ઓમ અસ્થા ઇન્દ્રલ્લાં અનાદી સ્વરૂપાર્થ વર્ણીકાશ્નુત્યાં : ॥
૮. ઓમ હીં હું હાં પશ્ચાણુ શીધ્વાન ચક્ષ ચક્ષાનકુરુ કુરુદટ : ॥
૯. ઓમ અસુર સંહારીણુર્ પું અલ્લો રસુલ મહમદ રકંબર
રમલ્લે ઇલ્લાં ઇલ્લલ્લે તીલ્લીલ્લ્લા : ॥

(સુકતરાસ)

ઉપજ્ઞા નવ શ્લોકો વેદશાસ્ત્રની અતે સનાતન ધર્મની મહત્તા
પ્રવાર કરે છે કે ત્રણ ભુગ, ત્રણ વેદ, ત્યા ત્રણ ગુરૂનો સમય વ્ય
તીત થના પછી એથા ભુગમાં એથા વેદના એથા ગુરુ શ્લોક (૯)
માં બતાવ્યા મુજબ.

“અલ્લોર રસુલ મહમદ રકંબરસ્ય.”

એટલે—અસ્થાહના મોકલેલા મહમદ સાહેબ, એથા કળીયુગમાં
અર્થવેદનું અધ્યયન કરાવનાર મહાન ગુરુ છે.

આ હીસામે જો મહમદ સાહેબ સનાતન ધર્મ કે વેદશાસ્ત્ર
નો નીષેવ કરતા હોય, એમ સાબેત થાય, તો તેમ સાબેત કરનાર કે
માનનારની ભુલ છે.

અતુરુખ પાંચાનાં એથા મુખ હૃમ મહમદ સાહેબે ધરાગર
રીતે ત્રણ ભુગ, ત્રણ વેદ, અતે ત્રણ ગુરૂની સાંકળ એથા યુગમાં

ચોથા વેદ અથર્વ (કુરકાન) વડે સમજાવી છે. પોતે આખર જમાનામાં એટલે છેલ્લા જુગનાં અથવા ચોથા જુગના ગુરુ છે અને સનાતન શાસ્ત્રની ગણનાં મુજબ પોતાનું શુદ્ધ રૂપ એટલે અલણ સ્થિતીને “ઉમ્મી પેગંબર”નાં નામથી પુરવાર કરી છે. ચોથા અથર્વ વેદનીજ સમજ અરબી લાપાનાં કુરઆને શરીફમાં સમજાવી છે. અને દશમા અવતારને માસુમ એટલે નિઃકલ્મક-ધમામની સંજ્ઞાથી હં અહીંને ઓળખાવ્યા છે.

મુળ પુરુષ તરીકે હં આદમની ઓળખાણ દ્વારા જુગના અંતે મુળ પુરુષ તરીકે બુદ્ધની ઓળખ તેની એક હજાર વરસની ઉમ્મરનાં પ્રમાણ સાથે સિધ્ધ થાય છે. ટેકામાં તવારીખે ફરીસ્તાનું તે પ્રકરણ આ ગ્રંથમાં સમાવ્યું છે. અને આદમ અગાઉનાં આદમો—તે કૃષ્ણ, રામ, ફરશીરામ, વામન વિગેરે છે. એમ પણ એજ પ્રકરણમાં સમજાય છે.

અહુદનસ સંરાતલ મુસ્તકીમ.
સંરાતલ લઝીના અને અમતા અલયાદીમ.

એટલે—હં ખુદા ! તું સીધા રસ્તા (સતયથ) બતાવ કે જે સીધે રસ્તે અમારી અગાઉના લોકો ચાલતા હતા અને જેના ઉપર તેં તારી દત્ત ઉતારી છે.

એ પ્રાર્થના (નમાઝ) નાં શબ્દો દરેક મુસલમાનને આખા દીવસમાં ૧૭ સતર વખત ઉચ્ચારવા એજ હં મહમદ સાહેબે તાલીમ કરેલ છે અને તેની નોંધ કુરઆને શરીફમાં પણ ખાસ ઉતારેલી છે—એ બતાવે છે કે દરેક મુસલમાનને દરજામ અગાઉનાં લોકો જે જે સતયર્થ તરીકે પાળતા, તેને રસ્તે ચલાવવા ખુદાને વીનંતી કરવી ફરજ છે.

આ ઉપરથી ઇસ્લામની સાક્ષીમ નવી પહોં, પણ તથા જુગ સુધી જે જે ધર્મ સત્ય તરીકે અપાતો, તે સનાતન રહેતો ચાલતો આવેલો છે. માત્ર આગળનાં સંજોગો જાહેરીના પ્રમાણમાં બોલવા હતા, ત્યારે આ હેતુના જુગના દુક સમયમાં દુક લક્ષી વડે ઇશ્વરની કૃપા મેળવવાની રીતે ચોથા જુગનાં ગુરુ નખી મહાશયે સમજાવી છે. જે સનાતન દ્રષ્ટીથી પણ ચોખ્ખો ગણાય.

શ્રી નકલકંક અવતારનું લગ્ન એ સનાતન ધર્મ મુજબ ચોથા કળીયુગનું મુકતીનું સાધન છે અને તેજ મુજબ આજર જમાનામાં હં બલીની વંશપરંપરા જાણતી જેને (ઈમામ) કહેવામાં આવે છે તેની પછરવી તેનેજ આધીન રહીને કરવા એજ ઇસ્લામમાં જતાવંલ મળતનો મુખ્ય રસો છે.

સનાતન અને ઇસ્લામ એ બેઉ એકજ અર્થવાળા છે. અર-વાચીન સનાતન તેજ ઇસ્લામ અને પ્રાચીન ઇસ્લામ તેજ સનાતન ધર્મ.

કારણ કે—

૧—ખુદા એક.

૨—પેગંબર સત્ય છે.

૩—ઈમામની જયત લેવી.

૪—કયામત એટલે છેલ્લો દિસાખ આપવાનો મહાન દિવસ ખરો છે.

એ ઇસ્લામ શિખવે છે. ત્યારે

૧—ઈશ્વર એક છે.

૨—દરેક જુગનાં ગુરુ સત્ય છે.

૩—અવતારને આજખીને તેનાં દુકમ પ્રમાણે વરતવું.

જન્મુનરુદ્ધનમ એટલે પોતાના કર્મ મુજબ ફરી ફરીને જન્મ
ધારણ કરવો, એ સત્ય છે. પરંતુ હાલ છેલ્લો જુગ છે. તે
પછી જુગ નથી એટલે આ જુગમાં મુકલી નહીં મેળવનારે
જન્મ ધારણ કરવા પાંચમો જુગ નથી. અને તેથી આરે
જુગતાં કરેલાં કાર્યનો બદલો ભોગવવાનો વખત જેને
સ્વર્ગ નર્ક ભોગવીને છુટકારો મેળવવાનો છે.

ઉપર મુજબ-સનાતન અને ઇસ્લામનાં ધર્મ સીધાંતો જુદા
નથી. અને જુદા મણે તે સનાતન ધર્મ અથવા ઇસ્લામથી અણગળ
છે એમ કહેવાય.

આ અજ્ઞાનતાના લીધેજ આજ સુધી હિન્દુ મુસ્લમાન
એવો બેઢ ટકી રહ્યો છે. પણ એક પક્ષનાં સીધાંતો
તપાસી ખાત્રી કરનારને હિન્દુ મુસ્લમાન એવો પક્ષપાત દેખાશે નહીં.

આવે અપક્ષપાત બોધ હિન્દમાં આશરે એક હજાર વર્ષ ઉપર
અપાંવા શરૂ થયેલ છે. જેમાં મુળ પુરૂષ પીર સતગુરુ ગુરુ-ત્યાર પછી
પીર સદરદીન અને ગુરુ પીર હસન કાબીરદીન તથા તાજદીન મુખ્ય છે.

આશરે ૬૦૦ વરસ ઉપર આ અપક્ષપાત બોધ પીર સદરદીનના
વખતમાં ખીલી નીકળ્યો અને તેમાંથી બોજા શાલી બધાં, તે ઉપ
રાંત પંજાબ તરફ વસ્તા હિન્દીઓ કુદાર, સુનાર વીગેરે છુપાં હતા.
તેજ આજે પ્રકાશમાં આવી ગયા છે.

મુમના-શેખરા વીગેરે બીજી હિન્દુ રજપુત કોમે પણ આ
અપક્ષપાત બોધનો લાભ લીધો છે.

આ બધી જાતના લોકો હાલ નીઝારીયા, ઇસમાઈલીયા તરીકે
ઇસ્લામમાં એકત્રિય છે. પરંતુ સનાતન ધર્મની ગણતરીમાં સતપથ
ના નામથી પ્રસીધ્ધ છે.

અને તે ચોથા જુગના ગુરૂ નથી મહમદ સાહેબે સેતરદીપ-
દેશમદેશ-અરબસ્તાનમાં ઓળખાવેલા નીકલકંક અવતાર ઈમામ ૬૦
અલીની સીધી નરનસલે કિતરી આવેલા હાલના નામદાર સર સુલતાન
મહમદશા મશહુર આગાખાન સાહેબનેજ પોતાનો ઈમામ રહેણર
મુરશદ અને નકલકંક અવતારનું પ્રગટ પાત્ર માને છે. અને તેમનાજ
પત્રીત્ર હુકમ અનુસાર પોતાની મુકતી ઇચ્છે છે.

મુસલમાન લાખયો ઈમામ મહેદીની ક્રિતિગરી ધરાવે છે. તે જેનો
સમય હી. સ. ૧૩૩૫ થી ૧૩૪૦ સુધી માં માને છે. તે ઈમામ મહેદી
૬૦ અલીની સીધી નરનસલે કાતમાઈ અકલાદમાં નામદાર આગાખાન
સાહેબ માત્ર એકલાજ છે. ત્યારે હીન્દુ વર્ણિનયો દશમ નકલકંક અવ
તારના પ્રગટ થવા તીશે જે નક્ષત્રી રહ્યા છે, તે પણ નામદાર આગા
ખાન સાહેબ ૬૦ અલીની ઓલાદમાં ઈમામતનો પેદી દર પેદી વારસો
ભોગવનાર ૪૮ મું પાત્ર છે. અને તેમનોજ જન્મ હીન્દમાં કરાચી
ખાતે ઇ. સ. ૧૮૭૭ માં થયેલ છે તે સાબેત કરે છે કે—

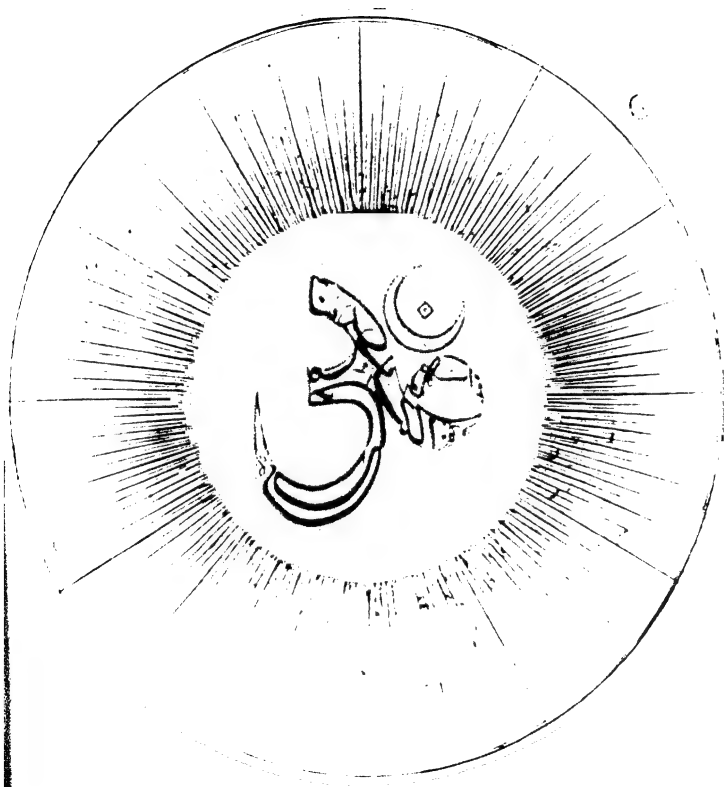
યદા યદાહી ધર્મસ્થ ઝ્ઞાનીર ભવતી ભાસ્ત;

અવ્યુત્થાનમ ધર્મસ્થ, તદાત્મનમ સ્વરૂપ્યા મ્યહમ,

એટલે—ત્યારે જ્યારે હીન્દમાં ધર્મનો લોપ થાય છે તે વખતે
ધર્મના વડે ઉદ્ધાર કરવા હું હીન્દમાંજ જન્મ ધારણ કરીશ.

એ મુજબ અરબસ્તાનમાંથી આવી હીન્દ ખાતે હાલના નામના
આગાખાન સાહેબનો જન્મ થયેલ છે. તે તેઓએજ હીન્દને સ્વરાજ
અપાવવા માટે હન્ડીયા હન-ત્રાનઝીશન નામનો ગ્રંથ પ્રગટ કર્યો છે.
તેને ઓળખવા દરેકને મારી નત્ર પ્રાર્થના છે.

વરતેજી.

સનાતન સાથે- ઇસ્લામનો સંબંધ.

સનાતન ધર્મનાં જીવન રહસ્ય રૂપ “ઓમ”નો અર્થ નક્કર ઇસ્લામનાં સ્તંભ રૂપ “અલી”નું લક્ષ કરાવે; એ ખુદાઈ માર્ગની સત્ય એવાણી છે.

સંસ્કૃત ભાષામાં વેદ, ઉપનીષદ; અને ગીતાનાં સત્ય તત્વોને અરબી ભાષામાં માનવંત કુરઆને શરીફમાં તથા તેને લગતી મોતેઅર કીતાબોમાં છે. ઓમ સના સાથે પુરવાર કરવાનું બીડું માત્ર સતપંથના ઉસ્તાદાઝમજ ઝડક્યું છે.

હિન્દુ ધર્મના બહુતાના નીચે સનાતન ઉપરાંત પુષ્કળ સંપ્રદાયો છે. જેઓ વેદ વિરૂધ્ધ વર્તન શીખવે છે. ત્યારે ઇસ્લામમાં પણ પ્રચલિત બેંહુતેર ફીરકા છે જેમાં શિયા સુન્ની મતનો સમાવેશ

થઈ જાય છે. પરંતુ તેમાં અરસપરસ અધિક્યતા કેળવે એવું વતન પાક કુરઆને શરીરું દેખાતું નથી. આ રીતે હિન્દુ અને ઇસ્લામી એ બેઉ સમુહનો સમાગમ એ ઘણાજ આશ્ચર્યની વાત કહેવાય—અથવા કુદરતની ખરી અજાયબી!

હિન્દુમાંના ૨૨ એકવીશ કરોડ હિન્દુઓ અને કુલ ૪૦ આઘીસ કરોડ મુસલેમીનો એ બેઉની અરસપરસ અધિક્યતા દુનિયાને દંગ કરે, એવો આનંદી બનાવ અવશ્ય થવાનો છે. એ કેટલા બધા હર્ષની વાત!

એ હરખાવનારા દિવસો દિન પ્રતિદિન વધુ ને વધુ નજીક થતા જાય છે. એમ જોનારી આંખો, વેદ અને કુરઆનની માન્યતા સિવાયની નથી.

ઓમનાં અખંડ નક્ષત્રવાળી ફરકતિ ધળ સહીત, કરવા, જેતા નવા દ્રાપર જુગનાં રસ્તે ચાલનારો સનાતની સંઘનું ભોમિયાથી વિખુદ થતાં ગુચવાઈને અડધી જગું અને અર-અસ્તાનમાંથી કમામતની રાહખરી વડે અલીનાં હરફ ચુકત ઉડતા ફતેહમંદ વાવરા સાથે મુસાફરી કરનાર મોહમદી કાફલાનો સમાગમ થવો, એ અમતકારીક બિન્ના છે.

જમણી બાબુથી પોતાની સફર ચફ કરનાર સનાતની સંઘને ડાબી બાબુથી બુરસાભેર ધસી આવતો ઇસ્લામી કાફલાનો મેળાપ નીચેનાં ચિન્હ રૂપ છે:—

ઉપર બતાવેલ સંજ્ઞા પ્રમાણે ત્રણ યુગ સુધી એટલે દુનિયાના કાળ પ્રમાણે ૩૪ સમય સુધી ઝોમની ધજા સહીત વહનાર સનાતની સંઘને અરબીમાં ઝોમને મળતા અલી નામવાળા વાવટાવાળા ઇસ્લામી કાફલાનો મેળાપ થતાં હિન્દુ-મુસલમાન બેઉને અરસપરસ કેવી ખુશાલી ઉપજે!! કારણ કે ઘણે દુરથી એ બેઉ પક્ષને એક બીજાનાં વિરોધી લાગવાથી અરસપરસ થયેલ ભય દુર થયો! અને તેને બદલે વિરૂદ્ધ દિશામાંથી આવનારાઓ પોતાનાજ ભાઈઓ, છે એમ ઝળકવા લાગ્યું!!!

આ સંગમના પરિણામે સનાતન પક્ષનો ભોમીયો- (અવતાર) નકલકં! મહામતી કાફલામાં હમામ મહેદીનાં ઉપનામથી સમજતાંજ અઠકયતાનું અજવાળું પ્રકાશમાન થયું. સનાતનીને ઇસ્લામી કાફલો અને ઇસ્લામીને સનાતની સંઘ, પ્રાચીન અને અર્વાચીન સ્વરૂપમાં એક મેક કુટુંબી સમજાયાં. અને આ બેઉ સમુદાયની જુદી જુદી ભાષાનાં લીધે થતો ગુંથવાડો ઉકેલનાર અને બેઉની ભેળી વ્યવસ્થા તથા જુલુસ રચના બેઠવનાર એ નકલકં! મહામતી કાફલામાં હમામ મહેદીનાં પ્રગટ હુકમની વાટ જોતાં એક પંચ ઉભેલાં છે.

આ વિષયના વિરોધ ઝોમો નિકાલ કરવાનું પ્રથમ કાર્ય થયા પછી, આ બેઉ સમુદાય વચ્ચે થોડાક દેશી લોકો અને વિદેશી પ્રાચીનાત્મકો સમુદાય જેને ખુદીબંદ અને જર્નલ તથા ચલુદી, જરથોસ્તી અને ખ્રીસ્તીના નામે આળખાતી પ્રજાનાં પ્રજાનાં સમુદાયો સરવાળા સનાતની સંઘનાં અભિમાને જુદા પાડી નાંખેલાં તથા મહામતી કાફલાનાં પહેલાંના

સમયમાં હિન્દની ખુદાર ખુદાઈ રોશની વડે, જે ધારમીક માનીનતા ટેમપરેરી ઉભી થઈ હતી, તેને જથ્થકની માનના-રાઓનો સમુહ, સનાતની સંઘ તથા ઈસ્લામી કાફલા એ બેઉનાં વચ્ચેના છે. તેને દુનીઆના અંત સમયે પ્રગટ થનાર ઈશ્વરી સ્વરૂપો નક્કર અથવા મેલદીનાં દરશન વડે સાંકળીને, બધી દુનીયાપર મહાન એકતા સ્થપાશે. જેની સનાતન. જર્ઝન. યહુદી ઈસરાયલી; ખ્રીસ્તિ. અને ઈસ્લામ દરેકનાં ધર્મ પુસ્તકોમાં એકજ ઢખની અગમચેતી કરેલી છે.

સનાતન ધર્મ ડાઠ કાળ પ્રમાણુ જેટલા સમય સુધી, પોતાનીજ ધારમીક સત્તા ચલાવ્યા પછી, ૧૪ જેટલા દુક સમયમાં, ઈશ્વરી જ્યોતી વગર સનાતન ધર્મ જે માઠી અવસ્થાએ પહોંચ્યો. તેમાં હિન્દ સીવાયનાઓને પોતાથી હીણ માનીને મોટાઈ ધારણ કરવા જે વરણાશ્રમની ગણતરી શાસ્ત્ર વીરૂંધ રાખી, તેનું પરીણામ એ હતું તેટલુંજ નહી પણ વેદીક પ્રોગ્રામમાં ઈશ્વરી જ્યોતીની ગતી ઉતરોતર શ્રાક્ષણ, ક્ષત્રી, અને વઠશ્ય, પછી શુદ્રમાં ઝગકવાની માહીતી છતાં અળગાપણું રાખી જે અહંપદમાં ઈશ્વરી જ્યોતીની પીછાણ કરી નાંદી; તેનું પણ કારણ સાચું હતું નહીં તે સનાતન ધર્મનેજ ચાંચા વીલાગ તે બુદ્ધિવંત, મુસ્લિમ, યહુદીઓ, ઈસ્લાયલીઓ ખ્રીસ્તીઓ અને મોહમેદનાં સાથે મળીને થાય છે, જેને અથર્વ વેદના તાત્પર્ય તરીકેજ ગણવાનો હક છે. પરંતુ તોરેત, જખુર ઈન્ઝીલ એ ત્રણ કીતાબો તથા વેદનાં સંપુર્ણ તારતમ્યની ચુકતે જવાબદારી કુરઆને શરીફે સ્વિકારેલી છે. અને તેથી-જ દુનિયા ઉપરનાં જુદા જુદા દેખાતા ધારમીક કંદાઓને એકત્રીતકે. એમ સત્ય રીતે પુરવાર કરવાનો દાવો રજૂ કરે છે.

ધસ્લામમાં પડી ગયેલા અરસપરસ વિરૂધ્ધતા દેખાડનારા ફીરકા ઉપરથી, કુરઆને શરીફની વેદ અને ઈબીઝ ઇલાહી કેતાબો ઉપરની ફઝીલત માટે વિરોધ ઉભો કરે, તો તે માટે કુરઆને શરીફનો માત્ર એકજ સીધાંત જવાબ આપે છે કે—

આયાત:—

કુલે શયઇન અહસયનાહો શી ઇમામુ-મ-મોખીન.

અર્થ:—

દરેક વસ્તુની સમજ જાહેર ઇમામ પાસે હોય છે.

આ દુનિયાના અંત સુધીનાં નિર્ણય શુકત ખુદાઈ વચ્ચન-માં વેદ, ગીતા, તોરાત, જજુર, ઇન્ઝીલ, અને કુરઆને શરીફનું જીવન સમાયલું છે. ખુદાઈ તુર તરિકે સનાતન, જુદ્દ, ચહુદી, ખીરતી, ધર્મોમાં કમવાર-મછ, કછ, વરાહ, નરસી, વામન, ફરસી, રામ, કૃષ્ણ, બુદ્ધ (આદમ) અને તેનાં પાત્ર-મુસા, હાઉદ, ઇસામાં પ્રગટ રહીને છેવટ શ્રી નકલક તરીકે હુઠ અલી અને તેની સીધી નર નસલે થયેલા ઇમામો આજ પર્યંત નામદાર આગાખાન ખુદાવંદ સર મુલતાન મહમદ શાહમાં ઝળકતું મહેબુદ છે!

એ ખુદાઈ તુરની હિન્દ ખાતે દશમ અવતાર તરીકે આસરે ૧૨૦૦ ખારસો વર્ષ ઉપર પ્રથમ સતગુર તુરે ગુજરાત વિભાગમાં પિછાન કરાવી હતી. અને પીર શમ્સ તથા ત્યાર પછી ૬૦૦ વરસ ઉપર પીર સદરઘીન શાહખ તથા તુર પીર હસન

કપીરદીન સાહેબ અને તાજદિન સાહેબનાં વચનામૃતોની સાક્ષી વડે એ પિછાન પોષાયા પછી મહિલાના શમ્ભુ તખ્તેઝીનાં બુદ્ધિસાક્ષર પ્રવાહ રૂપ જ્ઞાનામૃતનાં સિંચનથી હિન્દના બુદ્ધિ બુદ્ધિ વિભાગોમાં જાથકની મક્કમ અસર ફેલાવી, તોપણ એ નિરમળ અને દુનિયાના ધર્મને એકત્ર કરનારી તાલીમ જ્યારે છુપી હીકાજત વડે પ્રગતિ કરતી હતી, ત્યારે ઇસ્લામ અને કુરઆનનાં નામે ફેલાતી જતી હિદાયત, ખુદાઈ નુરની આડકત્રી રોશનીથી હતી. અને તેથીજ ઇસ્લામીઆમાં ફીરકા થતા ગયા. અને દુનિયાનાં ધર્મને એકજ છત્ર નીચે ભેળાં કરવાનું મહાન કાર્ય કરવાની પોતાની ફરજ બજાવે, તેવી લાયકાત દેખાડી શક્યું નહીં—અલ્લે વેદ બુદ્ધિ, હિન્દ કાફર એવો હડહડતો ગેર ઇન્સાફ કરવા દારવાણ ગયું. અને તેથીજ ટરકીની ખીલાફત—દરેક વસ્તુની સમજ ધરાવનાર જાહેર કમાનાં ટેકા વગર ટટાર રહી શકી નહીં.

અને જેવી રીતે હિન્દમાં—હિન્દ રાજ્ય સત્તા જતી રહી. તેવીજ રીતે આજેમુસ્લેમ રાજસત્તા પણ ખલીફાતના નામથી પુર્ણ થઈ ગઈ.

જેમ દ્વાપર યુગ મધ્યે શ્રી કૃષ્ણે ગીતામાં ફરમાવ્યું છે કે:-

જ્ઞોક્ષ્ણ-યદા યદા હિ ધર્મસ્ય ગ્તાનિર્ભવતિ ભારત.

અબ્યુત્થાનમ ધર્મસ્ય તદાત્માનમ સ્તગમ્યદમ.

અર્થ જ્યારે જ્યારે ભારત દેશમાં વધર્મનો લોપ થાય છે ત્યારે ત્યારે હું ત્યાં અવતાર ધારણ કરીને ભારતનો ધર્મ વડે હિંધાર કરું છું.

આ વચન મુજબ કૃષ્ણાવતાર પછી, તેરસો વરસ પર નકલકંઠ અવતાર અહીં તરીકે અરબસ્તાનમાં જન્મવા પછી પણ તે ભાગોમાં એટલે હિન્દની બાહાર રહીને પોતાની કશ્વર જ્યોતીની પ્રતિભા અજાયબ રીતે પાડતા રહ્યાં પરંતુ હિન્દ આટલા વખત સુધી સંકટમાં ન હોતું, જેવું હાલ છે અને હવે જ્યારે ભારતમાં ધર્મની બાબતમાં ઝલાની થઈ છે. ત્યારે ગીતામાં કરેલા વાયદા મુજબ એજ શ્રી કૃષ્ણ અરબસ્તાનમાં લીધેલા અહીં અવતાર પછી, છેટલા ૪૩ વરસ ઉપર સીન્ધના કરાંચી ગામમાં ૬૦ સં ૧૮૭૭ માં અવતાર લીધો અને હાલનાં નામદાર આગાખાન તરીકે પોતાની માતૃ ભુમી હિન્દ માટે જે જે પ્રયત્નો ચાલુ છે, તેમાં હિન્દુ મોસ્લેમ અક્યક્યતાનાં જીવન પ્રેરક ભાષણો અને “ઈન્ડિયા ઇન ટ્રાન્ઝીશન” ના અવલોકીક હાથે શ્રીકૃષ્ણ રાજસત્તા સામે “હિન્દ-સ્વરાજ” માટે જે મહાન લડત રજુ કરી છે. તે ગીતામાં કરેલ વાયદાની યાદ તાજી કરાવે છે ! અને એમનાં એ મહાન કાર્યનાં અંજામ માટે હાલનાં દરેક જીવતાં ભારત વાસી સનાતનીને જાણ સુચવે છે કે.

સરવા ધરમાન પરીતજ્ય. મામેકં શરણુ વૃજઃ
અહંત્વા સર્વ પાપેભ્યો. માહા દિવ્યામી માશુચ.

બધા ધરમનો પરિત્યાગ કરીને મહાને એકલાને
શરણુ આવ. હુંજ તમારા બધા પાપને દાગીને કાઢીત
મુક્તિ આપીશ બીહમા. વરતેજી.

ઈસમાઈલીયા ઈમામતનો સુર્ય.

પેશીનગોઈનો હદીસો.

હદીસ-સલાસા મેઆતા સનતીન મીન બઅદી તતલેઉશ શમ્સ મીન મગરેબહા.

એટલે-જનાબ રસુલે ખુદા સં અં વં મે ફરમાવ્યું કે, મારી બાદ ત્રણસો વરસે સુર્ય પશ્ચીમમા ઉગશે.

આ પેશીનગોઈ મુજબ ઈમામ જાહેર સાદેક અં થી મુસા કાઝીમની નસલમાં ઈમામત માનનારાઓનો ઈમામ હીં સં ૨૫૮ માં ગમ્મિ થયા. ત્યાર પછી બે વરસે એટલે હીં સં ૨૬૦ માં ઈસમાઈલી નસલે ઈમામતનો સીત્ત સીલો જે શાહ ઈસમાઈલ પછી રત્તી અબ્દલા સુધી ઈમામતનો સુર્ય ધ્રુવો હતો, તે ઉપલી પેશીનગોઈ મુજબ પશ્ચીમનાં મુલકમાં ઈસમાઈલીયા ખીલાફતની રાજ સન્તા સાથે ઈમામ મે'હદી મહમદ ઈસમાઈલીયા ઈમામતનો સુર્ય જાહેર રીતે ઝળકતો થયો.

આ મુખારકે હદીસ ઉપરથી અને તેની સમ્યાઈ જે રીતે બહાર
જાય. તે ઉપર દાનશમંદોને ખુલ્લો ઈશારો મળે છે કે ઇમામતની
ફલીલ હમેશાં સુય હોય છે, ને તે મુજબ ઇશિનાઅશરી ઇમામતનો
સુર્ય હદીસથી વીરૂધ રીતે ૩૦૦ વરસે ઉગવાને બદલે ગેબ થયો. જે
આજ તેરસો વરસે પણ પ્રગટ થયો નથી. અને ઇસમાઈલીયા
ઇમામતનો સુર્ય અરાખર રીતે પ્રગટ થયો. તે લક આતીલની તમીઝ
માટે રોશન ગવાહી છે. એટલે કહેવત છે કે “ધણી આવે ત્યારે
ચોર લાજે.” તે મુજબ ઇસમાઈલીયા ઇમામતનો લક સુર્ય પ્રગટ
થતાં ઇશિનાઅશરીઆ ઇમામતનો આતીલ દેખાવ ગેબ!!! (સલવાત)

*

*

*

મજકુર હદીસને મળતી વીગત ફારસી ફીતાબ નામે દબીસ્તાને
મજાહીબમાં જોવામાં આવી પણ તે હદીસનાં શબ્દો નીચે મુજબ છે.

**હદીસ—“અલારાઅસે અટલફ વસલાસ મેઅતીન
યનલો ઉશ શમ્સ મીન મગરેબહા”**

એટલે—તેરસો વરસ પછી સુર્ય પશ્ચીમથી ઉગશે.

હદીસની આ પેશીનગોઈ મુજબ પણ એજ ઇસમાઈલીયા ઇમામ-
તનો સુર્ય ખુદાવંદ મુસ્તાન મહમદ શાં હાજર ઇમામે પોતાની
ઇમામતની ખુલાઈ “તુર્ક ખીલાફત” શીકસ્ત થવા છતાં ઇસ્લામી રાજ
સત્તાનાં અચાવનો ઝળકતો કુટો, પોતાની રહેબરી તળે ખંડા કરીને
હદીસનાં શબ્દો ખરા પાડ્યા છે.

*

*

*

આ પેશીનગોઈની હદીસનાં સંબંધમાં ઇઝહારે લફીકતનાં લખનાર
પોતે પોતાનાં શબ્દોમાં નીચે મુજબ દરશાવ્યો છે કે—

“હદીસકી શાન મુશતબા ખીલ ફેલ હયે. ખાઅબ રાવયુકે નજદીક “સલાસા મેઆતા સનતીન” અઊર બોહત રાવીયું ક નજદીક “અદલકા વ સલાસ મેઆતીન હયે” મેરે ખ્યાલમેં યેહ દોનો હદીસે સહી હયે.

“સલાસા મેઆતીનમેં હમામે જાહેરકા જુહુરે ખશી હુવા. ઉસમેં મુરાદ જનાય મહેદી મહુમદ હખને રઝી અબ્દુલ્લાહ હયે. અઊર “અદલકા સલાસા મેઆતીનમેં શી હમામે વકત જન્કા જુહુર અહસી જમીનો પર જે શાદાય અઊર હમવાર હયે, રોશની દે ચુકા હયે અઊર જે જમીને ખાત ડાલનેકે કાખીત હયે. ઉનપર ખાત ખલેયાન ડાલનેકે હો જતા હયે. અઊર અંજર પર બી દન્શાઅલ્લા પુરે જુહુર તક અસર હો જાયગા. (જુદ્દ હકીકત)

નવમો બુધ્ધાવતાર

અને

બાવા આદમ.

આક્રમા શ્રી કૃષ્ણાવતાર પછી નવમા બુધ્ધાવતાર જેનો સના-
તની તે વખતના બ્રાહ્મણોએ અસ્વિકાર કર્યો, તેનું ઈશ્વરી સ્વરૂપ
હિન્દ બહાર દાદા આદમનાં નામથી મુળ પુરૂષ તરીકે જાણીતું છે.

તે બાબતમાં ઈસાહી ક્રીતાઓ તોરાત, જજુર, ઈન્ઝીલ, પછી
પવિત્ર કુરઆને શરીફ પણ નીચેનાં વાક્યમાં સાક્ષી આપે છે.

આયાત:-

કાલઃ હમ અકુન લે અસન્નેદ લેખશરીન ખલકત હુ,

મિન સલ સાલીન મીન હમ હમ મસનુન.

એટલે તેણે કહ્યું કે હું એવા નથી કે હું તે મનુષ્યને સંબોધે
કરું કે જેને તે કાળી વાસ માગી સફેલી માટીમાંથી પેદા કર્યો છે.

કાળી વાસ માટીમાં માટીનો અનાવજો માણસ તેજ બુદ્ધનું
સ્પષ્ટ સ્વરૂપ છે.

અને તે બાબતમાં નીચેનું વરણનું જાત્રી આપે છે-

[તવારીખ-શીરસ્તાનો ઉતારા.]

મુકદ્દમા-મોઅયતેકદાન એટલે હિન્દમાં, અહિર જુદર રાયનકી
અહિર ખયાન કેદીયતે જહુરે હરકામકા હસા બીલાદમે વાઠેએ હોકે

ક્રીતાએ મલાભારથસેં છુવાદા ક્રોધ ક્રીતાય મગસુત અઉર મોઅનેઅર દરમીયાન ઇશ તાયેકા કે નહીં હયે. અઉર ઉમે શેખ અખદુલ ફજલ ફેઇઝી ખીન શેખ મુખારકને આહદે સતતન જલાલુદ્દીન મહમદ અકબર શાહ મેં હીન્દી ઇઆરતસેં ફારસીમેં તરજુમા ક્રીયા, અઉર ઇરમેં એક લાખ ગયતમે મુતગનવજાહે. મુસન્નફ ઇસક્રીતા બકા બનોર ક્રાતાહ કરે. સુખન અઉર ઇખ્તેસાર કલામકે ખુલાસા ઇરકા ઇસ મકાનમે તલ્લીર કરતા હયે. તાંકે તાલેખાને આસાર ઉચ્કે મુતાલેઆસેં હીજ વાશી ઉકાકર આગાજસેં અંગતમ તક મુસ્તશીફ હો.

*

*

*

*

મદારે ગરદીશ રાજગારે બુકલમુંકા હુનુદકે એતેકાદે નાકસમેં ચાર દઉર પર હયે. અવલ સતબુગ-દુસરા તિરતાબુગ-ત્રીસરા દુવા-પર-બુગ-ચાથા કલબુગ.

હસ વકત કે દઉરે કલબુગ તમામ હોતા હયે, શીર સરે નઉ દઉરે સતબુગ આતાહયે. અઉર કલબુગ પર મુન્તહી હોતા હયે, વચ્ચલા હાજલ ક્રીયાસ હમેશાં અલવાલ ઇસ જહાંનકા ઉપર ઇસી તરીક કે રહા અઉર રહેગા. અઉર ઇખ્તેદા અઉર ઇખ્તેલાસેં ક્રોધ નીશાન ખેદા નહીં હયે.

હ૦ અલી તથા યહુદીનો સંવાદ.

અઉર આઅરે કુતુબ મોઅતેખરાસેં મુતાલઆ હુવાકે એક શખસને શાહેમે સંજુની માફુનલ અરશ વ ફેઝિકલ ફરશ વાઅને અલી કાબે અખી તાત્તીખ રહ અફકાદો અન્હાસે પુછ કે, યા

અમીરજી મોઅમેનીન “આદમસે ત્રીન હજાર સાલ પેશતર કાનથા” ? ફરમાયા કે, “આદમ” ! જાણેલ માઅની ત્રીન મરતયા તકરાર પાછાં, વોલ સાયેલ સર બગીરયાન અઊર સાકત હુવા, ઉસ વકત હજરત શાહ વીલાયત પનાહને ઇરશાદ કીયા કે, અગર તું મુઝસે ત્રીસ (૩૦) મરતયા પુછતા, કે આદમસે પેશતર કાનથા ? યહી કહેતા મેંય કે “આદમ” ઉસેસેલી કહંગી આલમકી દસતખનાત અઊર દસતખરાજ હો સકતી હયે, અઊર હુનુદકે અકવાલલી મહજ તરહાત યાઅને ખાતલ અઊર લહવ આમેજ સુમાર નહી હો સકતે. અઊર યાઅને ખરાહમા સલકકે કઊલસે મુસ્તનાદ હોતા હયે. અઊર મુદકકીન યાં અને કામ ખારીક કરનેવાલે, અઊર મોલકકીન યા અને તલકકીક કરનેવાલે ઉન્કે ઇન ખાતુકી તાવીજ કરતે હયે.

હુવાયર જુમમાં આદમ.

ખાદર કાલ મુદત સતજુગકી સતરા લાખ અઊર આદમસે હજાર (૧૭૨૮૦૦૦) સાલ મશહુર હયે. અઊર દસ દઊરમેં અવગતએ જહાંનીયા કે સલાહ દસદાદે યાઅને નેકી વ રાસતી અઊર દુરસ્તી કીરદાર અઊર ગુફનારકી હયે. અઊર વજીઅ વ શરીફ અઊર ફકીરો ગની રાહ હાયે. રાસ્તી વ દુરસ્તી અઊર મરજીયાત ઇલાહીસે તળવજ અઊર તકાવત નસીં કરતે હયે. અઊર દસ અહદ મેં દંસ્તાનકી ઉમ્ર તખીદ લાખ (૧૦૦૦૦૦) ખરસકી મશહુર હયે. સુખહાન અદલાદ ! યેહ કયા ખાત હયે અઊર કયા ઉમ્ર !

૩બાઈ-

જાન શશ દરહ કોહન બબુજનામકે યાફત,
માહીયત ઇન બુબશ વ આરામ કે યાફત !
અદેશા દરીન તીલસ્સમ સર ખસ્તા ખતાસ્ત !
આગાજ જહાંકે દીદ અજામ કે યાફત !

અઉર ઇમ્તેદાદ યા અને દરાજી આયામ તીરતા બુગમી ખાર લાખ
અઉર જાયાનવે હઝાર (૧૨૬૬૦૦૦) સાલ મખતઆરેફ હયે. અઉર
હાસ જમાનામે તીન હીસ્સા અવગઅ મરદુમ કે રજાએ ઇલાહી કે
મુવાશીક હોતે હયે. અઉર ઉત્ર તખીદા ઇનસાન દસ (૧૦૦૦૦)
હઝાર સાલ માઅરફ હયે. અઉર તીસરા દઉર કે ઇખારતે દુવાપર
બુગમે હયે. આક લાખ અઉર ચોસહ હઝાર (૮૬૪૦૦૦) સાલ
મુતદાવલ યાઅને અઝઝકગદીર નઉખત બનઉખત ગીરફતા શુદા
દસ્ત બદસ્ત ગરદાયંદા શુદા હયે, અઉર ઇન અવકાતમે તરજ વ
રવીશ આલમકે રેલને વાલુમી દુરસ્ત ચુફતારી અઉર રાસ્ત કીરદારી
હો. અઇર ઉત્ર તખીદા ઇનસાનકી હઝાર સાલ મશહુર હયે. અઉર
ઉત્ર આખા આદમ અઉર નુહ અઉર મિસલ ઇન બુબુરગ વારોકી
ને હઝાર અઉર કરીખ હઝાર સાલ કે નીશાન દેતે હયે. એલલે હીન્દ
કબુલ કરતે હયે, અઉર ફેલતે હયો. ચુકે ચેલલોગ અવાખર દોઉરે
દુવાપર બુગમે પેદાદા હુવે ચે ઇસવગસે ઇસી કદર ઇન્કી ઉત્ર
વાકેઅ હુઇ. અઉર મુદતે દઉરે ચલાફમ યાઅને કલબુગમી ચાર
લાખ અઉર ખતીસ હઝાર (૪૩૨૦૦૦) સાલ મુસ્તઅમલ હયે,
અઉર હાસ દોઉરમે તીન હીસ્સા અતવારે સાફેનાને આલમકે
નારાસ્તી અઉર નાદુરસ્તી પર હયે. અઉર ઉત્ર તખીદા હાસ અહદ મેં
સો (૧૦૦) ખરસ અઉર જાખતા અઇચ્યામે હર દઉરકા વોહ હયે. કે

મીકદારે કલજુગકી જીસવકત ધનિદ હોવે, દુવાપર જુગકી મુદત હયે.
અઊરે જીસવકત મીકદારે દુવાપર જુગ ધનિદ હો. મુદત તીરતા
જુગ હો. અઊરે જી મીકદારે તીરતા જુગ જમાદ હોવે સત જુગકી
મુદત હયે. અઊરે અખ એહલે હીન્દકે હીસાખસે કે તારીખ હીઝરત
રીસાલત પનાહ મહમદ સલ્તનતનાહો અસયહં વ આલેહી વસલામ
એક હઝાર અઊરે પદરા (૧૦૧૫) કી પહોંચી હયે.

દઊરે કલજુગસે ચાર હઝાર અઊરે છેસો અઊરે ચોરાસી
(૪૬૮૪) ખરસ આખર હુવે હયે. ઝહે કહંગીયે આલમ ! વ ગહે
તરકંગીયે આદમ.

રૂઆદ-

સર રીશતાએ આલમ કોહન પકદા નીસ્ત !
ઝીંન કોટના સહીશ યક મુખન પકદા નીસ્ત
હરચંદ ખગરદાઝન જહાં મીગરદમઃ
ઝીંન અખજ ગરદું સરોખન પકદા નીસ્ત.

 આ ઉપસા તવારીખી હવાલાથી સામેત થાય છે કે
આશરે ૬૦૦૦) વરસ ઉપર જે દાદા આદમ થયા તે (વિંદુ-સના-
તન પ્રમાણે કૃષ્ણ પછીનો “બુદ્ધ અવતાર” થયો. હરમાહલીયા
ધીરકામાં “વિશ્વનાથપુરી” મુજબ-જુધનાં દરજ્જં શીશ છે. તેજ
આદમનાં દરજ્જં શીશની સામેતી છે. જે પછી સિલસીલે ૯૦
અલી અને તેની સીધી નર નસલે લાલનાં મકજુદ નાઠ આગાખાન
સર મુલતાન મોહમદશા ખુદાઈ નુર હમામ મહેંદી છે.

ઈસમાઈલીયા શીરકા માટે

તવારીખ પર નજર.

ઉરદુ.

(ફાતેમી દાવતે ઇસ્લામ ઉપરથી.)

ઈસમાઈલીયા જમાઅત શીયા શીરકાની એક શાખ હતી. હજરત ઇમામ જાફર સાદિકે ખડે સાહેબ ઝાદેકા નામ “ઈસ્માઈલિ” થા. અહિર છોટેકા નામ મુસાકાજમ. કાચદા અહિર દસ્તુરકે મુવાશીક હજરત ઇમામ જાફર સાદિકે અં ને ખડે લડકેકી નીસખત “નસ” યાઅને વસીયત ફરમાઈથી કે મેરે યાઅદ વોલ ઇમામ હોંગે. કયું કે વોલ એકતો ખડે ખેટે થે. દુસરે વેલ કે ઇમામ જાફર સાદિકેકી તમામ અહિલાદમે નજીબ બી થે. યાઅને ઇન્કી વાલેદા બી ફાતેમી સમ્પીદ થી. જુન્કા નસખ ઇસ તરેલ હતે.

ફાતેમા ખીન્તે હસન ખીન ઇમામ હસન અં ખીન અમીરીલ. મોઅમેનીન અલી અં અહિર હજરત મુસા કાજમકી વાલેદા હમીદયા ખરખરયાથી યાઅને ખરખર યા કનીઝ.

અહર હાલ હજરત ઇસમાઈલ કે તાઅહ્લુકે મુખતલક શીરકે કાચમ હો ગયે થે. એક કહતા થા. કે હજરત ઇસમાઈલકી ઇમામત

મનસુખ નહીં હો સકતી, ક્યું કે જ્યાં એક ઇમામ દુસરે કે લીયે “ નસ ” કર દે તો શીર ઉરફે અપની “ નસ ” કે મનસુખ કરનેકા અમખતીયાર નહીં રેલતા. લેલાઝા હજરત ઇમામ ગંદર સાદક અં કો માઅજુલ કરનેકા હક ન થા. અઉરે હજરત ઇસ્માઈલકી ઇમામત કે સામને હજરત મુસા કાઝમકી ઇમામત કીસી તરફ જાએજ નહીં હો સકતી.

દુસરા ફરીક કહેતા હયે કે, અગરએ હજરત ઇસ્માઈલકા ઇન્તેકાલ કે ગયા હયે, લેકીન ઇમામત ઉન્કે બેટે મહમદકા હક હયે. અઉર હજરત મુસા કાઝમ ઇમામ નહીં હો સકતે. ક્યું કે હજરત ઇસ્માઈલકે લાઈકા યેહ હક નહીં પહોંચ સકતા. ઉન્કે બેટે હજરત મહમદકે મીન્ના ચાહીયે.

તીસરા ગીરાહ યેહ કહેતા થા, કે હજરત ઇમામ ઇસ્માઈલકી વફાત નહીં હુજ હયે, અઉર વોહ જીન્દા હયે. અઉર ઉન્કી ઇમામત બી કાયમ હયે. યેહ દુર દરાજકે રહેનેવાલે લોગ થે. જીન્કા હજરત ઇસ્માઈલકી વફાતકા પુરે તઉરસે ઇમ નહીં હુવા થા.

ચોથી જમાઅત હજરત મુસા કાઝમકી ઇમામતકો તસલીમ કરતી થી. ઉરફા જ્વાન થા. કે હજરત ઇસ્માઈલકી વફાતકે આઅદ હજરત ઇમામ ગંદર સાદેકકો હક હાંસીલ થા. કે ઇમામતકા હક અપને દુસરે બેટેકા દે દે.

*

*

*

હજરત મુસા કાઝમકો જીન લોકને ઇમામ માના, ઉન્કો ઇશના-અશરી શીઆ કહેને હયે. અઉર જો હજરત ઇસ્માઈલકી ઇમામતકે

કાયેલ હયે. ઇનકા નામ ઇસ્માઇલીયા મશહુર હુવા.

માઅલુમ હોતા હયે કે હઝરત મહમદ (ખીન ઇસ્માઇલી) કી અઢિલાદને ખુરાસાન વ કંદહાર મેં જનકર ગેર મુસલીમ શીરકુમેં દાવતે ઇસ્લામકા કામ નીલાયત શદોમદ શુરૂઆ કીયા થા. અઢિર ચુકે વહાં ઇરાની તમદુનકે સખખ શીલસફા અઢિર અકલકા બહોત ગર થા. ઇસ વાસ્તે ઇસ્લામી અકાયેદકા અકલ વ શીલસફાસે મુતાખીક કરેક પેશ કીયા જતાથા. અઢિર યહી વજલ હયે કે મુસલમાન મુવરરખું ને ઇન્કી બહોત મુખાલફત કી હયે. અઢિર ઇન્કે તરીકે દાવતકા અઈસે અંદાઝ અઢિર પેરાયેસે બચાન કીયા હયે. જે શરીઅત પરસ્ત મુસલમાનું કા ખીલાફે ઇસ્લામ માઅલુમ હો.

મુવરરખુંકી ચેલ કાશીશ સયાસી વજુહાતકી ખીના પર થી કયું કે અખ્યાસી ખીલાફતકા દઢિર દઢિરા થા. અઢિર તમામ મુવરખ અખ્યાસીયા ખીલાફતકે દસ્તે નગર થે, અઢિર અખ્યાસી નહી ચાહતે થે, કે બની ફાતમાકી ખીદમાત ઇસ્લામી સહીહ તઢિર પર તવારીખુમેં લીખી જાએ. કયું કે વોહ બની ફાતમાકા સક્તનતકા દાઅવંસર અઢિર અપના દરીફ સમજતે થે.

પ્રોફેસર બાઢિનને અબી હાલમેં એક કીતાબ “હીસ્ટ્રી ઓ પરશીયા” લીખી હયે. જે ચકીનન ઇન્કી ઇસ્લામી તવારીખસેં મદદ લેકર મરતબકી ગઈ હયે. જન્મેં ઇસ્માઇલી ઇન્કા તરેફ તરેફકે બોહતાનુંસે બદનામ કરનેકી કાશીશ કી જતી થા. જે વાસ્તે અગર કોઇ શક્ષ ઇસ્માઇલી યુંકી દાઅવને ઇસલામકે તરીકુકો કલમ બંદ કરનેકી કાશીસ કરે, તો ઊશકો કદમ કદમ પર શુરૂઆતકા

સામના હોગા. ક્યું કે ઇસ્માઈલીયુંને દાઅવતે ઇસ્લામકે લીયે ઉસ હીકમતકો. પેશે નજર રખ્યા થા; જીસકા હુકમ કુરઆને શરીફને ઉન્કો દીયા થા.

યે ફરમા કર- “અદખા એલા સખીલ રખ્યેકા ખીલ હીકમતે” ખુદાકે રાસકાકી તરફ હીકમતસે દાઅવત દો-

અઉર હીકમતસે મુરાદલી થી, કે લોગુકે અકાયદ વ હાલાતકે મુવાશીક અઉર ઉન્કી અકલ વ સમજ કે મુતાખીક દાઅવતે ઇસ્લામ પેશ કરો.

ઈસ્માઈલી ખાનદાનકા ખુદાતઆલાને સલતનતનલી દી. ઈસ્લામશરી તે અખ્યાસી ખુલશકે જલ્લ અઉર શકુક સયાસીકા શીકાર રહે. અઉર ઉન્કો સીવાયે ખીલવત નશી અઉર હખાદત વ તાઅલીમ કે અઉર કીસી ખાતકા મોકા ન મીલા. મગર ઇસ્માઈલીયુંને એફરીકામેં સલતનત કાયમ કર લી. અઉર સાલ હાસાલ એફરીકાકે મશહુર મ માલીક મીસર વગદરા પર હકુમત કરતે રહે. ઈન ખુલશકો ફાતમી ખુલશ કલા ગતાયા. જીન્કી મુખ્તેસર કેશીયત ખયાન કી ગતી હયે.

ઈન્કી ખુલશામેં ખલીફા મુસ્તનસરંક દો લડકે દાઅયાને ઇસ્માઈલીકા સર ખીરાહ સાખેત હુવે, એકકા નામ નીઝાર થા. જીનસે નીઝારીયા શીરકા ચલા. અઉર જીરમેં “હસન ખીન સખ્યાહ” જઈસા નામવર આદમી પદદા હુવા. અઉર મઉજુદા આગાખાની જમાઅત દેસી સીલમીલાકી પદરવ હયે અઉર-

હિંદ હાઈનેસ સર આગાખાનલી નિઝારકી નસલમેં હયે.

અઉર દુસરે લડકા નામ મુસ્તેઅલી થા. અન્કે પરિવ ઓલડકે નામમેં હીન્દુસ્તાનમેં અકસરત મઉબુદ હયે. અઉર ઓલડકે મુદલાં સાહેબ દાનવીકી ગનીઅસે દાદમિતલક હોનેકા દાઅવા કરતે હયે.

ઈન દોનુમેં ફરક ઇતના હયે કે નીઝારીયા જમાઅતમેં નીઝારકી નસલકા ઈમામ મઉબુદ હયે. અરકો વોલ લોગ હાજર ઈમામ માનતે હયે. અઉર અરકી ઇજઝત વ શાહરત તમામ દુનીયામેં પાઈ ગતી હયે.

દઉલતે ખીતાનીયાકે ખાસ દોસ્તુમેં ઈન્કે ઈમામ સર આગાખાન-કા નામ શુમાર હોતા હયે. અઉર ઈન્કે હમ ખીયાલ, ઇરાન, વ અફરીકા વ હીન્દુસ્તાનમેં અકસરત મઉબુદ હયે. અઉર ઈન્કે હાં દાઅવતે ઇસ્લામકા કામ અખ બી ગરી હયે.

અઉર મુસ્તેઅલીકી જમાઅતમેં મખશી ઈમામકી ઇતાઅત હોતી હયે. અઉર ઈન્કી નયાઅતમેં એક શાંસ દાઈકે નામસે શહેર સુરતમેં રહેતા હયે. તીસરાં ગીરાદ ઈમામ શાહીયુંકા હયે. ચેલ બી ઈસ્માઈલી હયે. પરીનામ પંથી અઉર પીર મશાયેખકે સીલ સીલુંકી નીસબત બી સાખીત હો ગયા હયે. કે ચેલબી દસ્સાઈલી તહરીક થી. પીર મશાયેખકે સીલસીલેકી આતોસે 'કુછબી શક નહીં', અક્ષયતા પરીનામ પંથકે ખારમેં કયાસ હયે કે વોલ ઈસ્માઈલી તહરીકસે ચલા.

ઈશનાઅશરી અકીદાની ગલતી પર એક નેગાહ.

હજરત ઇસમાઈલની ઈમામ તરીકેની
નેમણુંકની બાબતમાં.

(લખનાર—જનાબ હકકુલ કલામ.)

ચુંનાથે ઈમામ બનકર સાદેક કે જમાના મે હજરતે શીઆને મશહુર કીયા કે બાદ ઈમામ સાદેકે ઉન્કે ફરજંદ ઇસમાઈલ ઈમામ હોગે અઉર પેહલે દીસે ઉન્કી નીસબત ચે પેશીનગાઇ નકલ ગઇ કે, વો ઈમામ હયે. મગર ખુદાકી કુદરત કે ઇસમાઈલકી વફાત હજરત ઈમામ બનકરે સાદેકસે બી પેહલે હોગઇ. અબઉન ચલને પુરન્નસે પુછા ગયા. કે મીંયા તુમ તો કહેંત થે કે ઈમામ બનકરે સાદેકને ફરમાયા હયે કે ઇસમાઈલ મેરે બાદ ઈમામ હોગે, ચેલ કીયા હુવા ! કે ઇસમાઈલ બી ઉન્સે પેહલેલી મર ગયે ? તો ઇસ્કા જવાબ ઉન ચાલાક લોગોને ચેલ દીયા કે, હમ હજરત બનકરે સાદેકસે ઇસ બાબતંકા પુછ ચુકે હયે. ઉન્હોને ફરમાયા કે ખુદાકો ઈસમે બદા હો ગયા. દેખીયે “એહાફલ અનવાર” મેં ચેલ હદીસ મોઉબુદ હયે, જુસ્કે મોહકકીકે તુસીને નફુલ મોહસલમેંબી જુકરે ફરમાયા હયે.

હદીસ-અન જાકરે સાદક અનાજલ ઇસ્માઇલ અલકાયેન મકકામાં અઅદ ફજ હોવ મીન ઇસ્માઇલ માલમ યદ તફ્આ મિનહ ફજઅબલ કાયેમ મકકામાં મુસા નસઅલ અન ઝલેક ફકલ: અદદલા ફી ઇસ્માઇલ.

(તરજુમો)-ઇમામ જાકરે સાદકસે રીવાયત હયે કે ઉનોને અપને આદ અપના કાયેમ મુકામ ઇસમાઇલકો કરાર દીયા થા શીર ઇસમાઇલસે વો આત જાહેર હુદ, જે ઉનકા પસંદ નથી, તો ઉનોને મુસાકો અપના કાયેમ મુકામ મુકરર કીયા ઇસ્કી આખત પુછા ગયા, તો ઇમામને ફરમાયા કે, અદલાલકો ખદા હો ગયા.

એક દુસરી હદીસકે યે હયે. ઝસકો શેખ શુદ્દોકને “રીસાલઅ એતેકાદીયા” મે નકલ કીયા હયે.

(૧) “મા અદદલાહો શી શયકમા અદાલકુ શી ઇસમાઇલ હામની.”

યાને-ખુદાકો અયસા અદાકબી નહીં હુવા. જયેસા મેરે બેટે ઇસમાઇલકી આખત હુવા. મતલબ યે કે અદલાહને અધર્સી ગલતી કબી નહીંકી. જયસે મેરે બેટે ઇસમાઇલકી આખતકી કે બેગર સાચે ઉન્કી ઇમામતકા હુકમ દીયા. એઉર યેહ ઉસ્કો માલુમ નથી કે ઉન્કી ઉમરકી વકા ન કરેગી.

લે હાજ અખ અદાકી તાકીદ બી નાજરીન મુલાહેજ કરે, કે કીસકદર હયે. ચુંનાચે “ઉસુલે કાફી”-મે એક ખાસ ખાખ મહેજ અદાકી તાકીદ વ ફજલત કે લીયે મુકરર કીયા ગયા હયે. મુલાહેજા હો (ઉસુલે કાફી) સદા ૮૬૧૦૦(૧)

(૨) “અન માણક અણ જીહની કાલ સમઅત અખા અખદીદલાહે
 “યકઅણ લવ અલમન નાસ માશી અણ કવલ ખીલ બદા મેનલ ઉખ-
 “રમા અફતર વાઅનવ કસલ શીહે.”

તરજુમા-ઈમાંમ જાફર સાહેક ફરમાતે હયે કે અગર લોગોકો
 માણમ હોખએ, કે બદાકા અકીદા બયાન કરનેમે કીસ કદર સવાખ
 હયે, તો કબી ઇરકે બયાન કરનેમે સુસતી ન કરે.

“અન અખી અખદલાહે માતન આઈની કતમતા યતરદલાહે
 “અખઅસી ખીલબદા વલમ શીઅયતે વલસ જુદ વલ અખદે રખમદ
 “વલતા અતા.”

તરજુમા-ઈમાંમ જાફરે સાદીક ફરમાતે હયે કે કોઈ નખી નહીં
 હુવા, જખતકે ખુદાકે લીયે પાંચ આતોકા ઇફરામ ન કરલે બદાકા
 મુશઅતકા, સુબુદકા, ઉજુદીવતકા. તુઅતકા.

(૩)-અનેરજા બકોલમા બઅ સદલાહે નખયીન કતઅસા હમ-
 તલ અલખમુ વધન યકદલાલ ખીલ બદા.

તરજુમા-ઈમાંમ રજા ફરમાતે હયે કે, ખુદાને કોઈ નખી કબી નહી
 બેજા, મગર તહરમી શરાઅ કે સાથ અઊર ચેલકે અદલાલ કે લીયે
 બદાકા ઇકરાર કરલે.

રમુલ પર આર સદીકે સરખ મોહર નાઝીલ હુવથે હર. ઈમા-
 મકે નામકા સદીકા અલગ અલગહી અઊર હર ઈમામકે સદીકે મે
 જહાં અઊર એલકામ ઇરકે મુતઅલલીક લીખીયા વહાં ચેલબી લીખા
 હુવાયા કે. તુમારે બાદ ફલા શખસ ઈમામ હોગા. ઇરકે અલાવા
 આરબી અલાંમતે ઈમામકી હઝરતે શીઆ બયાન કરતે હયે. કે વાહ

શરંભ ગાદસે નહીં પેદા હોતા, બેતકે રાનસે પેદા હોતા હયે ઉરકી
પેશાની પર આયત “વસન્મત કલેમતો રબ્બેકા” લીખ્યા હોતા હયે.
વગેરે વગેરે.

અળ ખનાએ કે ઇસમાઇલકે નામકા સદીકા થા યા નહીં? અકર
ઇસમાઇલકે પેદા હોને વખત અન્નામાને ઇમામત પાછા મર્યાદા યા નહીં?
અગર ચેલ આનેન થી. તો ઇમામ બકરે સાદીકને કીયુ ઉન્કો અપના
વલી અલદ કીયા ઓર થી તો કીયા ચેલ. સળ આને ખુદાકે બજેર
હુકમ કીસી શીરીસ્તેને કરદીથી? સદીકા શીરસ્તુને ખના લીયેથે?
ઇસમાઇલકા નામ સદીકમે શીરીસ્તેને બગ દીયાથા? ઇસમાઇલકો
રાનસે શીરસ્તેને પેદા કીયાથા? આયત ઉનકી પેશાની પર શીરીસ્તો
ને લીખ દીયા:

બને આતુકા જવાબ ફરનાએશરીયો કે પાસ કુછ નહીં હયે.
જેહાજા અકીદએ ગદા હાગ્ગદ કરનેસે જો રાવીઓકી અકર ઇમામોકી
આયર અચ ગઈ.

(તકીયા વીશે ઉસલકારી પેજ ૪૮૨)

અત ખળી ઓમેર અલ જમી કાલ કાલ અબુ અબ્દીલ્લાહે
અલગદી મલામ તો ઓમેર અતા તમીયાતઅ અસારદદીન લીલ
તકીયા જહાદીનાલ મનલા તકીયા.

તરબુમાઅઅ ઓમેર અઝમીસે રીવાયત હયે કે-ઇમામ
બકરે સાદીકને ફરમાયા કે અગે અબુ ઓમેર મેરામીન ભુમલા દસ
લીરસોક તો લીરસોમે દાન કે તકીયેમે હયે ઓર જો તકીયા ન
કરે તો બેદાન હયે.

૬૦ ઇસમાઈલની ઇમામતની મજબૂત સનદ.

ફારસી.

[હખીસ્તાને મજાલીય પાનું ૨૩૫ ફારસીનો તરજુમો.]

“છઠ્ઠે ઇસમાઈલીયા-શહેર શકનામા એક મોટા માનવંતા અમીરથી સાંભળ્યું છે કે શીઆના ટોળામાં ઇસમાઈલીયા નામનો એક શીરકો હજરત ઇમામ હસમાઈલ હખને હજરતે ઇમામ જહર સાદેકથી સંબંધ રાખનારો છે. આ શીરકો હજરત હસમાઈલને ઇમામ માને છે. કહે છે કે, ઇમામ જહર સાદેકે ઇમામનની નસ હજરત હસમાઈલને કરી હતી. અને ૬૦ ઇસમાઈલનાં માતાજીની જુઝુરગીની જેવી બીજી ટોળાબીબી કે લોંડીની ઇજઝત ન હોતી. જેવી રીતે કે નખી અને ગ્રીબી ખતીબ અને અલી અને બીબી ફાતમા.

૬૦ ઇસમાઈલના મરજુ સંબંધી મતફેર છે. કેટલાક કહે છે કે ૬૦ ઇમામ જહર સાદેકની હયાતીમાં તેઓ ગુજરી ગયા. પરંતુ નસ થયેલ ઇમામનનાં લીધે ઇમામન હસમાઈલની ઓઊલાદમાંજ રહી જેવી રીતે ૬૦ મુસા પેગંબરે ૬૦ હારનને નસ કરી હતી તે ૬૦ હારન ૬૦ મુસાની હયાતીમાંજ ગુજરી ગયા હતાં હારનનાં વંશમાંજ મામન માવુ રહી અને નસે કેહકરી હમેશા મુકરર થયા પછી પાછી વળી શકતી નથી. અને તેમજ નસના ધોરણ મુજબ તે અયોગ્ય છે. વળી

હ૦ ઇમામ અફરેસાદેક ઇમામતના દરજ્જેથી નજરે આવેલ હશે તે કદીપણ ના લાયક હોયજ નહીં. અને ઇમામ કદીપણ મસતી કે આ માનવુંજ નજર નથી. અને હ૦ ઇસમાઇલી નસર કદી સંબંધમાં તો ઇસ્નાઅશરીયો પણ કાયેલ છે.

આ રીતે હ૦ ઇસમાઇલ ગુજરી ગયા હતા એવું જાહેરમાં જણાયું તે સાચું કહેલું છે પણ તેમની અધ્યાત્મિક હકીકત જાહેરમાં ન લાવવાનો માત્ર રાજદ્વારી ધોરણે તકીયો હતો. વીરોધીઓની નજરેથી હ૦ ઇસમાઇલનું અદ્વિત્ય રહેવાનું પરીણામ એ આવ્યું કે તેમનાં ગુજરી જવાનું જાહેર કરવા માટે આમેગામ પત્રો લખાયા ત્યાર પછી થોડી મુદતે અમદાવાદના મનસુર ખલીફાને લોકોએ જણાવ્યું કે હ૦ ઇસમાઇલને અમરામાં અમે ગંતયા. અને તેની દુવાથી દુખ પીડીતાને આરામ થયો. આ ઉપરથી ખલીફા મનસુરે હ૦ ઇમામને પુછ્યું હ૦ ઇસમાઇલ તો અમરામાં હયાત હોવાની વાત સંભળાય છે. તે ઉપરથી હ૦ ઇમામ અફરેસાદેકે ખલીફાને તેના વીશ્વાસુ અમલદારના હાથનો ભાખેલો ફકરો દેખાડ્યો જેમાં હ૦ ઇસમાઇલ ગુજરી ગયાની વીગત હતી.”

અને હ૦ ઇસમાઇલ પછી તેમનાં ફરજદ મહમદ ખીન ઇસમાઇલ ઇમામતની મસનદ પર ખીરાજ્યા જે સાતમા ઇમામ હતા.

ઈમામ મહેદીની પેશીન ગોઈ વાળી હદીસો.

(ઈમામ મહેદીની જાહેર વીષેની મોતેખર હદીસો આ નીચે દસ્તાવેજ કરવામાં આવી છે. તે ઉપરથી કાદીમાં ઈમામ મહેદીનો નામ ખરબખર છે એમ લખેલું નથી.)

વસ્તેશ.

૧-ચુનાચે અબુદાવુદમે હઝરત અલીસે રીવાયત હયે. જરમેકા એક રાત્રી શીતર બી હયે અહિર વોહ ચેલ હયે કે “હઝરત અલીને આંઠ હઝરત સન્નઅમકા ફરમાના ખયાન કીયા અગર દુનીયા સખ ચલી જાવે અહિર સીરફ એક દીનકી ખાકી રેલ જાવે તો બી જરૂર ખુદાતઆલા મેરી એહલે અદલતમેંસે એક શક્કા ખડા કરેગા જે દુનીયાકા અદલતમેંસે ભર દેગા. જસ તરેહ કે વોહ બુદ્ધમેંસે ભરી હોગી.”

[અબુદાવુદ સદા ૨૩૨]

*

*

*

૨-ઈસી તરેહ મસકાતમે એક હદીસ આલેખત હાકીમકી મુસ્તદરરમેંસે નકલ કી હયે કે “અબુ સદદાને કહા કે આંઠ હઝરત

સલચ્ચમને શુકર કીયા, કે, ઇસ ઉમ્મત પર એક બલા પડેગી
 યહાં તક કોઈ શક્ષ કે બુદ્ધમસે ખચનેકા કોઈ કીકાના ન
 પાવેંગા. શીર અદલાહતઆલા એક શક્ષ મેરી આઊલાદ અઊર
 મેરી એહલેઅએતસે ખડા કરેગા અઊર ઉસ્કે સખખસે જમીનકા
 અદલ વ ઇન્સાફસે ભર દેગા, અસ તરેહકે વોહ બુદ્ધમો જોરસે
 ભર ગઈ હોગી. ઉસસે અસમાનક રહેનેવાલે અઊર જમીનકે
 રહેનેવાલે રાજી હોંગે. અઊર અસમાન અપની બુદ્ધાંમેસે
 જરાબી નહીં છોડનેકા જો ન ખરસાઈહો અઊર જમીન નખાતાત-
 મેસે કુછ ન છોડેગી જો ન ઉગાઈ હો યાંહ તક કે અન્દે મુરદુકા
 આદ કરેંગે. અઊર ઇસી હાલતમે સાત યા આઃ યા નો ખરસ
 અન્ના રહેગા.”

(મીસકાત સફા ૪૬૩)

*

*

*

૩-યુનાંચે અમ્લુ દાંબુદમે ઉમ્મે સલમાસે અરકે રાવીયુમે અલી
 ખાન નરીમ બી એક રાવી હયે, યેહ હદીસ મજકુર હયે કે
 “ઉમ્મ સલમાને કહાકે મંજને રસુલ ખુદા સલચ્ચમસે સુના હયે
 કે આપ ફરમાનથે કે મેરી આલમેસે અઊર ફાતમાકી અવલાદ-
 મેસે મલહી હોગા.”

(અબુદાવુદ સફા ૨૩૨)

+

+

+

૪-અબુદાવુદહીમે એક ફુસરી હદીસ બખા સંકષિપ્તસે હયે, અસમે
 કેમરોન અમ્મદમાન આ એક રાવી હયે. અઊર વોહ યેહ

હયે કે “સર્વદિ ખંદરીને આંન હજારત સલઅમકા જે ફરમાના ખયાન કીયા કે, મહિદી મુઝમેસે હયે. અમકતી હુઈ પેશાની અઊર ઉંચી નાકવાલા ભર દેમા. જમીનમે અદલ વ ઇન્સાફસે જેસી કે ભર ગઈ હોગી જેરો જુદમસે અઊર વોહ માલક રહેમા સાત ખરસ.”

(અબુદાવુદ સહા ૨૩૨)

+

+

+

૫—મુનાયિ અબુદાવુદમે એક હદીસ હયે જરમે આસેમબી એક રાવી હયે, અઊર વોહ હદીસ યેહ હયે—

“કે અબુદુ ખાખીન મસઉદને નખી સલઅમકા ફરમાના ખયાન કીયા કે અગર દુનિયા ખજુજ એક દીનકે કુછ ન ખાકી રહી તો બી અદલાહ તઆલા જરર ઉસ દીનકો ખડા દેમા તાકે અદલાહ ઉસમે એક શક્કો મુઝમેસે યાયે કહા કે મેરી એહલે ખયતમેસે ખડા કરેમા જસકા નામ મેરે નામકે મુતાખીક હોમા. અઊરે ઉસકે ખાપકે નામ મેરે ખાપકે નામકે મુતાખીક અઊર શીતર રાવીને ઇસ કદર અઊર ખડાયા કે વોહ ભર દેમા જમીનકો અદલો ઇન્સાફસે જેસકિ વોહ ભર ગઈ હોગી જુદમે જેરસે.”

(અબુ દાવુદ સહા ૨૩૨)

*

*

*

૬—અબુ મુકયાનકા હદીસમે હયે “કે ન જાવેગી ચા ન ગુજરેગી દુનીયા યહા તક કે મેરે એહલેખયતમેસે અરખકા એક શક્ક માલક હોમા જરર નામ મેરે નામકે મુતાખીક હોમા.”

૭-તીરમીઝીએ બી ઈસી કીસમકી મન દરજ જખવ હદીસે
હયે અઘર ઉન સયમે આસેમ બી એક રાવી હયે. અઘર
વાહ હદીસે ચેહ હયે.

“અખદુદલાહને કહા કે રસુલ ખુદા સલઅમને ફરમાયા કે
દુનીયા નહી જાનેકી જખ તક કે મેરી એહલેખતમેસે
એક શક્ષ અરખકા માલક હો. જસકા નામ મેરે નામકે
મુતાબેક હોગા.

(તીરમીઝી સફા ૩૭૧)

x

+

+

૮-શીર ઇન્હી અખદુદલાસે રીવાયત હયે કે નખી સલઅમને
ફરમાયા કે “વાલી હોગા એક શક્ષ મેરી એહલેખતમેસે
જસકા નામ મેરે નામકે મુતાબેક હોગા.”

(તીરમીઝી સફા ૩૭૧)

x

+

x

૯-અખુ હુરેરાસે રીવાયત હયે કે આન હઝરત સલઅમને
ફરમાયા કે “અગર દુનીયાસે ખબુજ એક દીનકે બાકી ન રહે
તો જરૂર અહલાહતઆલા ઉસ દીનકે બહા દેગા તાકે
વાલીએ એક શક્ષ મેરી એહલેખતમેસે જસકા નામ મેરે
નામકે મુતાબેક હોગા.”

(તીરમીઝી સફા ૩૭૧)

+

+

+

૧૦-ઇબ્ને મોઝામે બી ઈસી કીસમકી હદીસે પાઈ જાતી હયે.
એક હદીસમે જસકે રાવીયમે યાસીન અલ અજલી બી રાવી

હયે. થેહ હયે કે “હઝરત અલીને કહા કે રસુલે ખુદા સલઅલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને ફરમાયા હયે કે અલ મહેદી દમમેસે હયે હમારી એહલે જાહતમે હયે એક રાતમે અલ્લાહતઆલા ઉરકે સખ કામ દુરસ્ત કર દેગા.”

(દખને માંઝા સફા ૭૪૯)

+

+

+

૧૧-એક અઊર હદીસ હયે જસમે અલીખીન નશીલ બી રાવી હયે સઈદ ખીન મુસઈયખકા ખયાન હયે દમ ઉમ્મે સલમાકે પાસ ખેઠે હુવથે અઊર મેહદીકા જકર કર રહે થે ઉમ્મેસલમાને કહા કે મેને રસુલે ખુદા સલઅમમે સુના હયે કે વોહ ફરમાને થે કે મહેદી ઓહિદ્દાદ ફાતમાસે હોગા.

(દખને માંઝા સફા ૭૪૯)

+

x

x

૧૨-એક અઊર હદીસમે જરંગે અલીખીન નશીલ બી રાવી હયે મહમદ ખીન મુસઈયખકા ખયાન હયે કે દમ ઉમ્મે સલામકે પાસ ખેઠે હુવે થે અઊર મેહદીકા જકર કર રહે થે ઉમ્મે સલામને કહા કે મેને રસુલે ખુદા સલઅમમે સુના હયે કે આપ ફરમાને થે કે દમ અવલાદ અખદુલ મુતલખ સરદાર એહલે જાનત હયે અઊર વોહ હયે મેં હુ અઊર દમઝા અઊર અલી અઊર ખઅફર અઊર હસન અઊર હુસેન અઊર અલ મેહદી.”

(દખને માંઝા ૭૪૯)

૧૩-મઝીઠં ઇખને અખીજીયાદ બી રાવી હયે. અઉર વોહ બેહ હયે કે-

“અખદુદલાદને કહા કે એક દરઆ હમ રસુલે ખુદ સલઅમ કે પાસ થે કે દરઆનન ખતી હાસમ કે ચંદ ખખર આ મયે જખ ઉન્કો રસુલે ખુદ સલઅમને દેખા તો આપકી આંખુમે આંસુ ભર આયે અઉર આપકા રંગ મુતમયર હો ગયા. અખદુદલાદને અરજ કીયા કે કયા ખાત હયે જે આપકે ચેહરા મુખારકસે અખસી ખાત પાઈ જતી હયે. જે હમકો ના ખુશ કરતી હયે. આપને ફરમાયા કે અદલાહત-આલાને હમ એહલે ખતિ કે લીયે ફુનીયાપર અખરતકો પસંદ કીયા હયે અઉર કરીખ હયે કે મેરી એહલે ખતિ મેરે અઅદ ખલામે અઉર તશદુદમે અઉર ડવાનડોલ હો જાનેમે પડેગી ચહાં તક કે મશરીકકી જાનીખસે એક કહિમ આંવંગી જસકે સાથ સીયાલ જન્ડે હોગે-શીર વોહ એક નેક ખાનકા સવાલ કરેગી શીર ઉન્કો વોહ નહીં મીલેખા શીર વોહ લડંગે અઉર ફતલ પાવંગે અઉર જે માંગતેથે વોહ મીલ જાવેગા. શીર વોહ ઉરકો કબુલ ન કરેગે યહાં તક કે ઉરકો મેરી એહલે ખતમેસે એક આદમીકો દે દેગે. ઉસ વકતકે એક શક્ષ મેરી એહલે ખતમેસે દે દીયા જાવેગા શીર વોહ ભર દેખા ફુનીયાકો ખિન્સાફસે જસ તરફ કે વોહ ભર ગઈ હોખી-જુદખસે જે શક્ષ તુમમેસે ઉરકો પાવે તો ઉન્કા સાથ દે. મો કે ખરફ પર ઘસીટ ઘસીટકે હો.”

(ઇખને માંઝા સદા ૭૪૮)

-૧૪- *ધંને માંજામે એક અઢર હદીસ બી હયે. જુસ્મે અઢર રજાક અબી કેલાયા બી રાવી હયે અઢર વોહ ચેહ હયે કે સોબાનને કલ્લ કે રમુલે ખુદા સલઅમને ફરમાયા કે તુમ્હારે ખબના પર તીન શક્ષ મારે જોવેંગે વોહ સખ ખલીફાકે બેટે હોંગે. શીર ઉનમે કાસીકો ન મીલેગા શીર મશરીકકી બનીખસે શીયાહ ઝંડે નીકલેંગે અઢર તુમ્હો અધસા કતલ કરેંગે કે કાસી કોમને ન કાયા હોગા (ઉસ્કે બાદ અઢર કુછ ફરમાયા જો રાવીકો બાદ નંહી રહા.) ફીર ચેહ ફરમાયા કે જમ તુમ ઉન્હો રેખોતો ઉન્સે બધત કરો, જો કે બરફ પર ઘસીટ કર બને સે હો. ક્યુ કે વોહ હોગા ખલીફાહલા હલ મહેદી.”

(ધંને માંજા સદા ૭૪૯.)

*આ હદીસના પેહલા ભાગ મુજબનો બનાવ બની ચુકયો છે. કે જ્યારે “બની ઉમય્યા કેખાનદાનકી ખીલાફત ખામ હોનેકો કુછ અઢર બની અબ્બાસકા સીતારએ ઇકબાલ ઉરજ પર કુવા તો ઇન ઝગડુમે ઇસકદર ખુનરેજ્યાં કુધથી કે દર હકીકત કાસી કોમને ન કુધથી. બની ઉમય્યા અઢર ઉન્કે તરફદાર સખ કાળ હુવે. મોહમદ ખીન અલીકે સામને એક હખામમે સીતેર ગીરોહ બની ઉમય્યાકે કતલ હુવે થે. અઢર શીર ઉન્કી શાશુપર ખીછોના ખીછા કર ખાના ખાયા ગયા.”

(તહઝીબુલ અખસાક.)

૧૫-ઈન્ને માંઝામેં એક અઊર હદીસ હયે કે અમદુદ્દલાહ ખીન અલહારસ જ્યદીને કહા કે રસુલે ખુદા સલઅમને ફરમાયા કે મશરીફી જનીઅસે લોગ ખુર કરેઝે અઊર મહેદી કે લીયે સલતનત વ હકુમત કાયમ કરેઝે.

(ઈન્ને માંઝા સદા ૭૫)

*

*

*

૧૬-ફવાયદલ અખબાર ખીખરે અલ અસકાફે મેં જામેરસેં જેહ હદીસ નકલ કી હયે કે રસુલે ખુદા સલઅમને ફરમાયા કે જો કોઈ ઝુંઢલાવે મેહદીકે હોનેકો વોહ કાફર હો જયા અઊર જો જુઠં લાવે દજાલ કે હોનેકો વોહ જુઠા હો જયા.

(તહઝીબુલ અખબાર)

+

+

x

૧૭-શીયુ' (ઈશનાઅશરી)ને ઇસસે બહુકર કામ કીયા વોહ જેહ એતેકાદ કરતે હયે કે મેહદી પછદા હુવે જખકે વોહ દો હાઈ બરસકે હુવે. શીરસ્તે ઉન્કો ઉડા લે ગયે અઊર એક ગારમેં છીપા રખા હયે. ગો સેકડું બરસ ગુજર ગયે મગર વોહ ઇસ ગારમેં જન્દા મોજુદ હયે. અઊર છીપે હુવે ખેડે હયે. જખ દુનીયા અખીર હોનેકો હોગી તો વોહ નીકસેઝે અઊર દુનીયાકો અદલ અઊર ઇન્સાફસે ભર દેઝે. અઊર અખીર અખીર જમાના કે ઇમામ અઊર મહેદી હોઝે.

(સર સઈયદ એહમદ તહઝીબુલ અખબાર ઉપરથી.)

ઉપલી હદીસો ઉપર શીંચુ.

ઉપરની ચુકતે હદીસોથી એજ સાર નીકળે છે કે ઇમામ મેહદી એક વખત જહુર કરશે. અને દુનીયામા ધર્મની અંધેર વ્યવસ્થા મટાડીને અદલ ઇન્સાફ મુકરર કરશે. પણ ઇસ્નાઅશરીયો આ હદીસોનાં બહાના તળે ૧૨મા ઇમામ જહુર થશે એવો નંબર બતાવે છે ને તેમાં બારે ઇમામના નામ સાથે હદીસ બહેર કરે છે. તે બનાવટી અને તાઅસુબવાળી છે એમ સીધ્ધ થાય છે. છેલ્લી હદીસ નથી પણ ઇસ્નાઅશરી માનીનતા છે. અને મીં કાળા જેવા કે જેનો મઝહબી મદાર સર સમયદ અહમદ ઉપર છે. તે ખુદ સર સમયદ પોતે પોતાની “તહઝીબુલ અખલાક” નામના ઉરદુ ગ્રંથમાં ઉપર મુજબના ચબ્દોમાં ઇસ્નાઅશરી માનીનતાને દસી કાઢે છે ને જણાવે છે કે શીયુને ઇસિસે બગલકર કામ કીયા. વાલ વેલ હયે એતેકાદ કરતે હયે. કે મેહદી પદ્દત હુવે જગમે વાલ દોદાઇ બરસકે હુવે શીરસ્તે ઉન્કા ઉડા લે ગયે. અકીર (અસમાનમેં ઇસીકી તરફ નહીં મુગર) એક ગારજે છીયા રખા હયે.” કેવું અજબ ! કેવી અજબ, આંધળી માનીનતા ? ઇસ્લામીયો કુદલે ઇમામ મેહદીનાં જહુર વીશે હદીસ મુજબ કલેકાદ કરે છે. તે કરતાં તદ્દન બીચીત્ર અને કુરઆને શરીફ વધુ હદીસુથી વીરુધ્ધ છે તે વાંચનારાઓ અચ્છી રીતે સમજી શકશે.

પરંતુ ઇસ્માઈલીયા શીરકાની માનીનતા માટે “વીચીરંશા” તો હં અલીથી આજમુધી આવતી આવતી ઇમામતેનાં વારસા સાથેની મોબુદ નસલ કે જેમાં તાકના નામદાર આગાખાન સાહેબ મુદ્દતાન મહમદશાહ ૪૮ મી પેઢીએ છે. અને તેઓની દુનીયાનાં ફરવાના મંત્ર-

ગોમાં ચમતકારીક રીતે કુલ્લે દુનીયાને “એક મહા પુરુષ” તરીકે ઓળખાણ પોતાનાં બેતાવ્યસ્થ કામો કરતા રહેવા સાથે આપતા રહ્યા છે. ખલકુલ્લાલ તરીકે ખ્રીસ્તી, યહુદી, હિન્દુ અને મોસ્લેમની એકત્ર ભલાઈના રસ્તે પોતાનો આવાજ દુનીયાનાં સન્તાદાર રાજ્યતંત્રમાં એવી ખુલંદી સાથે ઝળકાવ્યો છે કે તેમના વીરુધ્ધમાં પોતાનો આવાજ કાઢનારાઓ ઝંખવાયા વગર રહેતા નથી.

આ એક રોશન દલીલ કુરઆને શરીફમાં ઇમામ મેહદીના જાહુરનાં દીવસની અગમચેતીનાં ખારેલે દીવસે દુનીયા ઉપર આસ્થીક અંતઃકરણને ખાત્રી ભરી છે.

કુરઆને શરીફમાં છે કે ઇમામ મેહદી હીં સં ૧૩૩૭ માં જાહુર થશે અને તેવીજ ચાકસ ગણતરી તોરાત અને જાહુર તથા ઈન્જીલનાં એતેકાદવાળા આઠખલમાં ૯૦ દાનીયલ પેચઅરનો પ્રકરણમાં ૧૨ અધ્યાયનાં છેલ્લાં શબ્દોમાં હીં સં ૧૩૩૫ નાં આંકડા ઇમામ મહેદીના જાહુર માટે મનાય છે.

આયાત-વસંતેમેઓ યવમયોનાદીલ માનાદે મીન-મકાનીનું ખરીબ.
યવેમ યરમંહેનસ અવલતા ખાત્રવકે ગલેકા યવમુલ ખોજાજી

(સુરેકાદ આયાત ૪૧-૪૨)

અર્થ-અને તે દીવસે સાંભળ કે જે દીવસે અવાજ કરનાર પાસેની જગ્યાએથી પુકારી ખોજાવશે. અને જે દીવસે તેઓ સત્ય માટે આવાજ સાંભળશે કે આ જાહુરનો દીવસ છે.

ઉપલી પ્રથમ આયાતનાં અક્ષરોનાં અર્થ ૧૩૩૭ થાય છે. જે હંમામ મહેદીના જાદુરના હીં સં ના આંકડા છે.

અને તેવીજ ચોખ્ખી ગણતરી આઈમિલમાં પણ દાનીયાલવાળા પ્રકરણના છેલ્લાં ભાગમાં છે કે-

મકકામાં કુરઆનીનું ધોરણ બદલાશે તે પછી એક હજાર ત્રણસોને પાંત્રીસ (૧૩૩૫) દીવસે જે આવવાનો છે તેને ધન્ય છે.

આવા પત્રો ખુદાઈ કીતાબોનાં મુકરર ગણતરીનાં દીવસોમાં ઈસ્નાઅશરી માનીનતા મુજબ બારમા મેહદી ગારમાંથી બહાર આવ્યા નથી. જે કે હીં સં ૧૩૩૬ થઈ છે. ને જાદુરની હીજરી કરતાં ૪ વરસ વધુ થયા છે. ત્યારે જે ખુદાઈ કીતાબો ઉપર ઇતકાદ મજબૂત હોય તો મજકુર ટાઇમે એટલે હીં સં ૧૩૩૫ અને ૧૩૩૭ માં એટલે આવેલી ૪ વરસ પહેલા ઈસ્માઇલીયા મહેર હંમામ નામદાર આગાખાન હક મહિદનાં મુદ્દતાન મહમદશા સાહેબ દુનીયા બરની ભયંકર લડાઈનાંજ દીવસોમાં પોતાની ખુદાઈ નુરની શાશની પ્રસરાવીને હંમાનદારની નીરમળ આંખોમાં અને સાચાં દીવસોમાં વીશ્વાસ પ્રેર્યો છે કે હંમામ મેહદીનો જાદુર થઈ ગયો છે અને તેની હીમાયત “ઈન્ડીયા ઈન ટ્રાન્ઝીશન” નામના પોતે લખેલાં મહાન તેજસ્વી ગ્રંથથી કરી છે.

ઈશનાઅશરી કીતાબોમાંની ઈસમાઈલી ઈમામતની સાક્ષી.

૬૦ અલી ફરમાવે છે કે:-

જે પ્રમાણે આગળનાં પેગંબરો પાછળ જે કાંઈ મુકતા ગયા તે પ્રમાણે આ હજરતે પણ પોતાની પાછળ મુક્યું કોઈ ઉમ્મતે પોતાની ઉમ્મતને ગોવાળ (ઈમામ) વિના સાફ રસ્તો બતાવનાર (ઈમામ) વિના અને કાયમ રહેવા વાળી નીશાની વિના મુકેલ નથી.

આ કિતાબમાં એ હુકમ છે કે જે એક ખાસ વખતે વાઝવ્ય છે. પણ અગાઉ ચાલતા વાઝવ્ય રહેતો નથી.

આ કિતાબમાં આમાલે ખચ્ચેરનો અલવાલ છે કે જેનો શોડો ભાગ પણ ખુદાવંદે કરીમ કબુલ કરે છે, અને તેમાં બોહળી છુટ પણ આપવામાં આવી છે.

હાજી નાજીએ જણાવેલી.

(નહજુલ બલાગાહ-ખુત્બો ૧ જા માંથી ચુટેલું.)

સાર—પેહલા પેરેઆફ મુજબ ઉમ્મતનો ગોવાળ કાયમ હોવો જીવે તેથી ગયબ ઈમામ થવાની હકીકત જુડી કરે છે, પણ ઇસ્માઈલીની મહિજુદ ઈમામની માન્યતા પુરવાર થાય છે.

ક્રીજ પેરામાં નમાજ-રોજના એલકામનો ફેસારો છે. કે જે પ્રથમ વાજ્ય હતા. તેજ મુજબના દેશ કાર્યને લઈ વાજ્ય રહેતા નથી. જે મુજબ હસમાઇલીઓની ખંદગીની ભાશા અને વખતમાં ફેરફાર જારી છે.

ક્રીજ પેરાથી-હસમાઇલીયા શીરકામાં હમામના હુકમનાં આધારે મળેલી બોલણી છુટ વાજ્યી ફેરે છે.

+

+

+

૯૦ અલી ફરમાવે છે કે-

“એક જમાનો એવો આવશે કે લોકો પોતાની ખાદોશી પ્રમાણે હીદાયતનું કામ કરવા ચાલશે ફરઆનની તાવીલો પોતાના મત પ્રમાણે કરશે તો તે જમાનાનો હમામ તેઓની ખાદીશોને હીદાયત તરફ અને તેઓના મેતને ફરઆન તરફ ફેરવશે.

માટે રમુલે ખુદાની સુન્નતોને તમો કાયમ કરો. અને એલસે એને નુજુબીયતમાંથી ખાદી રહેવાવાળા હમામ કાયમ છે.”

લાજ નાજઅે પ્રગટ કરેલી.

(નહજુલ અન્નાગાલ-ખુતબો ૧૩૪ માંથી.)

સાર-પેલસા પેરેગ્રાફ મુજબ ફરઆનની તાવીલ હમામે મોખીનનો અર્થ જાહેર હમામનો ન કરતાં પોતાની ખાદીશ અને મત મુજબ ગેબ હમામનો કરવા ગયા છે.

તે જમાનાનો હમામના શબ્દો સાફ પુરવાર કરે છે કે દરેક જમાનામાં હમામ મોબુદ હશે. પણ અફશોસ કે લોકોની માનીનતા “ગેબ હમામ” તરફ ઢળી છે કે જે ૯૦ અલીનાં ફરમાવવા મુજબ લોકોની ખાદીશને હીદાયત તરફ અને તેઓના મતને ફરઆન તરફ ફેરવી શકતો નથી.

મુરે મોઝેલો.

(આચાર ૧૨)

“યા અગોહલકીના આખનું એકા નાન્ય ગેમુર રસુલ ફકદે મુ
ખયન યદ્ય નજવા કુમ સદકાતન જલેહુ ખયરુલકુમ વ અતહરો
ફદનસમ તજેદુ ફદનનલલાહા ગઝર.”

હે ! મોમેનો જ્યારે તમે પેગમખર સાથે ખાનગી વાત કરવા
છવ્છતા હો ત્યારે તમારી ખાનગી વાત અગાઉ સદકા આપો. આ તમારે
માટે વધારે માફ અને વધારે પાકીજા છે પણ જો તેમને કંઈ ન
મળેતો ખરેખર ખુદા માફી આપનાર અને દયાળુ છે.

ખુદાવંદ હાજર ઈમામ ના
આગાખાનના છત્ર તળે
ઈસમાઈલીયા જમાઅત
વિશે જાણવાબેગ.

જનાબ-ખવાબ હસન નિઝામીના વિચારો.

(ફાત્મી દાવત ઈસ્લામ-પેજ ૨૦૦ થી ૨૦૫ સુધીનો ઉતારો.)

અની માઅલુમ હો ચુકા હયે કે, નીઝારીયું (ઇસ્માઇલી) કે બહોતમે દાઇ હીંદુસ્તાનમેં આયે થે. જનમેં પીર સમ્મુદ્દીન તખરેજી બી થે. શમ્સ તખેરજી બી ઇન્કે કહા જતા હયે અઢિર તરહ તરહકી અજીઝ કરામતે મશહુર હયે.

મુસ્તાનમેં ઇનકા મઝાર હયે. અન્વામ ઇન્કે ગલતીસેં હઝરત મહિવાના રૂમીકા મુરશદ તસન્વર કરતે હયે. મગર દર હકીકત નીઝારીયુંકે દાઇ થે. મહિવાના રૂમકે પીર ન થે. ઇન્હુને લાખું કાલાફં અઢિર સુનારકે મુમલમાન કીયા થા. જો સુખા સરહદ અઢિર પંજાબમેં અખતક મોજુદ હયે. અઢિર શમ્સી હીન્દુ કહેલાંતે હયે. પેહલે ઇન્કે નામ હીન્દુ કેસે થે. મગર અંદ સાલ હુવે, આરથ

સમાજને શીર ઉત્તરે હીન્દુ ખનાનેકી કોશીશ શરૂઆત કરી તો સરે આગાખાનને અપને પંજળી દાઈયુકે હુકમ દે દીયા કે ઈન લે:ગુ કે નામ ઇસ્લામી રખ દીયે જાયે. અહિર ઇન્કો પુરા મુસલમાન કર લીયા જાયે. અહિર જે શક્ષ ઇસ્લમે તાઅમુલ કરે ઇસ્કો જમાઅતમે ન રખા જાયે.*

ઈસ હુકમકે હાંસીલ હોતેહી ઇન તમામ હીન્દુઓને અપને નામ મુસલમાનુકી તરેહ રખ લીએ. અહિર મુસલમાન હો ગયે. અહિર અખબારાતમે ઇસ્કો અવલોકન કર દીયા. અહિર આરમ સમાજકી કોશીશ ખીલકુલ ખેકાર રહ ગઈ.

ખંખં અહિર કલક-તામે ખડે ખડે લાયક આગાખાની દાઈ ઇશાઅતે ઇસ્લામકી સઈમે મસરૂ હયે, અહિર રોઝાના હઝાફ હીન્દુ ઇન જલસુમે શરીક હોતે હયે. “હુજર ઇમામ” સરે આગાખાન કી તરફસે દાઅવતે ઇસ્લામકે લીયે કીયે જાતે હયે. મેં ખુદ ઇન મળલીસમે શરીક હુવાલું અહિર જખ મયેને ઇનકી સરગરમી અહિર સચ્ચી કોશીશકા તમાસા દેખા તો મુઝકો સુન્ની દાઈયુકે ખે અસર તરીકે દાઅવતે ઇસ્લામકા ખચાલ કરનેસે ગેરત આને લગી. કે હમને ઇસ્લામકે હુકમ દાઅવતે ઇસ્લામકી હીકમતકો પસ પુસ્ત ડાલ રખા હયે. ઓર યેહ લોગ ખાવજુદ ઇસ્કેકે હમ સુન્ની ઇનકો ઇનકે અકાયદકે સખખ ખાતરમે નહીં લાતે કઈસી હીકમત અમલી ઓર અકલમંદીકે સાથ ઇસ્લામી સદાકતકો ફેલાનેમે મુસ્ત ગરક નજર આતે હતે.

*મળકુર પંજળી કોહાફ અને સુનારામાંથી ટેટલાકો લાલ મુખઈમાં વસે છે. જેમાં સુનારા અલીલાઈ ખડક ઉપર ઘણાં જાણીતા કુટુંબના છે,

ઈસકે સાથ મુઝકો “મુસ્તઅલી” જમાઅત યાઅને બોહરાં શીરકેડી હાલત પર બી હસરત હુજા કે એક જમાના તો વોહ થા, કે ઇનકે બુઝરગુને નીઝારકો શીકરત દી, અઊર કેદ કર લીયા, અઊર સલતનત પર કાબેઝ હો ગયે. અઊર એક જમાના ચેહ હયે કે ઇનકે દાઇ મુકદ્દમા બાઝીમે મસફૂ હયે. અઊર દાઅવતે ઇસ્લામકે હકુક વ ફરાયેજકો ઉનહુને તાકમે રખ દીયા હયે. અઊર ઇનકે હરીફ નીઝારકો જમાઅત એક તરફ તો દુનીયાકે ઇકતેદાદમે ઇતની બડહ ગઇ હયે. કે ઇનકે ઇમામ શાહાને યુરપ કે બરાબર હમસરાના નશસ્ત કરતે હયે. ઓર દુસરી તરફ દીની ખીદમાતકો ચેહ આલમ હયે કે જોકે જોકે ગેર મુસ્લીમ ઇનકો દાઅવત હકીમાનાસે અસર ઇસ્લામમે શરીક હો રહે હયે.

મેં મશાયખ મુશીયાકો મોબુદા હાલત પર બી અસ્ક તાસફ બહાતા હું જમ કે ઇનકો અપને બુઝરગાને કદીમકે મસલક દાઅવત ઇસ્લામસે બેબખર અઊર બે પરવા દેખતા હું અઊર નીઝારી ગીરાહ કો હીમ્મત પર મુઝકો રસ્ક આને લગતા હયે.

આગાખાની દાઇ હીન્દુ શીરકો ઇનકે મુસલમા અકાયદકે હમ શકલે તરીકાસે હકકો ક્રિતા બતાવે હયે. મંબને એક જગ્યામે દેખાકે બહોતસે હીન્દુ સીના પર એક તુરગા લગાયે બેંકે થે. ઇસપર “ઓંમ” લીખ્યા હુવા થા. આગાખાની દાઇબુને આજકલ ચંદ રીસાલે શાયેઅ કીયે હયે, ઇસ્મે લીખ્યા હયે કે ખત દુશીમે ઇસ તરફ અલી લીખ્યા ગતા હયે સંસ્કૃત તરજ તહરીરમે “ઓંમ” કો બી વહી સુરત હયે. ઇસ લીયે “અલી” “ઓંમ” હયે. અઊર “ઓંમ”-“અલી” હયે. મેને ઇસ કીતાબમે ઓંમકો તસવીર દી હયે, બહકે આગાખાની રસાયેસે નકલ કી ગઇ હયે.

ધનકે એક દાઢને મુઝસે કહા કે “કુરચ્ચાન શરીરમેં ખુદાને ફરમાયા હયે કે અલી-ઓંમ હયે, મેને મુતાઅબ્જા હો કર પુછા વોહ આયાત કોન્સી હયે ? તો ધરને કહા કુરચ્ચાનમેં હયે-

“વ ધન્નહુ ફી “ઓંમ”-મીલ ક્રીતાયે”

“લદયના લે “અલી”-યુન હકીમ”

તરજુમા-અઊર તેહકીક વોહ ઓંમ-મીલ ક્રીતાયમેં હમારે નઝદીક અલ્લામ-તા અલી હયે હીકમતવાલે.

ઉસ ઓંમકી તસવીર જે અલીકી સુરતમેં માના ગયા અઊર જે આજકલ અકસર આગાખાની કુતુબમેં શાયા હોતા હયે અઊર ઉરકે તુમ્હે સીતુપર લગાયે જાને હયે.

આગાખાની દાઢને કહા કે “ઉમ્મલ ક્રીતાય”કી ક્રીશઅત “ઓંમ મીલ ક્રીતાય” બી હો શકતી હયે. અઊર ખુદાને ફરમાયા કે હીકમતવાલે અલી ખુદાકે નઝદીક “ઓંમ-મીલ ક્રીતાય” હયે અરબીમેં ઓંમ કે મઅની વાલેદાકે હયે. અઊર સંસ્કૃતમેં ઓંમ તમામ ઉર્દુમેં અઊર ફુટલ કાયેનાતકા મરકજી તુકતા હયે. અઊર હર મોજુદીક જેડ યુનીયાર્દ હયે. પસ ખુદાકા ચેલ ફરમાના કે “અલી હમારે નઝદીક ક્રીતાય ફયાઅને તુલુમેં જાહેરો ખાતીનકી ઉમ હયે. સાખીત કરતા હયે કે સંસ્કૃત તલકેફજકી ખમુજ્ય ચે “ઉમ” “ઓંમ” કા હમ માઅની હયે.

એહલે સુન્નત જાનતે હયે કે “અલીયુન હકીમ” કે કયા માઅની ધનકે વહાં હયે; મગર આગાખાની દાઇયુકે તરજ દાઅવત કા હાલ ઇસસેં બખુબી માઅલુમ હો સકતા હયે.

ઉપર ઝીકર હુવા હયે કે આગાખાની હઝરત અલી કે “વીશુ” અઉર હઝરત રસુલ ખુદાકા “અહા” કહેતે હયે. ઇસકી નીસબત મંધને એક આગાખાની દાઇસે સવાલ કીયા તો ઇસને મુઝકો સુફી મશરબ દેખ કર જવાબ દીયા. મઉલાના રૂમને અપની મશનવી બી “વીશુ” કે નામસેં શુરુઅ કી હયે. યુનાંચે વોહ કહેતે હયે.

“બીશનવ અઝ નય ચુ હીકાયત મી કુનદ”

“વીશનવ”કા કસરત ઇસ્તેમાલકે વકત હીન્દુ બી “બીશનવ” કહને લગતે હયે. ઇસ લીચે ફારસીમેં “વીશનવ” કી જગહે “બીશનવ” લીખ્યા ગયા. વરના “મઉલાના રૂમ”ને બી ફરમાચા હયે કે “વીશનવ” (અલી) (વબુહાતે ઇન્સાન)સેં કીયા હીકાયત બયાન કરતા હયે.

મહાત્મા ગાંધીકી મહાખલત-આગાખાનયુંકી દાઅવત કુછ ખુશીયા અઉર પોશીદા નહીં રહી હયે. અબ વોહ ખુલ્લમ ખુલ્લા સબ કામ કરતે હયે. દફ્ટઅ અબી હાલમે અંદ “આરથ સમાજ”યું ને મહાત્મા ગાંધીસે શીકાયત કી કે “હીન્દુ આગાખાનકી પારદીમેં બકસરત શરીક હોતે જાતે હયે. આપ ઇનકા નસીહત કીજીયે.” મહાત્મા ગાંધી ઉસ વકત બ’બઝમ થે. ઉન્હુને ઇન હીન્દુઓકા ખુલાયા દેને આગાખાનકે અસરમેં આ ગયે થે. અઉર ઇનકા નસીહત કી કે તુમ અપની કોમસે બાહર ન જાઓ. મેં તુમ્હારે અકાયદમેં

દખાત નહીં દેતા મગર ચેહ કહેના ચાહતાહું કે હિન્દુ મઝહબ બહુત અમ્મજ હયે. અહિર ઇસકી કોમીઅતસેં ખાહેર નીકલના તુમ્હો જમળ નહી હયે-

આગાખાની હિન્દોને મહાત્માજીકા જવાબ દીયા કે “હમ “અપની કામસે બહાર નહીં ગયે હયે. બદકે હિન્દુ ધરમકે અસલી “ધરમે” પહોંચે હયે. આપકા બી ઈસ સચ્ચે હિન્દુ ધરમે આ જના “ચાહીયે. કયુંકે જો જોત રામ, કીરશન, વીરનુ, બ્રહ્મા વગેરા- “મેથી વહી આગાખાન જાહેર ઈમામમેં હમકો મીલ ગઇ હયે. “અમ હમ નુરસેં ખાલી મુરતોંવાલે ધરમેં કયું રહે ? ઇસ ધરમેં “કયું ન આયે. જો હિન્દુ જન્મ નુરકા અહિર મોબુદ વ સલામત “નુરકા ધર હયે.”

યે જવાબ સુન કર “મહાત્માજી” અહિર સમ “આર્ય સમાજ” ખામોશ હો ગયે. અહિર કુછ જવાબ ઇરકા ન દીયા. નતીજા યહ હુવા કે જો હિન્દુ આગાખાની ન થે. વોહ બી ઈસ હુજ્જત ખાત્રીકાં સુન કર આગાખાની હો ગયે.

આગાખાની જમાઅતકા નામ આમ તહરસેં “ખોજે” મસહુર હયે. એક ખોજે લાઇને કહા કે ચુકે હમ સચ્ચે ધરમકાં ખોજ લગાનેવાલે લોગ હયે. ઈસ વાસ્તે હમારા નામ ખોજા મસહુર હો ગયા.

*મહાત્મા ગાંધીજીકી મહાખલત.

આ મહાત્મા ગાંધીજી તથા મીં વરતેજી (આ પુસ્તક લખનાર) ની મુલાકાતમા જે ધારમીક ચરચા થઇ તે તાં ૩-૧-૧૭ નાં હિન્દુસ્થાન પત્રના અંકમાં સ્પષ્ટ પ્રગટ થઈ ચુકેલ છે.

પ્રગટ કર્તા.

મુસ્તઅલી મસતુર અઉર પોશીદા ઇમામકો માનતે હેય અઉર નીઝારી ઝાહેર ઇમામ પર અફીદા રખતે હયે. અઉર ફલીકમેં કુરઆનકી આયાત પેશ કરતે હયે. જુસ્મેં ઇમામે મોખીન (ઇમામ જાહેર)કા લફઝ આચા હયે.

“ઓસ્તાને ખયાલ” કીસ્સાકી એક મશહુર કીતાબ હવે દેડ શીટ તવીલ અઉર એક શીટ અરીજ તકતીઅકી નો (૬) જુદે ઇસ કીસ્સેકી હયે અઉર સાત હઝાર નવસો નેવાસી (૭૬૮૬) સફરુમેં ચેહ કીસ્સા ખતમ હુવા હયે. ઇસ કીસ્સેકે મુસન્નફ બી ગાલેખન ઇસ્માઈલી હોગે. કયુ કે ઇસમેં મેહંદી મોઅયઝ, કાયેમ વગેરા “ફતમી-ખુલફા” કે હાક્કાત હયે. અઉર મુસન્નફ તમામ ઓલુમ મશહુરકા ફાજલ મઅલુમ હોતા હયે. અઉર ગરજ ઇસ કીસ્સે નવીશીકી યહી હયે કે ખલકત “ઇસ્માઈલી-ખુલફા”કી અઝમતસે મુતાસીર હો.

ઈસમાઈલીયા ઈમામત.

[તવારીખે શીરક્તા ઉપરથી.]

નાજરીન મુર તમકીનકો વાળેઅ હો. કે શાહ તાહર અવશ્યે સમ્માતિન ઈસમાઈલીયા મીસર અઢિર એફરીકાસે હે. જુન્દા અમ્મલીયા બી કહતે હયે. અઢિર તારીખે “હુખી-ખુસ સયર” મે મસતુર હયે કે ઈસમાઈલીયાને અલદએ મગરીખ અઢિર મીસર મે ધર્મજત તમામ ખુલાશાએ સમ્માતિતકી. અઢિર મુફતે હુકુમત લેન્કી નોઅલક કે અકીદેમે દોસો ખ્યાલક (૨૬૬) ખરસ હયે. અઢિર અવલ જુસ શખ્સને ઉસ તાલેફાસે ઝફર પકડા અઢિર માલેફ જેસીઆ જહાંખાતી હુવા ઇસે અખુલકાસેમ મહમદહખીન અખદુલલા અલ્લેઅહેદી કહેતે હયે. અઢિર ચેહ મલદી ખકાલ અકસર વ અસહય ઈસમાઈલી ખીન જાકર સાદેક એક્સમલીસ સમામકી તસલ્લો હયે. હમ્દોલીલાહ મસતુરીને ઓયુનલ તવારીખમે ઉલ્લે અખ્લકી અસામી ઇસ તરહસે નકલ કી હયે.

અલમહુદી-ખીન મહમદ ખીન રજા ખીન અબ્દુલ્લાહ ખીન તકી ખીન કાસમ ખીન અહમદ રજા ખીન ઇસમખામદ ખીન જાફર સાદેક. અહલે સુન્નત અહર જમાઅત મગરીખીયાનને મહેદીકો અબ્દુલ્લાહ ખીન સાલમ ખસરીકે જુરીયતસે શુમાર કીયા હયે. અહર જુમરાએ ઇરાકીયાનને ઓહલાદે અબ્દુલ્લાહ ખીનદેમુનકદારસે એતિકાદ કીયા હયે. શીરકએ ઇસ્માઈલીયા કહતે હયે કે મહેદી આખર ઝમાન ઈખારતે મોહમદ ખીન અબ્દુલ્લાહસે હયે. અહર હ૦ ખાતે-મુને અંખીયાસેરીવાયત કરતે હયે. હદીસે “અન્ના રાસ સલ્લસ માયત, તુલઅતશ શમ્સ મીન મગરેઅહા” કહતે હયે. લફઝ શમ્સ ઇસિ હદીસમે કીનાયા મહમદ ખીન અબ્દુલ્લાહસે હયે. અહર એક એહલે શીયાકા ચેહ કાલ હયે કે, વીલાદતે મહેદી મગરીખ કે થહુર સન દોસો સાઠ ૨૬૦ હીઝરીમે હુધ, અહર અવલાદ ઈમામ મહેદી સાહેબે ઝમાનકે ખડકોલ અસનાઅશરી “સરમન રાય” મે તીસરી રમઝાન દોસો અકાવન (૨૫૮) હીઝરીમે હુધ. અહર ખર તકદીરે સેહત હદીસ લફઝ શમ્સ ઈખારતે મોહમદ ખીન હસન અસકરીસે હયે. સેયાદત અલવીયા મીસર ખ ઇતફાક નસખાખ અહર મુવરરીખીન મશકુક હયે. લેદીન જે હઝરતે રીસાલતે પનાહ સ૦ સ૦ વ૦ ને ફરમાયા હયે. મરહુમ ખામએ તેહરીક હોગા. આલમે રુયામે જુરહાન શાહસે કહા. કે મેરા ફરઅંદ શાહ તાહરે જે કુછ કહે ઉસપર અમલ કર. અઈસા ખવાખ ખમુકનાઝાએ હદીસે સહી “મરરાની વ કદરાની” ખ ઇતફાક ઓલમાએ ખાખે શીતાની અમલ નહી હો સકતા. “ચકીન હયે કે સાદતે ઇસમાઈલીયા સહીહન નસખ હોગે.” અહર નીસખત યાને નસખ શાહે તાહરકો સાથ અબ્દુલ્લાહ હયે ઇસ તરફ મશહુર હયે. શાહ તાહર ખીન રઝીયુદીન ખીન અલ્લ મોલી મોમીન શાહ ખીન મોમીન શાહ ખીન મહમદ ખીન મહમદ ઝરદોઝ અલ મુલકઈ શમ્સ.

તખરેઝી શાહ હુરશા ખીનલ આલીમ ખીન મુલી મોહમદ ખીન ગુલી
જલાલુદીન ખીન હુસેન જલાલુદીન ખીન કેપાર મહમદ મવલાના
હસનલ આલીમ ખીન મુલીયલ આલી ઇબ્ને અહમદ મુસ્તન સર
ખીન મુલી તરાર, ખીન મુલી મુસ્તનસર અહમદ ખીન મુલી મહમદ
ખીન આલી તાહેર ખીન હાકમ ખીન નીઝાર ખીન અલ મઅહખીન
ઇસમાઇલ ખીન મહમદ કાસીમ ખીન અબ્દુલ્લા હલ મહદી—અઉર
નીસખતે અબ્દુલા હીલ મહદીકે સાથ ઇમામ જાફર સાદેકને કે
ખરીવાયત મશહુર હયે. અબ્દુલ્લાહ ખીન રીજા ખીન તકી કાસમ
ખીનલ મવલી અહમદ ખીન રઝા અલમહમદ ખીન ઇસમાઇલ ખીન
જાફર સાદીક વલ્લાહો. અઆલમ બહકીકત અલ ખવાઝએ અમાં-
લ મુલક જપેની તારીખે જહાનકુશામે લીખતા હયે, બાદજ ખુલ્લાએ
રાશેદીન હર મયાને ઇસ્લામકે એક જમાઅત પેછદા હુઈ. જો બાતન
ફલાસફાંકે મોઅતેકદ થી. યુનાંયે હમેશગી આલમ અઉર હવાએ
જરમાનીકા એતેકાદ રખતી થી. જાહેર શરીઅત કે સાથ બાતનકે
બદલકર ગુરૂ અપને વાસ્તે પછદા કરતી થી. અઉર તવાએફ એહલે
સુન્નતસે ઇનકાર કરતીથી. કે ઉન્હુને એહલે રસુલતકી ઈમદાંદન
નુસરત ન કી. ખાસ ઇશ વકત કે યઝીદ અઉર ઉસ્કે ઇતબારતને
અઈસા ઝુલુમ સરીહ કીયા, અઉર યેહ કલામ જુમલા મોઅતરઝા થા.

ઇમામ જાફર સાદેક એલયહી સલામકે જમાને તક કે પહેલે
અપને બડે બેટે ઇસમાઇલકો વલી અહદ કીયા. અઉર જબ ઇસમા-
ઇલને મીનવીઅશી અખતેયારકી ઉસે મઅઝલ કરકે—ઇમામ મુસા
કાજીમકો વીલાયત અહદ દી. અઉર રીવાયતે સહીહ યેહ હયે કે જમા-
અત કે જો મોસુમ બહેસાની હયે વો કહતે હયે. કે ઇસમાઇલ અપને
બાપકે બાદ અઝવકાત ઝીન્દા થા. અઉર જો અસલ નસલે અવલ

હયે. લેહાઝા ઇસમાઈલ ઇમામ હયે! અહીર પાદઝ
 ઇસમાઈલ બેટા ઉસ્કા મહમદ ઇમામ હયે. અહીર અલવીયા મગરીબ
 તમામ હીરકી નસલસે હયે. અહીર મહમદ ઇસમાઈલ ઇમામ બન્દર
 સાદેક કે અહદમે રેચ ગયા. અહીર મહમદ આબાદ રચ. સાથ ઉસ્કે
 મનસુખ હયે અહીર જય ઉસ્કી અવલાદ કસરતસે હુઈ. પુરાસાન
 અહીર કંદહાર અહીર સીન્ધ કે તરફ જાકર મુતવતન હુવે. અહીર
 ઇસમાઈલ વાલેદાઈ તરફસેલી હુસેની થા.

 આ તવારીખી સનદથી ખુલ્લી રીતે પુરવાર થાય છે કે
 હ૦ ઇમામ બન્દર સાદેકની પાદ હ૦ ઇસમાઈલ હયાત હતા, અને
 તેમને પ્રથમ નસ કરેલ હતા. તેથી ઇમામતનું તાજ તેમની નસ-
 લમાં કાયમ રહ્યું. વળી હજરત ઇસમાઈલનાં માતા પણ હુસેની
 ખાનદાનમાંથી હતા ત્યારે મુસા કાઝમ કનીઝનાં પુત્ર હતા. આ રીતે
 હવળે કવસર સુધી કુરઆનની સાથે રહેનાર ઇમામતનું ઝળકતું
 તાજ હ૦ ઇસમાઈલની સીધી નર નસલે નામદાર (આગાખાન સાહેબ)
 મહિલાનાં સુલતાન મહમદશાહ શાહેબ ઇમામે મોખીન છે.

હિંદામત કરનાર ઈશ્વરભક્તીયા ઇશ્વરમની
 બમતથી વિમુખ થઈ
 ગેબ ઈશ્વરમની તરફ ખાત્રી કરયા
 વગર તથા મોઝીઝો જોયા વગર
 વિદ્યાસનાં અધારા ગારમાં ભુસ્કો મારનાર
 ખોલ લાઈઓને અરપાણુ.

(કસ્તુરબાઈ કીતાબોમાંથી ગેબ ઇશ્વરમની
 પાઠ્ય હકીકતનો ઉતારો.)

[કીતાબ દુરરે બેબલા ઉપરથી,]

હ૦ અલીની તબક્કા વીરો.

હજરત ઇમામે જાફરે સાદિકે અ. થી મનકુલ છે કે, એક
 દીવસ અબ્બાસ ઇબને અબ્દુલ મુતલીબ અને યઝીદ ઇબને કીઅમ
 અને ખીજ કેટલાક માણસો મળી ખાનએ કાઅખાની પાસે બેઠા
 હતા. "તેટલામાં ફાતેમા ખીનતે અસદ ખાનેએ કાઅખામાં આવ્યા. તે
 વખતે ફાતેમા ખીનતે અસદને નવમે મહીનો હતો. અને પેટમાં દરદ
 થવા લાગુ. તો તેઓ આવીને ખાનએ કાઅખાની જરાબર ઉભા
 રહ્યા. અને ખુદ પાસે કેટલાક વારતા આપ્યા.

અવળાસ વીગેરે કહે છે કે અમો જોઈ રહ્યા હતા, કે તેઓ દોઆ કરી ચુક્યા કે એકદમ ખાનગે કાઅબાની બીંત ફાટી ગઈ, અને ફાટેમા તેના અંદરથી કાઅબામાં ગયા અને છુપી ગયા. અને ફાટેમા ત્રણ દીવસ સુધી ત્યાં રહ્યા,

+ અને ચોથે દીવસે તે જગ્યોથી બીંત ફાટી ગઈ અને ફાટેમા હઝરત અલીને ખોળામાં લઈને તેજ રસ્તેથી બહાર આવ્યા. !!!
(દુરરે ખેખહા ૫૪-૫૫-૫૬)

ગેળ ઈમામના તવહલુદ વીશે.

જનાબ હકીમા ખાતુન ખયાન કરે છે કે, જે રાતરે ખારમા ઈમામ પેદા થવાના હતા તે રાતરે ૬૦ ઈમામ હસન અસકરી એ૦ મને મારે ઘેર જવાની મના કરી, અને ફરમાવ્યું કે એ પુઈ આજ રાતરે તમો મારા ઘરમાં રહો, કેમકે ખુદાવંદ કરીમ આજ રાત્રે એ ફરજંદને પેદા કરનાર છે. કે જેના સખખથી દુન્યા ગુમરાહી અને જીલમથી ભરાઈ ગએલીને હીદાયત અને અદાલત ભરી આપશે.

આ સાંભળીને મેં કહ્યું કે તે ફરજંદ કેવી રીતે પેદા થશે ? કેમકે નરજીસ ખાતુનને હમલનો અસર પણ દેખાતો નથી !! હઝરતે ફરમાવ્યું કે, નરજીસ ખાતુનથીજ પેદા થશે. આ સાંભળી હું ઉઠીને ગઈ અને નરજીસ ખાતુનના પેટ અને વાસામાં તપાસ્યું. પણ હમલનો અસર જાહેર થયો નહીં !!!

+

+

+

હઝરતે ફરમાવ્યું કે અરે. પેગમ્બરના વસીના હમલનો અસર પેટમાં માલુમ પડતો નથી !

કેમકે અમો રાનમાંથી પેદા થઈએ છીએ અને અમારા હમણનો અસર પણ રાનમાં હોય છે. ! ! ! !

આ સાંભળીને હું નરજીસ ખાતુન પાસે ગઇ અને તમામ હાલ ખ્યાન કર્યો. તેઓએ કહ્યું કે મને હમણનો અસર જરૂર પણ માલુમ પડતો નથી.

તેઓએ (નરજીસ ખાતુને) કહ્યું કે, હજરતે ફરમાવ્યું હતું તે જાહેર થયું—

પછી હજરતે ઇમામે હસને અસકરી અ. મે આવાજ આપી કે, એ પૂછે મારા ફરજાંદને ખોળામાં લઇને મારી પાસે લાવો. જે વખતે હજરતની પાસે લઈ ગઇ, તો હજરત પાક પાકીઝા ખતના કરેલા હતા. અને જમણા હાથ ઉપર લખેલું હતું કે—

“જા અલહુકકો લઝહ કલખાતે લઈજલ ખાતેલા”

એટલે હક આપ્યું અને ખાતીલ ખરાબ થયું અને મટી ગયું.

હાસલ કલામ પછી હજરતના ખોળામાં લઇ ગયા અને હજરતે સલામ કરી. પછી આસમાનમાંથી ઘણા પંખીઓ આવ્યા. અને એક પંખી હજરતને લઈને ઉડી ગયો. !

હકીમા ખાતુન કહે છે કે, ચાલીસ દીવસ પછી હું હજરતને ત્યાં ગઇ તો જોયું કે એ વરસનું ખચ્ચું ઘરમાં ફરે છે !

મેં જોયુંને હસન અસકરીને અ. ને પુછ્યું કે આ કેમ ? તો જવાબ આપ્યો કે પેગમ્બરો અને તેઓના વસીઓના ફરજાંદ એક મલીનાના થાય તો એક વરસના માલુમ પડે છે ! ! !

(દુરે એ ખબર.)

દળજલના જનમ થવા વીશે.

મનકુલ છે કે-દળજલ મલકિન કાફર જાદુગર છે. અને તે હજરતે રસુલે ખુદા મોહમદે મુસ્તફા સં ના ઝમાનામા પયદા થયો છે. એક વખત હજરતે રસુલ ખુદા સં મદીનાથી બે ફરસખ છેટે ગયા. અને ફરમાવ્યું કે આ ઠેકાણે દળજલ પેદા થાશે અને તેનાં આપનું નામ સમયાદ અને તેનું માનું નામ કાહિના યહુદાહ છે.

રાવી ખયાન કરે છે કે-મજકુર "વાત હજરતે જુમ્માને દીવસે ખયાન કરી અને તેની બાદ છઠે દીવસે એટલે ખુધવારને દીવસે દીવસ અસ્ત થવાની વખતે દળજલ મલકિન જન્મ પામ્યો. અને તે જન્મતાંજ ભોંચ ઉપર આવીને બેઠો અને બોલવા લાગ્યો. અને જે ઢાઢ દીલમાં કાંઈ પણ ધરાવે, તો તે કહી આપતો. અને ઘડીયે ઘડીયે મોટો થતો હતો. અને તેના કપાળ ઉપર-અસ કાફેરો લીટલાહ લખેલ હતું.

પછી તે (દળજલ) લોકો ઉપર જુલમ કરવા જેવી કેટલીક વાતો કરવા લાગ્યો. અને તેથી હજરતે દોઆ કરી કે એક પંખી આવ્યું. અને તે નાપાકને ચાંચમાં પકડીને ઉડી ગયું.

ઇસમાઇલી કામનું વાજીર દર અંદરે રેગ્યુલર બહાર પડતું
ઇસમાઇલી સતપંથ પ્રકાશ.

દરેક ઇસમાઇલી મરદ સ્ત્રીઓ અને બાળકને ચાંચવા લાયક છે કે જેમાં વીદ્વાનને લાથે લખાયેલાં નીતી અને ધાર્મિક લખાણો આપવામાં આવે છે.

વારણીક લવાજમ ફક્ત રૂ. ૩ અગાઉથી આપ્રીક માટે રૂ. ૪ અગાઉથી.

મુખી લાલજી ભાઈ દેવરાજ

શ્રી બોજ સિંઘી પ્રેસ, ૧૧૩, પાલખી મહોલા મુમ્બઈ-૬.

ઈનસાફી નઝર.

પ્રિય દોસ્ત જીમ-એક સાચા મિત્ર તરીકે આ છેલ્લા થોડાક ફકરા જે ઈશનાઅશરી કીતાબ મશહુર ખોળ આલેમ જનાબ હાજી નાજી સાહેબે પ્રગટ કરેલી “દુરરે એમહા”માંથી ચુંટીને રજુ કર્યા છે. તે ઉપરથી હું અલી અ. નાં જન્મની હકીકતમાં ખુદલું છે કે એમનાં માતૃશ્રીનાં પેટમાં હમલનો અસર દેખાયો, અને ચોક્કસ ગણતરી તરીકે-જ્યારે નવમો મહીનો હમલનો હતો, ત્યારે ખાનેકાખામાં દરદ થવાથી ગયા અને ત્યાં હું અલી અ. નો જન્મ મુખ્યારક થયો.

ત્યારે

જ્યારે જ્યેષ્ઠ ઇમામની માતા નરજીસ ખાતુનનાં પેટમાં હમલનો અસર પેદા થવાની રાત સુધી ખીલકુલ નહોતો. અને તેમાં હું અલી નાં જન્મ પ્રસંગથી વિફલ (કુદરતી કાચદાથી ખિન્નાફ) રીતે જ્યેષ્ઠ ઇમામનો જન્મ થયો.

અહીં એ ગણતરી કરવાને જગા છે કે-હું હસન અસકરીએ અહારથી દતક ફરજંદ મેળવવાની ખાનગી ગોઠવણ કરી હોવી જુવે. પરંતુ તુરતમાં જન્મેલ અન્નું નહીં મળતાં-એ વરસનું બાળક મળવાથી તેને લોકોમાં જાહેર નહીં કરતાં પંખી આવીને લઇ ગયું! એવી હકીકત દરજ થઇ છે. “વળી અમો પેગંબર અને તેના વસીના ફરજંદ એક મહીનાના થાય તે એક વરસ જેવડા લાગે. એવો કાયદો ખીજા કયા સાચા ઇમામની બાબતમાં બન્યો છે, તે તપાસશે. તે હસ્તામી દફતરમાં કામ જગાએ પણ મળશે નહીં.

વળી દજળલની પેદા થવાની હકીકત પણ જ્યેષ્ઠ ઇમામના પેદા થવાની હકીકત જેવીજ છે. કારણકે જન્મવાની સાથેજ વાતો કરવી-અને ઘડીયે ઘડીયે મોટું થવું-તથા પેદા થયા પછી-જેમ જ્યે

૫મામને ૫૫૫ લાઇ ઉડી ગયું તેવીજ દીતે દબાવવાને પણ ૫૫૫ લાઇ ઉડી ગયું !

આ હકીકતો દરેક સમજી ઇમાનદારે વિચાર કરવા જેવી, બહે ખાત્રી કરીને માનવા જેવી છે કે નહીં, તેનો ન્યાય કરવાની જરૂર છે. વળી ખુદા કરમાવે છે કે-

વલ્લન તજેદા લે સુન્નતીદલાહે તખદીલા.

એટલે-મહેં મુકરર કરેલ કાયદો હું કદી તોડતો નથી. એ હિસાબે-પેદા થવું-અને મરવું તે દરેક મનુષ્યને માટે એક ખુદાઈ કાયદો છે. તેમાંથી પેગંબર કે ઇમામમાં કદી ફરક પડતો નથી. અને આખર જમાનાને માટે હજરત રસુલે ખુદા, હ૦ અલી, હ૦ ઇમામ હુસેન વીગેરેની ઉમર (૧૦૦) સો વરસની અંદર જાહેર થયેલી છે.

હ૦ ઇસા, હ૦ હલીયાસ, હ૦ ઇદ્રીસ, હ૦ ખીઝર વીગેરેની આજ સુધી હયાત રહેવાની હદીસ-ઇસલામ કબુલ કરતો નથી. તેથી પણ ગેબ ઇમામની આજ સુધી હયાત રહેવાની વીગત પણ ઇસલામથી વેગળી છે.

ચેલેજ.

હ૦ આદમ, હ૦ નુહ વીગેરેની હજાર હજાર વરસની ઉમર હતી. પણ તે જમાનો બધી દુનીયાનાં માણસો માટે એક સરખો હતો. અત્યારે તેમ નથી. તોપણ ગેબ ઇમામની માનીનતબ કુરઆને સરીફથી ખીસકુલ વીરુધ છે. તે બાબતમાં ગમે લે વખતે અત્રે ગમે તે રશીયે સબ્ય મંડળ મુકરર કરવામાં આવે, તો તેવું નીસકરણુ કરવા ખદારી દરેક તખયારીથી જાહેર ચેલેજ કડં છું. અને તે માત્ર કુરઆને સરીફની એકજ આયાત ઉપર કે, જે-“કુદલે શયખ્તિ અહ-સખ્તુ હો શી ઇમામુમ મોખીન” એટલે દરેક વસ્તુ જાહેર ઇમામથી વેગળેલી છે.

(વસ્તેલ.)

ધસમાલીયા ઇમામતના તાજ પુરાવા.

(૧ લો પુરાવો.)

મરહુમ વોહરા જજ મીં બહદૂરીન તખયબજીએ પેશ્વો
હાથે લખેલ પત્ર.

[અસલ ફેટા ઉપરથી નકલ.]

સમરસેટ હાઉસ, ખંખાલા હીલ, મુંબઈ.

તાં ૫ મી માર્ચ ૧૯૦૫.

મોન્સ્યોર લુઈસ પીયેર વોશોઈ જોગ,

ફ્રેન્ચ કાન્સલ જનરલ.

પ્યારા સાહેબ,

જત જણાવવાનું કે, હીઝ હાઈનેસ નામદાર સર મુલ્કતાન
મહમદ શાહ આગાખાનના પક્ષને લગતા ખોળાઓના ધર્મ સંબંધી
એક અગત્યનો સવાલ મેડગાસ્કરમાં ઉભો થયો છે એમ મારા
સમજવામાં આવ્યું છે. મને થોડી એવી પણ ખબર અપવામાં
આવી છે કે મજકુર લોકો મુસલમાન નથી પણ હિન્દુ અથવા
બૌદ્ધ મતના છે. જેથી કરીને ઘણી ખુશીની સાથે હું સરડીરીક્ટ
આપું છું જે મજકુર ખોળાઓ હિન્દુ પણ નથી તેમ બૌદ્ધ મતના
પણ નથી પણ તેઓ ઇસ્માઈલીયા ટોળાના ખરા મુસલમાન છે.

અને નામદાર મુલતાન મહમદ આગાખાન જે આ ટોળના ઉપરી છે તે નખી મહોમદ મુસ્તફાના જમાઇ અને ખલીફ હુજ્જત અલીના વંશમાંથી સીધી નસલે ઉતરી આવેલા છે.”

લીં. હું છું,

તમારો આજ્ઞાકીત,

(સહી) બદરુદ્દીન તઝયમજી.

*

+

+

(૨ જો પુરાવો.)

વોહરા કેસ ઈં સં ૧૯૨૦.

[નાં વડા મુદલાંજીની જુયાની વખતે થયેલ સવાલ જવાબ.]

(પ્રજામીત્ર તાં ૨૨૨, અક્ટોબર ૧૯૨૦ નો ઉતારો.)

એડવોકેટ જનરલ પુછે છે અને નાં મુદલાંજી સાહેબ જવાબ આપે છે—

સવાલ—

શું ત્યારે તમે ચોકકસ સત્તર દેખાડી શકશો નહીં ?

જવાબ—

હું તેમ ચોકકસ સત્તર દેખાડી શકીશ. હું જે કહેવા માંગુ છું તે સધળું એકજ સત્તરમાં દેખાડીશ.

સાક્ષીએ અત્રે *૧૨ માં પ્રકરણમાંના ૨૨ માં ભાગમાંથી એક વાક્ય વાંચ્યો હતો જેમાં એવું હતું કે:—

* ઉપર ૨જી થયેલ ૧૨ માં પ્રકરણનો ૨૨ ભાગ વાળી આવત એ છે કે—જુલે શયદન અહસયના હો ફી ઈમામે મોખીન.

“અમે ખુલ્લાં લખાણમાં જે કંઈ લખ્યું હતું તે સઘળું જણાવ્યું છે.”

સવાલ—

તમે કાંઈ બીજી સત્તરો દેખાડશો ?

જવાબ—

લાલમાં તો હું ફક્ત આજ દેખાડીશ (રજી કરે છે.)

મીઠ બીનીંગ—આ સત્તરમાં ઇમામ શબ્દ આવેલો છે.

મીઠ મીરઝાં—મેરીસ્ટરના સવાલ સમજવવાથી સાક્ષીએ કોરટને જણાવ્યું કે છેલ્લા વાક્યમાં ઇમામ શબ્દ આવેલો છે તે હું નીચે મુજબ વાંચુ છું.

“ ઇમામ જાહેર હોય છે ” જે સઘળું સમજવવામાં આવ્યું છે હું તેમાં નીચે મુજબ સુધારો કરવા માંગું છું.

“ જે સઘળી ચીજો ઉપર આપણે આધાર રાખ્યો છે તે ઇમામમાં સમાવવામાં આવી છે જેઓ જાહેર છે. ”

મીઠ મીરઝાં—ઇમામ શબ્દ આ ફકરામાં છે કોરટમાં રજી થયેલા તરજુમામાં તેનો તરજુમો “લખાણ” શબ્દ થયો છે.

અરબી ઇન્ટર પ્રીન્ટર—“ઇમામ” શબ્દનો અરથ લખાણ જણાવ્યો છે તે જાણી હું તાજુમ થયો છું.

મીઠ મીરઝાં—આ કીતાબ લખનાર કદીમી નામની મુન્ની કોમને લગતો છે, આ લોકોએ ઇગરેજને મુસલમાન ધરમમાં વટલાવવા માટે એક મીશન સ્થાપ્યું છે.

(ઉપર મુજબ ઇમામે મુબીનનો અરથ “જાહેર ઇમામ” કોરટ બદલ રાખ્યો હતો. અને તેથી હવે કોઈપણ તે અરથની વીરથ બદલ શકશે નહીં.

જય ! જય ! અલી-ઓંમ
નકલંક !

હૃદ અલીના અહતાલીસ સ્વરૂપની
શાનમાં.

હાજર હમામની સ્તુતી.

જય ! જય ! 'અલી'—ઓંમ નકળંક !
અળહળ ! પાક ગુર નિહશંક !
જય ! જય ! ધરી રૂપ નમ્ર 'હુસેન' !
જય ! જય ! ધર્ય ધર અટંક સેન !
જય ! જય ! 'આબીદ' રૂપ શુધ સંત !
જય ! જય ! 'આકર' સ્વરૂપ મહંત !
જય ! જય ! 'સાદિક' ગુર ચમંક !

જય ! જય !—

જય ! જય ! 'હસમાઈલ' શા જહુર !
જય ! જય ! સનદ કુનીયત મશહુર !
જય ! જય ! ધરયુ 'મહમદ' નામ !
જય ! જય ! 'ગરી અહમદ' મુદામ !
જય ! જય ! 'નખી મહમદ' શાહ !

જય ! જય ! રઝી અબદુલ્લાહ !

જય ! જય ! મેહદી મહમદ વમંક !

જય ! જય !-

જય ! જય ! 'કાયમ' નુર નીશાન !

જય ! જય ! 'મનસુર રૂપ મહાન !

જય ! જય ! 'મોઅઝ શાહ' બળવંત !

જય ! જય ! 'અઝીઝ' રૂપ જરાવંત !

જય ! જય ! 'હાકમ બુઅલી' નુર !

જય ! જય ! 'જાહુરઅલી' જહુર !

જય ! 'મુસ્તાનસીર બીટલાહ' અટક !

જય ! જય !-

જય ! જય ! 'શાહ નીઝાર' હબુર !

જય ! જય ! 'હાદી શાહ' ધરયુ' નુર !

જય ! જય ! 'મોહતદિ' મનહર મહેર !

જય ! જય ! અરી કાળ 'કાહેર' !

જય ! જય ! 'અલા જીકરીયા સલામ' !

જય ! જય ! 'અલા મહમદ' નામ !

જય ! જય ! 'મુદ જલાલુદ્દીન' હસન !

જય ! જય !-

જય ! 'અલાઉદ્દીન મહમદ' ધિમામ !

જય ! 'રૂકનુદ્દીન ખુરશાહ' નામ !

જય ! 'રામસદીન મહમદ' જહુર !

જય ! જય ! 'કાસમશાહ' નુર !

જય ! જય ! 'ધસ્લામશાહ' દીલેર !

જય! 'મહામદશાહ' મહેર!

જય! 'મુસ્તાફસરખિલ્લાહ' ફી અંક!

જય! જય!-

જય! જય! શાહ 'અબ્દેસલામ'!

જય! જય! 'ગરિબ મીરજા' ઇમામ!

જય! જય! 'ખુઅલી' નુર જાહુર!

જય! જય! 'મુસદ્દ મીરજા' સરર!

જય! જય! 'ખુલફીકારઅલી' જમાલ!

જય! જય! 'નુરદિન અલી' ઇમામ!

જય! જય! 'સમયદ અલિલીલ્લાહ' બનંક!

જય! જય!-

જય! જય! 'નિઝાર' બીજા નીગાહ!

જય! જય! 'સમયદઅલી' શાહ!

જય! જય! 'હસનઅલી' જશવંત!

જય! જય! 'કાસમઅલી' કુશવંત!

જય! જય! 'અબલ હસન' અલી શાહ!

જય! જય! 'ખુદાવંદ' 'અલીલીલ્લાહ'!

જય! જય! 'હસનઅલી શા આગાખાન'!

જય! જય! 'અલીશાહ' શુભ શાન!

જય! જય! 'મુલતાન મહમદ શાહ'!

હાજર ઇમામ ઇસમાઈલી રાહ!

જય! જય! આમ અલી નકલંક!

ઝગહુગ પાક નુર નિહાશંક.

ભાઈ જીમને ભલામણ.

ભાઈ જીમ; આપના (૫૩) ત્રેપન સવાલોનાં (૫૩) ત્રેપન જવાબ મારી યથા મતિ આ પુસ્તકમાં આપ્યા છે. આપના સત્રા-લોમાં એકંદરે તમારી શુદ્ધ લાગણી મને દેખાઈ હતી કે-તમે સાહેબ આપણી ખોળ કામમાં છેલ્લાં ૨૫ વરસ થયાં જે કાર્યો કર્યો છે, તેને કારગર નીવડે એવા હેતુથી પ્રશ્નનો કર્યો છે તેથી તમારા પ્રશ્નોનાં પ્રતિજ્ઞા પુરવક ખરા ખુલાસા કર્યા છે મારા પ્રત્યે તમોએ એ જવાબોમાં રાખેલી નેક આશાને હું કેટલે દરજ્જે પહોંચી વળ્યો છું. તે માટે તો તમે સાહેબજી આ જવાબો વાંચીને જે વળતર કરશો. તેનાં ઉપરજી મને ભરસો છે, મને લાગ્યું કે મારા લેખાથી કેટલાક ઇસ્નાઅશરી સમજી વરગમાં મુંચવાડો ઉભો થયો છે, અને કમલગ તમારા સવાલોમાંજ એ મુંચવાડો સમાઈ જાય છે, તેથી મ્હેં ખાસ કાળજી લીધી છે. તો પણ જે હજુપણ કાંઈપણ સવાલમાં આપને શંકા રહી ગઈ છે એમ દેખાય, તો તે માટે તરતમાંજ ખત ચાખશો. ખરેખર ! તમારા સવાલો માટે મને માન ઉપજ્યું છે. કારણ કે જે ખુદાએ મને સત્ય રદ્ય આપ્યું હોય તો તેમાં લાગણી અવસ્થા હોવી જીવે, અને તેમાંથી દરમાઈલીયા શીરકાથી ધર્મના ઇંદાજાના ખાતર નહીં, પણ જમાતી વ્યવસ્થાની આગલી રીત જે ચાહુ જમાનાને ખંધ બેસતી નહીં હતી, તેનાથી ઉપજેલા કચવાટે ગંભીર રૂપ ધારણ કર્યું, અને તેનાં ઝરલાલ કેટલાક મોભારે ચઢી બેસનારા હોદ્દાહથાઓએ સુધારાના ખાં તરીકે ! બધું જાણનારાનો દાવો કરનાર લીધો-જેમાં મીં જીમ હું મને પોતાને પણ લેખું આ રીતે

વીરવાસથી અધારા ગારમાં માસેલા ભુસ્કાનું પરીણામ આજે આપ-
ણું સંસાર વહેવારમાં પડી ગયેલ ભંગાણુ અને ક્રામનું ખડું દરદ
જાણનારા આગેવાનોના અદલે, બુદ્ધ પડી ગયેલ ટોળાનું મુકાન એવા
લોભી, લાલચ્યુડા અને દલીના હાથમાં મુકાયું છે, કે ઇસ્માઇલી
જમાતમાં જે કંટાળા હતો તેના કરતાં હજારો દરજ્જે વધુ કરડાપણું
વેકવું થયું છે. કાઠીયાવાડ, ગુજરાતમાં વસતી ખોળ ક્રામનાં ઇસ્નાઅ-
શરી ટોળાનો છેવટનો ન્યાય કાંતો લાખનઉ કાંતો કરમલા અથવા
નજદમાં ખેડેલા આલીમોના હાથે થાય. એ કેટલું બધું અજ્ઞ અથવા
જીવ ? કામ કે વાંધાની પતાવટ ક્રામના આગેવાનોનાં હાથમાં થતી,
તે હવે ચલી નથી. કારણ કે ફતવા મંભાવવાની કદી માન ભરી
મળવામાં આવે છે.

હિંદુમતનાં વીરતા ભર્યા પેકેટો એવા અધરાં આવે છે, કે તે
ઇસ્માઇલી જમાનથી છુટી પડી જનારી ક્રામ જેને સોલજું બેવા માંગતી
હતી; તેને સગા જેવું થઇ પડ્યું-! ગુજરાતી કે સીંધી ભાષાનાં
જાનોનાં અદલે, હરે દારૂંસી અને અરબી ભાષાની વાંચક ગંજ પડી
સીંધી દરદ વાંચવાની તાલીમનાં અદલે કુરઆને; શરીફને ફકત વગર સમ-
જે ખતમ કરવાની મોટાઇ ઘોરવી પડી ! એહલે અહલ અને અલીની
જારીફનાં શબ્દો સમજાય તેવી દોઆ અંદગીના અદલે, શુધ્ધ ઉચ્ચાર
પણ આવડે નહીં, તેવી અરબી નમાજની ફરજ ચોંટી પડી ! નોઉમ
કે સતીમાના સવા પહેરાનાં રોમ્બને અદલે આખા રમજન શરીફ
મહીનાના રોમ્બનાં મુકકા અપવાસ કરવા પડ્યા. મોબુદ્દ હમામ નાં
આગાખાનના દીદાર કરવાની તલબને કરમલા અને મકકા શરીફ
મુધી મુસાફરી વડતાં પણ, દીને ઇસ્લામનો મોબુદ્દ રહેઅર બેવામાં
આવે નહીં. હોંડ અને મરણ પરણનાં જમાતી સામાથી અથવા

જતાં, અનેક રૂંડે તથા બહાર ગામથી આવનારા સહાયકો, આવીને
અને મુતવલીઓનાં ફાળમાં સોસવા પડતાં નાણાં, કરજ કરીને
પણુ દેવાં પડ્યાં. જરૂરત ખુસ્સની વાતો તો ફરજીનાર, ખેર. આ
બધી ધારમીક રીત રીવાજની બાબતમાં અરસપરસ ગમે તેવી સમ-
જણુ હોય, પણુ જ્યાં સુધી જે કાંઈ પુરી સમજ મેળવે નહીં ત્યાં સુધી
સઝા તરીકે સહન કરવું પડે, તેમાં કાંઈનો કસુર નથી. અગત્ય
હીંદાયત ખાતાનાં મેંખરો પોતાની કોમની જમા-ઉધાર બાબત
તપાસી સરવાયું કાઢે, તો સેહજે દેખાઈ આવશે કે વેપાર ખોટમાં
છે કે નફામાં ?

મી० જીમ ! આ બધી બાબતો કરતાં એકજ બાબત જે બધી
એખમદારીયો કરતાં ગંભીર અને જાતી ઠોકીને કહી શકાય, તેનું
ધરનાઅશરી કુંપનીએ વેંડેલું નુકશાન છે. જેની ખોટ કદી પણુ તેઓ
ધરનાઅશરી રહીને પુરી શકશે નહીં. અને તે વગર ક્યામતની અ-
કરી જવાબદારીમાંથી મોકળા થઈ શકે એમ હું માની શકતો નથી.

હદીસ વીરૂધ વરતન.

“જમાનાના ઇમામની અએત લેવીજ જોઈએ. જે ન લેવાય તો.”
“ઈસ્લામ અગાઉના ગ્રહલેખીતપણાનાં મોટે મરવું જણાય છે.”

આ હદીસ શરીફ મુજબ ખોટાઓ ખુદાવંદ હાજર ઇમામ
નાં આગાખાન સાહેબનાં દીદારથી મુશરરફ થતાં અને ફરત મુખ-
વાનો જે અમુદ્ધ લાલ મળતો તથા નાનો કાંગવો ભરતો (એટલે
અએત) લેતા, અને ખાના આબાદાનનો આશીર્વાદ મેળવતે તે
જુદા પડી જનારાઓ હાલ તેમ કરી શકતા નથી અને આ રીતે ઇસ્લા-
લીયા જમાતમાં જે હાજર ઇમામની અએત કરવાની ફરજ આવી રહી

તે સુધરેલા દરજાની થવા જતાં હામુકા અઘેત વચરનાજ રહી ગયા. કારણ કે દક્ષિણશરીયા મતમાં હમામ જેમ છે, તેથી અઘેત લેવાતી નથી. જે અઘેત અગ્યારમાં સુધી ગરાગર લેવાતી રહી.

મીઠા હમ, તેમારાં ઉદાપણનો ખરો ઉપયોગ કરવાનું હવે અહીં રહેલું છે. કારણ કે જનાબ રસુલે ખુદાની અઘેત લેવાની ફરજનો અમલ સુધરેલા દરજાની તરીકે તમોને વધુ જવાબદાર બનાવે છે, યાદ રાખજો કે, આ આખતમાં હું દરમાઇલી જમાતમાં દાખલ થયા પછી અઘેત લેવાની ફરજ આખતમાં મ્હારે હદદરાખાદવાળા જનાબ મહિલાના સયદ મુલામઅલી સાહેબની રૂબરૂમાં મુકતેગો હતી. તેઓ સાહેબે એ આખતમાં કરેલી વાતચીત ટ્રાફ લક્ષ્યા પાત્ર સનહથી ફેસલ થઈ નથી. કારણ કે હઝરત રસુલે ખુદા યાદ હો અહીંની અદત ગદીરેખુમના મથકે જેવી રીતે લેવાઈ હતી, ત્યાર-બાદ હો હમામ હુસને ખાતાના એલચી તરીકે કુદામાં મોકલાવેલા જનાબ મુરલીમ સાહેબ સાથે જેવી રીતે અઘેત લેવાઈ હતી. હવે તેવી અઘેત દરેક હમામથી રૂબરૂમાં દરેક હમાનદારને લેવાની ફરજ ખુદાએ રાખી છે. એ અઘેત લેવા માટે ખુદા કુરઆને શરીફમાં ફરમાવે છે કે "થુદુલાલો ફાક અયદીહીમ" એટલે હમાનદારનાં હાથ ઉપર ખુદાનો હાથ (હમામનો હાથ) રાખીને જન માલથી તાબેદારી ઉઠાવવાનાં સોગંદ લેવા કરાર કરવો પડે છે.

મીઠા હમ, આ અઘેત લેવાની ફરજ કુરઆને શરીફમાં સુરેયાસીનમાં ગારમી આયાતમાં બતાવેલા હમામે સુખીન (ગાહેર હમામ) સીવાય પુરી થઈ શકતી નથી. અને કુરઆને શરીફને માનવાનો ગાહેર ડોળ ઘાલનારાઓ માટે તે વધુ જવાબદાર બનાવે છે.

આ જાત લેવાની વીગત કુરચ્ચાને શરીરમાં ખુલ્લી છે, છતાં તેથી સીંધ ખેંચત ન લેવાય અથવા નાચખે ઇમામની તકલીદ કરવાનું ખતાવવામાં આવે, તો પછી કુરચ્ચાને શરીર મુજબની તાલીમ રહી ક્યાં? ગેથ ઇમામને, કુરચ્ચાને શરીર વીરુધ્ધ માનવા જતાં ખેંચત લેવાની આ બીજી મહાન ખામતની નજર ઉભી છે, જ્યાં પણ આપણા ને ભાઈઓ સમજ ન અપાયાર કરે તો તેમની ખુશી: પણ મ્હને મારી જાગણી સહીત એ ફરજ પર ધ્યાન ખેંચવું જાઈએ હતું તે જણાવી દીધું.

માઁ હમ, હરમાદલીયોને મહંદ્ર ગણનારા અને પોતાને સુધારામાં ખપાવનારા ભાઈઓની હાલત આ ઉપરથી એ ખામત મારે સીઆરવા યોગ્ય છે. કારણ કે ગેથ ઇમામની હાલતમાં તેમના આમજીય વસ્ત્રો દોરવામાં જવું અને અઢ્યેત લેવાની ફરજ અદા ન થતા, જાહેલીયતમાં ગણાવું. જે એ વાત જુદા પડી જનારા ખોળાઓ સમજવા માને તો પછી ક્યામતની આકરી જવાબદારી કાદ મુઝતેદ્દા કે અલેમ કે આકરી અથવા મોલવીને જેવાને પુછી મિશો, તો તે તરત કહી દેશે કે “હમને તો કેદ દીધા થા કે હિસુલદીનકી પાંચુ માલે અમની સમજ ઉપર હો, હસમે કાસીકા કેલા ને માનના આલીમે હિસમે હર હમાનદાર પર ફરજ હાલી ગઈ હો અગર ઉરકે સમજતેમે કસુર કરેગા તો વાહી ભરેગા.”

બીશદર હમ આ જવાબ ખોટો નથી. કારણ કે હિસુલદીનની પાંચ ખામતો તોહીદ-અદ્દા નખુખત-ઇમામત ને ક્યામત એ દરેક પોતે સમજીને માનવાની જરૂર છે. પણ ફરજેદીનની ખામતો સમાજ રોજો-હુજ-જકાત-મુસ-જેલાદ-અમખીલમાફ-નીહીઅમુનકર એ આંડે ખામતો. ઇમામના હુકમ મુજબ અદા કરવાની છે.

તો ભાઈ જીમ, તમોને તોલીદ, અદલ, નણુવત, અને ક્યામતની બાબતમાં વીચાર નહી કરવાનું કંઈ વધુ બોળ પડતું નથી. પણ માત્ર ઇમામતની બાબતમાં મુખ્ય સમજ રાખવાની જરૂર છે. કારણ કે ઉમુલનાં પાંચે મુદ્દામાં ઇમામનીજ વાત મુખ્ય છે.

કારણ કે ખુદા ફરમાવે છે કે-

અલ્લાહ-ઇન્ની જાઅલન અજ્ઞ અલીફા.

અર્થ-હું મારો ખલીફા દુનીયામાં કાયમ રાખું છું.

એ હીસાબે પેગંબર કાયમ દુનીયામાં નથી રહેતા, પણ ઇમામ હરેક જમાનામાં હોય છે. અને તેથીજ ઇમામને ખલીફતર રહેમાન એટલે ખુદાનો ખલીફા (પ્રતીનિધી) કહેવામાં આવે છે. અને તેથી તેની અએત લેવાની ફરજ દરેક ઇમાનદાર ઉપર વાજીબ ફરમાવી છે. અને જમાનાના ઇમામની પાસે દરેક વસ્તુની સમજ બતાવી છે. કુરઆને શરીફના બેદની વાતો પણ ઇમામજ ગણે છે. અને તેજ ઇસ્લામનો ક્યામત સુધી રહેબર કહેવાય છે. પણ જો ઇમામ જેમ રહેનાર હોત તો પછી તેની બદલત લેવાની ફરજ વાજીબ ગણવાનો બુલ્લમ કહેવાત પણ નહીં આ ઇમામની અએત લેવાની ફરજ એટલી બધી તાકીદની વાજીબ છે, કે કેટલીક સુન્નત જમાતમાં મનાતી હદીસો મુજબ બરફનાં પાહાડ પર પેટ ધરીને પણ બદલત લેવાની ફરજ જનાબ રસુલે ખુદાએ ફરમાવી સમજે છે.

આવી જરૂરી અને ન બુલી શકાય એવી ફરજથી આપણા છુટા પડી જનારક સુધારક બોળ ભાઈઓના માથે આજો બોળો નથી. યાદ રાખવાનું છે કે સુન્નત જમાતમાં ઇમામતની રૂઢી મુજબી બદલાવી

નાખવામાં આવી છે. તો પણ પીરી-મુરીદનો રીવાજ એ અધતની ફરજને અદા કરવા માટેજ છે. એટલે એત દેનાર તો પોતાની ફરજ અદા કરે છે, ત્યારે એત લેનાર તેનું જોખમ ઉપાડે છે. પરંતુ એવી એત લેવાની કાંઈપણ જાતની રીત કે જે ફરજને અદા કરવામાં કારગર નીવડે, તેવી ઇસ્માઇલી જમાતથી છુટા પડી જનારા જોગ ભાઈઓ માટે નથી. એ જાણીને એવા વગર હિસ્તાદનાં રસ્તે (અથવા મીંઝાનાં શબ્દોમાં કહું તો ધીણાજાના રસ્તે) કામને ચલાવી દેવાનું ગંભીર જોખમ જે વહોરતા રહે છે. તેઓએ પોતાની જાણી દેખાડવી જરૂર છે. તકલીફનાં તકલાફી રસ્તે ચલાવે કે ચલાવવા પહેલાં તેનાથી એતની ફરજ અદા થાય છે કે, નહીં તેની ખાત્રી કરેશો. જે તેમાં તમારી ખાત્રી ન થાય, તો લેશ ભાર ભરોસે કામ લેવા કાયક એ ફરજ નથી તેનો ખ્યાલ રાખશો.

અને ઇસ્માઇલીઓનાં જાહેર ઇમામ ખુદાવંદ નાં આગાખાન સુલતાન મહમદશાહની એત લેનારાઓની ખંદગી વીગેરે વાજીબ એહકામ એ નામદારનાં હુકમ અનુસાર અદા કરતાં જવાબદારી પુણી થઈ જાય છે. અને તે જાગ્યતમાં ઇસ્લામ કંઈ વીપેક્ષ ફરજ નાંખતો નથી. તે વીશે પણ ખાત્રી કરશેજી.

મીંઝા જીમ, હેવટે ખુદાવંદ નામદાર હાજર ઇમામ સુલતાન મહમદશાહનો દામન જોગ કામ માટે સગભગ ૬૦૦ વરસ જેહલો જીતે છે. અને તે જાગ્યતમાં આપણા મરહુમ વડવાઓનાં રીત રીવાજ અને ધારમીક વરતન માટે ગમે તેમ અત્યારે રજુ કરવામાં આવે. તો પણ નાં આગાખાન અને તેમનાં વડવાઓનોજ સંબંધ ધારમીક મુરબ્બી તરીકે હતો. તે માટે સંદેહ નથી. અને આ જાગ્યતમાં ૧૮૬૬ માં પેહલા આગાખાન શાહ હસનઅલીનાં સમયમાં અને

ત્યારપછી હાલના નામદારનાં જમીનામાં કારક મારફતે જે દલીલો
 કરાવ તરીકે જાહેર થઈ છે. તે એટલીજ કે નામદાર આગાખાન
 ના વખતે શ્રી હરિજીભ શાહના હુકમથી પીર સદરદીન અને શુર પીર
 હસન હમીરદીન અને તાજદીને ઉતરોતર આપણા તે વખતના ખોળ
 માંણાતા વડવાઓને ધારમીક તાલીમ ગતાવેલ છે તેઓ હમામ
 જાફર સાહેબનાં પણ ફરજદ શાહ હરમાસતની સીધી નર નસલે એક
 પછી એક ઉતરી આવનાર હમામો હતા. અને તેમનાં મુરીદ તરીકે
 ખોળાઓ હરમાદલી કહેવાતા જે કે આ ખડ છે. કે પીર તાજદીન
 પછી કાષ્ટ સ્થાનીક પીરની તાલીમ લાંબા વખત સુધી મળતી ન
 હોતી. અને તેથી દસોંદ વીગેરે કારસાઝી આવ્યાઓ નામે ઓળખાતા
 ચોકસ આસામીઓ મારફત હરાન ખાતે એજ નામદાર આગાખાન
 હજુર પહોંચતી. અને જ્યારે નામદાર પેલસા આગાખાન સાંદગ
 હરાનમાંથી હિન્દ ખાતે ધારમીક છુટાપણાની ક્ષીરીયા રાજસતા સાથે
 પધારયા, તે પછી થોડી મુદતે ગેર સમજુતી ઉભી કરવામાં આવી.
 જેનો લામ થઈ પડેલા આરંભાયા ખાગ્નઓની કડત સુધી ખાગ્નમાં
 હરનાઅશરી પગરણ રતીભાર ન હોવું.

પણ જ્યારે કમ નરીએ પાછળથી દેશાવર ખાતે જઈ વસનારા
 આપણા કેટલાક ખાગ્ન અલ્લેઓમાં દંભી સ્વમાનની લાગણી ઉભી થઈ
 તેમાં મુસલમાન વસ્તીનાં સહવાસથી રોષાયલાં ગી. પરીણામે ક્રોધના
 અશરી મતની દોરવણી ચાલુ થઈ. અને આપણા વડીલોનાં પગલે
 ધારમીક ફરજ અમલવાતાં શુદ્ધ મામીનની કાલત અર્થ મુસલમાન
 કંઈ દેખાવા લાગી અને વધુ નમયાઈને વશ થતાં મામીનનાં
 દાવામાંથી જીટકોને મુસલમાન તરીકે ગણવાવાની ક્ષાલ્તમા પ્રગટી
 અને તે હીસાબે આરથીક અને બોણુ મતે એવા ગેરકામના સમ્બંધે

તમે ક્રમાયુ' કે જોથી કુરચ્ચાને શરીરમાં ખતાવેલા ઇમામને મોતીનીનો
 ઠામને નીકળી જવા પામ્યો ! પરંતુ આજે એક આખતોના પરીણામ
 દરેક સમજી બોળી બાધ્યોના નજર સામે છે કે, નામદાર આગાખાનની
 ઇમામત કુરચ્ચાને શરીર મુજબ અને માતેખર હદીસ મુજબ પુરસ્કર
 થાય છે. ત્યારે કુરચ્ચાને શરીર અને મોતેખર હદીસથી વીરૂધ્ધ ગ્રેમ
 ઇમામની માનીનતા જુડી પડે છે. આ આખતમાં ઠામને મળેલો
 અનુભવજ માફી રૂપ છે. કારણ કે છુપી રીતે ઝગકતા ઇમામદારી
 શીરકાનાં સીદાતોમાં શંકા ઉત્પન્ન થતાં છુપા છુપા ઇસ્માઅશરી
 માનીનતાનું પગરણુ ફેલાવે પામવામાં મુખી કામડીયાના કાર્મવાદીથી
 જમાની અવગણનાં ગદાનું થઈ પડી અને નમાજ રાજાનાં એકકમની
 આખતોની પેરવીમાં વગર ઉસ્તદની આઝાદી મેળવવા બતાં. ઇમામની
 બહલ પણ પ્રાપ્ત થઈ નહીં. અને જાહેરમાં સુપરેલા થતાં ધારમીક
 રીતે જાહેરીયત મળે પડી ! બોળ્યોના પીર મુરશદ મહાતા નામદાર
 આગાખાનની ઇમામને ઇમામદારીયાનો સીલ સીલો પીર સદરદીન
 સાહેબે દરેકજની અંદરીમાંજ શીખાવેલો. ક્યામતની જવાબદારી માટે
 આધાર રૂપ નીવડ્યો. ત્યારે એક હજાર વરસથી નીમતા ઇમામના
 અધારમાં ઘુસનાર બોળ્યો ગુમ થવા લાગ્યા. તે મતની હીમાયત
 કરનારા આજે અંખવાદ ગયા! તવારીખનાં છુપાવેલા રેકર્ડોના ઝગકાટ
 સામે હૉ ઇમામ જાહેર સાદેક સુધીની ઇમામતનો નસલ અમસલ
 સીલ સીલો ક્યામત સુધીની ઇમામતનો સમલો સમજવા માટે મુજબ
 રૂપ થઈ પડ્યો. વડા ફરજાંદ શાહ ઇમામદારને સપુરદ મળેલી
 ઇમામત વીરૂધ્ધ મુસ્લા કાઝીમની ઇમામતની દલીલો રાગદારી વાગ્ગાની
 ખદપદ મીમાલ થઈ પડી. પણ અસદરી પછી ઉભી થયેલી કુદરતી
 મુશ્કેલીના જવાબ હતાં, તેને ઇમામતનાં તરીકાથી વીરૂધ્ધ માન્યતા
 કાઝી શાખી. જેની ચીમત કદાચ અરખરતાનનાં જમાની મહેલમાં

વસનારાઓએ દોરવે, પણ હિન્દુસ્તાન જેવા વિદ્વતાવાલા અને
ઓળખેલી કામઠે જેને પીર સદરદીન સરખાએ આપેલી તાલીમ
છતાં દોરવે, એ ખરેખર કમનસીબીજ કેહેવાય.

મુસા કાઝીમ, અલીરઝા, મહમદતકી, અલીયુન નકી, અને
હસન અસકરીની ઇમામતની કારકીદીનો ઇતીહાસજ નીરખતા
સીધ્ધ કરે છે. તે પણ ખુદાઈ શ્રાપ-

ઇન્નશાને અક: હોવલ અખતર.

એટલે-ખુદાઈ તુરનાં વીરોધી ખીન તારસ થશે.

એ રથીતી હસનઅસકરી માટે ઉભી થતાં પોતાના મૃત્યુ
અગાઉ એ વરસે, એક વારસ મેળવવાની તદ્દન પ્રાધવેટ ગોઠવણ
કરવામાં આવી છતાં ધારેલી રાત્રીએ વારસદાર અચ્યું એ વરસ
જેવડું મોટું લાચ લાગવાથી તેને શીરસ્તાઓ પરવરશ કરવા લાઇ
ગયા છે એમ કહી છુપાવી રાખ્યું. તે પાછળથી શીરસ્તાની પરવરશથી
એ વરસ જેવડું અચ્યું જાહેર કર્યું. ચાર આલેમોની દેખરેખ તળે
પથારી વશ થયું. અને ગેખતે સુગરાની હાલતથી તેને ગુજરી જવાની
વાતથી ઢાંક પીછોડો કરવો પડ્યો. અને તે ગેખતે સુગરાની હાલત
પણ તેના ચાર રખેવાળ આલેમો એક પછી એક ગુજરી
જવાથી ઇમામના પાંચમા એક આલેમને તેના માનનારાઓની
વંતખમદારી નામે સોંપીને ગેખતે કુખરાનો મોટો પરદો નાંખવો
પડ્યો. અને તે પછી નાયમે ઇમામની પદવી ઇમામનાં
અદલે ચાલુ થઈ. પરંતુ નાયમે ઇમામની હાલત કદંગી થઇ
પડી. કારણ કે ગેખની હાલતમાંથી ઇમામના હુકમો ન માન્યા,

મોક્ષમ મરજેહતનાં આધારે અપવી પડેલી ફરજનાં નાયમે ઇમામની પદવી ચુંટણી ઉપર મુકરર થઇ. આ રીતે ઢાંક પીછેહાં ઉપર ઢાંક પીછેહાંની હાલત વીશે હૉ ઇસ્માઇલીની સીધી નર નસને ઉતરતા આવેલા તવારીખ સીધ્ધ નાં આગાખાનની ઇમામતની બધતથી બે નસીબ ઇસ્નાઅશરી થનારા ખોળાઓએ શું મેળવ્યું ? એ એક મુખ્ય ફરજનો સવાલ છે. કારણ કે ઇમામ તો જેમ પાંચ નાયમે ઇમામનો પણ પતો નહીં. કારણ કે હાલ કહેવાતા નાયમે ઇમામ ચુંટણીથી મુકરર થયેલા પ્રજાકીય નાયબ છે. પણ ઇમામે મુકરર કરેલા નથી. અને તે બાબત અરબસ્તાન જેટલે દુર પડી હોવાથી ખોળા ઇસ્નાઅશરી લાઇયો કુરઆનનાં વીપય માફક અધારામાં છે આવી અધારા ઉપર અધારાની સરદારી તળે આંખો મીચી ભુરકા મારનારા ખોળા લાઇઓને તખરરો અને મુત્ત્યા જેવા બદ અખત્રાક કાનુનનાં લીધે જાહેર ઇસ્લામી પ્રજામાં બદનામી ઘોરવી પડે છે. એ એક અત્યંત શોચનીય ખીના છે. અને ખોળા જેવી નીતી રીતી અને નેક સલુકમાં કેળવાયલી આગળ પડતી કામને હીજ્જત લગાડનારી છે, છતાં મીં કાયા જેવા કેળવાયલા મુરખા, કઈ રીતે ઇસ્નાઅશરી મત માટે કુદકા મારે છે ! તે સમજાતું નથી. અને તેટલાજ માટે મારે તેને આકરી લાખામાં ખરા શબ્દો મીત્ર તરીકે કહેવા તકો લેવી પડી, છતાં મીં જીમ તમારી મુનસફ મીઝાજનાં ગવાલોની વજણ ને મહેં જવાબ લખવા વખતે મહારી ખરી ફરજ વીચારો છે અને તે સાથે હક મુદ્દાઓજ હાથ ધરીને સવાલો ચરચ્યા છે તે યાદ આપવાનો પ્રસંગ એટલા માટેજ અહીં લીધો છે કેન્નાવઃ બો વાંચ્યા પ્રજી મીં કાયાની સલાહ લેવા લલઆશો, તે

“ન બહુ કચ્છા નીરધાર કર્યો નર તે તુજને વહનાર નથી.”
 એ કહેવત મુજબ કોમે ઉપયોગી મુદ્દાની ઘટતી અસર કરાવવા
 બદલે પોતાનાંજ દંભમાં તાણ તોડ કરવા દોરવશે માટે તમે
 તમારો સ્વતંત્રમત તમારા રજીસ્ટર સવાલોના પ્રસ્તાવનામાં
 બહેર કર્યા મુજબ જળવી રાખશો. તમેએ પાછળથી મીંઠ કાપ્યાની
 સલાહ વડે યુકનાં આકારમાં જે વેપન સવાલો બહાર પાડ્યા. તેની હું
 તમારા કોષમાં સલાહથી કિંચીત પણ વધુ કીમત આંકતો નથી. એ
 લક્ષમાં રાખવાનું છે. અને તમે અમરણમાં રાખશો કે મજલુમ સં-
 બંધી કીમતી ચર્યા મીંઠ કાપ્યા માટે હું તદ્દન નકામી માનું છું.
 તેમાં હજી સુધી ફરક પડ્યો નથી.

નુરે હીદાયત માસીકમાં-સત્યનું લખાણ દાખલ કર્યા પછી
 તેનો ઘટતો જવાબ કરાંચીના પારસી સંસાર પત્રમાં દાખલ રાખી
 જે ઇન્સાફ આપ્યો છે, તેટલો પણ ન્યાય નુરે હીદાયત માસીકનાં
 નામ છતાં ધરાવવાને તેનાં એડીટર મીંઠ કાપ્યા યોગ્ય નથી. તેઓ
 કેવું ઉછાંછળું બેળું ધરાવે છે. તે મ્હેં પ્રથમજ દુઆના દુશ્મને
 ઝટકા અને શીતુરી ફતવાને ફટકાવાળી યુદ્ધમાંજ અમાઉ જાણવી
 દીધું છે. અને તેઓ એજ મુજબ મજલુમની બાબતમાં ફેટલા
 દંભી છે તે હવે દેખાડવાનું રહ્યું નથી. પણ તેમાં ઉમેરો કરતું
 રહ્યું, છે જેનો દાખલો “ઓમને અલી”ની એકતાવાળા રીવ્યુમાં
 બેસાડ્યો છે. “મ્હેં મરું પણ તુએ રીડ કરું” એવા ખ્યાલે હવે અલીની
 ઉત્તમતા ઓમ પ્રકાશવાથી હસન નીઝામી જેવા સુન્ની
 આલેમની નેમનાં ફાતમી દાવતે ફરિશામનાં ગ્રંથમાં દાખલ રાખી
 એ ખ્યાલ ફેલાવવાની હીમાયત કાધી પણ મીંઠ કાપ્યાનાં અદેખાં

જીવનમાં તેમની પ્રજા અવગણના કરીને ૬૦ વર્ષથી મોહવતનો જોશ
કેટલો પોકળ છે. તે દેખાડી શીયા ઇસ્લામશરી મઝહબનાં હિમાલી
તરીકે લાઈ દેવા છે. તે જણાવ્યું! દુકમાં મ્હારે આ લકીકત
ઉમેરવાનો ઉદ્દેશ એ છે કે, તમારી જાગણી આપણી કામને ખરી
હિદાયત માટે ચાક્ર કરવાની છે, તેજ મુજબ ગમે તે રીતે અને
ગમે તે વખતે કરેલ પ્રયત્નમાં હું જ જાણું છું. એવા ગુમાનને યોગ
પેસારો કરવા દેદશ ત્યારે ઇબલીસને જગ્યા આપવા જેવો ગુનહો
સમજીશ. અને તેથી તમારા કે કોઈના પણ આપણી જાતના અબ્લી-
માનવાળી ખાગ્ન કામમાં લડે હિદાયતનો રસ્તો પ્રાપ્તી કરાવવામાં
મદદગાર નીવડ્યા અને તેવાજ ખાલીસ વીચારથી પુરાઈ છે, અને
ખુદાયદે કરીમ એ મુજબ આપણી કામનાં ખરા ખુદાઈ મારગ પર
પોતાનાં મુકત્તીસ તુરની રોશની વડે ચલાવે, એવું ખરા જીવરથી
ઇચ્છીને અને તેવા એક કાર્યમાં તમારો સહાયબુત થવા બદલ
એહસાન માનીને વીરમું છું.

શીઁ આપનો વીરવાસુ નીવડવાને

ઉમેદવાર.

સેવક, ઈઆહીમ જુસઅ વરતેજી.

તા-ક-આ પુસ્તક પ્રગટ કરાવવાની ઇસ્માઈલી જમાતમાં
ઇસ્માઈલી શાલ્તને જે પ્રગતીમાન કરવાનું માન ખાડી જનારા
માનવંત જુઝોર્ગ મુખા લાલજીભાઈ દેવરાજની પ્રેરણાને અને મ્હારા
તરફ તેમની કદરાની ભરી નેગાહને જાહેર કરવા મળેલી આ તક
માટે આ પુસ્તકમાં પરફા સુધારતાં રહી ગયલી મુદ્દામ આપતનાં

વાક્યોમાં તથા જવાબમાં મુદ્દામાં ખાંચો પડવા માટે હું મારી નવી ફરજને તાબે ચતાં બહારમામ ફરતા ગુજરાત અને કાઠીયાવાડ ખાતે વચમાં વચમાં નીકળી જવાથી તે બદલમાં રહી ગયેલી ભુલો માટે માફી ચાહું છું. અને મારી જેરહાજરીમાં પુરુષ સુધારવાની તરફી બદલ સીધી પ્રેસનાં પુરુષ રીડર મીં તારમામદ બાણુનો તથા મારા સહવાસી મીત્ર મીં હાજમામદભાઈ ફાજલનો ઉપકાર માનું છું, અને તેવોજ ઉપકાર ગુવાદરવાળા મીસ્તરી મીં ખુદ બધ્ધનો તથા ફરાંચીવાળા મીં ચંદુવાણીનો જાહેર કરવામાં માન સમજીશું.

લીં વસ્તેજી.

શ્રી૦ જીમનો પત્ર.

મહેરબાન સાહેબ.

કવિ ધ્યાહિમ જીસખ વરતેજી.

જેગ.

શ્રી મુંબઇ.

જહાલા સાહેબ.

હું ઘણીજ ખુશીની સાથે આપને જણાવી શકું છું કે હાલ દુક સમયમાંજ આપ ઇસમાઇલી મઝહબમાં પંદાઇ અને ઝળકી નીકળ્યા છો, જેથી મને કેટલાક સવાલો પુછવાની ઉત્કંઠા થઇ આવતાં આપને થોડાક પ્રશ્નો મોકલાવેલ છે ! (જે આ લેખ નીચે દરજ કરેલ છે.) તે આપ આપની પુરતી સમજ શક્તિ મુજબ અને આપ ઇસ્લામ કબુલ કરે એવા સચોટ મુદ્દાઓ સાથે કાંઈ પણ પ્રશ્નપાત કર્યા વગર ઇસમાઇલી ધર્મને ઝળકાટમાં લાવવાને વારતે મજબૂર સવાલોના જવાબો જાહેર માસીકો અથવા વર્તમાનો દ્વારા સવાલો છપાવી આભારી કરશો !

ઉક્ત પ્રશ્નો માર્ફપણ વર્તમાન અથવા માસીક દ્વારા પ્રગટ થશે તો આપ ઇસમાઇલીઓ અને ઇસ્લામીઓ વિગેરેને સંપૂર્ણ માહિતી મળશે અને તેઓ સાથે મને પણ લાલ પ્રાપ્ત થશે એવી આશા રાખી આપની ખીદમતમાં પેશ કરું છું ને કૃપા કરી મજબૂર પ્રશ્નોના જવાબ આપી ઉપકૃત કરશો એજ વીનંતી.

લી૦ આપને સદા લલી નેમથી જોનાર સેવક,

જીમ.

ના શુલ યોગ્ય ધરીટ સ્વીકારશો.

(નામ આપવાની અત્યારે કાંઈ પણ અગત્ય ન હોવાથી છુપો રાખેલ છે.)

સવાલ ૧ લો.

પાંચ વર્ષ પહેલાં તમે પોતાને પંકાઉ ઇશનાઅશરી જણાવો છો, તો તમે પંકાઉ ઇશનાઅશરી કેવી રીતે થએલા હતા? અને તમે તે કોમમાં કેવા માનવંતા હતા? અને શું હુદો લોગવતા હતા? અને તે કોમવાળાઓ તમાને કેટલે દરજ્જે અને કયા કયા સ્થળે માન આપતા હતા? તે ઉપરાંત તમે ઇશનાઅશરી થયા પહેલા વહેલે કયો ધર્મ પાળતા હતા? શુ? સુન્નત જમાઅતના મઝહબમાં નહોતા? અને તે પહેલાં હરી વંશમાં નહોતા? તો પહેલે શા કારણોસર એ એ મઝહબોમાંથી નીકળી ઇશનાઅશરી થયા? વિગેરે સ્પષ્ટપણે હકીકત બતાવો.

જવાબ ૧ લો.

મીં જીમ, તમારા આ સવાલના જવાબમાં મારી પોતાની આખી ધારમીક જીંદગીનો સમાવેશ થાય છે. ને તેથી આ બાબતમાં આ બુકના એક વિભાગ તરીકે વરતેજીનું વિલ એ નામે લખેલી હકીકત વાંચીને વાંકે થશે કે મ્હેં મ્હારી ધારમિક ગણતરી આમળ મ્હારી દુન્યવી રચીતીની કદીપણ દરકાર કરી નથી. બદકે મને જ્યારે જ્યારે જે સત્ય લાગ્યું ત્યારે ત્યારે તે ધર્મ મત માટે ખુલ્લી રીતે જાહેર થયેલો છું અને ઇશનાઅશરી તરીકે જ્યારે મને માન હતું ત્યારે ખીજા કોઈ પણ કરતાં મ્હેં જાહેર રીતે વિશેષપણે વરતન કીધું છે. અને તેજ મુજબ આજે જ્યારે ઇસમાઇલી મત પસંદ કર્યો છે. ત્યારે ખુલ્લી રીતે મ્હારા વિચારો જાહેર કરતો રહું છું. અને આ રીતે મ્હારી જાહેર જીંદગીમાં કદંબુ પણ દેખાય તેની મ્હેં માત્ર કયામતની જવાબદારીનાં લીધેજ દરકાર કરી નથી.

કવિ ઈશ્વારીમ જીસખભાઈ વરતેજી

મહેરબાન

ઈતિમાદી—મુખી ભુલાચ્ચડી, તથા બાનાભાઈ ભુલાચ્ચડી
કરાંચી.

મહારી કરાંચીની બે માસની મુસાફરી પ્રસંગે તમો આપ બેટાની
બગીચા જમાનનાં જમાતખાનાં અને સકુલનાં મકાનની સખાવતની
મુગંધી બદલ ગુણ ગાનાર એક પ્રેમી! ભમરા તરીકે આપની કદરશ-
નાસી તથા પરાણાગત બદલની યાદ આ પુસ્તકમાં સમાવતાં આનંદ
માનું છું.

લી૦ સેવક,
વરતેજી.

મે. શેડજી,

અંદાલીલાલ કાસમ,

કરાંચી.

શ્રી કરાંચીની દરમ્યાદલીયા જમાનનાં જગદતા ધાર્મિક અભીમાનનાં
શાળગાર સ્વરૂપ તમે માનવતની મીઠાસ ભરી મુલાકાતમાં
"કોમી હમદદિ"ની ઉત્તમ લાયકાત તથા સદગુણ મને અનુભવાયા
છે, તથા મહિલાએ આપેલાં ધનને ઉત્તમ સખાવતાના જગ્યામાં તેનો
સદઉપયોગ કરવા માટે લાયક શોધેરી તરીકે જે દરજ્જેને અત્યે માન
ધરાવે છે; તેની ગોંધ સદીત આ ધાર્મીક ચર્યાનાં પુસ્તકમાં આપની
આગળ ચિત્ર તથા ચરિત્રથી પ્રગટ કરી મેં "દશનાઅશરી જમાન
તજ્યા પછી પ્રાપ્ત થએલ કદરદાનોમાં આપની યાદ પુરતાં માન
સદીત જગાવવા નશીયવંત થયો માનું છું.

લી૦,

વરતેજી.

ઝોનરરી મિસ્તરી.
સખજલલીભાઈ રમજાનઅલી
કરાંચી.

આપની જુરઆદાર મિત્રતા
અને જુશનુમા સ્વભાવે પુષ્ટગ
તરંગીની યાદ-એક ખાસ ધર્મ-
ચુસ્તીની ગણતરી--ઈસમાઈલીયા
ભક્તમાળાનાં વચનદાર મજૂદા
તરીકે અને મિસ્તરી તરીકે ધાર-
મીક સેવાનાં આતેસ્ટ તરીકે આપ
વાની યાદ આ ધારમીક ચર્ચાનાં
પુસ્તકમાં જાગવતાં આપનાં
ઉત્તેજકપણાં માટે અદેશાનમંદ
છું.

લી૦ સેવક,
વરતેજ.

ઉમંગી અને વ્યાજા મિત્ર.
મી૦ ચંદુવાણી.
કરાંચી.

કરાંચી ખાતે આપની છુટક
પણ મજબુત મિત્રતાનાં લીધે
મોં જે જે કામે મેળવ્યા છે-
તેની યાદગારી આ પુસ્તકનાં
હિતેચ્છુની હરોળમાં ઉમેરતાં
કામી સેવાની ફરતી પ્રેરણાનાં
વખાણ કરતો રહીશ.

લી૦ સેવક,
વરતેજ.

મહેરબાન શેઠ,

આલીબાઈ અલીદીનાભાઈ અલીભાઈ.

કરાંચી.

ખુદાવંદ હાજર ઇમામની હજુરની ખાસ નવાજેશનાં ચીન્હ રૂપ
મહારી કરાંચી ખાતેની ફરજે બચવતાં તમે નામદારની માયાકૃણ
લાગણી અને પ્રીતી પુર્વકની કદરદાની એક સોગાદ મિસાલે હમેશાં
પાદ રાખતાં આ વેદિક ઈસ્લામ નામનાં મહારા ધાર્મિક વિચારોની
સ્પષ્ટતાવાળા પુસ્તકમાં આપની ઇસ્માઈલીયા સાહિત્યની ઉન્નતક
વૃત્તિને અવલંબી આપના પુજ્ય પિતા-અને દાદાશ્રીની મરદાનગીલરી કામી
સેવાઓનાં પગલે ચાલવા ઉત્સાહ ધરાવનારનાં સહવાસની નોંધ સહીતની
પાદગારી જળવાઈ રહેવાની મંગેલી તક માટે મહેલનો પાડ માનું છું.

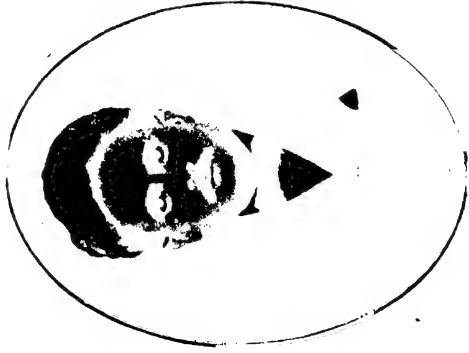
લીંઠ સેવક,

વરતેશ.

મહેરજાન માનવંત,

કોણ મદદગારીભાઈ સસિમાન.

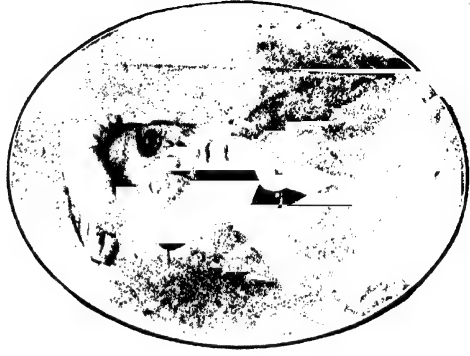
મુંજામા-નહેરોળી.

મહેરજાન,

કોણ જાહેરભાઈ શેરમાસદ.

મુંજાઈ.

મહેશ્વરનાથ મિત્ર.

મી૦ અલીબાબદ રહેમતુલા મકલાઈ-મુંબઈ.

મોદરણાન મિત્ર.

મી૦ અલીઆબદ રહેમનુલ્લા

અકલાઈ-મુંબઈ.

મોદરણાન શેઠ.

જાકરભાઈ શેરમાબદ.

મુંબઈ.

તમે ભાઈએ ખુદાવંદ હાજર
ઈમામની પવિત્ર હજુરમાં પાતા-
ની સાથે તેડી જઈ મલારી હુંદ-
ગીની સોનેરી ખજાનાવવા-
કારણે રૂપ થયાછા તેની ભલી
આદગારી મલારા હસમાઈલીયા
શીરકાની સેવાનાં આ ગ્રંથમાં
તમારા આબુના સુંદર ફોટાથી
જગતી રાખવા જે તક મળી છે
તે માટે મલારા જાતની આનંદ
માનું છું.

વરતેજ.

હું દરિમાઈલી જમાનમાં દાખ-
લ થયા પછી આર્યસમાજઆને
જવાબ આપવામાં કરેલી સલાય
તથા હસમાઈલીયા સાહિત્ય પ્રત્યેનો
જુસ્સો અને ખુદાવંદ હાજર
ઈમામની સેવામાં નિરાભીમાન-
પણાથી મલારા પ્રત્યે અવ્યુક પ્રેમ
તથા કદરશનાશીની ભલી યાદી આ
વેદિક-કરસામનાં મલારા માનીતા
પુસ્તકમાં જગવતાં મને લાગ્ય-
શાળી સમજું છું.

લી૦ વરતેજ.

મહેરબાન માનવંત,

શેઠ મદદઅલીભાઈ સલેમાન.

અને

મુરબ્બી,

કાસમભાઈ નુરમામદ.

મુંબાસા નદરોખી.

ખુશરૂ સ્ટીમર મ્હારા જંગમાર તરફના પ્રવાસ પ્રસંગે મુંબાસાની ધરમાઈલીયા કાઉનસીલનાં તરફથી વચમાં ૪ દિવસ સુધી જે મહેરબાની ભર્યો આવકાર આપી મ્હારાં ધાર્મિક જીવનમાં કદરવાની પહોંચી જે લલાઈનું નત્વ ભર્યું છે અને મ્હારી મુસાફરીનાં કારણ માટે જે દુરઅંદેશ દાનાઈ વાપરીને સરળતા કરાવી જીંદગી પર્યંત રૂળી બનાવ્યો. તેની અદના યાદ મ્હારા આ “ધારમીક ચર્યા”નાં પ્રિય પુસ્તકમાં ગળગી રાખતાં શ્રીમંતાઈ સાથે ધારમીક વિચારોની શુધ્ધતા માટેની સરસાઈની પ્રસંશા કરવાની ફરજ સમજું છું.

અને

મુરબ્બી કાસમભાઈ નુરમામદનો ફોટો નહીં પુગવા અદલ દાસગીર થાકે છું.

લી૦,

વરતેશ.

વરતેજનું વીલ-

અથવા

મીંડુ જીમને જવાબ.

[લખનાર મ્મ. જી.—વરતેજ]

વ્યાખ્યા:-

મ્હારાં આ “વીલ” તે એક આત્મિક-“વીલ પાવર” છે. અને તે મારા ધાર્મિક વિચારોનું ‘વીલ-વસીયત’ પણ છે. તેનો દરેક ભોગવટાનો હક તેનેજ છે કે, જેનો ત્રસ્ટ ખુદા, રસુલ અને પવિત્ર કુરાને શરીફ ઉપર નિરમળપણે છે!!!

પ્રતિજ્ઞા:-

મારાં આ આખાં પુસ્તકનો વિષય મારાં હૃદયની સત્યતા દેખાડનારો છે, અને તેથી મારી જીંદગીમાં બનેલા બનાવોનું ચુટેલું તત્વ જે સત્ય હતું તેજ દરશાવ્યું છે, એમ હું આંહી પ્રતિજ્ઞા પુર્વક જણાવું છું—

ઉદ્દેશ:-

અનુક્રમે મને ધાર્મિક વિચારોમાં જેમ જેમ ગતિ પ્રાપ્ત થતી ગઈ અને મને જે જે જ્યાં સુધી સત્ય લાગ્યું, તે તે પ્રમાણે હું દેરવાયો અને સત્ય શોધ્યું, અને જ્યારે અસંતોષ મળ્યો ત્યારેજ આગળ વધવા કોઈ પણ બંધન મારા મન પર રાખ્યું નહીં—અને તેનુંજ આ છેલ્લું અને સંતોષકારક પરિણામ છે. અને તેમો સત્ય અનુભવ મારાં સુઘ્ર વાંચકોને થાય, કે જેથી ખોટાં બંધનમાં ખોટી રીતે રહીને મુંઝાય નહીં. અને પોતાની મનુષ્ય જીન્દગીનું તાત્પર્ય મેળવે; તેમાં મારું વૃતાંત માર્ગદર્શક નિવડે.

ફર્જ:-

આ વિસ્તૃત વૃતાંતથી સમજીને વાંચનાર અથવા વાંચીને સમજનાર કોઈ પણ પોતાને કુદરતે બક્ષેલી સ્વતંત્ર સમજે અને ધર્મને નામે દેરવાતા અટકે અને પોતાનેજ સત્ય ખુદાઈ રસ્તાનું જ્ઞાન શું છે? તે જાણવા ઉત્સુકતા પ્રાપ્ત થાય, તોજ આ ગ્રંથ લખવાનું ખરું કળ મળ્યું સમજીશ.

રહસ્ય:-

ખુદા એક, મનુષ્ય જાતી એક અને એ બેઉ વચ્ચે સત્ય રસ્તાની હિદાયત દરેક જમાનામાં એકજની મારફત શરૂઆતથી આજ સુધી નિરંતર મળતી રહી છે. તેનું ખરું રહસ્ય—તેજ ધર્મ અને તેના બધા મુદ્દાઓ—દુનિયાનાં કોઈપણ ધર્મની સંસ્થા કરતાં સતપથ અથવા શીયા ઈમામી ઇસ્માઈલી ધર્મમાંજ પરિપુર્ણ છે. તેમ મારો આ ગ્રંથ લખતી વખતનો દ્રઢ વિચાર છે.

મારી ઓળખ.

મિત્ર છમ!—આપના સવાલો કચ્છકેરાથી રજીષ્ટર થયેલા પોસ્ટ મારફતે મળ્યા પછી એક પત્ર ઇસ્માલીયા સતપંથ પ્રકાશનાં વર્ષ (૪)ના અંક (૩)માં-પ્રગટ કરી ચુક્યો છું અને તેમાં જણાવ્યા મુજબ, “સત્ય પ્રતિષ્ઠા” પુર્વક તમારા સવાલોના જવાબો આ નીચે આપવા પહેલાં મારું ધાર્મિક જીવન શરૂઆતથી અધ્યાત્મી સુધીનું રજૂ કરીશ, કે જે તમારા મુખ્ય સવાલની મુખ્ય નેમને અનુકુળતા મળશે.

મારું ધાર્મિક જીવન.

ભાવનગર તાબે વરતેજ ગામ પ માઇલ છેટે છે ને ત્યાં મારો જન્મ સંવત ૧૯૩૪ માં થયો, એમ મારા મરહુમ પિતાશ્રી કહેતા હતા તે મને યાદ છે કે—

મારો દાદો (બપાવો) મામદ મુખીનાં નામથી, તેમણે કરેલ સખાવતોથી, કાઠીયાવાડમાં મશહુર હતા અને ભાવનગર દરબારશ્રીના તરફથી તેમજ વરતેજ ગામની ખોળ જમાતનાં મુખી હતા. આ બેઉ રીતે મારા દાદાનાં વખતથીજ અમારું ભોજાણી કુટુંબ અને મુખીનું ખાનદાન જાણીતું છે. અહીં ધાર્મિક મુદા પ્રત્યેજ લખવાનું હોવાથી, જણાવવું અગત્યનું છે કે, અધ્યાત્મી સુધી, મારા વતન વરતેજમાં ખોળનું જમાતખાનું એક વિશાળ કમ્પાઉન્ડ સાથેનું અને મજબુત બાંધણીનું એક માળનું છે, જે હાલ મોજુદ છે, તેમાં મારા મરહુમ પિતાજી જીસમલાઈએ પણ પોતાના મરહુમ પિતાના પગલે ચાલી મજકુર જમાતખાના સાથે પોતાની માલેકીની વિશાળ છુટી જમીન જેડી દેવા અર્પણ (વકફ) કરી છે અને તેથી હાલના વિશાળ કમ્પાઉન્ડ વચ્ચે આ જમાતખાનું વરતેજનાં . . ભાઈએ મારે એક મોહક વિશ્રામ ધામ છે!

મારા મુખી ખાનદાનમાં મારા મરહુમ દાદા માહુમદ મુખીની જીંદગીમાં તેઓને, મોટા આગા શાહ હુસનઅલી ન્યારે ભાવનગર તરફ પધાર્યા હતા, ત્યારે તેમની ખીદમત બળવવાની તક મળી હતી, અને પોતાનાં વગસગનો ઘણો સારો ઉપયોગ કરેલો, અને જે આશિષ મેળવેલી, તેના નમુનેદાર ચિન્હ તરીકેજ મને એ એહલે બયતની સેવા મારા “ભોળાણી કુટુંબ” અને મુખી ખાનદાનમાંથી મારા એકલાનેજ વારસા તરીકે હમણા નસીબ થઈ છે, એમ મને ઓળખનારા, ઉમરે પહોંચેલાઓ અને અમારા કુટુંબ તરફ માનની નજરથી જોનારાઓ દરેક કે જેઓ ઉત્તરોત્તર ઇસ્માઇલી આગાખાની તરીકે આજ સુધી મકકમ છે,—તેઓમાં— મુબ્બમાં લાડુખાઈ વરતેજવાળા મારી કુઈ થાય તે—કાંરી મોહલામાં રહેતા હતા, જે હમણાજ ગુજરી ગયા છે. તેઓને મારા ઇસ્માઇલી જમાતમાં આવવાના સમાચાર મળ્યા કે, તેમણે મને પોતાને ઘેર તેડાવ્યો અને મારાં, જ્હાલ પુરવક દુખણાં લીધાં, અને રાજી રાજી થઈ મરી આગતા સ્વાગતા કરી, જાણે કે, કેમ ઘણાં વરસથી દુર પડી ગયેલા પોતાના ફઝાંદત બેટા, તેમ તેઓએ મીઠાઈ મંગાવીને મને મુબ્બરકી માપીને બોલ્યા કે “દીકરા તારા દાદા માહુમદમુખીએ હુસનઅલી શાહ માયાપની જે ખીદમત બળવી હતી, તેનું પુન્ય તને હાંસલ થયું.”

ન્યારે મારી કુઈ સારાખાઈ તથા મારા ખીજ કાકાઈ ભાઈઓ અને સગાંઓ જેઓ મુબ્બમાં છે, તેઓએ મારાથી માહું મરહુમ, વરતેજ અને ભાવનગરથી મારા ભાઈઓના કાગળો ઇપકાના આવ્યા, કે ઇબ્રાહમ ! તું સમજી અને ડાહ્યો થઈને ઇસ્માઇલી જમાતમાં જઈને આપણા કુટુંબને તરછોડયું ? જવાબમાં મેં જણાવ્યું હતું કે,

“બિરાદર ! મને સમજી અને ડાહ્યો માનતા હો તો, મારે પંગલે ચાલો. કારણ કે મને સ્વપ્નામાં દાદા મામદ મુખી આવ્યા હતાં, જેમણે મને શાખાશી આપી હતી કે, બેટા તુંજ મારો ખરો દીકરો છે, કે મેં જે ઘરની ખીદમત કરી હતી, તેની સેવા કરવા તું સમજ્યો.”

ભાવનગરથી એક માગ મિત્રે લખેલા પત્રના જવાબમાં પણ એમ જણાવ્યું હતું કે, મરહુમ શેઠ દેવજીભાઈ ગુલામહુસેનની રૂઠ મને જવાબમાં દેખાઈ અને તેમણે મને ખુશી થતાં કહ્યું કે, —“મારા ગુજરી જવા પાદ ભાવનગરની ખોળ જમાતમાં ફાંટા પડ્યા. અને એકમતી તુટી; તે જાણી મને દીલગીરી થઈ છે કારણ કે મારી હયાતીમાં નમાજ માટે જનાએ અખાસનું મકાન બંધાવી નમાજ પઢવા માગનોરાઓ માટે સગવડ કરી હતી, પણ મસજીદ ન બંધાવી; તેમાં મારો એજ હેતુ હતો, કે કોઈ પણ રીતે નાં આગાખાન જે હો અલીની સીધી નસલમાં આલે રસુલ છે, ને આપણા બાપ-દાદાને એમનીજ દુવાથી પીર સદરદીનનાં હાથે હીદાયત થઈ છે. તેમનાં છત્ર હાયામાંથી દુર ન થયું; એજ મારો મરણ પર્વત મુદ્દો હતો. અફસોસ ! આજે મારો જે ઉદ્દેશ ફરવનાગંઓમાંથી તેં જે દાખલો ખેસાડ્યો છે, તે ભાવનગરની જમાતથી છુટા પડી જનારાઓ વિચારે.....તો સારું !

એક જંગપારથી ઇશિનાઅરની ભાઈએ પત્ર મારફતે વગર નામથી મારા પ્રત્યે સખ્ત ભાવમાં ઇમાનદારીનો ઉલ્લેખ ખાલી કર્યો છે, તે ઉપરાંત ખીજા ઘણા મારા જાણીતા મિત્રો અને માત્ર મારા નામ અને કામથી જાણનારાઓએ પણ ડહાપણ યુક્ત શબ્દો વડે ઇપ્કા મોકલાવ્યો છે. અને ઘણાએ અજ્ઞયખી બતાવી છે; ત્યારે મારી જાંઘેલીની હીલચાલનાં બનાવોથી વલિદગર મારા સ્નેહીઓએ મારું

ધરમાઇલી જમાતમાં દાખલ થવું પોલીટીકલપણાનું ગુમાન કર્યું છે. અને મારો ખારોખાર ખચાવ કરે છે; ત્યારે કેટલાક મતલબીયાઓ કે જેને તેમ લખીને મારા ઉપર હુશીયારીની સરસાઇ કરવી ગમી છે તેઓમાંનાં મીં કાખા જેવાએ મારું ઇશિનાઅશરી જમાતમાંથી જમાતમાંથી નીકલી જવું બીજું કારણ ન આપે એટલા માટે મારા નામથી મારી ગરીબ સ્થિતીનો ગેરલાલ લેવા અને પોતાની લાલચુ વૃત્તિની પ્રતિમા પાડતાં ધરમાઇલી જમાતમાં દલો લેવાની ગજુત્રી કાઢી છે. આવી રીતે મારી રોજે હશરની જવાબદારીનો બોળે જેણે જેણે તે હેતુથી ઉપાડ્યો છે તેના દીલની તસદલી ખાતર મારા પાસેના શબ્દો નકામા છે તોપણ આ પ્રસંગે તેવાઓની ખાતર નિશા તરીકે મેં કેવી રીતે ગંભીર સ્થિતી વચ્ચે અને મુશકેલ સંજોગો છતાં એ મુશકેલ કુશાના સ્વરૂપ નાં આગાખાનનાં શિતળ છત્ર છાયા તળે ગયો તે મારી નીચેની પ્રતિજ્ઞા પુર્વકની વધુ અને કમવાર હકીકતોથી છુપું રહેશે નહીં અને તેટલા માટે મને ધરમ સંબંધી કેવા કેવા વિચારો ઉપજ્યા અને કેવા કેવા ફેરફાર મેં કર્યા તે આ સાત વરસના રજુ કરવા પહેલાં કહીશ કે-

(સવધયા.)

ગુર જુહુર તુંડી સુલતાન તુંડીજ અલખખતણી લખ ન્યોતિ
તુંડી તઉરાત જજુર ને ઇંઝીલ તુંડી કુરઆન કલામ વિધાતિ
તુંડી રૂગવે ગુર સામ તુંડીજ અયર્વની આણુ અનઉડી
તુંડી શિરછત્રની હાંચ ગૃહી વરતેશ હવે દ્રઢ વાળી પલઉડી

તબકકો પહેલો.

(વરસ ૧ થી ૭ સુધી.)

મારા જન્મથી સાત વરસની બાળ વયનું મને કંઈ એવું
યાદ નથી, કે જે હું ચોક્કસપણે રજુ કરું પણ હું ત્રીજી ચોપડી
ગુજરાતી બાણુતો હતો અને જમાતખાનમાં એક દીવસ બપોરના
નિશાળે જવાની ચોરીથી ઉપર માળ ઉપર છુપાયો હતો, ત્યાંથી
અમારા બાપના કાકા ગુલામ હુસેનભાઈ જેઓ ગુલામ મુખી તરીકે
જમાતના બુઝુર્ગ અને મુખ્ય હતા અને તેમની ધાકથી મને બિવડા-
વતા, હું જમાતખાનાની પાછળના ઉપલા માળની બારીએથી પડી
ગયો હતો, અને મારા ડાબા હાથને નુકશાન થયું હતું. આ હકી-
કતથી હું એ દેખાડવા માંગું છું કે, મારાં મુખી ખાનદાનની મુળ-
થીજ આગેવાની હતી અને એમની ધાકથી અમે અમારી બચગી
હાલતમાં પણ જમાતખાને સાંઝનાં જતાં અને દુઆ પઢતાં અને
અમે મહોરમનાં દિવસોમાં રાતે જમાતખાનામાં પથારીએ સુતાં તે
વખતે સવારની દુઆ વખતે બિછાના ઉપર જાગતા પડેલાની
હાલતમાં—

“ હુરાં આવી આલવાં આલવાં ”

“ તેને દીદાર દઈએ તેને દીદાર દઈએ.”

એ મિઠાં સુરીલાં અને નુરાની વચનોની પ્રભાત સમયની અસર
અત્યારે પણ યાદ આવતાં અંતઃકરણને આનંદનો એ વખતનો
અનુભવ કરાવે છે !!!

તબકકા બીજો.

(વરસ ૮ થી ૧૪.)

આ બીજા સાત વરસના તબકકામાં એટલે ૮ થી ૧૪ વરસનો વય સુધીમાં માફે ગુજરાતી સાત ચોપડી સુધીનું જ્ઞાન લેવાઇ રહ્યું હતું, ઉપરાંત ઇશનાઅશરી તાલીમનાં થયેલા પગ પેસારાથી મજલી-સોનો રિવાજ ચાલુ થયો. લાવનગરથી રાહુનગત માસીક મારા બાઇના નામેથી આવતું, તેનાં વાંચનથી ઇશનાઅશરી તાલીમનો શોખ વૃદ્ધિ પામ્યો. હાજી નુરમામદ મેગજીનો દર અઠવાડીયે આંટા અને મજલીસમાં પઢવાની તેની અસરકારક હાથ મોહક હતાં. પરિણામે મદરેસો એક વરસ માટે ચાલુ થયો ને મુબ્તલાગા મોહરી નજ્દઅલી સાહેબ જેવા સાદા સ્વભાવવાળાના વરતેજ ખાતે કુરઆને શરીફની પહેલવહેલી તાલીમ પઢવાણી પુર્ણ કરી જેની ખુશાલીભરી ક્રિયામાં ખાસ વધુ ખરચે મજલસ મારા પિતાજી તરફથી કરવામાં આવી, રશીકુલ મોઅમેનીન નામના બાહોશ અધિપતિ અને ચુનંદા લેખક જનાબ અર્ઝન ગઘન (અલાદીન ગુલામહુસેન) ની રસીક વાચનની ખાસ સગવડ કરવામાં આવી હતી.

સેવકની કુરઆને શરીફ પઢી જવાની તાલીમની ટુંક મુદતના ફતેહમંદની ખાતરી તરીકે તથા ગુજરાતી લખાના પુર્ણ અભ્યાસનાં લીધે મને ધાર્મિક અભ્યાસ માટે બહુ માન આપતા ને નમાજના પાખંદ થવાની મારી ગણુત્રીઓ ઈમાનદારોની હરોળમાં માફે ધાર્મિક અબીમાન ઝળકવા લાગ્યું. મરી કવિતા શક્તિને શરૂ લાંગો તુટે પ્રયાસ પણ આ બીજા તબકકામાં પ્રગટયો; ઝાહર અસરની નમાજનાં વળુની હાલતમાં મગરીબ-ઇશા અદા થતી ગામના પાદરમાંજ વહેતી

માજેશરી નદીનાં રમણીય રેતાળ પટમાં જ્યાંયં જોડીદારો જઈ
 નમાજ પડતા, મદરેસામાં કલમો, કલમાની માપના, ઉમ્મુલ્લેદીન
 ફુરુએદીન એ વાકયોની ગોખણ પટી તે અમારી ઇસલામનાં પક્ક
 પરહેઝગારોના દીક્ષમાં બધુંજ જણનારા તરીકે વખણાતું. અને
 અમો જુવાન છોકરાઓના આ ઉત્સાહે કાડીવાવાડમાં વરતેજ મામની
 ઇઝ્ઝત કંઈ અઢિર થઈ પડી હતી. જુદાં જુદીઓ બિચારા પોતાના
 સરળ ભાવથી નિયમીત જમાતખાને જતાં, દુઆ પઢતાં ને ચાન
 ગોઠ કરતાં. કવચીત કેવરાજ ભગત ચઢી આવતા, કે કામડીયા
 સાહેબ કારસાઝી લેવા આવતાં, તેઓની અમો બીજા મોટાઓની
 લંબેચણીથી છડેચોક હાંસી કરતાં અને એ વખતે કરસાઝી લેવા
 આવનાર કામડીયા સાહેબ નાસરલાઈ જેઓ મજબુત બાંધાના અને
 સિંધી લખની પાઘ પહેરતાં તેઓ પોતા સાથે એક નોકર સહીત
 થોડેસ્વાર થઈ આવતાં, અને અમારી સતવણીનો બોગ થવા છતાં
 અત્યંત સલનશીળતા ધરાવતાં અને ઇમાનદાર ડોસા ડોસીઓનાં
 માનપાનથી સંતોષતાં, અમારા ઉપર પોતાનો પ્રેમ અજમાવતા, પરંતુ
 ઇમાનદારીના ગુમાનમાં અમો તેની કનવાર પણ ન કરતાં, મરહુમ
 કામડીયા સાહેબ નાસરલાઈ પોતાની હયાતી સુધી બચાવ રીતે
 આવતા જતા અને સતકાર મેળવતા પરંતુ ત્યાર પછી કામડીયા
 જેલાલાઈ આવતા તેઓ છોકરાઓની સતવણીથી કંટાળતા અને
 બાગ્યેજ રાત રહેતા. અને ત્યાર પછી વરતેજ મામ માટે કારસાઝી
 લેવા આવનારાઓ મોકુફ થવા લાગ્યા અને તોપણ આરા પિતાજી
 અને તેમના ધરણ કાકા શામજીભાઈ મનજી જેઓ અલ્લાપી સુધી
 મુખી છે. અને પોતાના કુટુંબના છોકરાની વલણ માટે તે વારંવાર
 બળાપે કરતાં અને પંજેતનું નુર નાં આગાખાન છે, જે તે મહિદ
 બમણનો નાથ છે, તેનાથી ફરી જનારા દોજખી છે. એવું એવું

સંજ્ઞાની, દેતા. તેમના અમાઉના મુખી પણ તેમના વડીલભાઈ મુખી
 ગુલામકુસેન મનજી હતા. આ બેઉ જુઠાઓ મારા કુટુંબના વડીલ
 હોવાથી, તેઓ મારા પિતાજીની અમારા ઉપર મર્યાદા રહીત તેમના
 સાથે ન વરતવાની સખત તાકીદના સ્વભાવે માત્ર હું તેઓના દિલ
 રંજીદ ન થવા ખાસ કોશિશ કરતો. જે કે હું ઇશનાઅશરી મત
 ધરાવનારાઓમાં આગળ પડતો. લાગ લેતો. મજલીસ પઠવામાં
 ક્યારેક ઉમેદવારી કરતો છતાં પણ મારાં વાંચન બળના લીધે મારા
 પિતાજીના મોટાભાઈ કાળાભાઈ મામદભાઈ જેઓની ઉમર પણ મોટી
 હતી છતાં, તેઓમાં એક મહાન સદ્ગુણ તાઅરસુબ વગરનો હતો કે
 તેઓ વેદાંત માર્ગના ચાતા હતા અને તેમની સોડે મારા માસા
 મચ્છાતા. રૂપજીભાઈ કાસમ એમની પણ મને બહુ ઉપયોગી સોહબતો
 મળી હતી. અને સોહબતમાં તેઓ હું એક જુવાન વયનો પણ
 ઉત્સાહી છોકરો હતો, છતાં તેઓ મને મારા સ્વભાવને અને મારી
 વાતચિત સમજવાની ખંતને બહુજ વખાણુતા અને પ્રસંગોપાત
 મારી ઇશનાઅશરી મતની વચ્ચે માટે, વખોડ્યા વગર સુંદર અને
 યાજ્ઞામૃતનાં સખકે મારા કાનમાં રેડતા. અને આથી મને એમની
 વાતોમાં રસ પડતો, તેઓ પણ રસ લેવાવતા અને મને “તજ
 હરેતુલ હોકમા” નામની ફારસી શુકનો ગુજરાતી તરજુમો વચ્ચાવતા.
 મેં ઉર્દુ શિક્ષણ પણ લેવા માંડ્યું હતું, અને તેથી ઉર્દુ જ્ઞાન
 અને ગુજરાતી અક્ષરોમાં કોસ્સા વિગેરે પણ મારી પાસે વંચાવતા
 અને આ રીતે જ્ઞાનમાં ઉત્તરોત્તર વધારો થતો રહ્યો, તો પણ
 ઇશનાઅશરી તરીકે મેં કદી ઓછો દેખાવ કર્યો નહી.

આ રીતે મારા અબ્બસની અસર ઇશનાઅશરી મતની તરકકી-
 માંજ કામે લાગવા માંડી, “રાહેનઅત” તથા “રહીકુસ મોઅમીન”
 ખાસીકામાં મારાં લખાણો અને કવિતા ઉત્તેજન ખાતર લખાયેલા

લાગ્યા, અને તેવામાં મહુવાવાળા મુનશી માસુમઅલી સાહેબે
 “બહારે મળલીસ” માસીક ચાલુ કર્યું. તેમને પણ કવિતા
 આપવા લાગ્યો, લખાણ તથા ઉર્દુ કીતાબમાંથી તરબુસ કરીને
 લખાણો પ્રગટ કરાવતો, બહારે મળલીસના અધિપતી મી. મુનશી
 માસુમઅલી પોતે ઉર્દુ શાયર (કવિ) બહુ માનવંત મહુવાતા, તેઓએ
 રોજનુશ શોહદા નામની “વડી દુઆ”ની રચેલી તવારીખી
 કીતાબને મોહોરમનાં દસ દિવસોમાં જોળના જમાતખાનામાં વંચાતી
 તે તેમણે ગુજરાતી અક્ષરોમાં છપાવવા બાવનગરવાળા શેઠ દેવજીભાઈ
 ગુલામકુસેનના બાઈ પીરબાઈ ગુલામકુસેન હસ્તક તબક્કીજ કીધી
 ને તેમ કરતાં “રોજનુશ શોહદા”ના પુસ્તકનો દિવાલો પોતે ખાસ
 રચ્યો. અને ઉર્દુમાંથી ગુજરાતી હસ્કમાં છપાવતાં ઇસ્નાઅલ્હરી અતને
 લગતો ફટલોક પ્રસંગોપાત સુધારો કીધો. અને આ રીતે તેમના
 તરફ કાઠીયાવાડનાં જોળજોનાં માન ધણુંજ મસકુર હતું. મેં માત્ર
 તેનું નામ રોજનુશ શોહદાની કીતાબમાં વાંચેલું, પણ બ્યારે તેમનું
 માસીક પ્રગટ થયું, ને વળી મીજલસની દબમાં હતું, તેથી મને
 બહુજ ગમ્યું. અને તેમનાં તરફ બહુજ ભાવથી જોતાં આવા સંજો-
 ગમાં રાહેનગતનાં અધિપતી “હાજી ગુલામઅલી હરમાઈ”ને
 પ્રથમ “રફીક”નાં અધિપતી “અમન” “અમન” સાહેબ સાથે
 અહેબાઈ ઉત્પન્ન થઈ. અને તેમાં હાજી નાજીએ કરેલા ન જાળતા
 હુમલાઓ અને તેમની લખાણની દર્શિત વગરની પદ્ધતિના લીધે,
 મેં રફીકનાં ચાહક તરીકે વલણ પકડી. થોડા વખત પછી એજ
 હાજી નાજી સાહેબને બહારે મળલીસનાં અધિપતી સાથે અથગમણ
 થઈ, અને એ વખતે રાહેનગતના અધિપતી હાજી નાજી સાહેબ
 તરફ મને ખુલ્લો કુભાવ થયો, અને તે બાબતમાં મેં એક “અર્થ-
 પત્ર” બહારે મળલીસમાં પ્રગટ કરાવ્યું. અને ત્યારથી કવિ ઈબરા-

હીમ જુસબ વરતેજવાળાની જાહેરાત જોળ ઇશનાઅશરી મતવાળામાં
 થઈ અને બહાર ગામોમાં પણ મજુરી થઈ, અને જે બાકી હતી તે
 ફરજતી પોતાના તરફેણમાં નહીં લખનાર તરીકે હાજી નાજીએ, પોતાના
 ચોપાન્યામાં મારા વિરૂધ્ધ લખાવે કરી. મને એક સાધન યુક્ત અને
 તાજા ઇશનાઅશરી મતવાળા જોળઓમાં પેધી ગયેલા, મઉમુક
 હાજી નાજીની વિરૂદ્ધતા અને રફીક અને બહારે મીજલસના
 મિત્ર તરીકે અને એક લેખક અને કવિ તરીકે કાર્ય કરવાનું હતું, તેમાં
 મારી ઉભરવી ધાર્મિક ભાવના મક્કમ હતી અને હાજી નાજી
 સાહેબે ન્યારે ઉપલી રીતનાં બખેડાના એક વિલામ તરીકે ભાવનગર
 થી મુકામ ઉપાડી પોતાનો દમામદાર મજહબી રસાલો, અમદાવાદમાં
 સ્થિત કર્યો, ત્યારે મારી ધાર્મિક ચળવળવાળા લખાણ તથા કવિ
 તાની અસરને લીધે હું ન્યારે ન્યારે ભાવનગર જતો, ત્યારે શેઠ
 દેવજીભાઈ ગુલામહુસેનનાં ખાનદાનવાળા શેઠ ગુલામહુસેન પીરભાઈ
 તથા શેઠ હાઉદભાઈ પીરભાઈ તરફથી આગકાર મળતો, અને મારા
 તરફ એક મજુરીના ઇશનાઅશરી તરીકે કદર થતી, અને ભાવનગર
 માં જાણીતા જોળ જજ મીં મહમદઅલી અબદુલઅલીના વડા
 પુત્ર વકીલ મીં ફાજલઅલી મહમદઅલી તથા મીં નજરઅલી
 શરીફ નાથાણી જેવા સરદારનાં સહવાસનો પણ લાભ પ્રાપ્ત થયે
 હતો. અને વરતેજમાં આ વખતે હું નિશાળમાં રૂ. ૫) પાંચના
 માસીક પગારથી શિક્ષક હતો.

ત્રીજો તબક્કો.

(વરસ ૧૫ થી ૨૧.)

ત્રીજા તબક્કાના સાત વરસમાં એટલે ૧૫ થી ૨૧ વરસની ઉંમર સુધીમાં હું ભાવનગરમાં ઇંગ્લેન્ડ લાવવા માટે મારી કુર્ષ વલુખાઇનાં ઘેર રહ્યો, લગભગ બે વરસ સુધી મેં અભ્યાસ કર્યો અને ભાવનગરમાં રહ્યો. તેમાં મને ઘણો અનુભવ પ્રાપ્ત થયો. કાઠિયાવાડમાં ભાવનગર શહેર ઇશનાઅશરી જોગ મત ધરાવનારાઓનું મથક ગણાય છે. તેનું કારણ એ હતું કે, દુરઅદેશ અને કાર્ય કુશળ જોગ ગૃહસ્થ શેક દેવજીભાઈ ગુલામદુશીનની સખાવતો અને જોગ કામને સુધારા ઉપર લાવવાની તેમની અસરકારક અને યુક્તિ પુર્વક ની યોજના ધણીજ આકર્ષક હતી, અને ઉદાર દીલેથી તેનો અમલ કરવામાં એ શેકની નેમ જેમ ધાર્મિક સુધારાના જીવન રૂપ હતી, તેવીજ રીતે ઇસ્લામને ટુંકી દ્રષ્ટીથી જોનારા તરફ નાં આગ્રાખાન જે આપદાદેથી જોગ કામનાં ગુરખી અને પીર ગણાતા આવ્યા છે, તેમનાં છત્ર હાયા તળે, એક જોગ કામ તરીકે જોડી રાખવાની, તેમની વિશાળ બુદ્ધિ પ્રશંસાપાત્ર હતી, અને હજી નાજની તાજ ઇમાનદારીમાં જોગ જમાતમાં રીતનાના ખી રોપાતા જોઇ, તેમને ભાવનગરથી અમદાવાદ જવાની દરજ પાડવા જેવી હીકમત વાપરીને અમદાવાદ ઇરમાઇલી ને ઇશનાઅશરી તરીકે બુદ્ધ પડા ગણા દાંડાની લેશભાર અસર પ્રગટાવ્યા વગર, આખી એક જોગ કામમાં શેક તરીકેનો દરજજો તેઓ ધરાવતા. જો કે પોતાનેજ ખરચે નમાજ પઢવાવાળા જીવાનોને જમાતખાનામાં દુઆ, પઢનારાઓ સાથે અથ-

પ્રમથ ન થાય, તેવાજ હેતુથી અસાહેબું જનાબજી મહાન નામે એક વહેંચે જગા બધાવી આપી. પણ મસજીદનું નામ આપવાની જીદ તેઓએ ધરાવી નહી. એવા બુઝુર્ગ અને માનવંતા શેઠ દેવજીભાઈની મુલાકાત જે બોળ નામે, ગરીબ કે તવંગર માટે તદ્દન આશાવંત અને માનપુર્વક હોવા ઉપરાંત હાજત માટે પણ તેમની મુલાકાત ઈજ્જત ભરી હતી. એમનો સુકરો વિશ્વજી હતો, તેમની મુલાકાતમાં આવતાંજ તેઓએ મારી ઇશનાઅશરી મતની ચળવળને પસંદગી આપી. અને વસ્તેજીમાં મારા મરહુમ બપાવા મુખ્તિ મામદલાઈ, સાથે એમનો બહેવારીક અને રાજદારી નિસ્ખત હતો, તેની ચાહી આપી, મારા તરફની એમનાં પ્રેમની મજ્બૂરીની કીંમત વધારી અને કાઈ ધાર્મિક ઉપયોગી બાબત માટે, મદદનો હાથ લંબાવવા તકબારી બતાવી. અને તે વખતે હાજી નુરમામદ મેગજી તથા રશીકના અધિપતીના ધાર્મિક ચળવળનાં વખાણુ કીધાં. જે મને બાવતા હતાં. અને હાજી નાજીના માટે તથા તેમના અદેખાપણુ માટે અને તેમના દંભ માટે કંટાળો બતાવ્યો. આ શેઠની મુલાકાતથી મને ધણેજ સધિયારો મળ્યો, અને મેં “અર્થાપત્ર” તરીકે કરેલ હિલચાલનાં હિસાબે મારી લેખનશક્તિ અને કાવ્યશક્તિ માટે મને પોતાને કદર સમજાઈ. અને કાઈ ઇસ્લામી કાવ્ય પુસ્તક લખવા મન થયું. અને તે પછી મેં “હુઈદર હુલ્લાસ” નામનો ગ્રંથ લખ્યો.

એ કવિતાઈ ગ્રંથ બાવનગરના મારા બે વરસના વસવાટ દરમ્યાન ધણો વખણાયો, જે કે તે વખતે જાણ્યો નહોતો, તોપણ અબારનવાર તેનું વાંચન મારે કરીને ઇશનાઅશરી બાઈઓને મજાહબી લાગણી તરફ દોરવવા જેવું કામ થતું.

જનસભાએ અભ્યાસનું મકાનમાં નમાજ પઢવા જવું; મીઠાસ સાંભળવી, વિગેરે મહદમી અગવળાટ મારો ખોરાક થઈ પડ્યો. આ વખતે મદરેસાન મોઅલીમની જે માસની ટેમપરેરી નોકરી માટે મને જોડવામાં આવ્યો. અને તે પછી બહારમાથી આવનારા આલેમોની વાયેજ પછી મુલાકાતો થતી રહી. અને દીનઅદીન મને મારા ધાર્મિક જ્ઞાનમાં ઉમેરો થતો રહ્યો; તેવીજ રીતે મારા તરફ ઇશનાઅશરી જમાતના માનમાં વધારો થતો રહ્યો.

જે વરસ પછી મારાં લગ્ન થયા, અંગ્રેજોનાં અભ્યાસ અકુરો રહ્યો, અને ઇમાનદારીનાં નિયમીત કર્તવ્યમાં અખ્યાલ થવા લાગ્યા. અને દરમ્યાન મને દરખાસી નોકરીમાં જોડવાની મજૂરી થઈ. ને તેમાં શેઠ મનજીભાઈ નથુના ઇન્સપેક્ટર મીં મુલામકુસેનભાઈ અને મીં ફાજલઅલી મહમદઅલી વડીલનાં લાગવમને લીધે હું તે વખતના લાવનમરના પોલીસ મુખી-ટે-ડે-ટ મુલાજીની ઓળખાણમાં આવ્યો અને તેની મહેરબાની તરીકે વરતેજ ગામમાંજ પોલીસ ફાજદારની ઓફીસમાં જોડવાયો. મારા પિતાજી વરતેજ ગામના દરખાસી મુખી અને મારી પત્ની ત્યાંજ ફાજદારી ઓફીસમાં જોડવાજી એ બેઠે બાબતો તરતનાં હિસાબે ધરીજ અનુકુળ અને આસુદા હતી. અને માત્ર એક વરસ સુધી એ ખાતામાં નોકરી કરવા સુધી મને હિસાબખર્ચા દિવસોમાં મને વેદાંતનો સહવાસ અને હિન્દુ ધર્મના શાસ્ત્રોમાં મુખ્ય ત્રણ વાંચવા મળ્યા, અને તેનો જે જે સાલ લીધો, તે બધો ઇશનાઅશરી મતની ઉપદેશ તરફજી તરફિ માનતો, અને મારા વિચારો અને કવિતા શક્તિમાં તથા હિન્દુ ધર્મવાળા સામેની ચર્ચામાં ઇસ્લામ અને ઇશનાઅશરી મતનીજ ઉમદાઈ હું સીદ કરી શકતો. અને પુનઃ જન્મ અતે કથામતની ઇસ્લામની ઉલ્લી મજૂરી છે, તેથી ઉલ્લા

જમાના માટેની ઉપયોગીતા સિદ્ધ કરતો અને પુનઃ જન્મની માન્યતાને વખોડતો, આ બાબતમાં કેટલાક મહારાજો તથા સન્યાસીઓની પણ મુલાકાત થઈ હતી. અને તે વખતે જો કે, તેઓ મારો નિષેધ ન કરતાં. કારણ કે મારો વાત કરવાનો ઉમળકો સચોટ રહેતો, તેમ હું જે જાતની ઇચ્છત વરતેજનો રહેવ સી હોવાથી ધરાવતો; તેથી તેઓ વિરૂદ્ધ જવા કરતાં, મને યોગ્ય સુચના કરતાં અને મારી શક્તિને વખાણતા, આવા ધણા પ્રસંગોમાં મને મારા માસા રૂપજીભાઈ કાશ્મીની ઉત્સાહ પ્રેરક અનુમતી મળતી. અને આવા વખતમાં ઈસ્માઈલી ધર્મના કામડીઆ કે માનીનતાળાની મુલાકાત થતી, તો તેઓ માત્ર પીર સદરદીન વિગેરેનાં જ્ઞાનોની દલીલો સીવાય ઈસ્લામની કુરઆનની કે હદીસની વાતો ન કરતા હોવાથી, નાન આગાખાનનું મુરજીપણું બહેવારીક અને વિવેકથી સ્વીકારવા સાથે ધાર્મિક મતમાં ઇશનાઅશરી મતનેજ શ્રેષ્ઠતા જાહેર કરતો, આ તબક્કામાં મને શ્રી ચમારડી ગ્રામમાં પહેલવહેલી મસજિદને ખુલ્લી મુકવાનું આમંત્રણ મળ્યું. અને પ્રસંગોપાત મેં તેની ખુશાલીની કવિતા વાંચી તદખ્યાર કરી અને ત્યાં કાઠિયાવાડના ઇશનાઅશરી મતની તરકકી કરતા જતા ધણા જાહેરો અને ખોજા આલેખે ત્યાં આવ્યા હતા. તેના આનંદ વચ્ચે મેં મારી કવિતાઓ તે મસજિદનાં મકાનમાં મેળાવણ પછી વાંચી સંભળાવી. અને ત્યાં ખાતે મારી તરફ ધણાઓની પ્રેમ દ્રષ્ટિ થઈ.

મારી આવી ઇમાનદારી અને ઉત્સાહી ગતી હતી, છતાં હું જે દાદી નહીં રખાવતો હતો, તે બદલ મને શરમાવવામાં આવ્યો અને તેથી છેવટે મારા સાથે બીજા એક ડઝન જુવાનીઆઓએ દાદી

રખાવવા કાલ આપ્યો, તે મુજબ એ નવ વસ્ત્ર સુધી બરાબર ઢાલી મુંબાવ્યા વગર રખાવી હતી.

આ રીતે ઢાલી રખાવ્યા પછી તરતમાં જ એટલે એકાદ બે માસમાં મુંબાવવાળા ધરનાઅચરી મઝહબવાળાનાં અમલ આગેવાન શેઠ દેવજીભાઈ જમાલનાં પુત્ર સેઠ જનમામદભાઈ દેવજી મુંબાવથી ભાવનગર આવ્યા અને તેમની ધરવાળીની નાદુરસ્ત તબીબતનાં લીધે તેઓ ડાક્ટરની સલાહ મુજબ વરતેજમાં હવાપાણી બદલ વસ્ત્ર ને તે શેઠ જનમામદભાઈ દેવજીએ મને મુંબાઈમાં તેડી જવાને ત્યાં નોકરી પોતાની પેઢીમાં જ આપવાની ભાગણી અને પ્રેમ સહીત ખુશી દેખાડી. વળી મુંબાઈવાળા શેઠ કાસમભાઈ નાનજી ફરનીયરવાળાનો એક પત્ર મી० અલીભાઈ દેવરાજની વચ્ચે મારા ઉપર આવ્યો, કે જો હું મુંબાઈ જઈ તો મને એક રકુલ માટે માસ્તર રાખરામાં આવશે. આ સંજોગ પછી જેવટની વાતના આખરે અમલ થયે. એટલે શેઠ મુલામફરોનભાઈ પીરભાઈ ભાવનગરવાળાની સાથે હું મુંબાઈમાં આવ્યો. અને મારી પુર્ક સારા બાઈ તે જનમામદભાઈ સાલેમામદની ધરવાળી ને ત્યાં હતર્યો. અને શેઠ કાસમભાઈ નાનજીની મુલાકાતે ગયો. અને તેમણે મને ધી પદમાભાઈ રકુલ માટે રૂ. ૨૦) ના પમારથી મોકલ્યો.

ચોથો તબક્કો-મુંબઈમાં.

(વરસ ૨૨ થી ૨૮ .)

મારાં ધાર્મિક જીવનનો ચોથો તબક્કો મુંબઈથી શરૂ થયો. અને પુરો પણ મુંબઈમાંજ થયો. એટલે મારી (૨૧) વરસની હિમ્મરથી ૨૮ સુધી મુંબઈમાં હતો. આ વખતે મારા પિતા મુખી જીસમભાઈના મોટાભાઈ હસનભાઈ મામદ જેઓ હસન મુખીના નામથી શેઠ સાલેમામદભાઈ ધરમશીની મેહરગાની ભરી મિત્રતામાં કુટુંબ સહીત રહેતા હતા. અને જેઓએ સાલેમામદભાઈ ધરમશી સાથેનાં કિનના વેપારમાં સારૂ હાંસલ મેળવીને પોતાની વેપારી લાઇનની કુશળતા બતાવી હતી, અને તેમના આ વેપારી ગુણના લીધે પાછળથી લાડકભાઈ હાશમ અને શેઠ ભોળભાઈ અધારખીયા સાથે વેપારી ભાગીદારી કરવાની તકો પ્રાપ્ત કરી હતી. મજકુર મુખી હસનભાઈના વડા પુત્ર નજરઅલીભાઈ હશન જેઓ મારા વડીલ ઠાકાઈ ભાઈ થાય છે, તેઓ પણ ધાર્મિક બાબતોમાં પહેલે ઇશનાઅશરી મતમાં આગેવાની ભાગ લેતા, પણ પાછળથી તે કંટાળ્યા, અને વેદાંત લાઇનનાં અભ્યાસમાં તન મન ધને દીલ લગાડ્યું હતું, અને હિન્દુ સનાતન ધર્મમાં વેદાંત વિષયના તેઓ તે વખતે અથગ અભ્યાસી તરીકે હતા, મારી સાથેની તે વખતની મુલાકાતમાં તેમનાં સાથે મને અનેક વાતચિતના પ્રસંગો મળ્યા છે, તેમના મેળવેલા જ્ઞાનથી મને ઘણો લાભ અને સહિયારો મળતો રહ્યો; તોપણ તે વખતનાં ઇસ્લામ અને ઇશનાઅશરી મતની તરફેણની મારી દલીલોથી હું કદીપણ

ખાઠ ન આવતો. અને તેઓ જો કે તે વખતે મને તે જીદી ગણતાં, તોપણ વાતચિત માટે હમેશાં માન ધરાવતા અને બાઇ તરીકે નહીં પણ મિત્ર તરીકે સાથેજ હરતા ફરતા.

બીજી બાબુ મારું “ પદમાબાઇ રકુલ મદરેસા”માં મુખ્ય માસ્તર તરીકે જોડવાનું, અને ત્યાં કુરઆને શરીફનાં અપાતાં શિક્ષણ તરફ કુરઆને શરીફ માટે અગ્રિયતાનો વધુ વખત ન લેવાય એટલે મખરજ (શુધ્ધ ઉચ્ચારો) માટે શિક્ષણનો કામતી વખત ન રોકાય, અને કુરઆનનું ચાલુ વાંચન બતાવવું. અને તે સાથે ઉર્દુની તાલીમ સાથે સાથે જોડાવી. તે બાબતમાં પ્રથમ મારા હાથ નીચેનાં શિક્ષક ખાજા ગૃહસ્થ (મુલ્કાં જાહર) અને ખુશાલબાઇ મોતી ધોલેરાવાળા સાથે જીદ થઇ અને છેવટે શેઠ કાસમબાઇ નાનજીએ મારા માન ખાતર મારી ગણતરી પસંદગી કાઢી અને તેથી કુરઆને શરીફ કે જેનો અર્થતો શિખાવાતો ન હોતો, તેથી તેના ફક્ત વાંચનના કાયદા શિખાવવા અને તે સાથે ઉર્દુનું શિક્ષણ શરૂ કરાવ્યું. ગુજરાતી એથી ચોપડી મુઘી સાદુ જ્ઞાન અપાતું અને ઇશનાઅશરી તાલીમના પગલે ખાજા અગ્રિયતાને મારા કાળજીપૂર્વક ધોરણે ઠસાવવાનો પ્રયત્ન ચાલુ ગયો. મુખ્ય કરીને કસમો. કસમાની માયનાં, ઉસુલેદીન, ફુર-એદીનના કાયદાના વર્ગો ના જોખાવવામાં આવતાં અને એ વખતે ઇશનાઅશરી કે ઇસમાઇલી જમાતનાં નામો જુદા નહોતા પાડ્યા. અને તોપણ મસજીદ પારડીની મસજીદ બંધાવવાની અગવળ ચાલુ થઇ ગઇ હતી. અને તેવે વખતે ઇસમાઇલી પક્ષવાળાએ પોતાના અગ્રિયતાને જમાતખાનાની રકુલે મોકલાવવાની તજવીજ કરતાં, પણ મારી જાતી કાશેશથી તેમની તે બાબતમાં વધુ છીટ ન થઇ હોવાથી, અને વળી મારાં શિક્ષણ તરફ ખુબ અગ્રિયતાને પ્રેમ

ધરાવતાં હોવાથી, ધણાં ઇસ્માઈલીની પકડી વલણુ ધરાવનાર માખાપો નાં બચ્ચાંઓ પણુ માત્ર મારી કોશેશ અને લામણીથી એ “પદમા રુકુલ મદરેસા”માં બચ્ચતા. અને ખાસ ઇશનાઅશરી તાલીમ એ બચ્ચાંઓનાં દીલમાં ઠસે અને બીજી કોઈ વાતોજ ન કહાડે એવું લેનાં દીલમાં અસર ન કરે તેમ પણુ સમજવવાની મારાં ખરાં દીલથી અને મારી માન્યતાના બાલા વિચારથી કોશેશ કર્યાજ કરતો.

આ રુકુલ મદરેસામાં જોડાવા પ્રસંગે શેઠ કાસમભાઈ નાનજીએ મારા તરફ ધણીજ માયા બતાવી હતી, અને મને ધણા ગૃહસ્થ અને આજેવાનેની મુલાકાતોમાં મારી ઇજ્જત કરી હતી. મરહુમ ડો. ઇસ્માઈલ જનમખમદની મુલાકાત મને પોતાની સાથે તેમનાં હવાખાને લાવીને મારી મુલાકાત કરાવીને મારા વિશે બલામણુ કરી હતી અને તે ઉપરથી મને ધી કરીમભાઈ ઇબરાહીમની ઓફીનેજમાં જે તે વખતે એક સુપરવાઈઝરની જરૂર હતી તેમાં ઉમેદવારી કરાવી હતી અને મજબૂર ઓફીનેજમાં વારસીક મેળાવડામાં મને કવિતા બોલવાની અને મારી ઓળખાણુ વધુ કીમતવાળી કરાવવાની મજબૂરી કરી હતી. ફરંની-ચર બજારવાળા શેઠ આમદ દેવજી અને શેઠ વલીઆમદ પીરમામદની તથા શેઠ જહરભાઈ રજુંમલ શેઠ સુમારભાઈ વીરા વિગેરેની ધણીજ ઇજ્જત પુર્વકની મુલાકાતો કરાવી અને તેઓ બધાંઓના સાથે તથા તેમનાં કુટુંબો સાથેની મુલાકાતોનાં લીધે તે બજારનાં દીકરાને દીકરીઓ કુલે અથા હસ્તક પદમાખાઈ રુકુલમાં શિક્ષણુ લેતા હતા. આ સામટા સંજોગોથી ફરંનીચર બજારમાં દુકાનમાં અને “કુકુબે”માં હું માનીતો થઈ પડ્યો હતો. વળી તે વખતે શેઠ કાસમભાઈ નાનજી હસ્તક શનીવારની મેહરીશમાં રોનકદાર મજલીસ થતી હતી તેમાં પણુ મારી મુલાકાત કરાવીને મારો રચેલો હુદુદર હુલાસ પ્રંથ મજલીસ પછી

વંચાઓ, આથી ઉપરા ઉપર ત્રણ ચાર અઠવાડયા સુધી કવિ માસ્તરના નામે જોળાઓ મારી મુલાકાત કરતાં અને પ્રગટ નહી થયેલું ઇશનાઅસરી મતવાળા મોટા ભાગનાં જોળાઓનું મન મેં તે વખતે જીતી લીધું હતું. અને હું મારા ખરા નામ ઇબ્રાહીમ બુસબથી ફોકજ બજાર હતું, પણ કવિ માસ્તરની જાપ મશહુર થઈ હતી આ બધી મુલાકાતોમાંથી મને શેઠ વલીમામદભાઈ પીરમામદની મુલાકાત મને સર્વ-આતથીજ મારા ધારમીક વિચારના બહોળા મત માટે એકલા જ સમાન થઈ પડી.

એક વખત મજહુર શેઠ વલીમામદભાઈ પીરમામદની બહેન મુળબાઈના નામથી ચાલતું દવાખાનું હાલંબ્યાં પાલાગલીમાં મસજીદ બંધાવી છે ત્યાંજ એ દવાખાનું હતું. અને તેમાં શેઠ વલી મામદભાઈ નાતરફથી કામના મુરસદ હાલના નામદાર આગાખાન સાહેબની પધરામણી કરવાનું નહી થયેલું હોવાથી, શેઠ વલીમામદભાઈએ મારા પ્રત્યેની મુલાકાતના સાબ તરીકે, મને નામદાર આગાખાનની પધરામણી પ્રસંગે ખાસ એટલા માટે આમત્રણ કીધું, કે મારે કાંઈ તેમની તારીફમાં કવિતા બોલવી. આ પ્રસંગે મને કવિતા બોલવાની જોતક મલી, તે મને પસંદ પડી તોપણ, હું એક કાઠીચાવાડી તરીકે જદનામ ન થાઉં, તેટલાં માટે શેઠ વલીમામદભાઈને કાશ્મીરના નાનજીની રબ મેળવવા કહ્યું. આગાખાનને માનનારા પક્ષ તરફ તેઓની નાપસંદગી છે. તેમજ નામદાર આગાખાનના મુરબીપણાથી છુટા પડીને ભુઠી ભરમાત સ્થાપન કરનારાઓમાં તેઓ આગેવાન હતા. અને તેમણે મને ઇશનાઅસરી તાલીમ ફેલાવવા દેશમાંથી ખાસ તેમણેલેલ હતા. તેવે વખતે હું નામદાર આગાખાનની તારીફ કરું, તેથી તેઓ કચવાય, એ મને ગમતું નહોતું, મતલબ કે શેઠ વલીમામદભાઈનાં કહેવાથી

મને રૂપરૂમાં જવા ખુશી ખતાવી, પણ પાછળથી ત્યાં શું બોલવાનું છે? તે ખતાવવા મને અંગત સુચના કરી હતી, અને હું પણ તે સમજતો હતો કે, નારી કવિતામાં નામદાર આગાખાનને જાહેરમાં બોલ માને છે, તેવી રીતે ખુદ તરીકે કહેવું નહીં. આ વખતે મેં એક યુક્તિ વાપરી હતી, અને કવિતા ગુજરાતી કે ઉર્દુ બનાવું, અને તેમાં જે વધુ તારીફ કે ખુશામત હોય, તો મને આશરો આપનાર નારાજ થાય, અને જે આછું માન રાખી બોલું, તો મને સાંભળનારાઓ, કે જેઓ તે નામદારનાં ખાસ સેવકો હોય, તેને હું પસંદ આવું નહીં. આવી રીતે બેઉ બાબુના ખ્યાલ તરીકે મેં મૂકે મળેલાં ફારસી જ્ઞાન વડે ફારસી ભાષામાં એ નામદારનાં સતકાર વાળી એક રૂબાઇ લખી, અને મારી એ રૂબાઇ ફારસીમાં હોવાથી તે નામદારને સાંભળવામાં હર્ષ થાય! અને રચીને શેઠ કાસમભાઈને વંચાવતાં તેના અર્થ સાદા સતકારનો સમજાવતાં, તેઓ કંઈ બોલ્યા નહીં, અને આ રીતે આ રૂબાઇ મેં નામદારની પધરામણી વખતે રજૂ કરવા અગાઉ આગેવાનોની રજા માંગી. તો એ પ્રસંગે અનિયમિત રીતે લોકો ત્યાં ભેગા થયા હતા, બેઠકની પણ ગોઠવણ નહોતી. અને નામદારની હાજરી છતાં, બોળ ગૃહરથોની જગ્ગરી કક અને ઢાળાહળ મચી રહ્યો હતો અને અગાઉથીજ શેઠ વલીમામદભાઈએ નામદાર આગાખાન સાહેબ પધારે, ને બિરાજો ત્યારે તેમની નજીકની જગાંપર ગોઠાવ્યો હતો, અને નામદાર પધારતાં તેમને ઘટ્ટું સમાન થયું-પણ મને કવિતા બોલવા માટે અધિરાઈ થઈ, અને જે તેમ ન કરે તો બોલવાની તક નામદાર સિધાવતાં જતી રહે, તેથી રજા મેળવવાની દરકાર કરયા વગર પ્રેમ અને જોસબર છુસંદ અવાજે રચેલી રૂબાઈની પહેલી લીટી ચાર વખત બોલ્યો. અને છેવટ આથી વખતે, લોકો શાંત (ચુપ) થયા, અને નામદારની

મારા તરફ પુર્ણ દ્રષ્ટિ થઈ. અને મેં ફરી પહેલેથી એ ફારસી ભાષાની રૂબાઈ વાંચી સંભળાવી અને નામદાર સાહેબ ખુદ મુસંકરાયા, અને પસંદગી બતાવતાં મારા વિશે પુછ કીધી કે, રૂબાઈ બોલનાર કોણ છે? સ્કુલનાં માસ્તર તરીકે મારી ઓળખાણ રોક આમદભાઈ દેવજીએ જાહેર રીતે કરી, તે ઉપરથી કહ્યું કે—એમને મારા બંગલે લાવજો. અને મને પણ ફરમાવ્યું કે “તુમ હમારે પાસ આઓ.” આ મહેરબાની બધાં સખુનોની અસર હાજર થયેલા બધા આગેવાન ગૃહસ્થો ઉપર થઈ, અને નામદારના સિધાવવા પછી મુખી કામડીયા સાહેબો વિગેરે ઘણા ગૃહસ્થોએ ફારસીરૂબાઈ ની મતલબ જાણવા મારા પાસે ફરી વંચારી, ને તેનો અર્થ કરાવ્યો, એ ફારસી રૂબાઈ નીચે મુજબ હતી.

❖ “મમરૂઝ ખુરશીદ અઝકુઅ તુલુઅશુદ”

“અબ્દુગારત દીલે ગુલ અફઝુદ ખુરાનુદ”

રઉનકે હાઝા શાહખાના હં સખબ અસ્ત!

કે આમદસ્ત ચું શાહ સુલતાન મહમુદ!

અર્થ—આજે (આનંદનો) સુખે ક્યાંથી ઉગ્યો? કે જોણે અમારા દીલ રૂપી (કમળ) ટુલને ઘણી ખુશનુદી બક્ષી છે. હા આ દવાખાનાની રઉનકનું કારણ એજ છે કે, અહીં શાહ સુલતાન મહમદ સાહેબ ખુદ પધાર્યા છે.

આ મુખારક પ્રસંગ પછી ઇશનાઅશરી મત ધરાવનારાઓની હું પુર્ણ દીલસોઝીને પાત્ર થઈ પડ્યો. કારણ કે હું નામદાર આમા ખાનને મળવા કાસમભાઈ નાનજીની સલાહ મુજબ ન ગયો. કારણ કે મને કહેવામાં આવ્યું કે, તને કદાચ લાલચ આપીને ઇશનાઅશ-

રી-મૂતજાળામાંથી જેથી લેશે અને પછસાથી તાફે ઈમાન ખરાબ થાય, આવી આવી વાતોના લીધે તેમ કાઠીયાવાડીના નામથી ક્ષત્રીવ થતી વાતોના દાખલામાં હું ન આવું, તેથી મેં આમદબાઈ દેવજીના આગળ જવાનો વિચાર બહાના બતાવી પતાવી નાખ્યો.

પણ ત્યાર પછી ત્રીજે કે, ચોથે દિવસે નામદાર આગાખાન સાહેબ રંગુન તરફ સિંધારવાના હોવાથી બેારીખંદર સ્ટેશન પર આગેવાન ગ્રહસ્થો ભેગા થયા હતા, તે વખતે શેઠ વલીમામદબાઈ પીરમામદે સમયસુચકતા વાપરીને મજૂર ફારસી રૂબાઇને કાંઈ મુનશીના હાથે ઉર્દુ હરફમાં સોનેરી સાહી વડે લખાવી અને તેમના મુનીમ મીં. ઇસ્માઇલભાઈ ઈબ્રામ ઉકાની સલાહ મુજબ એક મુસોબીત ફરેમમાં મદારીને, નામદાર સાહેબને અર્પણ કરવા નક્કી કર્યું. આ મુજબ મને પણ સાથે લીધો હતો અને જે વખતે નામદાર સેલુન આગળ જોગ આગેવાનો સાથે ઉભા હતા, તે વખતે શેઠ વલીમામદબાઈએ મને નામદારની હજુરમાં રજુ કર્યો. અને મારા હાથમાં રૂબાઈ લખાવેલી મદાવેલી ફરેમ સહીતની જે મેં મારી છતી સાથે ઉપી દાખી રાખી હતી તે બેટ કરવાની હું વીચત રજુ કરતો હતો, તેટલામાં ખુદ નામદારે, પોતેજ મને ફરમાવ્યું કે-“ક્યા ? વો દવાખાનેમેં તુમ સૈઅર બેલા થા વો હયે ?” મેં બણીજ અળયખીથી ચક્રીત થઇને હા પાડતાં તે નામદારને દેખાડીને તેમનાં પગ સુધી નમીને પગે હાથ મુક્યો. અને મને ફરમાવ્યું-“જાઓ સેલુન કે અંદર રખો” તે ઉપરથી હું પોતે સેલુનમાં જઇને મુકી બહાર આવ્યો. અને નામદારે વગર જોયે ફરેમ અને રૂબાઈની કહી-કત કહ્યાથી મારા દીલમાં તે વખતે અળયખ અસર થઇ ગઇ, અને પાછો વળતા નામદારને ફરી પ્રખત નમન કર્યું. અને તે પછી નામદાર સિંધાવતાં શેઠ વલીમામદબાઈ સાથે હું પાછો આવી રૂબાઈમાં ગયો.

આ પ્રસંગ પછી શેઠ વલીમામદલાઈની મને દરરોજની સ્ત્રીની મુલાકાતો થતી, અને તે વખતે વેદાંત અને સુપ્રીક્રમ ઉપર ચર્ચા થતી, અને સુદ્ધી ગઝલોના દુસ્તપરેસ્તેશની વિગતોમાં શું ઉચ્છેદ રહસ્ય સમાયતું છે, તે મેં શેઠ વલીમામદલાઈ પાસેથી ખાસ જાણ્યું, અને તે પછી શેઠ કાસમલાઈ નાનજીની ઇચ્છાથી મેં હઈદર દુલાસ નામનો કવિતાય અંથ છપાવવો શરૂ કર્યો. અને તેમાં પાછળથી, કેટલીક કવિતાઓ લખી તેમાં સામાન્ય ધર્મ મત જેની બાબતો લખી, અને કેટલાક ખાસ સુપ્રી તત્વના કાવ્યો જે મેં “વલી વિલાસ”ના નામથી છપાવવા વિચાર કર્યો, તેટલામાં શેઠ પ્રેમજીલાઈ પારખીયાની મને તેમની ઇચ્છા પુર્વકની મુલાકાતનું માન મળ્યું. અને તેમના પણ સુપ્રી અને વેદાંત વિચારોના સહવાસની યાદ તરીકે, મેં, “પ્રેમ-વલી” એવા ઉપનામથી કેટલાક કાવ્યો લખીને છપાવવા હઈદર દુલાસના અંથમાં જાહેર ખખર જાપી.

વળી બોળ મોહલામાં શેઠ કરીમલાઈ ઈબરામની મુલાકાત શેઠ જનમામદલાઈ દેવજીએ કરાવી ને હઈદર દુલાસની ૧૦૦ નકલો ઉતેજન ખાતર નોંધાવવા મહેરબાની દેખાડી અને જોનરેજલ ફાજલ-લાઈ વિશરામની પણ મુલાકાતો થઈ અને તેઓએ પણ મારા સાહસ તરફ ઉદાર રીત દેખાડ્યું.

આ પ્રસંગે મને એક ધણીની કીમતી મુલાકાતનો આનંદ મળ્યો થયો, તેમાં શેઠ અક્ષરખીઆલાઈ શિવજી આણેક એવો વાલકેશ્વર ઉપર પોતાના બંધુલામાં રહેતા હતા, તેમના પુત્ર મી. હાજીમામદલાઈ (જે હાલના વાસમી સદીના અધિપતી)ની મુલાકાત થતાં, મને દર રવિવારે દરનીશ્વર જગરવાળા ગૃહસ્થોમાં શેઠ વલી-મામદલાઈ, શેઠ જાદરલાઈ રજુમત્ર, વિગેરે ગૃહસ્થો સાથે દર રવિવારે

શેઠ અભારખીયાલાદના બંગલે બપોર પછી જવાના અને ત્યાં સારાં સારાં વાંચન સાંભળવાની તથા ધાર્મિક સંવાદનો લાભ મળતો અને મારા જ્ઞાન બડોળમાં એ ઉપરા ઉપરી એ ત્રણ વસ્તુ સુધીની લાગ-લાગટ અઠવાડીક બેઠકમાં ધણોજ ઉમેરો થયો. ઘણા શીતસૂફો, વિદ્વાનો, અને વેદાંતી શાસ્ત્રોનાં અભ્યાસનો જ્ઞાને એ એક હાઇકલાસ હતો. તેમ મારી માન્યતામાં મહકમતા દર્શક મેં જાણ્યું. જે કે, તે વખતે મસજીદ પાર્ટીની ચળવળ જોસભેર આગળ વધી, મસજીદના ત્રસ્ટી મુકરર કર્યા પછી, તરતમાંજ શેઠ કાસમભાઈ નાનજી ગુજરી ગયા હતા તેમના શોકમાં મેં કાસમ ૧૫૨૬ છપાવ્યો હતો, ને ત્યાર પછી મસજીદને ચણાવવાનું કામ આરંભ્યું હતું. જે વખતે નામદાર આગાખાન વિલાયત ખાતે હતા.

આ વખતે મસજીદ પાર્ટી તરફ ઢોલકાઓ બહુજ જોસભેર ખાનંદમાં હતા, અને તેમાંની કેટલીક મસ્લહેતોથી હું ઘણો વાકેફ રહેતો હતો. અને તે વખતે આગાખાની અને મસજીદ પક્ષવાળાઓ તે વખતના અખબારે ઇસ્લામ પત્રમાં ચર્ચા ચલાવતા હતા. જેમાં પણ મેં છુપા નામથી ઘણો લાગ લીધો, અને હું હમેશાં ઇશનાઅશરી મતને સુધરેલા પક્ષ તરીકે માનીને અને ઇસ્લામનું ખરૂં સ્વરૂપ સમજીને ચર્ચા કરતો હતો. અને મારી આ રિયતીથી ઘણા આગેવાન ઇશનાઅશરી પક્ષવાળાઓ વાકેફ હોવાથી મસજીદ ની આગલી તવારીખોથી હું મારી રીતે વાકેફ થયો હતો. જેમાંની એક મુદ્દાની વાત એ હતી કે અગાઉ નામદાર આગાખાન ૩૫૩ મસજીદ સ્થાપન કરવાનો સલાહ મંજૂરી માટે, લઈ જવાનું ડહાપણ ચાપરવામાં આવ્યું હતું, અને તે વખતનાં આગેવાનોમાં નામદાર આગાખાન તરફ કેટલે સુધી બેચાણ હતું ને દેખાડી આપે છે. પણ નામદાર

આગાખાન સાહેબ પાસે મસજીદ બાંધવાના સવાલનો ફેજ હઝરત જનાબે રસુલે ખુદના જમાનામાં મસજીદ જરારના જેવો થયો હતો. એટલે તે નામદારે મસજીદ બાંધવા ખુશી દેખાડી હતી, બધે મસજીદ પોતાને ખરેખે બંધાવી આપવા કબુલ્યુ હતું. પણ તેની માલેફા અથવા દરેક વ્યવસ્થા પોતાની મંજૂરી વડે કરવા જણાવ્યું હતું. જે સવાલ લઈ નાર એને પસંદ આવ્યો નહી. કારણ કે, તેઓની જખાનમાં હતું તે દીલમાં નહોતું. અને તે નામદારે તેની તેરી મજૂરી, તેઓનાજ માટે ખુશી પાડી, એટલે મસજીદ એટલે “ખાને-ખુદ”ના માટે જેવું નિરમળ દીલ નોંધ્યે, તેવું તેઓ ધરાવતા નહોતા, ને ખાલી નામદાર અગાખાનની મંજૂરી માગીને, તેમનાં વિરૂદ્ધ પણ ઉભો કરવાનો હેતુ તેઓ નામદારની મંજૂરીની શરતથી બરબાદી શક્યા નહી. આવોજ બનાવ મસજીદે જરારની બાબતમાં જનાબ રસુલે ખુદના મુખારક હાથે ખુશી મુકવાની માંગણીની બાબતમાં બન્યો હતો. કે હઝરતના હાથે મસજીદે જરારના વિરૂદ્ધી-ઓએ તછ્યાર દરેલી ને ખુશી મુકવા અરજ કરને રાઓની માંગણી મંજૂર કરતા, છેવટે સંનેગો મુંજમ શરન કરી હતી કે, તે વખતની ઉભી થયેલી કફરો ને કાઠ નિયા આતીને મજકુર મસજીદે જરારને ખુશી મુકવી, પરંતુ તે અગાઉ વિરૂદ્ધીઓમાં આપણમાં ઝગડો બરપા થયો, અને મસજીદે જરારનો નાશ કરવામાં આવ્યો હતો, તેજ મુંજમ આજે અશુર્મ નાવે છે કે, પાલાગલીયળી મસજીદમાં જનાબ રસુલે ખુદનાં અસહ્યો ઉપર (તખરરા)ના અપશબ્દો બોલાય છે. અને હઝરત અલી ની સીંધી નસલે ઉતરી આવનાર જાહેર પ્રમામતનાં ખરા વારસ નામદાર અગાખાનને એલે બયત રસુલ છે તેમની વિરૂદ્ધતાનું મથક એ મસજીદ થઈ પડી છે “અલ આમાલો બીલ નીય્યાહ” એટલે “જેવી નીયત તેવી મુરાદ”, કુરઆને શરીફનાં હિમાયતીઓ છતા, અને “તની શાનમહદ ડી

ધર્મામત કબુલવા છતાં, અતે ઉચ્ચ અમુ એટલે હુકમ કરનાર ધર્મામ નામદાર આગાખાન મોલ્લુદ છતાં, જેમ ધર્મામની માન્યતા, કે જે, કુરઆન શરીફથી વિરૂધ છે. તથા હુદીસે સકલથનથી વિરૂધ કુરઆન બહૈર છે, ને ધર્મામ ગેયબ માનીને કુરઆન અને એહલે બેત ને એક રસી મિથાલ ફુનીયામાં બુદા પડનાર નથી તેને બુદા ગણી એટલે એકને બહૈર ને બીજાને ગયબ માનીને પોતાની ધર્માનદારી હુકમ કરનારની જેર હાજરીમાં ધર્મામના નાયબ નહી છતાં ધર્મામના નાયબ પોતાની મેળે માનીને, મસજીદમાં પોતાની બંદગી અદા કરે છે, તેમના આગલ મારી ગણુત્રી ને સમજ મુજબ હ૦ અલી તથા હ૦ હુસેનના વિરોધી મુસલમાનો મુજબ પોતાનો દીને ઇસ્લામ મજબુત સમજે છે. ખુદા તેઓને ખરી સમજ અદા કરે—આમીન.

જો કે આ રીતે મારી હાલની ટીકા છે, પરંતુ તે વખતે મારી હાલત જનાબ રસુલે ખુદા નજીક ધર્માન લાખ્યા અગાઉના ચુસ્ત વિરોધી જેવી હતી, એટલે ગુમ થઇ ગયેલ હકવાતનો પરદો મારી આંખ ઉપર હતો. અને તેથી તે વખતે મેં મસજીદ રથાપન થવાની વાતની વિરૂધ જનારા એક ગ્રહેલ સમજતો હતો. અને તે મુજબની એક કવિતા પણ રચીને છપાવીને વેંહચાવી પણ હતી. અને તે કારણે મસજીદ પારટીનાં આગેવાનો મને બહુજ આલતા હતા.

આ વખતે મેં એક “ગુરૂ દર્શક ગોષ્ઠી” નામની એક કારમની નાનકડી ચોપડી શેક વલીમામદ પીરમામદન ખરચે આગાખાની પક્ષ-વાળાના વિરૂધ થઇ પડે, એવું કેટલુંક લખાણ લખીને તથા ટેકામાં છોટમનો પદ આપીને રચનાર ગોષ્ઠક તરીકે નામ આપ્યા વગર છપાવી હતી. જે મફત ફેલાવી હતી. ત્યાર પછી હુદુદર કુલાસનો કવિતાઈ ગ્રંથ ને કેક પ્રસશભાઈ નાનકડા તરફથી છપાવેલો શરૂ

કર્ષો હો, તે તેમના અચાનક ગુજરી જવા બાદ તેમના વડા પુત્ર શેઠ કરીમભાઈ કાસમભાઈ નાનજીની દીલસોઝીને મદદ વડે પુરો કીધો. જેમાં પણ ખાર ઇમામની માન્યતાનું વલણ બતાવેલું છે. તે ઉપરાંત “ધી પદમાબાઈ રકુલ મદરેસા”નાં બચ્ચાંઓના ઇશ્તિનાઅશરી મત તરીકેની મજલીસ પઠવાની તાલીમ આપવા “સુગરા વિજ્ઞાપ” ની ચોપડી શેઠ નુરનામદ અલાબક્ષના ખર્ચે છપાવી. અને આ રીતે ઇશ્તિનાઅશરી મતવાળાની તરફકાની સેવા બજાવી માનતો હતો.

દરમિયાન મસજીદનું ચણાવવાનું કામ પુરું થયું હતું. અને ઇમામવાડાની જગ્યાનું કામ પુરું થવા આવ્યું હતું તે અસ્સામાં અલીગઢ કાલેજનાં મરફુમ સર સમયદ પછીનાં કુશળ અને જમ્મત પ્રીન્સીપાલ જવાબ મોહસીનુલ્લા મુલક મુબમમાં આવેલા હતા. તેમને મસજીદનું કામ અને જોળ કોમમાં ઇસ્લામની તરફકાની બાજુને તેમને આમંત્રણ કરવામાં આવ્યું હતું, ત્યારે તેમને સતકારનાં ઇશ્તિનાઅશરી જમાત તરફનાં શબ્દો મારે બોલવાનું, શેઠ અબ્દુલ્લાભાઈ લાલજી અને ખારઅલી અબ્દુલ્લા ડોસા મારફત ખાસ કહેવામાં આવ્યું હતું, અને તે બાબતમાં મારે કવિતામાંજ રજુ થવાનું અમન્યતઃ ગણવામાં આવ્યું હતું. અને ઘણાજ માન પામે રીતે, એ ... મન કરતા ગાંધીમય મુજબ મં અંક કરતા હું જ નાનમાં શેઠ અબ્દુલ્લાભાઈની પેઢીના ઉપર બીજો માલો તેમનાં સાથે ખાણું લીધા પછી, તકવાર કરી હતી. અને ખાણું માટે મારી, મુલ્લાં, મોલવીની કંટાળાની વાયેઝ બાબત કેટલીક વાતચિત મેં મારી સ્વતંત્રથી તેમની અબ્બયબી વચ્ચે કીધી હતી. કારણ કે મસજીદમાં થતી વાયેઝમાં “તબરરા”ની રૂઢી તરફ હું મારી સાચી હમાનદારીની લાગણીથી કંટાળો ધરાવતો હતો. અને તે બાબતમાં

મેં કામેલી કેટલીક ચર્ચાનું પરીણામ એ આવ્યું હતું કે, મુદ્દલાં બાકર અને સર્ધથક હસનને મસજીદમાં તબરર પઢવાની અટકાવત કરવામાં આવી હતી. અને મારી આ ચર્ચામાં ૩૦ કાસમઅલી જમાલ નાથાણી જી. ખી. વી. સી. એ પણ સારો ભાગ લીધો હતો.

હાંસલ કલામ ખપોરના ત્રણ વાગ્યા પછી મુકરર કરેલા દિવસે ઇમામવાડના નવા ખાંધકામવાળા ભાગમાં આગેવાન ઇશનાઅશરી ટોળાનાં ગૃહસ્થો એક મેળાવડાના રૂપમાં બેઠા થયા. અને તે પછી મજુરી મુજબ નવાખ મોહસીનુલ મુહકને શેઠ પ્યારઅલી અબ્દલા ડ્રેસલ માનપુર્વક તેડી લાવ્યા. અને તે વખતે મુખર્ષની ઇશનાઅશરી જમાત તરફથી મેં તર્જ્યાર કરી રાખેલ ઉર્દુ કવિતા તે જમાતના તરફનાં સતકાર બદલ વાંચી સંભળાવી હતી, જેના જવાબમાં મવસુદ નવાખ સાહેબે ઉભા થઇ, ખોળ કામમાં ઇસ્લામની તરફની પગલાંને અને તેમને આપેલાં માનને માટે ઉપહાર જાહેર કર્યો હતો અને મહિલાની રૂમીની નીચેની બચતનો મતલબ સમજાવ્યો હતો કે-

“ જાં અલી ફરમુદ નક્સે જાહેલાં ”

“ બર મળખીલ હમ મું સખઝરત એ ફલાં ”

એટલે—ફરત અલીએ ફરમાવ્યું છે કે, જેમ ઉકરડા ઉપર પણ જોણું ફલ સુંગવા લાયક હોય છે, તેવી રીતે તમારી ઇસ્લામની તરફની ખાળતો અને આનંદ આપે એમાં નવાઇ નહીં. વિગેરે જવાબ આવ્યા પછી, બેઠક લેતાં મને ખાસ શાઅર સાહેબ (કવિરાજ) તરફે બોલાવ્યો, અને પોતાની ખાજુમાં જ કાચપર માન પુર્વક બેસાડ્યો હતો. કારણ કે ઇશનાઅશરી જમાતની પસંદગી મુજબ તે જમાત તરફથી તેમને સતકારનાં સખ્દો ના ઉર્દુ કવિતામાં

અસરકારક રીતે વાંચી સંજ્ઞાઓ હતા અને તેમને મારા માટે તે વખતે ધણો ઉચો મત બેઠો હતો તે તેમણે જાહેર કર્યો હતો. અને મને એવે લો હોટલમાં જ્યાં પોતે ઉતર્યા હતા, ત્યાં મળી જ્યા, ખાસ માર મુકી કહ્યું હતું. ત્યાર પછી દુલ્લનો હાર તોરો તેમને જમાત તરફથી આપવા શેઠ અબ્દુલ્લાખાન લાલજી ઉભા થયા, તે દુલ્લનો હાર તોરો તેમણે પોતે નડી લેતાં, મારા મક્કામાં પહેરાવ્યો. અવે ત્યાર પછી પોતે પહેર્યો. આવી રીતની મારી કદરદાની જાહેર કરવાથી ઇશનાઅશરી આગેવાનોમાં ધણીજ ખુશાલી ફેલાઈ હતી. અને તાળીયો પડી હતી. અને વધારેલા ગૃહસ્થોમાંથી એક ગૃહસ્થે મને મુનારકમાદી આપીને કહ્યું કે, “કવિ મારતર! તમે અજ થી અમારી ઇશનાઅશરી જમાતના કબિરાજ થયા.” હું આ બધી ખુશીઓથી ખુદનો ઉપકાર મારા મનમાં માનતો હતો, અને ઇશનાઅશરી જમાત તરફ ધણીજ એકસાનમંદ સમજતો હતો.

આ પછીના જે મેળાવણ થતા તેમાં એવકને ધણીજ માન પુર્વક આમંત્રણ થતું, અને તે દરેકમાં હું ખુશી સથે ભાગ લેતો. વળી હું પદમાબાઈ-સ્કુલમાં મુખ્ય માતર હતો, તેથી મને “અંબુ-મને ઇસ્લામ”ની બોરીબંદર નજીક આવેલી રફ્ફનાં મારતર સામજી-ભાઈ કુંવરજી તથા ઝવેરભાઈ કેશવજીની સાથે પાંચ વાગ્યા પછી ધણીક સાંજનો સમય તેમનાં સાથે ઘરિયા કિનારે ફાલાબા અને ચાપાદી તરફ ફરવામાં મુગ્ધર્થો હતો. અને તે વખતે વેદાંતના મારા અનુભવમાં ધણીજ કીમતી વધારો થયો હતો. તે વખતે ઉપલક હિસાબે હું ઇસ્લામનીજ માન્યતા અને ઇશનાઅશરી મઝહબની હમેશા માફક તરફેણ કરતો, અને તેવા વખતે મેં ઇંગ્લીસ અબ્યાસ વધારવાની કોશિશ કરવા ઈચ્છતાં, બાલીવાલા અલીબાઈ દેવરાજ

હસ્તકે ઇંચલીશ વ્હાકરણના બે ભાગ પકકા કીધા હતા, ખાનગી વખતે રાત્રીનાં હું માતા કાકાઇ વડીલભાઇ નજરઅલી હસન સાથે સિતાર ને ફીડલ રાખતો, અને ક્યારેક વેદાંતની વાતો અમે બેઉ પિત્રાઇ ભાઇઓ મીત્રો થઇને કરતાં તેના પરીણામે ઇંચસનાઅશરી મઝહુબની કેટલીક બાબતોમાં કંટાળો આવવાનો ફજુગે શરૂ થયો !!!

આવા સંજોગોમાં નામદાર આગાખાન સાહેબ વિલાયતથી પધાર્યા, તેજ દિવસે આગાખાની ત્રણ જુવાન બોળઓએ ઇશિનાઅશરી આગેવાનો હીરજીભાઇ અલ્તારખીયા અને લાલજીભાઇ સાબુનને છુરી વડે ઠાર કીધા. ને બીજાઓને ઝખમી કીધા. છેવટે એ કેસ હાઇ કોર્ટ જતાં ખુનીને ફાંસી લટકાવ્યા. આ ગંભીર સંજોગો પછી “મઝહુબી ઝખકાઓથી કંટાળો છુટ્યો” !! અને હું પદમાબાઇ સ્કુલમાંથી ત્રંકના ધંધાને ખાતર છુટો થયો ! તે વખતે મુંશકમાં બાબી પંથવાળા “મીરજાં મેહુરમ”ની મુલાકાત બીંદીબજારવાળા ટોપીવાળા મેહુરઅલી મનજીના સંદેશથી ખુશાલ મોતી ઘોલેરાવાળા સાથે જતાં કેટલાં થઇ. અને ત્યાં મઝહુબી ઝખકાના છુટેલા કંટાળામાં એમની વાતોનું પ્રચકરણ ગમતું, અને ઇમામ ગયબની મન્યતા વિશે જે શંકા રચા કરતી તે માન્યતા દીક્ષમાંથી ઉઠી જવા લાગી. પણ તેના બદલામાં બાબી પંથની દલીલો મજબુત લાગી નહીં. આ વખતે મારા સાથે મારો કાકાઇ ભાઇ નજરઅલી હસન પણ આવતા હતા. અને તેમના સાથે ની મમલેહત મુજબ અમે બાબી પંથની વાતો, ઇશિનાઅશરી મુલાઓ કરતાં, બહુ પસંદ કરતા, પણ ધરમ બદલવા માટે ઉતાવળ કરવાનું સમ્મત નહીં. કારણ કે તેમની દલીલો ઇસ્લામની માન્યતાને

હિતારી પાડનારી હતી, ને તે અમારાથી અને તેમ હતું નહીં. અમારી ત્યાં થતી આવળવળું પરીણામ જો કે અમને બાબી બનાવનારું આવ્યું નહીં. પણ અમારા જવાની વાતો ફેલાયાથી ધણુ ઇશના અશરી જોગળ જીવાનો ત્યાં ઘસડાતા. અને લગભગ બસે જેટલાઓ ત્યાં માત્ર એવીજ મણુત્રીથી આવતા કે કવિ ઇલિરામ ખણુ ત્યાં આવે જાય છે; ને સવાલ જવાબ કરે છે, તે જોવા જાણવા જોગળ જીવાનો તણાતા હતા. તેમાંના આઠ જણુ બાબી પંથની જળમાં મહેરઅલી મનજીના લીધે ફસાયા.

આ ચળવળ ઇશનાઅશરી જમાતના આગેવાનોમાં પહોંચી, ને મને બોલાવી ત્યાં જવા મનાઇ કરી. અને મેં પણ ત્યાર પછી ત્યાં જવાનું મવકુફ રાખ્યું, કારણ કે મારા જાણવામાં આવ્યું કે, યુક્તિ તરીકે મને 'પદનામ' કરી કવિ માસ્તર બાબી ધર્મ પ્રસંદ કરે છે, તેથી બાગળઓ ઉપર અસર થાય છે. કારણ કે મારા તરફ તે જમાતમાં ધણું માન હતું, ને મારા ઇશનાઅશરી ધરમના મુદ્દાઓ જાણુનાર તરીકે પણ હતું. અને મારું જવાનું બંધ થવાથી વાત પાછી દબાઇ ગઇ. પણ મહેરઅલી મનજી અને તેની સાથે તેની વલણ પકડનારા મીં. નુરમામદ ઝવેર શામાણી મીં. નાનજી ઝવેર, ખુશાલ મોતી વિગેરેની હીલચાલ ઉપર જમાતે કાણુ રાખ્યો. અને તેમને મના કરવા છતાં, બાબી પાસે જવાનાં કસુર બદલ જનરલ સલા પાસે ઉભા કરવામાં આવ્યા, અને મહેરઅલી મનજી અને તેના કહેવા મુજબ ઉપલા આઠ આસામીઓએ બાબી પંથ તરફ પ્રસંદગી બતાવી. જેથી જમાતના આગેવાનોએ મહેરઅલી મનજી તથા બીજા આઠ જણુઓને નાત બહાર કર્યા.

આ પદ્મસુમતી મેં નાતબહાર, ચનારાઓને તથા મહેરઃ
મનજીને પાછળથી મલીને બાળી પંચ વિશેની સત્યતા વિશે પુ
જતાં તેઓનાં મત અચોક્કસ રીતે દયાણુમાં હતાં એમ દેખાયું.
તેથી ઇશનાઅશરી મઝહબ ઉપર મેં મારું મન વધુ દ્રઢ કર
કાશીય કરવા માંડી.

આ પછી મેં ધાર્મિક વલણ ઉપરથી કિનારો પકડવા માં
અને તેના પરિણામે મેં એક “જમાનાનો જાકર” નામની ર
સંસારી વાર્તા લખી અને તેમાં આગાખાની મતની વિરુદ્ધતા
ઈસ્લામના જનમામદની બલામણુ જતાં દાખલ કરી નહી. પણ
જાગમાં ઈસ્લામનાં નામથી કેટલીક વાતો પ્રસંગમાં સમાવી.
તેવા સંજોગોમાં મને મારા મિત્ર હાજી મામદ અલારખ
શિવજીની લાગણીથી હિન્દી પંથના અધિપતી શેઠ બરજે
નજરેજી સાથે મુલાકાત થઈ. અને હિન્દી પંથમાં રમુજ ક
દર અઠવાડીયે મોકલાવવા સગવડ થઈ. અને તેના બદલામાં
એકસ કેદર કરવાનું પણ મુકરર થયું. જેના લીધે મને અવાર
ઈસ્લામની બાબતમાં મન પરોવવું પડતું. અને મારા દીલમાં મત્ર
પક્ષપાત દુર થતો ગયો. તે પછી જોડવા અધિપતી તરીકે “ગુલ્શ
મસીક ઈસ્લામીનાં ધોરણે શરૂ કર્યું. અને તેમાં મારા મિત્ર
મામદબાઈ અલારખીયા શિવજીને તેનાં એકલાના તંત્રી
તરીકે ગુલશન સાંપી હું અધિપતી તરીકે દુર થયો—અને તે
મારા પ્રગટ કરેલા પુસ્તકોમાંના જમાનાના જાકરની એપડી
રેલીવાળા મેમણુ મી. ઇબ્રાહમ દાઉદ અને અબ્દુલ્લા ઇસ્મ
તરફથી પ્રગટ થતા હિદાયતુલ મોઅમેનીન નામના માર્સી
કેટલાક ઈસ્લામનાં નામે લખણે. પ્રગટ કર્યા. તે સંસારી તથા

વધી તરફ ઇસ્લામનો સુધારો કરવા મઝહબની તાઅસુખ વગર લખેલી કવિતા લખી આવકાર પામી. તેમાં તે વખતના મારા વિચારો જોવાને નીચેની એક કડી અહીં ઉતારું છું—

શેઅર.

નથી આલીમોમાં આજ સંપત્તિ ચટપટ
નથી મોલવીઓમાં માત્ર નકામી પટપટ
વળી હસદ જોર દીલ ચોર વધારે ખટપટ
જોમથી જોમથી કામ જગીતે ઝટપટ
ઇસ્લામ કીધો બદનામ જુદા મત લખને!
કંઈ સુધર! સમજ! એ કહીમ હિદાયત લખને!

આ મારી મઝહબી અને તાસુખ વિચારો દુર થતાં, શુદ્ધ ઇસ્લામની પ્રગટેલી લાગણીનું ખરૂં ચિત્ર હતું.

આવા મારા ધાર્મિક પક્ષપાતી ઇશનાઅસરી વિચારો “સામાન્ય ઇસ્લામ” તરીકે વલણ પકડવા લાગ્યા—હઈદર હુલાસા નામના છપાવેલા ઇશનાઅસરી વલણવાલા કવિતાઈ ગ્રંથમાં દરેક—ઇસ્લામીને ઉપયોગી થઈ પડે; તેવી કવિતાઓની જોડે ઇશનાઅસરીના પક્ષપાત વિશે, મને કવિતા લખવામાં મારું ગંભીરપણું નથી, એમ હું સમજ્યો—તો પણ હું અલીની તારીફ જે સર્વ માન્ય હતી, તેજ મારા ઇસ્લામી વિચારોમાં ગહિણ પક્ષે ગમતા હતા. અને જો ખરૂં કહું, તો મારા ધાર્મિક વિચારોની ફરતી ધંટીનો ખીલડો માત્ર એકજ હું અલીની મહોબત હતો. અને દરેક ઇસ્લામી મુન્ની કે રીયા. દરેક હું અલીની મહતા સ્વિકારતા મને સમજ્યા.

જેમકે:—

“અર્થકિ હયે અત્તા ઇલ્મ લદુન્ની;”

“હયે કુરખાં જીસકેપર શિયા વ સુન્ની.”

આવા વિચારોના અતે મને ઇસ્લામી સામાન્ય વિચારોની યુક્ત લખવા વિચાર થયો. અને તે ઉપરથી મારી કાવ્ય શક્તિનો ઉપયોગ કુરઆને શરીફનો તરજુમો કાવ્યમાં લખવા સુઝ્યું, અને તેવા નાનકડા નમુના તરીકે “સોનેરી સખક” નામ આપી—કુરઆન શરીફમાં જે પારખે અરબમાં નાનાં નાનાં સુરા છે, તેનો તરજુમો જુજી...છપો; કુંડળીયા; દોહરા; હરીગીત વિગેરે પ્રમાણમાં અનુકુળતા જોઈ મેં તદ્યાર કીધાં. અને તે છપાવવા અગાઉ ફેટલાક જાણીતા આલીમોનાં અભિપ્રાય માટે લઈ ગયાં. તેઓએ મારાં આ કામ તરફ પસંદગી બજાવી હતી.

આવા સંબંધોમાં કેપટાઉનવાળા મેમજી ગૃહસ્થ મી० સુલેમાન શાહમામદ લોધીય:—જેઓ મુંબઈ ખાતે આવેલા તેમની મુલાકાત—મી० હાજીમામદ એ. શિવજી મારફત તેવણનાં અંગણે થઈ. તેઓ અસલ કાઠીયાવાડનાં રહીશ હોવાથી તેમજ પોતે આખી પૃથ્વીની પ્રદક્ષિણા ધધા બહાને કરેલી તે મુસાફરીનું વર્ણન અંચના આકારમાં છપાવેલું છે. તેનાં લખનાર તરીકેની મુલાકાત—હું મને મારો જીંદગીની અજાણી તરીકે મણવા લાગ્યો. અને તેઓએ મારી મુલાકાતથી ખુશી થઈ મારા ધાર્મિક વિચારો જાણવા અનુમતે ઇસ્લામ રહુલનાં ખોડરોવાળા રૂમમાં જ્યાં તેવણનો ઉતારો હતો. ત્યાં મુલાકાતે આવવા મને જણાવ્યું. અને પછી ન્યારે એમની મુલાકાત રંગેલે દેકાણે થઈ. ત્યાં તેઓએ હિંદના મુસલમાનોની જે

હાલત બાબે બળાપો કાઢો, અને આગળ વધીને હિંદના વેદાંત જ્ઞાન અને પ્રેમભક્તિની પ્રસંશા કાઢી. પરંતુ, અહિંદુમત વિશે તેમણે વિચારો આપીને મને ઇસ્લામનાં પક્ષપાતમાં હિંદુઝમ વેદાંતનું કેવું રહસ્ય સમાયેલું છે તે જણાવ્યું. તેઓ પોતે મારા વિચાર જાણવા માંગતા હતા. પરંતુ તેઓ મને એક અમુલ્ય સખક સિખાવી ગયા. અને એક સુન્ની મેમણ તરીકે તેઓ કેટલા બધા છુટા વિચારનાં છે તે જોઈને હું દંગ થઈ ગયો. મેં મારા રચેલા હપ્દર—હુલાસ તથા જમાનાનો જરૂરનાં પુસ્તકો તેઓને બેટ કર્યા, અને તેઓએ પૃથ્વીની પ્રદક્ષિણા નામનું પોતાનું પુસ્તક પોતાના કેપટાઉનનાં શીરનામા સાથે મને આપ્યું. અને જણાવ્યું કે, તમે હવે પછી જે પુસ્તક લખો, તે મને જાપવા અગાઉ જોવા મોકલાવશો, તો હું મારા તરફથી તમોને ઘટતું ઉત્તેજન જરૂર આપીશ.

એ ઉપરથી મેં સોનરી સખકનાં કાવ્યો જે કુરઆને શરીફનાં નાનાં નાનાં સુરાનાં તરજુમાનાં હતા તે બતાવ્યા, તે તેમણે જોયાં અને ત્યાર પછી પોતાના તરફથી ખલીફાની તવારિખનું પુસ્તક લખવા ફરમાસ કરતાં કહ્યું કે જો તે ગ્રંથ મને પક્ષપાત વગર તમે લખી આપશો, તો રૂ. ૨૦૦૦) બે હજાર હું તમોને આપવા બંધાઉં છું. પણ તે કામ મેં તરતમાં કરવા માથે લીધું નહીં. કારણ કે ખલીફાઓની તવારિખનું પક્ષપાત વગરનું એકે ઉર્દુ પુસ્તક મેં વાંચ્યું નહોતું. પરંતુ પાછળથી લખવા મેં ઇચ્છા દેખાડી હતી. જે તેમણે કબુલ રાખી હતી.

આ પરથી મેં મુબઈમાંજ ઉર્દુ તવારિખ વાંચવાનો કરાવ કર્યો. અને તેમાં “આસમે-કુદી” નામનાં તવારિખ નવેશે લખેલા ગ્રંથ ઉર્દુ ભાષાંતર મને મુઘાં બાકર (કાળા મુઘાં)ની તજવીજથી વેચાતું

મળ્યું. અને તે વાંચ્યા પછી મને ઇસ્લામની મુંઝ ઉત્પત્તિ અને તે વખતના સજદારી કાબજાવાઓ કપટ થયા.

આ પછી “દ્વીસ્ત્રોસે બરી” નામનું એક ઉર્દુ તવારીખી નોવેલ તરતમાં જ છપાયેલું, એક ગૃહસ્થે મને વાંચી વાંકેક થવા આપ્યું, જે મેં વાંચ્યું, અને તે પછી તેનું ગુજરાતી ભાષાન્તર લખી આપવા રૂ. ૨૦૦) ખસેના ખરચે માંગણી થઈ. આ પુસ્તકમાં નામદાર આઆખાનના એક શુરવીર દાર્દ હુસન બીન સખખાહુ ઇશનાઅશરી મજહબના આલેમો સામે અને ઇસ્લામી સલ્તનત સામે કેવાં સાધન વડે લડત ચલાવી છે. તેનું વરણન રસીકતા અને ખેંચાણુ-કારક કલ્પના વડે, કોઈ આલાક મુનશીએ ઇતીહાસનાં બનાવ સાથે જોડી દીધું છે. અને અબ્બાસ કીસ્સા તરીકે મુસલમાનમાં નાં આઆખાનનાં ઇસ્માઇલી શીરકાની તોહીન કરી છે; કે તે ઉપરથી નવા ઇશનાઅશરી પક્ષમાં તેની તરકડીની ગણતરી કરનાર એક ગૃહસ્થ જેનું નામ જાણીને અહીં નથી લખતો કે નથી તેઓ કામની ખફ-ગીમાં આવી પડે. તેમણે મને એક બુક ગુજરાતીમાં છપાવવા ઉશ-કેર્યો. પરંતુ મારામાં પક્ષપાતી (મજહબી) વિચારો રહેવા નહોતા પામ્યા, પછી એ કામ ઉઠાંછળાં પગલાં તગીકે મેં સારી લાગણીથી સ્વીકાર્યું નહીં!

છેલ્લે મને ઇસ્લામની સામાન્ય સેવા કરવા હિંદી પંથ નામનાં અઠવાડીક રમુજ પેપરમાં જે જે તંદ્રા મળતી, તે લેતા અને સંતોષતો કદાચ રોહંદા પેપરમાં ચરચા કરતો. આવા પ્રસંગો નાં આઆખાન સાહેબે દેલ્હી ફરખાર પ્રસંગે યાદગાર ભાષણમાં પરદાની રૂદ્ધ વિરૂધ જે વિચારો જાહેર કરેલા, તે મુસલમાન પ્રજામાં

બણી જ અળચેળી સાથે ચરચાવા લાગ્યા અને “મુઝ સમાચાર”
 માં મેં કુરઆને શરીફની પરદાની બાબતની જે આયતો મને જણાઈ,
 તે મેં જાહેર ચરચા માટે નાં આગાખાન સાહેબનેજ પુછી, અને તે
 ઉપરથી મુસલમાન પ્રજામાં એ ચરચાપત્રે ખલલભાટ મચાવ્યો હતો.
 જુદા જુદા ચરચાપત્રનાં લખનારાઓએ તેના જવાબો લખ્યા હતા.
 અને આખરે “સમાચાર”ના અધિપતિએ એ ચરચા બંધ
 રાખવા જણાવતાં કહ્યું હતું કે, જે હવે તમે જવાબ આપશો, તો
 મારામારી થવાનો સંભવ છે, અને લખનારાઓ અંગત આલમોચ
 કરે છે, માટે હવે બંધ રાખો તે ઉપરથી એ ચરચા મેં બંધ રાખી
 હતી. અને તે વખતે મેં મહારં તખ્તલુશ પ્રથમ “ઇસ્લામી દરઆ-
 નોનો ખરો અર્થ થયેલો ચાહનાર” એ અને પાછળથી બીજા ટુંકા
 નામથી ચરચા ચલાવી હતી. અને તેવા સંજોગમાં મને
 પાછું અમદાવાદ રોકાઈને વરતેજમાં જવાનું થયું. અને મારા
 ઉપર ધંધાને લગતી આવી પડેલી જવાબદારીનાં લીધે, હું પાછો
 મુંબઈ તરફ વળ્યો નહીં. જે કે મને ઇશનાઅશરી જમાતના ધણુ
 મહેરબાનોએ પાછો તેડાવવા મદદ આપવા કામજો લખ્યા, પણ મારા
 માતા પિતાની સેવાનાં પણ કારણે હું વતનમાં રહેવા મક્કમ થયો.
 અને તે ઉપરથી હું ભાવનગરમાં મારી નોકરી દરબારી ખાતામાં
 થવા ફટલીક ફાશેષ કરી, પણ તે માટે ધીરજની જરૂર લાગવાથી
 તથા ભાવનગરમાં શિયા ઇશનાઅશરી જમાતવાળા આવેવાનો મને
 અહતા હોવાથી, જમાતના અગરેસર શેઠ મહમદઅલી અબ્દુલઅલી અને
 તેજના પુત્ર મીં હાજલઅલીની માયાકુસ વલણના લીધે હું વરતેજ-
 ના દરવાજે આવેલી હરજબાર્જ જમાલ રફલ મદરેસામાં શ. ૧૪)
 અહિંના માર્સીક પગારથી મુખ્ય મારતર તરીકે ગાઠવાયો. અને અહીં
 મારા ધાર્મિક જીવનનો ચોથો તબક્કો પુરો થયો હતો.

પાંચમો તળકડો—(ભાવનગરમાં.)

(વરસ ૨૯ થી ૩૫.)

આ સાત વરસનો પાંચમો તળકડો એટલે (૨૯) વરસથી ૩૫ વરસની વય સુધી હું વરતેજ અને ભાવનગરમાં રહ્યો હતો.

મુખ્યથી અમદાવાદમાં (૨) માસ સુધી મારી ત્રંકની દુકાને, કે જ્યાં મારો મોટોભાઈ નજરઅલી જુસબ હતો, ત્યાં રોકાયો. અને વેપારની ઘટતી સગવડ ત્યાં કરવાની હતી. દરમ્યાન મારા તાસુબ વગરનાં વિચારોનાં લીધે મને ત્યાં ફેટલાક મેમજુ ભાઈઓ અને સુન્નત જમાતનાં મોલવીઓની મુલાકાત થઈ અને મારી ઉપર પશુજ પ્રેમભાવથી વરતવા લાગ્યા. ધાર્મિક ચર્ચામાં તખ્તરાના કાનુનના અભાવથી મને ઘણીજ સુગમતા મળતી હતી. મુખ્ય કરીને શાહ આલમના વંશથી ઉતરી આવેલા તેમના રોગનનાં મુતવલીનાં કુટુંબી જનાય સયદ બાકરમીયાં સાહેબ, તથા જનાય જેલાની મીયાં અને મીઝ નિઝીમુદીન એ. કુરેસી અને મોલવી નિઝીમુદીન સાહેબ, તથા કવિ નનામીયાં રસુલ-મીયાં જેઓ ત્યાંની રકુલમા ખાસ્તર હતા અને પોતે મુસદ્દસે હાલીનું ગુજરાતી જાપામાં બાપાન્તર કરેલું તે જપાવ્યા અગાઉ મારા કવિતાઈ જ્ઞાન તરફ માન રાખી અભિપ્રાય માટે વાંચ્યું હતું. ઉપાંત માદા-ગારકંદવાળા ઈશિનાઅશરી જમાતનાં મશહુર સખાવતી શેઠ મોહુ-ભાઈ કાનજીનાં મિત્ર સયદ સન્નદહુસેન સાહેબની, કે જેઓની શુદ્ધી દુકાન અમારી દુકાનની બાજુમાં હતી. તેમની પશુ મુલાકાતનો લાભ પ્રાપ્ત થયો. એકદ બે વખત સાહેબજાતનાં અધિપતી

“હાજી નાજી” જેઓ મારા સંબંધિયોનાં વખતથી પોતાના મારી-કમાં મારા માટે પોતાનો અભાવ જાહેર કરી ચુક્યા હતા. તેઓ મારી હુકાને ખાસ મજલીસમાં આવવા આમંત્રણ દેવા અમરજીની ઉપજક ઈમાનદારી દેખાડી ગયા હતા. અને તેમના કાકા મીઠાભાઈ શરીફ જેમના સાથે હાજી નાજીને બહુજી મારામારી થઈ ગયેલ હતી. અને એક ખીજા ઉપર અદેખાઈ કરતા હતા તથા હેન્ડશીયો ઇપાવતા જેમાં હાજી નાજીની બદખોઈ કરવા હાજીનાં ઇપાવવાની જાહેર ખબર ઇપાવી હતી તથા ‘આદાબે મુલા મેખત’ નામની ઇશનાઅશરી મઝહબની બિખિત્સ કારકીદીના ચીતારવાળી છુક જે મુંબઈના ઇશનાઅશરી જમાતનાં આગેવાનોએ હાજી નાજીને ધમકી સાથે ઇપાવવા તથા વેચવાની મનાઈ મોકલી હતી; તે મુજબ હાજી નાજીએ પોતાની છુક જોઈને એ બિખિત્સ ચોપડી બંધ કરી હતી, પણ તેની બદખોઈના ખાતર તેમના કાકા મીઠાભાઈ શરીફ ઇપાવી હતી, તેની પાંચ નકલો અને મીઠાભાઈ તરફથી આપવામાં આવી હતી, અને હાજી નાજી વિશે મેં કવિતા તેમના સ્વજાત અને ઈર્ષાકરી લાગણી માટે રચી હતી. તે હાજીનાંમાં અપખ્યા અને કહેવામાં આવ્યું હતું; પણ એ કાકા, લાગણના કુદુંબી ખાસ-મારી જેવા તોફાનોમાં મારી મઝહબી વક્તુની ચર્ચાને છુસેડવા મેં ના પાડી હતી. ત્યાર પછી એક સ્વચ્છ આવેશ, જેનું નામ મેં યાદ રાખ્યું નથી, તેઓ પણ મળ્યા હતા. અને હાજી નાજી વિશેની દંબી ઇમાનદારી અને પોકલપણની કેટલીક વબુદ્દાર વાતો અને ખાસ કરી હતી. તથા તેની પ્રગટ કરેલી કિતાબેમાં મઝહબી વાંધા બતાવ્યા હતા. પણ માત્ર તે મેં તેમના માન ખાતર સાંભળ્યા કીધું હતું; અને એક સમય અને આલેમ શક્તનાં હોઈને રંજા કરવાની હાજી નાજીની હુકાઈ તરફ મારો સંખત તિરસ્કાર બતાવ્યો.

હતો. અને તેમના કુટુંબમાં દીવાનાપણાની હાલતનો વારસોજ આન્યો. કારણ કે એમના પિતા હીરજીભાઈ ઉર્ફે ખસ્તામીની જીંદગીમાં એવા બનાવો વિશે મને જાણ હતી. તેમ તેમના બીજા કાકા શામજીભાઈ (શામલો) જે વરતેજમાં ઘણી મુદત જમાતમાંથી ગાંડાપણાની હાલતમાં બીજા માંગીને પેટ ભરતા હતા. એ મારા અનુભવમાં હતું, મતલબ કે, મને સામાન્ય ધરસ્તામની સામણી ઉપરથી, જે ઇશનાઅસરી મજદૂર તરફ અભાવ ઉભરાયો તેનું પહેલું કારણ, એ હાજ નાજ સાહેબનેજ માનું છું.

અમદાવાદથી હું વરતેજમાં આવ્યો, અને ધાર્મિક અનુભવનાં મારા ઉત્સાહમાં હું તામુળ વગરનો થઈ ગયો. મોહોરરમમાં કુટવા પીટવાનું ગમતું નહીં. ચાલુ મીજલસમાં જવાના અખ્યાલ કરવા લાગ્યો. અને તેને બદલે મેમજી અને બીજા મુસલમાન કામ વરતેજમાં પંચમીની જાણીતી જમાએ રાતનાં મહિરુદ પઢવા જતા, તેનાં સાથે બેળાવા લાગ્યો. અને ત્યાર પછી ભાવનગરમાં આવતો, તેવામાં વડીલ પ્રજ્ઞાસભાઈનાં સેક્રેટરીપણા નીચે “ગઢિરક્ષક સભા”ના વાર્ષિક બેળાવડે દીવાન સાહેબના પ્રમુખપણા નીચે બસાયો હતો. અને તેમાં મેં મારી એક મુસલમાન છતાં અને માંસાહારી છતાં ગઢિમા-તની રક્ષા કરે” એ કડીવાળી કવિતા વાંચી સંબળાવી હતી. અને તે કવિતા માટે દીવાન બહાદુર પ્રભાશંકર પટ્ટણીએ એજ બેળાવડ-માં મારી ધણીજ પ્રસંશા જાહેર કરી હતી. અને તેથી ભાવનગરમાં મારી ઓળખાણ વધી પડી. અને જોગ, મેમજી કે ધરસ્તામી ઉપરાંત બાહ્ય, વાણીયા જેઓ પણ મને ચાહવા લાગ્યા. અને તેવા સંજો-ગમાં ભાવનગરમાં હું વરતેજનાં દરવાજે આવેલી હરજીભાઈ જમાલની ધર્મદા રકુલ”નાં મુખ્ય માસ્તર તરીકે, મારા મહેરબાન

મિત્ર કાળજીથી મહમદઅલીના ખાસ લાગવમથી એકવાએ હતો ત્યાં મને રૂ. ૨૦) વીસનાં પગારની ગણતરી મારા ખચ પુરતી કરી આપી. આવી રીતે મારું ભાવનગરમાં રહેવું થતાં, હિંદુ ભાઈઓમાં ખાસ કરીને કાવ્ય સાહિત્યના શોખીન વર્ગ ખીરાદરો શામજીભાઈ તથા દુલ્લભભાઈ નરોત્તમદાસની મુલાકાત મારા ધાર્મિક વિચારમાં ધણી છુટછાટ બતાવનારા થયા. અને ટેકરા ઉપરના મારા મિત્રોમાં મીં. ઇસ્માઈલભાઈ વલીમામદ લાખાણી, મીં. માનભાઈ, તથા માસ્તર તાજુભાઈ અને મોહી સાહેબ જનાબ ઉસ્માનમીયા તથા મેમજી ગૃહસ્થ સલેમાન ગીગાની વિગેરે સુન્ની જમાતના સમજુ ભાઈઓની મુલાકાતો અને બેઠકોથી મને ઇશનાઅશરી વિચારોમાં ભય ઉત્પન્ન થયો. કારણ કે સુન્નીભાઈઓ હં અલીની તારીફ કરતા નથી, અથવા માનતા નથી, એવું મેં ઇશનાઅશરી મઝહબનાં દરેક મુસ્લિમ આલીમોથી જણ્યું હતું. તે અહીં ખોટું પડતું હતું. કારણ કે, મોહી ઉસ્માન મીયાં અને બીજા ભાઈઓનાં ધાર્મિક વિચારો એક સરળ મુસલમાનને શોભાવે તેવા અને હં અલીનાં દરજ્જાની ગણતરી મોટી માનનારા દેખાયા હતા. વળી હું જુમા મસ્જીદનાં પેશનમાં જ જનાબ મહિબી કાજલ મીયાં સાહેબની સોહબતમાં પણ માન-પૂર્વક બેસતો, અને તેમના પણ વિચારોથી મારા મનમાં એક સામાન્ય ઇસ્લામના તરફ બધા ઇસ્લામીઓ તરફ માનની નજર ઉભરી. અને અવારનવાર હું તેઓની સોહબતમાં વખત પસાર કરતો.

ભાવનગર ખાતેનાં ઇશનાઅશરી જમાતનાં આગેવાનોમાં શેઠ અલાદીનભાઈ દેવજી તદ્દન સીધાને સાદા સ્વભાવના હતા. શેઠ મહમદઅલી અબ્દુલમુલી, દરબારી કોર્ટના જજની પદવીનાં લીધે માન-વંતા ગણાતા હતા. અને તેમની પુણ્ય મુલાકાતો અને વસવાટમાં

એમનાં ધાર્મિક વિચારો ધરનાઅશરી જમાત તથા મઝહબને અનુ-
સરનારા પણ જીંદી વિચારો નહોતા. બહુ સુરીને મળતા હતા. શેઠ
દાઉદભાઈ સરીફને ધરનાઅશરી કે ધરલામ સાથે લામણું વળગતું
નહોતું, તેઓ એક સુધાં વેઠાંતી ગણાતા, અને
મદદમાર વસુલાતી અધીકારી મી० નજરઅલી શરીફ નામણી
બી. એ. એલ. એલ. બી. એક ખુદા પરસ્ત અને સાચા અંતઃકરણ
ધરાવનાર હતાં. અને ભાવનગરની ધરનાશરી જમાતના લલાવાં જીવન
રૂપ વકીલ ફાજલઅલી મદમદઅલીની કારકીરદી ઘણીજ ઉપયોગી
હતી. ત્યારે શેઠ ગુલામહુસેનભાઈ તથા શેઠ દાઉદભાઈ પીરભાઈ અને તે
મરહુમ શેઠ દેવજીભાઈ ગુલામહુસેનના ભાઈ પીરભાઈનાં હયાત પુત્ર
હતા, તેઓ પોતાના પીતા અને મોટાભાઈ ગુલામહુસેનભાઈને અનુ-
સરવા અને ધરનાશરી મઝહબનાં પાળધ અને સાદા મિત્રાઓ હતાં.
તેમજ મદરેસાના મોઅલીમ જનાબ સદયદ યાકુબઅલી સાહેબ જેઓ
હાઈદરાબાદવાળા મશહુર આલેમ મોલવી ગુલામહુસેનનાં ભત્રીજા થતા
હતા; તેઓની સાથેની મારી ધારમીક મુલાકાતોમાં તેઓ અને અવાર
નવાર ધરનાશરી મઝહબનાં તખરરાના મારા અભાવ ભરેલા વિચારો
માટે રોકતા, અને ઈમામે ગેબની માનીનતાના મારા દયુપયુગબાને
મક્કમ કરવામાં ઘણીજ કોશિશ કરતા. અને તેમ કરતાં ઘણા વખત
તેઓની મારા પ્રત્યે માયાળુ લાગણીની કદર કરીને એમના વિચારોને
માન આપેલા. પરંતુ મને એક એવી હવા લાગી ગઈ હતી કે, તખ-
રરાના કાનુન અને ગેબ ઈમામની માનીનતા વીશે, પહેલો શક
દુર થવા પામતો નહીં આ વખતમાં અમદાવાદથી હાજી નાજી
પણ પાંજ ભાવનગરમાં પોતાના પગ પેસાગે કરવા લાગ્યા. અને
તેમના ભાવનગરમાં આવીને વસવા પછી મારી બેઠક શેઠ દાઉદભાઈ
પીરભાઈનાં મકાનમાં વેરાઈ મી० ફાજલઅલી મદમદઅલી, મી०

રીક્ષાસેન મુશ્કમકુસેન, મીન જમન અલીભાઈ ધોલેસામજી, મોતી જનાબ વાકુબખાઈ સાહેબ, મીન જમાલભાઈ બાકુલ અને મીન નામ્માણીની હાજરી વચ્ચે ધારમીક તકરારો અને સંબંધ વિલાક મનથી થતાં અને “ધૂલેવન-કલ્લખ” તરીકે અમે સતત આપાર વાળે બહુ કરીને હમેસાં છુટા પડતા અને નવ વાગે રાતે બેળા થતાં.

હાજી નાજી સાહેબ પણ ક્યારેક ક્યારેક બિરાજતાં અને ચરચા થતી જેમાંથી મારી તખ્તરરા ની ચરચાનો જવાબ સનદ સાથે મને કોણ ઠેકાણેથી સંતોષકારક મળતો નહીં હતો, છેવટે એક વખત એક “ફરીદુદ્દીન” નામના આલેમ મુસાફરે એ સવાલનો જવાબ આપવા બીડું ઝડક્યું. અને મહેરસાના મકાનને લગતા માળ ઉપર અમે બીજા કેટલાક ધરનામસરી ધમાનદાર ભાઈઓ સાથે, એ હઝરત પાસે તખ્તરરાના સવાલનાં નિરાકરણ માટે ગયા. અને ત્યાં તેઓ સાહેબે ઘણા આડંબર વચ્ચે મારા પાસે સવાલ માગ્યો, ને તે મેં ઘટતી સરળતાથી રજૂ કર્યો. ત્રણેક કલાક વાતચિતો ચાલીને છેવટે “કોઈને પણ ભુરું કહેવું. એ કોઈપણ ધર્મની નીતિ નથી, તો ધરલામ જે ખર્ચા કરતાં ચડીયાતો છે. તે કેમ કહીશે?” આખરે આ સવાલ પરની મારી મજબુતી જોઈ, એ જનાબ ફરીદુદ્દીન સાહેબે એક પકિત કરી કહ્યું કે—“હું એનો એવો તરસ જવાબ ધજરાઈમના કાનમાં કહું છું કે, જે પછી તેઓ પોતાના તખ્તરરાના સવાલ માટે સંતોષ જાહેર કરશે.”

આ પછી મને નજીક બોલાવી કાનમાં આહીરતે કહી દીધું કે—
 “ભાઈ સાહેબ ઈન લોગું કે સામને મેરી ધજત રખલો”
 તુમારા સવાલ ઉમદા હયે, અહિર ઉરકા જવાબ મેરેએ અચ્ચ નહીં દો સંકતા.

આ ઉપરથી મેં બેઠેલા ઇશનાઅશરી જાણીતા બાપ વચ્ચે કહી દીધું કે—“હા! જનાબ ચે જવાબ તો બહુત ઉમદા હયે. અગર આપ અસસા આલા દરજ્જેકા જવાબ રખતે હયે, તો પહેલે હિસે કયું નહીં ફરમાયા?”—સુબહાન અલ્લા!!

આ રીતે એ હઝરતની જાહેરમાં પ્રસંશા કરાવીને બીજી કેટલીક વાતચિતો પછી, ત્યાંથી વીસરજન થયા, અને તે દીવસ પછી સેવક તો તખ્તરેશના સવાલને જ્યાં ને ત્યાં ફરી પુછવા લાગ્યા, અને તે સાથે એ તખ્તરેશ “જનાબના મકાન”માં ન બોલાવવામાં આવે, તેવો મંદાબસ્ત જમાતનાં આગેવાનો હસ્તક કરાવ્યો, અને હાજી નાજી પ્રાહેબે પગ પછડાયા, પણ પોતાને તેનો જવાબ આપવાનું કહેતાં, તેમણે પગે કમાંડ વાળ્યું કે—“હઇદ્રાબાદવાળા જનાબ સમ્પદ મોલવી યુલામદુસેન સાહેબ પધારે, ત્યારે એનો જવાબ આપણે સતોપદ્મરક મેળવશું.”

ત્યાર પછી મારા વિચારોમાં સંગીન ઉમેરો ભાવનગરમાં સુન્નત પ્રમાણેના પધારેલા આલેમ જનાબ જુખારીમીયાં સાહેબની વાયેઝો ઉપરથી થયો હતો. અને તેમની વાયેઝમાં એવી અમતકારીક અસર મને પેદા થઇ કે, હું ઇશનાઅશરી આલેમોના ઘણા વરસથી વિચારો પ્રાંબળતો, તેમાં એકની એક બાબત સાંબળતાં તેથી મિઠાસ ન આવતી, અને હું અખાડા પણ કરતો, પણ જુખારીમીયાંની વાયેઝો પ્રાગલ્ભટ (૩) અઠવાડીયાં સુધી સાંબળી, જેમાં મહિલાના રૂમીની મનસવીનાં સિધાંતો એવી ઉમદાઇ સાથે કહેવામાં આવતા હતા કે, મારો સુન્ની, શીયા મતનો મતબેદ નીકળી ગયો, અને ઈસ્લામ અને તેનાં ઉમુલ્લ પર અને તેનાં દુનિયાનાં એકત્રીત ઉંઝાણ

તરફ પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો. અને મેં જનામ જુખારીમીયાંની ખીલ-
મતમાં જવા આવવાનું ઇચ્છ્યું. અને તે મુજબ તેનાં ભાવિષ્યની મદદ
વડે હું તેમનાં રૂબરૂ ગયો, અને તેમનાં ભાવિષ્ય તરીકિની લાગણી
વડે માન સમજ્યો, પરંતુ તેનો અર્થ ઇશનાઅસરી જમાતનાં સાંકડી
દ્રહીનાં પક્ષપાતભરી તાલીમનાં ખોળ લાઇઓએ, જુદો કરીને મને
ઇસ્લામની એકત્વતા ઇચ્છનાર તરીકે જાહેરમાં ન રહેવા દેવાતો
જુમાટો ઉભો કીધો, અને તેથી મારે ઇશનાઅસરી મઝહબ પાળનાર
તરીકે જાહેર કરવું પડ્યું. અને તેમ થતાં ભાવનગરની ઇસ્લામી
પ્રજા માટે ઇશનાઅસરી મઝહબની વધુ સાંકડી વલણની ખાત્રી થઈ.
ખોળઓ આ દોષ મારી ઉપરજ દોળવા માંડ્યા અને આવીજ સ્થિ-
તીનો આ ખીળે દાખલો હતો, પ્રથમ મુંબઈમાં બાબી પંચવાળાની
સોહબતમાં જવા આવવાનો હતો, ત્યારે ખીળે જનામ જુખારીમીયાંની
સોહબત માટેનો હતો. આ સ્થિતી રજુ કરતાં મારે સ્પષ્ટ કરવાનું
છે, તે એ કે મારે ઇસ્લામની સત્ય તાલીમ અને તેનાં ઉદ્દેશનું જીવન
ક્યાં છે ? તે ખાસ ગણવાનું હતું, જે મને ઇશનાઅસરી મઝહબની
કીતાબોમાં અને આલીમો અને મુસ્લાંઓની વાચેજોમાં મળવાનું
દુર્લભ લાગતું હતું. કારણ કે તે બધામાં મને ખુલ્લો પક્ષપાત અને
ફેસલાવનાં રજકણે બેળસેળ હોવાથી તથા ઇશનાઅસરી મઝહબ
સ્થિતીનાં લીધે મારી ગુચવણ ઉઠી નહીં, અને મારા ઉજ્જવ નીચેનાં
કાવ્યની કડીઓમાં હું ઉચારતો હતો.

કયા કદું કોઈ ધર્મ સમજાત નહીં !

દીલમે શક છે, વોહલી હટાત નહીં !

દીલમે આતા હથે કે મય સુન્ની બનું !

તાઅન શિયુકા સુન્ના બતા નહીં !

એક બાબુ ઇશનાઅસરી ખોળ બાઇઓની આંખોમાં ફું ખટ-
 કતો હતો. ત્યારે ખીજી બાબુ બાવનગરની કુલ્લે ઇશનામી મળતમાં
 આરં નામ માનીતું થયું. જનાબ બુખારીમીવાંની મુલાકાત પછી
 ટોચે ટોચાં મુસલમાન બાઇઓ, મેમલુ, સિપાઇ, અમરણ અને જેવા
 આવતા. અને મુસાફરો કરી મુખારફી દેતા, કારણ કે મેં ઇશનાઅસરી
 વિચારો ફેરવ્યા હતા અને સુન્ની બાઇઓની તાસુ'મ વખતની લામણી
 હો અલીની તારીફ સાંભળવાથી પસંદ કરેલી જાહેરમાં આવી હતી.
 અને તેની દલીલ જનાબ બુખારીમીયાં પાસેની મારી આવજવ અને
 અદખો આદાબ હતા પરીણામે મુસલમાન આગેવાનોમાં મારે માટે
 માનની તજનીજ થઈ. અને જે દિવસ પછી જુમા મસજીદમાં
 જુમાની નમાઝ માટે મારે ઘેર આમંત્રણ આવ્યું, અને એમ નકી
 થયું હતું કે, જુમાથી નમાઝ પછી કવિ ઇબરાહીમને બાવનગરમાં
 વાજતે ગાજતે ફેરાવવો. કાઇએ મીઠાઇ વહેંચવાનું મ મે લીધું,
 કાઇએ વાળંગાળનો ખર્ચ કબુલ્યો. અને આ બાબતમાં જનાબ મેજર
 સાહેબ જે ઘણા જુરસાદાર ધાર્મિક લામણી ધરાવતા હતા, તે તથા
 ખીજા કેટલાક ભયક આગેવાનોએ ઝુંડા ઉપાડવા નકકી કર્યું હતું.
 ફું આ વિગત જાણ્યા પછી મારા ખોળ બાઇઓ અને આગેવાનોને
 ધાર્મિક દુખાટમાં મહેલું રહેશે, એમ સમજીને મેં જુમા મસીદમાં
 જવાના અખાડા કીધા. અને મારા ઉપર નાંખેલી ફરજ તરીકે મેં
 એક જાહેર ખખર છપાવી કે, ફું ઇશનાઅસરી મજલુમ્મર કાયમ છું.
 આથી આ હીલચાલ દખાઈ ગઇ. તોયજી મુસલમાન બાઇઓએ મારા
 તરફ પ્રેમભાવ ઓછો કર્યો નહીં.

આ મારી હીલચાલથી બોળ અને બીજા ઇસ્લામી મુજબી ભારે ચર્ચા ચાલી રહી. અને મને ઇશિનાઅશરી આગેવાનો તરફથી લખનો અને કરબલા તથા નજ્દ મોકલાવી, ત્યાંના આલેમો અને ત્યાંના મુઝનહેદાથી મારી શંકાનો ખુલાસો થવા ચળવળ ચાલી, પણ આખરે નજ્દમાં હેદ્રામાદવાળા આલેમ જનામ મોલ્વી ગુલામ હુસેન સાહેબ પધારનાર હોવાથી, તેમના રૂબરૂ ખાસ મારી શંકાઓનું નિવારણ કરવાનું તરત વેળા ડેરાવ્યું, અને ત્યાં સુધી બીજી હીલચાલ મોકુફ રહી.

દરમ્યાન થોડા પ્રસંગ ટાંપી લેવા વગર રહી શકતો નથી કે, વખતે જાગલઅલી મહમદઅલીનાં ઘેર એક રાત્રીએ આફ્રિકાવાળા નયુભાઇ પ્રેમજી આવેલા હતા, તેમનાં લીધે હાજી નાજી અને બીજા ભાઇઓ શેઠ દાઉદભાઈ પીરભાઈ, શીદાહુસેનભાઈ ગુલામહુસેન, મોલ્વી યાકુબઅલી સાહેબ, જમનઅલીભાઈ વિગેરે ભાઇઓની મંડળી મળી હતી. તેવામાં હાજી નાજીથી મારા એક પ્રશ્નનો ખુલાસો હાજી નાજીએ કરવા માથે લીધું, અને તેમનાં વાયેત્રી ઘોરણનાં લંબાણ ખુલાસામાંથી જ્યારે કંઈ પણ તત્વ સિદ્ધ થયું નહી, જે પ્રશ્ન કુરઆને શરીફની એક આયાત બાબતમાં હતો કે ખુદા ફરમાવે છે કે—

આયાત—“યહદીલાહો બેનુરેહી મંય શાઓ.”

એટલે—જેને હું ચાહું છું, તેને મારા નુરવડે હિદાયત થાય છે.

આ બાબતમાં હાજી નાજી સાહેબનું આલીમપણાનું અબીમાન દેખાઇ આવ્યું, અને બેલસ કરવાની આલેમાના પદ્ધતિની ગેરહાજરીમાં સાંભળનારાઓએ તેમને ખુલા શબ્દોમાં કહી દીધું કે, તમારી જાપાવેલી કિતાબોનો જાંડાળ જોતાં, અને તમારી દલીલો સાંભળતાં

અમને જણાય છે કે, કવિ સાથેના તમારા વાતચિતના મુદ્દામાં તેઓ માનવકુદરેસી અને ઉર્દુ કિતાબોના ઉતારા કરવા સીવાય, તેઓ કંઈ સર્જનપણું ધરાવતા નથી. આમ થવાનું કારણ એ હતું કે, મુદતની બાબત કરતાં બીજી વાગેઝી તબીયતનો ઈલ્મ દેખાડવા મંડી પડતા, અને જ્યારે પ્રશ્ન ઉદ્ઘાટનમાં આવતો, ત્યારે “સહવાત પદામવાની ટોંગી રૂઢી પેશ કરતા; પરંતુ આખરે જ્યારે તેમને એજ પદ્ધતિના ઉપયોગીતાના ગેરફાયદા જણાવ્યા, અને તેજ રૂઢીમાં જવાબ આપવામાં આવ્યો. ત્યારે ખાનગી રીતે એઓ એકમાર્ગીપણું અખતીયાર કરવાની બાબતનાં લીધે, તેઓ બેહસ કરવા માંગતા નથી. એવો ડાળ કર્યો.

એક બીજા પ્રસંગે રોક દાઉદલાઇ પીરબાઈનાં મકાનમાં રાતનાજ પ્રસંગે હમેશનાં બેસનાર લાઇઓની હાજરીમાં મેં એક કુરઆન શરીફની આયાતની હકીકત રજૂ કરી હતી કે “હાજા સેરાતો અલ્લ-ય્ય મુસ્તકીમ” એમ કુરઆને શરીફમાં છે, તેનો મતલબ એ છે કે— આ રસ્તો મારા ઉપર ડ્રૅ છે “પણ એ આયાતમાં એમ વંચાય કે “હાજા સેરાતો અલીયુન મુસ્તકીમ” તો “સીધો રસ્તો અલી ઉપર ડ્રૅ છે” એમ થાય. અને આ ફેરફાર દરફતો નથી પણ માત્ર અલ્લય્ય શબ્દ ઉપર અરબી કાયદા મુજબ “એ જખર” રાખેલા છે, તેને બદલે બે પેશ રાખવામાં આવે, તો “અલી ઉપર સીધો રસ્તો છે” એમ થાય. વળી કુરઆન શરીફ નાઝીલ થયા પછી ઈમામ જાફર સાદિકનાં ઝમાના સુધી જખર, જેર, પેશ મુકવા વગર કુરઆન પદાર્થ હતું. અને પાછળથી ઈમામ જાફર સાદિકનાં જમાના બાદ ઇસ્લામી આલેમોએ કીરાત મુકરર કરી, અને તે વખતથી જખર, જેર, પેશ મુકાયા. હવે એ રીતે કીરાતની મુકરર સ્થિતીની કરવાવાળાઓનો જમાનો

ખતી ઉમયથાના વંશજોના હાથમાં ખીલાફત, રૂઢી તેથી હતો, અને તે વખતે માત્ર એ પેશના બદલે જબર મુકીને અહીં નામથી કુરઆને શરીફમાંની આ વિગત ઢાંકી દેવામાં આવી હોય, તે તે વખતનાં ઈમામની મસ્લહતભરી ચુપકીદીના લીધે નવાઈ લાગતી નથી. માત્ર આ મુદ્દાને હાજી નાજીએ ખાલીસ દીલથી સાંભળ્યો, અને મને મુખારકી આપી કે “જે મારા ને તેમના સંબંધમાં આ પહેલોજ અને છેલ્લો વકત હતો, કે એમ હાજીથી કહેવાયું કે—“કુંઠા ઈસ્ને પાયા.” એ મુજબ તમારી હક રસ્તાની શોધને મુદ્દા પોતે રરતો ખતાવે છે. વળી ટેકામાં જણાવ્યું હતું કે—જનાખ મોલવી ખાકર મજલસી અ. ૨૦ ની એક કિતાબમાં મેં વાંચ્યું છે, કે હુજ્જાનાં મુદ્દકમાં હઝરતનો એક બાવીક ને આબેમ હતો. તે આ આયાતને તમોએ કહી, તેમ “હાઝા સેરાતો અલીયુન મુસ્તકીમ” એમ વાંચતો હતો. અને આ હકીકત તે પછીનાં રાહેનગતનાં અંકમાં તેઓએ દરજ કરવા ચાહી છે એમ જણાવ્યું હતું.

ત્રીજી એવીજ એક બેડકમાં દિવસનાં ચાર વાગ્યા પછી, કોઈ સખાસર હાજી નાજી મને વકીલ રાજલઅલી મહમદઅલીને ધે- બેગા થયા હતા અને તે વખતે ત્યાં મી. ૦ નાથાણી પણ મોજુદ હતા. હું મનશવી મવલાના રૂમીની વાંચતો હતો. અને તેમાંના ૬૦ અ. ૧ ની તારીફના ઉમદા સખુનો તાજુખ તરીકે હાજી નાજીને મેં જણાવ્યા કે:—

દર સુજઅત શેરે રખ્યાં નીસ્તી !
દર મુરુવ્વત ખુદ કે દાનદ કીસ્તી !
દર મુરુવ્વત અખરે મુસાઈ ખતીહ
કામદજ કે ખાનો નાને એશખીહ

પણ તેઓએ મનશવી તરફનો અણુગમે એટલા માટે રજુ કર્યો હતો કે, રૂમીએ તો ખલીશઓની પણ તારીફ કરી છે, તે સળવાર નથી. કારણ કે તેઓએ હૃદય અલીની ખીલાશતનો હક છીનવી લીધો, અને પોતાના ખીલાશતના વખતમાં હઝરતઅલી ઉપર તોહમત નાંખી હઝરતના હાથ બંધાવ્યા હતા.

હાજી નાજની આ પક્ષપાતી અને ખાત્રી વગરની વાતને મેં કાપીને જોશમાં કહ્યું હતું કે, -મવલાઅલી કે જે ખુદના શેર હતાં, અને જેની શાનમાં “લાફતા ઇટલા અલી” મશહુર છે, તેના કોઇ હાથ બાંધે, અને તે ખીલાશ લેવા માગે, તે ખાગ ન આપે, એ વાતને હું ખીલકુલ ખરી માનતો નથી. કારણ કે તેઓ તો ચાહે તે કરવા મુખત્યાર હતા. અને અલીને હું એવા માલિકને મુખત્યાર માનું છું કે, તેના હાથ બાંધવા વિગેરે વાતો તેમની માર-ફતની નબળાઈ છે. અને તેમની શાનનાં ખિલાફ છે. તેના હાથ બાંધવાની હકીકત કહેનાર પણ કાફર મલઉન છે! મારો ઇવ ઉશકે-ર, પડો, એટલા માટે હતો, કે હું અલી વિશેની ઉમદા અને શાન-દાર તારીફ મુન્નત જમાતના આલેમો પરાપર કરે છે. અને ઇતેકાદ પુર્વક એમની ખુદરખી ખલીશઓ કરતાં વિશેસ માગે છે. અરુક તેઓ ખાસ કારણ આપે છે કે હું અલીનો સલાહ અને મદદ વગેરે ખલીશ સાહેબો પોતાના વખતનો ફત્વમંદ કારભાર કરી શક્યા હતા; મતલબ કે હાજીનાજી જેવા આલેમની આ હાલત ઉપર અને અફસોસ થયો કે, તેઓ તવારીખની ખરી ખીનાથી ના વાદેફ અને દોરવાયલા છે. તે તેમના ઇત્મને ઘટવું નહોતું. અને અને છેવટે આ છેડછાડ વકીલ ફાજલઅલીભાઈએ મોકુફ કરાવી અને તરતમાંજ હું ફાજલઅલીભાઈ સાથે અદાર કામે ગયા.

છેવટે મારી ધાર્મિક ચરચા અવારનવાર થયા કરતી, અને તેના પરીણામે ભાવનગરનાં ઇશનાચ્ચશરી સામાન્ય ભાઈઓમાં બે પક્ષ જોવી હાલત થઈ કેટલાકો મારા સવાલની બાબતને ન્યાય દ્રષ્ટિએ પસંદ કરતા, ત્યારે કેટલાકો મારા બાબી તથા મુન્ની થવાની અફવા વિશે તરેહવાર બોલતા. છેવટે જ્યારે હંદ્રાબાદવાળા મોહી ગુલામ હુસેનભાઈ પધાર્યા, ત્યારે ખાસ આ સવાલોનો ફડચો હાથ નાથ તથા મોલવી યાકુબઅલી અને મારા વચ્ચેનો ઇચ્છ્યો. અને તે વખતે ફાજલઅલીભાઈ તથા શીદાહુસેનભાઈ અને દાઉદભાઈ પીરભાઈ પણ મોબુદ હતા.

૧—તખરરાનો સવાલ અને અસબ્યતા.

૨—ઇમામ ગયબની માન્યતા.

૩—રૂમીની મશનવી વાંચવી કેમ છે ?

ઉપલા ત્રણે સવાલો બાબતમાં મારી દલીલ તથા હાથનાથની દલીલો મોલવી યાકુબઅલીના ટેકા સાથે, અને ખાજ સાહેબોની જવાબની ઇન્તેઝારી વચ્ચે રહ્યું થતાં, મોલવી ગુલામહુસેન સાહેબે મારી દલીલો વિશે વિરૂધ જવાબો ના પાડીને. ઉતાવળી રીતથી જવાબ આપવા અગાઉ તેની ગંનારતા વિચારવાની ફરજ પડતી. અને મને કબ્જું કે—તું એ સવાલો પતે લખી મોકલાવજે, ના હું હંદ્રાબાદ જઈને. ખુલાસાવાર લખી મોકલીશ, ને તને સંતોષ રહે એમ કરીશ. એમ કહી તે ઝલજાને તે વખતે ઢાંક્યો અને મારા સવાલની આ રીતનાં વળાણુ પ્રાધા—અને હાથ નાથને ભલામણ કરી. કે—“ઇસરાલીમ કે સવાલકો તુમ ન રોકો. અહેર ન જવાબ દો—મેરે પાસ બેજો.”

ત્યાર બાદ હાજી નાજી અને મારા વચ્ચે સમજુતી અને સલાહ સંપન્નવાઈ રહે, એવા હેતુથી ખાસ જમણનાં મેળાવડામાં તક લેવામાં આવી હતી. આ રીતે મારાં ધાર્મિક જીવનની રૂપ રેખાના અંતે, મને ઈમામ ગયબની માન્યતાનો પ્રશ્ન ઉઠ્યો નહીં. અને તે માટે મારા પાસે તરતનો એકજ ધલાજ રહ્યો હતો કે, મારે નમાજનાં પાંચપણામાં રહેવું અને ખુદા પાસે ખાસ માંગવું કે, તે મને ઈમામ ગયબની હાલતની ખરી સમજ પડે અને એ માટે મેં નમાજની સુસ્તી દુર કીધી. અને તવારીખે આસમે કુશી, મવલાના રૂમીની મનશવી અને સર સયદ અહમદના બાપણોની બુકમાં વાંચન ઉપર દીક્ષ લગાડ્યું. અને બીજી બાજુ નમાજ અને નમાજે શબ્દમાં ખુદા પાસે ખાસ માંગી લીધું હતું કે—“મને ગયબ ઈમામની બાબતમાં ખરી સમજ મને મારી હયાતીમાંજ મળે! શું હું એવો “કમનસીબ કે કોઈ ઈમામની મોબુદગીનાં વખતમાં હું ન જનમ્યો? “કે, જેમનાં દીદારથી અને ખીદમતથી મુશરરફ થવાય! અહાહા! એ “ઝમાનો ક્યાંથી હોય કે, હું ઈમામની હજુરમાં હોઉં, ને એમનાં “પવિત્ર વચનો હું સાંભળતો હોઉં. મારી આતમન્નાની બહેતર હાલત “અહીં લખી રજુ કરું, તે કરતાં તે માલેકે મુખ્તાર બહેતર બાણનાર છે, હુંકમાં મારી આ જ્ઞાસાના પ્રકરણમાં ક્યારેક એમ વિચાર થઈ જતો કે, જે ઈમામ દુનિયામાં ન હોય તે દરલામના નામથી ખુદાઈ હિદાયતનો અર્થ કાંઈ વિશ્વાસપાત્ર નથી કારણ કે ખુદાઈ હિદાયત નું સુકાન કરેખલા કે નજીકમાં જે મુઝતબુદ્દીનાં હાથમાં છે, તે જેતાં તો, પરદેશના ઈમાનદારોની હાલત એવા મુલ્કાંના હાથે ચગદાઈ જાય કે, ખુદા જે હિદાયત માટે ખાસ પયગમ્બરો મોકલતો રહે, તે આવા ઘણાજ પાળી જમાના માટે, બેદરકાર રહે, તો તે ખુદાની મનુષ્યો ઉપરની કૃપાથી ઉદ્દતું છે. જનાબ રસુલે ખુદા—રહેમતુલ લિલ

આલમીન એટલે આખી દુનિયા ઉપરની રહેમત છે, તેનો અર્થ એવો કે હાથ નાથ જેવા કામમાં પેલા પડેલાઓ, પોતાનીજ મતલબ સારે. કાળા જેવા દોઢ ડાહ્યાઓજ ઇસ્લામનો ખરો અર્થ કરે, તેને રોકનાર કે અટકાવનાર અથવા તેની ડંકાસો જેવા પોકલ ઉપદ્રવોનોજ ઇસ્લામ મોહતાજ છે? શું ખીજ શીરકાના આલેમેએ પોતાને ગમ્યું, તે શીઆમ્યું, એજ ઇમાનદારોની વહે થાય? એવો ઇસ્લામ ખુદાએ મોકલ્યો. કે જેનો કાઠ મુકરર ધણી ધોરી નહી. ઇસ્લામના ઉસુલો કે, કુરઆનનો ગમે તેવો અર્થ થાય, તેના માટે કાઠ ખુદાનો પ્રતિનીધી મોજુદ નજ હોય? અને હોય તો તેને આવા જમાનામાં ગયળ રહેવાનું કારણ શું? અને આવી અંધા-ધુધીની હાલતમાં કયામતની જવાબદારી આકરી ગણાય, એ ઇન્સાફ છે? શું મહેંદીનાં ઝડુરનાં દિવસો હજીપણ કાઠ વધુ ખરાબી સુધી ફેટા છે? ગમે તેમ હોય, પણ હે! ખુદા! મારા ખરાં દીલની લાજ-ણીને ખાતર અને તારી દયાના સાગરને એવી રીતે ઉછાળ કે, માફ ટવળી રહેલું જગર શાંતી પામે! મારી હયાતીના દમ પુરા થાય તે અગાઉ. મને તારી કૃપાના બિંદુ નશીબ થાય,—ઈમામ મહેંદીનાં દીદાર ઈનાયત થાય!!!

મારા આ ધાર્મિક જીવનના છેલ્લા વલખાંની હાલતમાં ઈદન મુબારક દિવસે શેલારશા પીરની દરગા આગળના મહેર રસ્તેથી પસાર થતાં એક દોડતા ઘોડાની અડફટમાં હું એક પથ્થરનાં ઓટલા સાથે અફળાયો માફ માથું નાગિયેરનાં માફક અડડયું. અને તરતજ હું બેહોંશ થઇ ગયો. મારા ડાબા કાનમાંથી પુષ્કળ લોહી વહ્યું, અને મને મારી બેલાન હાલતમાં દરબારી ઇસ્પીતાલમાં લઇ જવામ આવ્યો. અને ત્રીજે દિવસે મારા બિજાનાની આસપાસ પોલીસ કોન્સ

ટેમણ તથા એક આરણ્ય છોકરાને અને મારા માળાપ તથા બાઇ-
ઓને વીંટળાયેલા જોયા; હું સમજી ગયો કે મારી છેલ્લી ઘડી છે. મને
પુછવામાં આવ્યું કે—“આ છોકરાએ તને ઘોડાની અફટમાં પજા-
ડ્યો કે?” મને તે શંકા નહોતી રહી, તેથી મારા મરણ વખતે
ખોદું : બોલી કાઢને ફસાવવાનું મને ગમ્યું નહીં. મને કેટલીક
હા, પાડવા માટે કાશૈશ થઇ, મેં નાવાકેરી ખતાવ્યાથી, તે છોકરાને
પોલીસે છુટો કીધો. અને તેનીજ દુવાથી જાણે કે હું, પંદર દીવસ
અંદર સાજો થઇ નવી જીંદગી ભોગવવા મારા ઘેર આવ્યો. આ
માંદગી વખતે જજ મીં મહમદઅલી અબદુલઅલી અને વકીલ
ફાઝલઅલીબાઇએ મારા ઉપરના તેમના અથાગ પ્રેમના લીધે લીધેલી
તસ્દીએ મારી જીંદગીના દીવસોમાં બુલ્લી ન શકાય, એવો મને
કહી બતાવ્યો છે.

આ ઘડો લેવા જેમ જેખમમાંથી હરતો ફગતો થતાં, મેં આઠ
બાળામાં કવિતા લખી, જે આ નીચે ખાસ મારા ઉદ્દેશો અને
અને માન્યતા તરીકે રજુ કરું છું—

કવિતા.

ચેતોને હે આદમ ! તમે ચેતી ચેતી.....ટેક

દુનિયાને ભરોસે ન કર કામ જરાતું;

કારસી.—કે નીસ્ત પાથેદાર ધ' ગતી ગતી!...ચાહોને

શીદ વ્યર્થ કરો વાદ ખુદાને પીછાણવા;

સંસ્કૃત.—વેદેસુ શક્ત્યુચ્ચારણં નેતિ, નેતિ !...ચાહોને

બોલી ફના એ બાળ, બુવાનો, બુઢા, મુણે;

મરાઠી.—કોનાજા નહી સોડજાર મી થેતિ થેતિ!...ચાહોને

ધમ્મ આળમુ નકામો ગુમાવોછ વક્ત કાં?
 ઇંગ્લીશ.—સેકંડ યુ ક પાસ્ટ હુ પ્રેટિ, પ્રેટિ!...ચાલોને
 વાવો જો ખંતથી તો લલ્લો અંત લાલનું;
 ઉર્દુ.—અયસી કરો જહાનમે ખેતિ, ખેતિ!...ચાલોને
 આપીશ હું દગો નકી આખર તને આદમ;
 કચ્છી.—દુનિયા હસી વિનેતી હી, ચ્યેતિ ચ્યેતિ!...ચાલોને
 પંદલો ન છોડ પાકો કદી એહલે ખયતનો;
 અરબી.—કાલઃ રમુલ જન્નતો ખેતિ, ખેતિ !...ચાલોને
 ઇલરામ કામનું નથી પુર આ જુવાનીનું;
 ગુજરાતી.—મુઢી જશે નહી કદી બહેતિ, બહેતિ...ચાલોને

મહારો ધાર્મિક વિચારોનો ધખારો.

આ માંદગી ગોયા માર એક મૃત્યુ હતું અને હું એમજ
 સમજતો હતો, કે મને નવી જીંદગી પ્રાપ્ત થઈ છે. અને તે એવી
 યાદ સાથે કે, તું ક્યારે મરી જઈશ તેની તને ખબર પડનાર નથી.
 માટે હવે પછીની જીંદગીના કલાકો એવા બનાવજે કે, તને મરવાનો
 ભય મરી અને આનંદ રૂપ લાગે! મરવું એ તો સાઈ હોમજ કેમ?
 તેમ તે આનંદ રૂપ લાગે શાનું? આ પ્રશ્નોનો જવાબ મારા અંત-
 રાત્રમાથી એજ મળ્યો કે, જીંદગી અને દુનિયામાં આનંદ જેવું બધું
 હોવાય છે, કે જે તારા સાથે ટકનાર નથી. પણ તું જો મરી જવા
 પછી કોઈ પણ જાતની જીંદગી ભોગવનાર છે, તો તેને માટે મુક્તિ
 મેળવવી હોય, તો મોતનાં સ્વરૂપને ઓળખ, તોજ મરી જવા પછી-
 ની જીંદગીનું જીવન નકી કરી શકાય. અને દુનિયામાં ધર્મ હોવાનું

આ એકજ સંગીન કારણ છે. જે કોઈપણ ધર્મથી મરણ પછીની જીંદગી વિશેની ખાખતોનો અનુભવ જીંદગીના દિવસોમાં ન કરાયો હોય, અને નાહકના ખીરાવનારા ફાયદા વડે ઇન્સાનપણું ગુંગળાવી નાંખે, તો પછી તેને ધર્મ કહેવો, એજ અધર્મ. આ રીતે મારી નવી મજેલી જીંદગીની શરૂઆત મેં મારા આગલા અનુભવની સાંકળ વડે બેધડક કરવા માંડી.

વેદાંત માર્ગમાં પ્રવૃત અભ્યાસીઓનું જ્ઞાન જે કે ધણુંજ હિતમ દેખાતું, પણ એ ન ધણીયાતા ખેતરની માલેકી ધરાવનારા-ઓની શીલસુશ્રીમાં શેરહોદડર (ભાગીદાર) થવાનું, અને ઇસ્લામના છેલ્લા જુગનાં સિધાંતોથી આગળ વધવાને બદલે પાછા વળવાનું લાગવાથી પસંદ આવ્યું નહીં. ખ્રિસ્તી, તથા યહુદીની હરોળમાં મહુમદીની પણ હાલત તરીકે, કોઈ મુકરર ધણીપતાની વિગતની ગેરહાજરી પણ, અને તેટલીજ મુઝાવનારી લાગી, અને ઇમામ મેહુદી જે ઝડુર ફરમાવે, તોજ આ બધી ફરીયાદોનો જવાબ થઈ શકે ? પણ પાછા પણ પાછો વિચાર આવ્યો કે, દુનિયાના ધર્મોમાં એવો કયો ધર્મ છે ? કે, જેનો સીધો વારસો તે માલેકે મુખ્તારનાં હુકમ મુજબ સત્ય રીતે ધરાવતો હોય ? આ સવાલે મારૂં માથું ફરી ધુમાડ્યું. ‘ક્રીમેશન’ની મુખ્ત વાતો શું હશે ? ત્યાં કંઈક એવું છે કે, તેમાં મેઝ્મર થનાર હિન્દુ, મુસલમાન, પારસી કે ખ્રિસ્તી છતાં તેઓની મેઝ્મર થયા પછીની એવી ચળવળ જણી નહીં કે, જેઓ પોતાની માન્યતા કંઈ ધર્મ સંબંધી ફેરફાર કરતી હોય, અને અંદાજથી લાગ્યું કે, “ક્રીમેશન” દુનિયામાં ભાઈચારો ફેલાવનાર “મોહક-મંડળ” છે. અને “થીઓસોફી” મંડળનાં પણ હેતુ એજ છે. “ક્રીમેશન” મુખ્ત છે; તો “થીઓસોફી” જાહેર છે, અને અંગરેજ વિદ્વાનોની

યુક્તિ પુર્વકની દુનિયાને ફાયદો પહોંચાડવાની આ રુકુઓ માટે, મને દરેક માન ઉપજ્યું. પરંતુ જનાબ રસુલે ખુદા અને હું અલી જેઓ આ દુનિયાના છેલ્લા સમયમાં “મહાન-માસ્તરો” થયા, તેની સરખામણીમાં યુક્તિ પુર્વક અને વિવેકવંતુ જ્ઞાન દુનિયામાં ફેલાવનારી શીલોસોશી કરતાં, જેઓ પરમાર્થ બુદ્ધિનાં શુદ્ધ હૃદય વડે, જુરસાદાર ઢબથી અલી ને નખીની માફક ઝળકતા ન લાગ્યા, અલી ને નખીનાં સરખું દહવત તેઓના સિધાંતોમાં હોત, તે ઇસ્લામી મેઝ્હબ, ઇસ્લામી અને હિન્દુ મેઝ્હબ, હિન્દુ નાત જાત ને વશ વરતત નહીં. આવા આવા વિચારોની ગુચવણનો ફોટો એક-મેકતાવાળો, મેં તજ દીધેલી આગાખાની જમાતમાં દેખાયો. જ્ઞાન (બજન) જેવાં ગુજરાતી ભાષાની ભકિતનાં પાઠોની શીલોસોશી “ક્રીમેશન” જેવી, મોટા કામની ગુપ્ત ધર્મવાત, અને તેના ના. આગાખાન જે હું અલીન વંશપરંપરાના છે, તેમનું મુરખીપણું! એ એક વાતો કેવી છે? તેના અજ્ઞાનપણા માટે મને દીલમાં ફરફોલો ઉપરયો. મેં જાહેર રીતે કરેલ તેની વિરુદ્ધતાના ઉભરાનો બજાપો, યાદ આવતાં મારું માથું ભમ્યું.

આવા સંજગોમાં આશા રૂપી ફિરસ્તા તરીકે, મી. દાઉદભાઈ નામનાં જંગળાર તરફ વસનારા, પણ અસલ ભાવનગર પાસે થોડા બંદરના રહીશ જે પોતાના વતન તરફ જંગળારથી આવેલા હતા. અને મારી જાહેર ચળવળનાં લીધે, મારાથી વાતો કરવી તેને મમતી, તેમની એક મુલાકાતમાં મારું નરમ દીલ જોઈને, જાણે કે હું કેમ આગાખાની જમાત તજ દીધાથી પસ્તાતો હોઉં, તેવું જાણીને મને રાતના વખતે ભાવનગરની એક હોટેલનાં બાંકડા ઉપર આપ પીતા હતા તે વખતે કહ્યું કે—“ઇબરામભાઈ તમારા જેવા ફુશીયાર માણસે ઈશનાઅશરી જમાતમાં સહી આપી એ શું?”

મેં તેના દીલની પરીક્ષા કરતાં કહ્યું કે “દાઉદભાઈ, આગા-
ખાની ધર્મમાં શું ઢંગ ધડો છે, ધરમ કયો પાળવો? શું તેની કોઈ
કિતાબ છે? નમાજ ન પઢવા, રોજ ન રાખવા તથા કુરઆન ન
પઢવું, ઇમામ હુસેનની મજલીસો ન કરવી, વિગેરે, ઇસ્લામનાં કોઈ
પક્ષ હુકમની બાબત તો તેમાં છેજ નહીં, તો વળી હિસુલેદીન,
ફુરુએદીન તો હોયજ ક્યાંથી?!

તે જલ્દા માણસે આ મારા સવાલનો જવાબ એટલો બધો
લગતો આપ્યો કે, “ઈલરામભાઈ, તમને નમાજ, રોજની કોણ ના
પાડે છે? મજલીસ ત્યાં ઈશનાઅશરી માફક થતી નથી. પણ તમારે
મજલીસમાં જવું આવવું હોય, તો કોણ જેવા બેઠું છે? આવી
બાબતમાં કોઈ પુછતું નથી. હું આગાખાની ધર્મ પાળું છું; છતાં
મજલીસમાં જઈ છું” દાઉદભાઈના આ જવાબથી મેં કહ્યું કે—“જો
એમ હોય તો હું જમાતમાં ખુશીથી આવવા માંગું છું. પણ મને
પહેલાં તો દાખલજ કરશે નહીં. મેં મારા દીલની ખરી વાત કહી.
કારણ કે તમારી જમાતનાં વિરૂધ હું બહુ જાહેરમાં બોલ્યો છું.”

“કંઈ શીકર નહી” તેમણે મને દીલાસો આપતાં કહ્યું, “નામ-
દાર આગાખાન સાહેબનો ખાસ હુકમ છે કે, મારા દરવાજા ખુલા
છે, જેને આવવું હોય તે આવે ને જવું હોય તે જાય.”

“તમે સાદા માણસ છો” મેં વધુ ઉમેર્યું. “મારી વિરૂધતા
માટે નામદાર આગાખાન કંઈ ન કહે, પણ જમાતનાં આગેવાનો
જેના હાથમાં એ સત્તા છે, તેઓ મને સારી રીતે જાણે છે. હા!
ઈસાભાઈ વારસ હયાત હોત, તો તે મને આહતા હતા.”

“તમારે કંઈ હરકત નહી” તેમણે કહ્યું “હું બરાબર તમને ઢાખલ થવા ફાંસેશ કરીશ. જો તમો હા, પાડતા હો, તો” તેથી મેં કબુલ્લાત આપતાં કહ્યું કે—“હું તમોને પહેલે મારી વાત ખાનગી રીતે મુકવા રજા આપું છું” મેં ગોઠવણ બંતાવતાં કહ્યું, “જો તેમાં તમને અનુકુળતા લાગે, તો પછી મને કહેજો. હું તમો કહો તેમ કરીશ. પણ યાદ રાખજો કે—મારી આ કબુલ્લાત ઇશનાઅશરીમાંના કોઈને ખબર ન પડે; જો બહાર વાત આવશે, ને ઇશનાઅશરી રૂબરૂ તમે પુછશો, તો હું નાજ પાડીશ.”

દાઉદલાખએ કહ્યું—“બહુ સારું” રાજ થતાં ખાત્રી આપી—આ વાતચિતના પરીણામે બે ચાર દિવસ પછી દાઉદલાખ નિરાશ થઈ આવી ને, મને કહેવા લાગ્યા કે—અહીંના આગેવાનો સમજી નથી. સાહેબના ફરમાન ઉપર કંઈ ધ્યાન આપતા નથી. તમારા માટે મોટો કળયો થઈ પડ્યો છે.

“કાંઈ નહી” મેં તસલી આપી “દાઉદલાખ હું તમારો ઉપકારી થયો, હું પહેલેથીજ જાણતો હતો કે—મને તેઓ કબુલશે નહી.”

દાઉદલાખ સાથેની આ વાતચિત પછી બીજો દિવસે “ઈસાલાખ, દાઉદ” નામના મારા મળતીયા આગાખાની જોડે, મને ખાનગીમાં પુછ થઈ કે “તું શું કામ પેલા દાઉદને લમાવે છે? બિચારાને બનાવેછ શું કામ?”

મેં તે વખતે બહુજ ગંભીરપણે અને સત્ય હૃદયથી ખુલાસો કર્યો કે, “ઈસાલાખ, જો ખરું જાણવા માગતા હો, તો દાઉદ ખોટો નથી. અને મેં સાચા દીક્ષથી આગાખાની થવાનો વિચાર રાખ્યો છે. પણ મારી જાહેર વિરૂધ્ધતાથી તમો કબુલશો નહી. એ પણ હું

જણુતો હતો. મારા દીલને ચીરીને જોવું હોય તો દેખાડું, કે મેં આગાખાની વાત સાચા દીલથી પસંદ કીધી છે કે નહીં? હું તો આ ખુલાસો તમોને ખાનગી કરું છું, છતાં જો પછી ન માનો, તો ક્યામતની જવાબદારી ઉપરજ મારે અટકવું પડે છે.”

મારા ખુલાસાના જવાબમાં ઇસાભાઈથી કંઈ બોલાયું નહીં. પણ દાંત કાઢતાં કાઢતાં બોલ્યા કે—“જા માળા! તું મને પણ દાઉદ સમજ્યો. મને પણ બનાવે છે, એ તારો ફંદ ખોટો છે.”

છંવટે મેં પણ નિરાશ થતાં કહ્યું કે. “ખેર આ વાત સાચી ન માનો તો જાલે, પણ ઇસનાઅશરીમાંના કોઈને ખોટી રીત પણ એ વાત કરતા નહીં, નહીં તો મારી હાલત પેલા જુખારીમીયાના વખત જેવી કફોડી થઈ જશે. એ લોકોના દીલ દુંકા છે.”

ત્યાર પછી ઇસાભાઈએ મને ખાતરી આપી કે—“હું કોઈને આ વાત કરીશ નહીં. પણ કવિ તું મને બનાવે છે, એમ કહીને છુટા પડ્યા.”

આ રીતે લાવનગર ખાતે આગાખાની જમાતમાં જવાની બાબતમાં નિરાશ થતાં મને મારા ભડકપણાનો આરીસો દેખાયો. તેમાં મારા હાથે મારા મોઢાપર ફરેલા લીસોટાના બ્લેક આકારના લીધં મનેજ માફ મોઢું ભયંકર દેખાવા લાગ્યું.!!!

દાઉદભાઈ, ખીચારો સાદો સાંધા દાઉદભાઈ, ત્યાર પછી ઇસ-માઈલી આગેવાનોની વધુ ખટપટનો ભોગ થયો અને બારેબાર સાંભળવા મુજબ તેને દૈત્તલોક માર પડ્યો. અને પોતાનું કામકાજ ઝેલાસર આટોપી અથવા પડતું મુકીને, જંગબાર તરફ ચાલી ગયો.

“આ દાઉદભાઈ હું ઇસમાઈલી જમાતમાં મુખ્યમાં દાખલ થયો તેની ખબર સાંભળી મુબારકનો મને કામળ લખ્યા પછી થોડાક મહીના પછી ગુજરી ગયાનાં સમાચાર આવ્યા. મવલા એ મુત્તકીયાન એમનાં રૂહને શાન્તિ બક્ષે એવી મારી ખરાં જીવરની લાગણીથી ચાહું છું તે મવલા કબુલો.”

દાઉદભાઈ સાથેનાં એ હેવાલ પછી મારા દીલમાં ગોચા એક નસ્તર ભોંકાયું હતું. અને આગાખાની ધર્મ અને આગાખાન માટેની મારી વિરૂધતાનો જે જવાબ માસ્તર હાસમ બોધાએ “તુરે વાહ-દાનીયત”નાં બીજા ભાગમાં આપ્યો હતો, તે વાંચતા તજવીજ કાઢી. છેવટે માસ્તર પીરભાઈ નાનજીએ પોતાની દુકાને બેસીને વાંચી જ્યા તક આપવાથી મેં તેમ કયું. જેમાં મારી જામનગરની કવિતા જે ત્યાં “મહાને-ગફરીયા” હાજીમામદ હાજી ગફરીયાઈ શરીફના તરફથી ઇશનાબાદરી જમાતના ઉપયોગ અરથે બંધાએલ હતું, તે વખતે મેં રચીને મેળાવણમાં વાંચેલી કવિતાની થોડાક મુદાની લીટીઓનો જવાબ હતો. જે ખરું કહું, તો મને તે જવાબનું વજન એટલા માટે નહીં લાગ્યું કે, તેમાં સદરદીનના જ્ઞાનનાં આધારે આપેલ હતો. કે જેને માટે મને બીલકુલ માન ઉત્પન્ન થયું નહોતું. હું તો ઇસ્લામનાં ધોરણની કદર કરું. એમ છતાં આ જવાબમાં મુદાની બતાવેલી વિરૂધતાના અક્ષરો ગણે મારા દીલમાં ચોંટી ગયા હતા. સર સમ્પદ એહમદની “તહઝીબુલ અખલાક”માં પેજ (૩૪૧) મં “મેહદીના ઝહુર”ના ભરચક તવારીખી નુકતાઓ-માંની બે બાબત, પહેલી એ કે, ઇમામ જેરલાબદીનનાં જમાના પછી બની ફાતમાઈદ અને બની આબાસીઓની ઇમામ

મેં હદીના દાવાની ગણુત્રીના લીધે તેમના પોત પોતાની તરફેણમાં મેં હદી ઝડુરની હદીસનો ઉપયોગ અને છેરે એ લેખનાં અતે ઇશનાઅશરીની આરમા ઈમામની ગયમની આખતમાં તથા એમની ઇમામતની આખતમાં કરેલ ટચાકની વિગતે મને મારી ઇસ્લામી ઇતીહાસનાં જ્ઞાન ને અબ્લીમાનને ઠાકર મારી દીધી. હું માનતો હતો કે, ઇસ્લામ હુંજ સમજ્યો છું, અને ઇશનાઅશરી મઝહબ દુનિયાના બધા ધરમે ઉપર સરસાઇ ભોગવે છે, અને એ સરસાઇનું કારણ ગયમ ઇમામની માન્યતા ગણુતો હશે. અને ગયમ ઇમામની માન્યતા પણ આર ઇમામ ને ચઉદ માસુમ સિવાય કોઇ વાતને તવારીખનાં અતે ઇસ્લામના મહાન ઉદ્દેશના વિરૂધ અને ખોટાં ગણુતો હતો. પણ મારી ગણુત્રીમાં હું ભુલ્યો છું, અને ઇતિહાસની ખરી હકીકતો કે જે, વિરોધીઓના પણ દક્ષતરોમાં સનદ કરતી હોય, તે ગણુવા દીલ તડપ્યું. આ આખતમાં: “આસમે કુફી”ની તવારીખ કે જે મુખર્ષવાળા મોહી આકરનીજ ખાત્રી લરી લલામણુથી ગણુી હતી, તે મેળવી. તેમાં પણ મને જે આખતો જોઈતી હતી, તે તવારીખી નહોતી. કારણ કે, ઇમામ જાફરે સાદીક પછીની લરોસાપાત્ર તવારીખની મને આવશ્યકતા હતી. જે કે હાજી નાજીએ “દુરરે એઅહા” ના નામની આર ઇમામની તથા ચઉદ માસુમની કમવાર તવારીખ ચુંટીને આપેલી છે, તેથી કંઈક અજવાળું પડ્યું. અને ગણુવાનું મળ્યું; પણ હવે જાફર સાદેકનાં મોટા ફરજદ ઇસમાઈલ જેના ઉપર હઝરતનો બહુજ પ્યાર હતો, અને તેમને ઇમામત મળવાનું ગુમાન હતું; પણ હયાતીમાંથી ગુજરી જવાથી મુસે કાઝીમ ઇમામ થયા, એ વિગતમાં શક પડ્યો! અને આરમા ગમ્ય છે, તે વિગત ગળે નહીં ઉતરે એવી, અને ખીજ ઇમામની શાનની વિરૂધ જેવારી વિગતોમાં હું ભોળવાયો નહીં. કારણ કે મોઝીઝાથી ઇમાન

રાખવું, તેના કરતાં સમજીને અને ખીજા ઈમામો મારફતે જાણવું અને દુનિયામાં જાહેર વરતનની વાતોની ગેરહાજરીમાં જન્મતાં જ દરીસ્તા-એ આમમાન ઉપર લઈ જવા, ને ત્યાં રાખવા, અને તેનાજ, વિરુદ્ધ ખીજા સિવાયતોની બાબત તથા તેમાં કાંઈપણ સનદ એવી ન જોઈ કે, માત્ર બોળા થઈને માનવા સિવાય ખીજા હકીકત હોય. આમ હોવાથી મેં વધુ જાણવાની ચળવળ શરૂ કરી.

સુન્નત જમાતના આલેમ પણ બાર ઇમામને માને છે, તેજ માટે પુછ્યું, તો તેઓ ગયળ ઇમામની માન્યતાના વિરુદ્ધ વાતો કરતા, ને જેવી રીતે ઇશનાઅશરીઓ માને છે કે, સામશની મારફતે ગયળ છે; તે સ્વીકારતા નહોતા, પણ તેઓ જેમ ઇમામનો એવો ઇતેકાદ બતાવતા કે—“હાલમાં ઇમામ ગયળ છે, એટલે ઇમામની નસલ દુનિયામાં ચાલુ છે; પણ જાહેર રીતે ઇમામ ઇશનાઅશરીમાં ઇમામતનો દાવો કરતા નથી. અને તેથી એજ ઇમામ અચૂક જગ્યાએ આજ સુધી હવતા છે; એમ હરતું નથી. “જરીરુલ અરય” તરફનાં મુલકમાં હોવા જોઈએ. આ માન્યતામાં અને વિશ્વાસ આવ્યો. કારણ કે “ઇમામ ગયળ છે, અને મુદાએ હુકમ થશે ત્યારે જરૂર ફરમાવશે” એ મારી નાનપણની તાલીમનો અર્થ બરાબર થતો હતો. અને ખીજા ઇમામોની બાબતો જાહેર સાહેક પછી કંઈ જાહેરના લાભ માટે ઇમામત દેખાઈ નથી. તેવીજ આ હકીકત અને વળી ઇસ્લામના બધા મુદાઓ બેવારીકપણે ખીજા થઈ કરતાં વધુ ઝમકદાર છે! તેની પણ આજ પ્રમાણુ વડે ખાતરી થવા લાગી. કારણ કે મોઝીઝા તો હિન્દુઓ, મુસલમાનો જેમ અવલયાની દરગાહને પુજનાગઓ છે; તથા ખ્રિસ્તીઓ માતમોવડીને માનનારાઓ છે તેવી રીતે માને છે. અરે! આ જમાનામાં જાદુષ ખેલ દેખાડનારા પ્રેરે-

સરો, શોખદાખાને, પંજુ ઇમાનદારીને ઘોખો પુગાડે એવી, અળયખી દેખાડે છે! તો પછી આપણું ઇમાન તો મોજીજાની કીંમતે ખરીદ્યું હોય તો, તેવા ધણા ધરાકો આપણું ઇમાન ખરીદી જાય. અને આ રીતે હું મોજીજા કરતાં બહેવારીકપણાની દલીલોનેજ ભાર આપી માફ ઇમાન ધરાવનાર હતો. કારણ કે, ઇસ્મના અનુભવ વગર જેમ જંગલમાં વસનાર ભરવાડ ગામ કે શહેરમાં આવી ભજ્યાં ને ભાગતાં અંદર રીંગણાં કે, બીજા બકાલાની વસ્તુને બહારથી સીવ્યા કે સાંધ્યા વગરનું જેવે! અને તે એક મોજીજા માને, તેવી હાલત થઇ પડે છે! એમ મને ગણત્રી થતી હતી. વળી મોજીજાની કિંમતે ઇમાન ખરીદ્યું હોય, તે ઇસ્મની અળણથી મોજીજાને બહાનેજ એ ઇમાન કરી નાંખે, વળી મોજીજાના પક્ષપાતમાં આપણા ઇમાનોના મોજીજાની વાતો ખરી, ને બીજા ધર્મવાળાની તેવી વાતો ખોટી, એમ જાહેરમાં અપણીજ કીંમત અંકાવે! આવા આવા કારણોના લીધે ઇમાનોના મોજીજાની વાતો, જે કે ખોટી છે, એમ માનવા વગર તેના બહેવારીકપણા ઉપર મારા ઇમાનનો મદાર મેં બાંધ્યો હોવાથી જેમ ખરી સમજનો અધિકારી થતો ગયો, તેમાંજ મને તો મોજીજા દેખાતો હતો.

મોજીજા એટલે સામા પક્ષને આજેજ કરવું, અથવા અળયખીથી લાજવાખ કરવો. એવો શુદ્ધ અર્થ હક દલીલોનાં બહેવારીકપણા ઉપરજ સ્થિર છે. આ સમયે બારમા ઇમાનની ગયખની માન્યતામાં મને કોઈ બહેવારીક દલીલ મળી નહીં, માત્ર તેના મોજીજાની વાતો, અને તે વળી “આળીસ દીવસ સુધી વજ્રકા પટનારને તેની મુલાકાત થાય,” તે પણ “મુઠ્ઠાં મજલસી અલય હીર રહેમા” જેવાને, ત્યાં મારી શું શુંનશ? આ ગણત્રી મને ઇમાનની દુનિ-

યાની ખુદાઈ હિદાયત માટે ખીલકુલ અડીક લાગી; પણ હું તેને ખુદા શબ્દોમાં જાહેરમાં ચર્ચાતો નહીં. આ બાબતમાં હાજી નાજી થી કરેલી વાતમાં કાંઈ તત્ત્વ પામ્યો નહીં, મોદની સયદે યાકુબઅલી સાહેબની મુલાકાતમાં કેટલીક હકીકત મળી, પણ તેઓજ પોતે એ રિવાયત ઝઘડે છે, એમ કહેતા, અને તે રિવાયત એ હતી કે. દુનિયામાં “ઝઝીર તુલ અરબના” એક ભાગ પર દરીયાનાં પાણીનો રંગ બદલાય છે, તે પછીની હદમાં ઇમામનો મુલક છે. ને ત્યાં તેઓ રાજ્ય કરે છે, અને ત્યાંથી ચોકસ ગામમાં તેમનાં સેવકોને દર વરસે રોજી માટે એક વહાણુ આવે છે, અને તે વહાણુમાં એક ઇમામનાં ઇન્તેઝાર મુસાફરને ઇમામે ચિઠ્ઠી લખી તેડાવ્યો, અને તેને બોલાવી મહેમાનદારી કરી વિગેરે બાબત હતી. (આ હકીકત હાજી નાજીએ સંપૂર્ણપણે અદ્દહાદી નામની રહે-કાદીયાનીની છુકમાં હવાલા તરીકે ઉતારી છે,) અને હાજી નાજીનો પણ મદાર તે રિવાયતમાં દેખાય છે; તો પછી આપણા ભાઈઓ કે, જેઓ હાજી નાજી ના ઉપર ઇમાનદારી લટકાવી બેસા હોય, તેનો હિસાબ પુછવાનું જ શું હોય? ખરે હું એ રિવાયત ઉપરથી કહેવા માંગુ છું કે, જે એ વાત ખરી હોય, તો સામરાની ગારમાં છે. ને ત્યાં રાતને દિવસ જગૃત પહેરે રાખવામાં આવ્યો છે. અને બગીચી મસાલો રાખી, રાહ જોવાય છે, તો એ બે વિગત એક બીજાની વિરુદ્ધ છે. જે પહેલી સત્ય હોય તો બીજી ખોટી, ને બીજી સાચીજ હોય તો પહેલી ખોટી. તેવીજ રીતે “દુરરે એ અહા”માં ત્રણ રિવાયતો છે, તે એક બીજાની સદંતર વિરુદ્ધતા બતાવે છે, અને આરમા ઇમામની વિગત માટે ઘણી ખાત્રી ભરી તપાસ કરતાં, આ સિવાય કાંઈ વધુ વિગત નથી. અને જે છે, તે ઇમામની શાનની ખિલાફ પુરવાર થાય છે. તેમ એક બીજાની વિરુદ્ધ છે. જેવું આમશા દેઠું

પણ ઇમામની જાળતમાં નથી. લાલે મુસા કાઢીમથી અસરકારી સુધીનાં ગણુતા ઇમામો અને ઇસ્માઈલથી અલગાખાન સુધી ગણુતા ઇમામોની જાળતમાં કેમ તેવા ઢંગ ધડા વચરનાં દાખલા નથી. આ વિગતજ સમજવા માગનારને શંકામાં નાખે છે. અને એ મારી બેધડક તખીયતમાં ઇસ્લામની નિરમળ હિદાયત સાથે, કાઈપણ જાતની શંકાશીળ જાળત માટે, ખાત્રી કરવા મકમતા વાપરવા માંડી. અને એક મસાલ પુછનારને જન્નતમાં એક ધર મળે છે, એ રિવાયતનાં ઉંચું ઉદ્દેશ તરફ જોતાં ઇસ્લામની દલીલો ભોળપણે માનવા માટે નહીં, પણ દરેક ઉમ્મલનાં સવાલો માટે નક્કી દલીલો સમજવા માટેની જાણીને, ખુલ્લાં દીલથી પુછતો. અને જ્યારે નિરાશ થતો, કે વગર મુદાની વાતો કે વાયેઝોથી કે બેહસથી કંટાળતો, ત્યારે પુણું ઇન્તેઝારી વડે, નમાજે શબ વખતે ખુદથી માગણી કરતો, સલાવાત બાદ “વઅલ્લહુ ફરજુક”ના વિરદ વડે, આસા બાંધતો, અને આવી ડગમગ હાલતમાં હું પુનાવાળા સુન્નત જમાતનાં મોહર. જુખારીમાયાંની વાયેઝની અસરથી જાણવાની જગ્યાસાને ફરજિયાત રોકવી પડી તે માટે નિસાસા નાંખતો, જો કે જુખારીમાયાંની ૬૦ અલીની તારીફ અને મસ્નવીની કુરઆને શરીફની આયાતોનું ઉમદા સમજ સાથેનું વાયેઝી જ્ઞાન મને પસંદ હતું. પણ મારા ઈમાનની તે છેવટની ડીઝી છે, એમ માનતો ન હતો, તોપણ એમની મુલાકાત અગાઉ, તેઓ પીરી મુરીદી કરે છે, તે ધારણ જાણવા અને સુધીની નિરમળ તાલીમનાં અભ્યાસમાં મને મુમમતા લાગતી, તે ન મળવાથી હું જો એક પગલું મારી ધાર્મિક મુસાફરીમાં આગળ ભરવા જેવું માનતો હતો, તે અટકવાથી ખટકવા લાગ્યું. અને છેવટે મારી નોકરોનાં ગુજરાનનાં સંતોશ છતાં,

મારી દીકરીને જામખાર તેણીનાં ધણીનાં ઘેર જવા, વળવા, મુંબઈ સુધી આવવાનું થયું; ત્યારે નાનું સુનું પણ સાધન મળે, તે મુંબઈમાં રોકાઈ જવા અને ત્યાંથી ધાર્મિક જીવનમાં આમદી મેળવવા ઠરાવ કર્યો. અને મને તેવી ગજુતી કરવાને સમ્મન કારણ એ હતું કે, હું અગાઉ મુંબઈમાં રહી ઇશનાઅશરી જમાતવાળા ઉપશાંત બીજા ધણા હિન્દુઓ અને ઇસ્લામી બાઈબોની સોદાગર મેળવી ચુક્યો હતો. અને ઇસમાઈલી જમાતમાં ઠીક સુધરેલા અને વિદ્વાન ગણાતા. માસ્તર હાથમ બોધાની પણ મને એક વખત મુંબઈમાં હાથનાં કાઉન્સીલના પ્રેસીડેન્ટ હાજી આમદબાઈ દેવજીને તે વખતે જે. પી. (જરડીસ ઓફ ધ પીસ)નો ખેતાળ મળ્યો હતો, તેની ખુશાલીમાં “ધી પંજેલાઈ કલબ”માં માનપત્રનો મેળાવડો થયો ત્યારે મને ખાનગી મુલાકાતમાં સારી વાતચિતો થઈ હતી. તે યાદ આવતાં હું જ્યારે ભાવનગરથી મુંબઈ સુધી વચમાં એક માસ આટલો, હતો, ત્યારે મારી ઇસમાઈલી શીરકા વિરૂધ્ધ જામનગર અને અહમ્દામાં મસજીદને ખુલ્લી મુક્તી વખતની મારી કવીતાઓનો જવાબ મજબૂર માસ્તર હાથમ બોધાએ આપેલો. તેથી તેમની ખુલાં દીલથી મુલાકાત કરી, અને તે વખતે માસ્તર હાથમબાઈ બોધાએ સતપંથીને જાળતી રીતે પુરતા વિવેક અને મિત્રબાવથી મુલાકાત કરી. અને કેટલાક ખુલાસા થયા, જે મારા દીલમાં ધણા અસરકારક થઈ પડ્યા હતા, છતાં પણ મારી ઉજળણી લાગણીના લીધે મેં તે વખતે ઝાઝી દરકાર કરી નહીં. પણ પાછળથી મુંબઈમાં મારી ઇમામતની માન્યતાની શોધ વખતે તેઓ બેટ્યા નહીં. કારણ કે તેઓ ખુદાની રહેમતે પહોંચ્યા હતા. (ખુદા તેમના રૂઢને શાંતી બક્ષે!) અને તેથી આ વખતે મુંબઈ આવવા અગાઉ પ્રોવીનશીયલ બેંકના મેનેજર

મી० બાલુભાઈ જેઓ ભાવનગર ખાતે હતા, તે પ્રસંગે ભાવનગરના દીવાન સર પ્રભાશંકર પટ્ટણીની મુખ્યદના ગવનરની કાઉનસીલમાં સલાહદાર તરીકે નીમણુંક થઈ હતી. તેથી ભાવનગર રાજ્યનાં વડા દિવાન તરીકેની એમની છુટી થતી સેવા વખતે ભાવનગરના નામદાર મહારાજા સર ભાવસિંહજી બહાદુર તરફથી તેમનાં અભિનંદન માટેનો એક અંગનવર મેળાવડો, નામદાર મહારાજાના પ્રમુખપણાં નીચે ભરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં “વીક્ટર-રક્વેર”નાં વિશાળ કમ્પાઈન્ડમાં રાજકુવરી મનહર કુવરબાના તરતમાંજ ગયેલાં લગ્ન સમારંભ પ્રસંગનો આરાસ્તા થયેલો મંડપ હતો ઉભો હતો, તેમાં આ મેલાવડો થયો હતો. તેવા પ્રસંગે પોતાની કવિતાઓ રજુ કરવાને ભાવનગરનાં રાજકવિ પિંગળશી અને શાસ્ત્રી નર્મદાશંકર જેઠ, આ સંવકને પણ ખાસ ચુટણીમાં પસંદ કરેલ હોવાથી, મારી કવિતા તે પ્રસંગોપાત છ લાખા મિલ્લવાળી હોવાથી, મેળાવડામાં સાંભળનાર દરેકને ધણીજ પસંદ આવેલી. તે મી० બાલુભાઈએ પોતાની હાજરી વચ્ચે જોઈ હતી. અને મને તે ઉપરથી મુઆરકા આપતાં, મારા પ્રત્યે “નેચરલ ગીફ્ટ”નાં શબ્દો વડે વખાણ કરીધા હતા, અને હું જે મુંબઈમાં ગઈં તો, પોતા હસ્તની એકમાં મોલાદાર જગાએ ગોઠવવા આગ્રહ પુરુંક ખુશી દેખાડી હતી, તે વખતે મેં આનાકાની કરી હતી, પણ આ વખતે તે મારા મુંબઈમાં ધાર્મિક આજાદી મેળવવામાં બહુજ કામે લાગનારી અને જે હું મારી ધારણામાં સફળ નિવડું, અને આગાખાની જમાતમાં મારા બહુનારાઓની મદદ વડે; ખાત્રી મેળવી દાખલ થાઉં, તે ઈશનાઅશરી પાર્શ્વની મદદ વગર કાઢના એહસાનના બદલે તિરસ્કાર ના કારણે રૂપ થાઉ નહીં, એમ લાગ્યું. અને મેં મુંબઈમાં આવતાં તેનો નિશ્ચય કર્યો, અને તે વખતે માત્ર હું કામ સમજે મારી

“હરજીભાઈ જમાલ રકુલ-મદરેસાના” માસ્તર તરીકે હતો, ત્યાંથી દીન પંદરની રજા મેળવી હતી. પરંતુ મારી દીકરીને તેના ઘણી સાથે બીજે દીવસે જંગબાર તરફ રવાના કર્યા પછી, હું કાટમાં બોમ્બે પ્રોવીનશીયલ બેંકમાં મેનેજર મી. બાલુભાઈને મળ્યો અને મેં તેમની અગાઉની મારા વીશે યાદ આપી નોંધ રહેલો આંકર કરી. જે તેઓએ ઘણાજ મોટાં મનગી અને પુરુષ ખુશીથી સ્વીકારતાં કહ્યું કે, “તમે આજથીજ આવી ગયો, તમોને રૂ. ૪૦) ચાલીશ પગાર આપીશ. મેં એકાદ દીવસની મોહતલ માગીને લાગ્યો ચકલા સ્ટીટમાં સાલેમામદ પદમશીની કુંવાળા જગનભાઈ-ગુલામ હુસેનને મળ્યો. અને મારી નોકરી મુંબઈમાં બેંકમાં થવાની ખબર આપી, તે જાણી તેઓ ખુશી થયા. કારણ કે, એ ભાઈઓની મારી આગલી ધી પદમાબાઈ રકુલના મુખ્ય માસ્તર વખતની માયાકુલ પિછાણ હતી. અને મારા પ્રત્યે જાણીજ માયાળુ રીતે વર્તતા. અને જગનભાઈએ મારા પ્રત્યેની લાગણીના પુરાવા તરીકે જમાતખાનાની રકુલમાં સારા પગારથી નોકરી અપાવવા અગાઉ ખાનગી મહેરબાની દેખાડી હતી. જે કે તે વખતે હું ઈશનાઅશરી જમાતમાં સહી આપી જુદો પડ્યો હતો. અને તે વખતે મારા વિચારો ઉછળતા અને ઈશનાઅશરી લાંબાં પસંદ કરનાર હતા, તેથી તેમને માનપૂર્વક રીતે ના પાડી હતી. પણ આ વખતે મેં તેમની તે લાગણીની યાદ આપીને, મારી ધાર્મિક વાતોનાં ફેરફારની હાલત રજુ કરીને, એકી જમાતમાં તેમની મદદ વડે દાખલ થવા અંતર ખોલ્યું. તેથી તેઓ બહુજ રાજ થયા. અને દરેક મદદ આપવા ખાત્રી આપી. મને તે વખતે જે મદદ જોઈતી હતી, તે બે પ્રકારની હતી કે, હું અહીં મુંબઈમાં મારી જતી ઓળખાણ વડે બેંકમાં નોકર રહું છું. પણ કદાચ ભાવનગરવાળા કે મુંબઈના ઈશનાઅશરીઓ ઈર્ષા કરે. ને મને

મેંકમાંથી કઢાવવા પ્રયત્ન કરે, તો જો કે મીઠા બાલુભાઈ મારા કદર-
હાન છે; એટલે દહેશત નથી; તો પણ જો આવી પડે, તો મારી
સ્થિતિ ધણીજ કંડોડી થઈ જાય. કારણ કે, દુઃખ દોલવાળા ઇસ્લામ-
અશરીઓ મારું ઇશમાઈલી જમાતમાં દાખલ થવાના લીધે આશરો
આપે નહીં. તેમ ઇસમાઈલીઓમાં સગભગ નવાણું ટકા મારા
વિરૂધ વરતનથી વાકેફ હોવાથી જો વિશ્વાસ ન કરે, તો પછી દુન્યવી
રીતે મારી હાથત ધણીજ ડપકાપાત્ર થઈ પડે. ને તેવું ન થાય, તે
માટે જો પ્રસંગ પડે, તો તરત મને આશ્રય આપવા કબુલાત માગી.
તેઓએ “અભય વચન” આપ્યું અને આ રીતે મારી ધાર્મિક
જીંદગીનો “પાંચમો તબક્કો” અહીં પુરો થયો.

છઠો તબક્કો.

(વરસ ૩૬ થી ૪૨.)

મારા ધાર્મિક જીવનને છઠો તબક્કો એટલે મારી (૩૫)
વરસની વયથી (૪૨) સુધીની વયમાં આવતાં ધણી બાળતો ઉપર
મુખ્યપણે વીચારવું પડ્યું છે. દેશકાળ, ધાર્મિક ચળવળ, અને મારી
હિલ્લાલથી ખોળ કામમાં થયેલ અસર એ બાળતોથી મુખ્ય જીવનમાં
મને થયેલા નવિન અનુભવ, ઉત્તમ પર્મ વિચાર, જીવન પ્રેરક આશી-
ર્વાદ, અને ઉત્તરોત્તર માનવંત મુશ્કાકાતો, તથા મિત્રતા વિગેરેનો
આ છઠો તબક્કો મારા પાંચ તબક્કાના સાર રૂપ, અને મને “ફતમ-
ન્નવુલ મોતઃ ઇનકુન તુમ સાદેકીન.”નાં ખુદાઈ મહાવાક્યનાં ભેદની
ગમ જણાવનાર અને દુનિયામાં મુખ્ય જીવન મળ્યા પછી, આ-

દુનિયા તજવા અગાઉ પુનર જન્મનો ફેરો મરી જાય, એવો અમુલ્ય નવો જન્મ માનું છું. તે આ નીચે સંક્ષિતમાં રજુ કરું છું.

નાનપણમાં સાંભળેલા પીરોના વચનોની સમજ, જુવાનીમાં જોમમાં ઇસ્લામ, કુરઆન, નમાજ, રોઝા વિગેરે ખુદાઈ અલ્હકામોમાં છુપાઈ ગયેલાં જીવનથી મુઝાતું મન, જે હાપણની કલ્પીત સાંકળની બેડીમાંથી છટકવાની ઇશેશવાળી હીમત, અને ખુદાઈ રચનાનું વિશાળ રમ્ય મેદાન, નિહાળવા ઇન્તેઝાર આંખો, અને એકની એક આગત પર કરજણના મેદાનમાં કરજારસ બનાવો સાંભળવાથી બેઠર મારી ગયલા કાનો, અને સત્ય હિદાયતના પ્રગટ વચનોના ઝલુઝલુટ તરફ ના ખેંચાણે મને વેદાંત તથા ફીલોસોફીની જરમાની વાતોનાં આત્મારૂપ સતપથ અથવા શિયા ઇમામી ઈસ્માઈલીયા ખોજ જમાતમાં મારા આપઘાતની ખરી ભકિતનો મારા હિસ્સે રહેલો વારસો બોગવવા હું તતપર થયો! અને તેમ કરવા પહેલાં મેં નિરાતે વિચાર્યું, તો મારી જન્મજુમી, બોજણી કુટુંબ, મુખી ખાનદાન, હયાત માખાપ, ભાઈઓ, એકજ દીકરી, અને જંગમ્મારી ઇશનાઅશરી જમાઇ, વિગેરેનાં અપ્રિય થતા માટે ભાવનગર મધ્યેના મારા ઇશનાઅશરી જમાતના આગેવાનોની મહેરબાની અને કદરવાની વડે જામનગરમાં “ મકાંને ગદરીયા ” આંધનાર હાજી મઃમદ બાદર શરીફને મુખારફીની સાલ ભાવનગરની ઇશનાઅશરી જમાત તરફની આપવા જનાર ડેપુટેશનની મને મળેલી ઇઝત, મુખ્ય ખાતે નવાખ મોહસીનુલ મુલકને મુખ્યની ઇશનાઅશરી જમાત તરફથી સતકારનાં મેળાવડામાં એકલા બોલનાર તરીકે, અને ઇશનાઅશરી જમાતનાં કવિ તરીકેનાં જાનપાન માટે, તથા પાલીતાણા, ગઢડા, ચમારડી, સિહોર, તખ્તાળ, મહુશ, જામનગર, લાલપુર, હડીયાણા અને અમરેલીની ઇશ

નાઅશરી જમાતનાં આજેવાનોના ઘેરમાં મળેલી મીજબાનીઓ, ચાખતી વખતે, તથા મજલીસોમાં લીધેલો મજલીસ પઢવાનો ભાગ તથા નઉલા વડે માતમ કરવાનાં અને કવિતાઓ ગાવાના દેખાવોની રઊનક, માટેનું સઘળું ગઊરવ મને મારા મરણ પછીના આત્માની શાન્તિ માટે અને હયાતીના દીવસોમાં ધરલામ, કુરઆન અને હદીસનાં પવિત્ર વચનો મુજબ, ઈમામની ખચત કરવાનો પ્રસંગ મેળવવાના હિસાબે, દિલ દોડાવ્યું અને મહેરબાની તરીકે, કદરદાની તરીકે, મિત્રના પ્રેમ તરીકે, આહનાર તરીકે, મારા સંબંધમાં આવનારાઓને આવી રીતે તજ દેતાં, જે ખફગી વ્હોરીય, તેના બદલામાં મને “ઈમામે મોળીન”ના દરશન મળે તો દુન્યવી, બાખતોને દીન માટે નહી ગણનાર તરીકે મને ગમ્યું! મારી ટુટી ટુટી નમાજે, રમજન શરીફના રોજ અને આમાલો અને મખરજ દરકાર વગર કુરઆને શરીફનાં ભાવીક દીલથી કરેલાં વાંચન પછી, ગુજરાતી તરજુમા વડે ઉત્પન થયેલી સ્વતંત્ર સમજના સાર રૂપે અને નમાજે શખમાં ઈચ્છેલી દુઆના ફળીભૂત થવાથી એકલા એકજ બાકી રહેલા આ રસ્તાને અખતીયાર કરવા હું દ્રઢ થયો!! અને તેથી તે બાખતની અરજી થી બોમ્બે પ્રોવીનશીયલ બેંકમાંથી મારા કલાર્ક તરીકેનાં સ્ટેન્ડ ઉપર લખી તક્રિયાર કરી અને તે રજીસ્ટર કરી મોકલાવી.

જેના મથાળે નીચેનો દોહરો લખ્યો હતો કે-

ધાયો સઘળા ધર્મમાં ગુફની કરવા ગોત્ત

ઈસમાઇલીમાં આખરે જડી ખુદાઇ બોલત.

મારી આ અરજી બાખત ઈસમાઇલી જમાતમાં સાહેમામદ પદમસીની હાંવાળા શેફ જગનલાઇ અને શેફ મનલાઇ ગુલામ-

હુસેનને જાણ હતી. અને તે સિવાય મુંબઈમાં મારા કાકા હુસનભાઈ મામદ ઇશનાઅશરી જમાતના આગેવાનોમાં મુખી તરીકે પંકાઈ હતા, તેમને પણ આ વાત ફરી નહી. અને હું મુંબઈમાં આ વખતે વારીદ થયો, ત્યારથી ઇશનાઅશરી જમાતની પાલાગલીવાળી મસજીદમાં જતો, નમાજ પઢતો, મજલીસો સાંભળતો, અને તે વખતે ઇશનાઅશરી જમાતના ચાલુ સેક્રેટરી જનમામદલાઈ સાલેમામદ મારા સગા ડ્રવા થાય છે, તેમના સાથે તથા ફાજલલાઈ અલુમુરાજ, ગુલામહુસેનભાઈ અલુમુરાજ તથા હાલ ઇશનાઅશરી જમાતમાં દીક્ક-સોજી ગણાતા હુજી અયુભાઈ અલીલાઈ ત્વગેરેની માનભરી મુલાકાતો થઈ હતી. તેઓ મારા મુંબઈમાં પાછા વારીદ થયા માટે અને ખેંકમાં નોકર રહેવા બાબત ખુશી દેખાડતા અને જમાતનાં શાદી ગમીનાં પ્રસંગોમાં આવવા ખાસ આગ્રહ પુર્વક કહેતા, શેર દલાલ શરીફલાઈ કાસમ ભાવનગરી તથા ડા. કાસમઅલી જમાલ જી. ખી. ખી. સી. નાથાણી અને શેઠ જનમામદલાઈ દેવજી જમાલ જેઓ મારા હમદદ તરીકે, મારી આ વખતની મુંબઈમાં થયેલી આમદ માટે મારા કાઠીયાવાડ તરફનાં ઇશનાઅશરી જમાતોની મસજીદ તથા મેળાવડાના કાર્યમાં મારો ઉપયોગીતા વીશે મને યાદ આપી, મુંબઈની જમાતના તેવા કામોમાં ભાગ લેવા લાગણીથી કહેતા અને અન્દલાલાઈ માવજી તથા ફાજલભાઈ અલુ મુરાજે ચોપાનીઉં કે છાપું કાઢવાને મદદ આપવા ખાસ ભાર મુકી કહ્યું હતું. અને મી. કાખાને પણ અમો મદદ આપીએ તેના કરતાં તમારા તરફ એક જુની મુલાકાતના હિસાબે વધુ હકદાર ગણીને કહ્યું હતું. અને એકંદરે તેઓ બધાઓની વાતમાં એમજ નીકળતું હતું, કે હવે તમે અહીં આવ્યા તેથી જરૂર અમો મુંબઈની ઇશનાઅશરી જમાતને લાભ થશે, ને અમને મદદ તથા સલાહ આપતા રહેજો!

એક વખત મને કાટમાં બેઠે આગળ મીઠા સલેમાનલાઈ સોમજી પારપીયા પાનની દુકાન આમળ મળ્યા. અને તેમણે મને મુંબઈમાં આવેલો તે વખતે જોયો, તેથી બહુ મીઠાસથી વરતી પાન ખવરાવ્યું. અને પોતા પાસે મુંબઈની ઇશ્વનાઅશરી જમાતનાં નવા કાચકા કાનુનો છપાવવાના હતા, તેના પુરૂ હતાં તે દેખાડ્યા. અને મને કહ્યું કે, “આ કાચકા તમે વાંચીને મને કંઈ ભુલ હોય તો દેખાડો.” એમ મને કહ્યું. પણ મેં પુરૂ વાંચવાની ધૂરસદ તરત નથી, એમ જણાવતાં, મને ખુલાસો કર્યો કે, માત્ર છપવાની ભુલ તપાસવા હું નથી કહેતો, પણ જમાતને લગતા નવા થોડા કાચ-દાની મતલબમાં તમે સલાહ આપો, એમ માગું કહેવું છે. અને તે તમે એક દીવસ તમારા પાસે રાખ્યા ને નિરાંતે વાંચીને મને આપો. એમ માંગણી કરી, પણ એ વખતે મેં કાચકા ઉપલક નગરે વાંચ્યા, અને તેમાં ગરીબ કાઠીયાવાડી મારા ભાઈઓના હકમાં ફેટલીક બોગન વાળી કલમે વાંચીને મેં તેમને રૂબરૂ મળવા કહી પતાવ્યું. કારણ કે, મેં તો ઇશ્વનાઅશરી જમાત નજી આપવા અરજ કરી હતી, તેથી તે જમાતના આગેવાનોના કચ્છી, કાઠીયાવાડી બેઠ વિશે મને આગલા વસવાટ વખતે કંટાળા હતો. તે મટાડવા કંઈક અંગત પ્રયત્ન મીઠા નગરઅહીં ગીંગા રાઘુલાવાળા સાથે રહીને કર્યો હતો, તેમાં આ વખતની બાબતથી મને દેખાયું, કે ઈસમાઈલી મોડી જમાતમાં દાખલ થાઉં, તે અગાઉ, મને તેટલી લીલચાલ કરવા મન વધ્યું. અને તેથી મહુવાવાળા મીઠા નાનજી ઇલરામ જેઓ કામ પ્રસંગે મુંબઈ આવેલા હતા, તેમને આ નવા કાચકાની બાબત માટે ચેતાવ્યું. અને ભાગ જેઠે તેઓએ પણ એજ બાબત માટે આગેવાનો સમક્ષ વાંચા કાઢાવેલા હતા, અને મનમાં ચાત વસેલી હતી; તેમાં મારી બાબતનું તો તેઓએ લીલચાલ ઉપારી લીધું, અને પરી-

છામે નવા કામદા બટકયા. આ ચર્ચાને અંતે મારી અરજી કાઢી-
સીલે મંજુર રાખી. અને મને બેંકમાંથી તેજવવામાં આવ્યો, સેક્રે-
ટરી હાજીલાઈ મુખી લાડકે માયાળુ શબ્દો વડે, મારી હકીકત
વીશે જણુ કરી. અને ડરાવ મુજબ મારી કબુલત નોંધી અને મને
પ્રેસીડેન્ટ હાજી આમદભાઈ દેવજીનાં લાગણી યુક્ત શબ્દો વડે મને
ઇસમાઇલીયા જમાતમાં દાખલ કરવામાં આવ્યો. અને તે દિવસને મેં
મારા દીલમાં દીવાંગીનો ગણ્યો. કારણ કે મારી હીલ્યાલ જણુ-
નારાઓના વધા આડે લાવનારા માટે મને જે કે, વાજખી અને
સત્ય ખુલાસો કરવો પડ્યો હતો. તો પણ એકએક મારી ઈચ્છા
જણુનાર ઇસમાઇલીને પણ ચાંકાવનારી હતી. અને ભાવનગરમાં
દાઉદભાઈ જંગપારી જે સવાલમાં નીરાશ થયા હતા, તેમની મારા
તરફની ખરી ભાવનાનો આજે પ્રકાશ પડ્યો.

હું ઇસમાઇલી જમાતમાં દાખલ થવા પછી પહેલીજ તકે કાંડી
મહોલાના આતવારીયા પંજેલાઈમાં મેન્બર થયો, અને ત્યાં તે વખ-
તનાં કામડીયા મનજીલાઈ યુવામદુસેનની મારા પ્રત્યેની માયાળુ
વલણુ સાથે થણા જણીતા કાઠીયાવાડી ભાઈઓની તરફથી મને મુખા-
રફા મળી અને મારા માટે ઘણાજ દુઆ મનથી જોવા લાગ્યા અને
ચાહવા લાગ્યા.

હું નાનપણથીજ જમાતખાનાથી વેગલો રહેલો અને સમજમાં
આવ્યા પછી તે તરફ અભાવ ધરાવનાર તરીકે મને જમાતમાં દુવા
પઢવા જતાં, દુઆ કરાવવાની, કે દુઆ પઢવાની રીતભાત કાંઈ આવ-
ડતી નહોતી. પણ હું અનુકરણ કરતો જતો અને ખુલ્લાં દીલથી
કહી દેતો કે, ભાઈઓ, મારી બુલ્લ થાય તો મારા તરફ દરેગજર

કરજો. અને મને ખતાવવાની મહેરબાની કરજો. આ રીતે પહેલા ગવિ-
વારની રાતે આશરે એક વાગે હું કાંડી મોહલેથી એકલો ઉમરખાડી
તરફ કે જ્યાં હું રહેતો હતો, ત્યાં જવા નીકળ્યો. તે વખતે પાલા-
ગલીના નાકે હોટલ પાસે આશરે ૬-૮ ઇશનાઅશરી ભાઇઓ ઉભેલા
હતા, અને મને દુરથી આવતો જોઇ વાતો કરવા લાગ્યા; કારણ કે
તેઓને મારા ઇરમાઇલી થયાની વાતની જાણ થઇ ગઇ હતી. અને
તેઓ તરેહવાર અટકળ કરતા હતા, તાબુખ થયેલા હતા, અને મને
નજીક આવતાંજ પુછ્યું કે, “કવિરાજ ક્યાંથી અત્યારે મોડા આવો છો ?
માથે કસીદો પહેરીને ક્યાં ગયા હતા ?” આનો જવાબ મેં ખુલ્લા
દીલથી હસ્તા મોટે તરતજ આપ્યો કે, હું કાંડી મોહલાને
ખાનેથી આવું છું ?

હેં શું ઇશનાઅશરી જમાત મુકા દીધી ?

“ જી હા ! ”-મેં કંડા પેટે જવાબ દીધો.

વળી એ શું ફરેખ આદર્યો કે !

“ નહીં જી ! ” મને ગયખ ઇમામની ગારમાં આજ સુધી
છુપાં રહેવાની વાત કુરઆન અને હુદીસ પ્રમાણે ન લાગી, તેથી
ઇમામને અહીં આગાખાન વિશે ખરું શું છે ? તે જાણવા અને ખાતરી
કરવા ઇસમાઇલી જમાતમાં દાખલ થયો છું. મારી આ વિગત તરફ
વિશ્વાસથી સાંભળનારાઓમાંના એકે કહ્યું કે-“ તમોને ગયખ ઇમા-
મની ખાત્રી કરવી હોય તો, તમે કાલે અમારી સાથે ચાલો, આલીમો
પાસે એની ખાત્રી કરાવી આપીએ.”

પોતે ખાત્રી કર્યા વગર ઇશનાઅશરી થયેલા તરીકેની તેમની વાતથી મને લાગી આવ્યું કે, પોતે ખાત્રી કરીને કહેવા શીખે તો સાઈં પણ તરત મેં તેમનાં કહેવાનો જરાય વાળ્યો કે—

મેં એ બાબતમાં ઘણી તપાસ કરી છે, છતાં જો તમોને પણ જાણવાની ઇચ્છા અને લાગણી હોય તો, કાલે મળજો.

“કયે ઠેકાણે?” મેં પુછ્યું.

આ બાબતની હોટલમાં (પાલાગલીના નાકે આવેલી મુગલની ખીજ હોટલે.)

ત્યાર પછી છુટો પડી હું ઘેર ગયો, ને બીજે દિવસે રાતરે ઠેરાવેલે ઠેકાણે ગેહો આવી બેઠો. અને દશેક વાગે તે જાણીતા આઠ નવ જણા ઇશનાઅશરી લાઇઓ અને મુલ્કાં બાકર આવ્યા. પ્રથમ મને જણાવ્યું કે, અમોને જમાતનાં આગેવાનોએ ખાસ લલામણ કરી છે; “કે તમો ઇશનાઅશરી જમાતમાં પાછા આવો, તો તમો કહો તે, તમારે માટે સગવડ કરી આપીએ. કારણ કે તમારું નીકલી જવું, ઘણાઓનાં મન દુઃખાવનારું છે.” પણ જવાબમાં મેં કહ્યું કે, “હું કોઈનું મન દુખાય તેટલા ખાતર નહીં, પણ મને ગયજ ઇમામની માન્યતામાં વિશ્વાસ ન આવ્યો, તેથીજ નીકલી ગયો છું. અને તેથી મારા તરફ સારી લાગણી આગેવાનો ધરાવે છે, એમ હું ખાત્રીથી જાણું છું. તેથી તેમનો એહસાનમંદ છું.” ત્યાર પછી ઇમામથી ગેબત વિશે ઘણી વાતચિતો થઈ. અને સવાસો, જવાબો થયા. પણ એમાં મને કંઈ નવું કે સંગીન દેખાયું નહીં, અને તેઓ મારા સવાલ જવાબને જીદી ઠરાવી છુટા પડ્યા. અને તેમાંના

ફેટલાકે ટીકા કરી કે, એ તો બહુ જાણે છે; પણ કાંઈક દલ્લો મેળવવા ગયેલ છે. ત્યારે વળી બીજાએ ઉમેર્યું કે, “તે કોઈ માલદાર વિધવા સાથે નીકા કરવા માટે ગયો છે” આવી રીતે પોતાના મનની નબળાઈ દેખાડતા હતા. જેનો જવાબ મેં ગણકાર્યા વગર અને બેપરવાઈથી ત્યાંથી ખસતો થવામાંજ વાળ્યો.

મારી બેંકમાં નોકરી હોવાના લીધે, હું કોઈના પણ દબાણમાં નહોતો, તેથી મને આ વખતે ઘણી રાહત હતી. જો કે મારા ઇસ-માઈલી જમાતમાં દાખલ થવાના સમાચાર બદાર આવતાંજ બીજે અડવાડીયે મને મીઠી વીરજ પ્રેમજી પારપીયા, મીઠી કાસમઅલીમાઈ લખા લખમશી, મીઠી સુલેમાનભાઈ હમરામ ઉનાવાળા વિગેરે લેખક મિત્રોની મુલાકાત થઈ અને મને ઇસમાઈલીયા લાઈબ્રેરી હસ્તકનાં માસીક સિતારાના અધિપતિ તરીકે માસીક રૂ. ૫૦) પચાસનાં પગારથી કામ કરવા આગ્રહ થયો. જો કે મને સાહિત્ય પસંદ હતું, પણ હું જો ઇસમાઈલી જમાતમાં કોઈ કેકાણે તરત નોકર રહું, તો મારી મરીબી હાલતનાં લીધે, મારી શુદ્ધ અંતકરણની ધાર્મિક વસ્તુ-ને કલંક લગાડનારી બનાવે. તેથી ગમે તેવા સંન્નેગામાં મેં બેંકની નોકરી સુકી નહીં. અને સ્વતંત્રપણે મારું ગુજરાન ચાલુ રાખ્યું! અને ઇસમાઈલી જમાતમાં આવતાંજ શેઠ મનજીભાઈ ગુલા-મહુસેનની મારા પ્રિયેની મ.યાકુલ વસણુ વડે, મને ઇસમાઈલીશાસ્ત્રોના પુસ્તકો ફ્રી મળ્યાં. જે મેં દુરસદે વાંચવા માંડ્યા અને પીર સદર દીન અને હસનકબીરદીનનાં અમૃત વચનો વડે, મારા દાસનાં મેલને ધોવા લાગ્યો અને તેવા સખખ સર સુમુર્મ પુષ્પી લાલજી ભાઈ દેવજીની મુલાકાત થતી. તો તેઓ મારા પ્રિયે એક બચ્ચાં

માફકનાં હેતથી વરતતા. અને મને મારી હીમતને અને હૃત્સાહને ઉતેજીત બનાવતાં. તે પછી મને મીં કાશમઅલી લંબા તરફથી, નામ દાર આગાખાન સાહેબનાં ફરમાનોની શુક નામે બેહરે-રહેમત સીધી-માં મળી. અને તેનાં પ્રસંગોપાતનાં ફરમાનો એ, મારી રહાની કુચ્વ-તમાં નવું જીવન પ્રેર્યું. અને હું ઇસ્માઈલી તરીકે વિચારોની આપ-લે કરવા હીમતવાન બનતો ગયો.

“ધી બોમ્બે પ્રાવીનશ્યલ બેંકમાંથી ઇસ્માઈલી જીરાજ મુંબાસાવાળા સાથે બુલેશ્વર ઉપર કાપડની દુકાનમાં જોડાયો હતો, તે વખતે ઇસ્માઈલી જમાતમાં મારી આવજ માત્ર કાંડી મહોલાનક આતવારીયા પંજેભાઈચોની મજલસમાંજ મુખ્ય કરીને હતી, અને ત્યાં જાણે હું ઇસ્માઈલી જમાતનો અને ધારમીક રિતરિવાજનો અભ્યાસ કરતો હતો. શીહોરવાળા અફઝુશબુર અને બીજા ચુસ્ત પંજેભાઈ-ઓની મારા દાદાના નામની ઓળખાણથી હું દીલસોઝી વચ્ચે પલો-ટાતો રહ્યો, અને શેક મનજીભાઈ ગુલામહુસેન પદમશીનાં કારભારી-પણા તળે, શેક રાજનભાઈ મેરાલી અને ગુપતી જમાતનાં તરતનાં બહાર આવેલાં મીં નાનાલાલ ઉરફે નુરમાહમદ અને માસ્તર હસ મુખરામ ઉરફે હાશમઅલીભાઈ ત્યાં નવી ઇસ્માઈલીયા કાઉનસીલનાં પ્રેસીડન્ટ ખમીલદાસ ઉરફે કાશમઅલી અને ડાયાભાઈ ઉરફે દીધર-અલી કામડીયા અને મીં મુરાદઅલી નગીનાવાળાના સહવાસમાં બહેર રીતે ઇસ્માઈલીયા જમાતમાં પોતાની વણીક અને કણુખી તથા પ્રાક્ષણ નાતો, મારી માફક તજ દેનારાઓ, મારી ઇમાનદારીનાં કુચ્વ-તને જોશ આપનાર નીવડ્યા,

બુલેશ્વરની કાપડની દુકાન તરફ એકાદ વરસે છુટો પડી, જમ-માર જવાની તજવીજમાં રોકાણ થતાં મારા અમાઉનાં બણીતા મહે-

રખાન શેઠ ઈસ્માઇલભાઈ ઈલિગમ ઉકાની મહેરબાનીભરી ઓફરથી, અને તેને પ્રેસીડન્ટ હાજી આમદભાઈ દેવજી ત્યા મનજીભાઈ ગુલામ હુસેન પદમશીની સહાયથી સેક્રેટરી ડા॰ રજબઅલીભાઈ રામજી લખ-ધીર હસ્તક, હું સિયા ઇમામી ઇસ્માઇલીયા કાઉનસીલનાં ક્લાર્ક તરીકે એપ્લાઇ થયો. અને શરૂઆતમાં રૂ. ૪૫) પીસ્તાલીશના પગારથી નેમા-યો, અને મારા કામકાજની કદર કરીને બીજે વરસે મને રૂ. ૩૦) ત્રીસનો વધારો આપી રૂ. ૭૫) પંચોતેરનો પગાર કર્યો.

કાઉનસીલના ક્લાર્ક તરીકે નોકર રહેવા પછી “સિનારા” માસિકના ઓનરરી અધિપતિ તરીકેનું કામ હાથમાં લીધું. અને તે મારા ઇચ્છીત કાર્ય તરીકે “બોમ્બે રિફોર્મર” નામના પખવાડીક નાં એડીટર તરીકે ધી પબ્લીશીંગ કું.નો સેક્રેટરી મી॰ રમજનઅલી રજબઅલીની બહી ગણતરીથીજ ધાર્મિક લાગણી અને કામી સેવાના એમના ઉંચા પ્રકારના શોખના લીધે, હું બહાર પડ્યો. અને એ બેઉ પત્રનાં અધિપતિ તરીકે ઇસમાઇલી બોમ્બે જમાતની સેવાની મારી તાજી લાગણીના પડધા પાડતાં, મને ઇસમાઇલી બંધુઓનાં પ્રેમના ઝરાનો હુત્તર અનુભવાયો. દરમ્યાન નામદાર આગાખાન સાહેબ વિલાયતથી પધારેલા હતા, અને એમની પધરામણી પ્રસંગના માનનીય દેખાવોમાં નોંધ રાખવા લાયક પ્રસંગ—લાઇબ્રેરીના મેળાવણ-માં એમની મુખ્યારક પધરામણી વખતે, ફારસીમાં મારી અંતરોદગાર વાળી રચેલી કવિતા સંભળાવી, એમનાં આશીરવાદ લેવાને બાઅ-શાળી બન્યો.

“મારી જીંદગીની એક સોનેરી પળ!” તે પછી મને નશીબ થયું. જેના લીધે તે વખતનાં લાઇબ્રેરીનાં ઓ॰ સેક્રેટરી મી॰ અલી મામદ રેઝાતજા મકલ્લઘની મનેદાન યાદગારી અને એહસાન

પુર્વક મિત્રતાથી મને નાં આગાખાન સાહેબની હજુરમાં રજુ થવાનું થયું. મારી આંખોમાં ખુદાઇ રોશનીનું પ્રતિબિંબ પડ્યું. મારાં મસ્તીખોર અને ફેલાદ જેવા માન્યતાની સ્થિતી સુવર્ણ રૂપે ફેરવાવા લાગી. મારા દીલમાં શંકાના વાદળોં વિખરાઇ ગયાં, તે ઇમામતનો તેજસ્વી મુર્ય પ્રકાશમાન થયો. અને કુરઆને સરી-ફના નીચેના મહા વાક્યનો મર્મ સ્પષ્ટ થયો કે—

“યહુદીદલાહુ, બેનુરેહી મંય શાઆ!”

એટલે—જેને હું ચાહું છું, તેને મારા નુર વડે હિદાયત કરું છું. મારા ભણતરનાં, વાચાળપણનાં, અને વાંચેલી કિતાબો અને ધાર્મિક અભ્યાસનાં પુસ્તકોનાં ડહાપણનાં ગુમાનને ઠોકર લાગી. અને મને નુરાની રોશની પ્રદિપ્ત થઈ. તે જોઈને મેં માની લીધું કે—“ઇનસાન અક્લમંદપણનાં ગુમાનનાં તઉકમાંથી છુટયા વગર અથવા અકકલનાં મર્યાદીત મેદાનમાંથી પ્રેમનાં અમરીયાદ સાગર તરફ ઢળ્યા વગર, ખુદાઇનુરનું પ્રતિબિંબ ખાતાના દીલરૂપી આર્ષનામાં મેળવી શકતો નથી. મારાં દીલમાં જે પ્રેમ ન હોત, અને એકલું ડહાપણ હોત, અથવા અક્કલથીજ ઇમામતનું નુર જોવા ઈચ્છા હોત, તો હું કદીપણ ગુમરાહીમાંથી આટલો વેગે બહાર આવત નહીં, બદલે ત્રિદ્વતતાના ભયંકર પરિણામ ભોગવનાર અઝાઝીલ અને અબુજેહુલ માફક હું જીંદીજ રહી જતે, મને મારી અગ્નયખીના ઉભરા આવવાથી મારી આંખોમાંથી એબરૂપી વાળ દુર થયો, અને જે ઠોકાણે મને કાળો ડાઘ દેખાયા કરતો હતો, તે મારી આંખોમાં રહેલા દોષના લીધેજ હતું, તે દુર થતાં તે ઠોકાણે મને ખુદાઇ નુરનાં ચમકારા દેખાવા લાગ્યા, મારા કાનોના પરદાની ધાક ખુલ્લી થઇ ગયેલી દેખાઇ, અંદર સંભળાતા નાઠોનું વર્ણન, વેદીક ગાનનાં ભણકારા રૂપે, સ્પષ્ટ

જવા લાગ્યું ! આત્માનાં અમરપણાનાં વિષયનું લાન થતાં, દુનિયાનાં
 ક્ષણિક જીવંતીની કિંમત ઘટી ગઈ. વેલુક્તના ઈશકના નિશાની
 ચસ્ટી ચઢી. હુર, જીવંતના મોહકપણાથી અને મંદીર અને મસજીદનાં
 બેદથી માહેત થયો. શરીરઆતનાં હુકમોનું તાત્પર્ય હુકીકતના નુરા-
 ની માર્ગમાં મને દેખાયું ! લાઈલાહુ ઈલ્લાહુના પવિત્ર કલ્મમાં
 અંદર “અલી સહી અલ્લાહુ” નો સખક મળ્યો ! નિરંજન,
 નિરાકાર ખુદાની પ્રગટ એકતામાંજ સાકાર ખુદાની પ્રતિમા અને
 ભવવા માંડી. અને આ અધા ધારમીક માનીનતાનો આત્મા અલી
 નુ નુરે હાલના નામદાર સુલતાન મહમદશાનાં પ્રગટ જીરમાની
 હીબાસમાં ચમકવા લાગ્યું !! અને તેની સનદનાં શબ્દો કુરઆને શરી-
 ફની સુરે નુરમાં હામી ભરતાં દેખાયા ! આવા આવા ! સત્ય ઉદગારો
 આવ્યા, તે મ્હેં નીચે મુજબની ગજલમાં મારા વખતો વખતનાં રદ્યના
 આનંદને ખાતર લખી ગાળ્યા કે—

અઝલ.

[હવે બહારે પાગ દુનિઆ ચંદરાબની--સાદા.]

ખું દિવાનો મરત અલી નાં નુરનો,
 જલ્લો જોયો આજ કોહો નુરનો,
 કાન નાં પડદા અચાનક ફાટતાં,
 અનલહુક સુર સાંભળ્યો પાશુરે જો,
 ઈશકે ચલુક્ત નાં નિશામાં મરત ચર્ક,
 દાર હાઈકે નો પીધો અનુરનો,

જામ પીધો માતનો અમૃત ગણી,
 ખેલ જાણ્યો જગ કાણુ ભાંગુર નો,
 મંદિરો ને મસજિદો નો મોહ ગ્યો,
 ધર્મ જાણ્યો અધ્ધર ને દુરનો,
 મજહબી ઝબડા નો ઓળે ફેંકતાં,
 નજીક થયો રસ્તો હતો જે દુરનો,
 રાહે શરીયત હદ વધાવી બે ઘડક,
 બોધ હકીકત માં તજાલો નુરનો,
 “લાઈલાહ” માંહે ધણલો “અલી,”
 હા! પઢ્યો હું સખક એ મજહુરનો,
 આદિ ને વળી અંત માંહી એ અનંત,
 અલખ માં લખ નો ઝલક એ નુરનો,
 તે અલી નું નુર સત “સુલતાનશાહ”
 સાર એ “વસ્તેશ” સુરે નુરનો.

આવા મારા જહેર ધાર્મિક જીવનમાં જોશ પ્રાપ્ત થતો રહેતો. પ્રથમ પ્રકરણ તરીકે મુખબની ઇસ્માઈલીયા કાઢિનસીસના મેઝર અંત પંજેલાઈઆનાં આગેવાન શેઠ બાફરલાઈ શેરમાબદની મારા પ્રત્યે એક નોકર તરીકેની મારી હેસીયતની ગણતરી કર્યા વગર પોતાના સતપંથના ભક્ત કુટુંબના વારસદાર તરીકેના હિંચા ખાન-દાની ખમીરનાં ગુણુ વડે, એક મહેરબાન અને કદરદાન મિત્ર તરીકે માન આપવા લાગ્યા, અને તે પછી મુખતાર લોહ નાનજી, અલીઆમદ બનમામદ ચુનારા, મીરજા મહમદ શરસાજ, રજબઅલીલાઈ કાસમ મેવાવાળા, રજબઅલી

ખીમજી, જુમાલાઈ મામદ દમણીયા, કુરખાન અલીલાઈ જીવસજ વિગેરેનાં પ્રેમીઓનાં સહવાસમાં બેળાયો. અને મારાં ઇશનાઅશરી સગા અને કુટુંબીઓનાં છુટા પડેલા સંબંધથી એકલા પડી મચેલા જેવા લાગતા દીલને સાચા સ્નેહી તરીકે ઉછેર્યું. અને તેના પરીણામે મારી સમજ શક્તિ, લેખન શક્તિ, અને સતપંથના નિરમળ સિધાંતોને વિશેષી “આર્ય સમાજ”ના રાધા કૃષ્ણ પંડીતના (૨૫) સવાલોની મગફરી તોડનાર અને ખુદાઈ રસ્તાની જાહેર ઓળખતું પ્રાથમિક પુસ્તક મારા હાથે “આફતાબે હકીકત” નામનું લખાયું, અને તેવા કાર્ય તરફ શેઠ જાફરભાઈ શેરમામદે જે કાળજી અને ખંત બતાવી હતી, તેમાં વિકટ પ્રશ્નોના મુદ્દાના જવાબોનો સતપંથ શાસ્ત્રોથી એમનાં પુણ્ય માતૃશ્રીના યાદદાસ્ત ઇમામોના ધરની ખીદમત ગુજર ઇસ્લામી સ્ત્રીઓનાં જીવન ચરિત્રોના દાખલાઓમાં દિપાવે એવો, મારા જાતી અનુભવ ઉપરથી જતો. અને મુખી પીરભાઈનું માનવંત ગણાતું ખાનદાન અને ઇમામોની ખીદમત ઉઠાવનાર કુટુંબનાં ઝળકતા દ્રષ્ટાંત રૂપે શેઠ જાફરભાઈ અને એમનાં પુણ્ય માતૃશ્રી મિસાલ ધણા ખોળ કુટુંબોની હકીકતની વાતો જણાતાં. સત્ય અને ખુદાઈ રસ્તાની મારા દીલમાં વધુ ને વધુ ખુખીઓ સમજાવા લાગી. અને ઇશનાઅશરી ખોળ ખાનુ અને બન્ધ્યાઓ તથા માખાપોની ઇમાનદારીના ઉપલક્ષ હીસાબનાં ધોરણના મારા ખાસ અનુભવને તે એક આખાદ ઝટકો કરતા જતા હતા. “આફતાબે હકીકત”ના પુરતકનું પ્રગટપણું, શેઠ જાફરભાઈ શેરમામદે ધી સાહિત્ય ઉત્તેજન મંડળના બંધારણ સાથે આપ્યું. અને તેમ કરી મંડળનાં મેમ્બરો મારફત મારા તરફ કદરદાની તરીકે એક સોનાનો છેડો અને ધડીયાળ મારી ઇચ્છા વિરૂધ્ધ આપવામાં આવ્યો, અને ત્યાર પછી “ધી દરમાદલીયા સાહિત્ય ઉત્તેજન મંડળ” હસ્તક

નીચે મુજબના પુસ્તકો મારા હાથે લખાયેલા પ્રગટ થયા. ઈસમાઈલી આશુક નં. ૧ લો, દુઆના દુશમનને ઝટકો તથા શીતુરી ફતવાને ફટકો, હાજર ઇમામની હિદાયત અને મુનાશ્શીફોનો દુરામલ તથા “આગાખાની ખુદાઈનો ઝળકાટ” એ મારું છેલ્લું પુસ્તક એ મંડળ હસ્તકનું બહાર આવ્યા પછી, મીં કાળા અને પંડિત સધા કૃષ્ણના પુસ્તકોનો જવાબ આપી, વધુ વખત તેમાં જાળવાનો મર્યો નહીં. અને હું હાલ મારી ધાર્મિક જીવનની સાહિત્ય તરફની ફરજ બુલ્યા વગર સતપંથના નિરમળ સિધાંતોને આખી દુનિયાનાં એકત્ર-પણાની યોગ્યતાને જાહેર મુકવા તરફ પ્રેરાઈ છું. અને તે એકાદ અઠવાડીક કે પખવાડીક પેપરનાં સાધન થકી પરીપક્વ થાઓ; એમ મારી વાંચનાં છે, ન્યારથી મેં ઇશનાશરી તરીકેની મારી જાંઘી ખલાસ કરી, અને ઇસમાઈલી જમાતમાં “પુનરુન્મ” લીધો, ત્યારથી મારી પરવરશનાં સાધન તરીકે મજાવતાં કહીશ કે, મને મારી દુધમલ બાળક તરીકેની હાલતમાં શેઠ જમનભાઈ અને મનજી ગુલામહુસેનની માયાળું લાગણીરૂપી દાઈની ઝાદમાં, નુરી પ્રકાશ તરફ ડગમગ નિહાળતાં, દિવસો ગુજરયાં. અને પંજેલાઈ કક્ષબનાં ખાણના મેળાવડા અને બીજા કાંડી મહોલા કન્યાશાળાના વાર્ષિક દીવસમાં રજુ કરી, જાણે મારી ઓળખાણ કરાવી, મને જીવંત પરી વંતનો રૂણી કર્યો છે. ત્યારપછી ઇસમાઈલીયા સાહિત્યના પાળણા-માં જોડી શેઠ જમરભાઈ શેરમામદ અને હાજી મામદભાઈ રહીમ જે નુલાબદીન અને મુખી લાલજીભાઈ દેવરાજ જેવા સતપંથનાં સાચા સેવકો તરીકે દોરી તાણતાં રહી મને હિંચાળ્યો. અને મારો પુષ્ટીકારક ખોરાકની સગવડ જળવતા રહ્યા. અને તે વખતથીજ લાઈબ્રેરીના યાન રૂપ લોકો સાચી લાગણી વડે, મીં મુખ્તારભાઈ નાનજી અને મીં અલીમામદ જાનમામદ ચુનારા એ બેઠે જળવતા રહ્યા. અને

મી० મામદભાઈ વલીનાજર તથા અલીમાહમદભાઈ વલીનાજર, મી० કાદરહુસેન મેરલી, મી० કરમઃલી રેમતલા સુતરીયા અને મી० રહીમભાઈ અલીભાઈએ જાન્યુકની મુલાકાતો અને મિત્રભાવનાનાં પ્રસારો આપી, મારી ધારમીક જીવનનાં આનંદના સહવાસમાં ઘણી કીમતી મદદ આપતા રહ્યા છે.

ધી યંગ ઇસમાઈલીયા વિદ્યાવિનોદ કલખનાં પ્રેમી મેઝ્મરો મી० લખપર, મી० ચારણીયા, મી० મોદી અને મી० અંગરીયા તથા મી० હાજી ચાણી જેવા ભાઈઓના મારા પ્રત્યે માન થી કલ્લખમાં ધારમીક ભાષણો કરાવી, અને સત્ય રદ્યનાં ઉદ્ગારો પ્રકાશવા જે તકો આપી અને આભારી બનાવ્યો છે, તે પછી મારા પુસ્તકમાં નોંધવા વગર રહી શકતો નથી.

આ મિત્ર મંડળનો સહવાસ જોયા એક સતપંથ સરખા મહા-સાગરમાં જુદે જુદે રસ્તે મુસાફરી કરનારા અને અને એકજ સંગમ માં ભેળા થનાર વિચારોનાં સમુદ્ર રૂપ હતો.

સનાતન ધર્મની માન્યતા મુજબ પીર સદરદીન અને પીર હસન કબીર દીન જેવા સમર્થ ગુરુઓનાં વચનો અને ઇસ્લામમાં ઈમામની નસલને પ્રગટ રૂપે વળગી રહેનારા તરીકેનાં અબ્યાસની ઉન્નતમતાના મળતાપણા ઉપર, શુધ્ધ દીક્ષની દલીલો ધરાવનારા મારા મિત્રો તરીકે તેઓ દરેક અને ચાહતા હતા. એજ મારી નામદાર આગાખાન સાહેબ જેવા હાજર ઇમામની મોહબત ધરાવનાર દીક્ષને પહેલા વિયોગના સમયમાં તસલ્લી હતી; કારણ કે, અને સતપંથ ધર્મની જેમ જેમ અસર વધતી ગઈ, તેમ તેમ સતપંથના શિરતાજ હાજર ઈમામ ના० આગાખાન સાહેબનાં વિશ્વાયત સિધારવાથી પહેલા

વિયોગથી, પ્રેમી અંતઃકરણ બહકવા લાગ્યું અને કલાપીના નીચેના શબ્દો જાણે મારા દીલનો પડથો થયો પડ્યા કે—

ધડી ના વસ્ત્રની આવી, સનમ પહોંચેતરી ચાલી,
હજારો રાત વાતોમાં, ગુમાવી એ કમાઈ છે!

આ પછી આ છોક્ર છપાવા અમાઢિ ઇ. સ. ૧૬૨૦ ની એપ્રિલ માસમાં જ્યારે નાગ આગાખાન સતપંથના સાહેબ જ્યારે મુંબઈમાં પધાર્યા, ત્યારે તેમની દયાદ્રષ્ટી અને આશીસદ્રષ્ટી નાં અલબ્ય લાભથી હું નશીબવંત થયો, અને હાલ મારી જીંદગીના બાકીના વરસો એજ સાહેબલ અમ, ઈમામુજ ઝમાન, ખલીફતર રહેઝાન, શરીફલ કુરઆન, ખુદાવન્દ મવલાના સર સુલતાન મહમદશા દાતારના ફરમાન મુજબની સેવાઓ સાચા અંતઃકરણથી જળવવા હીમત કરી છે. તેમાં તેમની દયા વડે હું મક્કમપણે ફતેહ મેળવું, એજ તમન્ના, એજ ઉમેદ છે. તે મંજુર થાઓ. (વરતેજ.)

મારાં મહકમ દીલ આગળથી પસાર થયેલા બીહાજણા દેખાવો!!!

[ઇશનાઅશરી જમાતવાળા તરફથી મારું ઇસ્માઈલી જમાતમાં દાખલ થવા બાબત ઘણા બળાપા કાઢવામાં આવ્યા છે, જે સંક્ષિપ્તમાં નીચે મુજબ હતા —]

(૧) લો બળાપો—મારો સગો મોટાભાઈ નજરઅલી જુસબ ગુજરી જતાં ઇસ્માઈલી જમાતમાં મારું કાઠ વલણ સગાં તરીકે સરખાતમાં નહીં હોવાથી, તેમ ઇશનાઅશરી જમાતમાં મારા કાકા હસનભાઈ મુખીનું કુટુંબ અને મારી દુધ વિગેરે હોવાના કારણે ઇશનાઅશરી જમાતમાં સાદ ફેરાવ્યો હતો. અને હું ફાતેહા માટે બાંકડે બેસતો, તે જોઈને ઇશનાઅશરી જમાતના છેલ્લા દાયકામાં મરીખી હાલતમાંથી માલદાર થવાના જોમમાં એક પ્રહરથે મારા કાકાને કહ્યું કે “કવિ જો બાંકડે બેઠો હશે, તો અમો ફાતેહા કે બ્યારથમાં આવશું નહીં.” અને તે ઉપરથી મને જાણ થતાં હું ફાતેહા વિગેરે માટે બેસતો બંધ થયો. જો કે ઇશનાઅશરી મઝહબ પ્રમાણે, એ વરતન મારા પ્રત્યે દીનથી વિરૂધ અને અદેખાઈનું જાણી મારા ઇસ્માઈલી થવાની અસર તે જમાતના આગેવાનોમાં આટલે દરજ્જે થઈ તે જાણ્યું.

(૨) જો બળાપો—કરાંચીવાળા જાકર ફદ્દતી મુલાકાત નિશાનપાઝ રોડના નાકે રસ્તામાં થતાં મને જોઈને કહ્યું કે, ભાઈ કવિ, તારા નામથી રાજ હતાં, તે આજે રાત્રી પડે છે.

(૩) જે બળાપો—મારા વિરૂધ્ધ જોડા કાગળો ઈસમાઇલી જમાતનાં આગેવાન મેમ્બરો પર આક્ષેપ મુકી ખાનગી લખવામાં આવ્યા.

(૪) થો બળાપો—અબ્દુલ્લાભાઈ માવજી, મામદ બુમ્મ ભાઈ અનેહાજી અયુબલી વિગેરે શરૂઆતમાં મારાથી મોઢું મરડતાં તે પહેલાં જે આસામીઓએ ખુલ્લી રીતે સલામ કહેવા ના પાડી.

(૫) મો બળાપો—લાલપુરના મેળાવડામાં મીં. કાખાએ નુરે હિદાયતનાં અંકમાં જણાવવા મુજબ “વરતેજી” ઇસનાઅશરી જમાતમાંથી નીકળવાથી ઇસનાઅશરી જમાતનું નાક કપાઈ ગયું!” એમ આપસમાં માનવું.

મીં. કાખાએ હકીકતી બંદગીનો આદર્શ તથા દાવતે ઈમાન નામની બુકમાં મારા નામે મનઘડત : ઉભારા કાઢવાની બાબત તથા મારી.....ભવાઈથી કંટાળેલી ઇસનાઅશરી જમાત તથા હકીકતોનું હડહડતું બુકાયું!

હું જાણુસી તરીકે ઇસમાઇલી જમાતમાં દાખલ થયો છું; પણ ખરી રીતે ઇસમાઈલી ધર્મ સ્વીકારીને ગયો નથી; તેવું જોડું અને મન કલ્પીત દાલાસો લેવા જેવી ગપો ઉરાડવી—અને નનામાં પત્રો લખવાં લખાવવાં.

સવંત ૧૯૭૬ ના મહોરમની ખારમી તારીખની રાતે મને મારવા થયેલો હુમલો, ગઢડાવાળા નાનજી માધવજી જેવા જલા માણસે બહારગામ કાગળો લખી, મારા સગાઓમાં બવ દેનો કંવાની કરેલી નાદાની અને તે બાબતમાં મને આવેલ પત્રોની હંકીકત.

મેં ઇસમાઇલી જમાતમાં વીધવા, માલદાર ખોળ ખાઇ સાથે બીજા નીકા કરવા ખાતર, અખતીયાર કરેલ ઇસમાઇલી ધર્મની હેમા-કતભરી ખોટી અફવા!

મારા ઐક જુના લેણુદારને ઉરકેરી મને હેરાન કરવાની નીચ વેતરણુ.

જાણ્યા આવ્યા જુઠાણા, બળાપા, અને અફવાનો ભોગ મને બનાવી મેં આડકતરી રીતે મને મારી જતને નુકસાન પહોંડવા, અનેક ઇસમાઇલી જુદા જુદા અફવા મારા જાણીતા અને મિત્રો જેવા કતર અને સગાં સંબંધીઓ તરફથી કરવામાં આવી છે; છતાં આજે હું છેલ્લો, જાગતો કાષ્ટના પજુ ખોટા આક્ષેપની પરવા વગરનો અને સત્ય અંતકરણથી ઓલાદેઅત્રી, હાજર ઇમામ, સાહેબ ઝમાન શરીફ કુરઆન, ઇમામે ઇન્સોવલજન, ખલીફતર, રહેમાન આગા સુલતાન મહમદશાની દુઆ વડે મક્કમ મનનો, અને અડમ વિશ્વાસુ, અને જુલદ હીમતનો, એમનાં ગુલામોનાં શલામોની પગરજની પ્રસાદીનો ઉમેદવાર, સેવક તાતોચાતો છું. અને ઇશનાઅશરી જમા-તના મજુરીનાં અભાવના જવાબો તરીકે પુષ્કળ ઇસમાઇલી બંધુઓના આહને માનની બહી લાગણીથી મસ્ત બનતો જાઉં છું!—અહાહા! કેવો સુંદર મારો પુનરજન્મ! અને મુકતિના માર્ગનો આનંદ.

છેવટે મારે મારા ઉપર થયેલા ઈર્ષાબરયા હુમલામાં આનંદરૂપ ટકી રહેલામાં મારા ધરવાળીનાં દીલાસારૂપ શબ્દો અને તેણીને પણ ખમવા પડેલા મારા લીધે દુખની વખતે, તેણીની સહનશક્તી માટે પણ હું મારો હર્ષ દરશાવીને, આમારાં કથનને બીજા કોઇ વધુ બહા સંજોગોની ઉમેદ માટે મોકુફ રાખતાં, મીચેની મારી માનીતી ક્ષમાતા રજુ કરી આનંદનો અનુભવ કરું છું—

મગ્ધ.

અર્ધ હર્ષ મને આનંદ છે!!!

ભમતાં અગોચર રાફડે અર્ધ હર્ષ મને આનંદ છે!
કદી ત્યાં ફણીધર ફાફડે અર્ધ હર્ષ મને આનંદ છે!
કદી દુઃખના કુંગર પડે, પીડીત કલેવર તરફડે
શિર આભ બે તુટી પડે, અર્ધ હર્ષ મને આનંદ છે!
૧* ગગને ચડી પટકાંઠિ' તો, ૨* ભુતળ પરે ભટકાંઠિ' તો;
૩* ફાંસી ભલે ભટકાંઠિ' તો, અર્ધ હર્ષ મને આનંદ છે!
૪* કુચા થકી ગુંગળાઈ' તો, ૫* મુરદું બની ચુધાઈ' તો;
૬* કદી અગ્નિમાં ભુભાઈ' તો, અર્ધ હર્ષ મને આનંદ છે!
૭* કદી શીર ઉપર કરવત ફરે, છેઢાઈ' બે બસંદી છરે!
કદી લોહીનાં આસુ' ઝરે, અર્ધ હર્ષ મને આનંદ છે!
ચુથે કે ઢાટે બેરમાં, બાળે સજવગણી ધોરમાં;
દખમં, મશાલે, ધોરમાં, અર્ધ હર્ષ મને આનંદ છે!
“વસ્તેજી” મન હુપદે જતાં, તુંમાં મળી તદરૂપ થતાં;
ભય ચીત્ર જેવાં ભાસતાં, અર્ધ હર્ષ મને આનંદ છે!

વસ્તેજી.

૧* સુલેમાન નખીની માફક.

૩* ઇસા નખી જેમ.

૫* અરયુબ નખી મુજબ.

૭* ઝીકરીયા નખી માફક.

૨* મુસા નખીની માફક.

૪* ઇદરીસ નખી મુજબ.

૬* ઇભરાહીમ પેમંબર મુજબ.

ઈશનાઅશરી બિરાદરોને એક સલાહ.

ઓ, મારા જાણીતા મહેરબાનો, મિત્રો, અને સહવાસીયો, હું જો કે; તમારાથી છુટો પડ્યો છું, તેમ નહીં, પણ તમોએ ખાત્રી કર્યા વગરનાં ઈસલામના સિધાંતોની વિરૂધ્ધ સાબિત થતાં “ગયબ ઈમામત”નાં ઉસુલનાં એકજ વિચારથી છુટો થયો છું. એમ કહેવું ખરું છે, અને હું, મારી જીંદગીનાં કીમતી દીવસોની મહેનત વડે ઇસમાઈલી જમાતનાં મુરબ્બી જે નામદાર આગાખાન ઇમામે મોબ્તુદ છે, તેના શરણે ગયો છું, તે ઉસુલેદીન મુજબના દરેક મુદ્દાને જોખ્યા પછી, તેની સત્ય સમજ મેળવીનેજ ગયો છું....! ઉસુલેદીન નાં પાંચ મુદ્દામાં પ્રથમ—

૧ તોહીદ. ૨ અદલ. ૩ નખુવત. ૪ ઇમામત—અને ૫ કયામત એ પાંચ મુદ્દાથી દરગેજ હું દૂર ગયો નથી. બલકે તેની ખરી સમજનેજ મારા ઇમાનપુર્વક વળગી રહ્યો છું, અને તે હાજર ઇમામ નાં આગાખાનની ઇમામત કબુલવા વગર પ્રાપ્ત થઈ શકવું મહાલ છે, કારણ કે જનાબ રસુલે ખુદાનાં છેલ્લાં યાદગાર વચનો “હદીસે સકલઈન” મુજબ “મુગાં કુરઆન” ઉપર (મોબ્તુદ) “બોલતું કુરઆન” એજ હૉ અલીની સીધી નસલે “નુરન અક્બાનુર” (નુર પછી નુર) કમવાર ખની ફાત-માઈદના વંશનો વંદો અને ઇમામતના હયાત હકદાર વારસ છે. હૉ જાફર સાદેક પછી મુસા કારીમને ઇમામ ગણવાની મામુન રીશીદની યુક્તિના બોગ થઈ પડેલાંઓના હાથમાં, આખરે ઇમામનો દામન રહ્યો નહીં. અને ખુદા કુરઆનમાં ફરમાવે છે, તે મુજબ

તેજ હૃદય અલીનો વંશ કાતમાઘટ તરીકે, આ દુનિયાના અંત સુધી રહી ઇમામતનો હક ભોગવશે, કે જે ખરો છે તે જાહેર છે. ગય્ય રહે, એ માનવું હદીસને કુરઆનની વિરૂધ છે. ઘણી બનાવટી હદીસોનાં ભોગ થાય છે; તે માફક તમે બનશો નહીં. ને ખાતરી કરશો. તોજ મને સંપૂર્ણ ભરસો છું કે, તમે પણ એજ નામદાર આગા-ખાનની ઇમામતને સ્વીકારશો. હું જાણુવામાં બોળવાયો હતો, તેમ તમે બોળવાશો નહીં, ઘણી હદીસોમાં બારમા અને ગેબ શબ્દો પાછળથી પોતાના મતલબ ખાતર ઉમેરાયા છે. એકજ બાબત તેના માટે કુરઆને શરીફમાં મુરેયાસીનની બારમી આયાત બસ છે કે, જેમાં ઇમામે મોખીન લખેલ મોજુદ છે. તેનો અર્થ “જાહેર ઇમામ” થાય છે, અને કુરઆનના શબ્દ વિરૂધ હદીસ હોયજ નહીં જે હોય, તેને માનવી નહીં નેહએ, કારણ ઇમામ જાહેર સાદેક ખાસ ફરમાવે છે કે “બનાવટી હદીસો તેને સમજવી કે, જે કુરઆનથી મળતી ન હોય, ઇસલામનું જીવન ક્યામત સુધી ટકનાર છે. તો પછી હીદાયત હાદી વગર કે હુજ્જત વગર કોણુ કરે? શું ઉમ્મતને રેહી મુફી છે! ગઈએ છું ને જાહેર છે, એવી એવી બનાવટી વાતોની પરખ કરજો, ને તેનો પરખ કરવાનો તમારો હક વેચી નાખશો નહીં. તમે પોતેજ ખાતરી કરવું. અરબસતાન ને ઇરાનના ઇશનાઅશરી આલ મોની તગ્દ નિગાહ કરવી નહીં, કારણ કે ઉસુલની બાબતમાં દરેકને તપાસવાનો અને સમજવાનો હક છે. કોઈની સમજ કામે લાગશે નહીં. “મોટા આલેમો કે મુજતહેદો શું નહીં જાણતા હોય! એવા વીચારમાં નબળા થતા નહીં. આલેમો કે મુજતહેદોની હાલતનો તોલ કરવા કુરઆને શરીફની નીચેની આયાત સમજજો કે “અહદી-લલાહો બે મુરેહી મંયશાઓ”-એટલે ખુદા ફરમાવે છે કે “હું જેને ચાહું છું, તેનેજ મારા મુર વડે હીદાયત થાય છે” તો પછી

આલેખ હોય કે મુજતેહેદ હોય, પણ જો તેને ખુદા આપ નહીં, તો કદી હીદાયત થતી નથી. ઇમામનાં વરતન તરફ આપણે કાંઈ કહી શકીએ નહીં. કારણ તે દુનીયાપર સજીને હીદાયત કરનાર એક છે. તો તેની મસ્લેહતમાં દખલ કરવો ઇમાનદારી નથી, અને તે બાબતમાં “ખીજર”ના વરતન તરફ જ ખ્યાલ રાખજો, કે જેના વરતનથી હ. મુસા જેવાં ઉલુલ અઝમ પેગંબર લુલી ગયા હતા, પણ તેને પણ તેના વરતન તરફ ધ્યાન રાખવાનો હક નહીં હતો, કારણ કે પરીણામે ઇમામ ખુદાનો પ્રતિનીધી છે, જેવો હક પેગંબરને નથી, ઇમામ તખ્ત નશીન રાજા છે, પેગંબરનો દીકરો પેગંબર થવાનો રૂલ નથી. પણ ઇમામનો દીકરો ઇમામ થાય છે; પણ વજીરનો દીકરો વજીર થાય નહીં, ઇમામ કરતાં પેગંબરનો દરજ્જો નીચે માનવો, તેમાં ઇસલામની હીદાયત ખોટી થતી નથી, બલકે તે ખરી વાત સમન્યા વગરનો ઇસલામ માનવો તે ખામી છે. કુરઆનમાં તેનો પણ ખુલાસો છે, કે હૉ ઇમિરાહીમ પેગંબરને ખુદાએ તેના પેગંબરીના કામથી રાજી થઈ ઇમામ બનાવ્યા. એટલો તેમનો દરજ્જો વધાર્યો. તો પેગંબર કરતાં ઇમામને મોટા માનવા તેજ ખુદાના હુકમને માન આપવા બરોબર છે. અલીને નખી એકરૂપ માનવા તેમાં બેદ માનવો નહી. જેવી રીતે ડાબીને જમણી આંખ છે, પણ નજરજુ રૂપ એકજ છે, બે આંખથી બે નજર નથી.

કુરુબોદીન.

આ મુદ્દામાં નમાજ, રોઝા, હજજ, જકાત, ખુરુસ અને બેહાદ અમ્મ બીલમારફ અને નીહી અમ્મુનકર એ આડે મુદ્દા અમલ કરવા લાયક છે, પણ તેની સમજ વગર અમલ કરવો, તે ખુદના હુકમની મસ્કરી કરવા બરાબર છે, અરબીમાંજ પઢવાનું કુરઆનમાં ખુદનું ફરમાન નથી, એ બધા ઠસી ગયેલા એહકામો ઉપર નિરાંતે વિચાર કરજો. અને દુનીયા મટે, કે પોતાનાં હાપણુ માટે એ ચીજો નથી; પણ તેનો સંબંધ ખુદ સાથે છે. તો તેની સમજ ખુદ માટે વિચારતાં તમને જે ફીક લાગે, તેમ હુકમ મુજબ અદા કરવી. અને ઇસમાઇલી જમાતમાં તેની કોઇ ઠેકાણે અટકાયત નથી. નમાઝ, રોઝ અદા કરનારને માટે પણ સગવડ છે, તેમ તેનો કોઇ વિરોધ કરી શકતું નથી. તેની વાતોની જમીનગીરી જ્યાં માગશે ત્યાં મળી શકશે. પણ કોઇ બીહવ રાવે અથવા અનુભવ વગરનો ઇસમાઇલી કહેવાની ઉતાવળ કરે, તો પણ તેની દરકાર કરશે નહીં, કારણ કે ઇસમાઇલી ધર્મના સિરતાજ હાજર ઇમામની મુખતરીની વચ્ચે કોઇપણ આવી શકતું નથી. માટે તે બાબતમાં કોઈ ગમે તેમ કહે, તોપણ મારા અનુભવ વડે આ બાબતમાં તમારી હામી બંદી છું.

નમાજ, રોઝા, અને કુરઆને શરીફ પઢવાની માત્ર તરફેણ કરીને મુસલમાન કહેવરાવવું અને ઇમામની ગેબની વાતનાં આધારે મુઝતહેદના કહેવા પ્રમાણે કરવું, તે હકીકત માટે જો ઇતીહાસ તપાસશે, તો હૉ અલી સામે માવીયા અને તેનાં લશકરની ઇમાનદારી અને મુસલમાન ગણાવાની બાબતને નિગાહમાં રાખજો, અને બની શકે તો, જો સીફદીનથી માહેત થજો અને તેમાં મુસલમાન અને

મોમેનની સમજ પડશે કે મોમેન ઇમામની તાબેદારીનેજ ઇસલામ સમજતા હતા. અને મુસલામાનો તેમ નહોતા માનતાં. જેઓ કુર-આન શરીફની અમાન હોં અલીએ નહીં સ્વીકારવાથી, ખારજી કહેવાયા છે, તેથી ખુદા બચાવે, એ મારા જાણીતા મહેરબાનો, મિત્રો, તમે ખાત્રી કરો, ને સત્ય સમજો. ખુમ્સ અને દસોંદ એકજ હિસાબ છે,

પીર સદરદીને આપણા બાપદાદાને જસો વરસપર જે હીન્દુ હતા તેમને યુક્તી કરી ઇસલામમાં લાવ્યા, તેમ કહેવું સચ્ચાઇથી દુર છે, કારણ કે તેમણે ઇસલામમાં લાવવા યુક્તી નહોતી કરી, પણ વેદ મુજબ ઇસલામને સનાતન ધર્મનો ચોથો અને છેલ્લો ભાગ છે. તે સત્ય રીતે સમજાવ્યું હતું, અને પીર સદરદીને ઇશનાઅશરી ઇમામની તાબેદારી સમજાવી છે, એમ કહેવું એ તદ્દન ખોટું અને અજ્ઞાનતાભર્યું છે. કારણ કે હું પણ એમજ જાણતો હતો, પણ તપાસ કરતાં મારી તે માન્યતા ખોટી સમજ્યો. અને તોખા કરી છે, કારણ કે પીર સદરદીને “એ જાહેર દેવ જ પુદીપમાં બેઠા,” એમ જ્ઞાનમાં કહીને, જાહેર ઇમામની ઓળખાણ કરાવી છે, પણ જેમ ઇમામની નહીં. પીર સદરદીને જસો વરસપર થઇ ગયા, તે વખતે ખારમા ઇમામ ગયજ થઈ ગયા તેને ચારસો વરસ થઇ ગયા હતા. ચારસો વરસ સુધી ગયજ રહેલાને મનાવવા આવ્યા હોત તો “જાહેર બેઠા” એમ કહે અને હીદાયત કરે એમ માનવું ખોટું છે. પણ ખરી રીતે, તેમણે તે વખતનાં ઇમામ “ઇસલામ શાહ” જે મોબુદ હતા, તેમના વિશે ઓળખાણ કહી છે, અને નામદાર આગાખાન જે હ. અલીના વંશમાં છે તે જાહેર સાદેક પછી તેમનાં વડા ફરજંદ શાહ ઇસમાઈલને ઇમામત સોંપી મિસર તરફ રવાના કર્યા. તે પછી મામુન રશીદ મુસા કાઝીમની તરફજ ખાતર પોતાનું દયાણ વાપર્યું પરંતુ મુસા

કાઝીમની નસલ ખુદના હુકમ મુજબ ગયળ રહીને અટકી. પરંતુ નામદાર આગાખાન શાહ ઇસ્માઇલના વંશમાં આજ સુધી જરાબર ઉતરી આવેલા છે. આ ઇતિહાસીક ખીના છે, તેમાં માર્ કહેવું અને તમારી માન્યતા, બેઉની તવારીખોમાં ખાત્રી કરજો, અને એજ સીધી નર નસલે નામદાર આગાખાન હાઝર ઇમામ છે! અને ખુદા કુરઆનમાં ખુદા અને રસુલની ઇતામત પછી ઉલુલ અમ્મ મીનકુમથી જણાવે છે તે એટલે હુકમ કરનાર ઇમામની તાબેદારી કરો! તે મુજબ નામદાર આગાખાન હુકમ કરનાર મોબુદ ઇમામ છે; અને જેખ ઇમામ હુકમ કરનાર થઈ શકે નહીં. તેનો વિચાર કરજો, ને એવો ખીજો હોય, તો તે તપાસજો.

નાયબે ઇમામ.

નાયબે ઇમામની માન્યતા પણ ખોટી છે. કારણ કે, અગાઉના ઇમામો નાયબ મોકલાવતા તો તેના પાસે ઇમામની મોહરવાજો તાલીફ (રૂકા) રહેતો. તેવો હાલના નાયબ ઇમામ પાસે નથી. તેથી તે નાયબે ઇમામ નહીં પણ, નાયબે આલેમ કહેવાય, કારણ કે, તેને આલેમો ચુંટીને મુકરર કરે છે. આ બધા મુદા ઉપર મીઠ જમના જુદા જુદા સવાલોના મેં જુદા જુદા જવાબો આપ્યા છે નામદાર આગાખાનને ખુદા માનવાની ફરજ નથી. એ બધી વાતો વધુ સમજ મેળવવા ઉપર આધાર રાખે છે, માત્ર ઇમામની બેયત કરવાની તમારી ફરજ ઉપર વિચાર કરે! અને જો બધા મુદા શી વિચારતાં તેમનાં ઉપર વિશ્વાસ મુકવા અને બેયત કરવાનું બને તો તે તક મેળવીને અને પછી તેમાં શું ઉમ્દગી હાંસલ થ.ય છે તેની ખાત્રી કરજો, અને ખીજા અગળણા મુક્લાં ને અગળણા આલ

મેનાં આભાંને અમામા ઉપર ભોળવાઈને વિશ્વાસ મુકવો તેના કરતાં નામદાર આગાખાન ઉપર આપણા વડવાઓ જે છસો વરસથી વિશ્વાસ મુકતા આવ્યા છે, તેમાં આપણને શું નુકસાન થયું છે ? જે ડહાપણથી વિચારશે તો જે નાદાન લોકો કહે છે કે ખોળનો ખંસો લુટીને પોતે માલદાર થઈ ગયા. તમે એમ વિચારતા નહીં, પણ નામદાર પેહલા આગાખાન હિન્દમાં પધારયા; તે અગાઉ ખોળની હાલત અને અત્યારની એમની તાબેદારી સુધીની હાલતમાં તમે કેવી હાલતમાં ફેરવાયા. કે અગાઉ ખોળ ભાડલુંજ કહેવાતા, અને મારફીદના બાંકડાના ભાડુત હતાં. કુંગળી, મુળા વેચતા-ને આજે વિદ્વાતાનાં હકદાર, અને ઝળકતા, તથા ગવરમેન્ટમાં ઇજ્જતમાં ચઢીયાતા મીલ અને મકાનોની માલેફીમાં ચઢીયાતા, પરદેસ ખાતે પણ વસ નારાઓમાં એકા ! ખોળઓજ, હિન્દ ભુમિમાં બીજી કામમાં દેખાશે એ બધું નામદાર આગાખાનના લલા આશિષનાજ પ્રતાપે ! એમની આશિષથી, ખસી ગયેલ ખારલાયા અને થોડા ઇશનાઅ-શરીની દીનબદીન દુટ્ટી જતી કુવ્વત જેનો હજી તમેને પુરો ખ્યાલ નથી, તે તપાસો, અને નામદારના આશિરવાદ મેળવનારની ચાલુ જીંદગી જુઓ !

મારી જંગબારની મુસાફરીની નોંધ.

મારી સંવત ૧૯૭૪ ના આસો માસમાં જંગબાર તરફની મુસાફરી દરમ્યાન નોંધી રાખવા લાયક બાબત થોડુંક નીચે જણાવીને મારી જીંદગીના ચાલુ તબક્કામાં ધાર્મિક વલણની અસર રજૂ કરું છું, તેમાં મુખ્ય બીના એ છે કે:-

મુંબઈથી રવાના થતાં પ્રથમ ૧૪ મે દિવસે મુંબાસાના કિનારે પહોંચ્યા, ત્યાં ચાર દિવસ સ્ટીમર ખુશરૂ રોકાવાની હતી. અને લાગ-લાગટ (૧૪) દિવસ સુધી જમીન કે ઝાડના કુદરતી દેખાવો નજરે પડ્યાજ નહોતા. અને જાણે આખી દુનિયામાં માત્ર “ખુશરૂ” સ્ટીમર એક જ પ્રલયકાળની માફક જળમય દુનિયામાં હતી. અને તેમાં અજબજબ જાતનાં જળચરનો જહેવાર કંઈક ખુદાઈ શકતીનું અજબ જ્ઞાન કરાવતો હતા ! અને આકાશ તરફ નજર કરતાં, તેના અમરી-યાદીત વિશાળપણમાં દીવસના સુર્ય અને રાત્રી ઝગમગતા ચાંદરજા-ઓનો, સરદાર ચંદ્રમા નુરાની ખ્યાલના જ્ઞાનારૂપ હતા. અને આથી જમીનપર ઉતરી મુંબાસા નિહાળવા ઇચ્છા પ્રગટી. મારી સાથે જંગબાર તરફના ધારસલામનાં નિવાસી મિશનરી મી. હુસેનભાઈ જુસા હતા. અને તેમના સહવાસમાં રહીને ચૈત્ર દિવસ હિન્દુ, મુસલમાન બ્રાંતિટાળક સતપથના સિધાંતોનો મારો અનુ-ભવ રજૂ કરતાં, બધાંઓને મનગમતી ખુદાઈમાર્ગની વસ્તુ થઈ પડી હતી. અને સાથે કેટલાક ઇશનાઅશરી ભાઈઓ સાથની મારી મુલાકાત અને થયેલા સવાલ જવાબોનું પરિણામ પોતે કામપર નિરાત મેળવ્યા પછી, ઇર માઈલી જમાતમાં દાખલ થવાની ત્રણ જણની કસ્ટ-

લતો, મારી જંગબાર તરફની મુસાફરીની યાદદાસ્તમાં સફળ સફર સમજાઈ હતી. ઉતરેલા કેટલાક ઇસ્માઈલી પાસીનજરોએ મારા ખુશરૂ સ્ટીમરમાં જંગબાર તરફ જવાની હકીકત ઉપરથી મુંબાસાની શિયા ઇમામી ઇસ્માઈલીયા જમાતની કાઉનસીલના અગ્રેસરોના આવકારને માન આપી, હું મુંબાસામાં ઉતર્યો. અને ત્યાંની ઇસ્માઈલી દુનિયાનો આનંદો અનુભવ મળ્યો. ત્યાંની જમાતના મુખી, કામડીયા સાહેબો અને વારસ અબ્દુલ રસુલની વીઝીટ થઈ. પરંતુ કાઉનસીલર શેઠ મદદઅલી અને સેક્રેટરી કાસમભાઈ નુરમામદની મુલાકાતો, હમેશા માટે ન જુલ્હી જવાય તેવા માનપુર્વક અને ઉપકારભરી થઈ. અને શેઠ કાસમભાઈ માસ્તર સરખા કુશળ અને અનુભવીની કદરદાનીભરી મીજબાની પછીની લાગણીપુર્વકની સહાય, તે સતપંથની સમજ ધરાવનાર તરીકેની મગફરી મારા જીવનમાં ચોંટી રહી છે, અને ત્યાં મીશનરી નાસરભાઈની પણ મુલાકાતનો આનંદ મળ્યો હતો.

મુંબાસામાં ઉતર્યો ત્યારે મને ધાર્મિક આનંદ એ થયો હતો કે, અમો સાંઝે દુવા પઢવા જમાતખાને ગયા, ત્યારે ઇસ્માઈલી ભાઈઓ-બાઈઓ અને બચ્ચાંઓનો તથા જુવાનીયાઓનો જમાતખાના તરફ વહેતો પ્રવાહ જોયો! અને લગભગ અરધા કલાકમાં દુઆનો ટાઈમ થવા અગાઉ આખી જમાતના બાઈઓ, ભાઈઓ જમાતખાનામાં ઉભરાઈ ગયાં! અને ત્યાંની વસ્તીના પ્રમાણમાં મને એમ લાગ્યું કે, જમાતખાને દુવા પઢવા માટે આવવા વગર એક પણ મેમ્બર બહાર હશે નહીં. અને તે બાબતમાં પુછા થતાં મારી અટકળ ખોટી નહોતી. આરો ધરમ પ્રત્યે આપણા ભાઈઓનો પ્રેમ! મારી નજરમાં પહેલો હતો, અને તે આપણા દેશ તરફના ભાઈઓને ધડો લેવારૂપ હતો. વધુ અગ્નયખી એ જોઈ હતી કે, કાઉનસીલના બધા મેમ્બરો પણ અનુક્રમે જોડેલા હતા.

પેહલી દોઝા પછી મોહોરમની આગલી રાત્રી હોવાથી રિવાજ મુજબ કિસ્સો વંચાવો શરૂ થયો, અને વધુ અજ્ઞાન તો એટલા માટે થયો કે, કીસ્સો સિંધીમાં લખેલો વંચાતો હતો, પણ પઢનાર એવી ઢબથી પઢતો હતો કે, આ કીસ્સો તો રોતાં રોતાં જ પઢાવવો જોઈએ, અને તેથી તેમાં એવું ધ્યાન આવ્યું કે, લ. ઇમામ હુસેન બ્યારે ઘોડા ઉપર સવાર થઈને યઝીદીઓનાં લશ્કરમાં ગયાં અને ત્યાં બુલ-શીકાર વડે ઘણાં કાફરોને જહન્નમ વાસલ કીધા—આ શબ્દોમાં કંઈ ગમનું બધાન નહોતું, છતાં કીસ્સો વાંચનારે ત્યાં “ઉડુડુડુડુ” કરીને રડવા માંડ્યું. અને તેને જોઈ કેટલાક ફેવરેબલ ઇમાનદારો પણ તેની નકલ કરવા લાગ્યા, અને ત્યાર પછી દરેક લીટીએ લીટીએ કીસ્સો વાંચનાર રડતો હતો. !!!!!

આ બાબતમાં અહીંના આગેવાનોનું ધ્યાન ખેંચવા મને મન થાય કે, ખુદાવીંદ હાજર ઇમામના ફરમાનથી કીસ્સો વાંચવાનો અર્થ આવી રીતે લીટીએ લીટીએ રડવાનો થતો નથી, પરંતુ કીસ્સો વાંચવાનો મતલબ એ છે કે, તે વખતે ઇમામનાં તાબેદારો સામી બાબુની મુસલમાની દેખાવો, નમાજ, રોઝા, અને કુરઆન શરીફને પઢનારાઓ છતાં, ઇમામની તાબેદારીનાં બદલે દુશ્મન થનારાઓનાં ઇમાન, દારીના દેખાવો માટે ડઝા નહીં અને ઇમામનો દામન મરતાં સુધી પકડી રાખ્યો. તેનો સાર મહશુ કરી પોતાના જમાનાના ઇમામની તાબેદારી કરવાનો સમક હાંસલ કરવાનું મુખ્ય છે, તેને બદલે બીજું નહીં સમજનારાઓ માફક રડવાનાજ દેખાવો થતા હોય, તો તે અટકાવવા અને કીસ્સાનું તાત્પર્ય સમજાવવા કોઈ મિશનરીને અથવા વધુ સમજીને મોકલ કરવો. જોકે આ ઉપરાંત બીજી દરેક રહિતક હિન્દના આપણી જમાતના આગેવાનોને શિખવા જેવી છે અને આગે

વાનો તરીકે પોતાની ફરજ સમજવા ત્યાંના આગેવાનોની સ્થિતિ અખતયાર કરીને સેતપથના પાળનાર તરીકે ખરી ખુબી પ્રાપ્ત કરવી ઘટે છે. તે પછી પાંચમે દિવસે જંગબાર લણીની રવાનગી પછી બીજી સવારે, જંગબારમાં પહોંચ્યા. પણ કીનારે ઉતરતા અને ત્યાંના (૬) છ દિવસની મુલાકાતમાં ઇસમઃછલી જમાતના આગેવાનો ની મારા પ્રત્યેની લાગણીભરી છુટછાટ એ એક રેકર્ડ સમાન હતું. મારી દીકરી કુલસુમબાઈને ઇશનાઅશરી જાણીતા અહસ્થ કુટુંબ નાસર નુરમામદને ત્યાં પરણાવેલ હતી. છતાં પંજે ભાઈઓની મારા માટેની દીલ-સોજીનો દાખલો હમેશ માટે માફ દીલ જીતનાર હતો. પોપટભાઈના મહેમાન તરીકે ત્યાં સાલેભાઈ ગાંગજીના એક સગા ભાઈ કરતાં વીશેષ માન માટે અને મુંબઈવાળા જુમાભાઈ મામદના સસરા અને શાળાના મારા સાથેના મિત્રભાવે મને મુંબઈ મુકી જંગબાર વસવાને દોરવનાર હતા આ ઉપરાંત જાણવાનેગ તો એ હતું કે, “જંગબાર સમાચાર”નાં એડીટર સાહેબ મારતર ફાજલભાઈ જાનમાંમદ એક ઇશનાઅશરી જમાતમાં હોવા છતાં તદ્દન ‘છાખ્લાસભરી રીતે, મારા પર મહોબત દરશાવનારની ખાસ ગણતરી, કાઈ લવિષ્ય સંજોગનાં લલાપણાનો આદર્શરૂપ માનું છું. તેમજ મામદભાઈ કરમાલી અને હસનભાઈ વીરજીની દાનેશમંદી મુલાકાતો અને મારાં ઇસમા-છલી ધર્મને અનુસરવામાં વગર રાગ-દ્વેશની મુલાકાતો થઈ. તે અને કાઠીયાવાડ તરફ ઇશનાઅશરીઓની ઇમાનદારીને સખકરૂપે કામે લગાડવા જણે સમજવતા હતા.

મી० હસનભાઈ વિરજી એક કુશળ અને ગણતરીબાજ ઇશનાઅશરી છતાં કોમની લાગણીની તેમની એકત્ર કોનકરન્સની ખતો, મી० કાપાના ડમાગેલ અને દંબી વાતોથી પડતી મુકાય તેને

ઉંચકવા કારણ આપે એવી હતી. અને તેમનાં સાથે મારી થયેલી ધાર્મિક મુદ્દાની દલીલની સત્યતા પ્રત્યે ત્રાજવાય થતાં બીજા માફક જીદી નહીં દેખાવાનું મીઠું હસનમાર્ગ વીરજીની અકલમંદીના વખાણ બુલીશ નહીં.

ધરમાઇલી મીશનરી મંડળની મુલાકાતમાં, મને જે અનુભવ ઠી ઉંચ્યતા દેખાઈ છે, તે મેળવવાને કાઠિયાવાડમાં મિશનરીઓને બધા મથુ કરવામાં હું સતપંથના આંબુપણુ તરફજ ઉદ્દેશ રાખીને કહું છું. શેઠ અલીદીનાભાઈ જાકર સરખા યુઝુર્ગ વિચારવંત અને અતુલની ની જંગમ્માર ખાતેની હસ્તી, ધરમાઇલી જમાતની એક મગફરી છે. તેમની માયાબરી મુલાકાતોની મળેલી તક મને ઘણા બુના ઇતિહાસ તરફ ઉંચા ખ્યાલ બક્ષનાર હતી.

એકંદરે મુખ્યાસા અને જંગમ્મારના મળી દસ દિવસની મુલાકાતોમાં મેં મારી અનુભવની જંગીત્રમાં ઘણી હીમત, મેહનત અને મિઠાશની ખરીદી કરી હતી.

વળતી વખત પંજાય તરફનાં ઇશિનાઅશરી ઇતેકાદ રાખનાર જનાય () જેઓ લડાઇ દરમ્યાન લશકરી સેવા બજાવી જેઓ લડાઈ દરમ્યાન લશકરી સેવા બજાવી વનન તરફ જતા હતા. તેમના સાથેની નાઠ આગાખાનને માનનાર તરીકેની મારી વાત ચિતના પરિણામે, તેઓને નામદાર આગાખાનનાં વખાણુનારા અને તેમની પ્રમામતની કબુલત આપનાર હતાં જેઓ કુરઆને શરીફનું વાંચન

કરતા હતા, અને સાથે મઝહબી સમજ પ્રજા ધરાવતા હતા. છતાં તેઓમાં એક અજબ ગુણ જોયો, તે એ હતો કે, લશ્કરી છતાં સ્વભાવે નમ્ર અને હક મુદા સામે જીદ કરવાથી ડરનાર હતાં. જોકે તેઓની જીજુર્જ વય હતી; તોપણ અમો જ્યારે માયાભરી રીતે જુદા પડ્યા તે પછી કરેલા વાયદા મુજબ મુંબઇમાં ભીંડી બજારમાં એક ટાપીવાળા મિત્રની દુકાને ભેટી પડ્યા. તે વખતે મીઠું ચુનારા અને હાસમલાઈ નથુ સામે મને પોતાના ઉસતાડ તરીકે ઓળખાવવાની એમનીજ લાયકાત ખુલ્લાં મનથી દેખાડનાર નીવડ્યા. અને રસ્તામાં ઈરમાઇલી શીરકાના સિધાંતો, અને કુરઆને શરીફ અને હદીસના સત્ય મુદાનું સીધું વલણ ના. આગાખાનની ઇમામત સિધ કરનાર તરીકેની એમની ખુલ્લા દીલના એ કરારની વાતો, તે પણ મારી જગબારની વળતી મુસાદરીમાં મને મળેલો ઇશિનાઅશરી ખોળા બાઇએને અર્પણ કરવાળેયુ તોહફો હતો.

ઈસનાઅશરી મુદ્દાં તથા આલેમોને મારી મુલાકાત.

મુ'બદ્દ ખાતે મારાં ઇસ્માઇલી જમાતમાં દાખલ થવા પછી ડુંગરીના રસ્તે એક વખત જનાળ સયદ હુસન જેઓ ઇસનાઅશરી જમાતમાં દાનેશમંદ વાયેગીન છે, તેઓની રસ્તામાં મુલાકાત થતાં, એમની આગલી ઓળખાણ અને માન સહીત “યા અલી મદદ” ના શબ્દો સલામના બદલે કહેતાં મળ્યા. અલી મદદનો જવાબ આપવા પછી, સલામનું અલ્લેકુમના શબ્દો પોતે કહ્યા. તે ઉપરથી મેં તેમની દાનેશમંદી માટે જણાવ્યાં મારાં હૃદયે કે, “યા અલી મદદ” અને “સલામ” એ બેમાં શિયા ને અલીની પિછાન તો યા અલી મદદમાંજ થાય છે; એમ માનું છું. તે વખતે તેમણે કહ્યું કે યા અલી મદદ તો એક દોઆ છે, પણ હું અલી ખુદ સલામના રિવાજને માન આપતા હતા. તે ઉપરથી મેં કહ્યું હતું કે—“યા અલી મદદ” જેમ દુઆ છે તેમ સલામ પણ દુઆ છે અને યા અલી મદદ અને સલામ એ બે મોમીન અને મુસલમાન ઓળખવાનું ચિન્હ છે આટલી ટુંકી વાતચિત પછી અરસપરસ વધુ છેડછાડ કાઢ નિરાંતની વાતચિત વચર સમજાય નહીં; એમ કહી છુટા પડ્યા.

એજ મુજબ મુ'બદ્દમાં ખડકપરની અલીભાઈ બાબુલની દુકાન ઉપર ભાવનગરવાળા મીંઠ ફાજલઅલી મહમદઅલી અને ખીમ

જાણીતા ઇશનાઅશરી ભાઈઓ બેઠા હતા, હું ત્યાં જઈ ચડ્યો, અને મારા ઇસમાઈલી જમાતમાં દાખલ થવાની ચર્ચા થતી હતી, તેવામાં રસતાપરથી જનાબ મુલ્લાં બાકર નીકળ્યા; તેમને રોધાવ્યા અને મેં બોલાવ્યા, અને મેં “યા અલી મદદ” બોલવું કેવું છે? તે વિશે સલામતે બદલેજ યા અલીથીજ મુલાકાત કરી. જવાબમાં તેઓએ મવલા અલી મદદના માનભર્યા દીલથી કહ્યું; ત્યારે મેં ફરી યાદ કરી કે જનાબ મારા કેટલાક કાઠીયાવાડી ભાઈઓ, જેઓ ઇશનાઅશરી છે, તેથી હું યા અલી મદદથી મુલાકાત કરું છું, તો મારા તે શબ્દો તરફ ધિધારથીજ જુઓ છું તે કેમ? આ ઉપરથી મુલ્લાં બાકર સાહેબે કહ્યું કે “યા અલી મદદ” કહેવું સારું છે, તે પછી મેં કુરઆને શરીફમાં સુરેયા-સીનની બારમી આયાતમાં ઇમામે મોખીનનો શબ્દ છે. તેનો અર્થ પૂછ્યો, તો તેઓ મારા સવાલની મતલબ સમજી ગયા અને કહ્યું કે, તે બાબતમાં તમે અને ડ્રસદે મળો તો ખુલાસો થાય, તે છતાં મેં ફરી આગ્રહ કર્યો હતો કે, જનાબ હું તે અગાઉ એટલુંજ જાણુવા માગું છું કે અહીં મઝહબી સવાલ લાવતો નથી; પણ ઇમામે મોખીનનો અર્થજ પૂછું છું. તે જાણતા હો તો કહેા, જે ઉપરથી તેમણે કહ્યું કે ઇમામે મોખીન એટલે રોશન ઇમામ [જહર ઇમામ] પણ તરતજ તેઓએ સાંજગનારાની દીલસાસી વળાવીને કહ્યું કે, તે શબ્દ તો જનાબ રસુલે ખુદાનાં જમાનામાંજ હજરત અલી-માટે હતો. તે ઉપરથી મેં મતલબ લંબાવી હતી કે, ~~એ~~ ઇમામે મોખીનનો અર્થ અલી પછી હુસેનના વખતમાં હુસેનના માટે નહોતો? તેના જવાબમાં તેઓએ હુનો એમ કબૂલ્યું. અને તેજ દુનવ્ય વચ્ચે ઇમામનાં ~~જમાના~~ જમાનાં છેવટે વક્તમાં એ શબ્દ કોના માટે છે કે શરૂથી કે ઇમામનો નેતાંમવખ માટે? તો એ જમાનામાં

જોહર ઇમામનો અર્થ છે તો પછી ગયબ ઇમામનાં વખતમાં જોહર ઇમામ કેમ મનાય?

આ પ્રશ્નનો જવાબ આપ્યો નહીં અને કહ્યું કે “તમે આવો મારા પાસે દુરસદે, હું એનો જવાબ આપું. અહીં અધવચમાં એ સવાલનો જવાબ કેમ થાય?”

એ ઉપરથી મેં પણ સવાલ પાંધ કર્યો. અને એ મને માન પુર્વક રીતે કહ્યું કે “હું ધારમીક તકરાર તરીકે પુછતો નહોતો, પણ માત્ર ઇમામે મોળીનનો અર્થજ જણાવા માગતો હતો. તે તમારા પાસેથીજ મળ્યો છે. જાણીને સંતોષ છે.

વાંચકને અહીં સમજશે કે “ઇમામે મોળીન”નો અર્થ ગયબ ઇમામ થતો નથી. એજ મારે જણવાનું તેમણે કહ્યું. પછી મારે વધુ શું પુછવાનું હોય? મેં તો બે ચાર ભાઇઓને મારા ઇમામથી થવાની હક દલીલનું બહાનું કર્યું હતું.

ત્યાર પછી સવંત ૧૬૭૩ ના મહોરમની અગ્યારમી રાતે, ખાબન મહોલ્લામાં હેરાખાદવાળા જનાબ મોલવી ગુલામહુસેન સાહેબ પાસે પોરખાદરવાળા નથુભાઈ પ્રેમજી અને મારા મિત્ર મીન નુરમામદ ઝવેર શામણી સાથે ગયો હતો. અને મારે ને નથુભાઈ પ્રેમજી વચ્ચે ઇમામતના સવાલ બાબત વાતચિત થઈ હતી. તેમાં તેઓએ અટકતાં વધુ ખુલાસા માટે મહિસુર મોલવી સાહેબ પાસે આવવા કહ્યું હતું. અને તે ઉપરથી આમો ત્યાં ગયા હતાં અને તે વખતે તેમના પાસે જાણીતા ઈશનાગરીશી હમાનઘર કીલ્લુ અદાકિ પણ મોકલાઈ હતા, અને અન્સપરસ મુલાકાત અને આળખાણ પછી તાબુબ થઈને

મોતી સાહેબે મને પુછ્યું હતું કે “ઇબરાહીમ, તુમ આગાખાની હો અથા?” મેં કહ્યું કે “જન્મળ કલેમો અને ઉસુલેદીનના પાંચે મુદ્દા ઉપર હું જરાબર મુસ્તકીમ છું,” માત્ર ઇમામતના મુદ્દામાં ને જારે ઇમામની માન્યતા છે, તે હું માનતો નથી તેથી ઇમામતને કબુલ રાખતો નથી એમ કહ્યું નથી. પણ એજ ઇમામતને માનવા માટેજ હું આગાખાની થયો છું. કારણ કે હદીસ મુજબ જો ઇમામની બચત ત કઈ તો બહેલીયતના મોતે મરે. માટે બચત કરવા ઇમામની હજુરમાં ગયો છું.

તે પછી બચત કરવાનાં મુદ્દા ઉપર ઘણી લંબાણ દલીલો થઈ. અને તેમના પ્રત્યે પુરતાં માન અને મરતબા સાથે મેં માન્યતાની દલીલો કરી, જેમાં હ. અલીથી અસકરી સુધીના ઇમામો સુધી, જે બચત કરવાનો કાયદો હતો, તે જારમા ઇમામ વખતે ફરવાય છે! તે તથા કુરઆને શરીફમાં ઇમામે મોખીન છે, જેનો અર્થ બાહુર ઇમામ થાય છે, ને ગયબ ઇમામને માનવાનું કહેવામાં આવે છે, તેથી તથા ખુદા ફરમાવે છે કે, “હું મારો કાનુન બદલતો નથી” તો હ. અલીથી અસકરી સુધીનાં ઇમામોની વય ૧૦૦) સો વરસ દર-આન હતી, ને તેમાં એક હજાર વરસ સુધી નહીં માની શકાય. તેમાં ઇમામની હિમરની બાબત હોવાથી, હું ઇસનાઅશરી જમાતમાંથી નીકળીને આગાખાની થયો છું. કારણ કે ઉપરનાં ઇસ્લામનાં બધા મુદ્દાનો જવાબ એકલા નામદાર આગાખાન છે. તેમ વળી તે હ. અલીની નસલમાં ફાતમાહટ સયદ છે. ને ઇમામતનો દાવો અલી ના વખતથીજ નસલબનસલ થતો આવ્યો છે; અને તેમના વડીલોના વખતમાં અમારા બાપદાદાને છસો વરસ હીદાયત થઈ છે, તેથી મને ખીજે કાષ્ઠ તેવો બાહુર ઇમામ ન હોવાથી, તેનેજ શરણે જવું પડ્યું છે.

આ બાજુનાં મોઢવી સાહેબે લંબાણ કહીને કીધી હતી; પણ પુંછેલા મુદને બંધબેસતી નહોતી. જેમ કે તેઓએ કહ્યું હતું કે બર્ષિત કરવા માટે ઇમામની હજુરમાં જવાની જરૂર નથી તથા ઇમામ ગયબને માનવાને કુરઆને શરીફની આગત પડ્યા કે—

અદલાહીનાં મુઅમે નુન બીલ ગયબ!

એટલે—

“અને ગયબ ઉપર ઇમાન લાવવું” તેના અર્થને ગયબ ઇમામને માનવાની વાત ઠસાવતાં, તે તથા નામદાર આમાખાનના પહેરવેશ અને રીતબાત અંગ્રેજી હા ઉપર છે; તે ઇમામતને લાયક નથી; એવી વાતોનો ખુલાસો હીદાયત નુમા નહોતો. કારણ કે—હૉ અલીની અગત કરનાર હજુરમાં મુસાફર લેતા તથા કુરઆનમાં પણ છે કે—

“અહદિસાહે ફકિહ અયદીહીમ”

એટલે—

ખેત લેનારનો હાથ ઉપર ખુદનો હાથ છે, આવી અલ-લખની વિરૂધ રીતે ઘરમાં બેસીને, અગતની નીયત કરવાની બાબત અને હજુરમાં જવાની ફરજથી વેગળા રહેવાની બાબત, ગયબ ઇમામને મનાવવાની તેમની કોશિશ હતી. અને મારે ઇમામે મોળીન એટલે બહુર ઇમામની અગતનો વાત સમજવાની હતી. તેથી પસંદ પડી નહીં. વળી ગયબ ઉપર ઇમાન લાવવું, તે માટે તરબુ-મા અને તફસીરમાં જન્નતકુર! શીરસ્તા વિગેરે જે નજરે દેખાતા નથી; તેના હોવા વિશે વિશ્વાસ લાવવાની બાબત માટે ખુદ ફરમાવે

છે; અને તેને ઈમામે માટે ખુદા ઈમામે મોખીન એટલે જાહેર ઈમામ-થી દરમાવે; તેને ગયખ ઈમામનું સમજવવાની કોશેશ કરતા હતા. તેથી મને અસર રી નહીં. જો કુરઆનમાં કોઈ જગાએથી ઈમામે મોખીનના બદલે ઈમામુલ ગયખ એમ બતાવતે, તોજ હું કબુલ રાખત અથવા “યુઅમેનુન ખીલ ગયખત ઈમામ” એમ કહેત, તો હું તપાસ કરત પણુ તે સિવાયની બાબતો જો, આલેમાના અને વિદ્વતા ભરી હતી. છતાં; તે મને પાછો ઈશનાઅશરી બનાવવાને કારગર નહોતી.

વળાં તેમની એક હજાર વરસ સુધી ઈમામની ગયખની હાલતની દલીલ હ૦ ઇસા અને ખીઝર માટેની હતી. તેમાં પણુ મેં ખાત્રી કરેલ હતી. કે ઇસા રૂહાની સ્થિતીમાં હયાત છે; ત્યારે મેહુદી જુસ્માની હાલતમાં, તેમ ઇસા એથા આસમાન પર છે ત્યારે ઈમામ ગારમાં; આ બાબતો પણુ ઇસ્લામની સત્ય હિદાયતના દરજ્જાથી મને વેગળી લાગી. વળાં ખીઝર જુસ્માની હાલતમાં આજ સુધી હયાત છે, એ હદીસ સહી નથી. તેની મારા પાસે મોતેબર સનદ વાળી કિતાબ છે. તેથી હજાર વરસ ઈમામની હયાતી મને ગળે ઉતરી નહીં.

મતલબ બરાબર સાડા ત્રણ કલાક દલીલો થયા પછી, નામ-દાર આગાખાનની સિલસિલવાર ઈમામતની દલીલ તથા તેમનાં હ૦ ખીઝરની માફકનાં ખુદાઇ પ્રતિનીધી તરીકેનાં એહુકામો અને ખલ-કુલ્લાહની સાથે ઇસ્લામની ઉત્તમ સુકાની તરીકેનાં વર્તન તથા તેમનાં અંગરેજી હબની રીતભાત અને પહેરવેશ કલંક રૂપે માનવા કારણુ રૂપ નથી. અને જ્યારે અલીથી અસ્કરી સુધીનાં ઈમામોની હજુરમાં

જનારા ઇમાનદારોને નડતર નહિતી, તેરીજ સરળતા નામદાર આગા-
ખાનને ઇમામ માનનારા માટે, અત્યારે હોવાની વાત અનિ. જરૂરી
ફરજ નમાજો તથા નમાજો શયની લાગણીપુર્વકની બંદગી, અને
“વઅજજલ ફરજ હુમ”નાં વિદ્ પછી હાલના જમાનાના મોજુદ
ઈમામનાં દર્શન માટેની દોઆને ખુદાએ રાતના પાછલા ભાગના
નુરાની વખતમાં, જે કબુલ કરી, તેમાં જુમેરાતના રાતની પાછલી
ઘડીઓમાં નુરાની સમયે જે જવાબ લાગ્યું; તેમાં એજ નામદાર
આગાખાન સર સુલતાન મહુમદશાનેજ જોવા પછી; મજલસી
મુદલાં બાકરનાં જેવાને પણ રાતનાં અધારામાં ઘોડેસ્વાર થયેલાને
પેદલ ચાલતાં ઇમામની થયેલી મુલાકાતની પાછળથી થયેલી જાણ
છતાં, જે દરશન થવાનું નસીબ નહોતું થયું તે મને પાપ્ત થયું.
આમ જણાવતાં, જનાબ મોહી સાહેબે અજબ થઈને દલીલો કરતાં
ચાકચાં, અને કહ્યું કે, “ઇબ્રાહીમ તેરે વારતે મઈ અબ કુછ
નહીં કહે સકતા, અઉર મઈ તેરે વારતે હુદાબાદસે એક કીતાબ
મેરી તસનીફકી હુઈ, બેજુગા સો તું ઉસકો જરૂર પહોંચા.

આ પછી ઘણા માનપુર્વક રીતે તેમની મોહબતબર્યા, “મહુદા
અલી મહદના” જવાબ સાથે અને બેટેલા ઇશનાઅશરી બિગદરોની
અગતયબી વચ્ચે સેવક ત્યાંથી વિદાય થયો.

મારાં આ લખાણ હેવાલના અંતે બે પ્રસંગ રજુ કરીને પછીજ
આગળ વધીશ.

મારાં ઇસ્માઈલીયા જમાતમાં દાખલ થવા પછી બીજે અઠવા-
ડીયે મારી જાણમાં આવ્યું કે ઇશનાઅશરી જમાતમાંથી બાબી થઈ
ગયેલા આઠ જણાઓ પછડી સાત જણાઓ મીં નાનજી ઝવેર

ટોપીવાળા, મીં. ખુશાલ મોતી ઘોડેરાવાળા, મીં હાસમ નથુ ટોપી-
વાળા, મીં નુરમામદ ઝવેર શામાણી વીગેરે એ શિયા ઇમામી
ઈસ્માઈલી જમાતમાં અરબ કરી પાછા દાખલ થયા. અને તેઓની
રૂબરૂ અને મુલાકાત થતાં તેઓ દરેક ઇસ્માઈલી જમાતમાં દાખલ
થવા માટે પોતાની ખુશી જાહેર કરે છે કે અમે ધાર્મિક બાબતમાં
મીં મહેરઅલીભાઈ મનજીના લીધે દોરવાયા હતા છતાં અમે પાછા
ઇસ્માઈલી અશરી જમાતમાં તો હરગીજ ભળવા લાગતા નથી. કારણ કે
ત્યાં માત્ર ઇસ્લામનું પંહાનું છે, પરંતુ દુનિયામાં ખુદા માર્ગની ખરો
તાલીમ જે બી અમે ઇસ્માઈલી શીરકમાં જોઈ તે બી બાબી પંથમાં
પણ નથી. વિગેરે.

આ સાત જણા પછી મીં નુરમામદ ઝવેર શામાણીના પ્રેમી
સહવાસમાં અરસપરસ વિચારોની આપ લે થઈ તેમાં નાં આગા-
ખાન આ જમાનાના હાજર ઇમામ સિવાય બીજા દરેક ધર્મ કે
ન્યાં હ. અલીની અહિલાદ અને ઇમામતનો સિદ્ધો અને પહેલેથીજ
વારસો ધરાવે છે તેવો દાવો બાબી કે કાદીયાની કાઢતો નથી. કારણ
કે તેઓ આજકાલ ઉભા થયેલા છે ને મુઝતેહુદ તો લોકાના બેસાડેલ
છે ઇમામનો મોકલેલો નથી.

મારા ઇસ્માઈલી થવા પછી મને ઘણા ઇશનાઅશરી જાણીતા
ભાઈઓની મુલાકાત થઈ, જેના નામો અહીં એટલા માટે જણાવતો
નથી કે તેઓ ઉપર મારી મુલાકાતનાં લીધે અંગત દયાણુ કરી અટ-
કાવેલા છે તેથી તેઓના નામો જાણીને આપતો નથી તોપણ અમા-
રા કુટુંબી પિત્રાઈ ભાઈ નજરઅલી હસનભાઈ મામદ મુખીનો આ-
વેલો છેલ્લો પોસ્ટમાર્ડ આ નીચે ઉતરોતર આપું છું. તે ઉપરથી
સમજી ઇશનાઅશરી ભાઈઓની વચણ કેવા પ્રકારની છે તે
જણાઈ આવશે:—

યા અલી મદદ.

શ્રી ગણદેવી તા. ૧૬-૧-૨૦.

નેકનામ પ્રીય સુગ્રાતમા,

ધ્યાત્રીમહાધની સેવામા.

મુંબઇ.

આપે આપેલું આગાખાન ખુદાધનો ઝળકાટ નામનું પુસ્તક આપના ઓરીજનલ આઈડીઆ અને નામદાર આગાખાન સાહેબ પ્રત્યેની પુણ્ય પ્રીતિનું જ પાન કરાવનાર પાત્ર સમજાયું છે. ખુદા સર્વે ભાઈઓને તેવા શુધ્ધ પ્રેમી પુર પુરો બનાવે.

તથાસ્તુ:

કામસેવા લખશો દીવસ આંકમાં હું મુંબઇ આવનાર છું તે પ્રસંગે કામસેવા લખશો વધુ રખર.

લી. શુભેચ્છક સેવક,

નઝરઅલીના યા અલી મદદ.

૧૧૬૧ બંધુ મુખતારલાઇ તથા ચુનારા તથા મીરઠાં આદિ ઓળખીતા ઇસમાઇલીઓને મારા તરફથી યા અલીનું પ્રિય રમરણ કરાવશો જેનું ફક્ત શકિયાતિક ઇમાન (પ્રેમ) માં પરીણમે. એમ શુભેચ્છા સહિત વીરમું છું. અહીં સર્વે કુશળ છે.

લી. શુ. એ. ન. હ. મુખીના યા અલી મદદ.

આ વરતેજનું વીલમાં મહારા પ્રેમી મિત્ર મી. નુરુઆમદ બાબુલ ઉનાવાળાનો ઇસ્માઇલીયા સાહિત્ય પ્રત્યેનાં પ્રેમનો ઉમળકા મારાં ધાર્મિક આનંદ રૂપ રજુ કરી—આ પહેલો જવાબ પુણ્ય કરે છું.

ઈસ્માઈલીયા-રહસ્ય,

અથવા

મીંડુ ભ્રમને જવાબો.

[મીંડુ ભ્રમના પડ ત્રેપન સવાલો પૈકી પેલા સવાલને આ આખો જવાબ—વરતેજનાં વીણ તરીકે અમે શરૂઆતમાં આપી ગયા છીએ. અને બાકીના સવાલોના જવાબ તરીકે મઝહબી—ચર્ચા હોવાથી “ઈસ્માઈલીયા-રહસ્ય” તરીકે—અહીં આપીએ છીએ.]

વસ્તેશ.

સવાલ ૨ નો.

બીજા સર્વે ધર્મો છોડી અને છેવટે ઈસ્માઈલી ધર્મ અપ્તીયાર કીધું તો તે ધર્મોમાં તમને શું ખોડ જણાઈ? અને ઈસ્માઈલી ધર્મમાં કેવી ખુબીઓ છે, કે જેમાં તમે આકર્ષાઈ તે ધર્મ અપ્ત્યાર કર્યો તે આમને જણાવો. (યાદ રાખવાનું છે કે, ઈમામે મોળુદ સ્વીકારવો કે નહિ તે ઈસ્લામી ગ્લાલમમાં વાદવિવાદ પડતી બાબત છે, તે શીવાયની સામાન્ય ખુબીઓ શું છે?)

જવાબ ૨ એ.

હું ઇશનાઅશરી, બાબી, સુન્ની, કાદીયાની તથા હિન્દુ સંપ્ર-
દાયમાં સ્વામિ નારાયણ પંથ, શંકરાચાર્ય મત, વેદાંતી વર્ગ અને
આર્ય સમાજ એટલા ધર્મોના આચાર્યો, અમલોએ અને મુજતહદ-
મહાત્માઓ, સન્યાસીઓ તથા સાધુ અને માનવંત ફકીરોનાં તથા
શીલસુદેશના આસ્થાને ગયો. તેમાં બધેબધ એમની વિદ્વતા અને
ખુદોળા જ્ઞાન અને અનુભવની તારીફ કરતાં છતાં એકજ બાબતમાં
મારું મન ઠર્યું નહીં, કારણ કે બધાઓની વાતચિતમાં તે પોતે મહાન
છે, અને વિદ્વાન પુણું છે, એવી અસર સ્પષ્ટ કરતા. જો કે એમ
મગરૂરી લેવાને એઓ લાયક હતા; તોપણ તેવું પોતેજ દેખાડતા, તે
મને પોતાને ગમ્યું નહીં. કારણ કે મને યાદ હતું કે, સોક્રેટીસ જે
કહી ગયો છે કે “જે જાણે છે, છતાં કહે છે કે હું જાણું છું; તે
ખરેખર જાણતોજ નથી.” એ મલા વાક્ય ત્યાં સિધ થતું હોવાથી,
અને મારી શોધખોળમાં કાંઈ કામેલ કે જે મવલાના ફક્તીનાં
કલા મુજબ-

મહેર મે ઇં હોશ જુજ બેહોશ નીસ્ત !

મર, ઝખાંરા મુશ્તરી જુજ ગોશ નીસ્ત.

અર્થ—

જાણનારો જાદ તે બેલાન છે;

કાંકે ગ્રાહક જીભનો ખસ કાન છે.

એધો ન લાગ્યો અને મને લાગ્યું કે, હું મારી શક્તિ મુજબ
સમજે ફરી વળ્યો છું, અને બધે જોયું, પણ મારી આંખની ફીકીઓ

જે આ બધું જોતી હતી, તેને જોઈ નથી. તેવાં વમાસણુમાં ફરેસ્તાઈ ખ્યાલો મારી ચકુઓ એક સાફ આરીસમાં થોભાવી અને તરતજ મારી કમકુવત વૃત્તિઓમાં જીવન પ્રેર્યું. અને હું ચકિત થઈ વધુ જોવા લાગ્યો. તો હાજરાતની માફક જે સ્થળે મને કાળો ડાઘો દેખાતો હતો, તેના મધ્યમાંજ મને સર્વ દેખાયું. અને મેં ઇસમાઈલી જમાતમાં દાખલ થવા મુંબઈ કાઉનસીલને કરેલી અરજના મથાળે મુકેલ દોહરાની લીટીઓ જોયો કે—

ધાથો સઘળા ધર્મમાં, ગુરૂની કરવા જાત;
ઈસ્માઈલીમાં આખરે, જડી ખુદાઈ જોત !

મને ઈસ્માઈલી ધર્મમાં દાખલ થવા અગાઉ, ધર્મ સંબંધી આઝાદીનું વિશાળ મેદાન દેખાયું ! અને તેમાં મને બીજી જમાતોની હરીફાઈમાં લીલાછમ સરખા આબાદ વૃક્ષા ! અને તેની શીતળ છાયાં તળે પ્રેમ રૂપી સ્વચ્છ પાણીના ઝરાઓ વહેતા જોયા ! સંસારી બગીચાના માળીઓની દેખરેખ અને કાગળપુર્વક બંધારણુ ડાળી કાઉનસીલ એક સંપીનો ઉછળતો કુદરતી પ્રવાર ! આ બધી રચના મને ધણુ ચઢતા દરજ્જાની લાગી, અને તે ઉપરથી મને બીજા સ્થળોએ બહારથી દેખાતી કારીગરીમાં નાટકના પડદાની સીનસીનેરી કરતાં, આપું સંગીન અને રંગીન અને દીલને ઠંડક આપે, એવા શીરકાના માલેકની ઉંચી નેમ અને અગાઉ પ્રેમની મને આગાહી થઈ શકી, કકડતી ઠંડીની રંગુનાં સકાળે જેમ ઠંડા પાણીનાં ઝરણામાં નહાવા પડતાં, જેમ મન અચકાય, તેમ ફેટલાક પોકળ ઉપદ્રવો અને સાદી ખોડ ખાપણુ પર લક્ષ કરતાં અચકયો ! પણ છેવટે શુદ્ધ ઉદ્દેશનાં કારણોનો અનુભવ લીધો, તો પછી જેમ પાણીનાં ઝરણામાંથી બહાર નીકળવું અમત્તું નથી, તેજ અનુભવ હાલ કરી રહ્યો છું.

મુખી કામડીયા વીગેરે અમલદારોના પધસા કઠાવવાના
 દબાણનાં સુમાટાનું પોકળપણું જણવામાં આવ્યું ! કાઉનસીલના
 અધારણને દુનિયાપર વસ્તી ઇસ્માઈલી શીરકાની પ્રજાની સાંકળવાળું
 સ્વરાજ્ય જોયું ! સ્વભાવથી ભસ્તાં પ્રાણીયોની મસ્તી સમન્વિત, આ
 બધું સામટું આનંદમય અનુભવનું જીવન માત્ર એકજ નામદાર
 આગાખાન સાહેબ છે, એમ જણ્યું, જોયું !!! મુખી, કામડીયા
 કે કાઉનસીલના અમલદારો બધાંઓ નાં આગાખાનના એકજ
 હુકમ વડે વશ જોયા ! અને આવીજ રચનાનું એકતાપણું મેં કાઠ
 પણ સ્થળે જોયું નહીં એટલું નહીં પણ અત્યારે પણ બીજાઓ એ
 મુજબ કરતાં જોએ, તોપણ કેટલાં વિધન આવે, તે પણ હું જાણું છું.
 નાં આગાખાનના એકજ તારના ફરમાન વડે બધાં દેશોની ઇસ્મા-
 ઇલી જમાત એકતાર છે । તેમ બીજે ક્યાંય નથી. આ ઉપરાંત મને
 બીજું સખળ કારણ ઇસ્માઈલી જમાતમાં દાખલ થવાનું એ હતું
 કે. મેં વિચાર્યું કે હું ઇસનાઅશરી મટીને સુન્ની મેમલુક, અઘી
 મીરજીઈ મીયાં કાદીયાની, આભડછેટીયા હિન્દુપણાને અખતયાર
 કરે, તેના કરતાં મારા વડવાઓ લગભગ હસો વરસથી જે મહાન
 પીરોની માયાકુલ તાલીમ વડે નાં આગાખાનની જમાત ગણતાં
 તેમાંજ પાછું દાખલ થવું, એમ નથી. બટકે બાપદાદાનાં અ-
 ને વડવાને પગલે ચાલીને નાં આગાખાન જે એક અલીની
 આબાદમાંથી અને માનવંત પુજ્ય છે, તેમને ક્ષરણે રહેવું, તે બધી
 રીતે શોભા ભરેલું છે. આ મહકમ ગણતરી મેં એકલાએ કર્યા પછી-
 જ, મેં મારા મા, બાપ, ભાઈઓ અને સગાં સંબંધીઓ, કાઠની
 પણ પુછવાની વાટ જોયા વગર-(હા ! એક મારા કાઠાઈ વડીલભાઈ
 નજરઅલી હુસન માખદ મુખીને) જણાવ્યા બાદ મેં ઇસ્મા-
 ઇલી જમાત અને તેના કાયદા કાનુન અખતીયાર કરવાનું પસંદ

ક્યું ! અને જો હું નખળા મનનો હોઉં, તો કહું કે, મેં ગંભીર જોખમ બ્લોક્યું ? પણ નહીં, મને વિનેળી જાતી અનુભવ દ્રષ્ટીમાં, કાઈની પણ સલાહ મને આ બાબતમાં અસર કરે એમ હું માનતો નહોતો. કારણ કે હું જાણતો હતો કે, મને ઇસમાઈલી જમાતમાં દાખલ થવા પુછતાં-હા, કે ના કહે, તે એક બાબત પણ, મને ફક્ત નામથીજ જાણનારા અને ઇશિનાઅશરી મઝહબની તરકકીમાં મારી ચોપડીઓ, અને કવિતાના સાહસો ઉપરથી, મારું ઇસમાઈલી થવાની વાત તે એક પોલીટીકલપણું, અથવા મશ્કરીજ સમજે, એમ હું જાણતો હતો. ટુંકમાં મેં સંસારી અને ઇસ્મી તરકકીનાં ઉંચા ધોરણે પહોંચવાના નિશ્ચયાત્મક એક માર્ગ તરીકે ઇસમાઈલી જમાતમાં દાખલ થયો !!! ધાર્મિક મુદ્દામાં જોયું તો, કલેમો અને ઉસુલેદીનના પાંચ મુદ્દાઓ હું જાણતો હતો, તે કરતાં વધુ સત્યતાવાળા અને બનાવટ વગરના અસલ ઇસ્લામ મુજબના જોયા, કે જે દરેક ઇનસાનને પોતાનેજ સમજવાની પેહલી ફરજ છે. અજબ તો એ હતું કે, જે મુદ્દાઓમાં મને તદ્દન ભય હતો, તેજ મુદ્દાઓ મને પ્રાપ્ત થયેલી સુક્ષ્મ દ્રષ્ટી વડે મારા તારણરૂપ દેખાયા !!!

કલેમો— લાઈલા હા ઇદિસલા, મોહમદર રમુલીલાહતું રહસ્ય વેદાંતી કે સુશીમતના ધોરણનેજ લગતું દેખાયું ! અલી-યુનવલીયુલ્લા અને અલી સહી અલાહનો બેદ સ્પષ્ટ થયો ! છતાં તે ઇસ્લામની અસલ તાલીમનેજ અનુસરતાં ઉજવણી હતાં, જેમ કે—

હા ઇસાહા માંહે, ઇસિહા અલી !

હા ! પઠવો હું સખક એ મજકુરનો !

તોહીદ-ખુદાઈ એકતાઈનું મહાન તત્વ અલીમાંજ સિધ્ધ થયું.

આદમ-ઇનસાફની ખાત્રી અલીની કારકીરદી જેવી ખીજે કાઠ પથ્થુ તવારીખમાં દેખાઈ નહીં.

નખુવતની સત્યતામાં એક ઓરખી ઉમેરો જાણ્યો કે, એઓનું સ્વરૂપ હીદાયતના નેતા તરીકે આજ સુધી ચળકતું જોયું, છતાં તેને ઈમામતનાં દરજ્જાથી વધુ માનતો હતો, તેને બદલે ઈમામતના દરજ્જાથી રહેજ નીચે પથ્થુ-અક્ષય રૂપે જાણ્યું.

ઈમામતની મુકરર સંખ્યાના બદલે એ તખ્ત ઉપર કયામત સુધી ખેસનારને જાહેર જોયો !!!

કયામતનાં દીવસથી સત્યતા ઉપરાંત પુનર જન્મનું સરવાયું થતું જાણ્યું !!!

આ હિસાબે હું ઇસમાઈલી જમાતમાં અને શીરકામાં રહેલી સુંદર બાબતોના આદ્યંત છેડાઓ તરફ મને આગળ વધવાનું ક્ષેત્ર પ્રાપ્ત થયું ! મારા ઉત્સાહ રૂપી ધોડાને સપાટ અને વિશાળ અને રમ્ય જગો મળી ! તે અચાઉ ન્યાં ત્યાં અટકતો, ભટકતો, અને મને આગળ વધવાની હરકતો રૂપી ખોટા દંભની લીંતો દેખાતી હતી.

ઈશનાઅશરી શીરકાનાં સાલેમ હેદાયાદવાળા મોહની સાહેબ જનાબ ગુલામ હુસેન, સહેનજાત, નુરે ઈમાન અને કુરઆને શરીફની તફસીર ગુજરાતી છપાવનારા-હાજી ગુલામઅલી હાજી ઇસમાઈલ, રફીકના અધિપતી અયન,—ગયન સાહેબ અને બહાર મજલીસનાં અધિપતી જનાબ મુનશી માસુમઅલી (જલાલશા)

સાહેબ મુંબઈવાલા જનાબ સયદ હસન તથા મુક્તાં બાકરઅલી
 અને મારા ઉસ્તાદ મોલ્વી નજફઅલી વગેરેની ઘણી અચ્છી
 રીતે મને મુલાકાતો નસીબ થઈ છે, અને સુન્ની
 જમાતના પુનાવાળા જનાબ શુખારી મીયાં સાહેબ, બાવનગરના જુમા
 મસીદનાં પેશનમાંજ જનાબ મોલ્વી ફાઝલમીયાં સાહેબ મોલ્વી
 સાહેબ જનાબ ઉસમાન મીયાંની આલેમાતા અને બેતાઅસ્સુખ
 ખીદમતથી મુશરરફ થયો છું; બાબી પંથવાલા મરહુમ મીરજાં
 મેહરુમ અને હાલના, મીરજાં મહમુદ તથા કાદીયાની આલેમે
 સાથે જે જે તકરારો થઈ, તેમાં મારી સોહબતવાલાઓએ કદી પણ
 તેઓની સોહબત પસંદ કરી નહીં. બાદ બાબી અને કાદીયાની પંથ-
 માં, છુપી રીતે ઘુસી જહેર થયેલા, મીં નુરમામદ ઝવેર શામાણી
 મીં નાનજી ઝવેર ટોપીવાળા, મીં હાશમ નથુ અને મીં ખુશાલ
 મોતી આ સઘળાઓએ છેલ્લાં પાંચ વરસથી બાબી પંથ છોડી,
 ઇસ્માઈલી જમાતમાં દાખલ થયા છે! અને તેઓની હાલની મુલા-
 કાતો આનંદરૂપ નિવડતી રહે છે, જેમાં મીં નુરમામદ ઝવેર શામા-
 ણીની હાજર ઇમામ પ્રત્યેનો પ્રેમ ઝળકતો છે. ત્યારે હાશમ નથુ જે
 કે એક ધાર્મિક પ્રેમી નથી તોપણ ઇશનાઅશરી જમાત કરતાં
 ઇસ્માઈલી જમાતના બંધારણનેજ પસંદ કરે છે. કાદીયાની પક્ષવાલા
 ખોળા ગ્રહસ્થ મીં અખદુલાલાઈ, જે તે કીતાબો છપાવે છે, અને
 (૧૦) દસ હજારની ચેલેંજ કરે છે; તેમના સાથે પત્રગ્રહેવાર
 આલતાં વાતચિતનો પ્રસંગ મુકરર થયા પછી, કાદીયાની પંથના આલે-
 મોને ખપ્પર પડવાથી કે, જેઓ મારી સાથે તકરારમાં ઉતર્યા હતા.
 તેમણે મારી મુકરર મુલાકાતો અટકાવી દીધી. છતાં શેઠ ગુલામ હુસેન
 સંચેદીનાની પેઢીપર થઈ ગયેલી અચ્છાકસ મુલાકાતમાં, તેઓ નાં
 આગાખાનની બુઝૂર્ગી જહેર કરતાં હતાં, છતાં નમાજ, રોઝા વગેરે

અહકામની બાબતોમાં ગુન્યવાદ ગયલા તરીકે તેઓ વધુ વાત સાંભળ્યા અગાઉ, પોતાને જરૂરત જણાતી ચાલ્યા ગયા, તેના ભાઈ ખાન-સાહેબની.....મુલાકાતમાં મારી વાતચિત પછી કાદીયાની મુઠ્ઠાં વિશે, અને પોતાના ભાઈ વડીલ અબદુલાની અંધ શ્રદ્ધા વિશે, કય વાયા ! અને નકી કરેલ ખુલાસા ઉપરથી કાદીયાની આલેખોને શા. નેઅમતુલ્લાના કસીદા વિશેની જુઠા ધમામનાં દાવાની બાબતમાં મને બતાવવાનું કહેતા, મજકુર કસીદાની લાખનો બતાવી, તે તેમણે મારા રૂબરૂ કાદીયાની મુઠ્ઠાંઓને મજકુર કસીદાના શેઅર વંચાવ્યા, અને મજકુર શેઅરની બાબતમાં. કાદીયાની મુઠ્ઠાંઓ મુનકર થતા હતા. તેની ખાત્રી થતાં અબદુલાભાઈનાં ભાઈએ મને તેઓનાં થીંગડા દેવાની સ્થિતિ જોઈને કહ્યું કે, મીઠ વરતેજ કે એ લોકો દલીલ કરતા નથી પણ જીદ કરે છે; માટે વાત માંડી વાળો. આ રીતે તે વખતે તેઓ તેમની આગળ કરેલી બઝાઈની વાતોથી લાજવાય થયા.

[એ કસીદાના શેઅર એ હતા કે—

દોહસ બનામે અહમદ ગુમરાહકુનંદ બેહદ.

સાજંદ અજદિલે ખુદ તફસીર ફીલ કુરાના.

એટલે અહમદ નામના બે શસો લોકોને ખુદ ગુમરાહ કરશે.

અને કુરઆનની મનઘડત તફસીર કરશે.

“એ મતલબ કાદીયાનીઓ અહમદી કહેવાય છે. તેના વિરૂધ્ધ સાબેત થતી હતી, તેથી તે નથી, એમ કહેતાં તે દેખાડી મેં રજુ કરાવી હતી.

હિન્દુ વિશ્વ સંપ્રદાયમાં મહાત્મા ગાંધીની મારી છેલ્લી મુલાકાતો જાણીતી છે, પણ મેં ઇસ્માઇલી થવા અગાઉ લાવનગર ના અસલ દિવાન મીં પટણીના ગુરૂ (જેનું નામ મને હાલ યાદ નથી) ની મુલાકાત મુખ્યમાં થઈ, તેમાં પણ હું સંતોષ પામી શક્યો નહીં; તે બાબતમાં મરહુમ ડો. ઉત્તનવાળા અને મારા કાકા ઇ. ભાઈ સાક્ષી છે. કારણ કે તે વખતે તેઓ મારી સાથે જ હતા. હું મીં પટણીજીના ગુરૂજીના શાસ્ત્રીના નિપુણપણા માટે માન ધરાવું છું પરંતુ એવું તે પોતે માનતા હતાં, અને તેમ રજુ થતા હતા, તેથી મને મર્યું નહીં. અને તે પછી કેટલીક એમના રૂડા ઉપદેશની અને શાસ્ત્રાર્થની હકીકત સાંભળીને પાછા ઘેર આવ્યા હતા.

સ્વામી નારાયણ પંથના અનુયાયીની મુલાકાતોમાં આદી-પતીનાં વાંધા કારણે ચઢ્યા પછી, અને તેમનાં સિધાંતો નિરમળ છતાં— “એકાદ બહુચાયેય” પ્રજ્ઞયાં” એ વેદનું મહાવાક્ય વિરૂધ પોતાના અનુયાયીઓને સાધુડા બનાવી દેવાની રૂઢી ઉપર મને કંટાળો ઉપજ્યો. મારા પિતા લુસબજાઈનાં પિતા મામદ મુખીનાં ભાઈ મેઘજી મનજી એ પંથના અનુયાયી હતા, અને પ્રાધુપણે પોતાનો સંસાર અને કમાઈ નિરવંશપણે ગુમાવ્યો. એ હકીકત મને વધુ માર્ગદર્શક થઈ પડી. જેઓ ગઢડામાં રહેતા અને ત્યાંજ મરણ પામ્યા.

શંકાચાર્ય મતની પ્રતિમા પુણ વેદમાં નહીં હોવાથી, તેમની એ વૃત્તિ ઉપર મને ભાવ થયો નહીં, તોપણ સનાતન આસ્થા ટકાવી રાખવાનું લક્ષણ આર્ય સમાજીઓ કરતાં ઉચ્ચ માનું છું. લાવનગર ખાતે આર્ય સમાજનાં તંત્રી માસ્તર મણીલાલ રઘુભાઈ સાથે સં. ૧૯૬૪ માં લાવનગરના ખાળા દીવાની જજ મહમદઅલી અબ્દુલ-

અહીંના રૂપરૂ હિન્દુની મુર્તિપૂજા વિરૂધ્ધ જે વાતચિત થઈ, તેમાં આર્ય સમાજ થનારાઓ હિન્દુ છતાં રામકૃષ્ણની મુર્તિની બેહુરમતી કરવાની અને તેમ કરી મુર્તિ પુજા ઉતારી પાડવાની વાત અને ઉધ-તાઈ કરતાં અવતારની આસ્થા ઉતારી પાડી અધમ સ્થિતિમાં મુકવાની વલણ અને માત્ર વેદોચ્ચારણ ને અમસ્થાન આપવાની વગર જીવનની હિમાયતની સરખામણીમાં થીઓસોફીસ્ટની દરેકના ધર્મ માંથી સત્ય શોધી અસત્યને દુર કરવાની પધ્ધતિ એક તટસ્થ તકરાર તરીકે, અને તેના તટસ્થ નિવેડા તરીકે જજ સાહેબ મહમદઅલીએ भारी તરફેણમાં ચુકાદો આપ્યો અને તે પછી થીઓસોફીસ્ટોમાં પણ જીત પ્રેતની વેહમી વાતોનાં સત્ય રહાની ધ્વજનું તત્ત્વ પુર્ણ નથી એવી વાતો થઈ હતી. અને તે ઉપરથીજ થીઓસોફીસ્ટની સામાન્ય ધર્મ પધ્ધતી પસંદ કરવાજેગ ગણાવતાં, ખુદાની એકતાઈ જેવું તત્ત્વ ઈસલામના મુખ્ય મને નહીં લાગવાથી અને જીવિષ્યમાં તારણ કરનારના આવવાની રાહ જેવાનું મને મહોંદીના ઝકુર માટે વધુ માન ઉત્પન્ન કરનાર લાગ્યું; કે જેથી વાત હિન્દુઓ નકલક અને ઈસાઈઓ ઇસાની, યહુદીઓ એલીયાની વાટ જીવે છે! તે વગર તારીખની આશાઓ જેવીજ છે.

હરબર્ટ સ્પિન્સર અને હારવીનના અમુલ્ય વચનો પસંદ કરવા જેગ લાગ્યાં, પરંતુ સોક્રેડીસની શીલોસોફી જેવું ખુદાઈ એકતાનું તત્ત્વ તેમાં ન હોવાથી, હું ધર્મ સંબંધી વિશ્વાસુ વાત જાણી શક્યો નહીં. ત્યારે મોવલાના રૂમીની મશનવીનાં અબ્યાસ સાડું મને ધરલા-મની મહતાદર્શક નિરમળ તત્ત્વો પ્રાપ્ત! યયા અને બાબીઓ તથા સુન્ની બાઈઓનું એ પ્રિય પુસ્તક હોવા સાથે હિન્દુ દાનેશમંદોએ તેનું જ જ લાખામાં શાસ્ત્રીય ગ્રંથ તરીકે અનુકરણ કરેલું હોવાથી, તેમાં

તઅરસુખ (મતભેદ) વગર હ. અલીના માટે નીચેના શબ્દો વાંચતાંજ હું અનુભવ થયો !

હર શુભઅમત શેરે સ્ખ્યાં નીસ્તી !

હર મુરુવ્વત ખુદ કે દાનદ કીસ્તી ?

હર મુરુવ્વત અખરે મુસાઈ ખતીહ.

કામદજ દ્યે ખાનોનાને બેશખીહ.

અને તેથી એ મશનવીના અબ્યાસે તથા આસમે કુફીની તવારીખના દફતરે, અને પ્રો. ઇસ્કાહાનીવાલા કુરઆને શરીફનાં ગુજ સતી ભાષાંતરે. મને જાણે કે ઇસમાઇલી જમાતમાં નાઠ આગાખાન જેવા અલીની ઓલાદનાં શરણે મારા, વડીલોનાં પગલે ચાલવાની મને ફરજ સમજાવી. અને છેવટે એક સંન્યાસી જેઓ વતન વરતેજ માં થોડી મુદત રહેલા, તેમની સોહબત નદીના કિનારે જોહુર અને આસરની નમાઝ અદા કર્યા પછી પ્રાપ્ત થઈ, જે વખતે વરતેજ ગામના ભાવસાર કામના ત્રણ ચાર આસામીઓ અંત ખીજ વણુના હિન્દુઓ તેમના અતરાફ બેઠેલાં હતા, અને તેમણે અગાઉની પુનર જન્મની વાતચિતનાં સંવાદ પછી મારા એક ખ્યાખના ખુલાસામાં જણાવ્યું હતું કે, “ખચ્યા ! તેરી ખાતે મેં વિચિત્રતા હયે ! અઉર મેં તેરી ખાતુસે ખુશ હું ! મગર તેરે સુપનકા ફલ અઇસા હે, કે તું અપને ઇસ દેહ કે જીવનમેં જો જનનેકા હય, વો જન લેગા; અઉર ઇશ્વરકા દર્શન તુઝે હોગા !!!”

હંડકમય આ વચનો મેં મારી (૨૧) વરસની વયે સાંભળેલા તે (૨૧) નાં આંકડા બેવડતાં (૪૨) વરસે આખાદ ખરાં પડેલાં જોઈ છું !!!!!!!

સવાલ ૩ ને.

હઠીસુર-સકલેન પુરેપુરી અરબી માયના સહીત જણાવો. અને તેમાં ઈમામે ગાયબ સાથે અને ઈમામે મોબુદ સાથે કુરઆનની શું નીરખત છે? અને કુરઆન એ એમાં શું વિલાગો પાડે છે? અગર કુરઆનનો સંબંધ મોબુદ ઈમામથી છે તો શું ગાયબ ઈમામ કુરઆનથી સંબંધ નથી રાખી શકતો? તે આમ ઈસ્લામીઆને જાહેરમાં જણાવો.

જવાબ ૩ ને.

હઠીસુસ સલેકન—(સર્વ માન્ય હઠીસ).

“કાલ: રસુલિલાહૈ; સલ્લલ્લાહૌ અલયહૈ વસલ્લમ— ધન્નીતારેકુન ફીકુમ અન તમસકાતુમ બેહી, લનતબલ્લુ બાઅદી અહદ હોમા, અઅજમ મિનલ ઉખર, કેતાબલ્લાહૈ હુબુમ મમલુમ મેનસ—સમોએ ઈલલ અરબે વધંતસ્તી અહલબયેતી, વલન યત ફરરકા: હતાયરહા અલલ હદિજ. ફનગુર કયફ: તબલ્લે ફુનો ફીહમા!”

તરબુમો (ઉરદુ)—રસુલે ખુદા સલ્લલ્લાહૌ અલયહૈ વસલ્લમને ફરમાયા (કે) મયે તુમ્હારે દરઆન અધરિ ચીઝ છોડે જતા હું, કે જબ તક તુમ ઉમ્મકો પકડે રહોગે, કબી ગુમરાહ નહોંગે, એક ઇનમેકી દુસરીસે બડી હયે; વોહ કીતાબ અલ્લાહ એક રસી આસમાનસે જમીન તક લટકી હુઇ હયે. અઉર દુસરી મેરી ઇતરત,

યાને મેરે એહલે બચત. અહિર ચે દોનું બુદા ન હોંગે, મહાં તક કે, મેરે પાસ હહિજ કહિસરપર આયે, સો દેખો મેરે પીછે ધનકે સાથ કયા કરતે હો :

મી૦ શુભ! —તમારા આ વ્રીજ સવાલ મુજબ ઉપરની હદી-સુસ સકલ્લખન પુરેપુરી અરખી અને ઉરદુ કીતાબનો તરબુમો કરી સાથે આપેલો છે, તે તપાસી સંભાળીને વાંચજો, અને પુખ્ત વિચારની અંબીરતા વડે સમજજો, કારણ કે, એ હદીસ સર્વમાન્ય અને ઇસલામથી ગુમરાહ ન થવા માટે આબાદ મુદ્દો, મક્કમ હથીયાર છે. તેની તેજ ધાર એવી ચપલ છે, કે તેનો તરબુમો, તેજ ખરી હીદાયત છે! અત્યારે તેનાથીજ ઈમાનની સલામતી છે.

તમો વિચારવંત છો, અને સમજું છો, તેથી અંદરના મુદ્દામાં તમારો જવાબ કયાં છે? તે સમજી લેશો. તો પણ મુદ્દાનાં શબ્દો બલેક ટાઇપમાં મુકયા છે, કે તે ઉપર પહેલે નિશ્ચય કરો.

હવે તે ઉપર તમો સાથે તદ્દન ખાલીસ દીલથી ઉતરતાં જણાવીશ. કે-હ. રસુલે ખુદાએ અગાઉની ઉમ્મતોની જેમ પોતાની ઉમ્મતમાં ભવિષ્યમાં ચુંથણા નપડે, અને મુસલમાનો ગુમરાહ ન થાય, માટે પોતાની ત્રેવીસ વરસની અથાગ જહેમતનાં અંતે, છેક છેલ્લી પળે, આ હદીસ ફરમાવી છે, અને તેમાંજ હક મુદ્દાનો ખરો સમાવેશ કરવાની કૃપા કીધી છે. પણ કુરઆને સરીફમાં ખુદા ફરમાવે છે કે, —“યહદીલ્લાહુ યેનુરહી મઅ્ય શાએ” એટલે “જેને હું આહું છું”, તેને મારા ગુર વડે હું હીદાયત કરું છું” તો આટલું સ્પષ્ટ છતાં, જેને ખુદાએ આહું નહી, તેને તેમની બાદ તસ્તજ હિદાયત થઈ નહીં, એટલે એ હદીસનો પકકો મતલબ અથી,

૩૯ મોઅમનીન હ૦ અલીએ મુંરતઝાની બેતથી ખીલાઈ થઇને જુદું ખીલાઈતનું રાજદારી પ્રકરણ રચ્યું. અને જ્યારે ચીંચા ખલીફા તરીકે હ૦ અલી જાહેર થયા; ત્યાર પછી-જે સીફ-ફીન જે અમીર માવઘયા સાથે થઇ. તેમાં હઝરો માણસો કતલ થવા બાદ, પોતાની હાર અમીર માવઘયા એ નજદીકમાં જોયાથી, છેક અહીની વખતે ઉમરઆસની ખટપટી અને અટપટી મસલે હતનાં પરિણામે ઉપલીજ હદીસુસ સકલયનનો પ્રથમ મુંદો એ જાહેર થયો કે, “અઉર ચેહ દોનું” જુંદા ન હોંગે; યહાં તકકે મેરે પાસ હોજ કહિસરપર આયે” એ વાકયો ત્યાં ઇમાનદારોની આંખો પાસે નમુદાર થયો! અને તે એ કે, “કુરઆન” અને “ઈમામ” એ બે ચીજો જે જુદી પડવાવાળી નથી, તેને જુદી પાડી કુરઆનને નેજા ઉપર અમાન માટે અમીર માવઘયાના લશકરે હ. અલી સામે રજુ કર્યું!!! અહીં સમજવાનું ખુદલું છે કે, હ. અલીએ તે અમાનનો અસ્થિકાર કર્યો; પણ તે અસ્થિકાર કરવાથી હ. અલીથી તેમના લશકરીઓ જેઓ શિયા (મુસલમાન) હતા (અને ઇમામતના દામનમાં રહી તેમનાથી વિરૂધ અમીર માવીયાનું લશકર જે પણ મુસલમાન હતું) તેઓજ આ હદીસના શબ્દો વીસરી ગયા! એટલે હ. અલીને જેઓ ઇમામ જાણુતા હતા, તેમણેજ કહ્યું—“અયે અલી, તમો કિતાબ એટલે કુરઆને શરીફની મુરજવત નહીં કરો, અને અમાન નહીં આપો તો, અમો તમોનેજ કતલ કરીશું!!” બિરાદર!, જીમ આ પહેલો તબક્કો વિચારવાનો હતો, કે અહલેબયત અને કુરઆન એ હ. રસુલ ખુદાએ ફરમાવેલી ઉપલી હદીસ મુંજબ હોજ કહિસર સુધી જુદા પડનાર નથી, તો પછી હ. અલી કુરઆનની સામે શું કામ વરત્યા? આ એક પ્રશ્ન છે, પણ નહીં, એ બાબતનો ખુલાસો હ૦ અલીએ તરતજ કર્યો હતો કે, “અના કુરઆનુન નાતેક-હાઝા

સામેત !” એટલે હું બોલતું કુરઆન છું. અને આ મુઘું કુરઆન છે ! છતાં ગુમરાહ થનારાઓએ માન્યું નહીં, કારણ કે ખુદા, જેને આપ છે, તેનેજ હીદાયત થાય છે, એ અત્લાહના શબ્દો અંદી થાય છે. અને હરજેજ અમીર માવઘ્યાના લશકરીઓ, કુરઆન પક્ષે રપષ્ટ હતા, તે પણ હ૦ અલીની સામે લડવામાં વાજખી નહીં હતા ? અને આ ઉપરથી સાર એ મળે છે કે, હ૦ અલી ઈમામ છે, અને કુરઆને નાતેક પણ છે; એટલે-ઈમામની હીદાયતમાં કુરઆન હોય, પણ ઈમામની સામે કુરઆન કદી હોતું નથી. અને તેવેજ ખીજે દાખલો હ૦ ઈમામ હુસેન સાહેબનાં કરબલાના પ્રસંગમાં પણ ઈમાનદાર, પરહેઝગાર અને મુસલમીન પક્ષ આલેમ હતાં. અને કુરઆને શરીફની તે હીમાયત કરતો હતો. પરંતુ તેને પણ ઈમાનની સમજ કે ઓળખાણ નહોતી. આ ઉપરથી વધુ સાર એ નીકળે છે, કે-પરહેઝગાર, નમાઝી અને કુરઆન શરીફને જાણવાવાળાઓ, પણ ઈમામની બાબતમાં તદ્દન ગુમરાહ હોય છે. જેને મુલ્કાં મજલસી સનદ આપે છે. અને તેથીજ ખુદાએ ફરમાવેલું સમજાય છે કે, “જ્યાં સુધી તે આહતો નથી, ત્યાં સુધી તેને કદી પણ અને કાઠને પણ હીદાયત થતી નથી. એટલા માટે જાહેરી ઇદમ અને પરહેઝગારી” ઉપર કોઈ પણ ઇસ્લામીઓએ પોતાની, આ કિતાબનો મદાર બાંધવો નહીં જોઈએ. અને તેથીજ દાના લોકોએ કહ્યું છે કે—

“એ હુખ્ખે એહલે બયત ઇબાદત હરામ હયે”

“ઝાહુદ તેરી નમાઝકો મેરા સલામ હયે.

હવે મી૦ જીમ હદીસમાં હમેશાં એક ખ્યાલ જરૂર લાવવાનો છે કે, જેમ હ૦ ઈમામ જાફર સાદેક અ૦ ફરમાયું છે કે, કાઠપણ

હદીસ—કે જે કુરઆને શરીફ સાથે સંબંધ ન ધરાવતી હોય—તેને તમો દીવાલની સામે પટકો ! એ મુજબ આ હદીસનો સંબંધ કુરઆને શરીફની નીચલી આયાત સાથે સંબંધ છે તે વિચારો.

આયાત—“વઅ તસેમુ બે હુબાલિલ્લાહે જમીઅન વલા તફરફું.”

તરજુમો—ખુદાઇ રસી (ઈમામ જે નુરે ખુદા છે તેને) મજબુત પકડો, એકઠા થઇને, જુદા પડ્યા વગર.

આમાં ખુદાઇ રસ્તાને પકડવાને ફરમાન છે, તેજ મુદ્દે આખી ઉપલી હદીસનો છે, કે કુરઆન અને એહલે બયત એ બેઉ એક રસી છે, તેને પકડનાર કદી ગુમરાહ થશે નહીં, અને તે બેઉ હરગેજ હોજ કવસર સુધી જુદા પડનાર નથી.

આ ઉપરથી આગળ વધીશું તો, ઉપર સાદર કરેલી હકીકત મુજબ ઈમામ વગર, કુરઆન શરીફ હીદાયત કરી શકતું નથી. તેમ ઈમામ અને કુરઆન એ બેઉ એકજ રસી જેમ છે. તે જુદા પડનાર નથી. તો પછી સીફીની અને કર્ખલામાં થયેલાં દેખાવો ઉપરથી એ ધડો લેવાનો છે, કે એ વિકટ પ્રસંગોમાં જેઓએ ઈમામનો દામન પકડ્યો, તેઓ કુરઆને શરીફના જાહેરી દેખાવથી વિરૂધ્ધ દેખાયા હતા. છતાં ઈમામના દામન તજે હોવાથી, તેઓ સત્ય રસ્તાપર હતા.

હવે આ ત્રીજા સવાલના બીજા મુદ્દાપર આવતાં કહીશકે. કુરઆને શરીફમાં મારા (૨૫) માં “હા મીમ” સુરાની ચોથી આયાતમાં છે કે “કિતાબુમ મોબીન” અને સુરયાસીનની બારમી આયાતનાં

અંતમાં છે કે—કુલોશય્યધન ગ્રહસયના હોંડી ‘ઈમામુમ મોખીન’ છે. વિશેષમાં જેમ કુરઆને શરીફમાં “વલારત્ખીન વલાયાખસીન ઇલ્લા હી કિતાખીમ મોખીન” એટલે લીલી કે સુકી દરેક ચીજનું વરણુન જાહેર કીતાખ (કુરાન)માં છે. પણ તેમાં ભેદની વાતો ઈમામ સિવાય કોઈપણ જાણી શકતું ના. એટલા માટે કિતાખુમ મોખીનને સમજવનાર “ઈમામુમ મોખીન”ને પણ ખુદાએ સાથે જ ગોઠવેલ છે. અને સુરેયાસીનની (૧૨) મી આયાત, અને હદીઝુસ સકલયનની મતલબ પણ એ જ છે કે કુરઆને શરીફ, ઈમામ વગર સમજી શકાતું નથી. હવે સુરેયાસીનની ખારમી આયાતના સંબંધમાં જે વાક્ય છે, તેનો મતલબ એ થાય છે કે “દરેક વસ્તુનો હિસાબ ઈમામે મોખીન એટલે જાહેર ઈમામ પાસે છે.”

આ બાબતમાં મી૦ જીમ કુરઆને શરીફનાં તરજુમા કરનારા એ ઈમામે મોખીનને બદલે સ્પષ્ટ કીતાખ—અથવા રેશન કીતાખ એમ કરેલું છે, તો જે કે શબ્દાર્થથી તે ખોટું છે. તો પણ ઈમામને “કુરઆને નાતેક” ગણતા, તેમાં હરકત નથી. તો પણ “કીતાખુમ મોખીન” એટલે “જાહેર કીતાખ” કુરઆને શરીફ અને “ઈમામુમ મોખીન” એટલે જાહેર ઈમામ—(ખોલતું જાહેર કુરઆન) એમ સમજવું. એ ઈમામ, ખોલતું કુરઆન હોવાથી, તેમાં લખાયેલી દરેક બાબતો, ઈમામની મોજુદગી વખતે, લોકોને હીદાયત કરે છે. તેવી બાબત મુંગા કુરઆનથી નથી જાણી શકાય—એટલું જ અહીં સ્પષ્ટ કરવાનું છે. અને એ રીતે “ઈમામ મોજુદ”—એ કુરઆને શરીફમાં બતાવેલ ઈમામ છે. ત્યારે “ગયખ ઈમામ” વીશે કુરઆને શરીફમાં કોઈ જગાએ નથી. અને ઈમામ એવી ચીજ નથી કે, બીજાં મખલુક જે ફરીફેતા કે હુર!—જન્નત! વિગેરે માફક

ગયળ હોય તો ચાલે, કારણ કે, દરેક જમાનામાં હિંદાયતનું કારણ ઇમામે મોજુદ ખુદાના ફરમાવવા મુજબ છે. આ બાબતમાં કુદ્દે ઇસ્લામી એક મત છે કે, દરેક મુસલમાન પર ફરજ છે કે, “પોતાનાં ઝમાનાના ઇમામની બચત કરવી જીવે” — સુન્ની કીતાબ તીરમીઝીમાં છે કે, “જે મુસલમાન પોતાનાં ઝમાનાના ઇમામની બચત નથી કરતો, તે જાહેલીયતની મોતે મરે છે। અને તેથી તેઓ ઇમામ પોતાને મનમાનતો માની, તેની બચત કરે છે; પણ ગયળ ઇમામની માન્યતા શિયા ઇશનાઅશરી સિવાય બીજા કોઈ શીરકામાં નથી. અને એ ગયળ ઇમામની માન્યતા જે પ્રસંગથી ઉભી થઈ, તે તવારીખ વાંચતાંજ તેની ગુંચવણ સમજાય છે. અને એક વખત ગળે પડી ગયેલી વાતો, કેમ નથી મુકાતી, તે માત્ર ખુદા ફરમાવે છે, તેવેજ હિસાબે સમજાય છે કે, “ખુદા જેને બધાં સુધી ચાહતો નથી, ત્યાં સુધી તેને હિંદાયત થતી નથી.”

આ બાબતમાં ઇશનાઅશરી શીરકાના ચાલેમોએ જે કિતાબો લખી, તેમાં ઇમામના શબ્દ પાસે બાર (ઇમામ)નો શબ્દ પણ ઉમેરી દેવાનો, રીવાજ પોતાના શીરકાને ફેલાવવાનો ચાલુ રાખ્યો છે. પરંતુ આ તો રપજ છે કે, બાર ઇમામની માન્યતા — અગીબાર ઇમામની માન્યતા સુધી હોય નહીં. તેમ નુરે હકીકતમાં મુકેલા પ્રશ્નો પછકી (પેજ આઠમે તથા નવમે મુજબ અને બાર) ઇમામને માનનારો શીરકા — તે (ઇશનાઅશરી) એ નામ કોઈ ઇમામે નહીં પણ તેને માનનારાઓએ આપ્યાનું સાબેત થાય છે. ખર્તા પોતાનાં અને ઇમામનાં નામે વાતો કરે છે, દાખલા આપે છે, તે માની શકાય એવા નથી. કારણ કે, કુરઆનમાં તેવી કોઈ દલીલ નથી. હા! ફેટલાકો હ૦ મુસા પયગમબરનાં અને હ૦ ઇસાના બાર

હવારીયુનની હકીકત કુરઆનનાં હવાલા સાથે આપે છે, કારણ કે, મુસા ને હાફ્સનો સંબંધ હૉ મહમદ અને હૉ અલીના જોવાનું ઇસ્લામ માને છે. પણ એ સંબંધ સરખાવતાં આપણે અટકવું પડે છે કે, મુસા અને ઇસાનો હવારીયુનો તેમનાજ વખતમાં જ બાર જણાની મંડળી હતી. પણ અહીં તો નસલે ઉતરી આવનારાઓ એક પછી એકની સરખામણી છે. તે એક ચોખ્ખી થાપ ખવાડનાર છે. જે મિસાલ બરાબર હોય તોજ અપાય. જેમ કે મુસા પયગમબર હતા અને હૉ હાફ્સની મદદ વડે, હીદાયતમાં કુવ્વત મેળવતાં. અને હૉ મહમદ મુસ્તફા પણ હૉ અલીની મદદ વડે તેમ કરતા. હૉ ઇસાને વધ-સ્તંભપર ચઢાવવા લઈ ગયા, ત્યાં સુધી, હૉ ઇસા સાચા હતા, એમ ગવાહી આપનાર તેનાં બાર હવા રીયુનમાંથી એક પણ નહોતા.

એજ પ્રમાણે અત્યારે પણ બાઈબલમાં મોબુદ છે!!! જુવો માત્થીની વાર્તા અને પીટરના પણ ત્રણ ઇનકાર અને બારમા યહુદાના હાથે ઇસાનું પકડાવું? તો મઅજબ અલ્લાહ! હૉ ઇસાના જેવા હૉ નખી મહમદના હૉ હવારીયુન બાર ઇમામેને ગણવાં! તોબા! તોબા! તોબા! ગયબ ઇમામની માન્યતાની પોકળ વસ્તુને વિચારતાં આવી ખુલ્લી નડતળો છે. પરંતુ ઇમામે મહિબુદ જેમ કુરઆનમાં તેમજ હદીસમાં અને ખલુકદલાહની હોજે કવસર સુંધીની હીદાયત માટે સીધા અને સરળ દાખલા અને વિચારો તથા ઇશારા અને નિશાનીઓ છે. તે તરફ નહીં વળતાં જે હબુ પણ ગયબ ઇમામની માન્યતા હોય તો, અને હ. ઇસા, હ. ઇલીયાસ અને યહુદી, ઇસાઈઓ અને શિયાઓ ઇમામ મહુદીને માને છે. તેમ જે તમો માનનારા હો, તો

પણુ તે બદલવાનું કામ માત્ર ખુદાનુંજ છે, કારણ કે ખુદા કહે છે કે “હું જેને ચાહું તેને, મારા નુર વડે હીદાયત થાય છે. અને તે વગર નખી મહમદની હીદાયત છતાં અબુજેહલ સમજી શક્યો નહીં, તો પછી ત્યાં મારા જેવા એક અદના અને ગુનેહગારની શી ગુંબજ છે???

હવે હુદીસુસ સકલયન ઉપરથી એમ સિધ્ધ થાય છે કે, કુરઆને શરીફ અને નખીની એહલે બયત ઇતરત (ઈમામ) એ એક, એક સાથેમળેલી એક રસી માફક છે ને તે, કયામત સુધી જીવ્યા પડનાર નથી. તેમ દુનીયામાં (મોજુદ) હોવાનો પુરાવો એ છે કે, તેને પકડનાર ગુમરાહ થવાનો નથી. જે તે ગયબ હોય તો, લોકો તેને પકડે કેવી રીતે ? દાખલા તરીકે નખી સ. ની બાદ ઈમાનદારોએ હૃદય અલીનો દામન પકડ્યો. પણ કેટલાકોએ તેમ નહીં કરતાં કુરઆને શરીફને એકલાને પકડ્યું. કે જે પણ ખુદાઈ રસીનો એક ભાગ હતો, તે જીવે પાડ્યો કહેવાય, પણ એમ જીવે પાડનારાઓથી, તે જીવું પડી શકતું નથી. કારણ કે ઈમામ, કુરઆને નાતેક છે (બોલતું કુરઆન છે) તો કુરઆને શરીફ (જે કિતાબમાં લખાયેલું છે તે) મુંગું છે, ત્યારે બોલતું કુરઆન તેજ ઈમામ છે ! અને તેથી જોએએ ઈમામનો દામન પકડ્યો છે તે બોલતાં કુરઆનની સાથે છે એમ સિધ્ધ છે. પણ કિતાબ અલાહ લખાયેલ કિતાબ છે, પણ તે મુંગું કુરઆન છે એટલે ઈમામનો દરજ્જો (જે બોલતું કુરઆન છે તે) બરાબર કહેવાયજ નહીં. વળી મજ્હૂર હદીસમાં તે પણ ખુદલું દરયાવેલું છે કે—

“એક ઈન્એકી દુસરીસે બડી હયે”

એટલે એ બેમાં એક મોટી બુઝુર્ગ માનવંત છે. અને તે ઈમામ તરફજ ઈશારો મજબૂત છે. કારણ કે, મુંગું કુરઆન

ઉપર બોલતાં કુરઆનનેજ શરફ છે. અને તેવીજ રીતે કુરઆને શરીફની અસલ હખારત પણે એમજ સિધ્ધ કરે છે કે—

આયાત—લા યાઅલમો તાન્મવીલોહુ ઇદલલાહ.
વરસાંસે ખુન શીલ ઇલમ, યુકલુના આમન્ના બેહી.

એટલે—કુરઆને શરીફની કેટલીક (આયાતે મોહક માત) મો-
ધમ વાક્યોનો મર્મ (રહસ્ય) ખુદા જાણેજ છે અને ઇદમના ગસેખ
એટલે ઇમામ જાણે છે. પણ જેઓ ઇમાન લાવેલા છે. તેઓ તેને
સત્ય માને છે.

બીજો અર્થ એમ પણ લખે છે કે, “મોધમ વાક્યાનો મર્મ
ખુદા સિવાય બીજા કોઇ જાણતો નથી” અને જે આલેમ છે તેઓ
કહે છે કે, અમે સત્ય માનીએ છીએ પણ કઝરાહ: (અવજો રસ્તો)
જોતતા નથી. આ બેહિ મતલબમાંથી એકજ મહાન તાત્પર્ય એ નીકળે
છે કે, “કુરઆને શરીફના મોધમ વાક્યોના અથ ખુદા જાણે છે
અને તેના પ્રતિનિધી, ઇમામ કે જેમ ખુદા ફરમાવે છે—

ઈન્ની જાઅેલુન ફીલ અજ્ ખલીફા.

એટલે ખરેખર અમે અમારો પ્રતિનિધી (ઇમામ) દુનિયા ઉપર
મુકરર કરીએ છીએ, તે ખુદાનો પ્રતિનિધી ઇમામ સિવાય બીજો
કોઇ હોતો નથી, તેથી જેનો ખુદાજ અર્થ જાણે છે, તે તેનો પ્રતિ-
નિધી ન જાણતો હોય, તો તે ખુદાનો પ્રતિનિધી કહેવાય નહીં.

આ સ્થળે સ્પષ્ટ કરવાનું એ છે કે, ઇમામ, પેગંબર એ
બેહિના માટે જાહેર ઇસ્લામીઓ જેઓ ઇમામ કરતાં પેગંબરનો દરજ્જો

વધુ માને છે, તેઓને પણ ખુદાઈ કિતાબના આ સિધ્ધાંતો તરફ દોરીએ છીએ. કે જેમ કુરઆને શરીફમાં છે. કે,

વ એઝીબતલા હો રખહુ યા ઇબ્રાહીમ !
ઇન્ની જાએલોકા લીન્નાસે ઇમામ
“વ કા લઃ મીન ઝુરરીયતી—”
લાયના લો અહદીઝ—ઝાલેમીન.”

અર્થ—ખુદાએ કહ્યું છે! ઇબ્રાહીમ ખરેખર હું તને લોકોના ઇમામ (મારો પ્રતિનિધી) મુકરર કરું છું.

ઇબ્રાહીમે કહ્યું કે—મારી ઝુરરીયત (વંશ)ને પણ—

ખુદાએ કહ્યું કે—“ઝાલેમીન (લોકો) મારો કરાર મેળવી શકશે નહીં.” અહીં સાબીત છે કે હું ઇબ્રાહીમ, પેગંબર તો હતાજ, પરંતુ જ્યારે ખુદા તેમના ઉપર પ્રસન્ન થયો, તો ખુદાએ તેમને ઇમામ-ખનાવ્યા!! અને તેના વંશને પણ? અને તેને (ઇમામની જયત) જુલમગારો મેળવી શકશે નહીં.

આ રીતે હું ઇબ્રાહીમને પેગંબરના દરજ્જાથી વધારી ઇમામતના દરજ્જે ખુદાએ ચઢાવવાની ઇનાયત દીધી, તે સિબ્બ કરે છે કે, પેગંબરો કરતા ઇમામતનો દરજ્જો ખુદા પાસે વિશેષ મહત્તો અને માનવંતો છે! અને જોઇશું તો, એ ઇમામત હું ઇસમાઇલ (નખીયુલાહ) ને વંશપરંપરા વારસા તરીકે મળી. અને હું ઇસ્હાક. જે, હું ઇબ્રાહીમના નાના પુત્ર હતા. તેમના વંશમાં પેગંબરી ઉતરી હતી. અને તે બાબતમાં વધુ તપાસ કરશું તો એજ ઇસમાઇલ જખી હીલ્લાહના વંશમાંજ હું અહીં ખરાખર સીધી નર નસલે

ધમામ જાહેર થયા ! અતે ૬૦ ઇસમાઇલના વંશમાં હોવાથી મુસાઇ, દાઉદી અને ઇસાઇની ન્યાયી નજરમાં માનવંત હતા.

ઉપલી વંશાવળીના કાષ્ટક ઉપરથી સમજી શકાશે કે, ઇમામતનો દરજ્જો પેગંબરી કરતાં મુળથી મોટો છે. એટલે ઇમામ તે ખુદાનો પ્રતિનિધિ તથા પેગંબર તે ખુદાનો સંદેશો પહોંચાડનાર અને આ રીતે ખુદાના પ્રતિનિધિ (ઇમામ) વગર દુનિયા ખાલી હોયજ નહીં.

અને હઝરત નબીસં ફરમાવ્યું છે કે—

“અના મદીનતુલ મદિન, ફ. અલીયુન ખાખોદા”

અર્થ—“હું ઇલિમનું શહેર છું; પણ તેનો દરવાજો અલી છે.” આ શબ્દોમાં પણ ઇમામનાં દરજ્જાની ચઢતી સમજી છે. વળી આ શબ્દો મશહુર છે કે, “લા ફતા મદિલાઅલી” એટલે “અલી સિવાય કાંઈ જગરો નથી.”

આ બધા દાખલાઓ ઇમામ જે ખુદાનો પ્રતિનિધિ છે, તેનેજ ખુદાની “ખોલતી કિતાબ” કહેવી જોઈએ, અને તેજ કુરઆને શરીફનાં લેખીત બેદી વાક્યોનો અર્થ સમજાવી સકે. અને તેથી કિતાબુન મોખીન” એટલે “જાહેર કિતાબમાં” કે જે ખુદાએ લીલી કે સુકી બધી ચીજનું વરણન કરેલું છે; તેને સમયાનુસાર સમજાવનાર “ઇમામુન મોખીન” એટલે “જાહેર ઇમામ,” જે આ દુનિયાની સાથેજ એકજ રસ્સી માફક મળેલા જુદો ન પડે એવો, ખુદાએ અને પેગંબરે સમજાવ્યો છે. જે “કિતાબુન મોખીન” સાથે. “ઇમામે મોખીન” કુરઆને શરીફમાં ન હોતો તો ઇસ્લામને બધાં ધર્મ ઉપરની ત્રંટતામાં ફરક આવતો ! કારણ કે, લખેલું કુરઆને

શરીર તેજ પોતાની મોજુદગીથી ઇસ્લામનાં ફાંટાનું કારણ છે, પણ ઇમામે મોળીન એટલે જાહેર ઇમામને કુરઆને નાતેક ગણી તેને પકડનારાઓ હજી પણ ગુમરાહ નથી તે સિદ્ધ છે.—ગમે તે દેશમાં,—ગમે તે વર્ણમાં, ગમે તે જાતીમાં, અને ગમે તેવી સ્થિતિમાં, જાહેર ઇમામને માનનારા કદી પણ જુદા પડી શકતા નથી. તેમ એકંદરે ખસી પણ જતા નથી. કારણ કે, હર વખતે ઇમામે મોળીન (ખુદાઇ પ્રતિનીધી)નાં સમયાનુસાર ફરમાનો મેલવીને, તે પર અમલ કરી પોતાની ઇમાનદારીનો જ્વરાળ ખાઇ ખેસતાં નથી. એજ મુજબ હદીસે સકલઈનમાં ફરમાવેલ મુદ્દામાં આ ખુબી અખંડ છે કે, કુરઆન અને ઇમામ એ બેઉની એક તરીકેની માન્યતા ઇસ્લામીઓ સમજે, તો તેની તાબેદારી વડે જ્યારે જ્યારે કુરઆને શરીફનાં ન સમજી શકાય, એવા વાકયોમાં મતભેદ પડે, ત્યારે ત્યારે, ઇમામુન મોળીન કે જે પોતાના વકતના ઇમામ પાસે એટલે (ખાલતાં કુરઆન પાસે) જઈને ગુન્થવણ ઉકેલે. પણ તફરકા ન થાય આ સખખ સર, એ હદીસમાં કીતાબ અને ઇમામ હર ઝમાના માટે હુવજ કવસર સુધી છે એમ સમજવેલું છે, અને કદી જુદા પડનાર નથી, એમ ઓળખવા છતાં, પણ અફીથી જાહેર સાદેક સુધી અને તે પછી આજ સુધી, જાહેર કીનાબ સાથે જાહેર ઇમામની માન્યતાનું ધોરણ હોવા છતાં જ્યારે ઇમામતની નુરી રસી અટકી, ત્યારે નવી રીઠીથી ઇસ્લામની માન્યતા ચાલુ કરવી. અને હદીસુસ સકલઈન જેવી મોતેયર સમદોનો મરજી પડે તેમ સમજીને માનવી, મનાવવી, તે દરેક શીરકાના આલેમને શીરે જાવેદાન બોલે છે.

તમારા પ્રશ્નનો જવાબ ઇમામે મોજુદનો સંબંધ કુરઆન અને હદીસ સાથેનો ઉપર મુજબ સમજાવ્યો છે, પણ હું જાણું છું

૧, ઈમામે જેબનો મુદ્દો કુરઆને શરીફમાં કોઈ ઠેકાણે નથી ???

વળી કુરઆને શરીફ, ઈમામે મોબુદ સિવાય-ખીજ કોઈ મુદ્દાને વેળામ પાડતું નથી. અને તેથી હવેસમજી શકાશે કે, કુરઆને શરીફનો સંબંધ, ઈમામે મોબુદ કે જે બોલતું કુરઆન છે, તેનાથીજ સંબંધ શબ્દાર્થમાં પણ ખુલ્લો ધરાવે છે. ત્યારે શબ્દાર્થથી કે લક્ષ્યાર્થથી પણ ગયબ ઈમામનો સંબંધ કુરઆને શરીફ, હદીસ કે ખીજ કંઈ સાધન વડે નથી રાખી શકતા. ફીરસ્તા, જન્નતહુર ગીલમાન વિગેરે જેબ (અદ્રસમ) વસ્તુઓપર ઇમાન લાવવું, તે સત્ય; પણ ઈમામ તો ખુદાનો (ખલીફા) પ્રતિનિધિ છે અને તેનો દામન પકડવો એટલે હજુરમાં જઈ “યહુદિલાહુ ફકિ અયદોદલાહ” મુજબ મોમનનાં હાથ ઉપર (ખુદાનો હાથ તે) ઈમામનો હાથ બચત કરતી વખતે હોય છે. તે મુજબ થવા માટે ગયબ ઈમામનો હાથ મોમીનનાં હાથ ઉપર રાખી બચત લેવાની વાતજ નથી. અને તેથીજ તકલીફ કરવાનું અને ધરમાં બેસીને બચત કરી લેવાનું ઇશિના-અશરી માન્યતામાં બતાવેલું તે; પણ તે સાબેત કરે છે કે, ઈમામે મોબીન એટલે જાહેર ઈમામનાં બચત લેવાના ખુદાના હુકમથી તદ્દન વિરૂધ અને ધર વરણાઉ થીગડું છે.

સવાલ ૪ થો.

હદીસુસ-સકલયનની રૂએ કુરઆન અને તેના કુપા રહુદેથો ઈમામને બાધુવા જરૂર છે કે નહિ, તો અગર કુરઆનની તેવી માયના અને તફસીર મોબુદ ઈમામ તરફથી ગ્રંથિતી હોય તો જાહેરમાં લાવો.

જવાબ ૪ થો.

“હઠીમુસ-સકલર્થન”ની રૂઢિએ કુરઆન અને તેના છુપા રહસ્યો ઈમામજી જાણતા હોય છે, એટલે તેને જાણવાની જરૂર છે. એવો પ્રશ્ન નથી રહેતો. પરંતુ તે પછી તમોજી મોજુદ ઈમામ તરફથી કુરઆને શરીફની તફસીર થઈ હોય. તે જાહેરમાં લાવવા માગણી કરો છો,—તો બરાબર જાહેર સાહેક સુધીનાં ઈમામોની માન્યતામાં તો, આપણે સાચેજ છીએ, એટલે તેમના તરફથી કોઈ પણ તમારી જાણ અને માન્યતા મુજબની વિગત શા માટે રજુ કરતા નથી? અથવા એમ કેમ નથી કહેતા કે, જાહેર સાહેક સુધીમાંના કોઈપણ જાહેર ઈમામે, ઈમામ ગયબ વિશે ફલાણી આયાતની તફસીરમાં ફરમાવેલું છે, ઈમામો ખુદના હુકમને જાહેરમાં લાવનારા છે, તેથી કોઈ પણ ઈમામે શું ગયબ પાછળથી રહેશે તેના માટે ફરમાવેલું છે? હોય તો બતાવો. પણ બિરાદર યાદ રાખજો કે—આર ઈમામ મશેને તેનાં નામો જણાવે છે; તેથી હઠીસ માત્ર બોળા લોકો પાસે ધરમાં બોલવાનોજ ખોટો પક્ષપાત છે!

હા! હં અલી, હં હુસેન, હં મોહમદ બાકર, અને હં જાહેર સાહેક સુધી આ એજ હાલતું કુરઆન હતું, અને તેમની તફસીર પણ મોજુદ રે, જેમાં ઈમામ મોબીન માટેનો ખુલાસો કર્યો છે કે, તે જાહેર ઈમામ એક પછી એક કયામત સુધી આ દુનિયામાં થનાર છે. એમ ફરમાવેલું છે, વળી “નુરેન અલાનુર”ની તફસીરમાં પણ ઈમામતનાંજ નુરની સમજ એક પછી એક કયામત સુધી થનાર તરીકે બતાવી છે, પણ કોઈ ઠેકાણે નુરે ઈમામત ગયબ રહેશે, એમ ફરમાવ્યુંજ નથી. વળી દરેક અંબાનામાં પોતાના ઈમામની બચત કરવાનાં સવાલને પણ એ ઈમામોએજ

બાર મુઠ્ઠી આગળ કર્યો છે, કે જેનો અર્થ કુરઆનના ઇમામ મોખીન અને હદીસુસ સકલઈનનેજ મળતો છે. પણ જો ગયબ ઇમામની માન્યતાની હદીસ કે ફરમાન હોત, તો એત કરવાની રૂઠી મોમીનના હાથ ઉપર ઇમામનો હાથ એમ નહોત. પણ હ૦ અલીની, હ૦ હુસેનની એત કેમ લેવાઈ છે તે સમજવું હોય તો, “ગાદીરે ખુમ” માં હ૦ અલીની એત પ્રથમ તલહાએ કાઢી. એટલે પોતાના હાથ ઉપર હ૦ અલીનો હાથ રખાવ્યો. તે તલહાનો હાથ ફુંકો હતો. તેથી હ૦ અલીની એત અપુર્ણ થશે એમ કહેવાયું છે, તે સાબેત કરે છે કે એત લેવાનો રવઇયો મોમીનના હાથ ઉપર ઇમામનો હાથ પ્રતિજ્ઞા સાથે રખાતો હતો. છતાં મીં છમ કઈ રીતે કહી શકશે કે ? ગેબ ઇમામની બેયત થઈ શકે ?

જવાબ ૫ મો.

હદીસુસ સકલયનની રૂએ કુરઆનના હુકમો અને ઇમામના હુકમો એકસરખાં હોવા જોઈએ કે નહીં ? અગર ઇમામના હુકમો અને કુરઆનના હુકમોમાં કોઈ જગ્યાએ ફેરફાર જોવામાં આવે, તો બેઉમાંથી ખરું કોણ ?

જવાબ ૫ મો.

હદીસુસ સકલઈનની રૂએ કુરઆનનાં હુકમો અને ઇમામનાં હુકમો એક સરખા હોવા જોઈએ, એ ખરી બીના છે. પણ કુરઆનનાં હુકમોનું રહસ્ય ઇમામજ્ઞ જાણી શકે છે, તો પછી ઇમામદાર કે

આલેખ તેમાં કેમ દખલ કરી શકે ? મતલબ કે કુરઆનના હુકમો કે જેમાં ખુદાઈ રહસ્ય છે, તે માટે આપણે ખુદાઈ (પ્રતિનીધી) ઈમામના ફરમાનો મુજબ, જે ન ગણીએ તો, આપણી ઈમાનદારી અગાઉના ઇસ્લામી ઇતિહાસોમાં બનેલા દેખાવોને જુલુલાવવાનોજ ગુનાહ છે । તે વહેારી લેનાર થઇએ. કારણ કે, “અમીર માવીયા” અને “ઉમરઆસ” પણ કુરઆનના હુકમો મુજબ ચાલનાર હતા, છતાં હઝરત અલી જે ઇમામ હતા, તેના વિરોધી હતા. તેવીજ રીતે, ઇમામ હુસેનનો વિરોધી યઝીદ, અબ્દુલા ઝયાદ અને શીઝ પણ કુરઆનના હુકમોથી વિરૂધ વરતનાર છે, એમ નહોતા જાણતા. કારણ કે, તેઓ મુસલમાન હતા. અને કલેમાગો ઇસ્લામી જગજહેર હતા. તેઓની ઇમામની તાબેદારી વગરની સમજ, તેઓને જહન્નમ તરફ દોરી ગઇ.

આ ઉપરથી કુરઆનનાં હુકમોમાં ભેદ છે, તેને તાબેદાર રહેનારી ઇસ્લામી પ્રજાને પરખ કરવાનો હક નથી. અને કુરઆન અને ઇમામ એ બેમાં જ્યારે પણ ઇમામ માટે વિરૂધતા દેખાય, ત્યારે સમજી લેવું કે, ઇમામ એ ખોલતું કુરઆન છે. માટે ઇમામ જે જાહેરમાં લોકોની ખચત લે છે, તેનો એજ હેતુ છે કે, ઇમામના ઉપરવટ કોઈ થઇ શકે નહીં. અને અલીની સીધી નર નસલે ઇમામતનો વારસો ભોગવે, તેજ હંમેશાં સાચો હોય છે. અને તેનો દામન નહીં પકડનાર ગુમરાહ થાય છે. ઇમાનદારની આંખે ઇમામના હુકમોમાં કદી ફેરફાર દેખાતો જ નથી. પણ તેને ઇશક વગર ઇમાનદાર થવા માગવારાઓજ સમજી શકતા નથી. અથવા ખુદા જેને માટે ચાહતો નથી, તેને ખરી હીદાયત થતી નથી.

સવાલ ૬ ઠો.

કુસ્માને શરીરમાં હજરતે ઈબ્રાહીમની બાબતમાં (વમી-
ન ઝુરસીયતી) ની બાબત છે. જે ઉપરથી તેમો ઝુરસીયતીના
બોલ ઉપર ઇમામતનો પાથો રચો છો. તો શું હજરત ઈબ્રા-
હીમની અહિલાદમાંથી સર્વ ઇમામો થવા જોઈએ? અથવા
છેવટના દાખલા ઉપર હજરત અલીની અહિલાદમાંથી વમી-
ન ઝુરસીયતીની પ્રથા તરીકે હજરત ઇમામ હસન પણ ઇમામ
થવા જોવે તો તેઓને ઇમામ ન ગણવાનું કંઈ કારણ હોય
તો તે જણાવો? અગર ઝુરસીયતમાંથી કોઈ ખુદાના અહકામ
ઉપર ચાલનારા ન હોય, તો તે શું ઇમામ કહી શકાય?

જવાબ ૬ ઠો.

આ પ્રશ્નના જવાબમાં પેગંબરી અને ઇમામતના દરજ્જાનાં
સવાલની બાબત પ્રથમ સમજવાની જરૂર છે, એટલે પેગંબરનો
દરજ્જો મોટો કે ઇમામનો? આ બાબતમાં મશહૂર બાબતો એવી
છે કે, અને તે ખુદ જનાબ રસુલે ખુદના મુખ મુબારકથી બહાર
નીકળેલી છે તે સિધ્ધ કરે છે કે—

૧. લાફતા ઇદલાઅલી—એટલે અલી સિવાય બીજો કોઈ
મોટો નથી.

૨. નાદેઅલીથી અલીની મદદ ખુદ રસુલે ખુદાએ સંકટ
વખતે માગવી.

આ બે બાબતોમાં હઈ અહીં કે, જે હં ઇબરાહીમના પુત્ર
હં ઇસ્માઈલથી નુરે ઇમામત વંશપરંપરા હિતરી આવેલું હતું તે,
બુઝુર્ગીનો સખબ હતું. છતાં એ દલીલોની કુરઆને શરીફની સાખીતી
ખસ છે કે, બ્યારે ખુદાએ કહ્યું કે “વએઝીયતલાહુ ઇબરાહીમ ઇન્ની
બએલોહીક લીન્નાસે ઇમામા.”

એટલે અયે ઇબરાહીમ, હું તને લોકોનો ઇમામ મુકરર કરું છું

હં ઇબરાહીમે કહ્યું કે—વકાલ: મીન ઝુરરીયતી.

એટલે મારા વંશમાંથી પણ (ઇમામ બનાવ),

ખુદાએ કહ્યું કે—કાલ: લાયનાલો અહલીઝ બલેમીન.

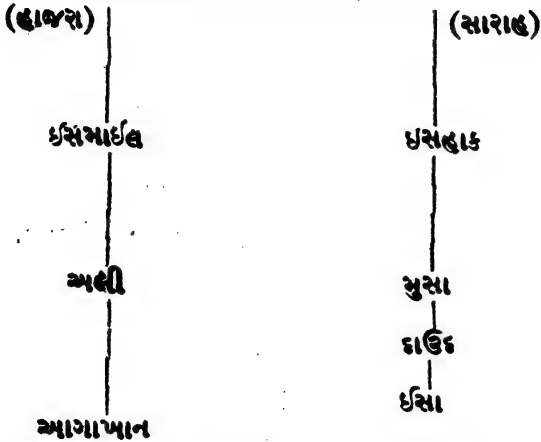
એટલે મારો કરાર બહીમે મેળવી શકશે નહીં.

આ કુરઆને શરીફનાં ખુદાઇ કલામોમાં આપણે જે મેળવવાનું
છે, તે એજ કે હં ઇબરાહીમ પેગંબર હતા, પરંતુ પાછળથી
ખુદાએ તેઓને ઇમામ બનાવ્યા. એ હકીકત સીદ કરે છે કે,
પેગંબરીનાં કરતાં ઇમામતનો દરજ્જો બુલંદ છે! અને એ બુલંદ
ઇમામતનો દરજ્જો હં ઇસ્માઈલ અને તેની ઝુરરીયત (વંશ) માં
હં અહીં હતા.

અહીં હં ઇબરાહીમની ઝુરરીયતનો સવાલ સમજવાની જરૂર
કે, તે નીચેના કોષ્ટકમાં સમજાશે.

હં ઇન્સાહીમં

ઉપર દરશાવ્યા મુજબ-ઇમામતનું નુર ઇસમાઇલ અને તેના વંશમાં ઉતર્યું, ત્યારે ખીજા ફરજાંદ ઇસહાકમાં શા માટે ઇમામત નહોતી? અને તે પેગંબર થયા, એનો જવાબ એ કે, ઇમામત અને પેગંબરી એ બે દરજ્જા, જો કે, બુદ્ધા છતાં, એકજ સ્વરૂપે છે. જેમ કે હં મહમદ અને હં અલી એ બેઉના જુસ્સો જાહેરમાં બુદ્ધા હતા, પણ સ્વરૂપ એક હતું, જેમકે-“મનકુનતો મવલા ફ અલીયુન મવલા”-ફહકફહી.....નુરકનુરી એ મુજબ એકજ નુર! એક. ફહ! અને જુસ્સો એકજ હતું! બેપણું તેમાં

હતું નહીં. છતાં એટલું સ્પષ્ટ છે કે, ઇમામતનો સુલ્હ દરબજો, એમ સમજવો જોઈએ કે, પેગંબર એ ઇમામનો પ્રતીનીધી છે, ઇમામ ખુદાનો પ્રતીનીધી છે, એકંદરે ખુદા, ઇમામ, અને પેગંબર એ ત્રણ એકજ સ્વરૂપ છે. અને આવી પકડી સમજ ઇસમા-ઇલી મઝહબમાં પ્રથમ છે, અને તે ઇમામ અને પેગંબરનાં સ્વરૂપને એક તરીકે શાહ અને પીર તરીકે જાણે છે.

આવા ખુલાસા પછી જાણવું જોઈએ કે, ઇમામ (શાહ) તખ્તનાશીન છે. અને પેગંબર (પીર) તેના વજીર છે, કે જે શાહના મુકરર કરવા ઉપર છે અને તેથીજ પેગંબરનો દીકરો પેગંબર થયો કે ન થયો તે શાહના હુકમ ઉપર આધાર રાખે છે. પણ ઇમામ (શાહ) તો તખ્તનાશીન એક પછી એક થયા કરે છે. જે રીતે હૃદયરાહીમના વંશમાં હૃદય ઇસમાઇલ અને તેની નર નસલમાં હૃદય અલી હતા એવીજ નરનસલ હૃદય ઇમામ હુસેનમાં હતી કે, જેનાં પછી વંશપરંપરા ઇમામ ત કયામત સુધી થતી રહે છે, -પણ મોટાભાઈ હશનને નસલે ઇમામત કહી શકાય નહી. કારણ, તેમની નસલમાં ઇમામત નહોતી અને આ બાબતનો ખુલાસો-જનાબ રસુલે ખુદા અં અને બેક સાહેબઝાદાના જન્મ વખતે કરેલો મશહૂર છે કે જ્યારે હૃદય હસનનો જન્મ થયો, ત્યારે બીબી હાતમાને રસુલે ખુદાએ કહ્યું કે “આ બચ્ચાને દુધ પીવરાવ્યું છે?” જનાબ બીબી હાતમાએ કહ્યું કે, હા “પછી જનાબ રસુલે ખુદાએ હૃદય હસનને પ્યાર કર્યો અને દરમાવ્યું કે, અય બેટી બીબો દરઝંદ અવતરે ત્યારે મને કહ્યા વગર દુધ પાજો નહી.” અને તે મુજબના પ્રસંગે જનાબ રસુલે ખુદાએ હૃદય ઇમામ હુસેનનો જન્મ થયા પછી, તેમની માતાનું દુધ પીવડાવ્યા અગાઉ, પોતાની જબાન મુબારક મુસાવી અને પછી હાતમાને મુબારકી આપી કે,

“તારા આ ફરજદારની નસલમાંથી કયામત સુધી, એક પછી એક ઈમામો બહાર થયા કરશે !” આ ઉપરથી મીં. જી. સમજશે કે, હું હજી ઈમામનાં સિલસિલામાં કેમ નથી જણાતા ? તે વળી ઈમામનાં બધાં ફરજદારને દુન્યવી રીવાજ મુજબ ઈમામ કહેવામાં વાંધો નથી બલકે સારું છે.

આ છઠા સવાલનાં છેલા ભાગના મુદ્દામાં જણાવાનું કે ઈમામની સુરેરીયતમાંથી કોઈ ખુદાના અહકામો ઉપર ચાલનારા ન હોય તો તે શું ઈમામ કહી શકાય ? આ પ્રશ્નનો જવાબ એ છે કે, ઈમામ આપણે જેને કબુલીએ, તેજ ઈમામ થાય કે, ઈમામ ખુદાનો પ્રતિનીધી તરીકે પોતેજ હોય છે ? જે આપણે ઈમામને પસંદ કરીએ ને પછી કબુલ રાખીએ, તો બેશક આપણે તેવા આપણા બેસાડેલા ઈમામને, ને તે ખુદાના અહકામો ઉપર ચાલનારા ન હોય તો ઉઠાડી મુકીએ કે કાઢી મુકીએ—અથવા તેવા કોઈ બીજા હરીફ ઈમામને અથવા વગર ઈમામની જમાતમાં લખી જઈએ. પરંતુ બિરાદર જી. આતો એવા ઈમામની બાબતોમાં આપણે સમજવા માગીએ છીએ, કે જે ખુદાનો પ્રતિનીધી હોય—તે શું ખુદાની પસંદગી (અઉઝોલિલાહ) તેના બંદાની પસંદગીની બરાબર ગણી શકું નહીં. બિરાદર ! તમે સમજો છો; અને શોધક છો, તેથી મને ઉમેદ છે કે, આ સવાલના આ ભાગ તરફ પોતાની બુલ સમજો કે ઈમામ ખુદાના અહકામો ઉપર ચાલનાર છે કે નહીં ? તે આપણે કેમ કહી શકીએ ? આ બાબતમાં હું મુસા પેગંબર અને હું ખીઝરની મુલાકાત જે ખુદાઈનાજ હુકમ મુજબ થઈ હતી, તે યાદ કરું કે—ખીઝરે પોતાની કીસ્તીને કાણું પાડ્યું. “તુરલી-દીવાલને” ફરી દરાર કીધી. અને એક ઓકરાને બેચુલાહ મારી નાંખ્યાં. એ ત્રણ બાબતોમાં ખુદાઈ એહકામ હતા—જે ખીઝરે

બળવ્યા, અને તે વખતે હું મુસા એક પેગંબર હતા, છતાં તે સમજ્યા નહી, અને ગુસ્સો કીધો, બદ ગુમાન કાઢ્યું, પણ જ્યારે તેનાં બેદનો ખુલાસો થયો, ત્યારે પોતાની બદ ગુમાનીની હાલત જાણી અને શરમીંદા થયા.

બિરાદર જીમ, જો આમાં સમજો તો, ખીઝર જે તે વખતના ધમામ હતા, તેમના કાર્યો મુસા નથી જેવા શરીઅતપર ધ્યાન રાખનારને બદ ગુમાની થઈ. જો કે તે જાણતા હતા, કે ખુદના હુકમ મુજબ ખીઝરની મુલાકાત એક અબ્યાસ પાક જેવી હતી, છતાં તે સહન ન કરી શક્યા. પણ જેવટે તેવણે લાજવાબ દર્દ એકરાર કર્યો કે, “ ઈમામો ખુદાના એહકામો ઉપર ચાલનાર નથી, એવું ગુમાન કરવું મને લાજમ નથી.” એ રીતે એવા ખુદાના પ્રતિનીધીને ઈમામ કહી શકાય કે નહીં? તેનો જવાબ મીં જીમ તમો પોતેજ આ જવાબો વાંચી તોલ કરવું, એવું તમારી દાનેશમંદી ઉપર છાડું છું.

સવાલ ૭ મો.

હઝરત ઈમાઈલ હઝરત મુસા કાઝીમથી મોટા હોવાના કારણે તેઓ ઈમામતના હકદાર ગણાય છે. તો સર્વે ઇસ્લામી આદલમ ઈમામ હસનને હઝરત અલીની; પછવાડે બીજા ઈમામ તરીકે ગણે છે. તો તમો તેઓને ઈમામ તરીકે મજબૂત નથી તેવું કારણ શું?

જવાબ ૭ મો.

ઈમામતનો હકદાર મોટો કે નાનો બાઈ એ સવાલ તાબેદારોને લાજમ નથી. એ બાબતનો ખાસ હક ઈમામનોજ છે કે ગમે તેવા

પોતાના ફરજંદને ખુદાઈનુર (ઇમામત) સોંપે, અને છઠા જવાબમાં ખુદાસાવાર સમજવેલું હોવાથી સમજાઇ જશે.

વિશેષમાં જાણવાળેગ એ છે કે,—જેવી રીતે નખી મહમદ અને હ૦ અલી એક રૂપ હતા, તેવીજ રીતે હ૦ હસન અને હ૦ હુસેન હતા. એ બેઉમાં નખી અને અલીની માફક જુદાઇ ગણાયજ નહીં. અને શખાહતમાં નખીની શખીહ હ૦ હસન અને અલીની હુસેનને મળતાપણું સમજાવે છે. હકીકતમાં પણ હુસેન, અલી હતા. અને હસન, નખી હતા. પણ જેમ નખી નસલે ઇમામત ન હોય તેવીજ રીતે, હ૦ હસન નસલે ઇમામત નહોતી, અને આ બાબતમાં કરબલાના મેદાનમાં અને હ૦ હશનના ફરજંદ કાશમે પોતાના પિતાના હસ્તાક્ષરથી લખાયેલા તાવીજને આશુપર બાંધેલ હતો, તે વસીયતી મુજબ રજુ કરી, તેપણ ખુદ હસન પણ પોતાના ફરજંદને હ૦ ઇમામ હુસેન જે વકતના ઇમામ હતા, તે ના ઉપર જાન નિસારી કરવાની વસીયતની બાબત તથા નખીની માફક જંગમાં અમીર માનીયાર્થી કરેલ તહનામાની બાબત અને તેમાં હુસેનનો હક લખાવી લેવાની બાબતો પણ નસલે ઇમામ, હુસેન અને પોતાની વચ્ચેના દરજ્જાની અને એકતાની દલીલ રપજ છે, અને તેથી હ૦ હશન નસલે ઇમામ નહી હતા, અને હ૦ ઇમામ હુસેન નસલે ઇમામ હતા અને તેથી હસને તહનામું કર્યું, પણ ઇમામ હુસેન તો ઇમામના દરજ્જાને છાજતી રીતે, તહનામું કર્યું નહી.

જવાબ ૮ મો.

વમીન ઝુરરીયતીની આયત કે જે ઉપરથી તમે ઇમામે મોહુદની ઇમામત સાબીત કરો છો તે આયતની પછવાડે કુરઆને શરીફમાં જણાવેલ છે કે લાયના લો અહુદઝ ઝાલેમીન. એટલે ઇમામનું અહુદ ઝાલેમીનને નથી મળી શકતો, તો હઝરતે ઇબ્રાહીમની અવલાદમાંથી કોઈ અગર ખરાબ કૃત્ય કરનાર નીવડે તો તે પણ શું એ હોદ્દાને લાયક થાય છે? સખખ ઉપલી આયત એવા શખ્સોને ઇમામતથી દુર રાખે છે.

જવાબ ૯ મો.

લાયના લો અહુદઝ ઝાલેમીન.

એટલે ઇમામનો અહુદ ઝાલેમીનને નથી મળી શકતો, આ તમોએ આપાતનો કરેલો અર્થ—જો નિરાંતે અને ખારીખીથી વાંચવાની અને સમજવાની તકલીફ લેશો તો મને તમારા પ્રશ્ન પુછવાની સમજભરી રૂઠી અને બાહોશી ઉપર એવો ભરસો રહે છે કે “ઇમામનો અહુદ ઝાલેમીનને નથી મળી શકતો,” તેનો અર્થ તમોએ જે રીતે તરતમાં સમજીને પ્રશ્ન કર્યો છે તે તમારો પ્રશ્ન તમારા જવાબ રૂપેજ દેખાશે એટલે જવાબમાં હું પણ એમ કહું છું કે—ઇમામનું અહુદ ઝાલેમીનને નથી મળી શકતો, કારણ કે અહીં ઝાલેમીનનો અર્થ જુલમ મારોનો થાય છે અને જુલમગારો સામટા હોય ત્યારે કહેવાય છે, કારણ કે બાકરણના નિયમ મુજબ તે એક વચનમાં નથી પણ બહુ વચનમાં છે. જો એક વચનમાં હોય તો જુલમગાર હોત પણ અહીં તો જુલમગારો છે એટલે હર જમાનામાં ઇમામ તો એક હોય છે

નહીં કે સામટા મેમ્બરો મળીને ઇમામત ચાલતી હોય જેમ કે
 પારલામેન્ટ કાઉનસીલ કમીટી જે તેમ હોત તો એ
 જુલમગારોનો બહુવચની અર્થ તમો જેમ માનીને લખો છો
 તેમ થાત પણ ખિરાફર, મારા વિચારવંત ખિરાફર, અહીં તો
 ખુદાનો અહદ ઇમામત એકી વખતે એમાં હોતીજ નથી,
 એ ખુદાઇ રૂલ ન ફેરફાર થાય એવો છે, તો પછી “ઝલેમીનને નથી
 મળી શકતો” તેનો અર્થ એમ કરતે કે: ઇમાસતુ અહદ-(કરાર)
 (બયત) જુલમગાર લોકોને નથી મળી શકતો! જુલમગાર લોકો,
 જહેલ) (અજ્ઞાન) હોય છે, અને જેણે પોતાના વક્તના ઇમામનો
 (અહદ લીધો નથી) (બયત કરી નથી) તે જહેલનાં મોતે મરશે, એમ
 જમાન રસુલે ખુદાની હદીસ શરીફ માન્ય છે. તો ખિરાફર, વિચાર
 કરો કે, એક આલેમ મનાતો હોય, પણ જ્યાં સુધી તે પોતાના
 જમાનાનાં ઇમામના અહદને મેળવતો નથી, ત્યાં સુધી જો તે મરી
 જાય તો, અજુ જહેલનાં મોતે મરે છે? એમ ઇસ્લામ સિધ્ધ કરે છે,
 અને એવી રીતે જહેલીયતનાં મોતે મરનાર પોતે પોતાના ઉપરજ
 જુલમગાર સામેત થાય છે, અને તે જોતાં “લાયના લો અહદીઝ
 ઝલેમીન?”નો અર્થ આમજ હિદાયત કરે છે કે હૉ ઇમરાહીમના
 વંશમાં ઇસ્માઇલની સીધી નસલે ઉતરી આવનાર હૉ અલી અને
 તેની સીધી નર નસલે ઉતરી આવનાર પોતાના વક્તનાં ઇમામે મોખી-
 નથી જે બયત કરતો નથી, તે પોતાના ઉપર જુલમ કરનારાઓ
 માંથી મજાબ અને હૉ ઇમરાહીમથી ઇસ્માઇલના વંશમાં ઉતરોતર
 ઉતરી આવનાર ઇમામોજ એ હોદ્દાને લાયક મજાબ.

સવાલ ૬ મો.

નુરે હકીકતમાં તમારા તરફથી રોજતુશ શોહદાની એક કડીનો ઉતારો આપવામાં આવ્યો છે. કે અલી અલ્લાહમે હુય ઇસરાદે મસ્તાં એટલે અલીને અલાહ કહેવામાં મસ્તં પ્રેમીઓનો મહાન ભેદ છે. એ વાક્યનો અસલી રોજતુશ શોહદામાંથી કરેલ ઉતારો અને તમેએ કરેલ માપનાના વાસ્તે બીજા કોઈ ઇસ્લામીના ઇન્ટરવ્યુ જણાવો!

જવાબ ૬ મો.

આ સવાલમાં તમે સાહેબનો શું ઉદ્દેશ છે, તે કાંઈ સમજતો નથી, કારણ કે તમે જ્યારે એમ કહી શકતા નથી કે, નુરે હકીકતમાં મેં જે રોજતુશ શોહદાની કડીઓ આપી તે, અને તેમાં ફરકાર જે મુનશી મરહુમ માસુમ અલીએ કર્યો છે, તે સ્પષ્ટ બતાવે આ પછી તમારે તેમાં શક હોય કે વાંધો હોય તો મનેજ પુછવા કરતાં તમારે પોતે તકલીફ લાગે, બતાવવું જાણ્યું છે, મેં બતાવેલ ફરકાર ખોટો છે, પણ જ્યાં સુધી તમે એમ માનતા હો તો ત્યાં સુધી આલી સવાલના નજરમાં વધારો કરવો, તેના કરતાં કાંઈ બીજા મુદ્દા ઉપર તકલીફ લીધી હતે તો ઠીક હતું તોપણ—

અલી અલ્લાહમે હુયે ઇસરાદે મસ્તાં.

એનો મનજુત પુરાવો એટલે અલી અલ્લાહ કહેવાય કે નહીં. તે ઇસ્લામના મહાન ઉદ્દેશોને પુછશે તો, રોજતુશ શોહદાના શાયર જનાબ વલી ફયાજે જે લખ્યું છે, તે ફટલું બધું સાચું અને ઉત્તમ છે તે સમજશે.

સવાલ ૧૦ મો.

ધર્મનાઅશરીઓને અરબી અને ફારસી જુની કિતાબોમાં ઇમામી યા ઇશનાઅશરીયા તરીકે વર્ણવેલ છે. તે તમોએ જોએલ છે કે નહીં? અને ઇમામી ઇસ્માઇલી એ શબ્દ કેટલી મુદતથી જાહેર પડેલ છે. તે આગળની લખીત તવારીખોથી જણાવી શકશો?

જવાબ ૧૦ મો.

આ સવાલની તમારી વિદ્વતા તરફ મને ચિંતાવું પડે છે કે, અરબી, ફારસી, જુની કિતાબોમાં ઇમામી ઇશનાઅશરી લખેલું હોય, પણ તમો ઇસનાઅશરી અને ઇસ્માઇલી એ બે નામ ઉપર વિચાર કરશો તોજ જણાઇ આવશે કે ઇશનાઅશરીનો અર્થ તો-

ઇશના એટલે	બે	}	એનો સરવાળો અરબી આંક પ્રમાણે
અશરી એટલે	દશ		બારનો છે.

અને ઇસ્માઇલી એમાં આંકની સંખ્યા નથી. પણ ચોક્કસ નામ છે. અને (ઇસ્મે અલી) અલીના નામો પણ થાય. આ ઉપરથી ઇશનાઅશરી મહઝબ ચોક્કસ આંકડા ઉપરજ છે. ત્યારે ઇસ્માઇલી ઈર્મ-અલીના નામ ઉપરજ છે અથવા હ૦ ઇમિરાતીમના ફરજંદ ઇસ્માઇલના વંશથી છે. અને આ રીતે ઇશનાઅશરી મહઝબનું નામ ૧૧ માં સન નરકરી મુધી ન હોતું કારણ કે, તે વખતે ઇશનાઅશરી એટલે બાર ન હોતાં પણ અગ્યાર હતા, જે અરબી પ્રમાણે વાહિદ-અશર કહેવાય, પણ હમન અરકરી પછીની ગણતરી જે મુકરર થઇ, તે પછી વાહિદ અશર મટીને ઇશનાઅશર કહેવાયા કે જે ખોટું નથી.

ત્યારે ઇસ્માઈલી કહેવરાવવામાં તો જનાજ રસુલે ખુદ અને હોઁ
અલી પણ ખુદ પોતે માન રાખતા હતા. અને કહેતા હતા કે
“અમે ઇસ્માઈલી છીએ” કે જે કહેવાનો અધિકાર મુસા, હાઉદ,
અને ઇસા જેવા ઉલ્લ અઝમ પેગમ્બરોને હક ન હતો. બિરાદર જીમ
આ એક યુક્તી પુર્વકની મગરૂરી હાલના ઇસ્માઈલીઓ ધરાવે, તેમાં
પણ ઇશનાઅશરીની માનીનતા ધરાવનારાઓ, તો હસન અસકરી
સુધી ન હોતા. જરા ચીરડાઇને યુક્તી પુર્વકનું ‘ખર’ કહેવાની આ
સવાલની વલણ માટે, મારી એ મતલબ છે કે ખોળ તરીકે કહેવાતા
છતાં, આપણે આપણા બાપ દાદા અસલ જે લોહાણા હતા તેમાથી
ઇસલામી ભુમીમાં શરૂ જનમ લીધો, તે વખતે આપણી હકીકી માતા
(પીર સદરદીન સાહેબે) ગળસુદી તરીકે જે શીખાવ્યું છે કે-

“કે પાત્ર નકલંકી ને ગોત્ર ઇસ્માઈલી;

એતો વિશ્વ શાહ નિઝારીયઃ”

પણ આજે એ ધાવણ મુકી દેવાથી, આપણે ઇસ્માઈલી પિતા
તરફ, ઇશનાઅશરી તકલીદી પરવરીશથી મોહ પામતાં વંકાઈ જવા
પામે છે. તેને અસલીયાતપણાનો જ્ઞાન ચક્ષુવડે ઇસમાયેલી જે અલીની
સીધી નરનસલે જાદર સાદેક પછીના જાદરી મઝહબની અસલ તાલીમ
મળી છે તે મહિલાના શાહ ઇસમાઈલીની નરનસલ જે દુરઆને શરીફની
સાથે એકપણે હોજ ફાસર સુધી પહોંચનાર છે, તે ઇમામતના તખ્તપર
બેસનાર છે, તેવી દરેક જમાનાના માફક આજે પણ જાહેર છે, તે
જુવો, તો તેની તાબેદારી બાતીનની પણ રોશની પ્રગટાવશે, કારણ કે
આપણને આપણા બાપ દાદાથી મુગમાં જન્મતી વખત પીર સદરદીન
જેવા માતાએ ગળસુદી પીવરાવી છે, તેની અસર ઉભરવા વગર રહેશે
નહીં.

જવાબ ૧૧ મો.

તમે આમ ઇસ્લામીઓથી જેમ કુરઆને શરીફ તથા હદીસે પાકના સીધાંતોને માન્ય રાખો છો કે નહિ? અને અમર માન્ય રાખતા હો તો સુન્નત જમાઅતની કીતાબો-માંથી કેઈ બાર ઇમામો વાલી હદીસ બતાવે તો તમે માન્ય રાખો કે કેમ?

જવાબ ૧૧ મો.

આ સવાલનાં મુદ્દા પ્રછવામાં તમે પોતે પણ ચીં છમ થાપ બાવો છો, કારણ કે કુરઆને શરીફ તથા હદીસ પાકના સિદ્ધાંતો જે આમ ઇસલામી માને છે, તેને જે શીયા માન્ય રાખે, તો પછી શિયા તરીકે બુદ્ધ થું કામ પડે? અને તેમાં પણ “બાર ઇમામની” માનીનતા સુન્નત જમાઅતની કીતાબમાં હોય તો પછી સુન્નીઓ ઇશનાઅશરી મઝહબ કેમ પાળતા નથી? કારણ કે “બાર ઇમામને” માનવું તેમ ઇશનાઅશરી થવું છે. જે આ રીતે તમારા લખ્યા મુજબ “શીયા ઇશનાઅશરી” અને સુન્નત જમાઅત બેઉ “બાર ઇમામનેજ” સત્ય માનતા હોય, તો પછી “શીયા ઇશનાઅશરી” અને સુન્નત જમાઅત જે “ચાર ઇમામ,” “હનફી,” “હબલી,” “માલેકી, શાફેઈ, એ ચારેને બરહક માનનારાઓમાં થું તમારા થું વાંધો છે? જે ઇશનાઅશરી બાર ઇમામને સુન્નત જમાઅત માને, તો પછી તમારે તેઓના ચાર ઇમામને પણ બરહક માનવા બુવે? અને જે તેમાં ઇશનાઅશરી તરીકે વાંધો હોય તો સાબીત થાય છે, કે કાં તો તમે સાચા રસ્તા પર નથી? અથવા તો તેઓ. પણ બિરાદર છમ! તમે જે રીતે આ

સવાલને રજુ કરે છે કે સુન્ની જમાતની કીતાબમાં બાર ઇમામના હદીસ-એ તો તે બાબતમાં બહુશા કે શીયા અને સુન્ની વચ્ચે જે તફાવત છે તે મુળ ઇમામતનાં સવાલનોજ છે, જે કે તેઓ ઇમામને માને છે પણ શીયાઓ જે રીતે અફ્ફી અને તેની નરનસલે ઇમામ માને છે તેમ સુન્ની લાઇઓ માન્ય રાખતા નથી. બદલે તેઓ ઇમામને! અર્થ કીતાબ (કુરઆને શરીફ) કરે છે. આ રીતે બાર ઇમામને માનવામાં ઇશનાઅશરી અને સુન્ની લાઇઓ એક મત હોય, તોપણ તેમ બેકનાં એતેકાદના આધારરૂપ કુરઆને શરીફમાં સુરે યાસીનની બારમી આયાતમાં-કુલે શયઇન અહસયનાહો, શી ઇમામમુ મોખીન ' એટલે “ દરેક વસતુની ગણતરી બહુર ઇમામ પાસે છે. ” એ મુજબ અમે ઇસમાઇલીઓ-બહુર ઇમામ કે જેની હબુરમાં બહુવત કરી શકાય-તે વગરની કોઇ હદીસ હોય, તેને માન્ય રાખી શકતા નથી.

હવે ઇમામ બહુર સાદેક પણ એમજ ફરમાવે છે.

સવાલ ૧૨ મો.

જેવી રીતે તુરં હકીકતમાં તમોએ ઇશનાઅશરીને બદલે અરબાઅશરી નામથી મરકરી તરીકે જણાવે છે-તેવીજ રીતે તમેને કોઈ સમાની અતુલ અરબ ઇની કહે, તો તમે માન્ય રાખો કે નહિં ?

જવાબ ૧૨ મો.

તુરે હકીકતમાં જે મેં મીં કાખાનો તેમની લાલસા માટે રસ્તો બતાવ્યો હતો, તે મશ્કરી ગણીને તમેએ ઉપાડી લેવાની તકલીફ માટે મીં જીમ? તમે વાળખી નથી. કારણકે ઈશનાઅશરી અને અરખાઅશરી એ બેમાં તમેને અત્યારે અરખાઅશરી નામ બતાવવામાં મશ્કરો માની, પણ તમે સાહેબ બતાવશો, કે બાર ઈમામને માનવું, ચઉદ માસુમને માનવાવાળા તરફે ઓળખાવવું, તે બાર ઈમામનેજ માનવાળા ગણત્રી કરતાં વધુ બુદ્ધદ દરજ્જાનું છે. કારણકે બાર ઈમામને પણ નખી મુસ્તફાનાં વસીમાંનો છે. અને બની ફાતમાની બુઝુર્ગી ઈમામ માટે છે તો બિરાદર જીમ મીં કાખાનાં ઉછળતાં તુમાખીપણાના ઇમાનદારીની બાબતો માટે, તો મને એ દયાક સાથે સત્યજ કહેવાનું બન્યું હતું. પરંતુ તમારી સમજ મીં કાખાનાં ઠેકડા મારતાં મઝહબી વિચારોની ઠેકડી તમારે બરની નથી. પણ હવે તો હું એ ન્યાય તમારીજ સમજ ઉપર મુકાશ કે-બાર ઈમામને માનનારા ઓળખવા તે સારું છે, કે-ચઉદ માસુમને ઓળખાવનારા માનવું તે કારણ ઉપર દરથાવ્યું છે કે જનાબ રસુલે ખુદાનાં વસી અને બની ફાતમાની બુઝુર્ગી એ બાબતોથી અરખા અશરી ગણાવવું, કે તે એ બુઝુર્ગોની ગણત્રી રહેવા દાઢ ઈશના અશરી ગણાવવું, એ બેમાં જે તમેને કીક લાગે, તે એવી રીતે કહેવાને મહેરબાની કરશો કે, જેથી તમારા સવાબોની મુળ નેમ મુજબ-આમ દસલામને સમજ પડે-આઝા-સમાની અતુલ અરખઈની-અડતાળીશ-ને માનવાવાળા તરીકે અમારો હાલનો ચાલતો હિસાબ બરાબર છે. અને અમે અમારી હમેશની બંદગીમાં પણ હાજર બોમા સર મુલતાન મહમદ શાહ દાતાર ને સમાની અતુલ

અરબઈની-એટલે અડતાળીશમાં ઈમામ માનીએ છીએ. પણ અમારી માનીનતામાં ઇમામોનો મુકરર નંબર નથી. તે તમે પણ જાણતા હશો, હવે અત્રીથી આજ સુધી ૧ એકથી ૪૮ સુધીમાં દરેક નંબરની માનીનતા હતી. પણ બિરાદર જીમ તમોને કહીશકે, અમે ઇસમાઈલીયોની ઈમામુલ વકત, સાહેબ ઝમાં, ઈમામુલ અમ્મ સાહેબેલ અમ્મ વિગેરેની માનીનતાવાળા જાણશો.

સવાલ ૧૩ મો.

પ્રુદાનું નુર હઝરત મહમદ, હઝરત અલી હઝરત, ફાતમા હઝરત હસન તથા હઝરત હુસેનનાં હતું. એ નુર અગર અવતાર રૂપે ગણીએ તો, એ નુર હઝરત આદમથી પેઢી દર પેઢી ચાલ્યું આવ્યું હતું. તો હઝરત આદમથી પયગમ્બર હઝરત મોહમદ સાહેબના જેટલા વડવાઓ થયા તે પણ અવતાર રૂપે ગણી શકાય કે નહિ? તો એ હિસાબે કેટલા અવતારો થયા?

જવાબ ૧૩ મો.

બિરાદર જીમ, અવતાર અને ઇમામ એ બે શબ્દો લક્ષ્યાર્થમાં ભુદા નથી. અવતાર પણ પ્રભુની જ્યોતી જે દેહમાં ધારણ થએલી હોય છે, તેને કહેવામાં આવે છે. અને ઇમામ પણ જે જીસમમાં પ્રુદાનુર હોય, તેને કહેવામાં આવે છે જ્યારે સંસ્કૃત પ્રકૃત ભાષા મારફતે ગુજરાતીમાં પ્રભુએ અવતાર ધારણ કર્યો, એમ કહેવાય. ત્યારે અરબી અને ફારસી ભાષા મારફતે ઉરદુમાં પ્રુદાનુર

મુનતીકસ થાય છે. એમ કહેવાય છે. જુઓ કે, જે પ્રભુની જ્યોતિ
 વ્યવસ્થામાં હતી, તેજ જ્યોતિ ફરસીરામ, રામ, કૃષ્ણ, બુધ અને
 નકલકર્મા છે અને આ અવતાર એક પછી એક પાત્રોમાં થઈને
 મહાન કાર્ય માટે પ્રગટ થતાં તેવીજ રીતે કુલ્ય તારામાંથી આદમ,
 ઇબ્રાહીમ, ઇસમાઈલ, અને અલીમાં ખુદાઈ નુર મુનતકસ
 થતું રહ્યું, એમ કહેવાય છે. સારાંશમાં આદમ, શીશ, ઇબ્રાહીમ
 ઇસમાઈલ અને અલી એકજ વખતે નહોતા-આ હિસાબ એક મનુ-
 પ્ય જુદા જુદા ડરેશ પહેરે, તેમ દેખાવ જુદો જુદો લાગે, પરિણામે
 તો એકજ મનુષ્ય હોય છે. પારસી, યહુદી, ઇસમાઈલી, ખ્રિસ્તી,
 અને અરબી તેમજ બ્રાહ્મણ, વાણીયા, ક્ષત્રી અને મુસલમાની
 નાં પહેરવેશ ઉપરથીજ જુદા જુદા દેખાય છે, તેમ એક મનુષ્ય પણ
 જો એ બધાં ડરેશ પહેરે, તેથી માણસ બીજો લેતો નથી, પણ તેણે
 જુદા જુદા ડરેશ ધારણ કરી તેના દેખાવો દીવા-એરી રીતે અવ-
 તારો જુદા દેખાયા છે. પરંતુ એકજ નુર હતું-પરંતુ અલી તમોએ
 જે પ્રશ્ન કર્યો છે, તેમાં હૃદય મહમદ, અલી, ફાતેમા, હસન,
 અને હુસેન ન ખુદાના નુરનું સ્વરૂપ કહેવાય છે, તેના જુદા જુદા
 શરીરો એક જમાનામાં સાથે હતા, તેથી પાંચ જુદાજ નુરનાં સ્વરૂપ
 હતા એમ કહેવાય નહીં? તમો પ્રશ્ન કરો છો, તો ચિરાન્દર, આ
 સમજવા માટે એક દીવાનું દ્રષ્ટાંત લેઓ, અને પાંચ દીવાના
 સાધન જુદા જુદા આકારના એકી વખતે હોય, તો તે પાંચ જણાય કે
 કેમ? તો જરૂર તે પાંચ દિવા કહેવાય, પણ જેઓ હલમમાં પુર્યા છે
 તેઓ પાંચ દિવા છે એમ નથી કહેતા કારણ કે પાંચ જુદા જુદા
 આકાર હોવા છતાં, કાર્ય તો પાંચનું એકજ હોય છે કારણકે પાંચ
 દીવાનાં પાંચ પ્રકાશ પડતા નથી, પણ એકજ પ્રકાશનો એક જ અંશ
 આવે છે, તેજ મુજબ-એ પંજેતન (પાંચતને) એકજ પાંચ નુર

સ્વરૂપનો પ્રકાશ કરનાર હતા અને તેની સમજ માટે “આલો
અખાની” તવારીખ વાંચશો, તો સમજશે નહીં તો ગદીરે ખુમની
હદીસ વાંચો જેમાં ૬૦ રસુલે ખુદાએ અલીની એકતા માટે લહુમક
લહુમી, હુસ્મકા હુસ્મી-રહુકા રહી-નુરકા નુરી. ફરમાવેલું છે.
એટલે હું ને અલી બે નથી પણ એકજ છીએ, ગાસ્ત શરીર
રહ, અને નુર એક રૂપ છે. તો મીં જીમ એ તમે જાણો છો, પણ
શી રીતે એક હોય, તેનો વિચાર કરવાથી સમજશો. અને ખુદા એક
છે-પણ બહુ છે-પણ બે નથી-તેનો અર્થ ઇસલામી શબ્દોમાં સમજશો
કે, -વાહદતમાં-કસરત અને કસરતમાં વાહદતનો મસલો કાઢ
આલીમ પાસેથી પણ શીખીને એકથી દસ સુધીની સંખ્યા એકનું
બહુ પછું છે, પણ બે નથી એમ સમજો-પાંચ દંદ્રીઓ છે, પણ
એકજ મનુષ્ય છે, બે આંખ છે પણ નજર એકજ છે-અને આવીજ
દલીલવેદની શરતિમાં છે, કે-એકોહુબહુસયાયેમ પ્રજાયાં-એટલે
હું એક છું ને બહુ થાઉં-એ વાકય-નિશ્ચીરી છે-તેવીજ રીતે કુરઆને
શરીફમાં “કુલહો વટલાહો અહુદ” એટલે ખુદા એક છે, પણ
સુરતન નુરમાં-(૩૪ મી આયાતમાં છે-અટલાહો નુરસ સમાવતે વહ
અર્જ-એટલે “જમીન અને આસમાનનું નુર તેજ અટલાહ છે-આ
રીતે મહુમદ અને અલી ગદીરે ખુમમાં એક પણે જાહેર થયા.
તેવીજ રીતે હુસન અને હુસેન પણ એક પણે હતા, બીબી ફાતમા
તુઝ ઝાહરાને માટે ૬૦ રસુલે ખુદાએ કહેલું છે-બીજા અતુન
મીની-એટલે ફાતમા મારા શરીરનો એક ટુકડો છે, તેને કેમ જુદા
મણી શકાશે? અલીનો સંબંધ પણ તેને જુદા પાડી શકતો નથી. હુસન
ને હુસેનની માતા તરીકેનો સંબંધ, તો એકાકારની પુરી સમજ પાડ
છે-આ રીતે એ પંજેતન આલેઅખા છે અને આયતે તતહીર

તેનો હવાલો છે, તો ઇસ્લામના મુજબ તેને ખુદાઈ નુર તરીકે જુદો ગણવાનું નથી. તેઓ ખુદા હતાજ નહિ, એકજ સ્વરૂપે હતા. તેનો અવતાર ગણવાની મીઠી જીમ તમારી પદ્ધતિ ઇસ્લામ મુજબ નથી.

સવાલ ૧૪ મો.

અગર નુરનેજ અવતાર તરીકે માનીને તેને માન આપવામાં આવતું હોય તો ઇમામ હસનમાં પણ એ નુર મહિ-જુદ હોય. તો તેઓને ઇમામતમાંથી કહાડી નાંખવાનું કારણ બતાવી શકશો ?

જવાબ ૧૪ મો.

તમારા સાતમા સવાલના જવાબમાં સમાવેશ થઈ ગયો છે, લંગાણુ કરવામાં માલ નહિ, તોપણ અહીં ઇમામના હકના સંબંધમાં ખાસ જણાવવાનું છે કે, -જેનો આપ ઇમામ હોય, -પોતે ઇમામ હોય, અને તેનો છાકરો પણ ઇમામજ હોય, -આ નર નસલની ખરી વ્યાખ્યા છે. તેમાં ભાઈનો સમાવેશ થઈ શકતો નથી એટલે ભાઈને ઇમામત સોંપાતી નથી, અને બ્રાધરે સોંપી નથી, અને કોઈ સોંપ્યાની દલીલ કરે તો, તે ઉપર મુકરર ધોરણે જુદી છે.

અહીં અને યાદ આવે છે કે, હ૦ ઇમામ જાફર સાદીકે, હ૦ ઇમામહસને ઇમામત આપી હતી, “પરંતુ તે પોતાની હા-યાતીમાં ગુજરી જવાથી-તાના ફરજંદ મુઘા કાઝીમને ઇમામ બના-વ્યા પણ-તે ઇમામતની શાન જોતાં ગલત કરે છે. કારણ કે ઇમામત

એક ખુદાઈ આવર છે, અને તે લેવિખમાં થનાર ગાયનો પશુ જાણે છે, તો જો ઇસ્માઇલને ઇમામત આપી હોય, ને તે ગુજરી જવાના હતા, તે જાફર સાહેક જાણતા ન હોય, એમ કહેવું તે જાફર સાહેક ઉપર ઇસમામ લગાડવા સરખું છે. અને તે ઇમાનદારીથી વેગળું છે. પણ એ ખરું હતું કે, મુસા કાઝીમને ઇમામત આપવા માટે મામુન રશીદ જે તે વખતનો ખગદાદનો વજીર હતો, તે મુસા કાઝમની માતાનો ભાષ થતો હોવાથી, રાજદારી લડતથી ઇમામત માટે જાફર સાદીકને દબાણ કર્યું—પણ હવે જાફર સાહેકે હવે ઇસ્માઇલને ઇમામત સોંપી મિસર તરફ રવાના કર્યા, જ્યાં સોદાગરનાં વેશમાં ખરા ઇમાનદારોની ખયત લેતા હતા—જે તવારીખમાં મશહૂર છે—(વાંચો લખ્ખુન નેહારા) તથા તવારીખે ફીરીસ્તા પણ હવે ઇસ્માઇલને નસ અવ્યલ કર્યા પછી તે હઝરત જાફર સાહેકની હકયાતીમાં ગુજરી ગયા, અને તેને દફન કરતી વખતે જાફર સાહેકે જાહેર કર્યું કે—“અયો હન્નાસ” ઇસ્માઇલ ગુજરી ગયા છે, તમે લોકો ભુલ ખાતા નહી—હું ઇમામતનો હકદાર મુસા કાઝીમને ઠેરાવું છું. આ રિવાયત તદ્દન જુદી અને ખનાવટી તથા રાજદારી કાવતરાનું પરિણામ હતું—અને આ સમજ ફેર ના લીધે હતું રાજદારી દબાણનાં લીધે ઇમાનદારો ચુપ હતા. અને જેવી રીતે હવે અક્લી અને હવે હુસેન સામે રાજદારી દબાણથી લોકોને લડવા તઈયાર કીધા, તેવુંજ અહીં હઝરત ઇસમાઇલના સખાઈમાં ખન્યું. અને મુસા કાઝીમથી—ખઈયત લેવરાવી, પણ ખિરાદર જીમ જેમ હવે અક્લીને હક ને હવે ઇમામ હુસેનનો હક ત્યાર પછી જાહેર થયા વગર રહ્યો નહી. અને રહે પણ નહી, તેના રીતે શાહ ઇસમાઇલના ઇમામતનાં હકની પણ સાબીતી તેની નરનસલે ઇમામતના પુરાવા સાથે આજ સુધી મહિબુદ છે. જેમ મોબુદ રહેવાનાં કારણ. કુરઆન અને હદીસો

પુરવાર કરે છે! બાકી-મુસા કાઝીમની બધમિત સજ્જદાસી જખરદરતીથી ચાલુ કરી, તે ખુદાન! શ્રાપ વડે અટકી ગઇ. કારણકે સુરે કહિસરમાં ખુદા ફરમાવે છે કે, -ઇન્નસાને અકા હોવલ અખતર એટલે-ઇમામતનો હક ખોટો જાહેર કરનારનો વંશ અટકી જશે- (વાંઝીયો રહેશે.) તેવુંજ સુરે હાકકામાં-પણ ખુદા ફરમાવે છે, મિનત તીન, એટલે ખોટા ઇમામની જીવનદોરી હું કાપી નાખુ છું-તે મુજબ હક ચીઝ આજે ઇમામો મોખીનવાળી આગતનો અર્થ બતાવનાર નાં અગાખાન મહિબુદ છે-તે તપાસો.

પણ તમારા આ સવાલનાં જવાબમાં જાણવું કે ઇમામ હસનમાં નુરે પંજતન હતું. પણ નુરે ઇમામત ન હોતું. નુરે ઇમામત તો હમેશાં એકજ જરમમાં હોય છે. અને જ્યાં સુધી તે હં અલીમાં મોબુદ હતું, ત્યાં સુધી-હુસેનમાં પણ ન હોતું. જેવી રીતે ઇમામ હુસેને કરખલામાં જેનુલ આબેદીનને શહીદ થવા જવા અગાઉ જે વખતે નુરે ઇમામત સોંપ્યું ત્યારેજ એ નુરે ઇમામત જેનુલ આબેદીનમાં ઝળક્યું તો ખિરાદર જીમ! એ રીતે. હ- હસનમાં નુરે પંજતન હતું પણ નુરે ઇમામત ન હોતું અને તે બાબતમાં તમારા સાતમાં સવાલના જવાબમાં દાખલા સહીત ત્રિગતે સમજાવ્યું છે. તે વાંચશો તો સમજશે કે-હ- હસનમાં નુરે ઇમામત હતુંજ નહીં. તો કાદી નાંખવાનું શું હોય?

સવાલ ૧૫ મો.

હઠીસે શરીર “અનામદીન તુલ ઇલમ વ અલીયુન બાબોહા” એટલે પયગમ્બર સાહેબે ફરમાવ્યું કે હું ઇલમનું શહેર છું અને અલી તેના દરવાજો છે. તો શહેરનો મરતબો વિષેશ કે દરવાજાનો? નાદે અલી પડીને પયગમ્બર સાહેબે હૉ અલીની મદદ માગી, તેથી કરી હજરત અલીના મસ્તબો વધારે છે. એવું આપ માનતા હો, તો તેના પ્રમાણ દાખલાઓ આપો. અને મજકુર નાદે અલીથી હજરત અલીના મસ્તબો પયગમ્બરથી વધે છે, તે બાબે ઇસ્લામી આલમ એક ઇસ્લામી તરીકે માને છે કે કેમ?

જવાબ ૧૫ મો.

“અનામદીનતુલ ઇલમ અલીયુન બાબોહા એટલે હું ઇલમનું શહેર છું, અને અલી દરવાજો છે” એ હઠીસથી હૉ અલીના મરતબો વધારે છે તે સમજવાને પુરતું છે. તમારી ગણતરી તો નબીનો મરતબો શહેર તરીકે મોટો ગણવાની છે, પણ આ પ્રશ્ન તો-અફસ ખડી કે બેંસ-એના જેવો શીયાઓ માટે કહેવાય-તોપણ હું તમારા સાથે ખાત્રીપણે લીલ કરીશ. અહીં સમજવાને નુકસાન છે-કે-શહેર અને દરવાજો એ બેમાં કોની વધુ કીમત? એમ તપાસીશું;-ધારો કે, એક શહેરમાં જરૂરી ચીજો માટે-એક મુસાફર જવા માગે છે, પણ જો તે શહેરનો દરવાજો બંધ હોય, તો તે મુસાફરના શા હાલ?-પણ કોઈ ચોર કે લુટારો હોય, તો દરવાજા વગર પોતાનું કામ સારે છે-પણ તે ગુ-હેગાર ગણાય છે. આ હઠીસનો મુખ્ય હેતુ-જેશું, તો તે પેગંબરી અને હમામના દરજ્જાની કીમત

ખતાવનારો છે, - એટલે હું રસુલે ખુદાએ ફરમાવ્યું કે મારો દરજ્જો એક શહેર મિસાલ છે, અને અલીનો દરજ્જો તે શહેરના દરવાજા માફક છે, - એટલે પેહલો દરવાજો અને પછી શહેર. તેવી રીતે ઇમામનો દરજ્જો પેગંબરી, કરતાં પેહલો અને ચઢીયાતો છે. જો ઇમામત ન હોય તો પેગંબરી કાઠ વસ્તુ નથી - પેગંબર એ હિમતનો પ્રતિનિધી, અને રાજાના વિશ્વાસુ તરીકે વજર જેવો છે, ત્યારે ઇમામ તખ્ત નશીન શાહુ જેવો છે! અને એજ મતલબ હું ઇબ્રાહીમના સંબંધમાં કુરઆને શરીફમાં મશહૂર છે, કે - વએ ઝીબતલા - ઇબ્રાહીમા ઇન્ની જાએલોકા લિન્નાસે ઇમામા - એટલે ખુદાએ ફરમાવ્યું કે - અયે ઇબ્રાહીમ, હું તને લોકોનો ઇમામ બનાવું છું, તો પેગંબરને ઇમામ બનાવીને, તેના દરજ્જાની ખુલ્લો વધારી, એટલે વજર હતા તેમાંથી શાહું બનાવ્યા! અને હું ઇબ્રાહીમની નસલમાં હું ઇસમાઇલને ઇમામતનાં તખ્તપર મનસખ કીધા - અને હું ઇસ્હાક (ખીજા નાના ફરજંદને) વજર એટલે પેગંબર બનાવ્યા - મીં જીમ, હજુ પણ કહેશો કે, પેટ અને મોઢું એ બેમાં મોઢાનો દરજ્જો વિશેષ છે, - કે પેટનો? પેટ શહેર મીસાલ છે' ને મોઢું તેનો દરવાજો છે - તેવીજ રીતે તમે નાદેઅલીની બાબતમાં પણ સમજો કે -

નાદેઅલીયન	મજહરલ	અજ્જમેય
તજદહુ અઢિનન	લકા	શીન
કુલો હમ્મીન	વ	ગમ્મીન
અ વેલાયતેકા	યા અલી,	યા અલી,

એ મુજબ - હું અલી, અઝાયબાતનો જાહેર કરવાળા, અને તમામ હમગમને મટાડવાવાળા અને સાહેબે વિલાયત હું અલી! હું અલી! હું અલી! - આવાં મદદ કરો - એ શબ્દોનો અર્થ અલીની મદદ - એક તાબેદાર

જેવી હતી કે-ખુદાઈ મદદ હતી? કારણકે ખુદાની પણ મદદ માંગવામાં આવે છે, અને નસરૂ મેનડલાહ એટલે ખુદાની મદદ આ રાખે. ખુદાને માટે વપરાય છે, તો અલી પણ ખુદાના પ્રતિનીધી હોવાથી ખુદાના કાસીદ (હ૦ રસુલે ખુદા) જે ખુદાના પ્રતિનાધી અલીની મદદ માંગે, તો તે હક છે, પણ તેનો અર્થ મીઠા જીમ નિરાંતે વિચારેને સમજે. જે કે આમ ઇસલામ-નાદિઅલીની આવી મતલબ “અલીયુનઅજીમ” જે ખુદાનું નામ છે, તેનેજ પોકારવાનું સમજે છે. અને તેનાં ઘણા ફાયદાઓ માને છે. પણ સુન્નત જમાત માફક-અલી નામથી ખુદાઈ મદદનો અર્થ શિયાલાઈયો કરે? તે અજબ જેવું! ખયેર જેવી જેવી સમજ. ખુદા તેક તોશીક અતા કરે!

સવાલ ૧૬ મો.

હઝરત આદમથી ખુદાઈ નુર પેઢી દર પેઢી ઉતરતા એ નુરનાં જે વિલાયો હઝરત અબ્દુલા (પયગમ્બર સાહેબના પીદર સાહેબ) તથા અબુ તાલીબ (હઝરત અલીના પીતાશ્રી) મારફતે થયાં એમ ઇસ્લામીઓ માન્ય રાખે છે, તો એ હિસાબે હઝરત અલીમાં ખુદાઈ નુરનો અરથો હિસ્સો કહેવાય કે નહિ? અને તે પ્રમાણે હઝરત અલીને અરથા ખુદા કહેવા કે આખા?

જવાબ ૧૬ માં.

આ સવાલના જવાબની મતઃતપ્ત અગાઉના પંદરમાં જવાબમાં આવી ગઇ છે, કે ગદીરેખુમ ઉપર હ૦ રસુલે ખુદાએ એનો ફેંસલો કર્યો છે. પણ તમે તે છતાં અરધા ખુદા કે આખાનો પક્ષ કરીને તમારું ડહાપણ નાહક ડોળો છો. આવું ગણીત ઇલમીયતથી વેગળાપણું દેખાડે છે. મા અને બાપ થઇને માવતર શબ્દ કહેવાય છે. વજીર અને શાહ થઇને એક રાજ્ય ચલાવે છે. પેટ મોઢાં વાટે વ્યવહાર કરે છે, તેમાં અરધા આખાનો ભેદ પાડનાર મુખર્જ કહેવાય; કારણ કે તે એક રૂપ છે. જેમ પ્રકાશનો ભાગ પડતો નથી, અને પાડે તે અધુરીઓ કહેવાય, તેવીજ રીતે ખુદાઇ નુરનાં વિભામ પાડવા, ઇસલામી મદમયાં હ૦ રસુલે ખુદાનાં ફરમાન અને ખુદાના કલામથી ઉલટું છે. હ૦ અબ્દુલા (પેમેંબરનાં બાપ) તથા હઝરત અલીના પિતાજી-એ બેઉમાં ખુદાઇ નુર હતું એમ ઇસલામી માનેછે, પણ તેનું સ્વરૂપ જુદુ પાડીને માનતા નથી. એમ પણ માને છે, તો પછી તમારો અરધા કે આખાનો સવાલ હું મારા પોતાના હિસાબે એમ કહું કે, ઇશનાઅશરી એ બાર ઇમામને માને છે, તેમાંથી પહેલા લગભગ છ ને (હ૦ હસન સિવાય) ગફર સાદેક સુધી અમો ઇસમાઇલીઓ માનીએ છીએ, એટલે કે તમારા હિસાબ પ્રમાણે, અમો અરધા ઇશનાઅશરી ગણામએ, અથવા અમો અડતાલીશમાં ઇમામને માનીએ છીએ, ને તમે બારને માનો છો, તો શું તમારાથી ચાર ગણા વધારે માનનારા એટલે બાર ચોક અડતાલીશને માનનારા ગણવા ગમે છે? મિરાદર. આ સવાલ તમારી સમજવાની વિરૂધ્ધ હોવા છતાં, તમોને અજાણ્યા ન રહે, તેટલા માટેજ આવાં કોષ્ટક ઉપર જવાબ કરવો પડે છે તે બા

કરજો-પણ છેવટે એટલું પણ સમજવાની તક લઈશ કે હું અહીં
અં ઇમામ હતા, તે એક સુર્ય રૂપે અને નખી સાહેબ, એક સાદ
આરીસા મીસાલે હતા. જેમાં અલી રૂપી ઇમામનાં સુર્યનો પ્રતિ
બીજ્ય પડતો. હેતુથી પ્રતિબીજ્યને બીજે સુરજ માનનામ જેવા
તમારા સવાલની હાલત થાય છે, અથવા કે સુર્ય અરધો અને સાક
આરીસામાં દેખાતો મલીને અરધો સુર્ય મલી એક એમ કહી શકાય,
ખુદાની ઝાત વાહેદ છે, તે કુરઆને શરીફમાં પણ ઇન્ની જાએદોફ
લીન્નાસે શીઘ અરજો ખલીફા-એટલે દુનિયા ઉપર હું મારો પ્રતિબીજી
(ઇમામ) કાયમ રાખીશ. એ મુજબ ખુદાનો પ્રતિબીજી હમેશાં સુર્ય
રૂપે એકજ હોય છે. અને રસુલે ખુદા ખુદ ફરમાવે છે કે, હું સાદ
આરીસા મીસાલે છું, એ દલીલ ઉપર વીચાર કરજો.

ગુફત મન આઝન અમ ચક્કુલે દસ્ત
તુરકો હિન્દુ દર મન આં બીન્દ કે દસ્ત.

સવાલ ૧૭ મો.

તુરે હકીકતમાં ઇમામ જેસો કે ત્રણસો વર્ષ પછી
ગાયબ રહેશે, એવી હદીસની તમે માગણી કરો એ તો
એવી હદીસો તમોને ખતાવવામાં આવે, તો તમે આ
સબો કે કેમ?

જવાબ ૧૭ મો.

સુરે હડીકત નામની યુક મારી લખેલી છે, જે નુરમામદલાઈ બાબુલ ઉનાવાળા તરફથી તે ચોપડી બહાર પડી છે. તેમાં ઇમામ બસો કે ત્રણસો વર્ષ પછી ગેય રહેશે, એવી હદીસ બતાવવા પુછ્યું છે. જે તેવી હદીસ નીકળે અને તે કુરઆન સાથે સંબંધ ધરાવતી હોય તો તે બેશક માનીશ.

પણ યાદ રાખજો મિરાદર કે હદીસોમાં એટલો બધો ઘોંટાળો પેક્ષાપક્ષીને લીધે તથા બીજી ખામીને લીધે થયેલ છે કે, તેવી હદીસ કુરઆન સાથે સંબંધ નહી રાખતી હોય, તો તે ખોટીજ સમજીશ. અને આવી હદીસો ખોટી સમજવા આપણા ઇમામ જાફર સદેકે ફરમાવેલું છે.

તમે બસો કે ત્રણસો વર્ષ પછી ઇમામ ગેય રહેશે તેવી હદીસ આપો તે પહેલાં વિચાર કરજો, કે સુરે યાસીનની (૧૨) મી આયાતમાં ખુટલું છે કે—“કુલો શય્યઇન અહસયનાહો શી ઇમામ મોખીન” એટલે દરેક વસ્તુનો હીસાબ જાહેર ઇમામ પાસે છે. તો એ રીતે જાહેર ઇમામની કુરઆનની મજકુર આયાતને ખોટી પાડવા, જેવી તમારી તજવીજ ગણાશે. પછી તમારી મરજી.

હા એક બાબત છે કે મેં આગલા સવાલોના જવાબમાં બતાવ્યું તેમ “ઈન્શાને અકાહોવત અબતર”—એટલે ઇમામતનાં નુરનાં વિરોધીની નસલ કતમ થશે, નિરંવશ જશે, એને તમે ગેય રહે છે, એવો અર્થ જોતીને—અરધા આખા ખુદા જેવો સવાલ ઉભો કરી અકબ્રમંદોથી વિરૂદ્ધ વરતન દેખાડો છો? કારણ કે કુખનો શીશુને વળગે તે મુજબ આવી દલીલો તો મીઠા કાપાના માટેજ રહેવા દેઓ.

જવાબ ૧૮ મો.

ઈમામતનું નુર એક ઈમામમાં મહિયુદ હોય અને તે ઈમામને પાછલથી ઈમામ ન ગણવમાં આવે તો તે નુર કયાં જાય છે? દાખલા તરીકે ઈમામ હુસન તથા ઈમામ હુસેન એ બેઉમાં નુર મોયુદ હતું, હવે એમ વિચારીએ કે જ્યારે ઈમામ હુસન અને ઈમામ હુસેન બેઉમાં એ નુર હતું ત્યારે આપણે ઈમામ હુસનને ઈમામ ન સ્વીકારી ઈમામ હુસેનને ઈમામ તરીકે સ્વીકાર્યું ત્યારે ઈમામ હુસન નું નુર કયાં ગયું?

જવાબ ૧૮ મો.

મી. જીમ, આ સવાલમાં નુરે ઈમામતની સમજ જે આગલા સવાલમાં આપી છે કે-નુરે ઈમામત તે નુરે ખુદા છે ને ખુદા એક છે, જેથી તેનું નુર પણ હમેશાં એકજ જગ્યામાં હોય છે અને એ નુર જ્યારે ઈમામ પોતાના ફરજંદને નસ કરે, ત્યાર પછી એ નુર ઈમામત જલવાગર થાય છે. જ્યાં સુધી નસ કરવામાં આવતી નથી, ત્યાં સુધી તેમના ફરજંદમાં નુરે ઈમામત છે એમ મનાયજ નહીં. ફલીલ=જેમ એક રાજા પોતાના ગાદી વારસને ગાદીએ બેસાડે ત્યારથી-પોતાની આજુ કે હુકમ બંધ કરે છે ને જે ગાદીએ તેનાજ હુકમને માન આપાય છે, ત્યાં સુધી કે ખુદ પહેલે જે રાજા હોય તે પણ ગાદીએ બેસનારનેજ બીજા માફક માન આપે પણ જ્યાં સુધી ગાદી ઉપર બેસાડવાની ક્રિયા ન કરવામાં આવે ત્યાં સુધી તે પાઠવી કુંવર કહેવાય છે, પણ તેનો હુકમ ચાલતો નથી. તેવીજ રીતે ઈમામ જ્યારે પોતાના ફરજંદને ઈમામતની મસનદ પર બેસાડવાની ક્રિયા કરે

ત્યારેજ તે ઇમામ ગણાય, પણ ઇમામ ગુજરી ગયા પછી તેની જગ્યાએ
ફરજદને ઇમામતની મસજિદ પર બિરાજવું થાય છે, એમ માનવું ધોર-
ણથી વિરૂદ્ધ છે. અહીંરે ખુમ તથા કુફાની મસજિદ અને કરબલામાં
એજ ધોરણે ઇમામ જાહેર થયેલા છે અને અલીને ઇમામ જાહેર
કર્યા પછી નખી ઉપર વલ્લ આવતી બધે થઈ. હા અલી કુફાની
મસજિદમાં ઝખમી થયા અને હુસેન કરબલાનાં મેદાનમાં સહીદ થયા
તે અગાઉ ઇમામતનું નુર સોંપાયેલું છે અને તેથી એક વખતમાં
બે ઇમામ હોય એ સવાલ થઈ શકતો નથી અને નુર સોંપ્યા
પછી અલી કે હુસેનને પણ ઇમામ કહેવાય અને તેવી
સમજની ગેરહાજરીમાં ઇશનાઅશરીઓ આમ ઇસલામથી વિરૂદ્ધ
રીતે અલીને હુસેન માટે માતમ કરે છે, કુટે છે, પીટે છે.

(વાંચો મુશ્કેલાતની બુક.)

તો એ હિસાબે હા હસનમાં નુરે ઇમામત ન હોતું પરંતુ હા
હસને જ્યારે હજરત હુસેનને ઇમામ તરીકે જાહેર કર્યા, જેવી રીતે રસુલે
ખુદા (ઇમામ નહીં હતા,) તેણે હા અલીને ઇમામ તરીકે જાહેરમાં
ઝાળખાવ્યાં, તેવી રીતે હા હસને હા હુસેનને ઝાળખાવ્યા,
અને તેથી ઇમામતનું હા હસનમાં એ નુર હતુજ નહીં તેથી ક્યાં ગયું?
એ સવાલ રહેતો નથી પણ હા ઇમામ હુસેનને પોતાના ફરજદ
હા જેનુલાબદીનને કરબલાનાં મેદાનમાં જ્યારે ઇમામતની પર
બેસાડીને નુર સોંપ્યું—ત્યારથીજ હા ઇમામ હુસેનમાં નુરે
ઇમામત હતું તે હા જેનુલાબદીનમાં જલવાગર થયું.
એટલે હા ઇમામ હુસેનની હયાતીમાંજ જેનુલાબદીન ઇમામ
થયા અને તે પછી હા હુસેન ઇમામ હતા અને ઇમામ તરીકે સહીદ
થયા એમ કહેવું ખરું નથી. કારણ કે નુરે ઇમામત હા જેનુલાબદીનને
સોંપાયું ત્યારથીજ હા જેનુલાબદીન ઇમામ કહેવાય પણ હુસેન નહીં અને

તેથી જો બેઉને ઇમામ કહેવામાં આવે, તો હર જમાનામાં ઇમામ એક જ હોય છે પણ બે નથી હોતા એ કહેવું જોડું કરે. અને એજ સમજથી નુરે ઇમામતને કાઢ વખતે કંઈપણ નુકસાન આવતું નથી. અને “ઉલુલ અમ્મ મીનકુમ” એટલે—હુકમ કરનારને તાબે રહો. એટલે ઇમામત દીનની હુકમત કરનાર છે, તે જોને સોંપાય, તેજ ઇમામ બને ને તેથી હવે જેનુસ્તાઈન ઇમામ થયા પછી, તેમનો હુકમ મેલવીને હવે હુસેન શહીદ થવા મેદાનમાં ગયા તે વખતે કહ્યું છે કે કહે એના મુજબ અબકર વીઘતું

જલગ નહી શીમર ને કાટા હૈ સરકું (રોજ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૬૬)

એ મુજબ—ઇમામનો હુકમ લઈને હવે હુસેન શહીદ થવા ગયા.

આ ઉપરથી સમજાયું હશે કે, નુરે ઇમામત દરેક સમયે એકમાંજ હોય એમાં હોય નહી. તેથી દરેક ઇમામનાં જમાનામાં ઇમામ એકજ હોય છે. આ બાબત બહુ નાબુક રીતે સમજવાની જરૂર છે. પછી બાપ હોય, અને ફરજંદને ઇમામત સોંપે, તો બાપ-ફરજંદની રજા વખતે એટલે ઇમામનાં નુરનાં સમયે દીની હુકમ કરી શકતો નથી. તેથી ખરી રીતે બાપ દીકરાનો સંબંધ નુરે ઇમામનાં સમયે ફેરવાઈ જાય છે જેની રીતે હવે અન્નાસ-ઇમામ હુસેનને આઈ છતાં આકા કહેતા હતા

આ રીતે તમારા સવાલનો જવાબ છે કે—હવે હસન ગુજરી જવાથી તેમનું નુર ક્યાં ગયું તે સવાલ નકામો થાય છે.

સવાલ ૧૬ મો.

હજરતે ખીઝર આજ દીવસ સુધી દુનીયામાં હયાત છે. એવી માન્યતા તમામ ઇસ્લામી ફીરકા કબુલ કરે છે (તમારા સિવાય) તો એ હદીસને તમે સહી નથી માનત તેના પ્રમાણે તમારી પાસે શું છે, તે જાહેર કરો ?

જવાબ ૧૬ મો.

મીં ૭મ, આપણા ઇશનાઅસરી બાઈયોમાં એક એવી નકામ માનીનતા થઈ ગઈ છે કે, -અમારા સિવાય ખીઝરે કોઈ કોઈ જાણતું નથી જે અમે નિર્ણય કર્યો છે, તેજ દુનિયામાં સત્ય છે. બલકે એ માનીનતા માનનારાને અમે કંઈ કહેતા નથી. પણ-દાનાઈ એ કે-ઈદિમ એવી બહોળી વસ્તુ છે કે, તેનાં પુર્ણપણાનો દાવો ઇમામ સિવાય ખીઝરે કોઈ કરી શકતું નથી. હતા કે પેર્ગેબર પણ હોય અને આમ હક વાત છતાં હું ખીઝરે આજ સુધી હયાત છે, એમ મારા સિવાય દુનિયામાં કોઈ ઇસ્લામી માનતું નથી, એમ જ્યારે તમે કહો છો, ત્યારે મારો ખુલાસો એ છે કે હું પુર્ણ ઇદમનો કદી દાવો કરતો નથી. અને મેં માન્યું હોય, તો કુરઆન અને તેનો મમ્મ ઇમામે ખેતાબે હોય તેવા આધાર વગર હોય નહીં, એટલી ખાત્રી રાખજો. અને જ્યારે જ્યારે મારા સરફ મારા વિચારો પુલ્લાન મહેરબાની કરો, ત્યારે તમારા સવાલ પુલ્લાની દબ મુજબ હમેશ દલીલ માંગશો તો, મને યકીન છે કે, જે તમે પોતાનેજ સાચા અને પુર્ણ માનનારાઓ હોવ તો સવાલનાં દરેક બાગને નહીં ધારેલ મુદ્દામાંથી કઈક નવું પ્રાપ્ત થશે. કારણ કે મેં મારા ગગન મુજબ દરેક ઘટના સવાલો માટે ખાત્રી મેળવી છે. અને તે સવાલમ

જે યાદ હશે, તે ખાતરીથીજ રજુ કરીશ. ખાત્રી વગર કદમ લાંબાવું એવો નથી, તો પણ તેવી ખાત્રી મારા જવાબમાં જોઈ શકસો.

ખીઝર અને ઇંદીયાસ હયાત છે, એવું સદીહ હદીસોમાં નથી એમ જે મેં નુરે હકીકતમાં નોટ તરીકે જણાવ્યું છે, તે છતાં (તમારા સિવાય) એ શબ્દો મુકયા વગર તમારે જાણવા ખાતર કહેવું જોઈએ કે, એવી હદીસો કઈ છે? અથવા—તેો આધાર મેં કયા દફતરમાંથી લીધો છે? તે પુછવાનો તમને હક છે. અને જે મારા મન ઘડત બાબત તમે જાણતા હો, તો મહેરબાની કરીને યાદ રાખજો કે ઇસલામ અને ઈમામ એવી વસ્તુ છે કે, જ્યાં મારા સરખા તો ફિક પણ મહાન આલેમે હોય તેનો પણ ખુદાઈ કલામો માટે ગુજર નથી, અને તેટલા માટે કુરઆને શરીફમાં ખાસ મોગમ વાકયો માટે ફરમાવેલું છે કે “ કુરઆને શરીફના મર્મની વાતોમેઇમામ સિવાય કોઈ જાણી શકતું નથી. તો પછી હું કોણુ માત્ર? હા. પણ ઇમામોની હક વાતનો આધાર માગી તેવી હીમત ગમે તેવા હીમત ગમે આલેમના સામે સત્ય તરીકે રજુ કરવા અચકાઈશ પણ નહી.

ખીઝર અને ઇંદીયાસ હયાત છે, એમ જે ઇજ્ઞનાઅમરની લાઇયો માને છે અને તેથી બારમા ઇમામની ગલ્તિને સીધ કરવા મથે છે તે તદ્દન નકામું છે. કારણકે ખીઝર અને ઇંદીયાસ હયાત છે, એ માનવું ખુદાના કલામ વિરૂધ છે, કારણ કે, ખુદા ફરમાવે છે કે “ વલન તઝેદીલે સુન્નતિલ્લાહે તખદીલા ” એટલે ખુદા કહે છે કે “હું મારો કાયદો કદી ફેરવતો નથી.” તો જે કાયદો હું રસુલે ખુદા માટે, હું અલી માટે અને હું હુસેન માટે ફેરવાયો નથી, અને તેઓ સો વર્ષની ઇનસાનની જીંદગીનાં ગણતરી ધોરણે આ દુનિયા ઊઠી મુલકે બહા તરફ “ કુદસો અલ્લાય

હાલમાં ” અથવા “ કુલો નક્સીન જ્યેઠનું મહિત ” ને આશિષ આપે તો પછી ખીજર અને ઇલીયાસની હાલતી સાથે ખારમા ઇમામની જીરમાની હયાતીનો મુખ્ય એવો કાણુ સામેત કરી શકશે, કે જેથી ખુદાએ મુકરર કરેલા કાયદાને તોડે.

હ. મુસ્લિમ નખીને ખીજર મળ્યા તે વાત કુરઆનમાં છે, એમ માનવામાં આવે છે, તે વાતમાં ખીજરનાં નામથી કંઈ સંબંધ નથી; પણ ઇમામની હયાત વ્યક્તી સામેતો સંબંધ પુરવાર કરે છે, તે ઉપર વિચાર કરશે, અને અહાદીસે જેમઅતમદની વિમલ હજરત અલ્લામ-મઝહુનીન શીરોઝ્યાદીના હવાલા સાથે સર સધવા અહમદ-જેઓ એક ઉપયોગી સમજ અને સનદ સાથે લખે છે અને આધાર વગરની હદીસો જે મુસલમાનોમાં મનાતી આવે છે-તેને નહીં માનવમાં આપન દીનદારી છે, એમ જણાવતાં ખોટી હદીસો જે ખરી તરીકે આપ છે, તેની (૪૬) હદીસોની ટીપ રજુ કરી છે તેમાં ૭ જે નામરે જણાવે છે કે:-

“ ખીજર વ ઇલીયાસની ઉમ્મ : અહિર. ઉરફી દરાજી બાતમે કોઈ હદીસ સહીહ નહી હયે ” (સફા ૧૭૮ તહઝીબુલ અખવાક.)

જિરાદર જીમ આ તમારા માગવા મુજબનું પ્રમાણુ અને માન્યતા આપી માનીનતા આપે જે વાંચવામાં આવ્યા પછી ખરી માનીનતા આધાર તરીકે છે, તે અહીં રજુ કરી છે. તેની તમે પણ ખાતરી કરશે, અને ખીજર અને ઇલીયાસ મુખ્ય રહીને હયાતી આપીને તે મુખ્ય ખારમા ઇમામની માનીનતાનો આધાર કયાં મુકશે ? તે વિચારજો !

અવધાન ૨૦ મેઃ

સયતાન હજી સુધી જીવે છે કે નહિ, તે વિશે તમારે શું માન્યતા છે, અને જ્યારે સયતાન જીવે છે ત્યારે તેની હાલિયાતે તેની ઉપર આજ દિવસ સુધી કેટલી થઈ?

અવધાન ૨૦ મેઃ

અજ્ઞાન જેવું છે કે, આ સ્વર્ણમાં તમે શયતાન આજ સુધી જીવે છે એમ પુષ્ટિમાં શયતાન દુનિયામાં બની અસદગતી હોય. સુધી રહેવા છે, પણ શું તમે સયતાનને ધનશાન સ્વરૂપમાં બારમા ધમામતી મારક જીવે છે (કુપો છે) એમ માની, જે પ્રયત્ન કરે છે તે તે તમારી સમજ બહાર છે. કારણ કે શયતાન એક સુદમ હવસનું સ્વરૂપ છે અને તે દરેક ધનશાનમાં પોતાની શક્તિ વાપરી શકે એવા છે તે તેને “જીન્સ” અને “ઈન્સ” એવાં નામથી વસવસો કરનાર તરીકે દુરઆને શરીરમાં ઓળખાવેલ છે, આ એક ધણીજ ઉમદા અને ગણવાલાયક બાબતોમાંની એક છે તેમાં તમે તેની આજ સુધી કેટલી જાહેરી થઈ એમ પુછો છો, એ તમારો સવાલ તમારી માનીતતાની ખુબીને ઢાંકી દીએ છે.

જાહેર પ્રજામાં દસીવ એ છે કે તે એક એવી વ્યક્તિ હતી કે, તેના અજ્ઞાન વડે તે ખુદની મહેરબાનીથી ફરેસતાઓમાં ઉતારાના દરજ્જે મુકરર હતો. પણ અજ્ઞાન સ્વરૂપમાં ખુદાર્ક નુરને સીજદા કરવામાં અચેપ સમજી અકબો, તે અજ્ઞાન વાપરી તામેદર ન થયો, તે તેની બધી બદમાયતનું સ્વરૂપ દેવના હાંડમાં નીચક પડવાથી જેમ બમડી ગય

છે, તેમ ખગડી ગયું અને ખુદાની દયાથી દુર થયા ત્યારથી તે ઈનસાન બનતો દરેકનો શતરૂ ગણાયો, દરેક છન્નાની ફરેસ્તાન ખસલત સામે તેની સમજમાં શક ઉત્પન કરી, મગરૂરીના મારગે ગુમરાહ કરે છે, પણ તેથી શયતાન માણસ હતો, અને તે આજ સુધી જેમ હાલતમાં જીવતો છે; એમ કહેવું ઇસ્લામના પવિત્ર સિધાંતોથી ઉલટું છે. નેમ વળી ખુદા અને તેના પ્રતિનીધી (ઇમામ)નો તે શતરૂ છે તેથી તેની સીફતની સાથે શયતાનને સરખ વચાની તમારી ઉંડી નેમ અમોને માનવાને કારણુ આપે છે કે, હક વાતની દલીલ માટે હક દલીલો જોઇએ, તે તમો રજુ કરી શકતા નથી તમારો આ સવાલજ તમારા જવાબનાં સ્વરૂપમાં ઉભો છે, વિચાર દ્રષ્ટિથી જોવા તરફી લેશો.

સવાલ ૨૧ મો.

ઇમામ વાસ્તે ખુદાએ કુરઆને શરીફમાં ફરમાવેલું છે કે અતી ઉદલાહ વ અતી ઉર રસુલ વ ઓલીલ અમ્ર મીનકુમ અટલે ઇતાઅત કરો ખુદાની અને ઇતાયત કરો રસુલની અને ઇતાયત કરો ઓલીલ અમ્રની તો આ એ આયતમાં ખુદાએ ખુદા રસુલ અને ઓલીલ અમ્ર એવા ત્રણ વિભાગો પાડ્યા છે, તો હજરતે અલીને ખુદા ગણીએ તો ખુદા રસુલ અને ઓલીલ અમ્ર એ ત્રણે વિભાગો કુરઆને શરીફમાં છે તેનું કેમ ?

જવાબ ૨૧ મો.

મીત્ર! આ સવાલમાં તમે ખુદ, રસુલ અને હુકમ કરનાર ઇમામના વિભાગો માનો છો, એજ વાંધા લગ્યું છે. કારણ કે એ ત્રણની સંકલના એવી તો ઉમદા અને હીદાયત કરી એખવટ છે, કે આપણને તેમાંથીજ મોજુદ ઇમામની દલીલ આપાદ મળી શકે છે—અને “અલી, અદલાહ” છે, તેને માનવાનું કામ તેની મારફત પિછાણવાળા તુસેરી અને સલમાન ફારસી અને ખીજાઓ માટે ખાસ રહેવા દો, કારણકે આપણે હજી ઇમમ ગેમ કે હાજર, તેનો નિર્ણય કરતા હોઈએ, ત્યાં “અલી અદલાહ” છે, એ વાતને સિદ્ધ કરવાની જગા નથી, પરંતુ કુરઆનમાં—અદલાહનું માનવતું નામ “અલી” છે, તેજ જાણી, જેથી આમ ઇસલામી સાથે આપણા ઇમાનદારોનો વહેવાર વગર વાંધે નિભસે.—પરંતુ ખુદાનું તુર આદમમાં હોવા છતાં, તેને સિજદો કરવાનું ન મનનાર ક્ષયતાન થયો, તે વિગત તમારાને મારા વચ્ચે હવે અગત્યી રહી નથી. હવે આ સવાલની મુખ્ય મતલબ એવી છે કે—“અતી ઉદલાહ, અતી ઉર રસુલ વ ઉલુલ અમ્મ મિનકુમ” એટલે—જતાઅત કરો ખુદાની, ઇતાઅત કરો રસુલની અને ઇતાઅત કરો, તમારા ઉપર હુકમ કરનારની, તો મારા પ્રીય મીત્ર મીં જીમ, આપણે દરેક ઇસલામીયે ખુદાની રસુલની અને હુકમ કરનારની તાબેદારી ઉઠાવવી એ ફરજ છે. એટલે આપણે ત્રણે જણાના ત્રણ હુકમ ઉઠાવવા એમ નથી, પરંતુ એ ત્રણે એક ખીજાની સાંકળ છે. તેથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે, ખુદાની તાબેદારી કરવી એજ રસુલની તાબેદારીનું (મુળ) છે અને રસુલની તાબેદારી એજ હુકમ કરનારની તાબેદારી કરવાનો કેટ છે અને તેથી ખુદા રસુલ અને હુકમ કરનારનું એકજ સ્વરૂપ છે—

એટલે જો હુકમ કરનારની તાબેદારી કરીએ તો તે રસુલની તાબેદારી કરવા અશક્ય છે, અને રસુલની તાબેદારી કરવી, તે ખુદાની તાબેદારી કરવા અશક્ય છે, અને એ રીતે હુકમ કરનારની તાબેદારી કરવી તેજ રસુલ અને ખુદાની તાબેદારી કરવા અશક્ય છે. ખુદા હુકમ કરતો હતો, તે રસુલે ખુદા હુકમ સંભાળવા હતા અને રસુલે ખુદા, હુકમ કરવાનું આવી અને તેની સ્થાલાદને વંશપરંપરા સોંપીને વફાત થયા. પછી તે હુકમ કરનાર હોય હુકમને-તેમણે જેનું આપીને-તેમણે મહમદ આકરને અને તેમણે બાકર સફીને હુકમ કરનાર બાકર કર્યા. અને તેમના હુકમો, રસુલ અને ખુદાના હુકમોની અસર હતા. આની રીતે રસુલે ખુદાના હુકમો મુજબ હુકમ કરનાર અલીની નસલમાં એક પછી એક થતા ગયા-પણ આજે હુકમ કરનાર એજ અલીની નસલમાં ઇશાનાઅલીની માનીનતા મુજબ જોઈયું, તો હુકમ કરનાર એજ એ! અને તે હુકમ કરે છે, એવું અગાઉના બાકર ઇમામોના હુકમ કરવાની વિધિ રીતે હોવાથી, તે માન્ય રાખી શકાય એમ નથી. કારણ કે કુરઆને શરીફમાં ખુદા અને રસુલની તાબેદારી કરવાનું કહેલું છે, જે કુરઆને શરીફમાં અને કસુલામી કીતબોમાં છે પણ હુકમ કરનારની તાબેદારી તો ક્યારે થઈ શકે, કે હુકમ કરનાર પોતે હુકમ કરતો હોય, ત્યારે. શું મીઠા ૮૧, ઇશનાઅલી શીરકામાં હુકમ કરનાર જે ઇમામ છે, તેની એયની હાલતને બરી માનીએ, તો પણ શું તેના હુકમો અને નાયબે ઇમામનાં હુકમો એક સરખા આપ્યે શું નાયબે ઇમામ ફરમાવે તેજ ઇમામનો હુકમ છે, એમ ખાતરી થઈ શકે નહીં; ખીલકુલ નહીં. ફરગેજ નહીં: કારણ કે નાયબે ઇમામ એટલે ઇમામે મુકરર કરેલા પોતાનો પ્રતિનીધી! તો શું હાલના કહેવાતા નાયબે ઇમામો, જે ખુદા-અને ઇમામે મુકરર કર્યા છે, એમ નથી, તો પછી તેમનાં હુકમને કોની રીતે માન્ય રાખે? કદાચ તેમ

કહેલો કે—જેના મહાન આલેખો અને મુજતરોએ માન્યા છે, તેથી
 તે શું કહેને આલેખોએ મુકર કર્યા, તેને કમાવેનો વાગેલો કહી
 શકાય કે આલેખોના નાગેલ કહી શકાય? કદી જો કહેલો કે કમા
 આલેખોની બહુમતીથી તેમને ચુંટી કહવામાં આવ્યા છે, તેઓ જેના
 હુકમને માન આપ્યું, અને ઇમામની જગ્યાએ તેમને ગણી આપી
 હતું. તો શું મીર! બહુમતીથી ઇમામ કે વાગેલો ઇમામની ચુંટણી
 કરી હોય, તો ચાંદી ખીલાફતની રાજદારી વાગતમાં રસુલે મુસલ્માની
 કાદ બહુમતીની ચુંટણીમાં હૃદય આપ્યું હૃદય હૃદય અને હૃદય હૃદય
 ખાલીફા યામ,—તેના જેવી બાગત કહવામાં કરી પીરકામાં મિલકત
 તે અનુકુળ છે? જોમ આનો જો? અને જો અનુકુળ માનવા હોય તે
 તે મળી હૃદયેલીમાં તમરકાની કલક શા માટે રાખી છે? તો
 જમ, આ બધા ખુદાશાહી તમે સમજ્યા હશે કે, કિલક આ
 મિલકતની આવાતલો અર્થ, ખુદાઈ હુકમને મીલક કરે છે કે, તમે
 તમને કિલક હુકમ કરવાને વાગે રહો, તે કમાલના કમાલને ખાલી-
 ફામ હુકમની તમનેદારી કરવા માટે કહે છે, એમ ઇમામશરી પીરકા
 માન્યો નથી, તો ચાંદી રહી એક જ બાગત કે ખુદા અને રસુલની
 તમનેદારીને, હુકમ કરનાર દરેક જમાનામાં મોબુદ હોવા બેઠાએ
 કારણ કે એ આવાતમાં ખુદા અને રસુલની તમનેદારી કરવા કહ્યું છે.
 પણ ઇમામને તો હુકમ કરનાર તરીકે જણાવેલ છે, એટલે કયામત
 સુધી હુકમ કરનાર ઇમામ મોબુદ હોય. પણ તેને બદલે એક હઝાર
 વરસ સુધી ગેબ રહે, અને તેના કિલક ફરમાવે નહી, (જેમ
 અગાઉના ઇમામો બહેરમાં ફરમાવતા હતા) તે ઇમામ ગણાય નહી.
 મિલક કમા! ઇમામ હમેશાં હમાત છે, અને તે હમેશાં હુકમ કરનાર
 છે, અને તે દરેક જમાનામાં એક જ છે, એ કિમતોનો આમરો જવાબ
 ના બાગત અને મિલકત બીજા કોઈ સ્થળે મિલકત યતોજ નથી. કારણ

કે ઇમામત બની ફાતમાબેન સુઈયદના સિવાય, બીજા કોઈપણ સમયે તેનો અધિકાર નથી. અને એ હિસાબે હ૦ જાફર સાહેબના વડા ફરજાંદ શાહ ઇસમાઈલ અને મુસા કાજીમ એ બેની ઓલાદનેજ હક છે. અત્યારે હુકમ કરનાર ઇમામ મુસા કાજીમના વંશમાં કોઈ મોબુદ નથી. (ખજુ જેમ છે.) ત્યારે તેમના મોટાભાઈ ઇસમાઈલની ઓલાદ સીધી નસ્નસબે હાલના નામદાર આગાખાનજ છે, ને તે બાપ દાદેથી ઇમામતનો વારસો બોગવતા આવ્યાની પ્રખ્યાત તવારીખ છે. તેમ બોળ કોમનો હિપતી એજ ઇસમાઈલની નસલના ઇમામ ઇસલામશાહ તરફથી હિદમત માટે મોકલાવેલા પીર સદરદીનથી થઈ છે. તેમ આવીજ રીતે હ૦ ઇબ્રાહીમનાં બે દોકરા મોટા ઇસમાઈલ ને નાના ઇસ્હાકના વંશમાં પણ થયેલું છે. પ્રથમ ઇસ્હાકના વંશમાં પેજેબરી ચાલી, તે ઇસા સુધી ગઈ. તે પછી ઓલાદ વગર ખતમ થઈ. અને ત્યાર પછી પાંચસો વરસે ઇસમાઈલની ઓલાદમાંથી હ૦ અલી અને નબીએ ઇસલામની રોશની ફેલાવી, પોતાનો હુકમ ચલાવ્યો. અને ઇમાનદાર યહુદી ઇસાઈયો ઇસ્હાકની ઓલાદની ગેર હાજરીના લીધે ઇસમાઈલની ઓલાદનાં હુકમને તાબે રહી ઇસલામથી મુશરરફ થયા.

અવાજ ૨૨ મો.

ઇમામ રસુલથી મોટા કે ઉતરતા? ખુદા રસુલથી ઉતરતો કે ચડતો? પહેલે પયગમ્બર કે ઇમામ? પહેલે ખુદા કે પયગમ્બર? ખુદા રસુલ અને ઇમામમાં ફરક શું?

જવાબ ૨૨ માં.

મીઠું જીમ! આ ગાંધીજીમાં અગાઉ ૨૧ માં સવાલના જવાબમાં ખુલાસો લખાયો છે તોપણ ખાસ અહીં વધુ ખુલાસા તરીકે ખાસ જણાવીશ કે:-

ધર્માત્મ અને રસુલ આ બેમાં મોટો દરજ્જો ધર્માત્મનો છે, કારણ કે કુરઆને શરીફમાં સુરે બકરમાં ખુદા ફરમાવે છે કે

“ વએઝીમતલા ઈબ્રાહીમા, ઇન્ની જાએલોકા લીન્નાસે ધર્મામા ”

એટલે-કે અગે ઈબ્રાહીમ, હું તને લોકોનો ધર્માત્મા બનાવું છું.

આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે, હકીકત ઈબ્રાહીમ પેગેમ્બર તો હતાજ પણ તેમને મોટે દરજ્જે ચડાવી ધર્માત્મા બનાવ્યા તો તેમાં ધર્માત્મનો દરજ્જો પેગેમ્બર કરતાં મોટો છે, એ સિદ્ધ છે. અને ખુદા, રસુલથી ઉતરતો કે ચડતો એ સવાલ તમોએ ગમે તે ખ્યાલ રાખી પુછ્યો હોય, તોપણ એકજ જવાબ થાય છે કે રસુલથી ખુદાનો ચડતો દરજ્જો છે, પણ તમો પહેલે ધર્માત્મા કે પેગેમ્બર! એમ પુછો! તેના જવાબમાં જણાવવું કે પ્રથમ પેગેમ્બર જાહેર થાય છે, ને તે લોકોનો વિશ્વાસ મેલવી ખુદાના (ખદાફા) (પ્રતિનીધી) (ધર્માત્મા) ને ઓળખાવે છે અને છેલ્લા મુદ્દામાં તમો ખુદા કે પેગેમ્બરી એમ પુછો છો? તો ખુદા હમેશાંથી છે ને હમેશાં રહેશે. ને તે એવો પહેલો છે કે, જેની પહેલા કંઈ ન હોતું અને તે એવો છેલ્લો પણ છે કે, જેની છેલ્લે કંઈ નહશે. અને તેમના પછી પેગેમ્બર મળ્યાય, પણ દુનિયામાં પેગેમ્બરને

પહેલે ઓળખે, તોજ ખુદાને ઓળખાય છે. એ હિસાબે પહેલે પેગંબરો
રને ઓળખવાથી તે પોતાની પહેલે ખુદા છે, એમ ઓળખાવે છે.

તમે ખુદા છે કે ખુદા, અને રસુલ અને ધર્મીઓ
ફરક શું? તો ખુદા જમીન અને આસમાનનું નુર છે જેણે કે
“અલ્લાહે! નુરના સમાવે વડા અર્થ” રસુલો તેના મેલેલે છે, હીદાયત
માટે તેનો સંદેશ પહોંચાડનાર.

ઈમામ ખુદાનો પ્રતિનિધિ અને હાદી છે, જે દુનિયાની રાશ્યા
તથી અંત સુધી એક પછી એક મોજુદ હર જમાનામાં હોય છે.
(ને એમ રહેલો નથી.)

અબ્સલ ૨૩ મો.

અત્તી ઉટલાહ વાળી અમ્મત મુજબ દરેક હકમને
ઈમામ તરીકે ગણી ઇતાઅત કરીએ અને તેમાંથી કોઈઈમામ
ખુદા અને કુરઆને શરીફના વિરુદ્ધ વર્તન સુચવે તો તે માન્ય
રાખવો કે નહિ? અને અગર તે માન્ય રાખતા ખુદાના હુકમો
અને કલામ શરીફના હુકમોની વિરુદ્ધ વર્તન થવું જાય તે
દોષખાના હુકમો તો નહિ અજાય?

જવાબ ૨૩ મો.

મારા પ્રિય મિત્ર જીમ! પહેલે એક સલવાત પડો અને પછી આ જવાબ શાંતિથી વાંચશો અને પછી તે ઉપર વિચાર કરજો. કારણ કે તમારા મનમાં વખતો વખત આવતી (આડ) ફરી પાછી આ સવાલમાં આવીને ઉભી રહી છે કારણ કે આ પ્રશ્ન દરેક ઈમામોની વખતમાં જે ઈમાનદારોના મનમાં ઉપજતા હતાં અને તેઓ હકરાહ-થી ગુમરાહ થઈ ગયેલાના દાખલા મોજુદ છે.

તમે જાણો છો કે “અલી ઉટલાહ”વાળી આયાતમાંના, ઉલુલ અમ્મ લં અમીફલ મોઅમનીન અલી હતા અને લોકો જંગે સીફ પ્રીનમાં—એ ઈમામની સાથે રહીને અમીર માવીયા સામે જેહાદ કરતા હતા. તેઓ જ્યારે લં અલીએ કુરઆનની પનાહને નહિં સ્વીકારવા હુકમ કર્યો, ત્યારે એજ સવાલ ઈમાનદારોને ગુમરાહ કરનાર ઉભો થયો હતો કે, ખુદા, રસુલ અને કુરઆન વિરૂધનો હુકમ અલીએ કર્યો, માટે તે બરાબર નથી. અને તેજ કારણથી હં અલી ને શીયાઓએજ કુરઆનની પનાહ સ્વીકારવા, નહિ તો કતલ કરવા ઠરાવ જણાવ્યો. શું બિરાદર જીમ! આ લોકો ખુદા, રસુલ અને કુરઆનના હુકમને, હં અલીના પ્રતિજ્ઞાપાતનાં હુકમને સરખો ગણતા હતા? જો સરખો ગણતા હોત તો ફરજેજ ફતેહનો વાવટો ફરકાવતાં અટકાવવાના વાંધા ઈમાનદારોના બહાને ઉભા ન કરત. શું હં અલી અં ખુદા અને રસુલનાં હુકમની વિરૂધ હુકમ કરનાર હતા? એમ કહી શકશો? અને જો એમ ન કહો તો શું? જોઓએ હં અલીના આ હુકમ સામે વાંધો લીધો, તે ખુદા, રસુલ અને કુરઆને શરીફ સમજતા હતા, છતાં ગુમરાહ હતા એમ નહિ કહો? શું સાથે રહી લડન કર હતા, છતાં તેઓ લાલચમાં આવ્યા હતા એમ

કહેશો? તો કહો કે કંઈ લાલચ હતી? પણ નહી, ગિરાદર અહીં ખાસ ઈમામ એ ઉલુલ અમૃ છે; એટલે હુકમ કરનાર છે, તેને તાબે રહી હુકમ બળ લાવવો એજ ઇમાનદારી છે, તેનો પહેલો તબક્કો હતો, અને તે એમ સમજવાને કે ઈમામ ખુદાનો પ્રતિનીધી છે, અને તેનો હુકમ ઉડાવવો એજ કુરઆને શરીફમાં બતાવેલી આયાતનો અર્થ છે. પેગંબર શરીઅત ચલાવનાર છે. ખુદાના હુકમ મુજબ, પણ ખુદાનો પ્રતિનીધી ઈમામ શરીઅતનો માલેક છે. તેની દબલગીરી દેખાતી હોય, પણ તે ખુદા અને રસુલના હુકમ મુજબની મરલેહતવાળી હોય છે, કે જે ખુદા અને ઈમામજી જણી શકે છે. તેના સિવાય બીજો કોઈ સમજતો નથી.

ખીજરના લયંકર દેખાતા કામો, ૬૦ મુસા જેવા ઉલુલ અઝઝ પેગંબર છતાં સમજી શક્યા ન હોતા, એ મશહુર છે. તેવીજ રીતે જાહેરમાં ઈમામો શરીઅતના માલેક હોવાથી, ગમે તે દેખાવ (કાર્ય) કરે, તેમાં આપણે કંઈ પણ ચુનો ચરા કરવાનો હક નથી. કારણ કે આપણે તો “ઉલુલ અમૃ મીન કુમ” મુજબ હુકમ કરનાર ઈમામને તાબે થવામાંજ ઇમાનદારી છે એમ માનવાને બંધાયલા છીએ.

વળી ઈમામ હુસેનનાં દાખલામાં પણ એજ સમ્મક મળે છે કે, મુસલમાનપણામાં પુણી, અને કુરઆને શરીફ પોતાનાજ ગળાંમાં હોવા છતાં, અને આપણા કરતાં અરબી બાપાને વધુ સારી રીતે જાણવાનો હક ધરાવનાર લોકોજ ઈમામ હુસેનની સામે હતા. અને ઈમામ હુસેનના પક્ષમાં કુટુંબના માણસો અને થોડાક મિત્રો હતા. પણ તેઓ કદી પણ સામા પક્ષની મુસલમાનીનો ખ્યાલ કરતા ન હોતા, પણ ઈમામ હુસેનનાં હુકમનેજ સર્વસ્વ સમજતા હતા, તેમના હુકમને ખુદા રસુલ અને કુરઆનના ફરમાન મુજબ જાણતા હતા, નહીં તો

મુસલમાનોએ, આપસમાં લડવું નહીં, એક ખીજને બાધ ગણવા નોંધ્યે, એવું ખુદા, રસુલ અને કુરઆનમાં છે, તેવું શું ઇમામ હુસેન જાણતા ન હોતા? નહીં, ઇમામ કે જે હુકમ કરનાર ઉલુલ અમ્મ છે, તેનો હુકમ તેજ તેઓની ઇમાનદારી હતી. અને તેની ઉપર તેઓ દ્રઢ હતાં. ખીરાદર જીમ! તમારા સવાલના શબ્દો ફરી પાછા ગોઠવો કે!—

ખુદા અને કુરઆને શરીફના ફરમાન વિરૂધ મુસલમાનોને, બાધ ગણવાનું, મેલીને શતરૂ ગણવા ને, આખરમાં જંગ મચાવવા જેવું હૉ અલીએ અને હૉ ઇમામ હુસેને વર્તન સુચવ્યું, શું? તેથી તેમનાં હુકમને માન્ય રાખવો કે નહીં? તેનો વિચાર કરો, એજ તમારો જવાબ છે. અને ઇમામના હુકમને માન્ય રાખતા, ખુદા અને કુરઆને શરીફમાં જે મુસલમાનોએ પોત પોતામાં બાધચારો રાખવાનો જે હુકમ ફરમાવેલ છે, તે વિરૂધ નાઇનેફાઈ અને મારામારી, કાપાકાપી કરવા જેવું વિરૂધ વર્તન થતું હોય, તો દોઝખનો લક્ષ્ય ગણાય કે નહીં, તેનો પણ સાથેજ વિચાર કરજો. મારા વહાલા દોસ્ત જીમ!— આ બાબતમાં ખાસ હવે મારે સાફ દહેવાનું છે તે એ, જે ઇમામ એજ ખુદાનો પ્રતિનીધી છે, ને તે એક પછી એક અલીની ઓલાદમાં બની ફાતમાઇ ખાનદાનમાંથી હોવો જોઈએ, કારણ કે સુરે યાસીનમાં ઇમામે મોખીનનો ખાસ શબ્દ છે, જેનો અર્થ જાહેર ઇમામ થાય છે. પણ કોઇપણ કેકાણે ઇમામે ગેબ એ શબ્દો નથી તેવીજ રીતે ઉલુલ અમ્મનો અર્થ પણ હુકમ કરનારની ખુદલી મતલબ મોજુદ હોલત બતાવે છે, તો પછી એ રીતે જે ઇમામનું નુર ધરાવનાર હોય, તેના હુકમની તાબેદારી ઉકાવવમાંજ ઇમાનદારી છે. અને ખુદા, રસુલ અને કુરઆને શરીફનાં હુકમથી કદી વિરૂધ હોતું નથી, પણ આપણે તો જાણનાર ન હોવાથી ખીચરની

હીલચાલના દેખાવથી હા મુસા નખીની માફક કાચા હોવાથી, ઇસલામ વિરુદ્ધ છે, એમ સમજવાને નાહકનો ફાંકો કરી, ગુમરાહ થઇયે છીએ. ધારણ કે ઇમામ તો ખુદાઇ પસંદગીથી એક પછી એક થતા રહે છે, તેમાં ઇમાનદારોની મેજેરીટીનું કામજ નથી. આપણે ઇમામને પસંદ કરી રાકીએજ નહીં, ખુદાની પસંદગી એજ આપણી ઇમાનદારી સમજવી જોઇએ. જો ખુદા અને રસુલના હુકમને માન આપનાર હોઇએ તો, તેઓ ઇમામે મોખીન એટલે જાહેર ઇમામને પકડી રાખવા હુકમ કરે છે. પણ પસંદ કરીને હીક લાએ અથવા ખુદાના એહકામ તમોને દેખાડે તેને પસંદ કરો, અથવા તાએદારી ઉઠાવો એમ કહ્યું નથી, હા. જે કહ્યું છે, તે એજ કે. આપ દાદેશી ઇમામતનો વારસો ભોગવતો હોય, એક પછી એક ઇમામત કરતા આવ્યા હોય, અને આગલા ઇમામે એમની જાહેરમાં નસ કરેલી હોય, તેનેજ ઇમામ માની તેને દામન પકડી રાખો એટલે, તેની તાએદારી કરો, તો તમો ગુમરાહ થશો નહીં. કુરઆન અને ઇમામ એ બેઉ એકજ સમાન છે, કદી જુદા પડતાં નથી અને ત્યારે જુદા પડે છે, એમ દેખાય છે, ત્યારે ઇમામ અને કુરઆન બેઉ ઇમામ પાસેજ હોય છે. ધારણ કે ઇમામ કુરઆને નાતેક છે, ને તે (મુ'ગા) લખાયલા કુરઆન ઉપર ફઝીલા ધરાવે છે. તે પછી એ બોલતું કુરઆન જે બોલે. તેજ ખુદાનું હુકમ કહેવાય. પછી લખાયલાં કુરઆન કે જેનો ભેદ મોઈપણ માણસ ઇમામ સિવાય જાણતું નથી, એ બધાનો સાર છેવટ એકજ છે કે, કંઈપણ યુનો ચરા કરતાં તમારે જાહેર ઇમામ જે હુકમ કરનાર છે, તેની તાએદારી ઉઠાવવી; જેથી કદી પણ ગુમરાહ થવાનો ભય નથી. આમ છતાં પણ જેને ન સમજાય, તેને ખુદા પોતાની ખાહેશ વચર હીદાયત કરવા દેતો નથી. એજ આયાત મિદ્દ થાય વહુ' શું ? ? ? !

સવાળ ૨૪ મો.

કુરઆને શરીફની રૂએ નમાઝ રોજા વિગેરે અહકામોનો હુકમ કરે તે ઇમામ? કે કુરઆન શરીફના પાક કલામો વિરૂધ્ધ હુકમ કરે તે ઇમામ? અગર પાક કલામો શરીફથી વિરૂધ્ધ અને ઇમામોના હુકમથી વિરૂધ્ધ વર્તન કરીએ, તો હદીસુસ સકલેનની ગણતરીમાં ફેર આવે છે કે નહિ?

જવાબ ૨૪ મો.

બાઇ હમ-ઇમામને ઓળખવાની શરતોમાં અતાવશો કે, કુરઆને શરીફમાં એ નમાઝ, રોજા વિગેરે અહકામોનો હુકમ કરે, તે ઇમામ હોય છે? અને કુરઆને શરીફના પાક કલામો વિરૂધ્ધ હુકમ કરે તે ઇમામ ન હોય, એવું કોઇકિતાયના આધારે અતાવશો. કાગળ કે ઇમામ ઓળખવાની નીશાનીઓ, એક હું જાણું છું કે, જે અડીની ઓગાદ હોય અને અની ફાતમાઇ હોય. અને જેમના પાન પાનના નામો જોવા પીતા પેદી દર પેદી ઇમામતનો વારસો મળેલો હોય, આપણે અચૂત કરવાને માટે તમને ગુચારક ફત્વો જાહેર રીતે મેળવી શકીએ, એજ ઇમામ! ને ઓળખવાની નિશાની છે. આકા આરમા ઇમામ ને જોઅની માનીનતા પછી ઇસ્લામની જે નવી શરતો આલેમોએ મુઝાઇને ઉભી કરી હોય, અને તેમાં હક ઇમામની પિઝનતથી મેહરૂમ રાખવાના, ધોરણે, કરાવેલું, તમો મન ઘડત હિલું કરતા હો, તો તેની સાથેતી તમારે કુરઆને શરીફ, અથવા હદીસે મુસ્તનદથી અતાવવું જીવે, અમારી કોઇ પણ દલીલ, ઇમામને ઓળખવાની છે. તે કુરઆનનાં કે ઇનીફાસના વિરૂધ્ધ છે, એમ સાબેત કરીને પછી નમારી નવી

અથવા પાછલી રૂઢી માટે કોશેશ કરજો. કારણ કે કુરઆને શરીર અને ઇમામોના હુકમથી વરતન કરવાથી હદીસુસ સકલ્લર્હનીની ગણ-
ત્રીઓ મુજબ, અંશેઅંશ મળતી આવે છે, અને તે એવી રીતે કે-

ખુદા કુરઆને શરીરમાં ફરમાવે છે કે:-

ઉલુલ અત્ર મીનકુમ

એટલે-હુકમ કરનારને તાબે રહો.

વળી “વ અતસેમુ ખેહ બલીહલાહે જમીઅન વલાતફરકુ
અર્થ-ખુદા રસીને એકઠા થઇને મજબુત પકડો અને ખુદા
થાઓ નહીં.

એ મુજબ “નુરનઅલા નુરની” તફસીરમાં ઇમામ મનફરે
સાદીક ફરમાવે છે કે

“નુરન અલાનુર” એટલે પ્રકાશ ઉપર પ્રકાશ, તે અમારી
ઇમામત છે કે, જે એક પછી એક કયામત મુધી મારી રહેશે.
વળી એજ હીસાબ હદીસુસ સકલ્લર્હનમાં છે કે-

કુરઆન અને ઇમામ એ બેઉ એક વરી જેમ મળેલાં છે, તે
હરજેજ ખુદા પડનાર નથી, તેને પકડી રાખનાર (નહીં કે પસંદ
કરનાર) ગુમરાહ થશે નહીં.

આ બધી બાબતોનું સ્વરૂપ એક બીજાથી જુદું નથી. હુકમ
કરનાર અને ઇમામે મોખીનનો અર્થ જેમ ઇમામ કરવો, તે ગલત
છે. તેને પકડી રાખવાની વાતને પસંદ કરવાનું કહેવું, એજ ગુમરાહી
છે. અને એવી બાબતોજ હકવાતની વિશ્વ સાબેત થાય છે.

સવાલ ૨૫ મો.

સુરેયાસીનમાં કુલો શયર્ન અહસનાહો ફી ઈમામે મોળીન છે એટલે દરેક વસ્તુની સમજ (હિસાબ) જાહેર ઈમામ પાસે હોય છે. એવું તમે નુરે હકીકતમાં જણાવો છો, તો મજકુર આયતની માયના ઈસ્લામી તફસીરોના પ્રમાણોથી આપો? અને તેજ હીસાબે કોઈને ઈમામ માનીએ તો તે ઈમામમાં પાક કુરઆને શસીફનું પુરેપુરું જ્ઞાન હોવું જોઈએ કે નહિ? અને તેવા પ્રમાણો અગર ઈમામે મોળુદના કલામોમાં હોય તો, વિગતવાર દર્શાવો? દરેક વસ્તુની સમજ જાહેર ઈમામ પાસે હોય છે, તો એ હિસાબે દુનિયામાં ચાલતા દરેક પ્રકારોના ઈલિમો તેમજ દુનિયામાં વપરાતી સર્વ ભાષાઓ ઈમામને જાણવું જરૂરી છે કે નહિ?

જવાબ ૨૫ મો.

કુલો શયર્ન અહસનાહો ફી ઈમામે મોળીન

એટલે દરેક વસ્તુની સમજ (હિસાબ) જાહેર ઈમામમાં હોય હોય છે. ઈસલામી તફસીરોમાં ઈમામે મોળીનનો અર્થ સ્પષ્ટ કીતાબ કરેલ છે, એટલે કુરઆનનો હવાલો આપે છે. પગ કીનાલુમ મોળીન સુરે “તા૦-હા૦” મા. લખાયેલું છે તે સાબેત કરે છે

૨૫૪ ક્રીતાબનો અર્થ અહીં કુરઆને શરીફ માટે ખુદલો છે, તેવો ઉપલી સુરે યાસીનની ૧૨ મી આયાતમાં નથી. કારણ કે શબ્દાર્થ મુજબ ક્રીતાબુમ મોળીન અને ઇમામુમ મોળીન એ બેઉ શબ્દાર્થ જુદા છે. પણ લક્ષ્યાર્થ બેઉમાં એકજ છે. તેથી ક્રીતાબુમ મોળીનની માફક ઇમામુમ મોળીનનો અર્થ કર્યો છે. પરંતુ તેનો શબ્દાર્થ નીચે મુજબ “કિમ્દુતુલ્લ લુઆને કુરઆન” મુજબ લખેલ છે તે તપાસીએ.

ઇમામ-પેશવા રાહનુમા. (જમઅ.) આઈમિતુન.

મોળીન-ખુદલા. જાહેર. રોશન.

કેતાબ-લીખના. લીખાહુવા. કેતાબ. (જમઅ.)

મોળીન ખુદલા. જાહેર. રોશન.

આ શબ્દાર્થ મુજબ ઇમામ મોળીન એટલે જાહેર રાહનુમા અને કેતાબે મોળીન એટલે જાહેર લખેલું થાય છે.

અને તે ઇમામે મોળીન જાહેર આગેવાન જાહેર રસ્તો બતાવનાર થાય છે. અને તે ક્રીતાબ નહીં પણ ઇન્સાન જાત તરફ ખ્યાલ આપે છે. કારણ કે રસ્તો બતાવનાર અને આગેવાન ઇન્સાન બીજા મખસુક કરતાં અસારક છે. પરંતુ ખુદાશ કેતાબ કુરઆને શરીફ જેમ સ્થળે સ્થળે કેતાબે મોળીનના નામથી ઓળખાતી છે, તે પણ જાહેર ખુદલી, અને રોશન ક્રીતાબ

કરી તેનેજ જ્ઞાની તરીકે પકડી બેઠા, વિગેરેનો જવાબ મારા દરેક ઇશનાઅશરી ખોળ ભાઈઓને ખાસ પોતાની મેળેજ સમજવાની મુનસરી ઉપર મુકું છું. જે કે મીં છમ! તમેએ આ સલાહમાં પોતાની મેળે દરેક ચીજનો હિસાબ કર્યો છે, અને તેમાં મારા ધારવા પ્રમાણે, તમારી માનીનતાની મક્કમતાના કારણે રૂપ હોયું જોઈએ, કારણ કે જ્યાં સુધી હક વાત ખુલતી નથી, ત્યાં સુધી એમ બને છે, અને મને એ બાબતમાં સંપૂર્ણ અનુભવ છે, તેથી તમારું દરદ સમજી શકું છું, પણ બિરાદર! આજે જે હું ઉપર લખી ગયો છું, તેમાં તે ખુદાએ પાકનાં ફસમ છે કે, જેનાં કાળજી-મારો રહ છે, કે તે સઘળું એવા વિચારથીજ લખ્યું છે કે, આપણા ભાઈઓ ન હક રસ્તાપર ધરમાઈલી શીરકામાં હતા, અઘીની ઓભા-ના ધમામનો જાહેર દામન જે આપણા મરહુમ વડીલોએ પીર સદરદીન જેવા મહાન પક્વ અનુભવીના હાથે, જે દામન મેળવ્યો હતો, તે આજે જમાતના આગેવાનોના કચવાટનાં કારણે હક રસ્તા (સતપથ)ના રહેંબરને તજી દેવાનું બન્યું છે, એમ જણીને ખરી લાગણીથી-એક છલાં વિલ, વસીયત તરીકે, તમારા સત્ય અંતઃકરણ ઉપર ત્રસ્ટ મુકીને લખી જઈ છું કે, જેમ મને મારા સત્ય અંતઃકરણે, તમે મારા જત ભાઈઓ હોવાથી મારા જતી અબી-માનના કારણે, જે જણ્યું છે તેજ ખરી રીતે કહું છું. પછી માનવું કે ન માનવું, તે દરેકની મુનસરી છે, યાદ કરો ખીજરને કે જે તે બાબતનાં ઇમામ હતા, અને હું મુસા પેગંબરની મુલાકાતમાં ૮૦ મુસાને પણ ખીજરના કામ ખુદાના એકકામ જેવાં લાગતાં નહોતાં, બધેકે ખુદાનાં હુકમ મુજબ-એ તાલીમ લેવાની મુલાકાત હતી, છતાં પેગંબરી કલમથી હું મુસા નખી જેવા ધમામનાં વર્તન માટે કંદણી ગયા.

પ્રથમ-જે વહાણમાં બેઠા તેનેજ ફાંક પાડી ફાંકવા જેવી તકવીઝ કીધી,

ખીજી-ખંડેર થયલા મકાનની દીવાલને માત્ર ચણાવી.

ત્રીજી-એક જીવાનને કંઈ પણ ગુનાહ વગર મારો નાખવો.

આ ત્રણે બાબતો દેખીતી રીતે હં મુસા જેવા ઉલુલ અઝમ પેગમ્બરને પણ, ખુદાના એલકામ વિરૂધ્ધ લાગ્યાં હતાં, પરંતુ જ્યારે તેના ખુલાસાથી ખુદાઈ હીકમતની તાલીમ થઈ, ત્યારે તે સમજ્યા કે:-

૧-વહાણને ફાંકુ પાડીને તે વહાણ છુટવાની વાટ જોતાં બેઠેલા છુટારાના સંકેતથી બચાવવાની ગેમી ઇલામની અરકત હતી.

૨-ખંડેરની એક બાજુની દીવાલનું નાહકનું દેખાયલું ચણતર કામની નીચે એક હકદારનો ખઝાનો જાળવી રાખવાનો હતો.

૩-એક માણસનું ખુન-તે હજારની જીંદગીની બહેતરીનો સબબ હતો.

આ કારણોમાં ખુદાઈ મર્મ છે, જેને દરેક જમાનાનો ખીજર (કમામ) જાણે છે, તેને આપણે પારખવાની ગુંજસ રાખવી, તે મુસા પેગમ્બર કરતાં વધુ ઉંચા દરજ્જાની તકુયરો સરખું છે, મતલબ કે એ “કેવો ઇમામ જોઈએ?” એ પ્રશ્ન કરવો, તે બંદાનું કે ગુલામનું કામ નથી, પણ નહિં ખીરાદર, ઇમામ કેવો જોઈએ એમ નહિં પણ-ઇમામને કેવી રીતે ઓળખવો? કે તે નીશા પીઓ જેવી રીતે ખીજરને ઓળખવા હં મુસાને આપી હતી, તે મીસાલ ઓલાદે અલી, અને બની ફાતમાઇટ, ખાનદાનમાંથી પેઢી દર પેઢી

ધમામતનો જાહેર વારશો એજ એને ઓળખવાની ખરી નીશાની છે. તે મુજબ ખુદાના કલામ અને રસુલની હદીસ મુજબ છે બીજી નવી નીશાનીઓ અને પારખ કરવાની રીતોઓ તે સરીયામ ગણત છે, નવી અને તકલીફી છે એ બાબત ઉપર વિચાર કરશો, અને તમારા આ સવાલના પાછલા ભાગોમાં તમે જણાવે છે કે:-

ધમામને કુરઆને શરીફનું પુરેપુરું જ્ઞાન હોવું જોઈએ કે નહિ? અને હાય તો તેવા પ્રમાણે તથા ધમામે મોજુદના કલામોમાં કયે ઠેકાણે છે, તેની વિગત મેળવવાની તમારી એ વૃત્તિ અને ધમામમાં દરેક પ્રકાશના ઇલ્મો તેમજ દુનિયામાં વપરાયેલી સરવે ભાષાઓ ધમામને જાણીતું જરૂરી છે કે નહીં?

એ તમારા સવાલના બધા મુદ્દાઓ, મુસા! પેગમ્બરના વખતના ખીજરની હકીકતમાં તપાસજો. તો તમેને સમજાશે કે, એ સવાલો પૂછવાને હું મુસાનું પણ ગળું નહેવું! તો પછી આવા સવાલો ઈમાનદારની અથવા ઇસ્લામીઅતની ખોટી તફ્કીમરી રાખનારને તે સમજાશે! મીઠું જીભ ધમામ કેવા જોઈએ, એવા મતલબ નીચેના તમારા મુદ્દા, શું કુરઆન કે હદીસમાંથી છે? શું અલીથી જાહેર સાદેક સુધી કેાઈ ઈમાનદારે પુછેલા છે, નહીં ખીલકુલ નહીં, માત્ર એ ભુલાવનારી ઈમાનદારીનું દ્રષ્ટાંત છે. જેણે એ સવાલો મનમાં રાખ્યા, તેના હાલ તપાસો, શું એ લોકો ઈમાનદારીમાંથી કેવી રીતે છટકી ગયા છે, તે તપાસો. તે ઉપરાંત ખીરાદર જીભ, કીલવામાં આપણા ખોળા ભાઈઓએ જે સવાલો ૧૯૦૫ માં હાલના હાજર ઈમામની

હજીરમાં જે જે પ્રત્નો મુક્યા હતા, તેના જવાબો અને આ સેવક તરફથી તેનો ખુલાસામાં રજુ કરેલ વિગતની બુક નામે હાજર ઇમામની હીદાયતની બુક છપાઈ છે, તે વાંચી જવાની ફરી તક-લીક લેશો.

સવાલ ૨૬ મો.

નુરે હકીકતમાં તમો જણાવો છો કે ઈસ્લામનું જીવન કુરઆન અને ઇમામ છે, અને કુરઆનનું જીવન ઇમામ છે. તો ઇમામ વગર કુરઆન સમજાય નહિ. અને ઈસ્લામ સમજ્યા વગર દુનિયાનું પાર પમાય નહિ, એવું જણાવો છો, તો એ હિસાબે ઇમામને કુરઆને શરીફનું પુરેપુરું જ્ઞાન હોવું જોઈએ કે નહિ? અને તે જ્ઞાનનો ઉપદેશ તમામ ખલકતને કરવો જોઈએ કે નહિ? તો પાક કુરઆને શરીફના શીક્ષણના ફરમાનો ઇમામે મહિયુદ તરફથી કેટલા પ્રમાણમાં થયાં છે? અને કુરઆનની તફસીર ઇમામે મહિયુદ તરફથી થઈ છે કે નહિ? અગર થએલ હોય તો પબલીકની જાણને મારે બાહર કેમ નથી પાડતા?

જવાબ ૨૬ મો.

જાલા મિત્ર જી—તમારા આ સવાલમાં મારો આખો સવાલ જે નુરે હકીકતમાં છે તેજ—જેનો તમોએ એવી રીતે સ્વીકાર કર્યો છે, કે હવે મારે તેમાં એટલોજ જવાબ આપવાની જરૂર છે, કે

તમે ઇમામે મોઝુદના ફરમાનો જેટલા પશુ, હાલ છે તેટલા બેહરે રહેમતની બુકમાં છે, જે તે વાંચવામાં આવેલ છે તેથી તમે બહેર મુકવા તરફ ઇશારો કરો છો, અને એમ માનીને કે, એ ફરમાનની બુક, બહેરમાં નથી, તેથી જ્યાં સુધી બહેરમાંજ આવે, ત્યાં સુધી કેટલાક અજ્ઞાનો બેહકે અને જો તેમજ હોય, તો તમે શું બચ્ચતા નથી, આપણે બહેર સાદેક સુધીનાં ઇમામોમાં હ૦ હસન સિવાય છે, અને તે કીતાબોમાં આગેવાન અને રાહનુમા પશુ છે, પશુ અહીં એ બેહકની અઠકયતા હ૦ અલીએ જે સમજતી છે, તેનો લક્ષ્ય એ છે કે ઇમામે મોખીન પશુ ખુદાઇ કીતાબ (કુરઆને શરીફ) છે; પશુ તે નાતેક એટલે બોલતી છે. અને કેતાબે મોખીન જો કે, જે પશુ ખુદાઇ કીતાબ કુરઆને શરીફ છે, જ્યાં તે સામેત એટલે મુંગુ છે અને મુંગા ઉપર બોલનારને ફજીલત હોય છે. અને નેવો ખુદાસે ખુદ હ૦ અલીએ જો સીફદીનમાં પશુ કરેલ છે કે, “અના કુરઆનુન નાતેક” એટલે હું બોલતું કુરઆન છું ને આ મુંગુ છે આ હિસાબે ઇમામ મોખીનની તફસીર જો કે કુરઆન છે, એમ કરી છે. તો તે કુરઆને નાતેક તરીકે ઇમામનોજ અર્થ સિદ્ધ કરે છે. અને તે કેતાબે મોખીન ઉપર ફજીલત ધરાવે છે અને જો ઇસલામન મહાન સિદ્ધાંતોની એકતાનાં ધોરણે જોઇશું, તો, કેતાબે મોખીનને સમજાવવા માટેજ ઇમામે મોખીન તેની સાથે આ દુનિયામાં એક રસી મિસાલ સાથજ રહે છે. ને તે કયામત સુધી બુદાં પડનાર નથી. અથવા એ બેહ પોતાની એકતાઇથી છુટા થતા નથી. કારણ કે કુરઆને શરીફની અંદર દુનિયાની દરેક લીલી ને સુકી ચીજનું વરણુન છે. અને તે દરેક જમાનામાં તેના સિદ્ધાંતો સરેઇતાં બોમવે એમ ખુદાઈ ફરમાન છે. તેથીજ તેને કયામત સુધી મુકરર કરી છે. પશુ તેની ખમીનગીરી ઇમામે મોખીન સિવાય ખમીનના હવાલામાં

નથી. કારણ કે કેતાબે મોળીન એકલી હોય, તો તે મુંગાપણાની હાલતના લીધે ખુદલી, જાહેર અને રોશન હોવા છતાં, ખુદાઈ માર્ગના આગેવાન અને રેહનુમા તરીકે બોલીને બતાવી શકતી નથી. અને ખુદાઈ રસ્તાના મુસાફરો માટે એકતાઈ, ખુદાઈ આશીરવાદ સમાન ખુદાઈ રચનાં છે. એટલે કુરઆને શરીફમાં જમાના મુજબના સિધ્ધાંતોનો અર્થ કરવો. અતે તેથી લોકોને હિદાયત મળે, એવો હક માત્ર ઇમામનોજ છે એ ઇમામની બખ્શીશ વગર શીરકા થઈ ગયા છે. જે દરેક જમાનામાં એકજ હોય છે. અને તેથી ઇસલામના સિદ્ધાંતો જમાના મુજબ સમજવા ઇસ્ખનારને એકજ તરેહનો હક મતલબ પ્રાપ્ત થાય. કારણ કે, આ એક ખુદાઈ ઇલ્મની ખુબી છે કે, આજથી તેરસો વરસ ઉપર કુરઆને શરીફ નાઝીલ થયું, ત્યારે લોકો જેવા અજ્ઞાન અને જાહીલ હતાં, તેવાજ આજે નહીં હોય, તો પછી આજના લોકોને પણ ખુદાઈ રસ્તાની તરફ ઉમદા સીદ્ધાંતો વડે, દોરનાર આ જમાનાના ઇમામનેજ નાઝીલ થયેલા, વગર ફરફારવાળા કુરઆને શરીફમાંથીજ તેનો મર્મ કે રહસ્ય સમજાવે, કે જે ચાલુ જમાના મુજબ, ખુદાઈ માર્ગમાં અધિકૃતતા પ્રકાશમાન કરનાર, હોય, પરંતુ લોકોની પક્ષપાતી વલણથી-કુરઆને શરીફ કે જે સામંત (મુ'યુ') જાહેર થયેલું છે, તેનેજ નાતેક (બોલતું) ગણીને અલી અને તેની નસલને ઇમામ તરીકે અથવા કુરઆને નાતેક તરીકે ગણવાનું, જે સખબોથી નથી ગમ્યું, તેમાં આજે શિયા પંથના ઇમાનદારોની દોરવણીનું મુળ હૈ જાહેર સાદેકે પછી મુસા કાઝીમને ઇમામ ગણતો, અસકરી પછી ઇમામ જેખેની હાલત ઉભી થઈ. તેનાં લીધે હવે, ઇમામે મોળીનને પણ કેતાબે મોળીન સાથે ગણવાનો રસ્તો પકડવો પડે છે, છતાં આ ખુદલું છે કે, ઇમામે મોળીન તે ઇમામ અને કુરઆને નાતેક બેઉનાં એક રૂપ છે, અને અધિકૃતતાની તાલીમ-

નું મુલ છે, એ તાલીમને માત્ર ઈમામે મોળીન એટલે જાહેર ઇમામને માનવાની વસ્તુ અપ્પીયાર કરવાની હકને ખાતર-કુરઆન માં “ઈમામે ગેય” એવા શબ્દો નથી, છતાં ઈમામે મોળીનની કુરઆનના શબ્દો સામેની માનીનતામાં અડલું કરી બેઠા છે, ખુદા તેઓને હક રસતાની હિદાયત કરે.

મિરાદર જીમ!—હજી એક વધુ ખબર, આ સવાલના પેદામાં ઇમામને ઓળખવાની શાહદતો નીચે મુજબ ટાંકી જાઉં છું, તે ઉપર વિચાર કરી હકવાત અપ્પીયાર કરો.

હદીસમાં છે, કે દરેક ઇસ્લામીએ પોતાનાં જમાનાના ઇમામને ઓળખાવો જોઈએ. અને તેની અવત કર્યા વગર જો મરશે તો તે જાહેલીયતના મોતે મરેલો ગણાશે.

એ હદીસનો મતલબ ગેય ઇમામની માનીનતાને ખુલ્લી રીતે રદ કરે છે. ગલ્લે, જાહેર ઇમામની અવત માટેજ સખ્ત તાકીદ કરે છે, જેનો અમલ કરવા ઇશિનાઅશરી મજહબમાં પ-તોજ નથી, અને તેઓને અવતને અદલે-મુજતેહદની તકલીફ કરવાની નથી રૂઠીને તાએ થવું પડે છે.

વળી કુરઆનમાં છે કે:-

“કુદલે નદઉ ઓનાલિમ બે ઇમામે લિમ”

એટલે-દરેક મનુષ્ય પોતાના ઇમામની સાથે રોજહસરમાં ઉભો થશે.

આ હિસાબે બાર ઈમામને માનવાવાળાઓ બારે ઈમામની સાથે ઉભા થશે. એ માનીનતા ખોટી પડે છે, કારણ કે, ઈમામ તો એકજ હોય છે. જે લોકોએ હૃદય અલીની બચત કરી હશે, તે અલી સાથે, ને જેણે ઈમામ હુસેનની બચત કરી હશે, તે હુસેન સાથે, તે મુજબ જેણે જેણે જે ઈમામના વખતમાં હોય, તેની બચત કરી હશે, તેજ તેના સરદાર તરીકે ક્યામતમાં આગળ હશે. અને અસકરી સુધીના ઈમાનદારો માટે બચત કરનાર દરેકને એક ઈમામ પ્રાપ્ત થએલ છે. પરંતુ ત્યાર પછી બારને માનવાવાળા, કે જેણે કોઈ પણ ઈમામની બચત કરી નથી, છતાં તે બારેને પોતાના ઈમામ તરીકે આગળ કરશે, કેવી રીતે? કારણ કે પોતાની નજરથી કોઈ ઈમામને તેણે દીડા નથી, અને દરેક જમાનામાં ઈમામ એકજ હોય છે, તો પછી બાર ઈમામની માનીનતા રાખવી, તે અલીથી અસકરી સુધીના ચાલતા આવેલા ઇસલામનાં પવિત્ર ધોરણથી ઉત્પન્ન છે. પણ તેને સુલટું કરનારજ ગેબ હોય, તો પછી તે સમગ્રય ક્યાંથી? ખઈર. એ સહિ સહિતું ઈમાન સહિ સાથે, પણ બીરાદર જીમ, આ હદીસ ઉપરથી જે સાર ખેંચી શકાય છે, તે એટલોજ કે દરેક ઈમાનદારોએ પોતાના જમાના ઈમામનીજ બચત કરવી. જેથી રોજે હશરમાં તેના સાથે તેનો હશર થશે.

આ રશયે કોઈ સાદા મનથી એમ બેસે કે, અમે ક્યાં? ઇદમ જાણતા હતા? અથવા અમારા આગેવાનો અને મુદ્દલઓ, આલેમો તે બાબતમાં જોખમદાર છે. કારણ કે અમારે મનથી તો ઈમામનોજ પ્રેમ હતો, વિગેરે, તો બીરાદર જીમ, અલગત, આ બાબતમાં બહેતર જાણનાર ખુદા છે, તોપણ તેજ ખુદાએ અને રસુલે પોતાના જમાનાના ઈમામની બચત કરવાને દરેક ઈમાનદારોને ફટલી બધી

સખત તાનાદ અને જરૂરી કહી છે, તેનાથી ખીજના જોખમે ચલાવી લેવું ખોટું, અને એટલા માટે પોતાના જમાનાના ઇમામની શોધ જોળ કરવી અને કુરઆનમાં જ્યારે ઇમામે મોખીન અને હિલુલ અમ્મીની નિશાની આપી છે, તે ઉપરથી તો ખુદા કહેશે, કે મેં જાહેર ઇમામને જોળખવા કહ્યું, ત્યારે તમો ઇમામ ગેમ માની બેઠા, મેં જ્યારે હુકમ કરનાર તરીકે જોળખાવ્યો, ત્યારે તમો હુકમ કરનાર અને જાહેર હોવા છતાં, તમે તેને તમારા પોતાની નમગાઇથી ઇમામ તો આવો જોઇએ? એવી દોરવણી અને અજાન મજુત્રીથી અને નહીં જોળખીને બેત પણ કરી નહીં. અને જાણવાની મુળ વાતને જાણી નહીં, ને અજાન રહ્યા છતાં, પોતાની મેળે અર્થ એકજ દખના છીએ. તમારી દલીલ તે અમારી દલીલ. ને અમારી દલીલ તે તમારી દલીલ. માત્ર તમારાને અમારી માનીનતાનો એટલોજ ફરક કે, તમો ઇમામને પરખ કરીને માનો છો, અને અમો જોળખીને માનીએ છીએ. એમ છતાં તમો કે અમો માત્ર આપણા પાસે અરખી ઊરદુ ફારસી કે ગુજરાતી જે કીતાબ આવી, તેના ઉપર આધાર છે. તમો ઇશાનાઅશરી આલેમે લીખેલી કીતાબોજ ખરી માનો છો, હું તેમ માની માનીને છેવટે હક વાતમાં ભય લાગ્યો, ત્યારે ભાગ્યો, અને ઇશાનાઅશરી આલેમની આપણા માટે વગર મફતની સરેજતા ઉપર ઇમાન લાવું, તેના કરતાં આપણા ખાપ દાદાએ જની સરેજતા સ્વિકારી, અને જેણે આપણા ખાપ દાદાને હક લીધ.યત માટે મોકલવાની મહેરબાની કરી, તેનાજ શરણમાં જોળખીને ગયો. અને લગભગ છસો વરસથી જે તાલીમ આપણી ભાષામાં અપાઈ તેનેજ તપાસું, તો બધું મળી આવ્યું. જે જાણવાનું હતું અને તે એટલું બધું સમજ્યો કે, આજે હું જાણું છું, એમ બોલતા અચકાઈ છું, કારણ કે મને જાણવાની બુદ્ધિ આપનારની દયા નજર ઉપરજ મારું જીવન જાણું

છું. અને તમે તમારી ઇદમીયતથી જે દલીલ કરશો, તેમાં હજારો મત બેઠ નીકળી આવશે, અને અર્થ કરવામાં પણ બીજાની મોહતાજી વગર ચાલશે નહીં. તમારા અર્થને જે વિચાર તોડી પાડનારા ઇમાનદારો ઉભેલા છે, પણ શુક્ર, ખુદાના, કે, મને ખુદાના પ્રકાશની મદદનાં લીધે મારાં સ્વચ્છ થતા જતા દીવના આરીસામાં એ મોબુદ પ્રકાશની દીલમાંની રબુઆત એમ સામેત કહી રહી છે કે આ સવાલ અલીથી જાહેર સાદેક સુધી શા માટે સમજવામાં નથી આવતો? એટલે અલીથી જાહેર સાદેક સુધી જાહેર ઇમામ હતા, જે નહીં હતા, તો એ જાહેર ઇમામો અને જે કોશિશો જેટલા પ્રમાણમાં જાહેર કરી, તે આજે પણ થતી રહે છે. કુરઆને શરીફના શિક્ષણ ફરમાનો, જેવા, એ ઇમામોના વખતમાં હતા, તેવાજ આજના પ્રસંગને ઓળખી રીતે, ઇમામે મોબુદ તરફથી થાય છે આગલા ઇમામે કુરઆનની તફસીર બધાએ કરી નથી કારણ કે ઇમામ એજ કુરઆને નાતેક બેલતુ કુરઆન હોય છે, પછી તેની તફસીર કરવી, તે તેને ખરી રીતે માનનારા કરતાં નહીં સમજનારાઓ માટે, તો આજે પણ ઇમામે મોબુદને માનનારાઓની સ્થિતિ તમારા સવાલનાં ૩૫માં જેવી હોય, તો શાહ નાસર ખુશરોના ફારસી કલામો વાંચો મહિલાનાં રૂમની મશનવી વાંચો. દીવાને શમસ વિગેરે પુસ્તકો ક્રીતાઓ છે, તે વાંચો, તો કુરઆને શરીફની તફસીર જેવીજ બદકે અસલ ખુદાનાં ઝવાહીરો જેવા ક્રીમતી ગૃથો છે. સાહેબ, આ બધા તમારા સાથે હવાલામાં મારા હવાલા સરખાવશો. પખલીકમાં આજે દીવાને શમસ અને મશનવી એક ગવરમેટની તાલીમનાં પુસ્તકો તરીકે, શાળામાં શીખવાય છે. કબ્જાલીયોમાં ગવાય છે મસ્ત પ્રેમીનાં મિઝાજમાં હોય છે, પણ તમે જે ચીઝને ધ્યાનમાં રાખીને બેસો છો, તે ગૃથો ઇશના અશરી સિવાય બીજા કયા ઇસલામીઓને

ત્યાં અને ક્યારે વંચાય છે, તે ખતાવશો? ખબરદાર થાઓ, મીઠા જીભ! મેં જે ગૃથોના નામ આપ્યા છે, તેઓ ખીલકુલ ઈશાનાઅશરી હતાજ નહી, પણ ઇસમાઈલી ઈમામે અને તેમનાંજ સેવકો હતાં, એ સિદ્ધ છે, તો હવે સમજી જાઓ ખીરાદર, કે મોઝુદ ઈમામને માનનારાઓ આપણે ખોજાઓ એકલાજ નથી, બલકે ચિતરાલ બદખશાન, અરખસ્તાન, સીસ્તાન, ઈસાન, તુરકસ્તાન મિસર વીગેરે દેશોમાં અને ઇસલામી ઇલ્લમનાં ધોરણેજ કુરઆને શરીફ નમાજ, રોઝા એ બધા પુદાઈ એહકામોનો ઉંચા દરજ્જાનાં સારને સમજીને પાળનારાઓ આજે મોઝુદ છે, અને જોનારાઓને માટે વિશાળ મેદાન છે. નહી કે મકકે હજ કરવા જતાં ઈશાનાઅશરી તરીકે જાહેર થયા વગર તકીયામાંજ મઝહબ પળાય છે, કે સત્ત્વ ધર્મને વળગેલાંઓ પોતાના જનનનાં જોખમે ઈમામે મોઝુદને માનનારા છે. આપણા ખીકણુ ભાઈઓ જેવા પોચા નથી કે, ઇસલામીના સત્ત્વ મુદામાં પૈસા આપવાથી કે મુખી કામડીયાના દબાણના બહાને પરાયો ધર્મ અખતીયાર કરીને વળી પોતાનેજ મોટા માને, આ પ્રશ્નમાં જરા તમારા તરફ મારાથી એવું વરતન થયું છે કે, જેમ જેમ મીત્ર તરીકેની મોહમત વધતી જાય તે પછી જેમ છુટ લેવામાં આવે, તેવી છુટ લીધી છે, જો મન કચવાયું હોય તો ક્ષમા કરજોજી.

સંવાદ ૨૭ મો.

તુરે હડીકતમાં તમે જણાવો છો કે ઈમામના હુકમની તાબેદારી કરવી, તે 'મુદાતુ' ફરમાન છે. પણ ચુનોચરા કે તેને પસંદ કરવાનું કામ નથી. માત્ર તેનો હુકમ ઉઠાવવો, કે જે ઈમામ હજરત અલીની સીધી નસલે ઈમામનો દાવો કરનાર હોય. તો તમારા જણાવ્યા પ્રમાણે ઈમામનો દાવો કરનારનો હુકમ હોય કે રોજ રાખો નહિ, અને પાક કુર-આને શરીફમાં રોજ રાખવાનો હુકમ છે, તો રોજ રાખવા કે નહિ? એટલે કે કુરઆને શરીફમાં જે બાબતનો હુકમ હોય તે ઈમામના હુકમથી ન કરીએ તો ગુનેહગાર ખરા કે નહિ? અગર કુરઆને શરીફથી વિરૂધ્ધ વર્તન કરીએ તો હદીસે સકલેનની રૂએ કુરઆનને મુકી આપ્યો કહેવાય, તો ઈમામ કુરઆને શરીફના શિક્ષણથી વિરૂધ્ધ સુચના કરે તે ઈમામ કહેવાય કે નહિ !

જવાબ ૨૭ મો.

આ સવાલનો જવાબ (૨૫) માં સવાલમાં આપ્યો છે અને ખીજર અને મુસાની મુલાકાત ઉપરથીજ ઈમામને સાબિત કરનારનો સંબંધ છે.

ઈમામ એટલે આગેવાન અને રાહનુમા (ઈમામ) અને ઈમામ એટલે હિલુલ અમ્મ મીનકુમ એટલે હુકમ કરનાર, એ શબ્દો ઉપરજ લક્ષ રાખશો, તો પછી હુકમ કરનારનો હુ. ન માનવો એજ ઈબ્નાદત છે. તેની ના ફરમાની તે ગુનાહ છે. પછી પસ્તજ નથી કારણ કે

ખુદાનાં અને રસુલનાં મુકરર કરેલા એહકામોને પતાવનાર ઈમામ એ બેમાં ઇમામ અને અહકામમાં ઈમામનો દરજ્જો કે, એહકામનો! તેનો વિચાર કરશે તો સમજશે આ તો ખુદલુ કહીએ છીએ પણ માનવું ગમતું નથી કે જાહેદ તેરી નમાજ કે મેરા સલામ હયે બે હુજ્જે એહલે ખેતકા ઈબ્રાહિમ હરામ હય નમાજ અને કુરઆનમાં નમાજનો દરજ્જો મોટા કે કુરઆનનો? તો કુરઆનીને હિસાબે નમાજ દરજ્જો ધરાવે છે, તેમજ નમાજના ટાઇમે કુરઆન પઢવા બેસી રહેવાય નહીં, કારણ કે નમાજ વાજેય છે, કુરઆન પઢવું સુન્નત છે, એટલે સુન્નતને વાજેય માટે તરક કરવી પડે. તો એ હિસાબે ઈમામની મોહબત વગર નમાજ (બંદગી) સુન્નત તરક કરવા જેવું છે, પણ હરામ છે, એમ માનતા હો, તો પછી વિચાર કરો કે, ખુદાનાં એહકામોને દરજ્જો વધશે કે ઈમામની મોહબત ઉકાવરી? કે તેમના હુકમને માન આપવાથી ખુદા રાજ થશે, તમો જરા ગેબ ઈમામની માનીનતાને થોડા વખત માટે મુકી આપો, અને મોજુદ ઈમામની કારકારદીના આધારા ઇતિહાસમાં નજર કરો, તો જણાશે કે ઈમામની સામે લડનારાઓની પરહેઝગારી, ઇમાનદારી અને કુરઆને શરીફ ખુદાના અને રસુલના એહકામો કરવાની ગણતરી કેવી કહીયે, અને એક ભાણે અને માત્ર ઈમામનાં બોલ ઉપર કામ કરનારો. પછી ભલે તે ખુદા રસુલના એહકામો ન યજ્ઞવતો દેખાયો હોય, જેમ કે આપણે બીલાલ અને કબીર કેવી ઈબ્રાહિમ કરતા હતા, તે જણતા નથી. પણ તે કેવી ફરમાનદારી કરતા હતા તે વાંચ્યું છે, સાંભળ્યું છે, તો તેઓ ઈમામોનો હુકમ જે મોઢામાંથી નીકળતો, તે હુકમોને ફટલે સધી ગણતા હતા, તે ઉપરથી કહી શકશું કે, શીખર જેવા પરહેઝગાર નમાઝી, ઉમર આસ જેવો સમજદાર જેવા કરતાં ધરતુ કામકાજ કરનારાં ગાલાં, બાંદીઓની ઇમાનદારી વધુ માનને પાત્ર હતી. શું

ધમામ અને કુરઆનના શિક્ષણની બાબતમાં સમજાવું નથી, કે ધમામ છે, તે બોલવું કુરઆન પણ છે, પછી કુરઆને શરીર જે મુગ્ધ છે, તેની વિરૂધ્ધતાનો અર્થ નથી સમજાવતો. આવી વાતોનો એકવાડ માત્ર જેના ભેગમાં લાંબી મુદતનો છે. તેથી સમજાવવા છતાં, બાલુવા છતાં ધમાનદારીના વાસણમાં જે શુદ્ધ દુધની હીદાયતી વસ્તુઓ પડે છે, પણ તેમાં તરતજ વાસ મારે છે, ને બગડી જાય છે. તેવું છે. અને તેથી આવી ગણતરી મુકી ધમામના દરજ્જાનો વિચાર કરતી વખતે, ધડીવાર દુર કરવી જોઈએ, અને હું ગાણું છું, મારે ગણવાની જરૂર નથી, એ માનીનતતાને બદલે, હે ખુદા તું મને હક રસ્તાની હીદાયત જલદી કર! એવી અરજ આજેજ શાંત વખતે કરતા રહેવું જોઈએ જેથી દીલના વાસણમાં શુદ્ધતા આવે, અને હીદાયતનું શુદ્ધ દુધનું મીઠન જળવાય. અને આવા સવાલોનો જવાબ તરતજ સમજાય, ખરેખર. જેવી તમારી રૂતી આપણા બાળકોને માટે છે, આ વાતો કરવાની તકને તમારા નામે કરવા પ્રસંગ પડ્યો, તેટલા માટે તમારી સહન શીતાળનો ઉપકાર એક મિત્ર તરીકે બાહરે કંઈ નહીં.

આ ઉપલા મુદ્દા ઉપરથી ખીરાદર શુભ! ખાત્રી રાખવી કે ધમામ ઉત્તુલ અત્યંત છે, એટલે ખુદા અને રસુલના ફરમાન મુજબ ધમાનદારો ઉપર હુકમ કરનાર છે. અને તે હુકમ કરનાર મોબુદ હોય તોજ હુકમ કરે, એવા રહસિય નહીં. તેનું વિચાર કરે કે, મોબુદ ધમામ જે ખુદાઇ પ્રતિનીધી હોય, તે જે હુકમ કરે, તેમાંજ ખુદા અને રસુલની ખુશનુદી હોય, યાદ કરો. ખીરાદર ધમામનું વરતન અને મુસા પેગંબરની ખકગી? તો સમજાશે કે, આપણી નજરે જે ખરાબ અને વિરૂધ્ધ દેખાય છે, તે ધમામની નજરે હીકમત બરબુ

અને ખુદાઇ એકકામ મુજબનું અને બહેતર હોય છે અને આપણને જે વિશ્વ દેખાય, તેથી પ્રમામનું કાર્ય ખુદાઇ શાંતથી વિશ્વ છે. એમ ધ્રુવીબર માનવું, તે મુજબ પેગમ્બરનો ખુદાસા મળવા અગાઉની ઉતાવળ કરવા જેવું ગણાય. આ એક ફરમાનદારીની પહેલી ફરજ પહેલો સમય છે, કે, ઉલુલ અમૂ એટલે હુકમ કરનારની તાબેદારી કરવી. પણ હુકમ કેવો કરે છે, નમાજ રોગની મના કરે છે કે નહીં? તે તપાસવાનું આપણું કામ નથી. એવું ઉલુલ અમૂના વાક્ય ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે. જો તમારો બીજી ગણતરી હોત, તો બતાવી હોત, પણ ત્યારે હુકમ કરનારની તાબેદારી કરો એમ હુકમ છે. પણ હુકમ કરનારને પસંદ કરો અથવા પરખ કરો કે, તે સારા હુકમ કરે છે કે નહીં—અથવા સારા હુકમ ન કરે તો તેને માનો નહિ, એવું કોઈ ઠેકાણે ઇસ્લામીના હક રસ્તાની હાદાયતમાં નથી,—હા! ઓળખાણની જરૂર છે, જે ઓળખાણ આગળ જણાવ્યા મુજબ જેવી રીતે ૬૦ ઇસ્માઇલી અલી તેવી રીતે અલીથી આગળ સુધી એક બાદ એક બહાર હોય, તેને તેની નસલમાંથીજ નસ કરેલાને ઓળખો પણ તે “સાયનાલો અહદીઝ ઝાલેમીન” એટલે પોતાના નફસ ઉપર જીવન કરનારાઓ (તેવા ઇમામનો) અહદ (બચત)ને મેળવી શકશે નહિ, અને જે જેમએ છીએ, તો બહાર સાદેક પછીથી આગળ સુધી ઘણાઓ તરેહવાર રીતે ગુંચવાયલા અને અધવચ્ચ લટકતા રહી ગયા છે. ને હજી સુધી એજ અલીની નસલ એક બાદ એક નસ થતા આવેલા છે, છતાં મુસલમાનોમાં કસલ ઉત્પન્ન કરનાર તરીકે નહી, પણ બીજી ગેર મુસલમાન કામોમાં હાદાયતનો સિદ્ધસિલો જળવનાર જાણતા છતાં, પોતાના આપદાદાને હક રરતો બતાવી આશીર્વાદ દેવા છતાં, પણ ઇમાનદારી, બહારની મતલબી દોરવણીથી, એનો દામન મુકી હદીસુસ સક્લયન પ્રમાણે કુરઆન નાતેક મુકી,

કુરબાને સામેતને વળત્રી વિમુખ થઇ ગયા, અને મોમીનના દાવાને મુકી મુસલમાનીનો દાવો કરવામાં એક પગલું પાછળ હટીયા, તો પશુ જંગે સીફરીનમાં અલીથી ફરી બેઠેલા શીયાઓ મુજબ પોતાની ઇમાનદારીની વાર્તાઓ, જેમ અલીને લવાદ નેમવાનું કામ ખુદા રસુલના હુકમ વિરૂધ્ધનું તોહમત મુકી ખસી ગયા, તે માફક વરતતાં હતાં અને “વચ્ચ તસેમુ બેહુબ લિટલાહુ જમીઅ વલી વક્લા તફરરકુ” એટલે ખુદાઇ રસી (ઇમામ)ને એકઠા થઈને મજબુત પકડો, એ ખુદાઇ હુકમ હદીસુસ સકન્નયન મુજબનો છતાં, તેનો અનાદર કરી, નમાજ, રોજા વિગેરે ખુદાઇ એહકામના બદાને હ૦ અલી અને ઇમામ હુસેનના વિરૂધ્ધ જેવું કાર્ય કરવામાં, ઇમાનદારી સમજે, તો પછી બલે એહલે બયત, (બયત લેનાર) ઇમામની મોલબત વગર નમાજ રોજા વિગેરે અહકામ બગાવે.

સવાલ ૨૮ મો.

ઇમામનાં (ફરમાનો) હુકમો સામાન્ય હોય કે નહિ? અથવા મકકામાં એક અને મદીનામાં બીજો ફરમાન હોય, અને મજકુર બેઉ ફરમાનો એક બીજાથી ઉલટા જણાતા હોય તો કયા ફરમાન ઉપર વર્તવું જોઈએ?

જવાબ ૨૮ મો.

ખીરાદર જીમ, આપને ઇમામના હુકમને તાબે રહ્યાની ફરજ વિશે બહુ લખ્યું છે. તેથી સમજ્યા હશે કે ઇમામની ઓળખાણ ફરજ

છે, શેઠનું કામ શેઠજ કરે, જે કામ નોકરનું છે, તે નોકર કરે, શેઠનું કામ ક્યા હોકરાને પોતાની તિજોરીની ચાવી સોંપવી છે, તે છે, પણ તે નોકર કદી તે વાતમાં દાખલ કરી શકતો નથી, એ મુજબ તમારા આ સવાલમાં હમામનો હુકમ સામાન્ય હોય કે નહીં, અથવા મકાનમાં એક મહીનામાં બીજા એક જુદા જુદા હોય, તો ક્યા ફરમાન ઉપર ચરતવું? તે એ જાણલ એક નોકરે શેઠનો કયો હુકમ માનવો, તે ઉપર આધાર રાખે છે.

શેઠ પોતાનાં બધા નોકરાને પોત પોતાની ફરજ બજાવવાનું સોંપે, એ સામાન્ય હુકમ છે. મમાણીકપણે ચરતવું, ટૂંટા કરવો નહીં, સત્ય બોલવું, એ સામાન્ય હુકમ બધા નોકરને લાગુ પડે છે, પણ શેઠ મુંબઈની પેઢીના નોકરને પોતાને બહાર જવા હુકમ કરે કે, બઈયા! જા માડી લઈ આવ, “તો પુર” નહીં સમજીને બળદ માડી લાવવી, તે મુરખાઈ છે. પણ તેનો અર્થ ધોડા માડી કે મોટર માડી જેવો પ્રસંગ અને જ્ઞાન હોય, તે મુજબ નોકરને પોતાને સમજવાનું છે, પણ તેને બદલે પૈસા નોકર બીજા ગામોના નોકરાને તાર કરે કે શેઠ ગાડી મંગાવી છે, તે શું? તો હુકમ બધા નોકરાને લાગુ પાડે તો વાજખી કહેવાય? મીંડ જીમ આ સવાલોથી તમારી મતલબ એવી મજૂરીથી તને કાઢો છો કે, તમે હુકમ કરનાર હમામ સહેજાદાની કહેવતને અનુસરતો વિચારો કરે તેવું છે પણ જેને માથે ધણી હોય, તે બીજા પાસે જાની રીતે પણ આવા વિચાર કરી શકે નહીં, કારણ કે, પોતાના ધણીને કાને જે વાત આવશે, તો ઠપકો મળશે, એવી બહીક તેના પેટમાં હોય છે, બાકી તમે ખાસ અમારા હાજર હમામ નામદાર આગાખાન સાહેબના ફરમાનો જુદા જુદા રચેલા છે, ને તેના ઉપર ખુલાસો કર્યા મુજબ ખાસ હુકમ અને જનરલ હુકમો (ફરમાનો) થયેલા છે. તો આપેલા ફટાંતો ઉપર

વિચાર કરશો, તો હં. અલીએ જંગે સીફરીનમાં માલેક અશતરને તરવાર આનમાં નાંખી લગાઇ બંધ કરવા હુકમ કર્યો, તે પ્રથમ માન્યો નહિ, તેથી હરગીજ તે બેફરમાન કહેવાય નહિ, કારણ કે તે પ્રસંગ તેવો હતો, તેવી રીતે—એ ફરમાન ઉપરથી કદી લગાઇ કરવી નહિ, એ વિચાર પણ સીધું થતો નથી. વળી નખીએ, જે કુરઆને શરીફની તાજમ તકરીમ સમજતી, તે છતાં હં અલીએ જંગે સીફરીનમાં હું બોલતું કુરઆન છું ને આ મુગું કુરઆન છે, એમ કહીને નખીએ કે ખુદાએ, નહિ કરેલ ખુદાસો બાહેર કર્યો, હં હસને સલાહ કરી, તહુનામુ અમીર માવીયાથી કર્યું. તેમજ હં હુસેન ઇમામ યકીદનું લશકર મુસલમાન હતું, વળી નમાજ અને એકામ ને બખ્શનાર હતું, કુરઆને શરીફ માનનાર હતું, છતાં તેની સાથે લગાઇ કરી, હં જેતુલઆબેદીન, હં મહમદ બાકર અને હં બાહર સાદેકે પોતપોતાના સમયમાં હિદાયત અને ફરમાનો પ્રસંગોપાત કીધા હતાં, એકજ ઇમામના ફરમાનો એકજ તરેહના નહી, પણ સમયાનુ સાર છે. તેજ મુજબ નામદાર આગાખાનના ફરમાનો શમયનુ સાર હોય, તેથી ક્યા માનવા? અને કાણે માનવા, એ સવાલ તો દરેક ઇમાનદારની સમજ ઉપરજ હોય છે, શું ઇમામ હુસેન કે અલી એ, કે પેગમ્બરે અને જેતુલઆબેદીને અથવા મહમદ બાકર કે સાદેકે કાંઈ ઇમામે, ઇમામ હુસેન પાછળ જાતી, કુટવી પીટવી એમ ફરમાવેલું છે? જો નથી ફરમાવ્યું, તો પહેલે શા શા માટે એ રિવાજને બંધ કરવામાં કાશેશ કરતાં નથી? શું એ કુટવું પીટવું બંધ કરાવવું, ઇમામનો હુકમ ન હોવાથી સવાલનું અથવા હિદાયતનું કામ નથી?

શુંકામ જુદા જુદા મુઝત હેદોના, ઇખતેલાશી મસલાને દરેક જણ જુદો જુદો વળગી રહે છે, તેમાં બેદાદી દેખાતી નથી? મીત્ર આ બાબતોનો વિચાર કરવાનું કામ ધણુંજ આસન છે, પણ જો સમગ્ર તો હું આ મીત્રદાવાથી મારી ખરી લામણીની બાબતો આ પ્રસંગે યાદ કરી જણાવું છું અને તે કાંઈપણ રચના નથી, એમ આપ જરૂર વિચારશો તો દેખાશે.

સવાલ ૨૬ મો.

હઝરત અલી (અઃ) ફરમાવ્યું કે અના અબ્દુલ્લાહ વ અમુ રસુલિલ્લાહ-એટલે હું ખુદાનો બંદો છું, અને રસુલનો ભાઈ છું, તો આ ઠેકાણે ખુદાના બંદાનો અર્થ શું? ઉપરાંત બહારે રહુમત સીંધીમાં રહુમત (૨૨) મી માં આગા સાહેબે ફરમાવ્યું છે. આગામોયામાં કે હઝરત મવલા મુરતઝા અલી એક દીવસ ખુદા પાસે દુવા માગી કે યા ખુદાવંદ હું બેહસ્ત અથવા દોજખની ધાસ્તીથી ઇબાદત કરતો નથી, હું સમજું છું કે તું ખુદાવંદ ઇબાદતને લાયક છે તો એ હિસાબે હઝરત અલી શું પોતાનીજ બંદગી કરતા હતા? અથવા જો ખુદા કે જેને તમામ સૃષ્ટિ (નાસ્તિકો સીવાય) નિરંજન નિરાકાર માને છે. તેની બંદગી કરતા હતા?

જવાબ ૨૬ મા.

પ્રિય દોસ્ત જીમ, આ તમારા સવાલનો જવાબ આપતા પહેલાં મરી વિનંતી એ છે કે, તમોએ જે હદીસ રજુ કરી છે કે “અના અબ્દુલ્લાહ વ અબુ રસુલીલ્લાહ” વાક્યના ફકરા કમ ક્રીતામના છે, તેના સાથે કયો પ્રસંગ હતો, અને તેની શાંહદત શું છે? તે બતાવો તો તમોને શોધતાં જણાશે કે, એ ફકરા હં અલીએ ખીજ જે જે ફરમાન, ખુલ્યા અને પોતાની દલીલો કરી છે, તેમાં સચાઈ દેખાશે નહીં. ત્યારે નુસેરી તેને ખુદા કહેતો હતો. સલમાન ફારસી જે કામેલ ઇમાનદાર હતો, તેના સંબંધમાં જે જે અન્યથા હકીકતો ઇસલામી દંદતરોમાં નોંધાયેલ છે. તે ત્યાં મેરાજ ઉપર નખીએ હં અલીનો અવાજ સાંભળવો, હં અલીનો હાથ જોવો, અને તેમાં આંગલીમાંની વીંટીની સનદ. વળી ખઈબરના જંગ વખતે ૪૦ દીવસે વાયદાના અણીના દીવસે સવારમાં નાદે અલી નખી સાહેબે પડ્યાં, મદીનાથી હાજર થવાની અન્યથા!!!

આ શક્તીયો ખુદાઇ દલીલ છે, અને તે ઉપરાંત નહુજુલ બલાગામનાં ખુલ્યાઓમાં ખુદાની તારીફ જે રીતે અલીએ કરી છે. તેમાં પણ અલી ખુદાના બંદા છે અને નખીનાં બાઇ છે એ શબ્દોનો ભાવાર્થ દેખાતાંજ નથી, પરંતુ “અના કુરઆનુન નાતેક” હં બોલતું ગુરઆન છું તથા મઝહરે જાતે ખુદા ખુદાની જાતને જાહેર કરનાર વખુ હુલ્લાહ ખુદાનો ચહેરો ચહુલ્લાહ ખુદાનો હાથ વિગેરે પુશકળ મુદ્દાઓનાં સ્પષ્ટ વરણનમાં તમો જે સવાલમાં દરશાવો છો, તેવો ભાવ છેજ નહીં. અને તેથી તમારી અથવા એ પક્ષપાતી હદીસના

ફકરાનો સ્વિકાર અલીની ખુદાઈ પાવરની સમજ વિરૂધ્ધને ખાતર કરતો નથી. જ્યાં સુધી કે, તમે તેની સનદમાં હુકમ આપો. વળી અહીંસા વિરૂધ્ધ નીચે હદીસ છે, તે ઉપર વિચાર કરો. અને પછી કંઈ હદીસ હો અલીની જ્ઞાનમાં બહેતર છે, તે કદાચ તમારા આ સવાલના ફકરામાંથી તમારા અંતરજીમાંથી વાસના દુર ન થતી હોય, તો તેનો ઇલાજ છે, કે એ હદીસનો ભાવાર્થ જીરમાની છે. અને ઇમામનો રૂદ્દની અથવા નુરાની અર્થ ખુદા છે એટલે અલીના જીરમને ખુદા કહેવું અમે ઇલાજમાંથી બહાર પડીએ છીએ, પરંતુ ખુદાઈ પાવર નુર છે તે અમે ખુદા કહીએ છીએ, અને આ રીતે અલી ને અદલાદ કહેવા તમે હો અલીની મોહાત તરોફે કહો, હો અલી ફરમાવ્યું છે કે “અનલખારી વઅનલ મુસળીરો ફીલ અરહામ” એટલે સર્વે પ્રાણીઓને માતાના ઉદરમાં પેદા કરનાર હું છું, વળી પણ બીજી હદીસ છે કે “અના અકમ તુસ સમાવાતે સબઅ જુનેરી વકુદરતલ કામેલ” એટલે અલી ફરમાવે છે કે, મેં મારા નુરમાંથી આસમાનો ખડા કીધા છે, અને સંપૂર્ણ કુદરત મેં નીપજાવી છે. વિગેરે.

હદીસે (અલી) અના ઉહલી વહીતો

અના અખજુકા વઅર ઝુકા

અનસ સમીઓ અનલ ખસોરો

અનલ અવલો વઅનલ આખેર

અર્થ—હું જગતને જીવન બખશું છું, અને મરણ પમાડું છું, હું પેદા કરનાર છું, તથા રોજ આપનાર છું, હું સાંભળનાર બજીના જ્ઞાન ધરાવનાર છું, હું અવલ છું, હું આખેર છું,

નો હીસાબ ઇસલામમાં અરફેત મારો મંબંધ ધરાવે છે. બીજા

કહેવું આ વાજબી નથી, પણ પોતે દરેક ઇમાનદાર જ્યારે સમજે ત્યારેજ એ અલ્લી અલ્લાહના બેદને નુર તરીકે કહે. અને આ રીતે ઇસલામ દીનનો મુખ્ય પથ દુનિયાના ધર્મોની હરીફાઈમાં નુરની સમજ ઉપર સરસાઈ ભોગવનારો છે, બાકી તો હિન્દુને મુરતી પુજક ગણી કાફર કહેવા અને મક્કામાં “હજર અસવદ” તથા કબર અને બીજા ઇસલામી તાત્પર્ય, અલમ મીમબર વિગેરેને પુજ્ય ગણવાં એનું નામ મુરતી પુજ નહી, એમ કહેવું ઇસલામની સરસાઈને ખોટી રીતે વરણવવાનું છે, અને અમો જાહેર ઇમામને ઓળખનાર અને તેની અધ્યત કરનારાઓનાં ઇતિકાદથી તદ્દન ગુમરાહી છે.

ખિરાદર, તમારો મુળ વાંધો અલોને અલ્લાહ કહેવા ઉપરથી છે. અલીનું નુર હમારા હાલના મોજુદ ઇમામ નામદાર આગાખાનને કહેવા માટેનો છે, પણ એ વિષય ગહન છે, તેમ સમજવા માટે અને તેનો ન્યાય કરવા માટે, ઘણા બહોળા અનુભવની નુરની પરતેશની અને જુસ્મ તથા રૂહને નુર એની પકડી સમજની જરૂર છે. દાખલા તરીકે હીરા મોતીને તોળવા માટે જેમ ચણોડી વાલ અને તોલાના સાધન સાથે એવા નાજુક અંદાજનાં કાંટાની જરૂર છે, તેના અદલે ધનજી કાકાનાં રીંગણા તોલવાના ત્રાજવાં અને ટુટેલા કુંડલાનાં જાખડા અને ઘસાર્છ ગંગેલાં કાટલાંથી વ પરવા એ નેમ ફીક નથી. તેવીજ રીતે ઇમામ અને તેના નુરની સમજ માટે બહુ દાનેશમંદી અને અથાગ પ્રમતી આવશ્યકતા છે. અને તેવું તમારા સવાલમાં નથી, તો પણ તમારા ઇતિકાદમાં દુરઆને શરીફ છે. પરંતુ તેમાં અતાવેલ ઇમામે મોખીન જાહેર ઇમામની અધ્યત બદલે તેથી ઉલટું જે દુરઆનમાં નથી, તેવા ઇમામે ગેખતી આસ્થાને લીધે, એક આંખ વગરના પક્ષ માફક મારફતના ગગનમાં તમારી ઉડવાની દોશિશ અને

તેનાંથી મળતા લાભો માટેની તમ રી વાંચનાં, જેના આપનું ધ્યાન કુરઆને શરીફની એકજ અયાતમાં ધ્યાન ખેંચ્યું છે કે, કદાચ તે તમેને હીદાયતનુમા થઇ પડવાનું તમારું પસંદ કરેલું બને. અને તે આપાતો નીચે મુજબ સંનદ સાથે છે.

(સુરતલ સાદ)માં આયાત-૭૧-૭૨-૭૩-૭૪ માં છે.

“ઈઝકાલ : રખોક : ત્રિજ મલાયેકને ઈન્તી ખાલેકુમ બશરમ્
 “મિનતીન ફએમા સગ્વથ્થનોહુ વનફમતો શીહે મીનર ફંહી ફકજી
 “લહુ સાજેદીન. ફસજંદલ મલોએકતો ફલ્લોહુમ અજમજીન ઇલ્લા
 “ઇબ્લીસસ તકબર : વકાન : મેનલ કાફેરીન.”

અર્થ-“જ્યારે ત્હારા પરવરદેગારે ફરેસ્તાઓને કહ્યું-કે ખરે-
 “ખર! હું એક પુરૂષ માટીમાંથી પેદા કરું છું, પછી જ્યારે હું તેને
 “પુર્ણ આકાર આપું છું. અને તેમાં મારા રહથી કુંકુ છું, ત્યારે
 “તમે તેને સિઝદે કરતા મ્હોંબર પડો. પછી ફરેસ્તાઓ સધળાઓએ
 “તેને સિઝદે કર્યો. પણ ઇબ્લીસે કર્યો નહી. તેણે આપ વડાઇ
 “કરી, અને તે કાફરોમાનો હતો.”

મીં જીમ, ઉપલી આયાત. હદીમ, રિવાયત કે ખીજી કિતાબો માંથી નથી. જેથી તેના વિશે આપણને શંકા કરવાનું રહે; પણ કુરઆને શરીફ જેના ઉપર તમરા ને અમરા ઇમાનનો મદાર છે. હવે એમાં ખુદાનાજ વચનો છે, નખી કે અલીનાં કે ખીજા કોઇનાં પણ નથી. પણ જો શરૂઆત જોશો, તો તેમાં કહેનાર ખુદા પોતે છે, છતાં એમ કહે છે કે “ત્હારા પરવરદીગારે ફરેસ્તાઓને કહ્યું” તો થું આ ઠેકાણે કહેનાર, ખુદા નહી પણ પેગંબર હતા, એમ

શકશે? અને શું તેથી તમોએ પુછેલા સવાલની મતઘણ માટે જવાબ નથી? કારણ કે, જો ખુદા કહેનાર છે, ને મહમદ પેગંબર સાહેબને અથવા બંદાને કહે છે, તો મહેં શીરસ્તાને કહ્યું, એમ કેમ નથી? પણ ત્યાં તો “પરવરદીગારે કહ્યું”-એમ હોવથી, શું વચમાં બીજો કોઇ સમજવો, અથવા ખુદાના શબ્દો નથી એમ કહેશે? નહિં બિરાદર! આ મુદ્દો જેમ તમો સીધો કરીને સમજી શકા છો, તેમજ હું પણ જાણું છું. પરંતુ કુરઆને શરીફમાં છે. તેવું બહુર રહેમતમાં ન હોય. એવા તમારા ગુમાનેજ અહીં રોકું છું.

આપે બહુર રહેમતની (૨૨) મી રહેમતમાં, જે ફરમાવ્યું છે કે, (આગામોયામાં) કે હઝરત મોલા મુરતઝઝમજીએ એક દીવસ ખુદા પાસે દુવા માંગી કે “યા ખુદાવંદ! હું બહુસ્ત અથવા દોષજની ધાસ્તીથી ઇખાદત કરતો નથી,” “હું સમજુ છું કે, ખુદાવંદ, ઇખાદતને લાયક છે.”

આ શબ્દો અહીં અને તેના નુર આગાખાને-જેમ હિતરો-તર ફરમાવ્યા તે ઉપરથી કુરઆને શરીફની આપેલી આયાતમાં “તારા પરવરદીગારે કહ્યું”-જેવાજ સંબોધનનો અર્થ છે. એટલે એ શબ્દો ખુદાના તે બંદાની તાલીમ માટેનાં છે, ને ઈમામનાં મોમન માટે હિદાયત નુમા છે. કુરઆને શરીફમાં દરેક સુરા (પ્રકરણ) “બીસમિલ્લાહ હીર રહેમાન નિર રહીમ” છે, એટલે “શરૂ કરું છું સાથ નામ અલ્લાહની કે જે રહેમાન અને રહીમ છે.” તો શું અહીંઆ શરૂ કરનાર ખુદા છે, તો તે કયા ખુદાના નામથી શરૂ કરે છે? પણ નહીં, એવા હલકા ગુમાન સાથે હું તમારો જવાબ આપવાનું માંખતો નથી. પણ ખરું એ છે, કે એવા શબ્દો ખુદાનાં

ખંદાની તાલીમનાં હોય છે, કે તે પ્રમાણે આપણે દરેક શરૂઆત ખુદના નામથી શીખવું જોઈએ. અને તેવીજ રીતે ઇમામનાં હિદાયત નુમા શબ્દો પણ મોખીનને તાલીમ માટેનું એક માર્ગર જેવા હોય છે. દાખલા તરીકે જેમ એક માસ્તર અણતરની બધી ડીઝી મેળવીને પરીપકવ થયો હોય, છે. પણ તે સ્કુલના બાળ વર્ગનાં છોકરાને અથવા પોતાના છોકરાને ઘરમાં તાલીમ શરૂ કરે, તો છોકરાને કહે કે બે બોલ “એકડે એક” અને આ ઉપરથી ત્રીજા ટીકાકારો એમ કહે કે, બેયુ! આ માસ્તરને તો એકડે એક આવડે છે. તે ત્રીજું જાણતો નથી. નહીં તો એકડે એક શું પોતે બેલે? એતો અલણ બોલે વિગેરે, સારાશ એકે, તમો આ ખુદાસા ઉપરથી સમજી ગયા હશે, કે અલીએ જે ફરમાવ્યું, અને ન ૦ આગાખાને જે આગામોયાનાં તે કરી ફરમાવ્યું કે, “યા ખુદાવંદ! હું બેહુસ્ત અથવા દોજખની ધાસ્તીથી ઇબાદત કરતો નથી. એટલે હું મારા સેરકો. તમો ઉપર મુજબ કહો. કારણ કે બેહુસ્તમાં જવાની લાલચ અને દોજખની ધાસ્તીથી ઇબાદત કરવી, તેના કરતાં, ખુદાની ખુશીથી ઇબાદત કરવી, તેનો દરજ્જો ખુદાંદ છે. અને તે બાબતમાં આપણા ઇમામ હજરત ઇમામ ગાફરે સાદેકની હતીમ પણ છે કે:-

નમાજ ત્રણ પ્રકારની છે.

એક જતનની લાલચથી.

ત્રીજી દોજખની ધાસ્તી માટેની.

ત્રીજી ખુદાની ખાસ ખુશીની.

આ ત્રણમાં ત્રીજા પ્રકારની નમાજનો ખુદાંદ દરજ્જો છે. તો આ હાસાબે નામદાર આગાખાનનું આગામોયાનું ફરમાન ઇમામ

જાકર સાદેકના ફરમાનને મળતું હોવાથી, ઇમામતની દલીલની સત્યતા પુરવાર કરે છે. અને તમારા સવાલમાં ઇમામોને ખુદા કહેતા હતા, તે દલીલ જોઈતી હોય તો વાંચો, “રાહુનેગત” વર્ષ ૯)ના અંકમાં કે, જેમાં દુરરે જાકરી નામની કિતાબનો ચાલુ વિષય છે. તેમાં જણાવેલું છે કે “એક વખત હઝરત ઇમામ જાકરે સાદેક અબ્નો ગુલામ બગદાદના ખલીફા હાફેન રસીદના બગીચામાં પાણી ભરવા ગયો, તે ત્યાંના વડાની રજા માગી, ત્યારે તેણે ટીકા ટીકા કે, શું, તારા ખુદા માટે પાણી ભરવા આવ્યો છે ?

આ દાખલો બતાવી આપે છે કે, “ઇમામોને તેના ગુલામોને ખુદા ગણવામાં આવતા હતા. ને હવે અલી પછી જાકરે સાદેક સુધીની કારકીરદી પુરવાર કરે છે. આ ગણતરી ઇશાનાઅશરી ખોજ લાઇયોનાં ઇમામરૂપ ગણાતા માસીક ચોપાનીયામાંજ હોવાથી, અલીથી સાદેક સુધી તેના ગુલામો ઇમામને ખુદા માને, તેમાં વિરૂધ જેવું માત્ર આપણા ખોજ લાઇયોજ સમજે છે, જેઓ છેલ્લા થોડાં અર્ધદશ તાલીમના લીધેજ છે, એ વિષયનો ઉમદા પાઠ કુરઆને શરીફની મુરતુસ સાદ ઉપરાંત મુરે હેજરની આયાત ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ માં વધુ અજવાળું પાડે છે, મજકુર આયાતમાં છે કે,-

‘ખુદા’- કાલિયા ઇબલીસો, માલકઃ અદલા તકુનઃ મઅસ સાજેદીન?

અર્થ-ખુદાએ કહ્યું હે! એબલીસ તને શું છે? કે તું સીજદો-કરનારાઓ સાથે સામેલ થયો નહીં?

એબલીસ-કાલઃ હમ અકુન લે અસનોદઃ લેખશરીન. ખલકત-હ મિન સલ સાલીન મિન હમર્ઘન મસનુન.

અર્થ—તેણે કહ્યું કે, હું એવો નથી કે, હું તે મનુષ્યને સીજદોઢ કરું કે, જેને તેં કાલી વાસ ભારતી સુકેલી માટીમાંથી પેદા કર્યો છે.

ખુદા—કાલ: કપરૂઝ મિનહા કપત્રહા રજમ, વપત્ર અલયકલ-લખનત: એલા યવમીદીન.

ખુદાએ ફરમાવ્યું—ત્યારે તું ત્યાંથી બહાર નીકળ હવે ખરેખર તને હાંકી કાઢવામાં આવે છે. અને ખરેખર બદલો આપવાના દિવસ સુધી તારા ઉપર લાખનત છે.

મીં જીમ, આ કુરઆને શરીફના પવિત્ર ખુદાઈ વચનો તરફ નેગાહ કરો કે, ખુદાએ એબલીસને સિજદો નહી કરવાનું કારણ પુછ્યું, ત્યારે તેણે જે કહ્યું છે, તે મુજબ આજે પુશકળ ઈમાનદારો પણ ખુદાનું નુર ઈમામાં હોય છે. એમ માને છે, છતાં તેને સિજદો કરવાનું એમ કહી વાંધો લે છે કે, મનુષ્યને સિજદો કેમ થાય? આ કેટલાજે જરા ફરી વખત એબલીસે જે કારણ રજુ કર્યું છે. તે વાંચવા તરફી લેશો તો, જણાશે કે, એબલીસે એટલા માટે સિજદો નહી કર્યો કે, મનુષ્ય છે. અને કાલી વાસ ભારતી માટીથી પેદા થયેલ છે.

આ શબ્દો દરેક મનુષ્યની ઉત્પત્તી માટે પણ વાપરી શકાય છે. પણ તેથી એમ સાબેત નથી થતું, કે દરેક મનુષ્યને સિજદો કરવો, પરંતુ આ ચોક્કસ સમજવાનું છે. જેમ મનુષ્યના દેહમાં ખુદાઈ નુર હોય છે. કે જે આદમથી ઉતરોતર ૬૦ ઈશ્રાહીમથી ૬૦ અલી સુધી અને ૬૦ અલીથી જહર સાદેક સુધી અને તેમ કરી અમો ઈમ્માઇલીઓ નામદાર આગાખાન સુધી માનીયે છીએ, તે દરેક શરીરમાં જ્યારે જ્યારે ખુદાઈ નુર (ઈમામત) તરફે જલવાગર હતું, ત્યારે

તે મનુષ્ય (ઇમામ)ને સિઝદો કરવો, એમ ઉપલી આયાતમાં—
ની મતલબ ઉપરથી સાબેત થાય છે. અને એ હિસાબે હૃદય
અલીમાં ખુદાઈ નુરનો હિસાબ નુસેરી સમજ્યો હતો, અને
તેથી તેને સિઝદો કર્યો, અને સીંતેર વખત કતલ કરવા છતાં
મક્કમ રહ્યો. અને તેવીજ રીતે ઇમામની શાન શનાખતનો
હિસાબ મુસલમીન તરીકે નહી, પણ મોમન તરીકે આજણાતા
ટોળામાં નિમતો આવ્યો છે. પરંતુ એ રિવાજ ખુદ્યા (ગુપત)
એટલા માટે હતો કે, મુસલમીન રાજકર્તાઓ ઇમામોના વિરુદ્ધ સખ્ત
વરતતાં. અને તેથીજ સુન્ની મુસલમીન અને શિયા મોમનનો
લક્ષ્ય ભોગવતા આવ્યા છે, પરંતુ આજે એ મોમીન લક્ષ્યના હકદાર,
આપણાં ખોજલાઈઓ, મુસલમીનપણામાં ઈશનાઅશરી તરીકે, ઇમા-
મના જાહેર દામનની ગાયબપણાની માનીનતાથી દેરવાયલી છે.
અને આ હાલતના વાકેફગાર, એટલે શિયા અને મોમીનનાં દાવામાં
છતાં, ઇમામના ખુદાઈ પાવરને સિઝદો કરવાની દલીલો ખુદાઈ જતાં
તેઓ એબલીસને લાનત કરે છે, પરંતુ લાનત કરનાર પોતે
એબલીસનાં માફક ખુદાઈ નુર, જે આદમથી ઉતરેતર ઇમામમાં
ચાલ્યું આવે છે, તેને સિઝદો કરવા મનુષ્યપણાનો વાંધો કરે છે,
તેથી એક બચતમાં પોતાનો બળાપો કાઢ્યો કે:-

“કયા હંસી આતી હું મુજકો, હુઝરતે ઇનસાનપર:

“ફેલે બદતો ખુદ કરે, લાનત કરે શેતાનપર:

આ જાઈયતનો ઉમદા મતલબ સમજવા માટે, હવે મીં ૭મ
વધું વિલંબ નહી લાગે, એમ માનું છું. વળી અરજ કરું છું કે, સુરે
હુઝરની ઉપર આપેલી છેદલી આયાતનો મતલબ પણ તપાસો કે.

જેમાં ખુદાએ એખલીસને સજા ફરમાવી લાનત કહી છે, તે પ્રથમની આયાતમાં તેના પાસેથી કારણ જાણી લીધા પછી, એટલે એખલીસે આદમના મનુષ્યપણામાં “ વન ફખતો મિનર રહી ” એટલે “ મેં મારા રહેને ટુંકયું. ” તેનો ખ્યાલ કર્યા વગર માત્ર આદમના મનુષ્યના આકારનોજ ખ્યાલ કર્યો, ત્યારે તેજ કારણથી ગુનહો ગણ્યો, અને સગ્ન ફરમાવી. આ રીતે મનુષ્યના આકારમાં કે, જ્યાં ખુદાનું રહ એક પછી એક આદમથી આજ સુધી ટુંકાવું રહ્યું છે, તેને સિઝદો ન કરવો, અને મનુષ્યને સિઝદો કેમ કરવો? એમ કહેવું, તે ખુદાએ કુરઆને શરીફમાં ફરમાવેલ મુસલમાનનાં ઇતેકાદનાં પાયારૂપ હુકમ મુજબ ગુનહો છે. પછી મુસસલમાનો કે મોમીનો શીયાઓ કે સુન્ની ભાઈઓ, એ હુકમના વિરૂધ વરતે, તેને માટે તમે આહેળ ઇનસાફ દ્રષ્ટીથી ન્યાય કરશો, કે, અમો ઇસમાલીઓ અલી-થી આગાખાન સુધી ખુદાઈ નુર, નુરે ઇમામત તરીકે એક પછી એક સીધી નર નમલ ટુંકાયું, એટલે તેને ગનહુર જમાને સિઝદો કરવા, વાજબ માને, તે ખરા ખુદાઈ હુકમ મુજબ છે, કે તેથી વિરૂધ વાતો ખરી છે?

અને હવે ઉપલા ખુદાસા પછી સમજશો કે, આપે પુછેલા સવલતો મતલબ હમામોનાં વચનો, મોમીનોને હિદાયતનાં સળક નેવા હોય છે, તેઓને ઇલાહત માટે ફરમાવે છે, તે ખુદા જેમ ખુદાના નામથી શરૂ થું એમ કહીને શીખવે છે, તેરીજ રીતે શીક્ષણ રૂપ હોય છે, પણ ખિરાદર! જે ઉપર મુજબ ખુદાઈ નુર આદમથી નરનસલમાં અનુક્રમે ઇમામમાં આજ સુધી મોજુદ હોય, અને તે કયામત સુધી રહેશે, તો પછી, ખુદા નિરાકાર કે સાકર, તેનો બેદ સમજ્યા હશે, એટલે ખુદા પ્રથમ નીરાકાર રૂપે હતો, ત્યારે

સાકારમાં પોતાનો રૂઢ પુકચો, ત્યારે પણ તેનાં નુરનાં નિરાકારપણાને કાંઈ જીરમનાં આકારપણા સાથે નિશ્ચયત નથી. જેમ કે, એક શાયરે ઠીક કહ્યું છે કે:-

જમીંકી ગર્દ પોંહયે, તા બ અફલાક.

યે નિશ્ચયત ખાકરા બા આલપાક.

અને એવીજ મતલબનો એક વધુ પ્રયત્નીત શાયર અહીં આપના ખ્યાલમાં રજુ કરું છું કે:-

આદમ કું ખુદા મત કહો, આદમ ખુદા નહી.

લેકીન ખુદાકે નુરસે, આદમ જુદા નહી.

આ બીજા કુરઆને શરીફની આગાખાને જે ઉપર ખતાવી છે, તેજ મુજબ સમજણ સમજાવેલી છે, આદમના મનુષ્યના આકારને ખુદા કહે નહી, પણ તેમાંજ ખુદાજ નુર છે. તેને ખુદાથી જુદા ગણવું નહી. એટલે મનુષ્યના આકારમાં ખુદાનું નિરાકાર નુર, આદમથી અલી સુધી અને અલીથી આગાખાન સુધી, અકેક જીરમમાં ક્રમવાર ઉતરવું રહ્યું છે, તેજ સિજદા કરવાને પાત્ર છે! અને સિજદા ખુદા સિવાય બીજા કોઈને થાય નહી, એ કાયદા મુજબ ઇસલામની પુરી તાલીમ પછી આ દુરૂસ્તી થાય છે. અને ત્યારે આ વાત પકી સમજાય છે. ત્યારે શંકા રહેતી નથી. અને ત્યારેજ તે ઉપર અમલ કરાય છે. તેનેજ ખુદાની મારફત કહેવામાં આવે છે, અને આવી રીતે મનુષ્યના આકારમાં ખુદાઈ પાવર ઇમામ હોય છે, ને દરેક જમાનામાં તે એકજ હોય છે. અને ખુદાઈપાવરયુક્તનુર ઇમામની બદાયત કરવા વગર વિદ્વાન પણ હોય, તો પણ તે મરી જશે, તો વિદ્વાન તરફે ગણાયો. એવી હદીસ ઉપર વિચાર કરો. અને ને ગેબ

નહી, પણ સુરે યાસીનમાં બતાવ્યા મુજબ ઇમામે મોખીન એટલે જાહેર ઇમામ હોય છે. અને ઉલુલ અમ્મ એટલે હુકમ કરનાર દરેક વખતે મોખુફ હોય છેજ.

સવાલ ૩૦ મો.

બંદગીનો ભાવાર્થ શું? નામદાર આગાખાને કોઈ સ્થળે એવું જણાવ્યું છે, કે હઝરતઅલીની અથવા મારી બંદગી કરો. અને તેવું જણાવ્યું હોય, તો પબ્લીકની હિદાયતના વારતે જાહેરમાં લાવો?

જવાબ ૩૦ મો.

બિરાદર જીમ, આ સવાલમાં અગાઉ હું મી. કાખા સાથે ઉતર્યો છું. પરંતું તેની લાયકાત મુજબ તે ઝટકો હતો તેનો તમારા સાથે મારી આ વાત જો કે નથી, તો પણ પુઝાસા સાથે કકત હું કહીશ. જેમથી તેવા થવું, બંદગીનો આપે ભાવાર્થ પુછ્યો છે, એટલે બંદગીનો હેતુ શું? એમ કહીયે, તો બંદગીનો હેતુ એજ કે “બંદાએ પોતાના પેદા કરનારને અને પાળનારને એના ગુણવાળા નામ અને કામ સાથે યાદ કરવો અને પાડ માનવો.”

અને આ રીતે સામાન્ય બંદગી, રતુંતી, પ્રાર્થના, નમાજ, દુઆ

સહાત એવી એકજ હેતુના ધણા નામ છે. અરબીમાં સહાત કહે છે, ફારસીમાં નમાજ કહે છે. તેવીજ રીતે હિંદુસ્તાનનાં પ્રદેશોમાં ગુજરાતીયો સ્તુતી, પ્રાકૃતમાં પ્રાર્થના, અને ઉરદુમાં બંદગી સીધીમાં દુઆ, કચ્છમાં “ દુઆ ” વિગેરે અને કાઠિયાવાડમાં વખત પઢવી એમ કહે છે, અને તે ધારમીક નામે બોલાતા ખાસ શબ્દો હોલથી, ભાષા મુજબ જુદા જુદા દેશોમાં પણ એકજ મુકરર નામથી પોતાના રિવાજ મુજબ પાળે છે, ને બોલે છે, અને મોટા ભાગે એક દેશમાં મુકરર કરેલ તે બીજા દેશોમાં પણ ધારમીક ગંધ ધર્યાં માન્ય થાય છે. જેમ કે, ઇરાનમાં નમાજ કહે છે, ને શબ્દને હિંદુસ્તાનમાં બંદગી કે દુઆ કહેલી જોઈએ, પણ ધારમીક ગંધ અને તાલીમના લીધે ઇરાનની માફક નમાજ બોલાય છે, તોપણ અઝાનમાં તો સહાત બધા દેશમાં એક સરખી રીતે બોલાય છે. જેમ કે, “ હુઘ્યાથી સહાત ” ને બદલે હયા અલસ અલન-નમાજ નથી બોલાતું, ને કે, તેમ પણ બે દું નથી, અને તેવીજ રીતે “ હુઘ્યા અલદ દુઆ ” પણ કહી શકાય. પરંતુ એ અરબી શબ્દના જેમ સહાત કે નમાજનો અર્થ કરી, ઇસમાઇલીયા મદાન પીરોની તાલીમ અને ઇમામના હુકમ મુજબ અમે “ દુઆ પઢવી ” એમ કહીએ છીએ. અને સમગ્રય તેવી માદરી બાપામાં પઢીએ છીએ, તેવીજ રીતે અઝાન પણ બોલાય છે, અને તે પણ માદરી જાપાનમાંજ છે, કે, હોઆ પઢો, હોઆ પઢો, આ અઝાન (યાંગ)ના એકમાહના મુજબ હુઘ્યા અલસ સહાતના અર્થ માફક છે, અને તેમાં શબ્દોની મારામારી બાદ કરતાં જણાશે છે. કે, સહાત, નમાજ બંદગી કે હોઆ કે સ્તુતી એ બાપાના શબ્દો જુદા છતાં, એકજ મતલબના છે. અને તે બુદાને તો બધી બાપા સમગ્રય છે, પરંતુ બંદગી બુદગી પાસે રજુ થવા માટે. જે ભાષા પોતાને સમજતી

હોય, તેમાં જે પદવામાં આવે, તે નહીં સમજાતી ભાષા અથવા માદરી ભાષા નહીં. તેના કરતાં માદરી જગ્યાનમાં એટલે પોતાના દેશની અને રૂઢીની આદત વળી ભાષામાં, જે ખુદાની બંદગી થાય, તે ખરેખર **મીઠા** તમારી બંદગીના બાવાઈને પુછવાની મતલબ છે, તેજ મુજબ બંદો, સેવક પોતાના માલેકને ખરા અંતઃકરણથી રજુ થઈ શકે. કે, જેમ રજુ થવા માટે, દરેક ધર્મનું ફરમાન છે. અને જે નમાઝ કે બંદગી ખુદા પાસે “હમ્દુરે કદમથી” એટલે તદ્દલીનપણાથી થાય, તે ખુદાને વધુ પસંદ પડે. અને બંદગી મકસુદ થાય. જેમકે—“અલ્લ ઈબ્રાહીમો યસાદી કદમો હુમ.” એટલે—ઈબ્રાહીમ કદમ (દીવ)ને રાહત આપનારી છે. અને એ હિસાબે, દરેક ધર્મમાં દેશને કાળને અનુસરી બંદગીના શબ્દો મનુષ્યને તેની માદરી ભાષામાં ધર્મ ગુરૂઓએ બતાવેલા છે, અને એ જાગૃતમાં ઇસ્લામ ધર્મમાં કે જે દુનીયાના બધા ભાગમાં જુદી જુદી ભાષાના લોકોને એકજ અરબી ભાષામાંજ નમાઝ પઢવની વગર અત્યારે મનાય છે. પણ જે એમ સીધજ કરવામાં આવે, તે ઇસ્લામની તાલીમ ધણીજ બોળે કરનારી અને ખુદાના હુકમ વિરૂધ્ધ સાબેત થાય. કારણ કે, બંદો દેશના મુસલમાનોએ પ્રથમ અરબી ભાષા શીખવી જોઈએ, અને પછી ઇસ્લામને અરબી ભાષામાંજ ખુદાએ, રસુલે ખુદા અને હવે અમીની આસપાસ સમજાવ્યો છે, તેજ સમજવો, જે એમજ હોય તે ઇસ્લામ તેના સીધાંતો વડે દુનીયાના ધરમો કરતાં જે આસાન છે, તે મુશ્કેલ થઈ પડે, પણ નહીં તે જાગૃતમાં મોઝુદ ઈમામોની માનીનતા વગર એ આસાની કેવી રીતે અખતીયાર કરવી, તે મળી શકતું ન હોવાથી અથવા તેમાં ખુદા કેમ રાજી છે. તેની દુરસ્તી હિદાયત કરનાર હિદાય અમુ હુકમ કરનાર ઈમામ વગર બીજા કોઈપણ દેશનાં

ઇસલામીઓ અરબી નમાજના ધોરણને પોતે સમજ કે ન સમજ
 ઉચારી શકે, કે નહીં? અથવા ગલત પડે, કે સાફ પડે, એવાં એક
 નમાજ જેવાં ઇસલામના મુળ એકદમને, મુસલમાનો અદા કરવા-
 માંજ ખુદાની ખુશનુદી માને છે, પણ જે બીજા ધર્મવાળાના તેવા
 બંદગીના ફરમાન સાથે સરખાવીશું તો જરૂર નમાજ ને અરબીમાંજ
 નથી. તે પદ્ધતી રૂઢી એક મહાન બોમ્બ સમાન સાબેત થશે, ખચેર, આ
 બાબતમાં ખાસ વડાઇ લેવાને કે, લડાઇ કરવાને ખાતર નહી, પણ
 બીરાદર જીમ તમે બંદગીનો લાવાર્થ જાણુવા માગો છો, તો
 લાવાર્થનાં શબ્દમાં લાવ અને અર્થ એ શબ્દો છે. અને લાવ
 એટલે પ્રેમ અને અર્થ એટલે સમજણ એટલે બંદગીના લાવાર્થ
 એમ સાબેત થાય કે, “ પોતાના પેદા કરનાર અને પાળનારને
 બંદાએ પ્રેમથી અને સમજીને લજવો ” અને તેની પાસે આજે-
 કી કરી દયા માગવી, અને તેના વખાણ કરવા. અને આ રીતે
 બીરાદર જીમ! ફોનોગ્રાફમાં બોલાતા ગાયનો મુજબ જેમ ફોનોગ્રાફ
 ખુદ કંઈ ન પોતે બોલે છે, તે જાણતો નથી. કારણ કે, તેમાં એક
 બોલાયેલા શબ્દોની છાપ છે; પડ્યો છે. તેવીજ રીતે જે બંદો ખુદ
 પાસે આજેકી કરે, અને જે બોલે, તેનો અર્થ ન જાણે, અને પોપટ
 માફક પઢી જાય છે, તે સાફ કે, પોતાની જખાનમાં આજેકી કરે,
 તે ફીક. અને ન્યાય તમે પોતેજ કરી લેશો. જે કે, આ મુજબ
 હાલના આદ્મિણો પણ વગર સમજી ગોખેલા શ્લોકો પઢે છે, તેની
 પંજુ એવીજ ટંકારી હાલત સમજી શકાય છે. પણ ઇસમાઇલી જેઓ,
 દુઆ પઢીએ છીએ. તેમાં મુજબ બંદગીના શબ્દો પોતાને સમજાય,
 તે લાપામાં હોવાથી, અને ઇસમાઇલીયો પણ દુનીયાના જુદા જુદા
 દેશોમાં હોવાથી, માનનારાઓની દરેકની બાપાના શબ્દો શામેલ હોવાથી;
 દરેકને હુઆના શબ્દો સમજશે. ને દુઆમાં પીરોએ મતલબ ગોઠ-

વવાની દુર અદેશીથી, એકજ અરખી ભાષામાં પઢાતી નમાજ જેવી ફરીઆદ રહેતી નથી. અને દુઆના શબ્દોજ એક એવી શરેષ્ટ સાખીતી છે, કે દુઆની રૂઠી દરેક જુદા જુદા દેશનાં લોકોને પણ ઈનસાફ આપનારી અને સર્વમાન્ય છે. તેવી બીજી કોઈપણ ધર્મની બંદગીની તાલીમ નથી, અને તે બતાવે છે કે, મોજુદ ઈમામની બચત નીચે બંદગી કરનારાઓને જમાના મુજબ ઇનસાફ મળે છે. એટલે-ઈસમાઈલીઓ દુઆ પઢે છે-તેનો અનુકુળ મતલબ-અરબ, ઇરાન, પંજાબ, સીંધ, કચ્છ, ગુજરાત વિગેરે દેશોમાં, કે જ્યાં ઇસમાઈલીઓ વસે છે, તે દેશના બીજા રહેવાસીઓ પણ સમજી શકે, કે આ બંદગીના શબ્દો છે. પણ જો અરખીમાં પઢાતી નમજ બતાવેલા દેશોના ઇસ્લમી સીવાયનાઓને તો ખચેર, પણ ખુદ ઇસ્લામી હોય છે, તેને જો અર્થ પુછે, તો જણાશે કે બંદગીનો ભાવાર્થ કંઈ રૂઠીમાં સર્વમાન્ય છે. તે જણાશે, નમાજ કે દુઆમાં બિરાદર જીમ! આ ઉપરનો જવાબ કોઈ મતનો પક્ષપાત-થી નહીં, પણ મને પૈતાને . ઇશનાઅશરી મદીને ઈસમાઈલી જમાતમાં દાખલ થયો, ત્યારથી જે નમાજ અદા કરતો અને દુઆ પઢતા શીખ્યો, તે ઉપરથી એમ ખાતરીથી કહી શકું છું, કે એક મોટા બોલમાંથી આસાનીમાં અને ગુંથવણમાંથી સરળતા પામ્યો છું. અને નમાજ પઢતો ત્યારે મતલબ પર ધ્યાન કરતાં મખરજ બુકતો, તે ધ્યાન મખરજ પર રાખતાં મતલબ બુકતો, તેની હાલતમાંથી મારા રૂઠને તાઝગીમાં મુકવા સમાન અનુભવ કરું છું. તે ઉપરથી લખેલ છે. જો કે, હું કંદી પણ આબીદ છું, અથવા ભગત છું, એવો દાવો કરતોજ નથી, કારણ કે હું ઘણાજ ગુન્હેગાર અને ખુદના ગુરની રોશનીના પ્રતાપેજ મારી ફરતગારી સમજું છું.

નથી મેં કરી તાહરી બંદગી !
 મક્કતમાં ગુમાવી બધી જીંદગી !
 નથી ધર્મ કરમે મેં પાયજ ધર્યો;
 નથી દુષ્ટ ડગલાંથી દીલમાં ડર્યો.
 સુનાતિની રીતીને ચીતી ધરી.
 અનીતિયો પ્રીતી અતી અદરી.
 સજુરી ઢગુરી મેં સંતાપમાં;
 નથી પાર રાખ્યો જરા પાપમાં.
 કુડા કામનો આમ દરિયો બર્યો;
 બધુ બાપ રહેમી તું બોચા કર્યો.
 કૃપા આપની એટલી વાહાવાહ !
 નમું સર્વદા સહાય થા શહેનશાહ !

બિરાદર જીમ-આ મુનાજતના શબ્દો મેં ઘણા વરસ ઉપર રચે-
 લી મારા ગુન્હાની તોજેશ માનું છું ! અને મારા સત્ય દીલથી કહું
 છું કે, હું નમાજનાં લગલગ બંધા વાક્યોનો અર્થ-ગણણવા મેં
 કોશિશ કરેલી છે, પણ નમાજ વખતે, મને ખુદા પાસે રજુ થતાં, જે
 રૂહાની આનંદ થતો ન હતો, ને દુઆના શબ્દો મારી માદરી જખા-
 નને મળતું હોવાથી, મને તે ઉચારતાં બહુજ લકિતભાવ ઉભરેછે.
 આ મારી સમજ મુજબની હકીકત છે, તે સિવાય તમો ભાઇ જે
 નિર્ણય કરો, તો કુરઆને શરીફમાં તેની દલીલ છે, તે વાંચો-“ ઈન્ના
 અનજલનાહો કુરઆન ન અરખીયન, અક્ષા કહમીત તઅ મલુન.

આયાતનો અર્થ કે-મેં કુરઆન અરખી જખાનમાં નાંજલ
 કર્યું છે, કે જે જાણ તમો અરખો જાણો એ તો દુઆ નહિ અજુનારા

તમે અરબીમાંજ-આ સવાલમાં તમેએ હ૦ અલીએ, કે આગાખાને પોતાની બંદગી કરવા કહ્યું છે કે નહિ, તે જાણવા ધ્યેય છે. તો કહીશ કે-આ પ્રશ્ન જે તમે શરીઅતની હદમાં રહીને જાણવા માગતા હો તો, તેનો જવાબ અમે હકીકતીએ પાસે તમારા માટે કંઈ નથી. કારણ કે, એ બાબત શરીઅતની પછી આગળ વધનાર ઇસલામીઓ, જેઓ સુરી છે, પછી ભલે સુન્નત જમાતમાં હોય, તો તે તમારા સવાલના જવાબને ઘણીજ ખુબી વડે સમજી શકે, પણ તમારો સવાલ પખલીકની હિદાયત માટે છે, માટે તે બાબતમાં એટલુંજ જણાવવું બેહતર છે કે, નાદે અલી પઢવી, દરેક ઇસલામી કીતાબોમાં મુશીદ વણવેલ છે. કારણ કે, હ૦ રસુલે વદાયે એ નાદે અલી પઢાંત અલીની ખુદાઇ શક્તીનો લાભ ખમ્મરના જંગ વખતે લીધેલો નોંધાયેલ છે. અને તે નાદે અલી પઢવી, તે પણ એક બંદગી છે. અને તે બંદગી અલીની છે, અને એજ અલી તુર હાલ ના૦ આગાખાનમાં છે એટલે અલી કે આગાખાન અમારી માનીનતા મુખ્ય બુદા નથી. અને તેમાં ખુદાઇ પાવર છે, તે બંદગીને લાયક છે. અને તે નાદે અલીના વિરૂધ જેમ સુન્નત, શિયા દરેક ઇસલામી પઢવા સવાબ જાણે છે. ત્યારે તે અમારી બંદગીનો મુખ્ય લાગ છે. આ હિસાબે અમે અલી કે આગાખાન ખુદાઇ પાવર સંતોષ્યે છીએ. એટલે અમારા એતેકાદથી તેની બંદગી કરીએ છીએ. પણ અલી કે આગાખાન એમના ખુદના ફરમાનોમાં એવું કંઈ હોય, એની કંઈ જરૂરત નથી. અને તે પખલીકના હિદાયતને માટે નહી, પણ ખાસ હકીકત ઇસલામની સમજ ધરાવનારને માટે મુકરર છે. અને ખુદા અને રસુલ તથા હુકમ કરના (ઈમામ)ની ઈતાઅત બંદગી કરો. એજ કુરઆને શરીફની આયત છે. કે, અતી “ઉલ્લાહા વઅતી ઉર રસુલ ઉલુલ

અથ મીન કુમ” એ મુજબ ઇમામની પણ ખંદગી કરવી એ સિદ્ધ છે, અને તે મુજબ અમે દુઆ પડીએ છીએ.

વળી બોલતું કુરઆન ઇમામ છે, ને કુરઆનમાં સુરે નુરની ૩૬ મી આયાત છે કે—શી બોયુતીન અન્નેનલાહો યુઝરે વયુસખોહુ વિઝેરે.

એટલે—દરખાનાઓમાં ખંદગી કરવા ખુદાએ હુકમ આપ્યો છે. તે ત્યાં તેનું એટલે અલી અથવા ઇમામનું નામ અલાહ તરીકે મોટે આવાજે ઉચારવા રજા છે.

મીઠુ જીમ, આ તમારા સવાલનોજ પુરતો જવાબ છે.

સવાલ ૩૧ મો.

નામદાર આગાખાન પોતે ખંદગી કરે છે કે નહીં? અને જો કરતા હોય તો કેની?

જવાબ ૩૧ મો.

મુત જીમ, તમારો આ સવાલ મારું અંતરેણુના ખરા ખુલાસાના કારણ રૂપ છે કે, નાઠ આગાખાન ખંદગી કરે છે, કે નહીં. અને કરતા હોય તો કેની!

આ પ્રશ્ન હું ચારે નાઠ આગાખાનને ઇમામ તરીકે કબુલ કરી ચુક્યો, તારે મને પ્રશ્ન તમારા માફક ઉભો થયો હતો. અને એ

સવાલની મહત્તામાં મેં એકલાએજ વિચાર કર્યો, તો મને હં અલી-ની બંદગીનાં દ્રષ્ટાંતો મારી નજરે તરવા માંડ્યા. કારણ કે, નાં આગાખાનને હું મમામ તરીકે તેજ અલીનું નુંર માનું છું, અને હં અલીએ એક વખત અમરની નમાજ અદા કરી ન હોતી, ને મગરીબનો વખત થઇ ગયો, પણ જ્યારે હં અલીએ અસરમી નમાજ માટે વિચાર કર્યો, તો મુર્ય પાછો રહેજ દેખાયો કે, જેથી હં અલી નમાજ પઢ્યા.

વળી એક બીજો દાખલો પણ યાદ આવે છે. કે, લડાઇમાં એક વખત હં અલીને પગમાં તીર ચાગ્યું હતું, તેને ખેંચતા હં અલીને દરદ થવા લાગ્યું, તેથી રહેવા દીધું. પણ જ્યારે હજરત નમાજમાં ગયા, તો તે વખતે ઘણીજ આસાનીથી તીર ખેંચી લેવાયું. આ ઉપરાંત દરેક મમામનાં દાખલામાં તેઓ નમાજ અદા કરતા હતા, અને તે મુજબ નાં આગાખાન નમાજ પઢે છે કે નહીં? એ પ્રશ્ન ઉંડો છે. શાહ હુસનઅલી અને અલીશાહ વિશે એ સવાલ ઉઠો થતો નથી, કારણ કે, તેમના માટે તો તેવા દાખલા મોજુદ છે. આવા પ્રશ્નમાં મને નાં આગાખાનની ખાનગી રહેણી કરણી વિશે જ્યારથી માલુમ થયું, ત્યારથી એ પ્રશ્નની શંકા દુર થઇ. કારણ કે, તેઓની જીંદગીના ખનાવો ઉપરાંત તેમની કાશેશાની વિજ્ઞાતીક જગૃતી ઇનસાન તરીકેના આપણા રહેવારોવાળી આંખોથી એ નામદારની પવિત્રતા વિશે કદીપણ પુરો ખ્યાલ કરી શકાયે નહીં. તેમનાં વરતનની ઉમદાઇની દલીલો, એક બંદગી કરનાર ઉપરની તેમની રોશની એવી ચમકે છે. કે, તેમનાં વિશે આવા પ્રશ્ન કરનારની આંખો સુરજ સામે નજર કરનારની જેમ અંજાઇ જાય છે. અને આંખો બંધ કરનારને તો દેખાવજ ક્યાંથી? તોપણ મીઠું જીમ એટલું તો નહીં સમજવાનું છે. કે,

ઇમામોને જે ખુદાએ હુકમ કરનાર ઓળખાવ્યો છે. નહીં કે, હુકમ
 પાળનાર! આ ઉપરથી હુકમ પાળનાર, હુકમ કરનાર વિષે કંઈપણ
 વિચારવાને અથવા પ્રશ્ન કરવાને અસ્કત છે! કારણ કે, ઇમામો તો
 હુકમ કરનાર છે. એમ ખુદા કહે છે. તેને અદલે આપણે હુકમ
 પાળનાર જોવા માગીએ, તો તે ખુદાનાં હુકમ વિરૂધ્ધ છે. અને જે
 કામ ખુદાનાં હુકમ વિરૂધ્ધ હોય, તેમાં દાખલ કરવો, તે હઝરત આદમ
 કરેલ નાફરમાની મુજબ ગુનાહ કરવા જેવું છે. દાખલા તરીકે એક
 શાહેનશાહ કે, જે હુકમ કરનાર છે, તે રદ્દિયતને કે, જે હુકમ
 પાળનાર છે. તેને શાહી હુકમ પાળવાને અદલે શાહુનાં સ્વતંત્ર હક
 ઉપર, કે, જેમ કરવું રદ્દિયત તરીકે યોગ્ય નથી, તે આખતમાં શું
 ન્યાય કરીશકે? નહીં કદી નહીં તેવીજ રીતે ઇમામ એક જમાનાનો
 શાહ છે, અને ઇમાનદાર તેની રદ્દિયત છે. તે પણ પોતાનાં ઇમામ
 કે, તે જેની અધિયત કરે છે, તેનાં સ્વતંત્રપણામાં પોતાની મગરૂરી માને
 નહીં કે, તેને ખરાબ નજરથી જુવે, તો જેમ ૬૦ ખીઝરનાં વરતન
 ઉપર ૬૦ મુસાએ જે જે ગુમાન કર્યું, તે જો કે જાહેરને માટે
 ખોટું નહોતું, પણ ૬૦ ખીઝરે કંઈપણ ચુનોચરા કરવા વગર મુંગે
 મોઢે જોયા કરવાની શરત. ૬૦ મુસા માટે પહેલે ખોળ ૩૫ દેખાતી
 હતી, પરંતુ પાછળથી તેની હીકમતની સમજ મળતાં, ૬૦ ખીઝર
 ના સ્વતંત્રપણામાં માથું મારવાની મજબૂરી પશેમાન કરનારી તથા
 વધુ હીકમત જાણવાની તકોથી બેનસીમ રહેવાનું બન્યું. તેવીજ રીતે
 હુકમ કરનાર ઇમામોને, હુકમ પાળનાર તરીકે, ઓળખવાની દ્રષ્ટી
 અથવા વિચાર કરવા કરતાં ચુપડીદી વધુ ફાયદામંદ છે. આ તક
 મી. જી. હું જરૂર એક આખત તમારા જાણવા માટે કહીશ કે,
 આવા વિચાર જાણવાની જગાસાં થવાનું કારણ એજ છે કે, પ્રથમ
 તો જેઓ ઇમામોનાં જમાનામાં તાબેદારી કરતાં, તેનાથી અજાણ-

મારી અને હાલ ગયેલ ઈમામની માનીનતાથી મળેલ બેરીકરાઈ છે. કારણ કે ઈમામની હજુરમાં રહેનારા અને તાબેદારી ઉઠાવનારાઓ કદી પણ આવા પ્રશ્નો ઉભા કરી શકતા નહોતા, કારણ કે આ પ્રશ્નોમાં એક શયેતાની હરકત છે. અને તે એ કે ઈમામની તાબેદારીમાંથી છટકવાના છીદ્ર શોધવાનું આવા પ્રશ્નોજ મુળ છે, આ બાબતમાં તમારે વિગતોથી વાકેફ થવું હોય તો. જુવો, જંગે સીફ-ફીન કે જેમાંથી કહેવાતા ઈમાનદારો હ૦ અલી વિશે કેવા કેવા વિચારોથી છેવટે શિયા અને નમાઝીયો પકકા હોવા છતાં, ખારજી કહેવાયા !! અને હ૦ અલીનું કુરઆને શરીફની અમાનને નહીં કબુલવાની વાતનો, હ૦ અલી વિરૂધ્ધ આરોપ અને પરાણે કરાવેલા “લવાદ નામા” માટે હ૦ અલી ઉપર અપાયેલ ફતવો ! એ વિગતો અને તે પ્રસંગે જે જે તાબેદારો તરીકે હતા, તેઓ હજરત અલીના વરતન વીશે કેવા કેવા વીચારો કરતા ? તો તે ઉપરથી સાર લેવાનો એ છે, કે ઈમામ ખુદાનો પ્રતિનિધી છે, અને હુકમ કરનાર છે. તેમ એક પક્ષી એક કયામત મુધી જાહેરમાં ઈમાનદારોની ખયત લેનાર છે કે જેની ખયત લીધા વગર દરેક ઈમાનદારનું ઈદમ, જાહેલીયત જેવું જનાખ રસુલે ખુદાએ ફરમાવેલું છે. અને ખયત લેનાર પોતાનાં ઈમામના હુકમને વશ રહીને હુકમ મુજબ વરતે છે, તેના ઈમાનની સ્વતંત્રતા ઉપર વીચાર કરવાનો બીલકુલ હક નથી.

મારા દાનેશ મિત્ર મી૦ જુમ-અલી તમારી દાનેશમંદી ઉપર એક દ્રષ્ટાંત આપું છું કે, તમોને મારા આ આખા જવાબની કદર થાય.

તમે આ સવાલનું ચિત્ર ત્યારેજ પોતાની મેળે પુરું સમજી શકશો કે, કાંઈ સુફી મુરશીદની તાલીમ પામેલાને પુછો, અથવા ખુદ જાતે અખતરો કરો. જ્યાં સુધી આ બેમાંથી એક ચીઝ અખતી-માર નહીં કરો, ત્યાં સુધી તમેને ભરસો આવશે નહીં, પણ અનુ-ભવતો ત્યારેજ થશે કે, તમે ઈમામની ખયત કરો, આ એક ખરૂં કારણ છે. તમે “ફીમેશન”ની ખાખતમાં જાણુતા હશો કે, તેઓ મદારના કહે છે કે, બી એન્ડ સી એટલે તમે ફીમેશન થાવ અને જીવો!!

જેમ એક જુવાન કુમારીકાએ પોતાની સહી જે તરતમાં પર-જીને આવેલી હતી તેને પુછ્યું કે, બહેન! પુરૂષના સમાગમમાં આનંદ કેવો હોય છે, ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે, તું પુરૂષનાં સમાગમમાં આવ અને આનંદ મેળવ, તે વગર એ આનંદ કેવો છે તે હું કહી શકતી નથી, કારણ કે, એ પોતેજ અનુભવ લીધા વગર ન સમજાય. તેવીજ રીતે મીં જીમ, તમારા પ્રેમની સ્થિતિ જુવાન કુમારીકા સરખી પણ નથી, કારણ કે, જુવાનીમાં મદમસ્ત સ્થિતિ કાંઈ ધણીના જાયા નીચે પોતાનું ઘર, મા, બાપ અને કુટુંબી મુકીને પણ જવાનું પસંદ કરે છે. પણ તે સ્થિતિમાં ન આવે, ત્યાં સુધી, મા બાપનુંજ ઘર પ્રિય લાગે છે! ને ધણીની તાબેદારી ઉઠાવવા કરતાં, નિડરપણું ગમે છે! પણ ખુદ તો ફરમાવે છે કે, હુકમ કરનારની તાબેદારી ઉઠાવો, અને રસુલે ખુદ કહે છે કે જે, હુકમ કરનારની તાબેદારી ઉઠાવતો ન હોય, તે વગર તેનું ઈસ્મ નહિં પણ અજ્ઞાન-પણું છે, હુદીસમાં છે કે “મા અરફ શી ઈમામે ઝમાનેહી માતા મયતન જાહેલીયતન.”

એટલે—જે કાંઈ પોતાના વક્તનાં ઇમામને ઓળખતો નથી, અને તેની બચત કરીને તેનાં હુકમ મુજબ વરતતો નથી, તે શખસ જાહેલીયતનાં મોતે મરે છે.

તો એ મીત્ર જીમ તમે જે ઝમાનાના (હુકમ કરનાર) ઇમામ ને ઓળખો, અને તેની બચત (રૂબરૂમાં જઈ પ્રતિજ્ઞા) કરો તોજ, તમારા આ સવાલનો મતલબ પોતેજ સમજી શકશે. ત્યાં સુધી મારો ઇશારો નહીં સમજી શકો. અને યાદ રાખવાનું કે ઇમામ (હુકમ કરનાર) હોવો જોઈએ. અને તેની બચત તેમની હજુરમાં જઈ, તેમનો દસ્ત મુઆરક જ્યાં સુધી તમારા હાથ ઉપર ન રહે, ત્યાં સુધી બચતનાં હુકમ કરનારનાં અને જાહેર ઇમામના ખીમ્મત ગુન્ગવણ બરથા અરથોપર ધ્યાન આપવું, તે નમાજ, રોઝા અને ખીમ્મત કાંઈપણ એહ-કામોની કે ઈદમની કંઈ કીમતી નથી. બટકે ચોખ્ખી ગુમરાહી છે.

સવાલ ૩૨ મો.

દશ અવતારો મારે હજરતઅલી અથવા ઇમામ જફર સાદીકે કયાં પણ પ્રમાણ આપેલું છે, અગર આપેલું હોય તો જણાવો? દશ અવતારમાં કચ્છા, મચ્છા, વારાહ અવતારો વગેરે આવે છે. તે મુજબ (મઆઝઅટલાહ) હજરત અલીને તમે મજકુર દશ અવતારોના દશમા અવતાર તરીકે માનો છો કે નહિ? અને ખુદાને દુનિયામાં અવતાર લેવાની શું અગત્ય હતી તે જણાવો?

જવાબ ૩૨ મો.

પ્રુદાઇ દસ અવતારો માટે હૃં અલીએ હૃં જાફર સદિકે ફરમાવ્યું છે કે નહીં, તે જો તમે તેમની ક્રીતાઓ વાંચી હોય, તો કહી શકું. મહેં માત્ર થોડી જાગતો જાણીને સંતોષ મળવા પુરતી વાંચી છે, અને તેમાંથી પ્રુદાઇ દસ અવતારો વિશે કહી શકું છું.

દુનિયાના ધર્મો કરતા ઇસલામ જીલ્દાવાળો પુરણુ દલીલ રાખનાર છે. અને હૃં અલી અને હૃં જાફર સદિક વિગેરે ઈમામો, એ ઇસલામનાં જીવનરૂપ છે, એ ચાકસ છે. ઈમામ, ઇસલામનું મુળ એવી રીતે છે, જેમ આપણા શરીરમાં જીવ છે. અને તેનું જીવન રૂપ આપણા શરીરની મધ્યમાં ઘોરી નસ કે, જે વાટે શ્વાસો શ્વાસ લેવાય છે, એ ઘોરી નસ આપણા શરીરમાં જીવન ટકાવી રાખનાર છે. જો એ ઘોરી નસ કપાઈ જાય, તો આપણું શરીર નકામું થાય, (આપણે મરી જઈએ) તેવીજ રીતે દુનિયાનું જીવન ઇસલામ છે. અને ઇસલામનું જીવન ઈમામ છે. જો ઈમામ ન હોય, (કે જેણ હોય.) તો ઇસલામનું નામ રહે નહીં. અને ઇસલામ ન રહે તો, દુનીયા પણ રહે નહીં. એ મુજબ આ દુનીયાનું મુળ ઈમામ છે. અને ઈમામ હૃં અલીના નામથી સ્થિત છે. અને એ હૃં અલીને પ્રુદાનાં દસ મુખ્ય અવતારોમાં છેલ્લા સ્વરૂપને કહેવામાં આવે છે. અને પ્રુદાને ઓળખવા માટે હૃં અલીએ ફરમાવ્યું છે કે:-

“ મન અરફ ” નફસ હું ફકદ અરફ “ રખ્યાલ ”

એટલે જેણે પોતાનાં નફસને ઓળખ્યો તેણે પ્રુદાને ઓળખ્યો.

એ મુજબ જો આપણે ખુદને ઓળખવા માગતા હોઈએ, તો આપણે તેના દસ અવતાર છે કે, નહીં? અથવા નિરંજન નિરાકાર છે કે, નહીં. કે સાકાર છે. એવા વિચારથી નહીં ઓળખી શકીએ, પણ હૃદય અલીના ફરમાવવા મુજબ એમનું મહા વાક્ય, આપણે પ્રમાણ રૂપ ગણી આપણે પ્રથમ આપણા નફસને ઓળખવાની જ જરૂર છે, અને એ વચનમાં દરેક ઈમામ એજ નુર હોવાની, સમંત છે, એમ માનવું જોઈએ.

આ આપણા નફસને ઓળખવાની આખતમાં, આપણો નફસ કાણુ? ક્યાં છે? કેવો? તેની તપાસ કરવા વિચાર કરશું, તો તે આપણા શરીરમાં છે, એમ નકી કરવા પડી, અગાઉ આપણા શરીરનો જ વિચાર કરીએ, તો જ સમજ પડે.

આટલા માટે અત્યારે આપણા શરીરનાં આકારને આપણે પોતાની આંખોથી પુરણુ જોઈ શકતા નથી. અને તેટલા માટે આપણે એક મેટા સાફ આરીઝામાં નજર કરીશું, તો દુનીયામાં આપણા જેવો કોઈ ખીજો જોડીયો નહીં હોય, તેવા આપણે એક એકલા દેખાશું. અને તે ઉપર વિચાર કરતાં, કાંઈ ક્યાં હયું, તે વિચાર તો કરી શકતા નથી. માટે આપણી આગલી સ્થિતી અથવા આકારને તો વિચાર કરીએ, તો આપણે દસ વીસ વર્ષ પહેલાં એક દાદી મુછ વઝરનાં (યંગ) યુવક હતાં. તે અગાઉ જો વિચાર કરીશું, તો આપણે એક નાનાં નિરદોષ બાળક રૂપે માતા અથવા પાળનારનાં મોહતાળ હતાં. અત્યારની આપણી સ્વતંત્રાની મગફરીએ, તે દીવસે જન્મ લીધો ન હતો. અત્યારે મફકરી કરી દસીયે છીએ, પણ તે વખતે આપણી

ગરબ માટે લાચાર હાલત માટે, રડી પડતા હતા. અને આવી હાલ-
 તમાં આપણે માયા અને પ્યારમાં જીંદગી ગાળતા હતાં. માતાના
 જ્ઞાનમાંથી અવિરત દુધનાં ઝરાનું પાન કરતા હતા, જે કે, તે વખતે,
 આપણે માલી કે બેસી નહી શકતા હતા. જેવી રીતે અત્યારે પલાંડી
 વાળા કે ખુરશીપર અરડાઈને મગરો માનીએ છીએ. પણ હા, તે
 અમાઉ આપણે મતાનાં સહમમાં હતા. ત્યાં આવવા અગાઉ આપણે
 વીર્યનું ટીપું, હતું. અત્યાર આપણે આકાર અને શરૂ વીર્યનું ટીપું
 હોવું કેમપણ રીતે મળતું આવતું નથી. કરોડો દલીલો એ માટે
 નકામી લાગે, પણ નહી. આપણે અનુભવથી, એ બાબતને ખાત્રી
 કરી રીતે હા પાડીએ છીએ માતાના ઉદરમાં નવ માસ સુધીનો
 આપણો વસનાટ અને એક વીર્યનાં ટીપાંથી બદલતો જતો ધાટ તે
 આજનાં આપણા આકારને મળતાં આવતા પણ ન હોય, તોપણ
 આપણે ખાત્રીથી માનીએ છીએ. કે, એક વીર્યનાં ટીપાંની શરૂઆતથી
 આજ સુધી આપણે જ હતા, અને આપણાપણું ટકાવી રખનાર
 જીવન પણ ત્યારથી આજ સુધી છે, પણ જે આપણે કહીએ કે,
 આપણે એક વીર્ય તરીકે ટીપું હતું. ત્યાર પછી આપણો આકાર
 જીજ્ઞા માછલાં જેવો થયો, ત્યાર પછી કાચબા જેવો થયો, અને પછી
 આપણો વરાહ જેવો આકાર થયો, અને ત્યાર પછી મનુષ્યાકાર
 અને સિંહનાં આકાર સાથે મિશ્ર દેખાવ થયો. ત્યાર પછી મનુષ્ય-
 નાં સંપૂર્ણ આકાર બન્યો. ત્યાર પછી એ મનુષ્યકારપણાથી
 માતાના ઉદરમાં ગતિ મેળવવા લાગ્યા. અને તે પછી એક બાળક
 રૂપે અવતર્યા. પછી બે વરસે જે તે વરતુ પકડતાં, કદાચ સરપને
 પણ પકડવા ખીતા નહી. અને તે પછી આપણે કંઈક ગંદા, ગોળરા
 રહેતા. અને ત્યાર પછી કે, ન્યારે હરતાં, ફરતાં ચપળ બાળક તરીકે

આપણે દુનીયદારીની હાલ ચલ કરવાની શરૂઆત કરી હતી. શું, આ આપણી સ્થિતિનો ફેરફાર ન હતો? અને હતો. તેથી તો આપણે આજે એ સ્થિતિ માટે, મઆજ અલ્લાહ કહેશું? વળી આપણે અત્યારે સત્તાદીષ્ટ પકવાન ખાનારા રહેજ કચરાવાળું કે, કાચું અનાજ ને અડકતા છીટ, આવે, તે આપણે માતાનાં હિદયમાં મળમુનમાં પોસાયેલા નથી? શું, એ સ્થિતિ મઆજ અલ્લાહ કહેવા લાયક છે, કે ખુદાની એ વખતની નવાજગીનાં સિદ્ધારમાંજ અત્યારે “અલ-હમ્દો લિલ્લાહ” કહેવા જેવું છે? નહીં. મીત્ર! આપણને એ ખામતો સમજવી. જો ખુદાઈ નુર ન હોત, તો આપણે આપણી એ સ્થિતિને ફેરફાર પણ ન કરત. પણ શરૂઆતથીજ આપણને એ તાલીમની સમજ મળતી રહે છે. પણ વિચાર કરતાં, અત્યારે ભુલો મવા છીએ, અને તેથીજ હવે અલીએ ફરમાવ્યું છે. કે, ખુદાને ઓળખવો હોય, તો પ્રથમ તારા નફસને ઓળખ અને નફસને ઓળખવા અમારૂં આપણા શરીર કે, આકારની હાલતમાં જે જણ્યું, તેમાંજ વિચાર કરીશું, તો ખુદાઈ નુરની સ્થિતિ સમજાય તેમ છે, તોપણ આ તો આપણા શરીરની હાલત છે, પણ આપણી રૂહાની હાલતનું શું? તો આપણે ઉપલા જુસ્મનાં વિચાર સાથે સાથે એટલું જરૂર કહી શક્યું કે, આપણાં શરીરનાં અમે તેવા આકર બદલાયા, પણ આપણા રૂહની હાલત તો એકજ હતી. અને અત્યારે પણ એકજ હાલત છે. તેમાં કંઈ ફેરફાર થતોજ નથી. પણ આપણે પોતાને કંઈ જાણતા ન હતાં. અને આજે આપણે આપણને જાણી શકાયે છીએ એટલે તકાવત છે.

માના હિદયમાં આપણી રૂહાની હાલત વિશે કંઈ કહેવું, તે કરતાં નિરદોષ ખાળક અને જાણનાર તરીકેની જાંઘીમાં જો આપણે કબીરું

તો, આપણે એક બાળકની તરફ નજર કરતાં, સમજશે કે, રાત્રીના વખતે આ દુનિયાના વધુલવમાંથી માત્ર આંદ તથા બતિની રોશની તરફ ટગમગ ટગમગ જોયા કરતું. અને આનંદથી ઉછળતું દેખાય છે! એ આપણને ખ્યાલ આપે છે કે, ધનસાનનું જીવન પ્રકાશ તરફ જ આંકાય છે. પ્રકાશજ તેનું અધિષ્ઠાન છે. નુર તરફજ તેનું વલણ છે. નુરની રોશનીજ તેનાં જીરમાની બદનને આનંદમાં ઉછાળે છે. આ ઉપરથી એક મહાન તાત્પર્ય ઉપર આવી શકાય છે. ધનસાનના રૂહનો આનંદ પ્રકાશ છે! આ રીતે ધનસાનના શરીર અને પ્રકાશ બે ભાગ છે. પણ બેક એક રૂપે હોય, ત્યારેજ કાર્ય કરી શકે છે. જો પ્રકાશ ન હોય, તો રૂહને આનંદ નથી. અને રૂહને આનંદ ન હોય તો, શરીરનું વરતન બે કાર્યદા છે. ત્યારે ૬૦ અલીએ ફરમાવેલ મહા વાક્ય મુજબ આપણા નફસને ઓળખવાથી ખુદાને ઓળખી શકાય. તે બાબત એમ સમજી શકાય છે કે, આપણે સાકાર છીએ. માટે ખુદા પણ સાકાર છે. આપણું રૂહ એક જીવન છે. તેનીજ રીતે સાકારમાં રૂહ તેનું સમાપ છે. અને રૂહનું જીવન નુર છે! તે મુજબ સાકારપણામાં રૂહના આનંદ રૂપ નુર, તેજ ખુદા છે. જેમકે કુરઆનમાં છે કે, અલ્લાહો નુરસ સમાવત વલ અજ અર્થ—જમીન અને આસમાનનું નુર તેજ અલ્લાહ છે. (સુરે નુર.)

આ રીતે આપણી વિચનાં ડીપાંની શરૂઆતથી, ઉતરોતર થયેલ ફેરફાર આપણે સાકાર છીએ, આપણા સાકારપણાનું જીવન રૂહ છે. અને રૂહનું જીવન મુળ નુર છે!!

તેજ મુજબ ૬૦ અલીના ફરમાન મુજબ ખુદા પણ સાકાર છે, અને સાકારનો મુખ્ય ફેરફાર ફક્ત અવતારો ધનસાનનાં બદલાતા

આકાર પેઠે છે. અને સાકારપણું જીવન (૩૬) જીવ છે, અને આત્માનું જીવન નુર છે !

જીવનમાં ફેરફાર થતો રહે છે, પણ ૩૬ પ્રત્યેક સ્વરૂપમાં ખીલ-
તો દેખાય છે. પણ નુરનું સ્વરૂપ અખંડ છે. જીવનનો ફેરફાર છતાં,
તેનું અખંડપણું આદિથી અંત સુધી અચળ છે અને તે અમર
છે. આ રીતે ઇનસાનનાં આકારની શરૂઆત અંત કચ્છથી, દસ
આકારમાં ઉપર સમજાવ્યું. તે મુજબ ખુદાનાં સાકારપણાનાં દસ
અવતારો સમજવા જોઈએ. કારણ કે, ૬૦ અલી ફરમાવે છે. કે, જો
ખુદાને ઓળખવો હોય, તો પોતાને ઓળખો! એ રીતે પોતાની ઓળખ
તેજ ખુદાની ઓળખ દલીલ છે. ખુદા અસલ છે. ત્યારે ઇનસાન
તેની નકલ છે. ઇનસાન અશરફ ફલ મખલુકાત છે. અને ખુદા
પણ અશરફ ફલ ઇનસાન છે. જોને ઇમામ કહીયે છીયે. અને
ઇમામ એ ખુદાનાં નુર સ્વરૂપનું સાકારપણું છે. વેદ તેને પ્રભુનો
અવતાર કહે છે. ત્યારે ઇસલામ તેને ઇમામ કહે છે. એ ઇમામના
મુખ્ય સ્વરૂપ દસ તે ઇશ્વરનાં દસ મુખ્ય અવતારો મુજબ છે.
દસજી સ્વરૂપ અલી છે. અવલ અલી, આખર અલી બાતીન
અલી જાહેર અલી એ મુજબ અલી નામ ખુદાનું જ માનવત્વ
છે. કે, જો ખુદા દુનીયાની શરૂઆતમાં હતો, અને સાકાર સ્વરૂપમાં
ઇમામ તરીકે, આ દુનીયામાં પ્રગટ થતો ગયો અને હેલા (દસમાં)
મુખ્ય સ્વરૂપ તરીકે એ અલી નામથીજ ઓળખાયો! અને દરેક
ઇમામ એજ અલીના નુર તરીકે, કયામત સુધી જાહેર રહેશે અને
આ દુનીયામાં શરૂઆતથી તે ઇનસાન આકારમાં પોતાને ઓળખવાની
રૂઠી મુખ્ય રાખી અને ઇનસાનને ખીજી માયાવી ગુંથવણોમાંથી, પોતાને
ઓળખનારને શુક્તી આપવી, એજ તેનું કર્તવ્ય છે. પેગંબરો-

તેનાં હુકમ મુજબ આ દુનીયામાં તેને ઓળખવાની વાત કરતા રહ્યા છે. એ સિવાય ખુદાએ એમ શું કામ કયું તેનો જાણ એક બદની ગુંજસની બાહર છે. પેગંબરો પણ એ સવાલ પુછી ચકતા નથી. કારણ કે, તે હુકમ કરનાર છે, અને ઈમામો તેજ ઇશ્વરી અવતારો છે. અને તે આ દુનીયામાં હીદાયતને વાસ્તે તેના રસ્તાની જરૂર હોવાથી, તેઓ ખુદ ધ નુર તરીકે, પ્રગટ થતા રહ્યા છે.

તેઓનું બોલવું, ચાલવું, ઇબાદત છે. અને તેમનાં દીદાર કરવા, તે ઇમાનદારોની ઇબાદત છે.

સવાલ ૩૩ મો.

આપણે હિંદુ કે મુસલમાન? હિંદુ અને મુસલમાનમાં ફરક શું? મહાત્મા ગાંધીની રૂબરૂ તમોએ જણાવેલ કે “કલમેકા વિરદ રહે ઓર વેદ પે ધ્યાન રહે હમ અવસે સતપંથી હુએ ખોજે. ન હિંદુ ન મુસલમાન રહે” એમ કહેલું છે તો એ હિસાબે તમો ન હિંદુ કે ન મુસલમાનોમાં ગણાઓ તો તમો કુરઆને શરીફ તથા હદીસોના પ્રમાણથી ઈમામે મોઝુદની ઈમામત પ્રગટાવો છો, તો ઈમામતના વાસ્તે વેદમાંથી પણ પ્રમાણ આપો કે જેથી હિંદુઓ પણ ઈમામે મોઝુદને માન્ય રાખે?

જવાબ ૩૩ મો.

દાના દેસ્ત છમ, તમારો આ સવાલ મને આગલા સવાલો કરતાં ધણેજ ગંભીર. કારણ કે, આ સવાલમાં કોઇપણ ધર્મનાં પક્ષ-

પાત વગરની એટલે હિન્દુ કે મુસલમાનીની પક્ષપાતી ખેંચતાણુથી નિરાળાપણું સમજવાનું છે.

આપે પુછ્યું કે, આપણે હિન્દુ કે, મુસલમાની અને હિન્દુ અને મુસલમાનીમાં ફરક શું? તો એ એમાંથી કહીશ કે, હિન્દુ અને મુસલમાની એમાં જે ફરક બેઉ પક્ષ માને છે, તે માત્ર મતવાદીયોનાં ઉભા કરેલા અથવા પોતાનેજ મોટા અથવા લલા, ધર્મને બહાને ગણવાના બહાના છે. કારણ કે, ખુદા કે ઈશ્વર એકજ છે. તો તેની બનાવેલી મનુષ્ય સિવાયની બીજી બલકત, પક્ષુ, પક્ષી વિગેરેને આપણે હિન્દુ કે, મુસલમાની નાતથી છે. એમ કહેતા નથી. પણ મનુષ્યોએ પોતાનાં અભીમાનપણાથી આ માનીનતા ઉભી કરીને વર-ણવી છે. અને અકલ ધરાવનારાઓની ધર્મ વગરની વિદ્વતાનું પરીણામ છે.

કુરઆને શરીફમાં કે, વેદમાં હિન્દુ અને મુસલમાની એવા ભેદ નથી. માત્ર યા અર્યો હુન્નાસ યા બની અ હમ એટલે હુ મનુષ્યો એવુંજ સંબોધન કરેલ છે. અને વેદમાં પણ તેમજ છે. અક્ષહ મ્હેા ઇટલાહે રખીલ અ લમીન, એટલે વખણને પાત્ર અક્ષહ છે તે તમામ દુનીયાને પાળનાર છે. અહીં પણ આખી દુનીયાનાં પ્રાણીઓનોજ સમાવેશ છે.

આવીજ રીતે મહલાના હાફેઝ પણ એમજ સંબોધે છે. “બની આદમ અઝ આબયે યક દીગરન્દ.”

એટલે મનુષ્ય માત્ર એકજ શરીરનાં અવયવો છે.

વળી કવિ હસપતરામે પણ કહ્યું છે કે:-

બલે હોઃ હિન્દુ ચિના કે ચહુદી,
 નથી જન્મ કે, મોતની રીત જુદી;
 જુદા કયાં જશે ગોળા ગુંથાણા,
 તમે મિત્ર મારા વૃથા વાદ તાણા.

આ હિસાબે એજ સિદ્ધ છે કે, હિન્દુ કે, મુસલમાન ચહુદી કે, પારસી કે, નસારા એ બધાં મનુષ્યોએ પોત પોતાનાં મતમતાતર વડે, પાડેલાં નામે છે. અને જે એક ખુદા, વહદહુને માનનારા હોઈ તેનાજ બંદા છે. અને મનુષ્ય જાતી એકજ છે. એ સિવાય જાતી બેદ ખરી સમજ નજીક નકામો છે. અને આ રીતે હિન્દુ કે, મુસલમાનમાં ઈન્સાન જાતી તરીકે કંઈ ફરક નથી. કારણ કે, શરીરનાં અવયવો જે ખુદાએ રચ્યા છે, તેમાં કંઈપણ ફરક કર્યો નથી.

ત્યારે હિન્દુ કે, મુસલમાન એવા પક્ષપાતી નામ ધર્મના મામે પાડેલાં છે. પણ ખરી રીતે ધર્મનાં ને તેઓનાં નામે તે કહેવા તદન ગલત છે.

કારણ કે, હિન્દુ, મુસલમાન એ એક મોહાનાં દેખાવ અને પહેરવેશ ઉપરથી પારેલ નામ છે. પણ આત્મા (રૂહ) ને હિન્દુ કે, મુસલમાનપણું કહેવાય નહી પણ હાલ અત્યારે વેદોની પવિત્રતા અને કુરઆને શરફની પવિત્રતા એક બીજાઓ વરણુવીને વેદને કે, કુરઆનને ન છાજે, તેવી રીતે વિરૂધતા દેખાડે છે. તેનાં કારણમાં ખરૂં એ છે કે, વેદનું ચલણ બંધ થયું છે, પણ તે વેદનાંજ પ્રોગ્રામ મુજબ ચોથા વેદ અથવા (પુરકાન) નું ચલણ છે. અને ઉત્તરોત્તર જે વેદનું ચલણ હોય, તેનાં કરતાં ગુરનાં હુકમ મુજબ વરતવું જોઈએ. અને તેનાં મંત્રના ઉપયોગ થવો જોઈએ. આ હિસાબે હિન્દુપણું

અથવા વેદની માનીનતા તે પ્રાચીન હિન્દુપણું અને અરવાચીન વેદ તે ઇસલામ અને જેના મહાન ગુરૂ હૃદ્ય મોહમદ મુરત હા અને અથર્વ વેદનાં સંત્ર લા ઇલાહા ઇલહલાહ મોહમદ રસુલીહલાહ આખી દુનીયામાં પ્રવૃત્તિ રહ્યો છે. પરંતુ અત્યંત દીલગીરી એ છે. કે, મુસલમાનો પોતાની વડાઇ ઇસલામના નામે હિન્દુને કાફર કહેવામાં જ માને છે, તે છે. નહીં તો, ખરી રીતે જ મુસાઇ, ઇસાઇની મનસુખ (કિતમ) અને ચક્ષુ માને છે, તેમ હિન્દુપણું મનસુખ માનવું જોએ. પણ ઇસલામની ઉતાવળી તાલીમનાં લીધે “રહે હિન્દી અને વેદ જુઠા, ” પુરાણ ગપોડાં, ને હિન્દુઓ કાફર આવા આવા ન જાજતાં વિશેષણોથી ઇસલામની તાલીમની વિરૂધ વરતન થઇ રહ્યું છે. અને તેમાં એકજ ખરો વાંધો એ છે કે, ઇસલામીયો જમાનાના ઇમામને તાબે રહી, વરતતા નથી. અને મુગથીજ પેગંબર સાહેબની પછી કુરઆન સાથે ઇમામ તરીકે હુદ અલી અને તેનાં વંશીનોનાં તાબે રહી, ઇસલામની તાલીમ લીધી નહી. અને એકલાં કુરઆને શરીફ ઉપર હદીસુસ સકલઇન અને ઉલુલ અમ્મુ એટલે હુકમ કરનાર ઇમામે મોખીન એટલે જાહેર ઇમામની જખત વગર ઇસલામનાં આડમ્બરથી આ એક પધતિ પુરવકની ચાતોમાં ખામી રહી ગઇ છે. અને તેથી હિન્દુ અને મુસલમાન એવા પક્ષપાત આપસમાં ધારમીક મતબેદ પડી ગયો છે.

પણ આવી સલ તાલીમ ઇમામે ગેબની માનીનતા રહીત ઇમામે મોબુદની વંશમાની સીધી નર નસલે ચાલી આવતી જાફર સાદિક પછી શાહ ઇશામઇલથી આગાખાન સુધી થયેલા ઇમામે પૈકી સાહ ઇશલામ શાહનાં વખતથી હિન્દ ખાતેની ધારમીક અઇકતતા સતગુર ગુર, પીર સમસ તખરેઝ, પીર સદરહીન અને

પીર હસન કબીરદીન તથા તાજદીન, જેવા જે ઇમામતની મસનદ
 પર બિસનનારા મોબુદ ઇમામોનાં હુકમ વડે તાલીમ આપતા રહ્યા.
 અને તેથી માત્ર મોજ મુમનાં અને બીજી ગુપતી જ માતો હિબી થઇ
 તે હીન્દુ મુસલમાનની ભાવના કે, મતભેદ વગર અધિકૃતતાની તાલીમ
 પામ્યા. અને આજે હીન્દુ અને મુસલમાનપણાનો અભેદ માર્ગ માત્ર
 તેઓમાં જ નીબ્યો છે. પણ કૃષ્ણ પછીના હીન્દુઓ અવતારની ગેર
 હાજરીનાં લીધે અને મુસલમાનો ઇમામની તાબેદારી વગર ખુદાજ
 ગણવા લાગ્યા પણ ખરી રીતે જોતાં, હીન્દુ જે મુખ્ય દસ અવતારોને
 સનાતન ધર્મ મુજબ માને છે, તેમાં તેઓ શ્રી કૃષ્ણ પછીનાં બુદ્ધ
 અને નકલકં એ અવતારોને કળીયુગ છતાં માનતાં કે, શોધતાં નથી.
 એ તેમની ધારમીક બુદ્ધ છે. અને તે બુદ્ધનું સાધન હઝરત આદમથી
 બુદ્ધ અવતાર શરૂ ગણાતા તે નવમાં અને ૬૦ અલી દસમા
 નકલકં અવતારની અને અલીથી આગાખાન સુધી નકલકં
 અવતારનાં પાત્રો અને બુદ્ધ આદમથી અલી સુધી બુદ્ધ અવતારનાં
 પાત્રો અગાદિનાં અવતારો માફક થતાં રહ્યાં છે. તેમજેજ વરા વરતીને
 ધર્મ પાળવાની ફરજ છે. જે અલી પછીથી મુસા કાઝીમનાં ઇશના-
 અસરી સુધી અટકલા વંશ ઇમામતની અને તે પછી ગર્જી ઇમા-
 મની ઇસલામી ધોરણને નવી કંપન કરેલી તાલામમાં ખરાપણું
 ન હોવાથી તથા સુન્નત જમ.તનાં આલેમો ઇમામ વગરની તાલીમથી
 તે સમજી શક્યા નહી તેમ બીજાને સમજવી એક ખુદાની ધારમીક
 સમ્બંધ જતાવવાને જદલે ઇસલામની તાલીમનાં ધરમને હલકો ગણી
 ઇસલામનીજ મહત્તા ઘટાડી નાખવાનાં બચાકર કૃત્યો આદરયા ત્યારે
 એજ ખુદાની અને રસુલની મહત્તા સાથે ઇસલામની ફઝીલત વેદ
 અને સનાતન ધરમની બાકી રહેલી તાલીમનાં ધોરણે ખરા ખુદાઇ
 મારમની હીન્દુ મુસલમાન પક્ષપાત વગરની તાલીમ દસમાઇલી પીરોએ

સતપંથ (ખરા રસ્તા) એ નામે ખતારી અને આજે એનો મહાન પ્રભાવ અને સત્ય રોશની હિન્દુ મુસલમાન ધર્મના વચ્ચે એક સ્થંભ તરીકે પ્રગટ કરતી રહી છે. જ્યારે આજે હિન્દુપણની અટકેલી માનીનતા અને મુસલમાનોની ઇમામની તાબેદારી વગરની ઇમાનદારી શીશ્વ મધ્ય મધ્ય છે. અને તેથીજ શિયા કહેવાયા છતાં ઇમામતના ધોરણને પાછળનાં નવા ઉદ્ભાવેલા રૂઢને લીધે તમે સાહેબ પણ એક વિદ્વાન હોવા છતાં આ ૩૩ માં સવાલમાં પુછો :છે કે, આપણે હિન્દુ કે મુસલમાન? પણ કંઈ નથી જાણતા કે, આપણે હિન્દુ મુસલમાન કરતાં એકજ ખુદાનાં સરખા બંદા છીએ. હિન્દુ તરીકે કંઈ આજુ નથી. તેમ મુસલમાનપણ તરીકે કંઈ વિશેષ નથી. પણ તમોને જે તાલીમ ઇમામે મોજુદ વગર મળી છે અથવા ઇમામતની અધામતની ખરી પિછાન વગર ઇમામે મોજુદની મળેલી તાલીમ વગર મુસલમાની પેઠે માનવાની ઉતાવળ કરી તેને પરીણામે આજે તમારી દ્રષ્ટિમાં બેદ સમાયો છે. મહિવાના રૂમ ફરમાવે છે. કે:-

પાક કુન દુ ચશ્મરા અઝ મુએ અમ્મ,
તા અબીની આમે સરવસ્તાને મમ્મ.

એટલે-તું તારી રાત ચશ્મમાં અમ્મ જોવારૂપી જોમનો વાળ છે. તે દુર કર તો તને વગર બેદની ખુદાઈ અમ્મ કારોમરીનો બગીચો નજરે પડશે.

હિન્દુ શાસ્ત્રમાં પણ એજ તાલીમ છે કે:-

શ્લોક-મન્મના જયતે શુદરો, વૃત બંધા દિગ્બલેચતે,
વેદા દ્યયને ભવેત વિમો, પ્રહમં જનસત્ત્વી પ્રહમણા.

એટલે-જન્મથી બધા શુદ્ધ છે. જનોઈ પહેરીને દિવ બને છે. વેદ પઠીને વિષ્ણુ કહેવાય છે. પણ બ્રહ્મને જે ઓળખે તેજ બ્રાહ્મણ.

આ રીતે હિન્દુ ધર્મમાં વરણાશ્રમ જેને તેઓ જુદા જુદા કાંટામાં વળગી રહ્યા છે. તેના નિશેષ છે અને કહે છે કે, બ્રાહ્મણનો દીકરો તે બ્રાહ્મણ માને છે તે ખોટું છે. પણ જે જુદાની માત્મરૂપ રાખે. તેજ બ્રાહ્મણ.

વળી જેમ ઇસલામમાં કહ્યું છે કે, ઇમામની બધયત વગર ખુદાઈ રસ્તો સમજતો નથી. તેવીજ રીતે હિન્દુ શાસ્ત્રમાં પણ છે.

શ્લોક-કેવળ શાસ્ત્ર મુદ્દસ્ય, નહી કર્તવ્યો હી નીર્ણય
યુક્તી હીને વિચારે તુ ધર્મ નાશઃ પ્રગ્નયતે

એટલે-કેવળ શાસ્ત્રમાં લખેલું છે. તેથી કોઈ સિધાંતનો નિર્ણય થતો નથી, કારણ કે, શાસ્ત્રમાં જે વચન છે. તે યુક્તી વગરનો વિચાર માની લેવાથી ધર્મનો નાશ થાય છે. અને તેથી અછતાસુ ગુરૂ મુની સુપાત્ર જેત એટલે જે જાણતો નથી તેણે ગુરૂ કનેથી શિખવું જોઈએ.

આ રીતે ખુદાઈની આગલી તાલીમ હિન્દુપણમાં અને છેલ્લી તાલીમ ઇસલામમાં ગુરૂ પાસેથી જ્ઞાન મેળવવાની વાતો છે. માત્ર સમયનાંજ ફેરફાર છે. અને તેની ખરી સમજણ લેવા જે હિન્દુઓ કોશેશ કરે. તો યહુદી ઇસાઈઓ માફક બધા ઇસ્લામની તાલીમનેજ આધીન થાય. અને ઇસલામીઓ જે ઇમામની બધયત કરે અને તેના હુકમ મુજબ વરતે તો ઇસાઈ યહુદી અને ગણાતા હિન્દુની ઇન્ઝીલ, જજુર, તોરાત, અને આગલા વેદોની તાલીમનો અને સમય સમજી અને તેને અત્યારે રદ છે કે જુઝા છે, એમ નહી પણ મનસુખ થયલાં સમજે અને આ રીતે મીં જીમ, તમો સમજ્યા હશે.

કે, આપણે હીન્દુ કે, મુસલમાન ખેડમાં પસંપાત અને ખુદાઈ અચનાર કે, જેને ઈમામ કહે છે તેની અછપત કરવા વગર છે. એમ જાણીશો. અને આપણે મુસલમાન નહી, પણ મોનીન છીએ. એમ જાણીશો. કારણ કે, ખુદા રસુલ અને કુરઆન તથા નમાઝ રોઝા વિગેરે જાણનારનું ઇસ્લમ ઈમામનો અછપત વગર જાહેરીયત છે એ હકીકત છે. ત્યારે આગલા જમાનામાં લોકો તરીકે હીન્દુ મુસ્લીમ અને ઈસાઈની પણ એજ હકીકત છે. ત્યારે મોમીન તરીકે આપણે મોખુદ ઈમામની અછપત કરવી જોઈએ, અને હીન્દુ અને મુસલમાનના દાવા કરતાં તે વધુ અહેતર છે, એમ સમજશો. અને હીન્દુ મુસલમાન એ પસંપાત છે. અને તેના દાવા કરતાં મોમીનનાં દાવામાં થું ઉત્તમતા છે તે જાણીશો. અને આવાનોજ મેં મહાત્મા ગાંધી રૂપ કરી હતી. અને ખુદાઈ ધર્મની એકતા સમજ્યા પછી પણ તેણે આગાખાની ધર્મ પાળનારાએ ને માટે મત બેઠ દુર કરીને પોતાના સત્ય રહ્યને જાહેર કર્યું હતું.

મીં જમ, સત્ય રહ્ય તો, મહાત્મા ગાંધીનુંજ મને લાગ્યું કે, જેણે એક માનેલા વિરોધની પોકળ બાજુ જણવા પછી સમજાય છે તે પોતાનાં બોલાવેલા હીન્દુ ધર્મવાળાઓ સમક્ષ ખુદાઈ રસ્તાની અછકયતા માટે ખરું કહ્યું છે.

મીં જમ, તમારા આ સવાલની માફક હીન્દુસ્થાન પત્રમાં આવેલા રિપોર્ટ ઉપરથી મુ'અમમાં બે મેમ્બર લખ્યો અને કપકો દેવા આવ્યા કે, તમે લોકો કેવા કેવા શીતના લગાડો છો, ને નામદાર આગાખાન સાહેબના ઇસલામનો સેવાઓ ઢાંકી દ્યો છો ને કહો છો કે, અમે હીન્દુ તો નહી, પણ મુસલમાનનાં દાવામાંથી નીકળી જાઓ છો ને કહો છો કે, અમે આગાખાનીયો મુસલમાન પણ નહી.

આ ઉપરથી મેં તેઓ બાધ્યોને તેમની બત્રી લાગણીની કદર કરીને જવાબ આપ્યો હતો કે, આપ સાહેબ કુરચ્ચાને શરીરની આ એક આયાત બાણો છો કે, ખુદાએ ફરમાવ્યું છે. કે:-

અદલા હુમ મગફરેલીલ મોઅમેનીન વલ મોઅઝી
નાત મુસલેમીન વલ મુસલેમાન.

એટલે-હે ખુદા તું મુસલમીન શખશો અને મુસલમાન ચોરતોને અને મોમીન શખશો. અને મોમીન ચોરતોને માફ કર.

તે બે સાહેબોમાંથી એક સાહેબે એ આયાત પોતે પઢી પુરી કીધી હતી અને તેનો અર્થ ઉપર મુજબ કર્યો હતો.

તે પછી મેં પુછ્યું હતું. કે, અંદી મુસલમીન અને મોમીન એ બેમાં ભેદ શું કામ પાડે છે? તે સમજવશા?

તેમણે કહ્યું કે, તેથી તમારો શું મતલબ છે ત્યારે મહેં ઉપલી આયત મુજબ મુસલમીન અને મોમીન બે ટોળાં છે, તો અમો આગાખાનીઓ, એ હીસાબે મુસલમીન નથી.

તેઓએ કહ્યું કે, જો તમે મુસલમીન નથી. તો તમે કાણ છો? મેં કહ્યું કે, અમો મોમીન છીએ.

તેમણે કહ્યું કે, મુસલમીન અને મોમીનમાં ફરક શું?

ત્યારે મેં કહ્યું કે, ખુદા રસુલ અને કુરચ્ચાન 11 તાલીમ પ્રમાણે ચાલનાર મુસલમીન છે, પણ અમો હુઝ અલી અને તેના વંશપરં-પરા હાલના નાઠ આગાખાને ઈમામ માનીયે છીએ, અને તેની બધવત કરીયે છીએ. તેથી અમો મોમીન છીએ. અને આ હિસાબે હીન્દુઓ

દમ અવતાર નકલકે નામે અહીં અને તેના પાત્રો તરીકે તેના ઉતરી આવનારનેજ માનવાની ફરજ છે. આ ખુલાસા ઉપરથી, તે ઉદ્ધેરાયલા પશુ ભલા દીલનાં સમજુ મેમણુ ભાંધએ શાંત થઈને સુચના કરી કે, ત્યારે તમે આવો ખુલાસો કેમ નથી જાહેરમાં મુકતા? કારણુ કે, આ તમારો ખુલાસો ઈસલામ મુજબનો છે.

તે વખતે મહેં તેમની આ સુચનાનો સ્વિકાર કરતાં જણાવ્યું હતું કે, મહાત્મા ગાંધી સાથેની મારી વાતચિત માત્ર સનાતન ધર્મ મુજબ ઇસલામપણુ વેદ મુજબ છે અને ચોથા જુગ કળીયુગનાં ગુરૂ હઝરત પેંગમ્બર સાહેબ અને તેનો મંત્ર તે પવિત્ર કલ્મો છે. અને તેથીજ મહેં કહ્યું હતું. કે:-

કલેમા વિરદે રહે, અહિર વેદપે ધ્યાન રહે,
હમ સતપંથી હયે ખોજે, નહીન્દુન મુસલમાન રહે.

આ વાતચિત ઉપરથી તેઓ સાહેબ એક મિત્ર તરીકે રોકાયા. અને તેમનાં કેટલાક સનમાન પછી મુલાકાતમાં આવતા રહેવાની પોતાની ખાહેશ દેખાડી મારા ઉપર ઉપકાર કર્યો.

બિરાદર જીમ, તમારા સવાલનો બધો મતલબ અહીં ખુલ્લો થાય છે. અને મહાત્મા ગાંધી સનાતની, અને મેમણુભાઈ એક ઇસલામી તરીકે બેઉ અમારા સતપંથના સાહેબ નામદાર આગાખાનની ઇમામત અને હીન્દુ મુસલમાન પક્ષપાત વગરની એકચ તાલીમથી સતોષ પામ્યા. પણ તમે સાહેબ કદ સ્થિતિમાં છો? તે તો તમે આ જવાબ વાંચ્યા પછી જ પ્રગટ કરો તે ખરૂં.

સવાલ ૩૪ મો.

ન હિંદુ કે ન મુસલમાન એવા ફીરકાને બીજા ધર્મલા-
મી ફીરકાઓ ધર્મલામની એક શાખા તરીકે માન્ય રાખે છે
કે નહિ? અગર રાખતા હોય તો તેના પ્રમાણ આપો?

જવાબ ૩૪ મો.

મી० જીમ ઉપલા ૩૩ માં સવાલનાં જવાબમાંજ તમારા આ
જવાબનો મતલબ સ્પષ્ટ છે અને તેથી પુનર્ફલિત કરવાથી તમો
કંટાળશે, મરી તો ફરજ છે કે, આ સવાલનો જવાબ તમોને તેના
સવાલની પદ્ધતિ મુજબ આપું. કરજુ કે, કંઈને કંઈ નવા મુદ્દામાં
લખ.શે. તોપણ સત્ય રસ્તાની જુબી તરીકે જળવાશે અને તેટલા
ખાતર જણાવીશ કે ન હિન્દુ કે, મુસલમાન એવા સાચા મુદ્દામાં
રહેતા સતપંથને હિન્દુ પણ કબુલ રાખે છે કરજુ કે, તેમાં વેદની
તાલીમ અને સત્તાતન ધર્મનું આકીર્ણ સમયાનુસાર શિક્ષણ છે,
અને ઇસલામી શ્રીરક્ષા પણ એટલા માટે કબુલ રાખે છે કે, ઇસ-
લામની મર્યાદા વિશાળ છે. અને ફક્ત લા દલાલ હાલિલકા
અને મહમદ રસુલીદલાના પવિત્ર હક્કોને કબુલ રાખનારને
ઇસલામની દાયરની બહાર કાઢી શકાય નહીં. અને અમે સતપંથીઓ
સદરહુ હક્કો બરાબર ખાતર એકબીજા પદ્ધતિએ છીએ. અને તેથી
લાલના ધોરણ મુજબ અમારા શ્રીરક્ષાને શિયા ઇમામી શ્રીરક્ષાની ગંજ્યામાં
ગણવાની ફરજ સમજે છે. મુંબઈમાં ઇ. સ. ૧૯૦૩માં બ્યારે આપ
સમાજ પંચિત રાધા કાણે આગાખાન ધર્મપર વિદ્યતા કરી, ત્યારે
હુંએકની અનુભવને ઝીયાદલ ઇસલામનાં હમદદ સાહેબોએજ એક
શ્રીરક્ષા તરીકેના જવાબ પેરે મરેજો હતો, આ રીતે ઇસલામીઓ પણ

ઇસમાઈલી આગાખાનીની માનીનતાને એક ઇસલામની સાખા અને શીરકા માને છે. નાં આગાખાન માટે કેટલાક (છુપા મુરખોએ) ઇરાન અને તુરકસ્તાન તથા અરબસ્તાનમાં શેખુલ ઇસલામ અને મુજત-હેદોનાં વગર સનદાનાં નામનાં ઓઠા તરીકે કાફરનો ફતવો જાહેર કર્યો, ત્યારે પણ અમૃતસરનાં વડીલ ઉરદુ પત્રે, તેને જે ભાંડો ફાડ્યો હતો. તેમાં પણ એવો ફતવો આપનારાઓનાં બોપાળાં બોલ્યાં હતાં, અને નાં આગાખાનનાં વડવાઓ જેણે મિસરની ખીલાફત ૩૦૦) ત્રણસો વરસ સુધી બોગવી હતી. તે વખતે પણ લાક્ષની માનીનતા હોવા ખાખત અને ઇસલામાયો એ તકશીર નહી કરવા ખાખત જાહેર રીતે ઉલ્લેખ કર્યો હતો. તેમાં પણ ઇસલામી આગાખાની શીરકાને ખુલી રીતે ઇસલામનો શીરકો જણાવીને, તેના વિરોધી યનારાઓની સખત ઝાટકણી કાઢી હતી. આ દાવા સમાન દલીલો છતાં જે તમારી જાળમાં ન આવી ન હોય, તો ફીતુરી ફતવાને ફટકો એ વિષયપર મીં કાખાની જ્યાં દરાજીપર વિવેચન કર્યું છે, તેમાં મજબૂર ઉરદુ વડીલ પત્રની સનદ વાર નોંધ પણ આપેલી છે તે વાંચી વાંચે થશે અને સમજશે કે, ઇસમાઈલી આગાખાનની માનીનતાં પણ એક ઇસલામની સાખા છે. અને તેને માનનારાઓ બોળઓળ નહીં પણ અરબસ્તાન મિસર અને અફઘાનીસ્તાન વિગેરે દેશોમાં રહેનારા મુસલમાનો પુખ્ત સંખ્યામાં છે. અને જે ખરું કહું, તો ખરા મુસલમાનોજ ઇસમાઈલી આગાખાનીયો છે. કારણ કે, હં બલીથી આજ સુધી હિલુલ અમૃ મીનકુમ એ કુરઆને શરીફનાં વાક્ય મુજબ હુકમ કરનાર અને મોઝુદ ઇમામની અધ્યત લેનાર માત્ર ઇસમાઈલીયો સિવાય બીજા કોઈ નથી. કે, જે મુજબ ઇમામની અધ્યત કરવા વગરનાંઓને ઇસલામીનો દાવો, શિયા સુન્ની આલેમો કબુલ કરે છે. તે હદીસ મુજબ જાહેલનાં મોને મરનાર મુસલમાન

જેવો ગણાય. અને આ રીતે ઇસમાઈલી આગાખાની જમાઅત ખરી મુસલમાન એટલે મોખીન કહી શકાય. અને તેવી રીતે ખીજા મુસલમાનો જેઓ, પોતાને મળેલી તાલીમ વડે, અહીંની નસલ સિવાયનાઓને પણ ઇમામ માને છે. અને તેનો બદલો કરે છે. પરંતુ તેઓની બદલો હયાત અને હુકમ કરનાર ઇમામ તરીકે હોય છે. પણ ખીરાદર જીમ, જેઓ ઇમામે ગેબ માને છે. જેને માટે કુરઆને શરીફમાં ગવાહી નથી. તેવા ઇમામ હુકમ કરનારને કહી શકાય નહીં. તેમજ ઇમામે મોખીન એટલે જાહેર ઇમામ ન કહેવાય, તેવી માનીનતાની સરસાઇમાં મુજતહેદો જેને નાયબે ઇમામ કહે છે. તેના હુકમ પ્રમાણે વરતે છે. તેઓ ઇસલામ મુજબ નથી એમ કહેવા ને અહીં જગા છે. કારણ કે, જે મુજતહેદો અત્યારે ચાલુ છે, અને જેનાં હુકમ મુજબ વરતે છે, તે ઇમામનો હુકમથી વરતે છે, એમ સાબેત નહીં શકે, કારણ કે, પહેલે તેને, નાયબે ઇમામ કહેવું તેજ ખોટું છે. નાયબે ઇમામ તો તેને કહેવાય કે, જે ઇમામનાં પ્રતિનીધી તરીકે હોય, અને ઇમામે મોકલ્યો હોય, અથવા મુકરર કર્યો હોય, પણ આ મુજતહેદો તો કનાશઅશરી આલેમો ચુંટી કહાડે છે. માટે તે આલેમોનો પ્રતિનીધી કહેવાય, અને મુજતહેદોની આલેમોની ચુંટણીની રીતે એકમતી કે, બહુમતીવાળી હોય,

તો પણ જે ચુંટણીથી નાયબ ઇમામ મુકરર કરેલો હોય, તે જમાઅતની માનીનતા મુજબ હું અબુબકર હું ઉમર અને હું ઉસમાનની ખલીફા તરીકે થયેલી ચુંટણીને વાજબી ઠરાવે છે, અને એ રીતે ઇશનાઅરીના પુરુએદીનના તખરરનો મક્સદ ઉઘો વળે છે. તેનો નિર્ણય કરતાં ઇસલામના કયા શીરકામાં ગણતરી ગહેવી મુશકેલ છે. અને એ હીસાબે જો તમે જરા પ્રમાણીકપણે અમારી માનીનતાનું

ધોરણુ વિચારશે તો, હું અહીં પછીથી ઇમામ બનુંરે સાહેબ એમ ઇમામત એક પછી એક સપુરદ થતી આવી, તેજ મુજબ બનુંરે સાહેબ પછીથી આજના આગાખાન સુધી એક પછી એક, એજ હું અહીંની નસલમાંજ ઇમામત સોંપાતી આવી છે. તો અહીં શિયા શીરકા તરીકેનો અમારો દાવો ખરો છે. પણ ઇશનાશરી શીરકામાં બનુંરેસાહેબ પછી હસન અરકરી સુધી ઇમામત એક પછી એક સપુરદ થતી રહી, પણ બારમાને ગઈ'ગ માનતાં આજ સુધી અટકી પડેલી રૂદીનો, શિયાનો દાવો અમારા કરતાં ફરફારવાળો અથવા અશક્ય છે અને તમારો આ સવાલ અમો ઇશનાઅશરી ભાઈઓને પુછી શકાય કે શિયાઓ હું અહીંની નસલે એક પછી એક ઇમામ કયામત સુધી માનતા રહેશે, પણ તમો અટકેલાઓ કયા શીરકામાં છો તે જણાવશો ? કારણ કે શરૂઆત યુંટણીનાં ધોરણુ માટે સુન્ની ભાઈએ થી જુદા પડ્યા અને પાછળથી વળી પાછું 'યુંટણીનું' ધોરણુ ઇમામતની ગાદીના ધણી માટે ચાલુ કર્યું. તો એક વખત જેની વિરૂધતા તેની બીજી વખત પસંદગી એ કયા પ્રકારનો ઇસલામ અથવા ઇસલામનો શીરકા શિયા કે સુન્ની આતો મારી હાલત, જેની તમારા ટોળાની હાલત થમ. અથવા બોગ્ગ કામ જેની થઈ કે, આપણા બાપ દાદા જે આગાખાનના દરશ માટે તલપતા તેના માટે તેના સુધારક પુત્રોમાંના કેટલાકોએ અભાવ દેખાડી ફરી ગયા. અથવા હુંજ પોતે પહેલાં તેના સુધારકના ડોળામાં નાં આગાખાનની ઇમામત ની વિરૂધતા ધરાવતો તે આજ (જે કયુલ થાય તો) તન મનથી એમનાં ગુલામનો

પણુ ગુલામ થવા લાગ્યશાળી માનું છું. ખીરાદર જીમ, ઇસમાઇલી આગાખાનીયોને તો ઇસલામનો શીરકો મુન્નત જમાઅતનાં આલેમો પણુ સ્વિકાર કરે છે, તે ઉપર ખતાવી ગયો પણુ તમે ખતાવશો કે ઇમામની બધવતની રૂઢીમાં ફેરફાર કરનારા ઇશનાઅશરી ખીરાદરોની કયા શીરકામાં ગણુત્રી થઈ શકે? શિયા કે મુન્ની, ઉપરાંત શું કાંઈ ખીજો શીરકો છે?

જવાબ ૩૫ મો.

કુરઆને શરીફમાં સુરે કુલહો વટલાહ છે, કે જે સુરાને સર્વે મુસલમાનો પડે છે, અને તેમાં ખુદા નથી કોઈને જન્મ આપતો, નથી કોઈના પેટ જન્મ લેતો-એ પ્રમાણે છે તે તમારે માન્ય છે કે નહિ? અગર તે તમારે માન્ય ન હોય તો તેના પ્રમાણે બહુરમાં લાવો.

જવાબ ૩૬ મો.

કુરઆને શરીફમાં સુરે કુલહો વટલાહ છે, અને તેમાં ખુદા કોઈને જન્મ આપતો નથી, તેમ કોઈનાં પેટ જન્મ લેતો નથી, એ પ્રમાણે છે તે અમેને માન્ય છે કારણુ કે અમે ઇમામોને ખુદા માનીએ છીએ, અને તે તમારી નજરમાં ઇમામો મનુષ્યનાં રૂપમાં છે. તો પછી મનુષ્ય તો જન્મ લે છે. તેથી તમારી માનીનતા પ્રમાણે માના પેટથી જન્મ લેનાર ઇમામ હોવાથી, તેને ખુદા કહી શકાય નહીં. પણુ ખીરાદર, અમે ઇમામનાં મનુષ્યનાં આકારને ખુદા કહેતા નથી, મનુષ્યનાં

આકારને ખુદા કહેવું અમો ખુત પરસ્તી મનુષીએ છીએ. પણ ઈમામની મનુષ્યાકારમાં જે ખુદાઈ નુર છે, (કુદલે હસનામી તાલીમ પોતાનાં સત્ય એતેકાદ મુજબ માને છે) એ ખુદાઈ નુરનેજ અમો અટકાહ માનીયે છીએ. અને એ નુર કાંમ માના પેઠી અવનરતું નથો. કારણ કે ઈમામ જન્મથી હોતા નથી, પણ મનુષ્ય તરીકે જન્મ્યા પછી નુર સોપાય છે દાખલા તરીકે એક રાજાનો છોકરો રાજા તરીકે ક્યારે થય છે? તે વિચારો તો સમજાશે કે રાજાને ઘેર જમારે છોકરો જન્મે છે, ત્યારે રાજા કુંવર કહેવાય છે કે, જન્મ્યા પછી? જો રાજાને એકજ છોકરો હોય તોપણ તેને પાટવી કુંવર કહેવાય છે, પણ રાજાની હયાતીમાં અથવા ગાદી ઉપર રાજપદેડ રોવાજ મુજબ જ્યાં સુધી ધારણ ન કરવાય, ત્યાં સુધી તે રાજા તરીકે કહેવાય નહીં. અને એ રીતે એક રાજા પણ રાજા તરીકે જન્મતો નથી, પણ જન્મ્યા પછી ખીજ સંજોગો અનુકુળતાં પછી તે ગાદી ઉપર રાજા તરીકે આવે છે, અને તેવીજ રીતે ઈમામ પણ ખુદાઈ નુર જન્મ્યા પછીજ મેળવે છે, અને ત્યારેજ ઈમામ કહેવાય છે અને તેને પછી તેના માનનારાઓ જેઓ સનાખત ધરાવે, તેજ તેને ખુદા તરીકે ઓળખે છે, આકીનાં ઈમામ, રહેબર અણી તેની બધયત લીયે છે.

અહીં ઈમામની દલીલ ખુદાનાં નુરથી સમજાય છે. પણ ફરઆને શરીફમાં ખુદા ફરમાવે છે કે “અટકાહો નુરશ સમાવતો વલ અર્ઝ” એટલે જમીન અને આસમાનનું નુર તેજ અટકાહ. અને ઇનસાન અશરફુલ મખલુકાત છે, એટલે ખીજ બધી મખલુક કરતાં મનુષ્યની બુઝુરગી છે, અને ઈમામ તે અશરફુલ ઇનસાન એટલે બધા મનુષ્ય કરતાં ઈમામ બુઝુરગીવાળો હોય છે. ખીરાદર જીમ, તમેને કદાચ આ પ્રશ્ન ન ઉઠસતો હોય, તો વધુ ખુલાસો કરોશ કે, મુરે કુલાહો

વડલાહોનો સુરો આખો આ નીચે તેની માયના આથે આપું છું. કે:-

કુલહો વડલાહો અહદ-કહે કે અલલાહ એકજ છે

અલલા હુસેનમદ-અલલાહ સ્વત્રંત્ર છે

લમયલિદ-તે કાઠથી જન્મતો નથી

વલમયલિદ-તેનાથી કાઠ જન્મતુ નથી

વલમયકુલલકુ કાકેવન અહદ-અને તે એવો એક છે, કે તેના જેવો બીજો નથી.

આ હીસાએ ખુદાનો સિદ્દત આ સુરામાં ત્રણ મુખ્ય છે, કે ખુદા એકજ છે, તે અવતરતો નથી, તેમ તેના જેવો બીજો કાઠ નથી.

તો આ ખુદાની સિદ્દત ઈમામમાં હોય છે, એટલે જે નૂર અલીમાં હતું, તેજ નૂર હુસેનમાં, અને ત્યાર પછી વંશપરંપરા આજ સુધી છે. એવું નુરે ઈમામત બીજે કેકાણે મોબુદ નથી.

અહીં એક દાખલો આપી વધુ સ્પષ્ટ કરીશ કે:-

જેમ એક મકાનમાં તરેહવાર ફાનુસ ગોઠવ્યા છે, પણ દરરોજ એકજ ફાનુસમાં અતિ રાખવાનો નિયમ હોવાથી, જે અતિ પહેલે દિવસ જે ફાનુસમાં હતી, તેમાંથી બીજો દિવસે પ્રથમનો અતિ, બીજા ફાનુસમાં મુકી. અને ત્રીજો દિવસ પ્રથમનીજ અતિ, ત્રીજા પ્રકારનાં ફાનુસમાં ગોઠવી. એથે દિવસ પ્રથમનીજ અતિ, એથા રંગ રૂપનાં આકારવાળા ફાનુસમાં ગોઠવી. આ રીતે ફાનુસોનો આકાર બુદો બુદો હોય છે, અને ફાનુસ પણ બુદા બુદા હોય છે, પણ અતિ તો એકજ હોય છે, તે મુખ્ય ઈમામતનું નુર બુદા બુદા મનુષ્ય

સ્વસ્થમાં પોતાનો પ્રકાશ બતાવે છે, પણ તેથી કાંઈ બીજું નુર છે એમ સાબેત નથી થતું. અને આ દલીલ મારે, જે વધુ ઇમાનદારીથી જોશું, તો જે ખુદાઈ નુર આદમમાં હતું, અને તેને સિઝદો ન કરવાથી ઈબ્લીસ રાન્યો ગયો, તેજ નુર શીશમાં હતું, તેજ નુર કમવાર હૉ ઇબ્રાહીમમાં પ્રગટ્યું! અને તેજ હૉ ઇસમાઇલમાં થકને કમવાર હૉ અલીમાં ઝળક્યું? અને તેજ નુર હૉ અલીથી કમવાર હાસના નામદાર આગાખાનમાંજ મોજુદ ઇમામ તરીકે પ્રકાશે છે!! જેમ હૉ આદમથી અલી સુધી મનુષ્યકાર બદલતો રહ્યો, પણ નુર તો એકજ હતું, તેવીજ રીતે અલીથી આગાખાન સુધી તે એકજ નુર મોજુદ છે. તે કદી છુપ્યું નથી, તેમ છુપાવ્યું છુપતું નથી. એ નુર કયામત સુધી ઝળકતુંજ રહેશે, આ મારી દલીલનું મજબુત પ્રમાણ કુરઆને શરીફમાં સુરતન નુરની આયાત ૩૧-૩૨-૩૩ માં વાંચશો તો વિશ્વાસથી સમજાશે. અને આ રીતે ખુદાનું નુર જન્મ લીધા પછીજ બીજા મનુષ્યાકારમાં ઇમામ તરીકે પ્રકાશે છે. અને તેથી કુદ્દ હા વહ્લાહોના નુરામાં છે તે મુજબ અમે ખુદાઈ નુરને માના પેટથી જન્મ લે છે, તેમ કદી માનતા નથી.

હવે ઇમામ અને ખુદા એમાં એટલીજ સનાખતનો અંતર છે કે, ખુદાનું નુર જે મનુષ્યાકારમાં જલવાગર હોય, તે આકાર સમેતને ઇમામ કહીએ છીએ. અને તેથી કમવાર ઇમામ ગણીએ છીએ, પણ ઇમામને જે ખુદા કહેવામાં આવે તો તેના મનુષ્યાકારનાં શરીરને નહી, પણ તેમાં જે નુરે ઇમામ નિરંજન નિરાકાર છે, તેનેજ કહીએ છીએ. અને આ ઉપરથી નધુ એમ પણ સમજવાનું છે-કે, જેમ એક હાનુસમાં બત્તી પ્રગટી હોય, પછી બીજા હાનુસમાં મુકાય; ત્યારે પહેલા હાનુસને કાઢી રીતે પુન્ય ગણવું, એવો ઇતેફાને અમેહ

શ્રુત પરસ્તી સમજાએ છીએ, એટલે કે આજે મુસલમાન તરીકે જેઓ યેઘમ્મર અને ઇમામેની દરગાહો કે રોજની પરશતેશ કરે છે તેનાં અમો વીરોધી છીએ—

કારણ કે જીવ વગરના ખોલીયાંને કંઈ પણ કીંમતવાળું ગણવું તેજ શ્રુત પરસ્તી અને જાહેલીયત છે, અને ઇસ્લામના શુધ સીધાં-તની ઉંચા દરજ્જાની તાલીમ એજ છે. એમ છતાં પણ જે મનુષ્યાકારમાં નુરે ખુદા (ઇમામ) જલવાગર હોય છે. તેને ઇમામત વગરનાં મનુષ્યાકાર કરતાં શ્રેષ્ઠ પુન્ય એવી રીતે માનીયે છીએ કે, જેવી રીતે કે ફાનુસમાં બતી રોશન હોય, તે ફાનુસને પણ બીજા ખાલી ફાનુસો કરતાં કીમતી અને ઉપયોગી ગણાય, તેવી રીતે સમજાયે છીએ, પણ તેથી ફાનુસજ કીમતી છે, એમ માનતા નથી—હા—આ એક વિવેક છે કે, બનાવટી ફાનુસોની સરસાઇમાં આ ઉપયોગી થયેલા ફાનુસ તરફ જેમ આપણી ગણતરી હોય છે, તેવી રીતે ઇમામત પછીનાં દેહને તિરસ્કાર કરવું અયોગ્ય છે.—જેવી રીતે કુરઆનેશ-રીફમાં સુરે નુરમાં—ખુદા ફરમાવે છે કે—“મસલો નુરેકી કમિશકાતિન શીહા મિસખાહુન અલ મિસખાહો શી ઝાગ્નજતિન અઝે ઝાગ્ન ફતોકા અન્નહા કવકબુન” એટલે—નુરે ખુદા (ઇમામનાં જુસ્મ રૂપી) રોશન-દાનમાં છે. કે જેમાં દીવો રૂપી નુર છે. તે દીવો રૂપી નુર ચાળુંજ ચમકવું છે. તે દીવો ફાનસ રૂપી અલીની ઓલાદમાં બતી ફાતમાઇ છે કે જે નીરમળ એટલે પવિત્ર છે. લાયકાતમાં ઝાહુરા રૂપ છે.

મી૦ જમ—આ સવાલના જવાબની વિશાળતા બીજા પુષ્કળ દાખલાઓમાં કરેલી જે ગુણજ સમજા સકે છે, તેવી રીતે તમો આ મુદ્દાને ગૃહણ કરનાર નિવડો અને સુરે ફુલહો વહલાહોનાં સત્ય

સાર સાથે સુરે નુરનું રહસ્ય પણ સમજે, એમ મારા ખરા અંતઃકરણથી
ચાહું છું.

અને સુચનાં કરું છું કે—આદમના અંદર ખુદાનું પુકાર પડ્યા
પછી તેને મનુષ્ય ગણી મિઝદો ન કરવાથી ખુદાની ખફગી કુરઆને
શરીફની સુરેહેઝરમાંની વ્યાયાત ૩૧-૩૨-૩૩-૩૪ માં બતાવ્યા મુજબ
બહારવાનું બને છે, તે ધ્યાનમાં રાખવું.

સવાલ ૩૬ મો.

મજકુર કુતલો વટનાહનો સુરો તમો માન્ય રાખતા
હો, તો એ હિસાબે ખુદા કોઈનો બાપ કે દીકરો થઈ શકતો
નથી, તો એ હિસાબે હઝરતે અબુ તાલીબ હઝરત અલીનાં
શું થાય? અને ઈમામ હસન તથા ઈમામ હુસેન તેઓના
શું થાય?

જવાબ ૩૬ મો.

ખુદા કોઈનો દીકરો કહેવાય નહીં પણ બાપ કહેવાય છે પણ
દુન્યવી બહેવારનાં હિસાબે તો નહીં, અને (કબીરે) બહું વાજખી
કહ્યું છે.

સાહેબ સખકા બાપ હયે, બેટા કીસીકા નહીં.

બેટા હોકર અવતરે, વો સાહેબજી નાહી.

અહીં સાહેબ સહિતો બાપ તે રહાની બાપ બને રહાની

બાપ, બેટા થઇને આવતરે, તે તો આહેજ નહીં. એટલે જેને ખુદા
નુર સોંપાય છે. તેજ રહાની પિતા (હુદીકી) કહેવાય. જેમ કે
હુદીકી ને જ્યારથી રસુલે ખુદાએ ઇમામ તરીકે જાહેર કર્યા,
ત્યારથી તે કુલ્લે રહાનીનાં પિતા ગણાયા, અને તે અગાઉ રસુલે
ખુદા પોતે કુલ્લે રહાનીનાં પિતા કહેવાતા હતા, ગદીરે ખુમ ઉપર
ફરમાવેલી હદીસ છે કે—

“મનકુનતો મહિલા ફઅલીયુન મહિલા.”

એટલે—જેનો હું ધણી કે બાપ હતો, તેનો બાપ અલી છે.
તેવીજ રીતે કુદાની મસજીદમાં રમઝનની સતરમી તારીખે હજરત
અલીએ ઇમામ હુસેનને પોતાની જમણી બાજુ ખેસારીને નુર
સોંપતી વખતે તેવીજ ઓળખાણ કરાવી અને ઇમામ હુસેનને કરબ-
લાના મેદાનમાં જેનુલા આખરીનને પણ તેવીજ રીતે કુલ્લે રહાનીનાં
પિતા જાહેર કર્યા. એટલે નખી સાંકુએ ઉમતના બાપ કહેવાતા
હતા, પણ ત્યારે હુદીકી જાહેર થયા, અને તે પછી ઇમામ
હુસેન ને તે પછી જેનુલાખરીન ઉમતના રહાની પિતા થયા. અહીં
હકાકા બાપનીજ ગણતરી છે. બેટાની નહીં. અને એ રીતે જંત કે,
ફુન્કવી રીતે પોતાનાજ ફરજાંદને ઇમામ જાહેર કરવામાં આવે છે,
પણ તે ઉમતના રહાની બાપ તરીકે, અને તેના વધુ માહાવરાનો
શબ્દ ઉમ્મતના વાલી એમ બોલાય છે—અને આ રીતે ઉમ્મતનો
વાલી ઇમામ કહેવાય છે. પછી ક્રમે ક્રમે બની ફાતમાઇટની નરા-
લમાં જેને જાહેર કરવામાં આવે, તેજ ઉમ્મતનોવાલી (બાપ) કહેવાય
છે. પણ ખરો શબ્દ તો મહિલા એટલે આગા કે આદા અથવા
ધણી છે. અને અહીં ધણી શબ્દનાં અર્થ સાથે એક બહુ સમજાય,
તેવી નિસખત છે. પણ ચાદ રાખવાનું કે તેનો ફરજાંજ ફુન્કવી અર્થ

કરવાનો નથી. પણ વાલી કે આપ સમજવો, પણ વાલી કે આપનાં
અર્થમાં અને ધણીનાં અર્થમાં પણ ખુદાવંદનો શબ્દ સત્ય અને
ખરો મતલબ જાહેર કરનાર છે કે જેનો બીજો અર્થ માલેક
મુખતાર થઇ શકે જે એટલે-જનાબ રસુલે ખુદાયે હૉ અલીને
ઉન્મતનો મહિસા જાહેર કર્યા પછી જંગે જમલ કે જે હઝરત
રસુલે ખુદાની માનીતી બીબી હૉ આયેશા (રદી) એ હૉ અલી
સામે તલહાને જુવેરની ઉશ્કરણીથી જંગ કીવો હતો. તે જંગમા
હૉ અલીએ બીબી આયેશાને લગાઇમાંથી ધેર જતાં રહેવા
મમજાવ્યું હતું અને સાથે જણાવ્યું હતું કે-જો તમે એમ નહીં
મમજો, તો પછી હું તમોને રસુલે ખુદાના લગ્નમાંથી આલેલ કરીશ.
આ શબ્દોનો અર્થ એજ છે, કે રસુલે ખુદાની આદ હૉ અલી બધી
ઉન્મતનો ખુદાવંદ, માલેક, મુખતાર, હતા, તેને લીધે હઝરતની
બીબીને પણ લગ્નમાંથી આલેલ કરવાનો દક ધરાવતા હતા, અને
કાઇનાં લગ્નમાંથી આલેલ કરવાનું કન્યવી રીતે માત્ર ઓરતના ધણી
એકલાનેજ હક છે, તે હક પરીત્ર છે, અને તેમાં કાઇની પણ
મુખતારી યાવતી નથી, પણ અલી જનાબ રસુલે ખુદાનાં જેવોજ
હમીકી મુખતારી પણાનો દક હૉ અલીએ જણાવ્યો હતો.

આ ઉપરથી મીં છમ તમો સમજી શક્યા હશે કે-હમામ જે
મનુષ્યાકારમાં ખુદાઇનુર હોય છે, તેને ખુદા ગણી સીજદા કરવો
એવું આગલા (૨૫) માં સવાલમાં સ્પષ્ટ કર્યું છે. તે મુજબ ખુદાઈ
નુર મનુષ્યનાં એક આકારમાંથી બીજા આકારમાં સોંપાય છે. પણ તે
જન્મવા પછી હોય છે, તેથી જે મનુષ્યાકાર એટલા તરીકે હોય છે.
પણ જ્યારે તેને નુર સોંપાય છે, ત્યારે તે ધણી, મુખતાર, ખુદાવંદ,
શેઠ કે આપ થાય છે. અને તેથી બેદા તરીકેનું ઉપનામ વટવું

નથી. અને તેથી બેટા કહેવાતું તો નથી, પણ આપજ કહેવાય છે. પણ ખરું જોતાં તે મુખ્યત્તર માલેક કે ખુદાવંદ કહેવાય છે પણ યાદ રાખવાનું છે કે-મનુષ્યનાં જીવનને બીલકુલ લક્ષમાં રાખવાનું નથી, મનુષ્યના જીવન અને જીવ (ફલ) દુનીયામાં સાધારણ છે. પણ નુર અહીં ખાસ છે. તે બધામાં હોતું નથી, માત્ર ક્રમવાર એક પછી એક જેમ આદમથી ઈબ્રાહીમ ખલીલીલાહ સુધી, અને ૮૦ ઈબ્રાહીમથી ૬૦ અલી સુધી, તેવીજ રીતે ૬૦ અલીથી ૬૦ આગાખાન સુધી. કુલેલે દુનીયાના માલેક, મુખ્યત્તર કે ખુદાવંદ તરીકે ખુદાનુર ચાલતું આવેલું મોસ્લુદ છે, તે કદી છુપતું નથી, તેમ છુપું રહેતું નથી. છુપા રહેવાની તેની ગણતરી ધોરે આપનારી અને મિથ્યા છે. અથવા થાકાનાં ગાઉ ગણવા જેવું છે. મોટે એનેકાદ કરેલા કે, ૬૦ અબુતાલેખ, ૬૦ અલી અને ૬૦ હુસેન એ દુન્યા રીતે મનુષ્યપણામાં એક પછી એક ઉમ્મતના રૂલાની પિતા હતા, તેઓ કે છ પણ જન્મતી વખતે માત્ર મનુષ્ય તરીકે બેટા હતા, પણ ત્યારે જન્મ્યા, ત્યારે ઈમામ કે ખુદા નહોતા, અને તેની ઈમામ કે ખુદા જન્મતાં નથી, પણ તેઓ ઉતરોતર આપ તરીકેજ હોય છે, તેવીજ રીતે તેમને નુર સોંપ્યા પછી, મનુષ્ય તરીકેનાં જીવનની ગણતરી કરવી તે કુફર છે, જેમકે એક શાયરે કહ્યું છે કે—

જમીડી ગદે પોંહચે તાખઅફલાક;
ચે નીરઅત ખાકરા આ આલમે પાક.

એટલે-જમીનની મીટી કદીકને આસમાન સુધી પોંહચે, તો પણ આલમે પાક (નુરને) ખાકથી કંઈ પણ નિરગત નથી.

સવાલ ૩૭ માં.

અગર હઝરત અલીને ખુદા માનીએ તો ઇમામ હસન અને ઇમામ હુસેન એ ખુદાના દીકરા કહેવાય કે નહિ? અને નામદાર આગાખાન એ હિસાબે ખુદાના શું કહેવાય? તેમ પ્રીન્સ અલીશાહ ખુદાના શું કહેવાય? અને ખુદાની વંશાવળી દુનિયામાં છે કે નહિ? હોય તો પખલીકની જાણને માટે જાહેર કરો ?

જવાબ ૩૭ માં.

મી. જીમ-આ સવાલનો જવાબ (૩૬) માં જવાબમાં ૨૫૪ આવેલો છે, કે અલી, હુસેન, આગાખાન એ ઉત્તરોત્તર પોતાના વખતમાં ઉમતનાં મુખતાર હતાં, આપ હતાં દીકરા ન હોતા, પણ તેમ પ્રીન્સ અલીશાહ માટે પુછો છો, તો તે આખતમાં કહી શકાય કે-પ્રીન્સ અલીશાહ કે જેને અમો હાલ માત્ર નામદાર આગાખાનનાં (શાહઝાદા) દીકરા કહીએ, પણ તે સિવાય કંઈ પણ અમે માનતા નથી. અને કહેતા નથી કે જ્યાં સુધી તે સંમતે જાહેર ન થાય. અને ઇમામ કે જેને અમારા મુખતાર માનીએ છીએ, તેની મુખતારી વચ્ચે અમો કંઈ પણ ખોટીએ તે અમારી ઇમાનદારીથી વેગળુંજ છે. પણ પ્રીન્સ અલીશાહ નામદાર આગાખાનનાં દીકરા છે, તેથી નામદાર આગાખાનને હકીકી ખુદામ નુર છે. તેના કંઈ પણ ન થાય, તે યાદ રાખવું મુલવું નહીં. કારણ કે તે એક પાવર છે, અને તે જેમાં પ્રગટ હોય, તેજ અમારા મુખતાર, અમારું ઇમાન તે એતકાફનો અમો સંબંધ એ નુર સાથેજ છે. નામદાર આગાખાનના પણ જીમ સાથે નહી, અને આ ઉપરથી જાણશો કે, ખુદાની વંશાવળી કેમ

થઈ શકે? કારણ કે અતિનો પ્રકાશ તો એકજ હોય છે. જલે પચાસ અતિ બળતી હોય, પણ તેના પચાસ પ્રકાશ જુદા પડતા નથી. પણ એકજ બળવાન પ્રકાશ દેખાય છે. તે મુજબ પ્રકાશમાંથી કંઈ ચીમની, વાદ કે ડબ્બો બનતો નથી, તે જુદી વસ્તુ છે, ને તેના પ્રકાશ જુદા જુદા હોય તેનો રંગ ને આકાર પણ જુદા જુદા હોય તેથી તેની ગણતરી કે સંખ્યા થાય, પણ પ્રકાશની ગણતરી થઈ શકતી નથી, જો કોઈ સામગ્રી અતિની ગણતરીથી પ્રકાશની સંખ્યા મળે, તો તે અણુસમજી ગણાય, તેવીજ રીતે ખુદાઈ નુર એક પ્રકાશ છે. તેથી તેની ગણતરી, સંખ્યા કે વંશાવલીનો સવાલ સમજથી વેગજો છે.

પવન દેખાતો નથી, છતાં તે બધે ભરપુર છે. અને તેથી જે વાસણ ખાલી હોય, તેમાં તે ભરાય છે. તેથી પવનનો આકાર, વાસણ જેવો કહેવાય નહીં. તેવીજ રીતે પાણી છે, તે દેખાય છે, છતાં તે પ્રવાહી છે, તેથી તેને જે વાસણમાં ભરો, તે વાસણના આકારમાં સમાય છે. પણ તેથી પાણીનો આકાર વાસણના જેવો છે, એમ કહેવું જેમ ઠીક નથી; તેવીજ રીતે નિરંજન, નીરાકાર, અલખ અનામી ખુદાનું એટલું છે. પણ તે સર્વ વ્યાપી છે, છતાં તે જેમાં સમાય તેથી તેનો તેવો આકાર થયો, એમ ગણનારોએ શરીરઅતથી આગળ વધી હકીકતી ઇદમ ખાસ કરીને, ખુદાને ઝોળખવાની આવશ્યકતા છે. માત્ર કલમો પડવો, અને તેનો અર્થ કરવાથી ખુદાને ઝોળખ્યો, એમ માની બેસવું, ઇસ્લામ શિખાવતો નથી.

અને ઇસ્લામની ખુશરૂગી માનનારોએ અને મનાવવા માગનારોએ, વેદીક સનાતની અભ્યાસ કરવાની જરૂર છે. જો ઇસ્લામનાં કુકર્મ મુજબ કોઈ ઇમામની તાલીમથી બેનસીબ રહેવા બનતું હોય,

તો, પણ ભે સનાતની થયો. તો પણ ત્યાં ગુરૂની આવશ્યકતા છે; અને તેમાં પણ ઈસ્લામમાં જેમ ઈમામને ખુદા માનવો પડે છે. તેવીજ રીતે ગુરૂને ઇશ્વર માનવાની જરૂર છે.

જેમકે-ગુરૂ, ખાલિ, ગુરૂ વિશ્વનુ°, ગુરૂ, દેવ ગહેશ્વરા, તરમે, ગુરૂવે નમ.

જવાબ ૩૮ મો.

ખુદાને માત છે કે નહિ? પાક કુરઆને શરીફમાં ખુદાના વાસ્તે છે કે લાયમુત એટલે તે મરતો નથી. તો તમામ દુનિયા કબુલ રાખે છે કે હઝરત અલી અઠ કુદાની મસજીદમાં જખમી થઈને શહીદ થયા છે તો હઝરત અલીની શહાદત કેવી ગણાય? અને એ શહાદતને તમે માન્ય રાખો છો કે નહિ?

જવાબ ૩૯ મો.

ખુદા “લાયમુત” છે એટલે ખુદા કદી મરતો નથી. તો પછી હઠ અલી ખુદા હતા, છતાં કુદાની મસજીદમાં શહીદ થયાં એમ કહેવું મીઠું જીવ તમારી માનીનતામાં પુરી સમજ નથી ઉતરી તેથી એમ કહો છો.

આગલા સવાલોમાં ખુદાસાવાર સમજાવ્યું કે, છે કે ખુદાનું નુર જે આદમ હતું, જેને સિફદો કરવાનો હુકમ હતો, તે નુર હઠ શીશમાં અપ્પા પછી આદમ નામનાં જીવ ને સિફદો કરવો એમ સીધ

થતું નથી. અને જ્યારે આદમનો માત્ર જીરમનો આકાર બનાવ્યો, ત્યારે ખુદાએ સિઝદો કરવાનો હુકમ નહોતો કર્યો, પણ જ્યારે “વને કખતો મીનર રૂહી” એટલે જ્યારે ખુદાએ પોતાનું નુર આદમમાં ઉતાર્યું, ત્યારેજ આદમને સિઝદો કરવો વાજેળ થયો. અને તેથી આદમને સિઝદો નહી, પણ તેમાંના નુરને સિઝદો હતો. તે નુર શીશમાં આવ્યા પછી આદમને સિઝદો કરવાનો શેના હોય ? કારણ કે, તેમાંના ખુદાઈ પાવર તો શીશમાં હતો, આ રીતે હું અલીમાં ત્યારે એ ખુદાઈ પાવર હતો, ત્યારે તે ખુદા સ્વરૂપ હતો. પણ ત્યારે એ ખુદાઈ પાવર જેને શરીરમતી ઈમામત કહીયે, તો તે ત્યારે હું ઈમામ હુસેનમાં આવી ત્યારે હું અલીનું જીરમ અને રૂહ હતી. તેથી તે શહીદ થતી વખતે ઈમામ નહોતા. કારણ કે ઈમામ તો તે અગાઉ હું ઈમામ હુસેનમાં જલવાગર હતી. અને તેથી હું અલી ઝખમી થયા ને શહીદ થયા, તે વાત ખરી પણ ઈમામ શહીદ થયા એમ ન કહેવાય તો તે પછી જેઓ ઈમામને હામી અર્થમાં ખુદા કહે તે એમ કેમ માને કે ખુદા હતા ? કારણ કે તે અગાઉ ખુદાઈ નુર (ઈમામ) હું હુસેનમાં જલવાગર હતું. તેથીજ રીતે બીનાદર જીમ, ઈમામ હુસેનનો દાખલો પણ બેનજી, કે હું ઈમામ હુસેનને ઈમામના જ્યાં જનુલાખદીનને સાંપી ને તે પછી જ્યાં જલવાગર મેદાનમાં શહીદ થવા આદ્યા, ત્યારે જે હુસેન ઈમામ તરીકે મેદાનમાં જવા હુકમ કરતાં તે ઈમામત સાંપ્યા પછી, હુસેન હુસેનને ઈમામ જનુલાખ દીનની રળ મેળવવી પરી જેમકે જનુલાખ શોહદામાં છે કે—

કહે એ બાવીસ કર અળ મુજ તું,
જલગ નહીં શીમને કાટા હવે સરકું.

આથી સાબેત છે કે ઈમામ એક વખતમાં બે હોય નહીં,

જ્યારે હુસેન ઇમામ હતા, ત્યારે જેનુલાખદીન નહોતા. ને જ્યારે જેનુલાખદીન ઇમામ થયા, ત્યારે હુસેન નહીં. અને તેથી ઇમામની રજા લઈ, હુસેન કરબલાના મેદાનમાં ગયા, અને શીમૂને હાથે શહીદ થયા. અને તેમાં પણ ઇમામ શહીદ થયા, એમ કહેવું વાજબી નથી, અને ઇસ્લામની તાલીમથી વેગળ છે. કારણ કે, ઇસ્લામ શીખવે છે કે, એક વખતમાં બે ઇમામ હોય નહીં. અને કરબલાના દાખલામાં ખુદલું છે કે ૬૦ જેનુલાખદીનને ઇમામ હુસેન ઇમામત સોંપી. જો સોંપ્યા પછી હુસેનને ઇમામ કહેવાય, તો ઇમામત સોંપી એમ કહેવાય નહીં, અને સોંપી એ વાત ખરી, તો એક વખતમાં બે ઇમામ નહોત, તે હીસાબે ૬૦ જેનુલાખદીન અને હુસેન બેઉ ઇમામ હતા, એમ કહેવાય નહીં. અને તેથી જ ઇમામ જેનુલાખદીન થયા પછી હુસેન કરબલામાં ગયા, અને શીમૂને હાથે શહીદ થયા, ને ઇમામ હુસેન એમ નહીં, પણ માત્ર હુસેન.

ખીમદર જીમ-આ દ્રષ્ટાંતો અને વીવેચન ઇમામની ખરી સમજ છે, અને એ સમજના હીસાબે ઇમામ હમેશાં હયાત હોય છે, અને એ હયાતવાચું ખુદખ નુસ્તું છે. અને જોને હકીકી અર્થમાં ખુદા કહેનારાઓ, ખુદાને મોત નથી, એમ માનવામાં કંઈ ખોટા નથી. કારણ કે ઇમામને મોત નથી, તે ખુદાને મોત નથી, એમ સિદ્ધ કરનાર છે. એમ કહેવાથી આદમ, અલી, હુસેન વગેરે શહીદ થયા, તે સાચું છે. માત્ર ઇમામ કે ખુદાને તે મોત ક્ષણ પડતું નથી. અને તે હવે તમાને સમજાયું હશે.

સવાલ ૩૬ મો.

હજરત અલી પછી ખુદાઈ તુર ઈમામ હુસેનમાં જલ-
લામર થયું, તો એ દિશાએ હજરત અલી પછી ઈમામ
હુસેન ખુદા કહેવાય કે નહિ? અમર ખુદા કહેવાય તો તમે
તુરે હકીકતમાં ઈમામ હુસેન પોતાના વડા ફરજાંદ ઈમામ
ઝેનુલા આબેદીનને કરબલાના મેદાનમાં તુર સુપરદ કરતા
કહે છે કે “ખુદા આહતા નહિ અળ કલ તેરા; રખેગા
તુજસુ બાકી નરલ મેરા” એમ તમે જણાવો છો તો મજકુર
શબ્દોમાં “ખુદા આહતા નહિ” અને “રખેગા તુજસુ બાકી
નરલ મેરા” તો તે ખુદા કયો?

જવાબ ૩૬ મો.

ખીરાદર જમ-ઉપરનાં ૩૩-૩૪-૩૫-૩૬-૩૭-૩૮ ના બધા
સવાલોના જવાબમાં ખુલાસેથી સમજાવ્યું છે, તે મુજબ ઈમામના ફર-
જાંદ એમ કહેવું ગલત છે પણ અલીના ફરજાંદ, હુસેનના ફરજાંદ
એમ કહેવું ખરું છે એ ગલત અને ખરું એ બેનો ભેદ જો સમજ્યા
હો તો પછી આ તમારા સવાલ માટે વધુ કંઈપણ કહેવાનું રહેતું
નથી કારણ કે ખુદા આહતા નહીં અળ કલ તેરા; રખેગા
તુજસુ બાકી નરલ મેરા.

એ બધત ઈમામ હુસેને જેનુલાબદીનને કરબલાના મેદાનમાં
ઈમામત સોંપવા અગાઉ કહી હતી અને તે દુન્યવી હીસાબ હતો પણ
ઈમામત સોંપાયા પછી હૉ હુસેનને ઈમામ જેનુલાબદીનની રળ
માંગતાં કહેવું પડ્યું હતું—

કહે એનાં વિદા કર અબ્બ મુઝે;

આ શબ્દો મુજબ રજા દેનારને કુસેનને પોતાને રજા માગતી પડી એ સમજાવે છે કે, પાવર હોય, ત્યારે, અને નહીય ત્યારે શું સ્થિતી હોય છે? અને દુન્યવી હોસાએ બની ફાલ્સાઈ ખાનદાનની નરનસલ તે જીરમને રૂહ મળીને કહેવાય અને તેમાંજ ખુદાઈ નુર એક પછીજ જલવાગર થવું, તે ઈમામ (ખુદા) વધુ શું કહે ઇબ્રાહીમ; બોલો બીરાદર જીમ!!

જવાબ ૪૦ મો.

તમોએ મહાત્મા ગાંધીજીની રૂબરૂમાં કહ્યું છે કે અમે સતપંથી છીએ, તો પીર સદરદીને જ્ઞાનમાં કહ્યું છે કે “સાચા દીન રસુલકા તે તમે સહી કરી બહો.” તો સાચા દીન રસુલકા ને બદલે સાચા દીન સતપંથકા શા માટે કહ્યું નથી? તો તે જ્ઞાન પ્રમાણે એ રસુલ કોણ? અને તેનો દીન કયો? તે સ્પષ્ટપણે જણાવો?

જવાબ ૪૦ મો.

માનવંતા મીત જીમ-મેં મહાત્મા ગાંધીના રૂબરૂ જે ઈકરાર કર ચો હતો. કે “અમે સતપંથી છીએ” તેનો અર્થ કંઈપણ ફેરફાર વગર સતપંથનો અર્થ ઇસ્લામી શબ્દોમાં: “હકસલુ યાય” છે અને ઇસ્લામનું તે હકીકતી નામ છે, પરંતુ બીરાદર આ એક શબ્દની મારા મારી છે નહી તો પરીણામ એકજ છે. એ તમો મહાત્મા ગાંધીની રૂબરૂ અપ-લી વાતચીત ઉપરથી જણાવોતો અહી સ્પષ્ટ કરીશ. પણ તે અમરુકે યાદ રાખ્યા સુચના કરીશ કે, હું અહીં તે વખતના સંબંધાર્થ નહો, પણ

લક્ષ્યાર્થ ઉપર કહીશ. છતાં કંઈપણ ફેરફારવાળું બોલીશ એમ માનવાનું નથી. ઈસ્લામનું હકીકી નામ હકરાહ (સતપથ) છે કારણ કે ઈસ્લામ આ દુનીયા ખુદાવંદે કરીમે તમામ મનુષ્યો માટે અને દુનીયાની તરફકારનાં છેલ્લા સીધાંતોવાળો છે—વેદ મુજબ પણ એથી જુગ છે તે જુગ એટલે જુગ અથવા આખર જમાનો એ એકજ સાર નીકળે છે અને દરેક જુગમાં એક ગુણ હોય છે તેમ છેલ્લા જુગ આખર જમાનો માટેના ગુરૂ નખી મહમદ રસુલ છે. એમ હજી પણ સનાતનીઓ અથર્વ વેદ અને તેના ઉપનીષદોમાં અદ્વૈતોપનીષદનાં આધારે માને છે. આ અદ્વૈતોપ નીષદ એટલે જમાં બ્રહ્મનું નામ અદ્વૈતહાસ્યતાનું છે, અને તેના નવ શ્લોકમાં નીચેનો શ્લોક જે મેં મહાત્મા ગાંધીજી અરૂં પણ કહ્યો હતો કે.

“ અદ્વૈતોર રસુલ મહમદર કખરરય ”

એટલે—અદ્વૈતહાસના રસુલ મહમદ મોટા છે

આ અર્થમાં—અરબી ભાષાનાં અભાષે મહમદર કખરરય તો અર્થ અકબર પેગંબર છે એમ કહે છે. અને તે ઉપરથી અકબર બાદશાના જમાનાનો હવાલો આપે છે, પણ અકબર એટલે મોટા એ અરબી શબ્દનો ખરો ગુજરાતી અર્થ છે. અને તેથી મહમદ એ અદ્વૈતહાસનાં રસુલ છે અને મોટા છે એમ અર્થ થાય છે.

મીં ૭મ—આ સનાતન ધર્મ અને અથર્વ વેદ જે કબુલ રાખે છે, તો પછી ખુદા છે કે છેલ્લો જુગ કળીયુગ છે. ચાર જુગમાં ચાર વેદ અને ચાર ગુરૂ આ ક્રમ છે. તો એક જુગ, એક વેદ અને એક ગુરૂ એમ ત્રણ જુગના ત્રણ ગુરૂ અને ત્રણ વેદનો જમાનો વીતી ગયો. તેથી ગમ્ તીથી બ્રાહ્મણપણ ન વાંચે, તો ગયેલા જુગમાનાં વારાનાં

વેદ અને ગુરુને માનવા એ સનાતન ધર્મ મુજબનો ન્યાય નથી. પણ ચોથો જુગ અત્યારે ચાલુ છે, ને ચાલુ જુગમાં ચોથો વેદ અથર્વનું જ્ઞાન ચોથા ગુરુ વડે મળે તેજ દુનિયાને ખુદાઈ રસ્તાની હીદાયત કરનાર એમ સામેત થાય છે. અને સનાતન ધર્મ અને વેદનાં પ્રોગ્રામ મુજબ આ સિધ છે કે, અત્યારે છેટલો જુગ છે, એટલે આખર જમાનો છે. ને તેમાં અથર્વ વેદ જેનું ખીજુ નામ “પુરકાન” છે. તેનું જ્ઞાન આપાવું જોઈએ, અને તે ચોથા જુગના ગુરુ મહમદ છે. તેમજ અટલાહ એટલે ખલાનું કે મધ્યરનું નામ બજવાનો હુકમ છે. તો પછી ઇસ્લામની માનીનતા માટે ખીજો કયો વધુ પુરાવો જોઈએ ? ઉપરાંત જે આગળ વંચીશું તે દસ અવતાર જે સનાતનીમાં મનાય છે, તેમાં પાંદેલાં જુગમાં ચાર મનાયા, ખીજા જુગમાં ત્રણ મનાયા, ત્રીજા જુગમાં બે મનાયા છે. એમ નવ અવતાર, ત્રણ વાર ત્રણ જુગમાં મનાયા છે. ચોથા જુગમાં માત્ર એકજ અવતાર મનાવાનો છે. જેને સનાતન ધર્મ “નકલક” કહે છે, વળી એ દસ અવતારમાં પણ વરણનો ક્રમ છે. એટલે જેમ બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી, વૈશ્ય અને શુદ્ર એમ ચાર વર્ણ છે, તે મુજબનાં પ્રથમ બ્રાહ્મણમાં પછી ક્ષત્રીમાં અને તે પછી વૈશ્ય ત્રણમાં અવતારો ઉપલા ક્રમે થઈ ગયા છે જે છેલા વર્ણ શુદ્રમાં થવાના છે એમ સનાતની માને છે.

અને એ હિસાબે ઇસ્લામના સ્થાપક હઝરત નબી મહમદ મુસ્તફા અને હુઠ અલી બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી કે વૈશ્યની મજબૂતીમાં આવી શકતા નથી. પણ શુદ્રમાંજ ગણાય છે તેની સાબીતી એ કે શુદ્ર અબ્રાહમને કહેવામાં આવે છે. અને હઝરત નબી મહમદ મુસ્તફા પણ અબ્રાહમ હતા, અને તેથી તેમને ઉમ્મીત પેગમ્બર કહેવામાં આવે છે. આ સનાતન હિસાબે શુદ્ર ગુરુની સામેતી છે, અને અસ્પર્શતાન નો ખુલક પણ દુનીયામાં એકલોજ તે તખતે શુદ્ર એટલે અબ્રાહમ

હતો તેમ...પણ હોતો અને ત્યાંજ નળી સાહેબ અને હ૦ અલીનું ઉત્પન થવું સનાતનની શુદ્ધ ભુમિની સાબિતી છે શુદ્ધ અવતાર જેનું નામ નકલંક કહેવામાં આવે છે તેનો નકલંક ધોડો અને ખડગ એ ખાસ હથીયાર મનાય છે, તેજ મુજબ હ૦ અલી માટે ખાસ દુલ્લુલ ધોડો અને ઝુલ્ફીકાર બેધારી તલવાર એ ખુદાઇ બખ્શીશ હતી તે પણ સનાતન ધર્મના નકલંક અવતારની સાબિતી હ૦ અલી મુરતઝા માટે ઝળકતી છે, નવ અવતારો માના પેટથી અવતર્યા નથી એમ સનાતન આતીનતા છે અને તે મુજબ દસમ અવતારની નકલંકનો અલી છે તેમ તેના માટે પણ જન્મ પ્રસંગની ચમતકારીક હકીકતનો મર્મ અહી ખુલ્લો થાય છે કે મકકાની અતરાફ તવાફ (મદશિણા) ફરતાં હ૦ અલીના માતાજી બચ્ચું પેદા થવા માટે મકકાના દેવળમાં ગયા દેવળને ફાટ પડેલી અને બિડાઈ જવી અંવેદર હઝરત અસ્વદ ઉપર હ૦ અલીનો જન્મ થયો વળી પણ જન્મ થતાં વખતનાં સામાન્ય બનાવો હ૦ અલીના માતાનાં બિદરમાંથી બન્યા નથી કોઇ પણ જાતનાં બચ્ચાં સાથે જન્મતી વખત જહાર આવતાં પદ્મથમાંનું કંઈ ન હોવું માતાનું બચ્ચુ લઇને જહાર નીકળવું, પવિત્ર હઝરત અસ્વદ ૯ બુઝરગી અને તેના ઉપરજ હ૦ અલીનો જન્મ ! આ બધી સામટી બાબતો આમલા નવ અવતારો માફક વિચિત્રોતા ધરાવે છે અને હ૦ અલીને બહે બીબઓ ખુદા ન માને પણ નુસેરી જેવાની ખુદાઈ ઇમાનદારી જે તે ઇસ્લામમાં ઇમામના નામથી ઓળખવામાં આવે છે.

આ બધી ચીજો સનાતન ધર્મનું છેદનું પ્રોગામ ઇસ્લામજ છે એમ ખાતરી કરી આવે છે

મી૦ હમ-આ એક વિચાર કરવા જેવું છે કે, શા માટે રસુલે ખુદાને ખુદાનો અવતાર કે ખુદા નુસેરી ! સવાય બીબઓ ન કહ્યા ને હ૦

અહીંનેજ શું કામ? કહ્યા, વળી જો વધુ તપાસો કરશો તો કીલ્લા-
ઓમાં એમ પણ દર્શાવેલું છે ઈમામ માતાની જન્મમાંથી જન્મ લે
છે પણ મનુષ્યો માફક જન્મતા નથી તો ખીરાદર આ દલીલને પણ
લક્ષમાં રાખશો કે ઈમામ માતાના પેટથી જન્મતા નથી એનો અર્થ
આ મતલબ સાથેજ સનાતની આસ્થા મુજબ ખુલ્લો છે કે ઈમામ
છે તે ઇશ્વરી અવતાર છે. અને ખીજ મનુષ્યો માફક અવતરતા નથી
એનો મતલબ હું અહીંના જન્મ પ્રસંગની અગત્યની અને ઈમા-
મોમાં ખુદા વહાલુ લાશરિકનું પરીત્ર નુર હોય છે એ બાજોનો સર-
વાળો હિન્દના સનાતન ધર્મ મુજબ વધુ સ્પષ્ટ છે, અને સનાતન ધર્મ-
નું છેલ્લું સ્વરૂપ જેનું નામજ ઇસ્લામ છે, તો ખીરાદર જીમ સનાતની
હિન્દુ, ઇસ્લામી પોત પોતાનાં ધર્મનાં મુળ તત્વો તપાસે તો એક
ખીજ એક ખીજનાં વિરોધી થાય છે, તે ન થાય. કારણ કે આદમ
અબ્રાહિનાં આદમ કૃષ્ણ, રામ વીગેરે ઇશ્વરી અવતારો છે, એ આઠ
અવતાર સુધી હિન્દમાં ઇશ્વરી જ્યોતી હઝરત આદમ અબ્રાહિ હસી
અને આદમથી અહીં સુધી નવમો જુદા અવતાર અને અહીંથી કયા-
મત સુધી ઈમામો એક પછી એક હું અહીંની નસલમાં થતા
રહેશે તે દશમો અહીં અવતાર અને આ રીતે એક ખુદા એ એક
મનુષ્ય જાતી માટે એકજ ધર્મ બતાવ્યો છે અને તેનું નામ સનાતન
કહો. ઇસ્લામ કહો કે હુકરાહુ કહો કે પછી સતપંથ કહો, પણ
જુદો નથી.

હવે ખીરાદર જીમ-સનાતનનાં છેલ્લાં પ્રોગ્રામ મુજબનાં ઇસ્લા-
મનાં મહાન છેલ્લા ગુર્જ હું રસુલે ખુદાની ત્રેવીશ વર્ષની વાલીમ
તેનું નામ સાચા હીન રસુલકા એ ચરણ જે તમોએ ખીર
સફરહીન સાહેબનું આપ્યું છે તેજ રસુલનો ખરો ધર્મ ઇસ્લામ

છે અને તે જગ્યાએ સાચા દીન સતપંથકા કરવાની જરૂર છે કે નહીં? અથવા હોય તો શું ફરક પડે તે તમે સારી રીતે સમજી શકશો કારણ કે જનાબ રસુલે ખુદાનાંજ ઉદ્દેશ મુજબ પીર સદરદીને ઇસ્લામને લાપા અને દેશકાપ' યુક્ત સતપંથના નામથી ઉપદેશ કર્યો છે. અને તેથી સાચા દીન રસુલકા એટલે સાચા દીન સતપંથકા એમ સિધ્ધ કરી શકાય, પણ તમારે ત્યાર પછી એક બાબત રહી જાય છે, કે જો પીર સદરદીને સાચા દીન રસુલકા કહ્યું છે, તો એ રસુલ કયો? અને સાચો દીન કયો? એનો જવાબ પણ એજ છે કે રસુલ તો એજ કે જેણે ઇસ્લામ જેવો સાચો દીન, હકરાહ અથવા સતપંથ સમજાવ્યો અને સાચો દીન અને સતપંથ એમાં ફરક કંઈપણ નથી. પણ તમારી દૃષ્ટીએ ને તમે ઇસ્લામ અને સતપંથ બુદ્ધો લાગે છે, તેની સ્પષ્ટતા અહીં કરવાની જરૂર છે.

કારણ કે તમે (સાચો દીન રસુલનો) ઇસ્લામ અને સતપંથ એ બેઉ બુદ્ધ નીચેના કારણે ગણો છો કે, ઇસ્લામમાં કવમો ઉસુલે-દીન અને ફુરુએદીન છે અને સતપંથ તેમાં નથી.

ખાસદર અહીં તમારે ખાતરી માથે સમજવું કે, ઇસ્લામનાં કવમો, ઉસુલેદીન અને ફુરુએદીન છે તેમાં કવમો અને ઉસુલેદીન એ બેઉ અસલ ઇસ્લામ મુજબનાં છે. તે ઉપરાંત તેની સમજ, વિશાળ ૫૫ અને પુર્ણતા એનું નામ સતપંથ થઈ શકે છે. નહીં કે તેનાથી વીરૂધ્ધ હોય. અને તે હું અહીં ખુલાસેથી લખું છું, કારણ કે ઉસુલેદીનનાં સીધાંતો ઇસ્લામના પાયા રૂપ છે. અને તે જેટલી સાધક બુધ્ધી અને અક્લી નકલી દલીલોથી દરેક ઇમાનદારે પુરણુ ખાતરી કરીને પગીજ પાગવાના છે, નહીં કે માત્ર પોપટીયાં અબ્વાસ તરફિ ગાંધી રાજવાથી

અને પોપટની પેઠે બોલી જવાથી. કારણ કે ઉસુલેદીન જે ખાત્રીપુર્વક ન સમજાયા હોય, તો ઇસ્લામની માનીનતાની ઇમારત ધુરંદ્રેદીન દ્વંદ્વ થતી નથી. અને ધુરંદ્રેદીનનો બધો મદાર ઉસુલેદીનની પકડી સમજના નકકરપણા ઉપરજ છે. ઉસુલેદીનનાં સીધાંતોમાં દરેક મુદ્દા ઉપર ખાત્રી કરવાની ફરજ છે, ને ખાત્રી થયા પછીજ માનવાનો હુકમ છે. પણ ધુરંદ્રેદીનમાં તેમ થઈ શકતું નથી.

એટલે ધુરંદ્રેદીનના સીધાંતો તો ઉસુલેદીન જાણીને ખાત્રી કરવા પછીનાં કોઈપણ જાતનાં ડગમગપણા વગર બજાવાનું કાર્ય છે. અને તેટલા માટે પ્રથમ સાચા દીન રસુલકા જે ઇસ્લામ છે, તેના પાયારૂપ ઉસુલેદીન ઉપર વિચાર કરીએ, કે તે સતપથનાં મુદ્દા સાથે કેટલું બધું મળતાપણું અને ઉમદાપણું ધરાવે છે?

ઉસુલેદીન-એટલે ધર્મના મુળ પાંચ તત્ત્વ ઉપર છે.

પહેલું-તોહીદ,

ચાથું-ઇમામત

બીજું-અદ્દત,

પાંચમું-કયામત.

ત્રીજું-નજુવત

આ પાંચ તત્ત્વમાં પ્રથમના જે ખુદાની એકતા ઉપર અને તેના ઇન્સાફીપણા ઉપર રચાયેલાં છે. ને ત્રીજે ને ચોથો નજુવત અને ઇમામત તે ખુદાના હુકમો પહોંચાડવા ઉપર છે, અને પાંચમો મુદ્દો કયામત એટલે હિસાબનો છેલ્લો દીવસ છે તેને માટે, અને એ હિસાબે આ પાંચ તત્ત્વોનાં ત્રણ પ્રકાર છે, પહેલો ખુદા માટે, બીજો તેની હીદાયત માટે અને ત્રીજો મરતાં સુધીની જવાબદારી માટે છે.

ખુદાની એકતા અને તેનું ઇન્સારીપણું સતપંથમાં જે પીર સદરદીને સમજાવ્યું છે, તેવુંજ અને તેના વધુ સારા અર્થ વાળું છે.

ખુદા એક છે, બીજો કોઈ ખુદા નથી તેનો કોઈ જોડીયો નથી. તેને મા, બાપ, ઓરત બધ્યાં નથી, એટલો અર્થ-તોહીદની સમજમાં હાલ ઇસ્લામની તાલીમના નામે પ્રસિધ્ધ છે.

ત્યારે-સતપંથમાં વધુ સ્પષ્ટ રીતે મનાય છે, કે ખુદા એક છે પણ તે નુર છે, અને તે નુર આખા જગતમાં ભરપુર છે, તેવીજ રીતે મુસ્લમાનમાં પણ છે કે “અલ્લાહો મુફ્ફેસ સમાવાતે વલ અર્જ” એટલે જમીન અને આસમાનનું-નુર તે અલ્લાહ છે.

હવે અહીં નુર અથવા પ્રકાશ એક છે. એમ ઇસ્લામની માનીનતા મુજબ કેમ સમજાયું? કારણ કે હવા જેમ ભરપુર છે, પણ તેની સંખ્યા ગણાય નહીં. તેથી રીતે ખુદા નુર ભરપુર છે તેની સંખ્યા કેમ ગણાય? ત્યારે વધુ વિચાર કરતા સુર્ય એક છે, અને તેનો પ્રકાશ ભરપુર છે. એ દાખલામાં કંઈક સમજાય છે, પણ સુરજનાં ગોળા આકાર દેખાય છે અને ખુદાને આકાર હોય નહીં કારણ કે તે નીરાકાર છે. ત્યારે ખુદા નુર પણ એક છે. એના માટે આકાર વગર સમજાતો નથી. પણ હવા એક મટકામાં હોય, તેથી હવાનો આકાર મટકા જેવો છે, એમ કહેવાય નહીં. તેથી રીતે ખતિનો પ્રકાશ એક ગોળ કે ચોરસ આકારના ડબ્બામાંથી પ્રગટે છે, તેથી પ્રકાશનો આકાર ગોળ કે ચોરસ નથી કહેવાતો. પણ ડબ્બાના આકાર મુજબ તે પ્રગટે છે એ ખરું છે. અને તેથી જેમ પ્રકાશને પ્રગટવા માટે આકારની જરૂર છે, તે વગર

તે પ્રગટ થયો નથી. તેવીજ રીતે ખુદાઈ નુર આદમના આકારમાં પ્રગટયું, પણ તેથી ખુદા જે નુર છે, તેનો આકાર થયો, એમ કહેવાય નહીં. તેવી રીતે ખુદા એકપણે એકજ જીસ્મમાં પ્રગટ થાય છે, તેને ખુદાનો અવતાર સતપંથ સમજવે છે. અને તેથી ખુદાનાં એકપણાની ખાત્રી થાય છે. અને તેના નિરાકારપણાને પણ સમજવે છે, એ રીતે ખુદા પોતાનું નુર સમયાનુસાર જુદા જુદા જીસ્મમાં એક રૂપે પ્રગટે છે. તે એક વખતે કદી એમાં પ્રગટતો નથી. અને તેથી તે એક છે, ને બીજો કોઈ નથી. તેની પણ સમજ આપે છે. તેમજ ડાખ્યામાંથી પ્રગટ-તો પ્રકાશ તે કોઈ ડાખ્યાનું તત્ત્વ નથી. તેમ પ્રકાશમાંથી પ્રકાશ મિત્તાય બીજું કંઈ અનનું નથી. તેથી તે મા, આપ, કે સગાંવહાલાં નથી એમ સમજવે છે. દાખલા તરીકે આદમનાં આકારમાં ખુદાઈ નુર પ્રગટયું, ને આદમને અનાવતી વખતે નહીં, પણ પુરો મનુષ્યનો આકાર આપ્યા પછી તેમાં ખુદાઈ નુર પ્રકાશું. તેવીજ રીતે આદમ-નાં દીકરા શીશા હતા, તે શીશા મનુષ્ય રૂપે તેમના માતાજી બીબી હુવાના પેટથી અવતર્યા. ને તે પછી આદમમાંજ ખુદાઈ નુર પ્રકા-શતું હતું ને શીશામાં પ્રગટયું. જેમ પીર સદરહીન એક રંગે સમજવે છે કે:-

દીવામાંથી દીવો રાર.

એટલે-એક અતિ પ્રકાશતી દોય, પછી બીજી અતિ પ્રકાશવા અગાઉ તેનો આકાર વિગેરે અધું તમયાર હોય, ત્યારેજ જેમ પહેલી અતિના પ્રકાશ વહે બીજી અતિ પ્રકાશવા માંડે, તેવીજ રીતે જ્યાં સુધી માના પેટથી જીસ્મનો આકાર લીધા પછી, આગલા પ્રકાશ

વડે ખીજા જીસ્મનાં આકારમાં ખુદાઇ નુર પ્રકાશે. અને એવી રીતે
 ક્રમવાર એક પછી એક જીસ્મનાં આકારમાં એ ખુદાઇ નુર
 પ્રકાશતું રહે છે. જેને સનાતન મુજબ મધ્યરી અવતાર અને ઇસ્લામ
 મુજબ ઇમામ કહે છે. આ રીતે સ્પષ્ટતાવાળી અને પુરણ સમજ
 સતપંથમાં ખુદાની એકતા માટે છે. પણ ઇસ્લામ મુજબની ખુદાની
 એકતા માનનારાઓ ખુદા વહદહ એટલે એક છે. નિરંજન નીરાકાર
 છે એમ કહે છે. પણ તેને સાબેત કરી શકતા નથી કે, જેવી રીતે
 ઓળખવાને અને સમજવાને ખુદાએ કુરઆને શરીફમાં બતિના
 દૃષ્ટાંતથી સુરે નુરની ૩૧-૩૨-૩૩-૩૪ આયાતમાં ફરમાવેલ છે. અને
 તેજ કુરઆને શરીફની તફસીર ખુદાની એકતાઈ માટે પીર સદર-
 દીને સમજાવી છે. અને આદમથી લઈ અલી સુધી નસલ બનસલ
 જે નુર નામું આપેલ છે, તે જ મુજબ અને અલીથી થઈ આજ સુધી
 નાં મોબીન ઇમામો ને સતપંથમાં કુરઆને શરીફમાં ઉલુલ
 અમ્મૂ મીનકુમ એટલે હુકમ કરનાર અને ઇમામે મોખીન એટલે
 જાહેર ઇમામ નાં આગાખાન સર સુલતાન મહમદશાહનાં
 મનુષ્યાકારમાં એજ ખુદાઇ નુર જલવાગર ખીન હરીફ રીતે છે. અંત
 નાં આગાખાન માનાં પેટથી મનુષ્ય તરીકે જનમ્યા, યારે તેમાં
 ખુદાઇ નુર તનું એમ અમો માનતા નથી. પણ જનમ્યા પછી ૭ કે
 સાતમે વરસે, જ્યારે એ નુર એમનાં અગાઉનાં જોમાંમાં હતું, તે જોમા
 એ જ્યારે હાલનાં નાં આગાખાનનાં મનુષ્યાકારમાં એ ખુદાઇ નુર
 હુકમું, ત્યારથી જલવાગર થયું. અને તે એકલાજ છે તેના જેવો ખીજો

કાંઈ પ્રકાર નથી, તેમ તે જનમો પણ નથી. આવી રીતે ખુદાની એકતા જે સમજે પ્રકારો છે, તેના કુન્યરી કારણપરમાં ઈ-સાદી-પણ સાચે જ કહે છે. એજ તેની અવામત છે અને ઇ-સાદી મુજરી જવા પછી એજ પુણ્ય પ્રકારના ઈ-સાદીપણથી ચોતાના આમાલ ભોગવશે.

નીં ૭૭મ, નજીવન ને ઈઆમત એ બે બાબતની સત્યતા સત-પથીઓ સીકારે છે, પણ ઇ-સાદીની સત્ય સમજનો આધાર ફરજીયાને શરીફ અને ફરજીયાને શરીફનો આધાર ઇમામ ઉપર છે. એ કિસ્સાએ ઇમામતનો દરજ્જો એક શહેનશાહ જેવો છે, ત્યારે નજીવ-તનો દરજ્જો શહેનશાહના વિશ્વાસુ વહર જેવો છે.

હવે તમેજ અહીં વિચારશે, તો ઇ-સાદીનાં નામે સતપથી અથવા ઇ-સાદી આમાખાની શીરકા સિવાયના અથાઓ નજીવતનો ફર-જીનો વહર જેવો અને ઇમામતનો દરજ્જો તેના નાયબ જેવો માને છે અને તેથી અરસ પરસ જમાનતા નથી, અને તેનો ફરજીયા ફરજીયાને શરીફની નીચેની આયાત ઉપર તમેજ કરશે કે, પુણ્ય ૬૦ ઇઆદીમ પેંગઅરને ફરમાયું કે:—

“વજીમતશા હમરાહીમા ઇન્ની જાએલોકા લીન્નાસે ઇમામા”

અર્થ—હે ઇમામરાહીમ, ખરેખર હું તને લોકોનો ઇમામ બનાવનાર છું.

આ ઉપરથી સમજાય છે કે, ૬૦ ઇઆદીમ પેંગઅર તો હતાજ પણ તેને પુણ્ય વળી ઇમામ બનાવવા કહ્યું તો ઇમામતનો દર-જ્જો પેંગઅરી દરજ્જા કરતાં વધુ કે ઓછો ?

ખીરાદર જીમ-ઈસ્લામ અને સતપંથમાં આ આખતમાં કુરઆને શરીફ મુજબ જ ધર્મામતનો દરજ્જો મોટો છે. એમ સમજાવ્યું છે, તે સતપંથની તાલીમ જે જે પીર સદરદીને આપી દે કેવા ઉચા દરજ્જાની અને ઇસ્લામનાં સતપણા સાથે તેનો જરા તોલ કરશે કે સાચા દીન રસુલકા એમ સમજવાને સતપંથની તાલીમ વગર શું ચલાશે છે.

વળી કયામતના તત્ત્વમાં તેને દુનીયા બક્ષાસ થવા પછી બધાને જીવતા કરીને ખુદા હીસાબ લેશે, તે દીવસને કયામત કહે છે એમ ઇસ્લામી માને છે. તે ઉપરાંત સતપંથી વધુ એમ પણ માને છે કે આ આખર ઝમાનો છે. પણ તે અગાઉનાં, બીજા ત્રણ ઝમાના સુધી આલમે અરવાહની કયુલત પછી દરેક રહે જે જે સ્થિતી ભોગવ્યા કરી તેનો સરવાળો મનુષ્ય દેહમાં આખર ઝમાનામાં ઇસ્લામ કયુલ્લા પછી જેના સારા નરસા આમાલો હશે, તેનો અદલો તે દીવસે આપશે અને તેની સમજ પુનરજન્મ મુજબ ઇસ્લામ અગાઉ હતી એમ સતપંથીઓ કયામતના દીવસની સરસાઈનાં વધારવામાં ગણે છે, અને મનાતન અને વેદની તાલીમનો સરવાળો તે કયામત ઇસ્લામ મુજબ સત્ય છે.

ખીરાદર જીમ-આ રીતે આપ સમજ્યા હશે કે પીર સદરદીને જે સતપંથ સમજાવ્યો અને તે સમજવા માટે જે કરમાવ્યું કે સાચા દીન રસુલકા તે દીન ઇસ્લામ અને તે રસુલ હઝરત મહમદ મદમદ સાદિક પણ એજ ઇસ્લામનાં આધાર કુરઆને શરીફ અને રસુલે ખુદાની હદીસ મુજબ હૈં અલીની સાધા નસલે એક પછી એક ધર્મામ કયામત સુધી ચશે તેનો પુર્ગવો અને સત્યતા જે પીર સદરદીને શાહેએ પાતાના રચેલાં બધા

વચનમાં તાલીમ કરી છે. તે મુજબ મોઘુદ ઈમામની ખયલ લેત્ર સમગ્રવ્યું છે. પણ કોઈ ઠેકાણે ગયેય ઈમામને કે બાર ઈમામને માનો એમ સમગ્રવ્યું નથી. પણ તેને બદલે ઈમામે મોળીન એટલે જાહેર ઈમામને ઓળખવા લલામણ કરી છે. જે પીર સદરદીન શાહેબના વચનો ઉપર લડસો હોય, તો તે આ તીચે સાચા દીન રસુલકાનો મતલબજ સમગ્રવનારા છે.

એજ જાહેર દેવ જ'પુદીપમાં બેઠા,

(આરતી.)

પરતક પાત્ર ને પરખાને પ્રેમે પુજેની પાવ

ચઉદ બ્રહ્મડનો એ ધણી પરગટ છે જુગમાંદે

પરતક.

આ ઉપરાંત જેણે જગજાહેર ઈમામને ઓળખવા અને વળી ઈમામ જાહેર સાદેક પછી મુસાં કાઝીમ કે તેની નસલને નહિ પણ ઈમામ જાહેર સાદેકના વડા શાહજાદા હુઝરત ઈસ્માઇલ અને તેની નસલને કે જે નસલ અરબસ્તાન પછી મિસર અને દેલ્હી દેલ્હી એરાકખંડ વિગેરેમાં રહેતી આવી છે. ને તે હિન્દમાં પગારશે એવી એવી પેશનગોષ્ટ કરયા મુજબ હાલના નામદાર આગાખાનના વડાઓને ઓળખાવ્યા છે. જે પીર સદરદીનના શખ્દો સાચા દીન રસુલકા એ ખરા જળવાતા હોય, તો તેનો ઉપર આપેલો ખુલાસો અને તેમણે શાહ ઈસ્માઇલના વંશમાં ઉતરી આવનારા ઈમામ તરીકે હાલના નામદાર આગાખાન સાહેબનેજ (ખુદાઇ ગુર) ઈમામ તરીકે ઓળખી અને રસુલનાં સાચા દીનનાં જાહેર પેશવાની બદલ કરીને તેના હુકમ પ્રમાણે વરતવું, એજ ઉત્તમતા છે, તે સમજો.

જવાબ ૪૧ મો.

સતપંથ અને ઇસ્લામી મઝહબમાં શું ફરક છે? અને ઇસ્લામી મઝહબ ઇસ્લામી તહેતેર ફીરકામાંના એક છે કે નહિ? અને તે મહર અલખની માહીતી માંડ સમજુતી બતાવો?

જવાબ ૪૨ મો.

મી. હમ-સતપંથ અને ઇસ્લામી મઝહબ એ બેઉ એક જ છે. અને ઉપરના જવાબો પરથી સમજાવ્યું હશે તે પણ ખાસ એ બેદને સમજાવવામાં જે ખાસ કહેવાનું છે, તે એક સતપંથ એ ઇસ્લામી શબ્દો મુજબ સેસતસ મુસ્લમીમનો અર્થ થરાવે છે. અને વધુ ખુલાસો એક ખરો રસ્તો અને ખરો રસ્તો ખુદાને આજખવા માટેનો છે. એ ખરા રસ્તાનો એ મીયો એટલે રહેમત તે હૃદય આલી અને તેની પવીત્ર નસલ જમાં હમામનું નુંર આ જ ચુલી એક પાળ એક માનુદ મનુષ્યાકારમાં જેજ થયા વગર ઉતરતું આવ્યું. અને તેવીજ રીતે કયામત મુધી એક પછી એક ઉતરતું રહેશે, તે તેનો રહેખર છે. અને સતપંથ નામનો અર્થ હીન્દુ વર્મનાં માહિતગારો માટે વધુ સજવળતા પડતા હોવાથી રાખવામાં આવેલ છે. જેના રીતે ઇસ્લામ આદમથી આલતા આવેલા છે, પણ દરેક ભાષામાં તેના ફરકારવાળા નામથી આજખાયેલ છે. અને તેથી ઇસ્લામ ને હઝરત રમુલે ખુદાને પેંગખર કણુદ રાખનારાઓનોજ તે શબ્દ લાય પડે છે. પણ ત્યાર એ ઇસ્લામ નામ હઝરત રમુલે ખુદા નાં શરૂ જમાનામાં પ્રચલીત ન હોતું, ત્યારે તેનું નામ 'હુનીફ વર્મ' કહેવાતું હતું, અને હુનીફ વર્મનું નામ હૃદય આલીમ પેંગખરની

હીદયતથી પડેલું હતું, અને આ બાબતમાં જનાબ સુલ્તે
 મુક્કપર ઈમાન નહીં લાવેલા કુરેશો અને યહૂદીઓએ
 પુછ્યું હતું કે, અયે મહમદ (સ. અ. વ) તમે કયો
 ધર્મ પાળો છો? ત્યારે હજરતે જવાબ આપ્યો હતો, કે હું
 હૈં ઇબ્રાહીમના હનીફ ધર્મને પાળું છું, તો આ રીતે હનીફ
 ધર્મનો અર્થ અરબીમાં ઇસ્લામ થાય છે. તેવીજ રીતે ઇસ્લામને
 મુન્તરતી કે પાકત અર્થ સતપથ છે, અને સતપથ, ઇસ્લામ
 કે હનીફ ધર્મ કે હકરાહ કે હકરસ્તો એ બધો દેશ અને ભાષાને
 ભષને જુદા નામ છે પણ અસલ એક ખુદાઈ રસ્તાનાજ તે નામો
 છે તોપણ ઇસ્લામને માનનારા ઇસલામીઓ બધા એકમત નથી
 અને તેથી જેમ જેમ જુદા જુદા શીરકા થયેલા છે, તેમાં શિયા અને
 સુન્ની એ મોટા ફાંટા છે. જેમાં સુન્ની મત તોહીદ, નજુવત, અને
 કયામત એ ત્રણ ઉમુદ પર મનાય છે. ત્યારે શિયા મતમાં એ ત્રણ
 ઉપરાંત અદલ અને ઈમામત એ એ મળી પાંચ ઉમુદ ઉપર બધા-
 રણ માન છે. અને આ રીતે ઇસલામમાં એ બે મોટા ફાંટામાં પણ
 બીજા પેટા ફાંટાઓ વણ્યા છે. જેમાં શિયા શીરકામાં ઈમામી અને
 અખવાલી એ ફાંટા છે. અને ઈમામીમાં ઇશનાઅશરીને ઇસમા-
 હલી એ ફાંટા છે. આ બેઉ શિયા ઈમામીમાં ઇમામનેજ માનવાની
 અને તેની ખયત લખાની ફરજ તેનેજ ઇસ્લામનું શુધ તત્વ અથવા
 જીવન માનવામાં આવે છે. તેમાં ઇશનાઅશરીની માનીનતાનું ધોરણ
 જેવું જાફર સાદિક સુધી હતું, તેમાં ફરક પડ્યો અને તે ધોરણ
 છેક અસકરી પછીથી તદ્દન ફેરવાઈ ગયું. એટલે કુરઆન અને
 ઈમામ એ બેઉને સાથેજ મોજુદ માનતાં, તેમાં કુરઆન મોજુદ
 રહ્યું અને ઈમામ ગેબ માનતાં, હદીસુસ સકલ્લયન મુજબ તેમાં
 મનબેદ પડ્યો. ફરજાંદે કુરઆન અને ઈમામ એ બેઉમાં ઈમામને

ફરીથી કુરંચાન ઉપર હોવાથી, અને કુરંચાન ઈમામ વગર સમ-
જવનાર નથી એમ હોવાથી, ઇશનાઅશરી મઝહબના ફાંટામાં કુરં-
ચાનની તાલીમ ઇમાન વગર અધુરી રહી. અને ઇસમાઇલી મઝહબ-
માં મોબુદ ઈમામ બરાબર અલીથી આજ સુધી એક પછી એક
હદીસ અને કુરંચાને શરીફ મુજબ ચાલુ હોવાથી અને ઈમામ તે
ખાલતુ કુરંચાન હોવાથી, ઇસલામની સત્ય તાલીમનો ઉમદા સત્ય
તેના ખાળનારોએ દરેકને પોતાની બાપામાં અડચણ વગર મળતો
રહ્યો. અને તેથી ઇસમાઇલી મઝહબને સતપંથ નામ આપી, તેની
સરળતા પ્રાપ્ત કરતાં આંચકો કે શંકા રહીજ નહી, કારણ કે સત્ય
ધર્મને સમજવામાં પોતાનીજ બાપામાં ઉપદેશ રૂપમાં મળતો રહ્યો.
અને એ હિસાબે સતપંથ અને ઇસમાઇલી મઝહબ બેઉ નામ
એક અર્થ રૂપે સમજાયો. વળી હિન્દુ સનાતની તરીકે ઇસલામી
ધર્મનો અભાવ સતપંથ નામથી રહેવા પામ્યો નહિ, તેવીજ રીતે
ઇસમાઇલી મઝહબનાં નામે સુધી ઇસલામીયો. પણ તેને એક શીરકા
તરીકે માનીને ઇસલામી દાયરામાં દાખલ ગણ્યતા રહ્યા. અને આ રીતે
સતપંથમાં નક્લક અવતાર અને તેના પાત્રને એક પછી એક
ઈશરી જ્યોતિ સોંપાતી રહી, તે નક્લક હુ૦ અલી અને તેના પાત્ર
તેની નસલમાં એક પછી એક ઇમામો થતા રહ્યા. તે આજ ૪૮
માં પાત્ર તરીકે ના૦ આગાખાન સાહેબને નક્લકના પ્રગટ પાત્ર
તરીકે માને છે. અને તે ઇસલામી તાલીમ મુજબ નુસરી જેમ
અલીને અટલાહ માનતો હતો, તે પણ સતપંથી સાબેત થયો અને
તે અલીને તેની નસલ એક પછી એક ઇમામ તરીકે આજ સુધી
૪૮ માં ઈમામ તરીકે હાલના ના૦ આગાખાન સાહેબને માને છે
અને તેથી હિન્દની બહાર વસતા ઇસલામની રૂઢી મુજબ નમાજ
રોઝા.....વગેરે પરદેશના ઇસમાઇલીઓ પાળે છે. તેવીજ રીતે હુજુ

ઉપવાસ, અને દસોંદ હિન્દના સતપંથીઓ બળવી આવે છે. માત્ર
 રૂઢીમાં ફરક છે. અને રૂઢી માટે મોઝુદ ઇમામનાં ફરમાન મુજબ
 અદા થાય છે. અને તેથી હમલામની સત્ય તાલીમનું અધુરાપણ
 ખીજા શીરકા માફક નથી, દાખલા તરીકે હકીમ જેમ ખીમારોને તન-
 દુરસ્તીના માટે બધી જાતનાં દરદીઓને એક દવા આપતો નથી, પણ
 જેને જે અનુકુળ હોય, તેવી દવાનું સેવન કરવા કહે છે. તેવીજ રીતે
 ઇમામ કે જે રૂઢાની હકીમ છે, તે દરેક દેશનાં પોતાનાં (પેશન)
 સેવકોને તેના દેશની દવાપાણીને અનુકુળ અથવા એવા સ્થાન હુકમો
 રૂપી ઇલાજ કરે છે. પણ હકીમની ગેરહાજરીમાં તેના દવાખાનામાંથી
 અથવા મોતેબર દવાખાનાં ગ્રંથમાંથી પોતાની મેજે હકીમું પોતે
 કરે એવા કમ્પાઉડરોના હાથે, જેઓ હકીમ સાહેબના દવાખાનામાંથી
 દવાની ગાટલાને ઉપયોગ કરે અથવા દવાખાના ગ્રંથમાંથી જોઈને દવા
 ખનાવી પીયે. તે તેમાં કેટલું જાંબીર જેખમ છે, તે દાનેશખદો અને
 એક ગામડીયો પણ સારી રીતે સમજી શકે છે, અને કહે છે કે
 નારે જામ, હકીમ સાહેબ વગર ખીજના હાથે મરવું સારું નહીં,
 ત્યારે કેટલાક આપ ડાયાઓ કમ્પાઉડરનો મોભો વધારવા ખાતર
 અને ખીજઓમાં પોતે ડાયામાં ખપાવવા ખાતર હકીમ સાહેબને
 ખુદને નાડ દેખાડવા વગર દવા પીયે છે. અને જોખમ વધારે છે.
 પણ કેટલાક ચાલાક અને નામગીરોને વશ નહીં થયેલાઓ, તે એમ
 કહીને જેમ હકીમના દવાખાનામાંથી ચાલ્યા જાય છે, કે
 સાહેબ કયાં છે? પછી તેની શોધ ખોળ કરીને હકીમ (ઇમામ) રૂપે
 જઈ નાડ ખતાવી દવા લઈને ખાતરી પુરંક આસમ લે છે.

મીઠું જમ-આ દલીલને કારણે સર લખાવી છે, આ તેમાં
 એમ સમજાવવા કોસેશ કરી છે કે, સતપંથ અને ઇસ્માઇલી મુઝ-

હય એમ એકજ ઈમામનાં આયા તમે જુદા જુદા દેશનાં સેવકો જુદી જુદી રીતે પોતાની ફરજ બજાવી રહ્યા છે. અને તેથી તેમાં તમે પુછો છો, તેવો ફરક માત્ર રહીને છે. પણ તે રહીની પસંદગી અને પરવાનગી ઈમામની હોવાથી એકજ મતલબને સાધનારા છે, જુઓની નમાજ એટલે અંદગી એકજ ખુદાની, પણ તેને પાંચ વખત અને જુદી જુદી તરકીબથી અદા કરાય છે. છતાં તેથી કંઈ નમાજ એટલે અંદગીનોજ મતલબ જાળવાય છે, તેવીજ રીતે મુસાફરીમાં, બીમારીમાં એવા હુકમોને માટે અમુક અમુક છુટ છાટ હોય છે. તેવીજ રીતે મોજુદ ઈમામની મુજબારીયો અનપંથો અને મદમાદથી મજહબ એકજ હોવા છતાં, અમુક અમુક છુટ છાટ ભાગવનારા છે. તેથી તેમાં ફરક છે, એમ કહી શકાય નહીં, અને આરાદર જીમ-ઈસ્માઇલી મજહબ, ઇસ્લામનાં તોહફેર શીરકા માનો એક છે. એમાં તો કંઈક શક નથી. કારણ કે, ઇસ્લામનાં શીરકાઓ બસે જુદા જુદા હોય, તોપણ તોહીદ, નબુવત, અને કયામતની માનીનતા રાખનાર ઇસ્લામી છે. અને તેમાં પણ “લાઇલાહા ઇલ્લાહ” મહમદ રસુલિલ્લાહ ”નો ફલેમો પદનાર ઇસ્લામી છે. પછી જલે તેનું વરતન ગમે તેવું હોય. આ મુદ્દા ઇસ્લામીની વિશાળ મરીયાદા સુચવે છે. અને ઇસ્લામની યુગરૂપી બીજા દરેક ધર્મો ઉપર ધરાવે છે

પણ જ્હાલા દોસ્ત જીમ-અહીં જરા તમારી માથે એક કહે-વત મુજબ જવાબ આપું છું કે, ઇસ્લામ અને સનાતન કે ખ્રિસ્તી-જીમ કે યહુદીજીમ એવા પક્ષપાતવાળા નામો ખુદાના ધર્મને બાજતાં નથી. કારણ કે અધાં ધર્મમાં એકજ ખુદાને માનવા ફરમાન છે. આરે એક ખુદાએ મનુષ્ય જાતિ પણ એકજ દુનિયાપર ઉત્પન્ન

૧૨મી ઈ. હિન્દુ, મુસલમાનીન પારસી, યહુદી, નસારા, ૧૨મા મુખા પક્ષપાત છે અને એ પક્ષપાત સત્ય ધર્મનાં પાલણથી જ્યારે નીકળી જાય, ત્યારે ખુદાઈ રસ્તાનું ખરું રહસ્ય સમજાય. એક કોમ કે દેશની જોળખાણ મારે કામ જાતનો વંધો નથી, પણ ધર્મનો ભેદ કોમ ઉપરથી કે જાત ઉપરથી, જુદા ગણવા, એ જાણે ખુદાએ મનુષ્ય જાતી એક જનારી છે; તેમાં મતભેદ પાડવા જેવો ગુનાહ ગણાવો ભોમએ. વળી જોશું તો, ખુદાએ જેમ મનુષ્ય જાતીની એકજ રચના કરી છે. તેથી તેની એકતાની મહાન દલીલ ઝળકે છે! તો પછી એકજ મનુષ્ય જાતીનો ધર્મ, ખીજો હોયજ કેમ? અને ખરે-ખરે ખુદાએ આ દુનીયાપર મનુષ્ય જાતી જનાર્યા પછી, પેગંમ્બર કે ઈમામ જુદા જુદા મોકલાવ્યા નથી. પણ એકજ હિદાયત અને એકજ તાલીમ એકજ વખતે આપેલ છે. આ બાબતમાં આપણે જરા શાંત રીતે જોશું, તે હઝરત આદમની ઉત્પત્તિના વરસ આશરે દશ હજારથી વધારે નથી. અને તે બાબતમાં કિતાબો અને તવારીખોનાં પુરાવા પુષ્કળ છે. વળી તવારીખે “ફીરસ્તા”માં છે કે ૬૦ અલીએ એક યહુદી વિદ્વાને પુછ્યું હતું કે—“આદમના અગાઉ કોણ હતું?” ત્યારે ૬૦ અલીએ જવાબ આપ્યો કે—“આદમના અગાઉ આદમ હતો” ફરી તે વિદ્વાને પુછ્યું— કે, તે આદમનાં અગાઉ કોણ હતું, હઝરતે ફરી પણ એજ જવાબ આપ્યો કે, તે “આદમ અગાઉ પણ આદમ હતો” આ રીતે તે વિદ્વાને ત્રણ વખત પુછ્યું, અને હઝરતે એજ જવાબ આપ્યો કે, “આદમ અગાઉ આદમ અને તે આદમ અગાઉ પણ આદમ તે આદમ હતો”

આ જવાબથી તે વિદ્વાન યહુદી હઝરતનાં પ્રદમનાં મકાસથી પ્રસન્ન થઈ ગયો,

આ ઉપરથી જોશું, તો આદમની અગાઉનાં આદમો, જેતાં કૃષ્ણ, રામ, વીગેરેની હકીકતો હિન્દુ સનાતન ધર્મમાંથી મળી આવે છે, અને તેમાં પણ જેવી બુઝૂર્ગી સમજાય છે, તેવીજ બુઝૂર્ગી તેના અગાઉના આદમ, કૃષ્ણ, અને રામ વીગેરેને અપાતી. જેને અમો ઇસ્માઈલીયો ઇશ્વરી અવતાર અથવા ઇમામ તરીકે ઓળખીએ છીએ. અને તેથીજ “કૃષ્ણ” સુધીનાં આઠ અવતાર અને આદમ તે “બુદ્ધા અવતાર” નવમો, અને દશમો નાકલેક અવતાર “અલી” એવી ઇશ્વરી નુરની સાંકળ સિદ્ધ થયા બંધ માનીએ છીએ. અને જેને કુરઆને શરીફમાં “હુબલીદ્દલાહ” એટલે ખુદાઈ (નુરની) રસ્સી ફરમાવેલ છે. અને આ રીતે આખી દુનીયામાં ઇશ્વરી દસ અવતારની માનીનતા એજ ખુદાઈ ધર્મ કુલે મનુષ્ય જાતી માટે સાબેન થાય છે. અને તેથી બુદ્ધા બુદ્ધા ધર્મનાં પક્ષપાતવાળા નામો ખુદાઈ ધર્મને જાજતાં નથી. પણ “સનાતન” “હુનીફ ધર્મ” સેરાતસ મુસ્તકીમ “હુકસાહ” કે “સતપંથ” એ નામો પક્ષપાત વગરના અને ખરા મનાવવા જોઈએ. પરંતુ સનાતન નામ પક્ષપાતી ઇસ્લામીને મનથી કંફક માને, તેથીજ રીતે ઇસ્લામ નામ એ સનાતની પક્ષપતીને મલેવ્લ લાગે છે. અને તેથી ઝવજાઓ ઉમન થાય છે તેનું પણ કારણ ખુદાઈ છે. કારણ કે, ધર્મનો ધણી કાઈ કેકાણે મોબુદ નથી માનતા, તેથી તેની સત્યતા કરવા અવકાશ નથી. અને આ મુજબ દુનીયા ઉપરનાં ધર્મો અવતાવાળા છે. પણ કાઈ કેકાણે તેનો ધણી મોબુદ નથી માનતા અને તેથીજ પીર અદરદીને સતપંથની મહતા અતાવતાં ચલેજગ કરી છે કે:—

“ખટ દરશન તો સુન પુજવે”

“સતપંથ ધરમકો મરમ ન પાવે”

આસ્તી કીજે નકલક તણી.

આ એ લીટીમાં બધા પક્ષપાતી ધર્મનાં નામે ઝઘડનારાઓને માટે સમગ્નવ્યું છે કે—રામ, કૃષ્ણ, મુસા, ઇસા, સુન્ની, શીયા, ઇશનાઅશરી—એ બધા પક્ષપાત કરનારા અને પોતાનેજ સત્ય માનનારા છતાં, પોતે જેને માને છે, તેને માટે એમજ કહેતાછે કે રામચંદ્રજી હતા, કૃષ્ણ હતા, મુસા હતા, ઇસા હતા, હુઠ મહુમદ સાહેબ હતા, ઇમામ મુહંમદી એવું છે. એટલે બધા ધર્મવાળા ધણીની એસાજરીમાં પુંજે છે, ભજે છે, ને માને છે. અને તેથી તેઓ બધા સુન પુજવે છે; પણ “હત” એટલે “છે.” એવું તો માત્ર એક સતપંથના પાળનારાઓજ કહી શકે છે. અને એ ધર્મ બીજા પક્ષપાતી ધર્મવાળાઓ કદી સમજી શકતા નથી. કારણ કે જેને જેવો માને છે, તેવાજ દેખાડી શકાય. એવો અથવા રૂબરૂ જઈ ચરણમાં માથું નાખી શકાય એવો, કે તેના હાથનું ચુંબન કરી શકાય, એવો માત્ર સતપંથ છે કે, જેનો ધણી દરેક વખતે બીજાનું હાથ છે. અને આ ઉપરથી બધા ધર્મના પક્ષપાતથી વેગળા અને બધા ધર્મની સત્યતા માનનારા, સતપંથીઓનેજ કહી શકાય કે ?

અને નહીં ત્રણમાં—નહીં તેરમાં—નહીં છપ્પનની મેળમાં એવો સતપંથ છે. તેનો ખુલાસો એ છે કે—

ઈસ્લામે—બાહુતેર ફીરકાવાળા કે જેવી મુકતી તેથી, એમ સમગ્નવ્યું છે. ને તે બાહુતેરમાં ૪+૧૩+૫૬=૭૨માં સતપંથ

ની ગણતરી નથી. પણ માં ૭૫૦ તમારે, જે તોહતેર શીરકા-
માંનાં એકની ગણતરી ગણવ માંગો છો, તે મુજબ તોહતેરમાંજ
સતપથ એવા શીરકા છે કે, જેમાં એક ખુદાની, એકજ મનુષ્ય
જાતીમાં ધર્મના પક્ષપાત વગરનો છે અને તે સતપથ નામ
ધરાવે છે! એવો એક અને એકજ છે.

એટલે-નથી, ૩ વણમાં એટલે વણયારી નથી, (જેઓ ૬૦
અથુ બહાર ૬૦ ઉંમર ૬૦ ઉંરમાનને તથરરા કરે છે, તેવા નથી.)

તેમ નથી, ૧૩ તેરમાં (એટલે રસુલ ખુદા ખીખી કાતેમા તથા
અલીથી અસકરી સુંધી ઇમામે મળી જાહેરમાં તેરને માનવાને એક
તેથી ઉદ્દેશો ગેળને માનવું એવા નથી.)

તેમ ૫૬ જાપનનાં મેળમાં નથી, એટલે જાપન કાટી ગદવા
જેઓએ પોતાનાં જમાનાનાં મોબુદ અવતાર (ઇમામ) શ્રી કૃષ્ણનાં
કરમાનને માન્યું નહી તેવા અમે સતપથી નથી, પરંતુ ઉપર પતાવમાં

૨) વણમાં

૧૩) તેરમાં

કે ૫૬) જાપના મેળમાં નથી.

એટલે-કુદલે મેળ કરવાં ૭૨) શીરકામાં અમારો ગણતરી નથી,
પરંતુ તેનાથી તદ્દન નિરાળો પક્ષપાત વગરનો અને દરેક જમાનામાં
અછત સ્થ શકાય, એવા મોબુદ ઇમામની માન્યતા રાખનારો
“સરતલ મુસ્તકીમ” એટલે સતપથ અમારાં ૭૩ તોહતેરમે
એકજ શીરકા છે. જે, તમારાં કહેવા મુજબ માણ છે. કારણ કે
એકતેર શીરકામાં ઇમામ મોબુદ નથી, જેની સનદ કુરઆને શરીફ મુજબ
છે, જે કે તોહતેર શીરકામાં નમાજ, રાગ વીગરે એક સરખી રીતે

અરબીમાં અદા થાય છે, ત્યારે માત્ર અમારા એકજ શીરકામાં મોબુદ ઇમામની હુકમ મુજબ દરેક દેશને અનુકુળ આવે એવી ભાષા સાથેનાં પંદરીનાં સમજા ભરવા ફરમાનો છે, અને આ રીતે ૭૨ શીરકાથી માત્ર અમારો એકજ શીરકો જુદો પડે છે, કે જેના નામનો સુકાની મોબુદ ઇમામ હોય છે.

સવાલ ૪૨ મો.

હિંદુઓનાં દેવો શું આપણા મુસલમાની ધર્મ માફક ચાલનારા હતા? તેમ સતપંથ ધર્મમાં આપણે તેઓના નામો જાણીએ છીએ તો તેઓ શું સતપંથના રાહબરો હતા?

જવાબ ૪૨ મો.

મી. શુભ, આગળનાં જવાબમાં જણ્યું હતું કે, સુન્નીમાં મનુષ્ય જાતીની ઉત્તતી ઇસ્લામ મુજબનાં આદમથી હસ કબીર વરસથી છે, પણ તે અગાઉનાં આદમો સનાતન ધર્મ અને વેદ મુજબ મનાતા મહા, કહા, વરા, નરસી, વામન, ફરશીશમ, રામ, કૃષ્ણના પ્રદેવી અવતારો અથવા ઇમામ સતપંથી મળવા જોઈએ, અને ઇસ્લામમાં આદમથી અલી, અને અલીથી આગા-ખાન સુધીના ઇમામો મનાય છે, તેવાજ એ આગલા જમાના રાહબર (ઇમામ) હતાં. અને તેમના વડે અજર, અમર, એક એટલે હૃદયુલ, કયયુમ, વાહિદ ખુદાની હોદાયત, પ્રકાશ, પામેશ છે. એમ તેના શારત્રોથી સિદ્ધ છે. પછી તેઓને સદ્ધર્મમાં

ઇસ્લામના સહેબરો, માનવા જોઇએ. અને તેવી રીતે ચુમત
 જમીનના મથકર આલેમો જે હહેલીયાળા નીચામુદીન આલી
 યાની મઝાર શરીફના મુતવલી હસન નીચામી ખવામ, એ
 સ્વીકાર કર્યો છે. અને “કૃષ્ણ પીતી” અથવા “કૃષ્ણ છવન”
 નામનો ઉરદુ ગ્રંથ એમણે લખીને, તે પુરવાર કર્યું છે. કે તે
 આદમ અગાઉનાં મનુષ્યોનાં સહેબરો, રામ, કૃષ્ણ, વીગેરે સનાતન
 ધર્મ અને વેદ મુજબ મનાતાં હીન્દુનાં દેવો તે ઇસ્લામનો પુર્વગે
 હતા, અને પુત્ર્ય હતા, વળી કુરઆને શરીફમાં ખુદા ફરમાવે છે
 કે, “દરેક દેશમાં અને દરેક ભાષા બોલનારી કોમોની
 હીદાયત માટે મેં પેંગઅરો અને ઇમામો મોકલ્યા છે.” તો
 એ મુજબ સસંકૃત ભાષા અગાઉ બોલાતી હતી, અને હીન્દુસ્તાનમાં
 તે આદમી જ્યાન હતી. તો હાલ એ ભાષામાં વેદ જે મોજુદ છે.
 અને ગીતા વીગેરે ગ્રંથો ઉપરાંત મહાભારત, રામાયણનાં ગ્રંથોથી
 ઇસ્લામમાં ગતાવેલા આદમ અગાઉનાં આદમોથી હીદાયત હતી, એમ
 સિધ્ધ થાય છે, વળી એક લાખ ને ચાવીસ હજાર પેંગઅરોમાં
 ફક્ત અઠાવીસ પેંગઅરોના નામો આપણે જાણીએ છીએ. આકાની
 મોટી સંખ્યા ત્રીશે ઇસ્લામની કોઇ કાતાબ કોઇ હકીકત રજુ કરતી
 નથી. આ ઉપરથી સાબેત થાય છે કે, દસ હજાર વરસથીજ
 દુનીયા ઉપર માણસો વસ્તા નથી, પણ તે અગાઉ પણ વસ્તા
 હોવા જોઇએ. એવું જુના શોધ ખાજમાં મળી આવેલા લેખો
 ઉપરથી જણાય છે, અને કુરઆને શરીફમાં દુનીયાની લીલી
 કે સુદી દરેક ચીજનું વર્ણન છે. પણ તે ઇમામની તાલીમ. ગર
 જુ ક્યાં છે? તે જાણી શકાયું નથી. અને એજ કુરઆન ઉપર
 ઇમામનેજ ફકીહત છે, તે મોજુદ ઇમામ હસમાઇલી સતપંથનાં
 ઇમામો છે કે, જેમનાં પહે, હીન્દુસ્તાનમાં “પીર” મારફત ઇસ્લા-

મતી સત્ય તાલીમ મળી કે, જે સનાતન ધર્મ મુજબનાં “શ્રી
 ઋષભ” પદ્ધતિનાં “પ્રબુધ” અને “નકલક” અવતારોની તાલીમની
 આગ્રીની સાંકળ હતી. અને તે યુગનાં હિસાબે ચોથા જુમ કળી,
 યુગ મુજબ (“પ્રબુધ”) એટલે આદમથી (નકલક) એટલે
 (અલી) સુધી અરાખરેલી, એમ સત્ય સમજાવીને સનાતનીની
 તાલીમ પુણી પાડી. જે કે તેને આપણે “ઈસ્લામ” નામથી
 ઓળખીએ છીએ, પણ “ઈસ્લામ એ સનાતન ધર્મનું છેલ્લું
 પ્રાચીન છે.” અને તેથી ઈસ્લામ અગાઉનો ઈસ્લામ તે સનાતન
 ધર્મ છે; તે હિન્દુના દેવો તરીકે મનાતા રહેખરે, તે આગળનાં
 ઈસ્લામનાં, એક લાખ અને ચોવીસ હજારની સંખ્યામાંના પેગં-
 ખરો અને ઈમામોજી હતા. અને તેથી જેમ ઈસ્લામની તાલીમમાં
 ઈસા ખીન મરીયમ, હાઉદ ખીન મુલેમાન અને મુસા ખીન ઈમ-
 રાન તથા ઈબ્રાહીમ અને નુહ, આદમ વિગેરેનાં નામો લેવાય છે;
 તેવીજ રીતે હિન્દુના દેવો રામ, કૃષ્ણ, પરશુરામ વિગેરે નામો
 લેવામાં અને તેમના કીરતન ગાવામાં જનાળ રસુલે ખુદાનાં અગાઉ-
 નાં પેગંખરો, અને ઈમામો, જેટલોજ દરજ્જો ધરાવે છે, કારણ કે
 ખુદા ઈસ્લામ અને જનાળ રસુલે ખુદા છેલ્લામાં છેલ્લા પેગંખર છે.
 ત્યારે પહેલાના પેગંખરો અને ઈમામોના નામો કદી ખીજી જાણમાં
 હોય તેથી લેવા દુરસ્ત નથી એમ કહેવું, ઈસ્લામની બુઝુરગીને હાંકી
 દેવા અરાખર છે.

હિન્દુના દેવો અને તેના “ભજન” એવા શબ્દોની, તાલીમ
 જેને ઈસ્લામી મત્યતાવાળો મોઝુદ ઈમામો ખારકત મળી નથી,
 તેને અમાપ ઉત્પત્ત કરે, અને જુદા લાગે, પણ ધીરજથી તપસવો
 ઈસ્લામ અને કુરઆને શરીફ તથા જનાળ રસુલે ખુદાની હદીસ

કે મમામોનાં ફરમાનો. જેઓ ગયમનો ઇદમ જાણતા હતા, તેઓ કાંઈનાં વચનોમાં હીન્દુના દેવો કે વેદ જુકા છે, એમ લખાયલું નથી. તેમ સંસ્કૃત ભાષાનાં વેદ વીગેરે, અગાઉનાં આદમોનો ઇસલમમાં સ્વીકાર જો કે, ખુદલા શબ્દોમાં નથી, પણ તેથી સંસ્કૃત ભાષા બોલનાર ઓને તેઓની ભાષામાં હીદાયત મળી નથી, અથવા તેમને માટે કાંઈ રેહુઅર ન હોતું, એમ કહેવા ગેરીયે, તો ફરમાને શરી-ફત્વા મહા વચનને બોલું પાડવાનો ગુનાહ કરવા જેવું ગાય છે. માટે ખીરાદર જીમ-નમાજની સુરે કાતેહામાનાં તીર્થના શબ્દો અને વેદનીજ વાતો સિધ્ધ કરવી પડશે.

“સેરાતલ-ફઝીના, અને અમતા અલયહીમ”

એટલે-હે! ખુદા, તું અમોને એવો સીધો રસ્તો (સતપથ) બતાવ, કે જેવો અગાઉના લોકોને, બતાવ્યો હતો. અને તેના ઉપર તેં તારી ન્યામત ઉતારી હતી.

આ અંદગીનો શબ્દોમાંથી પણ તમારો જવાબ મળી આવે છે. કે, “અગાઉનાં લોકો” ને જેવો સીધો રસ્તો (સતપથ) બતાવ્યો હતો, અને તેના ઉપર ખુદાએ ન્યામત ઉતારી હતી, તેરાજ રસ્તા પર દ્રઢ રાખવાને અંદગી ફરીયે છીએ. અને તે “અગાઉનાં લોકો” સંસ્કૃત ભાષા બોલનારા હતા, તેની કાયથી ના કહેવાય નહી, અને એ સંસ્કૃત બોલનારી કામ હીન્દુ સનાતન સીયાય, ખીજ ન હોતા, અને હીન્દુ સનાતન ધર્મની આગલી જહો જહાદી, અને આચાર, રીચાર, અને ઇમાનદારીના દાખલા જે મહાભારત, રામાયણ, અને ગીતામાં મહાન અને પુણ્ય સંસ્કૃત ગ્રંથોમાં છે, તે સાબેત કરે છે કે, એ કામ ઉપર ખુદાએ સારી

ન્યામત ઉતારી હતી, અને કદાચ તેના જેવી બીજા દેશો ખાતે નહીં હોય, એમ પણ માની શકાય છે. તો આ રીતે “હિન્દુના દેવો” અને તેના ભજનો, તે ઈસલામ અગાઉનાં પેગંબરો, અને ઇમામોનાં નામો જેટલોજ દરજ્જો ધરાવે છે. કારણ કે તેઓ “આદમ અગાઉના આદમો હતા.” અને એક લાખ ને ચોવીસ હજાર પેગંબરોની સંખ્યા પછીની પવીત્ર હતા. અને ખુદાઈ હીદાયતનાં પ્રકાશ રૂપ રહેબર હતા. તેમાં લેશભર શક નથી. તેઓની તાલીમ પણ ખુદા એક વહદહુક્કા શરીફ છે, ગુરૂ (પેગંબરો) ખુદા તરફથી મશ્વરી ફરમાનો, (ફાતાવા) વેદ મારફત બોધ કરનારા છે, અવતાર (ઇમામ) પાત્રને ઓળખવાની ફરજ છે તે પુનર જન્મનો હીસાબ ચોથા જુગનાં અંતે થવા પછી સ્વર્ગ, નર્ક પ્રાપ્ત થાય છે. એ સિધ્ધાંત ઇસ્લામનાં ઉસુલ પ્રમાણેજ તોહીદ, નબુવત, ઇમામત, અને કયામત મુજબ છે.

અવાજ ૪૩ મો.

સતપથ અને ઇસ્લામી મઝહબ તથા હિંદુ ધર્મ એમાં કાંઈ ફરક છે? કે બધાં સરખાં છે? અને બધાના સિધ્ધાંતો એકજ પ્રમાણમાં છે કે એક બીજાની વિરુદ્ધ છે? અને હિંદુ મુસલમાનો વચ્ચે ધર્મ સંબંધી શું શું મતભેદો છે, તે જણાવવા કૃપા કરશો?

જવાબ ૪૩ મો.

(૪૧)-(૪૨) માં સવાલના જવાબમાં, મી० જીમ-તમારા આ સવાલનો જવાબ સંપૂર્ણ અને એવડી એવડીને આપ્યો છે કે, (સતપંથ,) ઇસ્લામ અને હિન્દુનો ધર્મ એકજ પ્રોગ્રામની સાંકળ છે. જુદી નથી. પરંતુ હિન્દુ સનાતન ધર્મ તે પ્રાચીન ઇસ્લામ છે. અને તે પછીના અરવાચીન ઇસ્લામનાં શુદ્ધ સીધાંતો-જનાબ રસુલે ખુદા વડે પ્રકાશ પામ્યા અને સતપંથ તે ઇસ્લામનીજ સત્ય તાલીમ છે. પણ ઇસ્લામ પછી છસો વરસે તે હિન્દુસ્તાનમાં અપાયલી તાલીમ દબને સનાતન અને ઇસ્લામની અર્ધકથતા સમ-જવનારું શુદ્ધ તત્વ છે.

આ સનાતન ધર્મ, ઇસ્લામ અને સતપંથ એ એકજ ધર્મની સાંકળ અનુક્રમે હોવા ઉપરાંત, સનાતનની તાલીમ શરૂઆતમાં હતી, અને હિન્દમાંજ હતી, તે વખતે હિન્દની બહાર મનુષ્યો વસ્તાજ નહોતા. જ્યારે હિન્દની બહાર વસવા લાગ્યા, ત્યારે આદમના નામથી અને સંસ્કૃત સિવાયની બીજી ઈબ્રાની જમાનમાં ખુદાએ પોતાના અવતારી સ્વરૂપ વડે, હીદાયત પહોંચાડી, અને તે પછી અરબી જમાનમાં જનાબ રસુલે ખુદા અને હું અલ્લોના નામે એજ તાલીમની શુદ્ધતા વિકાસ પામી. અને ત્યાર પછી એજ ઇસ્લામની સત્ય તાલીમ હિન્દુસ્તાનમાં ગુજરાતી, કચ્છી, મિઠી પંજાબી વિગેરે, ભાષામાં સતપંથના નામે અપાઇ. અને એ સત્યતાની સાંકળ રૂપ તાલીમ સનાતને. કે ઇસ્લામે કે સતપંથ કોઇએ એક બીજના નામે નિષેધ કર્યો નથી, એજ એકત્રતાની ચાખી નીશાની કળકે છે. પણ તે છતાં એટલું જરૂર કહેવું જોઇએ, કે જેમ મનુષ્યની જીંદગીના ચાર દિરસા પાડી શકાય છે, બાળપણ, જુવાની,

અધેડ, અને વૃધ્ધપણું એ ચાર અવસ્થામાં દરેક જીવતો મનુષ્ય પસાર થાય છે. તેવીજ રીતે આ દુનીયાની સ્થિતી પણ ચાર જુગમાં પરાવાઇ છે. પ્રથમ સતયુગ, ત્રેતાયુગ અને દ્વાપરયુગ અને ચોથો કલ્પીયુગ અને એ ચારે યુગમાં એકજ ખુદાની ભક્તી, ગુરના આધીનપણાથી મળતી. પરંતુ તેમાં જેમ જેમ સ્થિતી બદલતી, તેમ તેમ તાલીમમાં વિશાળતા આવતી અને અત્યારની સનાતન તાલીમ એજ ઈસ્લામ અને ઇસ્લામની તેરસો વરસની તાલીમનું પરીણામ તે સતપથ છે. અને તે સનાતન ધર્મમાં જેમ, ઇશ્વરી અવતારો મનાતા, અને ઇશ્વરી વચન વેદ મનાતાં, તેજ મુજબ અત્યારે ઇશ્વરી અવતારો તરીકે ઇમામને માનવાના છે. અને ઇશ્વરી વચનનાં ઇલ્મ તરીકે કુરઆને શરીફ છે. અને તેજ કુરઆને શરીફની વિશાળ સમજ સતપથ શાસ્ત્રોમાં સમજાવેલી છે. આ બધી રીતભાતમાં જેમ બાળપણાની સ્થિતીનું વરતન જુવાનીમાં જતું રહે છે, અને જુવાનીનું જેમ, જેમ અધેડ અવસ્થામાં મટી જાય છે. અને વૃધ્ધપણું જેમ અધેડપણાની આશાઓ શાન્તી પામે છે. તેજ મુજબ સતયુગ, ત્રેતાયુગ, અને દ્વાપરયુગનાં વેદો, રૂગવેદ યજુરવેદ અને શામવેદના વખતે મુસા, દાઉદ અને ઇસાની કીતાબો તોરાત, જબુર અને ઇન્જીલ એ મનસુખ થયેલ છે. એટલે એનો સમય નહીં હોવાથી, એ સિધ્ધાંતોનાં શુધ તત્વરૂપ ઇસ્લામમાં કુરઆને શરીફ મારફત અને મોબ્તહ ઇમામો હસ્તક આ ચાલુ જમાનામાં ઉપયોગી અને મુક્તી આપનારું છે. પરંતુ વેદ જેમ ઇશ્વરી અવતાર અને જુગનાં ગુર વગર સમજતા નથી, તેવીજ રીતે કુરઆને શરીફ પણ ઇમામ વગર બેદની વાતોમાં પ્રકાશ પાડતું નથી. અને આ રીતે વેદ વખતનાં ઇશ્વરી અવતારો અને કુરઆને શરીફનાં વખતનાં ઇમામો એ સ્થિતી સમજાવે છે. અને ઇમામો કે કુરઆને શરીફ

અગાઉની કોઈ પણ ખુદાઈ તાલીમની વિરૂધ્ધતા બતાવતા નથી. અને તેનો આબેહુબ દાખલો, અમો ઇસમાઈલીઓ અથવા સતપંથીઓના વરતનમાં પ્રત્યક્ષ ભેદ શકશે. અને અમારા રહેબર નાં આગા-ખાનની આ ચાલુ સમયમાં મનુષ્ય જાતીની બલાઈ દર્શક કાર્યવાહીઓ સાબેત કરી રહી છે કે, “ખુદા એકજ” છે! અને તે એક ખુદાએ મનુષ્ય જાતી પણ એકજ બનાવેલી છે, અને તેની હિદાયત માટે એકજ રહેબર દરેક જમાનામાં રહેતો આવ્યો છે, અને એવા એક મોબુદ રહેબર તરીકે ઈસાઈઓને, હિન્દુઓને અને ઇસ્લામીઓને એક સરખી લાગણીથી સ્થાય રૂપ પોતાના કાર્યો કરે છે, પણ તે દેખાશે ત્યારેજ કે, જ્યારે મોલાના રૂમી એ કહ્યું છે, તેમ-

પાક કુન હુ ચરમરા અઝ મુઅે અઈબ,
તાબબીની ખાગે સરવસ્તાને ગઈબ.

અર્થ-સાફ કર તુજ આંખ નીન્દક પાળથી,
તોજ જોશે અદસ્ય કુવરત ખાગ સુંદર ખ્યાલથી.
અદસ્ય કુદરત ખાગ નો જો વહાલથી.

સવાલ ૪૪ મો.

તમે કયામતને માનો છો કે નહિ ? અને માનતા હો તો કયામતમાં ને લાખ ચોરાસી ફેરાની માન્યતામાં શું ફરક છે તે બતાવો ?

જવાબ ૪૪ મો.

હાલા મીત્ર છમ-તમારો તેતાલીશમો પ્રશ્ન ધણેજ કાંમતી એટલા માટે છે કે, હિન્દુ અને મુસલમાન એ બે મહાન પ્રજાના ધર્મના મતભેદનું નહીં સમજાયલું સ્વરૂપ તેમાં છે, ખુદા અને ઇશ્વરની એકતાનો સવાલ, હાલનાં સમયમાં સરળતાવાળો સમજાવ્યું છે. એમાં અરસ પરસ કાઢને વીરોધ નથી. ઇમામત અને અવતાર, નબુવત અને ગુરૂત્વ એ એક સરખાં છે. એમાં પણ મળતા પણ થતું જાય છે. જો કે મતભેદ સુરો નહીં નથી, તો પણ “પુનરજન્મ” (લાખ ચોરાસી ફેરા) અને “કયામત” એ એકજ સવાલ બેઉ પ્રજા વચ્ચે ખુલ્લો નથી. જો કે હિન્દુ વેદાંતી અને સુરી મુસલમાન એ વીશે એકમત છે. પણ બીજા મુદ્દાઓમાં ખુદા, ઇમામ, નબી એ ત્રણ સવાલો મુસલમાનનાં, હિન્દુભાઈઓ વચ્ચે, ઇશ્વરી અવતાર અને ગુરૂનાંજ શબ્દોથી જેવાં એકતાવાળા સમજાયા છે, તેવો આ સવાલ સમજાતો નથી, અને હાલનાં હિન્દુ અને મુસલમાન વિદ્વાનો પણ માત્ર “પુનરજન્મ” અને કયામતનાં પ્રશ્નોમાં જુદા પડે છે, મેં મહાત્મા ગાંધીજી રૂબરૂ “હિન્દુ મુસ્લિમ એકતા વીશે” જે ધાર્મિક ચરચા કરી, અને તેમાં વીરોધ દૂર થયો, પરંતુ અલખત, આ પ્રશ્ન ખાસ એટલા માટે જાણવા જેવો બાકી રહેલો જાણું છું, કે ધર્મનું મંડાણ

પરીણામ માટે હોય છે. તે પરીણામના પ્રત્નો “પુનરજન્મ” અને “કર્મામત” છે.

જો કે ઇસ્લામીયા પીરોએ સતપથની તાલીમમાં એ પ્રત્નોને અચ્છી રીતે સમજાવેલો છે. અને હું જે પણ કહેવાની હીંમત ધરું છું, તે પણ એમનીજ તાલીમમાંથી ચુંટી કાઢેલું તત્વ છે. પણ મોટા ભાગે એ પ્રત્ન ચુંટીને જીવવાનો પ્રસંગ ઝાઝો પ્રચલીત નથી. અને તેથી આ પ્રત્નને પદ્ધતિસર અહીં સ્પષ્ટ કરું છું, કે જેથી હિન્દુ, મુસલેમ અને ઇસ્લામી ભાઈઓ કે, જેઓ એ મુદ્દાથી અજાન છે, તેમને જાણવું ઉપયોગી થઈ પડશે. એમ માનું છું.

પુનરજન્મનો સ્વીકાર હિન્દુ વેદાંતીઓ કરે છે, કારણ કે, તેઓને મળેલી તાલીમ છે. પણ એ તાલીમની સત્યતાથી ઇસ્લામી સૂફીઓમાં મશહૂર મહિલાના રૂમી પણ પોતાની મશનવી શરીફ કે જે પહેલવી ભાષાનું કુરઆનની ઉપમા પામ્યું છે. તેમાં ખુદ સ્વીકારે છે.

અર્થ:-

મિસ્લે સખગન ખારહા રૂમદેઅમ;

હરતાદ દો કાલીમ જુમદેઅમ.

અર્થ:-

તુમ માફક ફરી ફરી ઉત્પન્ન થયો;

બોહતેર વખત મેં-દેહ દુનીયામાં ધર્યો.

પણ અહીં વાંધો એ નડશે કે, જો પુનરજન્મ સત્ય છે, તો

કયામતનો પ્રશ્ન તો ઇસ્લામે સમગ્રગ્યો છે, તેથી વીરૂધ્ધ છે. તો પછી ઇસ્લામનાં સિધાંતો બધા ધર્મો કરતાં શ્રેષ્ઠ છે, એમ કહેવાનો અર્થ ટકી શકે નહીં. અને પ્રવરતાવનારાઓ હૃદય અલી અને નબીએ એ તાલીમ આપી, તો તેમાં જરૂર કંઈક ઉંચી સમજ હોવી જોઈએ. એ આધારે મુસલમાન વિદ્વાનો પુનરજન્મનાં મુદ્દાનો નિષેધ કરી, કયામતને સરસાઈ આપે છે. અને યહુદી અને ઇસાઈથી પણ એજ રીતે અનુસરે છે. પણ આ એકપક્ષી સરસાઈથી ઇસ્લામથી મહત્તા કહી શકાય નહીં. આ રીતે પુનરજન્મ નિષેધ અને કયામતના મુદ્દાને સરસાઈ આપનારા મુસલમાન લેખકોમાં મારી નજરે ગણી શકું, તેમાં મારા મિત્ર મી૦ વલીમામદ સી૦ મામીન જેઓ ઇરાનાઅશરી તરીકા પાળે છે. અને તેઓ એક સુધા મુસલમાન વિદ્વાન છે, જે હાલ માણાવદર રોટના દરવાજા પાસે પ્રાઈવેટ સેક્રેટરી છે. તેઓએ પુનરજન્મ નિષેધનું નાનકડું પુસ્તક લખી પોતાની ફરજ બજાવી છે. એ પુસ્તક મેં પ્રિયતાથી વાંચ્યું છે, પણ તે છતાં કયામતના મુદ્દાની સરસાઈ પ્રાચીન માનીતતાના નિષેધથી આપરી, એ અર્વાચીન કાનુની ખુબીદર્શક નથી, પણ માત્ર એક પક્ષપાત કહેવાય. અને આવી રીતે મારા એ મિત્રે રાહેનગત માસીકમાં એક બાબીને જરાબ લખતા ઇમામતના મુદ્દાપર વિવેચન કર્યું છે, તે જો કે વિદ્વાતથી લખ્યું છે તે ખરું છે, પરંતુ મારી નજરમાં એ એક પક્ષપાત એવો છે કે, જો તેઓ ખુદા માહે ને ઇમામતનાં સત્ય મુદ્દાપર વીચારે, ત્યાં પુનરજન્મની સંસ્કૃત રચનાનો અર્થ અપક્ષપાત વીચારે, તો ખેશક એમનાં જે જે જણાવ્યોમાં એ મારા મિત્રે પોતેજ ખાંચા પાડ્યા છે, તે પુરાધર્મી ખેર હું એટલું સુચના પછી, આ સચાલના જવાબ ઉપર ઉતરીશ. પ્રથમ પુનરજન્મની અને કયામતની વ્યાખ્યા કરું છું. જેથી એ

સંબંધે અચાપલા વીચારો સમજતાં જોતાજો થાય નહીં.

પુનરજન્મ એટલે દરેક જીવોને ફરી ફરીને આ દુનીયામાં અવતરવું. અને ત્યારે ઇશ્વરની સંપૂર્ણ પીઠન થાય, તેને અહીં મહાત્મિ પદ પાપ્ત થાય, એટલે “હું પોતેજ બ્રહ્મ (પ્રુદા) છું.” એમ જ્ઞાન થાય. ત્યારે તે જીવન મુક્ત થાય, અને પછી તેને ફરી અવતરવું પડતું નથી, અને તેની મુક્તિ થઈ કહેવાય છે.

કયામત એટલે ઈનસાનને ચાલુ જીંદગીમાં જેણે સારાં નરકમાં કર્યો કરવાં, તેનો જવાબ આપવાનો આ દુનીયાના અંત પછીનો છેલ્લો દિસાબ આપવાનો મહાન દીવસ.

મી. જી. આ બેઉ સિધ્ધાંતોનું તાત્પર્ય જો કે, એકજ છે. બેઉ માનીનતામાં એકજ સાર એ છે કે, “જો મનુષ્ય સારાં કામો નહીં કરે, તો તેને દુઃખ થશે, અને જો કરશે, તો સુખની પ્રાપ્તિ થશે.” તો પણ પુનરજન્મ માનવો કે કયામત એ બેઉ ભવિષ્ય વાદ છે. અને તે બાબતમાં યુરોપના ઉપદેશ મુજબ વીશ્વાસ રાખીને માનવું, એમ હિન્દુ કે મુસલમાનની ફરજનો આ બાબતમાં એક બીજાઓ નીચે ન કરે, તો છેવટે બેઉનું એકજ પરીણામ પ્રાપ્ત થાય.

સતપંથ-પુનરજન્મ અને કયામત એ બેઉને સ્વીકારે છે. પુનરજન્મને લખ ચોરાશીના ફેરાથી સંબંધ છે. ત્યારે કયામતના દીસસને મહાદીન કહે છે. અને સતપંથ, હિન્દુ અને મુસલમાન ધર્મની માનીનતા વચ્ચે એક પુણી ઉપમાને લાયક છે. તો પછી આ બેઉ મુદા વીશેનો એમનો સ્વીકાર સંકારણ ન હોય.

તોપણ તેની વલણ ઉપલક્ષ્ય નજરે ધરાવે. વિરોધ કરતી નથી, પણ આ બેઉ માનીનતાના મધ્યબિંદુ તરીકેના એમનાં સીધાંત ઉપર લક્ષ્ય કરીશો તો—

સનાતન ધર્મનું અધારણ ચાર જુગનું છે. અને ચણ જુગ સુધી દરેક જીવો ફરી ફરતે જન્મ બદલતા રહેતા, જે એ જન્મતની રચના અનાદી યુક્તીપૂર્વક રહેવાની હોય તો, તેનું નીરાકરણ કરી શકાય નહિ. પણ ચાર જુગનાં અધારણને હિસાબે, પાંચમો જુગ નથી. એ સત્ય વાતને લીધે, આથી જુગમાં દરેક જીવાના અવતારનું પુણ્યપાપું થવું જોઈએ.

અને આ પુનરજન્મની ગણતરી ચાર ખાણમાં સમજાવી છે. એટલે એક જીવ ૨૧૦૦૦૦૦૦ એકવીસ લાખ વરસ ચારે ખાણમાં પુનરજન્મ લેતો રહે, તો અને ચારે ખાણ ચાર જુગમાં પુરો થાય, તો એક ખાણમાં (૨૧) એકવીસ લાખના હિસાબે ચારે ખાણમાં (૮૪) ચોરાસી લાખ અવતાર ચારે ખાણમાં થઈને ધારણ કરે. અને તે આથી જુગ અગાઉ લેખાવા જોઈએ.

ચારે ખાણ નામ.	કેટલાં લાખ વરસ.	જુગના નામ.
૧. સતજ.	૨૧૦૦૦૦૦૦	સત
૨. જરેજ.	૨૧૦૦૦૦૦૦	ત્રેતા
૩. ધંડેજ.	૨૧૦૦૦૦૦૦	દ્વાપર
૪. ઉદ્ધમેજ.	૨૧૦૦૦૦૦૦	કળી
કુલ ૪ ખાણ.	૮૪૦૦૦૦૦૦	૪ જુગ

આ હીસાએ આ ચોથા યુગ કળીયુગમાં જે મનુષ્ય જીવે છે, અને યશે, તે બધાને પોતાના પુનરજન્મના પુર્ણપણા ઉપર આવવાનો જીગ છે. કારણ કે જે ચોથા જીગના જીવે બીજા જીગમાં પુનરજન્મ પુરે કરે, તે બીજા જીગનાં જીવે, ત્રીજા જીગમાં પુરે કરે. અને ત્રીજા જીગનાં જીવે ચોથા જીગમાં જન્મ પુરે કરે. પણ ચોથા જીગનાં જીવે માટે પાંચમો જીગ નથી. તેથી, ચોથા જીગનાં જીવે, એ આ છેલ્લા જીગમાં (આખર જમાનામાં) પોતાના પુનરજન્મનું, સરવાયું કરવાનું છે. અને એ સરવાયું થતાં જે વધ ઘટ રહે, તે તેના માટે એક દીવસ હીસાખતો મુકરર કરાવ્યો જોઈએ. આ પુનરજન્મના સરવાયાનો છેલ્લો દીવસ નેતેજ કયામત કે મહાદીન ગણવામાં આવે છે. આ રીતે ચોથા જીગનાં ગુરુ નખી મહમદ મુસ્તફાએ જે કયામતની તાલીમ આપી છે. તે સનાતનની પુનરજન્મની માનીતતાની છેલ્લી ચેતવણી છે કે “હવે પુનરજન્મના માટે પાંચસો જીગ નથી, પણ છેવટના પુનરજન્મનાં સરવાયાનો એ હીસાખતો છેલ્લો દીવસ છે. માટે હે! પુનરજન્મ ભોગવનાર બાકી રહેલા મનુષ્ય જીવે, તમો ચેતો કે, “હીસાખતો દીવસ આવે છે” અને તે દીવસે તમારા ત્રણ જીગનાં જન્મ અને નેકી બદીનો હીસાખ થવાનો છે, હવે તમારો આ છેલ્લા જીગ એટલે આખર જમાના પછી પાછા જીગ કે જમાનો નથી, અને પુનરજન્મ પણ નથી. માટે ચેતો! અને હુશીયાર થઈને મુકતી ભોગવવા કોશિશ કરો, જેને સુસ્તી હોય, નડતજ હોય, તે ચોથા જીગનાં તારણનાં સિધ્ધાંતો, ચુકત કર્યાને શરીફ (ચાથો વેદ અથર્વ) છે, તે વાંચો. અને તેમાં તમારા ત્રણ જીગનાં પાપો નાશ થવા ઇલાજે બતાવ્યા છે, અને કર્યાને શરીફમાં દરેક હીલી કે સુકી દરેક ચીજનું વર્ણન સમાવ્યું છે. તેમ તમારા

પુનરજન્મોની વીગત તથા તમારી ધારમીક માનીનતાનું રહસ્ય વીગેરે બધું છે. પણ તે તમોને સમજવા માટે, આગલા ઇશ્વરી અવતારો માંક એ કુર્યાનનાં મોબુદપણા સાથે ઇશ્વરી અવતાર ઈમામે મોખીન કે જે, બોલનો વેદ છે. અને કુર્યાનમાં લખેલી બધી વાતોનો બેદ જાણનાર છે. અને તે આગાઉના વખતથી ચાલતી આવતી જ્યોતી, અને અલી નામથી ઇશ્વરી દસ અવતારોની પુર્ણાહુતી તરીકે, દુનીયામાં આગલા ઇશ્વરી અવતારો મુજબ એક પછી એક વીરુનું વંશે ઉતરી આવનાર આમનું છેદલું ૩૫ અલી અને એજ અલીનાં વંશમાં તર નમતે દરેક જમાનામાં તમારે માટે વગર પક્ષપાતી ધર્મ સમજવા માટે, એને જાહેર રાખેલ છે. અને તે બાબતમાં અને ચોથો વેદ અંધર્ મુજબ કુર્યાને શરીફની સુરે યાસીનની આરમી આયાતમાં સાફ સમજાવેલું છે. ખખરદાર! ઇશ્વરી અવતારો માંક સાફ ધરાવનાર દશમા અવતાર અલી અને તેની પછી એ ઇશ્વરી જ્યોતી ધરાવનાર છે. જેને અમે ઈમામ નામથી ઓળખાવ્યા છે. ઈમામ એ અરબી બાપાનો શબ્દ છે, તેથી બડકતા નથી, કારણ કે ઇશ્વરી અવતારનેજ ઈમામ અમે કહીએ છીએ, તેના શરણે જાઓ, અને તેના કહેવા મુજબ વરતો, મતભેદ મુકી દ્યો, એજ રામ અને કૃષ્ણ અને બુદ્ધ અને નકલકં છે. ખીરાદર જીમ, તમોને હવે સ્પષ્ટ કરવાની જરૂર હોય એમ હું માનતો નથી કે, પણ જુગ સુધી પુનરજન્મ હતો, અને તેનું કારણ હતું. અને આપણે ઇસ્લામનો દાવો કરનારાઓ ચોથા જુગના જીવો છીએ, અને તેથી ચોથા જુગના જીવો માટે, પુનર જન્મ નથી, ને માને છે તે ફાંફાં છે, પણ ચોથા જુગના ગુર નખી મહમદ સનાતન પ્રમાણેજ છે. અને તે બાબતની નોંધ અંધર્ વેદ ઉપરથી રચાયલા અલોપનીપદમાં સિધ્ધ છે કે:—

“ અદલો રસુલ મહમદર અદલો અદલામ ”

એટલે-ચોથા જુગમા અથર્વ વેદ છે, અને તેના ગુરૂ મહમદ (અકબર) મોટા ગુરૂ છે. અને ‘અલ્લાનુ’ નામ અદલામ છે.

આ હીસાબે ઇસ્લામ એ, ચોથા જુગનો સનાતન ધર્મ છે. અને તેમાં કયામતની માનીનતા, તે પુનરજન્મના સરવાળા પછીનો હીસાબનો છેદલો હીવસ છે. અને તે પુનરજન્મના છેદલા ભાગનું નામ કયામત છે.

ખીરાદર જીમ, અહીં એક થોડી વધુ વાત જાણનારકે, કારણ કે, પુનરજન્મના સિધ્ધાંતથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે, તે ઉપરની વાત ચીતથી નકામી નીવડશે નહીં. એક કથા છે કે:—

પુનરજન્મની માનીનતાવાળા એ વીદ્વાન બ્રાહ્મણ, ગાત્રમ રૂપી પાસે એવા નિર્ણય માટે ગયા કે, પોત પોતાનો હવે પછીનો જન્મ કેવો થશે ? તે માટે ખાત્રી થયાર્થી તેનું નીવારણ જાતી રાખ્યું.

ત્યારે મહાત્મા ગડિતમ પાસે, એક બ્રાહ્મણાએ પોતાનો ઉપલો ખુલાસો રજુ કર્યો, ત્યારે તેઓની વાત ઉપરથી ગડિતમ બ્રાહ્મણી લીધું કે-તેઓ પોતાની વિદ્વતા વડે. નિશ્ચય કરીને આવેલા છે. તેથી એકિને પુછ્યું કે-તમે વિદ્વાન છો, તો એ બાબતમાં તમે જે જે નિર્ણય કરી શક્યા હો; તે કહો, તે પછી હું તમોને કહું.

આ ઉપરથી એકે કહ્યું કે-મને મારી આગલા જન્મોની જે માહિતી થઈ છે, અને મેં મારા માટે નિર્ણય કર્યો છે, તેમાં મારો અવતાર હવે પછી કુતરાનો થવા જોઈએ, એમ લાગે છે. અને

ખીલ્લએ કહ્યું કે “મારો મિંદડાનો અવતાર થવો જોઈએ.”

આ બેઉના નીર્ણયની વાત સાંભળીને મહારામા ગડિતમ જવાબ આપ્યો કે—તમોએ નિશ્ચય કર્યો છે. લેજ પ્રમાણે મિકનો કુતરાનો ને બીજાનો મિંદડાનો અવતાર થશે.

આ સાંભળી બેઉએ વિનંતી કરી કે—મહારાજ આતો તમોએ અમારાજ નિર્ણયની વાતો કરી, તેમાં તમોએ કાંઈ વધુ તો કહ્યું નથી. ત્યારે મહારામા ગડિતમ રૂપીએ કહ્યું કે—હે: બાઈઓ, મનુષ્ય માત્ર પોતાના દ્રઢ નિશ્ચય પ્રમાણેજ પોતાની ગતી મેળવે છે. એ વેદનો સત સિધાંત છે, માટે તમારા માટેના તમારા નીર્ણય માટે, મારે વધુ કહેવું હોય શું?

ખીરાદર જીમ, આ દ્રષ્ટાંતમાંથી પુનરજન્મના સિધાંત ઉપર ધ્યાન ખેંચતા કહીશ કે—

હરહામજ સનાતન ધર્મ મુજબનું ચોથા જુગનું ઇશ્વરી પ્રાચીન છે, તેમ છતાં આ છેલ્લા જુગ (આખર જમાના)ના સિધાંતો ઇશ્વરી કાયનાં આ જુગ રૂપે હોવાથી દરેક સિધાંતનું સ્વરૂપ ખરી સમજ સાથે ખતાવેલું છે. અને તેથી ત્રણ જુગની વિગતોથી વાકેફ-ગાર સનાતનીઓને એ જુદું લાગે છે, પરંતુ તે પ્રાચીન સમયનું અર્વાચીન અનુસંધાનજ છે જેમ ચાર અંકનું નાટક હોય, અને ત્રણ અંકમાં જે ખનાવો ખન્યા હોય, તેને ચોથા અંકમાં પરિણામ લાવનારા ફરવાયલા સંજોગો સાથેના દેખાવો હોય છે. ત્રણ અંકમાં એક પાત્રનું કાર્ય અસંપૂર્ણતાવાળું દેખાડવામાં આવે છે, કારણ કે

ચોથા અંક સુધી તેનું ખિંચાણ જળવાય. પણ ચોથા અંક વખતેનાં તેના વિચારો ફરફારવાળા અને પરિણામને દેખાડનાર હોય છે. તે મુજબ સનાતનનો ચોથો અંક ઇસ્લામ છે. અને તેમાં બીજા સિધાંતો સાથે પુનરજન્મનું સરવાયું દેખાડવામાં આવ્યું છે. અને હીસાબનો દિવસ જેને ક્યામતના નામથી ઓળખાવેલ છે, અને તેને માટે ઇસ્લામ કબુલ કરનારને પુનરજન્મ હોતો નથી, એમ મહાન અને છેલ્લા જુમના ગુરૂ નબી સાહેબે તાલીમ આપી છે. પણ પુનરજન્મની માનીનતા ખોટી હતી, એમ ખતાવેલું નથી. બદલે અગાઉના (ત્રણ જુમના) લોકો ખુદાની મહેરબાની મેળવનારા પણ હતા, એમ ખતાવવા દ્રષ્ટાંતો પણ આપ્યા છે. જેનું ખ્યાન કુરઆને શરીફમાં વણી જાય છે. જેમાંનું પ્રચલીત ખુદાઇ વચન આ છે.

“એહદેનસ સેરાતલ મુસ્તકીમ સેરાતલ લજીનાં અને અમતા અલયહીમ.”

એટલે-અમોને સીધો રસ્તો (સતપંથ) ખતાવ, એવો કે અગાઉનાં સીધે રસ્તે ચાલનારા ઉપર તે ન્યામત ઉતારી હતી.

આ ઉપરથી પ્રાચીન મનુષ્યો અને આદમની પહેલેના આદમો તે એજ સાબેત થાય છે કે, જેઓ સનાતની હિન્દુઓ અત્યારે કહેવાય છે. તેઓ ખુદાઈ અવતારને આજના ઈમામની માફક માનતા અને કુરઆને શરીફનાં બદલે તેઓ વેદનાં નામથી ઓળખાતા. અને તેમાં ગુરૂનાં કહેવા મુજબ વરતન કરતા, એ રીતે સનાતનનાં છેલ્લા ભાગ મુજબના ઇસ્લામના મહાન ગુરૂ જનાબ રસુલ ખુદાએ

* જે પુનરજન્મની તાલીમના છેલ્લા અનુક્રાંધાન તરીકે પુનરજન્મનાં હિસાબના દીવસને ક્યામતનાં નામથી સમજાવ્યો, તે સનાતન ધર્મનાં પુનરજન્મના સાર ૩૫ છે.

આ હિસાબે ખીરાદર જીમ-સમજવાનું છે કે, જેમ ગ્રાંતમે પણ ચોથા જીમના અગાઉ અને ત્રીજા જીમના અંતમાં જુદા અવતરનાં પાત્ર તરીકે પુણ્યામાં આવેલા પાત્રણેને જે સમજાવ્યું તે કેટલું મહાત્મવર્ણું અને પુનરજન્મનાં સાર ૩૫ હતું, તે ઉપર વીચાર કરવાનો છે, પણ ગ્રાંતમ સુધીની ત્રીજા જીમની અંતની તાલીમમાં જે બાકી હતી, તે ઇસ્લામે પુર્ણ કીધી છે. એટલે ઇસ્લામમાં રચુલે ખુદાની તાલીમનાં પ્રતાપે એક પંદર વરસના બાલેગ ખાંજકને એમજ દ્રઢ નિશ્ચય હોય છે કે “અમારે પુનરજન્મ હોયજ નહી” અને આવે દ્રઢ નિશ્ચય પ્રાચીન જમાનાનાં સનતની એ મહાન ક્ષીમાં લાખોમાં એકજ ૭૨ માં વર્ષની તાલીમ પછીનાં પાત્ર અભ્યાસે યોગ, સમાધી, સંયમ, ને કરવા પછી નિશ્ચય કરી શકતો કે “હવે મારે પુનરજન્મ નથી” તે ઇસ્લામમાં એક પંદર વર્ષના હજારે બાળકો શુધ દીલથી, દ્રઢ નિશ્ચયપૂર્વક કહે છે કે, “અમારે પુનરજન્મ નથી” એ ઇસ્લામ અને તેમના મહાન ગુરૂની ખલીફારી! અને આખર જમાનામાં સમજી સનાતનીનું પણ જીવન પુનરજન્મથી ઊગતી, જીવન મુક્ત કરનારી અકસીર તલીમ છે.

* પછી અમે તમને તમારા મરણ પછી મજીવન કહ્યા કે કદાચ તમે આજાર માનો.

(સુરે અકર આયા. ૫૬)

અવાજ ૪૫ મો.

નમાઝને બદલે ઇસ્માઈલીઓમાં દુવા પડાય છે. અને તે દુવા પીર સફરદીને બાંધી આપી છે. અને તેનો અર્થ નમાઝની માયના છે. એમ સમજાવવામાં આવે છે. તો છયાસ્ત કાતેહા તથા નીકાહ અરબીમાંજ પડાય છે. તો દુવાની માફક તેના તરજુમા શા માટે કરવામાં આવ્યા નથી? દુવા કોઈ પણ દીશા તરફ પડી શકાય છે ત્યારે નમાઝ કીબલા તરફજ પડી શકાય તેનું કારણ શું? તેમ ઈંદની નમાઝને બદલે ઈંદ દુઆ શા માટે થઈ નથી? અને જો થઈ હોય તો મજકુર દુવા જ નીમાઝ બદલે શા માટે પડવામાં આવતી નથી? અમર જો થઈ હોય તો તે દુવા ખાંદર આલમની માહિતી મળે બહાર પાડે.

જવાબ ૪૫ મો.

મુસ્ત ખીરાદર જીમ-આ સવાલમાં તમારો અબીનાવા, મુંદર છે, અને મહાન બેદનાં કારણને સમજવાની છે. અને હવે તેનો જવાબ આપવા પ્રયત્નો જમાનો છે, તેથીજ પ્રુદલા દીલથીજ કહી શકે.

નમાઝ, છયાસ્ત, કાતેહા, નીકાહ, એ બધી ધાર્મિક ક્રિયાઓ ખોટી છે, એમ અમારું માનવું નથી, પરંતુ

ઈસ્લામ તમામ ધરમ ઉપર ગાલેબ છે ને ધરો, તેમજ ઇસ્લામનાં સિધાંતો સરળ અને મુશ્કેલી વગરનાં છે. એમ ચોક્કસ છે, તો ખરી તે કેવી રીતે છે? એ ઉપર વિચાર કરવાનો અને સમજવાનું છે. એ બાબતમાં તમે બાઈબલ મારે કહેવું પડશે કે, અત્યારે નામદાર આગાખાનને મોબુદ અને બરહક ઈમામ માનનારા સિવાય, ચુકતે ઇસ્લામીની માનીનતા એમ છે કે, ઇસ્લામનો કાંઈ રહેબર કે હુકમ કરનાર નથી કે, જે ઇસ્લામનાં હુકમો ફરમાવે, તે પ્રમાણે માનવું, અને તેથી ઇસ્લામની શરૂઆતમાં જે પ્રમાણે ધારમીક ક્રિયાઓ થતી, તેજ મુજબ અત્યારે કરીયે, જેની તે વગર મકબુલ થઈ શકે નહીં, એમ ઇસ્લામીઓની માનીનતા છે, અને લગભગ આ તમારો સવાલ તેની હરોળમાંજ ઉભો રહે છે, પણ અજબ થવા જેવું છે. કે ખુદા કુરઆને શરીફમાં સાફ ફરમાવે છે કે, “ધારમીક હુકમો મેં અરબીમાં એટલા માટે મોકલ્યા છે કે, તે બાષા જણનારા લોકો હતા.” આ ઉપરથી માઈં એમ કહેવાનું નથી કે, અરબીમાં આવેલા ખુદાઈ ફરમાનો તે બાષા નહીં જણનારે પાળવાના નથી, પણ ખાસ કરીને ખુદાએ અરબી બાષા સમજનારાઓને ધ્યાનમાં રાખીને તે હુકમો સહેલાઈથી સમજી પળાય તો તે માટે ખાસ પોતાના બંદા ઉપર ક્યા નજરથી દરકાર કરી છે—

તેવીજ રીતે હું ઈબ્રાહીમના લોકો માટે ઈબ્રાહીમી ન્યાનમાં હુકમો ફરમાવેલા છે. એવીજ રીતે જે બાષાનાં લોકો હોય, તેના માટે તેની બાષામાં હુકમો મોકલાવ્યા છે, તેમજ ખુદા ફરમાવે છે, કે મેં દરેક બાષાનાં લોકો ઉપર તેમની બાષામાં હીદાયત મોકલી છે! અને તેથી અહીં આપણે ખાસ ગુજરાતી, સીંધી વિગેરે બાષાના માટે ન્યાં સુધી ખુદાઈ હુકમો ન હોય, અને તે મુજબ ન્યાં સુધી

દરેક ભાષાનાં લોકોને હિંદવત ન મળે, ત્યાં સુધી તે ખરા પુદ્ગલ હકમોની પુખ્તી સમજી શકે નહીં એમ કહેવામાં કંઈ પણ ખોટું નથી. અને એ હિસાબે ગુજરાતી કે સીંધી વિગેરે ભાષા જાણનારાઓ માટે જો પુદ્ગલ પાસે ગણતરી ન હોત તો, તો પછી આખી દુનીયાના માલેકની મહત્તા શું? તે સમજાવું નથી. અને અરબી-સીરાયની ભાષા માટેના લોકોની ગણતરી પુદ્ગલ પાસે નથી એમ કહેવાય, અત્રે જોશું તો મુબરાની અને અરબી જાણનારાઓ એ, તો પેંગળદે અને ઇમામોને કતલ કર્યા, અથવા દુષ્ટી કર્યા છે. તો શું જોણે એવું અધોર કૃત્ય ન કર્યું હોય, તેઓએ તેમની ભાષામાં ઇસ્લામની હિંદવત થવામાંથી બાકાત રાખવામાં પુદ્ગલ સહેમર સહેમીન છે, એમ સિદ્ધ થશે? નહીંજ. ખીરાદર જીમ, તમારા માફક આ સવાલે બીજા દરેક ઇસ્લામીઓમાં ધર પાડ્યું છે. પણ તેમાં તેઓને જે તાલીમ મળી છે, તેના ઉસ્તાદો નોજ કસુર કાઢવો, તેના કરતાં પોતાની ફરજ નહીં વીચારનારાઓજ જોખમદાર છે, એમ કહેવું ઠીક છે. જો બીજી ભાષામાં તરજુમો કરવાની છુટ ન હોત, તો આજે અરબી ભાષામાં ઇસ્લામની હિંદવત થઈજ કેમ હોત? અને અત્યારે પણ તે ઇસ્લામનાં એલકામોની સમજ દરેક ભાષામાં હોવાથીજ તેની સુખમતા છે. ત્યારે નમાજ, જીયારત, ફાતેહા, નીકાહ વીગેરેમાં અરબી શબ્દો આપણી રૂઢીમાં જળવાઈ રહ્યા છે. તેના લાભ ઉપર વીચાર કરશું તો એજ આવશે કે:—

નમાજ અંદરકે જીમ સિઝદે મેં જાવે,

કે તખ તેલ ઓર લકડીયાં યાદ આવે.

જોહો વાઅજ કહીં મજલીન્સ મે શામીલે

તો મટકુંમે પતાસુકે ધરે રીલ.

જ્યારે પદનારાઓ જાણે છે, તે છું એવે છે? પણ સાંભળનારા અથવા દેખા દેખી કરનારાઓ તો પોતાના અંત હોસાપમાં હોય છે.

ફાતેહા, પદાવનારા મુલ્કાંઓ જોલે, ત્યારે બેઠિ હાથ ચન્તા રાખવા અને મુલ્કાં ન્યારે મોઢા ઉપર હાથ ફેરવે, ત્યારે આપણે પણ તેમ કરવું. અને સલવાત કે ફરદ શરીફ પઢાય, ત્યારે મુકરર શબ્દો જોલવા અને એહલે બધંચતની ઝાળખાણ હોયજી ક્યાંથી? અને નીકા વખતની સ્થિતિ તો ખીલકુલ વિચારવા જેવી છે, કે વર કે કન્યા ને ફરજ્યાત શબ્દો ભાગા દુટા અદા કરવા પડે, છે પણ બિચારા, જાણતા નથી કે, તે પોતાનાં સંસારની પવિત્ર કબુલ્લાત દે છે—આ રીતે ઇસ્લામનાં એહકામો વગર સમજ્યે અદા થાય છે. અને તેમાં ખુદા કબુલ કરે એવા ઉમદા ભાવ વડે માનવામાં આવે છે, બેશક, ખુદા તે બહેતર જાણનાર અને દયાળુ છે, પણ પોતાની ફરજ માટે બે દરકાર રહેવાની અથવા રાખવાની જવાબદારી તો માનવાની નથી. અને બધી વાતોનો એકજ જવાબ છે કે, ખુદા, અને રસુલે ઇસ્લામી દરેક જમાનાની ઉમતને માટે એક જોવાળ (ઇમામ)ને હુમેદા રાખ્યો છે. તેને નહીં સમજવાનાં તે પ્રતાપ છો! અને એવા જાહેર જોવાળની ગેરહાજરીવાળા છતાં, ખુદા અને રસુલે બતાવ્યા મુજબનાં પોતાનાં જમાનાના જોવાળ (રહેબર) ઇમામને ઝાળખી ને તેનાં ફકમ મુજબ વરતનારાઓ માટે ઉદ્દટા ટીકકા કરી, પોતાના આમાલ વધુ ખરાબ કરે એ નવી વિચિત્રતા નથી. પણ હું અહીં એક બાબત ઉપર લક્ષ બેચું છું કે, ઇસ્લામની હીદાયત કરનાર પેગંબર સાહેબે ખુદાની દયા મેળવીને માત્ર પાંચ વખતની નિમાજનું તથા એકજ મસનાં રોઝાનું વિગેરે, જેને માટે ફરમાન મુકરર કર્યું, તેમાં બે રસુલે

પ્રુદાએ કેટલાક એહકામને પોતાની હયાતીમાં બીજી કોઇ પણ વધંધટ કરાવી હોત, તો તે માટે આપણે કંઈ પણ બીજો વિચાર લાવત નહીં. અને તેજ મુજબ પોતા પછી હું અલી અને થયેલા ઇમામોએ જેને હુકમો ફરમાવ્યા, અને ઇસ્લામની આસાન હીદાયત માટે ફરમાવ્યું, પણ તેનાં તે વખતના માનનારાઓ સિવાય, બીજા ઇસ્લામીઓએ સુન્નતે રસુલ નામે વળગી રહ્યા, અને ઇમામોનાં હુકમોનો અનાદર કર્યો ? તેવીજ રીતે, જેના પાસે પ્રુદાએ કુરઆનમાં ફરમાવ્યા મુજબ ઇમામે મોળીન (ગહેર ઇમામ) અને ઉલુલ અમ્ અટલે હુકમ કરનાર ઇમામ નથી, અને ગેરહાજર છે. તેઓ પણ સુન્નતે રસુલ મુજબ (૧૧) ઇમામ સુધીનાં હુકમો પછી, હમેશનાં ઇમામના હુકમ પ્રમાણે વરતનારાઓ વીશે પૂછે, તો કદી પણ એક બીજા અનુકળતાં ધરાવી શકે નહીં. કારણ કે, હુકમ કરનાર, મોઝહુદ ઇમામ તરતનાં હુકમો પ્રમાણે તેનાં સેવકોને વરતવાની ફરજ છે. ત્યારે ગેરહાજર ઇમામનાં સેવકોને, તેવો હુકમ કરનાર કોઈ મોઝહુદ નથી. આ બાબતમાં એક દલીલ તરફ તમારું દાનૈશમંદી ભર્યું ધ્યાન ખેંચું છું, કે બીઝરનાં મુજબ પ્રુદાઈ મસ્લેહતનાં હોસામે ગહેરમાં કોઈ એહકામ ગમે તેવી રીતે વરતવા ઇમામ હુકમ કરે, તો તે માટે મુસા પેગંબર જેવાની શંકા કરવાની રચીતી ઠીક નહોતી. એવી હાલતથી વાઠેફગાર સેવકો ઇમામનાં હુકમ પ્રમાણે વરતે, તેમાં ખોટું નથી. એમ તમારે પણ કબુલવું પડશે. છતાં પણ આ મુજબ ધાર-મીક ક્રિયાઓમાં દુવા જે બીજી ગુજરાતી કિગેરે મિકશ્વર બાબમાં પ્રદાય છે, તે હિન્દુસ્તાન સિવાય અફઘાનીસ્તાન, ચીત્રાલ, ઇરાન, મીસર, ને અરબસ્તાનના ઇસિમાઇલીઓ નમાજ પણ પઢે છે. અને દુઆ અહીંની માફક ખાનગી પઢે છે. અને આ રીતે દુવા ખાનગી રસુલે પ્રુદાના વખતમાંજ પઢાતી હતી. એજ કુરઆને

શરીરમાં સુરે તુરની આયાત (૩૬) માં છે. તે ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે. અને તેની તકશીરમાં પણ વિગત છે. કારણ કે, ખાનગીમાં હઝરતઅલીનાં ઘેરમાંજ દુવા પઢાતી હતી. તે ઉપરથી તે જગ્યા પછી બીજા ઇસ્લામીઓએ વાંધો ઉઠાવ્યો હતો, પણ ખુદાએ પછીની આયાત નાઝીલ કરમાવી છે કે:-

“ ફી બોયુતીન અઝે નહલાહો ”

અન તુરફઅ વયુઝ કર ફી હુરમોહો થોસબ્બે લહુ ફીદા જોદુબ્બે વલ આસાલે.”

એટલે દરખાનાઓમાં જેના સમ્બંધમાં ખુદાએ હુકમ આપ્યો છે, કે તેની (અલીની) બુઝુરગી કરવામાં આવે અને તેમાં ખુદાનું નામ ભેળવવામાં આવે (એટલે અલી અટલાહ કહે) જે સવારે ને સાંજે યાદ કરે છે.

આ બાબત મીં કાબાને “ દુનિઆના દુશ્મનને ઝટકો ” વાળી હુકમાં ચરચી છે, પણ મીં કાબાએ જે બીજા અસંખ્ય અછાડપછાડ મારી છે, પણ એ આયાતનો કે તેનાં અર્થનો કંઈપણ જવાબ નહીં આપવામાંજ ઇમાનદારી જળવી છે. કારણ કે, ઇસ્લામી તરીકે, એ ખુદાઈ હુકમ વિરૂધ્ધ બોલવાનું સાફ નથી. ખયેર.

આ ઉપરથી મારે કહેવાનું એ છે, કે, ઇમામે મોખીનનાં હુકમ મુજબ પઢાતી દુઆ, એ નીમજનાંજ અર્થમાં હોવા છતાં, તે ઇસ્લામીના અજ્ઞાન સમુહને એ બાબતપર ચુનોચરા કરી ચુનાહ કરવાનું ન બને, તેવા લક્ષા વિચારથી તે આજ સુધી ખાનગી રીતે પઢાય છે. અને તેવીજ રીતનો પરદો, જીયારત, ફાતેહા, અને

તીકાહના શબ્દો અરબીમાં પઢવાની રીતથી લખી રહ્યો છે. પણ તે સંજોગો નજીક છે, કે સમજી ધરલાગીઓ પણ એ સવાલની કદર કરવાનું કહાપણ સમજતા જાય છે. દશ વરસ ઉપર આવજા જલા ધરાધથી મારા આગલા મીત્ર મીં હાજી મામદ અલારખીઆ રીવજએ ઇદનો ખુલ્લો ગુજરાતી તરજુમામાં છપાવ્યો હતો, અને જુમાની નિમાજ લખતે તેની શરૂઆત તરીકે, કરવા ઇચ્છ્યું હતું. પણ તે વખતનાં ધરલાગીઓની ગેરસમજીતીની વલણથી તે પસંદગી પામ્યું નહોતું. પણ આજે પોતાના મનમાં એની કદર કરનારા પુષ્કળ સમજી નીકળશે.

મીત્ર જીમ-હવે તમારા બાકી મુદ્દાનાં બાકી રહેલા જવાબ તરફ આવું છું, અને તે એ કે “ફુલા” બધી દીશા તરફ બેસી પઢાય છે, નમાજ માફક એકજ આથમણી દીશા તરફ કેમ નહિ? તેનો જવાબ ઉપર મુજબ હાજર ઇમામનો હુકમ છે. અને તે હુકમ કુરઆને શરીફ મુજબ પણ છે. કારણ કે કુરઆનમાં પ્રશ્નિત તરફ રૂખ કરવાનું નથી. અને તેનું કારણ કે, તે રૂખ કાબ-તુલ્લાહ તરફ જે દેશોમાંથી દેખાય તેમ વરતવાનું છે. પણ ખુદ કાબતુલ્લાહમાં હજરલ અરવદની ચારે બાજુથી નીમાજ પઢાય છે. કારણ કે એ કાળા પથ્થરની ઝુઝુરગી ખુદા તરફનું વલણ છે. બિરાદર જીમ-આ જવાબમાં તમે સમજી મધને ધ્યાન આપશો, તો સમજાશે કે, કાળા પથ્થરની તરફ ખુદાની ઝુઝુરગી સમજવી એ ઠીક છે કે હાજર ઇમામ જે હું અલીની નસલમાંથી હોય તેના તરફ રૂખ કરવી સારી છે? તેને વિચાર કરશો, કારણ કે, ધરલાગીઓ બધા હું અલી અને તેની નસલેજ ઇમામ થતા રહે છે, તે તરફ મુજબીજ પુન્યલાય રાખનારા નહોતા. વળી એ કાળા

પથર ઉપર હો અલીનો અભય રીતે જન્મ જાહેર થયો છે. તો એ પથર ઉપર જન્મ લેનાર અને તેનું ઇમામતનું ગુરુ ત્યાં હોય, ત્યાંજ અમારી બંદગીની રૂપ હોય છે. તેમ ખુદા કુરઆને શરીફમાં ફરમાવે છે કે, “ખુદાનો ચેહરો દરેક દિશામાં છે.” તો આજે આખી દુનીયાનાં બધા ભાગ પર મુસાફરી કરનાર અમારા હાજર ઇમામ તરફનું સંબોધન અત્યારે વધુ સ્પષ્ટ છે. અને તેવીજ રીતે ઇફ નમાજની રૂઠીનું ચક્રણ પણ એક ઇસ્લામીના મોઢા સમુહના માનને ખાતર અને શીતનો ખરપા થવાનું કારણ ન ઉભું થાય, તેથી ઇફ નમાજની રૂઠી પળાય છે. પણ આ ખાસ જણવાનું કે, અમો ખરા ઇમામના સેવકો, એ ક્રિયાઓને બીલકુલ ખોટી માનતાજ નથી. પણ તેમાં સમજાતું ન હોવાથી, ઇમામનાં હુકમની મસ્લેહતને અમો આધીન રહી, કંઈપણ શંકા વગર અદા કરીએ છીએ. પણ જો એ બાબતમાં ઇમામે માળીન જો બીજો હુકમ ફરમાવે, તો તેમ તરતજ વગર શંકે અદા કરવામાંજ ઇમાનદારી સમજાયે.

અને આ બાબતમાં હવે જાહેર આલમને કંઈ વધુ જણાવવાનું રહ્યું નથી. છતાં પણ જોશો તો ખુદા અને રસુલના હક કસામો મુજબનાં એક પણ ફરમાન વિરૂધ અમારું વરતન નથી. એમજ સાબેત થતુંજ જોશો.

જવાબ ૪૬ મો.

જ્ઞાનો માટે મીશનરીઓ વારંવાર ઉપદેશમાં કહે છે કે જ્ઞાનો કુરઆને શરીફની આયતોનો તરજુમો છે. તેો ફગમો અવતાર કુરઆનની કઈ આયતમાંથી નીકળે છે, તે ઇસ્લામી આલમને જાહેર કરવામાં શું વાંધો છે?

જવાબ ૪૬ મો.

બિરાદર જીમ-જ્ઞાનો માટે મીશનરીઓ વારંવાર ઉપદેશ કરે છે કે, જ્ઞાનો કુરઆને શરીફની આયતો છે. તે બીજાકુલ સત્ય છે. અને કુરઆને શરીફની જે તફસીરોમાં જે વાતો ખુલાસાથી સમજાવી નથી તે પીર સદરદીન, પીર સતગુરનુર, પીર શમ્સ વીગેરેએ ખુલાસાથી અને સંપૂર્ણપણે સમજાવેલું છે. જેના દ ખત્રા થોડાક જીવો.

કુરઆને શરીફમાં છે કે-

આયાત-(૧૨ મી સુરેયાસીન)

“કુદલે શયદન અહસયનાહો ફી ઇમામે મોબીન,”

એટલે-દરેક ગ્રીજનો હીસાબ જાહેર ઇમામ પાસે છે. તેનો તરજુમો છે. અને તેની તફસીરમાં કોઈએ જાહેર ઇમામ કયો છે? તે બતાવ્યું નથી. પણ પીર સદરદીને ફરમાવ્યું છે કે-

“સેતર દીપમાં શાહ જાહેર બેઠા;”

“સાંઝ સુજી નીત જયો મોરાબાધ.”

આરતી દીવે નકલક તજી.

આ રીતે ઇમામે મોખીનનો અર્થ શાહ જહેર જણાવ્યો. અને તે-સેતર દીપમાં એટલું છે એવી ચોખી તાલીમ કુરઆને શરીફની ઉપર આપેલી આયતનાં તરજુમા અને તફસીર સાથે ચોખી છે. કુરઆનમાં અને તફસીરમાં એ મોઢમ છે. પણ એ રીતે ઇસમાઇલી પીરોએ તે સ્પષ્ટ કરેલા છે, વળી બીજી કડી સાંઝ સુબુ જપો મોરાસાઇ એની આયાત કુરઆને શરીફમાં સુરેતુરની આયાત (૩૬) માં છે કે “જોહુવે વલ્લ આસાલ” એટલે સવારે ને સાંજે તમે દુવા પડો. અને તેનું નામ સનાતનની સાંઝ મુજબ નકલકં છે ઇસ્લામ મુજબ શાહ (ઇમામ) છે. આ રીતે કુરઆને શરીફમાંથી જે તરજુમા ને તફસીર થયેલ છે, તેનાં કરતાં ઇમાન-દારોને ગુજરાતીમાં કંઈ પ્રિય હજમાં વધુ ખુલાસાવાર અને ચોખી મતલબ સાથે આપેલ છે.

પણ બિરાદર, તમે જે જવાબ માંગો છો કે, દશમો અવતાર કઈ આયાતમાંથી નીકળે છે. તો જ્યાં જ્યાં ઉલુલ અમુ અને ઇમામે મોખીનની આયાત અને તેને લગતી બાબતો છે, તે પણ દશમા અવતારનીજ બાબતોને સિધ્ધ કરનારી છે. કાણુ કે કુરઆન શરીફ આખું હું અહીં જે દશમો અવતાર સન્નતન મુજબ છે, તેનીજ જ્ઞાનમાં છે. અને અહીં તેરસો વર્ષ ઉપર થઈ ગયા એમ નહીં, પણ જન્મ થયો, ત્યારથી તે કયામત સુધી દરેક ઇમામે અહીંનોજ અવતાર કહેવાય છે અને તેથી દરેક જમાનાનો “જહેર ઇમામ” તે “દશમો અવતારજ” કહેવાય. અને કુરઆને શરીફ એજ ખુદાનું કલામો છે, અને તે હું અહીંએ ફરમાવ્યા મુજબ “અના કુરઆનુન નાતેક” એટલે-“હું બોલતું કુરઆન છું” એ હિસાબે દરેક “ઇમામ અહીં છે.” અને દરેક

ઈમામ પોતે “બોલવું” કુરઆન છે.” તો પછી કુરઆનની આયાતનો હિસાબજ શો? જે ખુદાસાથી કહું, તો કુરઆનની આયાતમાં દશમો અવતાર અલી છે. તેજ કુરઆનની આયાતો છે.

પણ ખીરાદર જીમ, તમો કહેશો કે, કુરઆન અલી પણ કુરઆનમાં “અલી” નામ પણ નથી, તો તે વીશે તમારું ખાસ ધ્યાન ખેતું છું કે—

સનાતનના ત્રણ જુગની વાતો, ત્રણ વેદની સમજ અને દશ અવતારો, એ બધાનું મુળ વેદ અને સનાતન ધર્મ મુજબનું “ઓમ” છે. એ “ઓમ” તેજ અલી છે. એવું સુરે ઝુખરફની આયાત (૪) થી માં છે કે—

“વઘ્નિહું ફી “ઓમ” મીલ કેતાએ લહ્યના, લે “અલી” યુન હકીમ.”

અથ—અને ખરેખર અમારા પાસે “ઓમ” છે. ને “અલી” હીકમતવાળો છે.

આ રીતે સનાતન ધર્મ ઈસ્લામની એકતાનો ખુલાસો કુરઆને શરીફની ઉપલી આયાત મુજબ છે. અને અલી દશમો અવતાર છે, તેનું નામ ઓમ છે જે અવતારોનું મુળ છે. તેના સાથે ખુદાઈ વચનમાં આપેલી સમજ ઉપર નેક લક્ષ દોડાવો, અને જાનોમાં પણ પીર સદરહીને એજ સ્પષ્ટતા ફરમાવી છે કે—

“ઓમ” “અલી” તે આપે વિસ્તુ,
“ઓમ” લીલા અનંત રે!

ઉપર મુજબ જ્ઞાનો અને કુરચ્છાને શરીરની ઉત્તવળતા તે વેદ અને સનાતન ધર્મની સમાનતા અને દશમ અવતાર અલી તે દરેક જમાનાનો જાહેર ધર્મામ છે. એમ સમજવા કદર કરશો.

સવાલ ૪૭ મો.

હઝરત અલીથી કરી હાલના હાજર ધર્મામ આગાખાન સુધી કોઇએ એમ કહ્યું છે કે હું ખુદ છું. જો એ પ્રમાણે કોઇએ કહેલ હોય તો પુરાવા સહીત જાહેર કરો.

જવાબ ૪૭ મો.

ખીરાદર જીમ-હ૦ અલીથી આગાખાન સુધીના ધર્મામોએ કોઇએ “હું ખુદ છું” એમ કહ્યું છે કે નહી, તેના જવાબમાં પ્રથમ કહીશ કે-આ પ્રશ્નનો જવાબ સામાન્ય રીતે કહેવાય છે, તેમ- “હીરા મુખસે ના કહે, લાખ હમારો મોલ.”

તેમ દરેક મારફત એટલે પીછાણનાર ઉપરજ આધાર રાખવ મુયબ છે. અને સોફ્ટીસતું મહાવચન એજ સખક બહાવે , તે કહે છે કે-“જે જાણે છે જતાં કહે છે કે હું જાણું છું”, તે ખરેખર તે જાણતો નથી.” વળી મહાવાના રૂમી પણ કહે છે કે-

“મહેરમે ઇંહોશ જુબબેહોશ નીસ્ત,
મરે ઝખાસં મુશ્તરી જુબબોશ નીસ્તા”

અર્થ-

જાણનારો ભેદ તે બેલાન છે.
કાંકે ગ્રાહક જીભનો ઘસ કાન છે.

ઐટલે-જે મનુષ્યને ખુદાની પુર્ણ માઅરેફત (પીછાણ) થાય છે, તે ખુદ બેખુદ (મસ્ત) થાય છે. જેમકે બેલાનારો એ રસ્તે અપુર્ણ ગણાય છે. જેવી રીતે જીભ બેલે છે, પણ તે જાણતી નથી, અને કાન બેલતો નથી, પણ તે જાણે છે. આ દ્રષ્ટાંત એક દાનેશ મંદ માટે સંપુર્ણ છે.

તાત્પર્ય એ કે મનસુરે “અનલહકક”નો ઉચ્ચાર કર્યો, તો તેટલો અપુર્ણ ગણાયો. તેમ તે ભકત હતો. અને તેમાં બાકી શું છે? તે સામાન્ય શિક્ષણના શરીરમતની પાયરીયા, આગળ વધતા તરીકત અને હકીકત પછીનો દંનજો છે, મનસુરે માફક પુષ્કળ વલી અટલાહો (ઓઝીયા)ની કરામતો એજ સીધ કરે છે કે, એક ભકત “હું ખુદા છું” એમ અનુભવે છે. પરંતુ તે બોલી શકતો નથી. ત્યારે અલીથી આગાખાન સુધી જે ઇમામત છે, તે નુરી પાવર છે. અને તેનું દ્રષ્ટાંત સુર્યની ઉપમાને બંધ બેસતું છે, ઐટલે જેમ સુર્ય પોતે સુર્ય છે; એમ બેલતો નથી. પણ તેનો પ્રકાશ તેની સામેતી કરે છે, તેથી લોકો કહે છે કે સુર્ય છે. અને આલલામાં દેખાતો સુર્ય. ખરી રીતે સુર્યનું દર્શન કરાવે છે. પણ આલલુ પોતે સુર્ય નથી. તેવી રીતે કાર્ય જેવું સ્વચ્છ ભકત અંતઃકરણ ખુદાઈ નુર રૂપી સુર્યની ખુબીનો અનુભવ કરાવે છે. અને મનુષ્ય આકારમાં અલીને અટલાહ કહેવાની શરૂઆત નથી. એ ઈસ્લામ મુજબ પ્રથમ આદમ અને પ્રાચીન ઇસ્લામ (સનાતન) મુજબ કૃષ્ણ, રામ, વિગેરેમાં પ્રદિપ્ત માન હતો.

અલી માટે દાના પુરષોએ કહ્યું છે કે—

“કયું કર ન કહે કહિમે નુશેરી ખુદા અલી”
 “હિન્દુકા રામ રામ હએ તું મુરતઝાઅલી.”

અને એ અલીનું મુળ રવરૂપ જનાબ રસુલે ખુદાએ મેરાજ પ્રસંગે જોયું, જાણ્યું. જખરાઈલના ઉસ્તાદ તરીકેની વિગતમાં અલીનું હોવાપણું તથા—

આદમસે પેશતર કઈ હઝાર સાલ,
 બાંધે અંશુઠી દેવકી વોહ શાહ બુલઝલાલ.

ની ઇસ્લામી માનીનતા આપણી મઢેહનજરથી દુર કરી શકતા નથી. આદમ (ખુદ)ને સિઝદા કરવામાં આ મનુષ્ય છે. એમ માનવું અઝાઝીલને ખુદાનો તીરસ્કાર મળ્યો.

ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણે (આદમ અગાડિનાં આદમે) કહ્યું છે કે—

સર્વં ધર્માન પરિત્ય—મામેકં શરણુ વજ;
 અહં ત્વા સર્વં પાપેબ્યો—મોક્ષ ઇષ્વામી માશુચ.

અર્થ—(હું અર્જુન) સર્વે ધર્મો તજ દે. અને મને એકલાને શરણુ આવ. હું તારા સર્વે પાપોનો નાશ કરીશ. અને ધારેલી મુકતી આપીશ. બીહમા.

એજ મુજબ—રસુલે ખુદાએ કહ્યું છે કે—

અલા અરખુન બીલા અઈન.

એટલે—હું—(અ) વગરનો અરખ છું. એટલે રખ પાળનાર ખુદા છું.

તેજ નખીએ—મનકુતો મઉલા ફઅલીયુન મોલા કહ્યું.

એટલે—જેનો હું માલેક તેનો અલી માલેક.

કરખલાના રખમાં—હ૦ ઇમામ હુસેને પોતાના ફરજંદ જેનુલા-બદીનને ફરમાવ્યું કે—

ખુદા ચાહતા નહિ અથ્થ કતલ તેરા.

રખેગા તુજસું બાકી નસલ મેરા,

એ શબ્દો ઉચારતી વખતે ઇમામત સોંપી નહોતી, અને ત્યાં ખુદા ઇમામ હુસેને કહ્યું કે—

ખુદા ચાહતો નથી, તેનો અર્થ હું ચાહતો નથી. એમજ થાય છે. એટલે પોતે ખુદા તરીકે, બોલીને કહે છે.

વળી—હ૦ ઇમામ મહમદ બાકરે ફરમાવ્યું છે કે—

સલમાન ફારસી, હ૦ અલીને જે રીતે ઓળખતો હતો, તે રીત—અબ્બાજરને કહેતે તો—અબ્બાજર સલમાનને કતલ કરતે. એ શું સીધ કરે છે? શું સલમાન કરતાં અબ્બાજર ચઢતો ઇમાનદાર હતો? અને સલમાન પોતાનાં ઇતેકાદમાં કમુર કરતો હતો, કે ~~ખુદા~~ કતલ કરવા લાયક અને! નહી ખીરાદર જીમ-તે એમ સીધ કરે છે કે સલમાન, અલીને અદલાહ કહેતો હતો. પણ અબ્બાજર, સલમાન ફારસીના દરજજે ઇમાનદાર નહોતો. એટલે તે

અડીનો મોહીય હતો, જેવી રીતે ધસલામીઓમાં ઈશનાઅશરી
 જામ્યો અડીના મોહીય છે, પણ સલમાન ફારસી તે કરતાં
 ચઢતે દરજ્જે હતો. અને અડીને અટલાહ માનતો હતો, પણ તે
 મોટેથી બોલતો નહતો, અને જે બોલતે તો અબ્બાજર જેવા મોહી-
 યના હાથે કતલ થતે. એટલે તે વખતનાં જમાનાથી છેલ્લી અરધી
 સદી સુધી અડીને અટલાહ માનનારાઓ છુપા હતા. તોપણ તેને
 માનનારાઓનો ઇતકાદ શતરૂઓના દાખ છતાં છુપો રહી શક્યો
 નથી. અને એ અડીનું ખુદાઇ નુર ઇમામતનાં નામે કમવાર નસલ
 બનસલ ચાલ્યું આવ્યું. તે દરેક જમાનામાં બચત કરનાર અને
 તેમને ખુદાજ માનનારાઓ હતા. અને તેમ ૧ ઉપર સંકટો નાખવામાં
 આવતા છતાં, તેઓનાં મજબુત ઇમાનનાં પ્રભવે તેઓ ડગતા નહી.
 બદકે તુસેરી માફક પોતાનો જાન કુરબાન કરવામાંજ મુક્તી માનતા,
 આજે એવી રીતે છુપી રીતે માનવાનો અથવા બોલવાનો સમય પુરું
 થયો છે. અને જે સમયની રાહ જોતા હતા, તે ધાગ્મીક આઝાદીનો
 સમય પ્રાપ્ત થયો. અને એવા છેક છેવટ સમય સુધી, બાપદાદેથી
 ઇતકાદ ધરાવનારા છતાં, જે આઝાદીથી ખુશી થવું જોઈએ, તે
 બેદરકારી અથવા ઇમામની પુરી શોધક સુધીની ગેરહાજરીનાં લીધે.
 હાસલ થયેલા સમયની ખુશનુદી ઇમામતના દામનથી
 વેગળા પડી જનારા બારસાયા અને ઇશનાઅશરી
 લાઈએને જે અડીનાં નામથી અને તેમની મોટાઇથી
 હર્ષ થતો, તે ફેરવાઇ ગયો. અને અબ્બાજર જેવી હૃદય અડીની મો
 હબત રહી, પણ સલમાન ફારસી જેવી કામેલ અડીની મોહબત
 હાંસલ થઇ નહી, અડીથી આગાખાન સુધીની અખંડ ઇમામત
 નાં ખુદાઇ પાવરની સમજ જરૂરમાની આકારમાં ફેરવાઇ અને એક
 એ એમ બાર સુધી અલાહેદાપણું જાણ્યું પણ એકજ નુરની એક

તાનું પ્રદીપ્તમાનપણું સમજવું નહી, અહીં, હુસેન, જેનુલાખ દીન, મહમદખાકર, જાકર માદેક અને ઈસ્માઈલીયા આગાખાન સુધી જીસ્મ જુદા પણ પ્રકાશ (નુર) એકજ છે, તે જુદા જુદા આકારમાં “નુર” પ્રકાસ્યું અને હાલ આગાખાન નામથી પ્રગટ છે, તે જ નુર આદમમાં હતું. ત્યાંથી શીશમાં ઝળક્યું. અને ઉતરોતર ઈલિસહીમ, ઈસ્માઈલીયા અબુતાલેખ સુધીના જીસ્મોમાં હતું, તે એક (વહાહું) પ્રગટે છે. તે સ્વતંત્ર (સમદ) રૂપેજ આનંદ આપે છે, તે પ્રગટે છે, પણ પેદા થતું નથી, તેથી (લમયલીઃ) છે એટલે અસલ હતું જેમ અંધારામાં અજવાળું સમાયકું છે, તેમ તેનાથી કોઈ જન્મ્યું નથી, કારણ કે તે વસમયુક્ત છે. એટલે નુર (પ્રકાશ) ગાંધી કોઈ ચીઝ થતી નથી પ્રગટ થતું એજ તેનું કાર્ય છે, અને તેના સમાન એકતાવાળું કંઈપણ નથી તેથી તે “વસમ ચકુન્સહુ કોફવીન અહુદ” કહેવાય છે, એટલે ઇમામત એ ખુદાઇ નુર છે. તે એકજ જીસ્મમાં પ્રગટ રહે છે. તેનાં બે, ત્રણ કે બાર એમ રૂપ થતાં નથી, પણ તે એકજ છે, અને અહુરૂપે થાય છે. અને અહુ-પણામાં પણ તે એકપણુજ હોય છે. અને ખુદાની એકતાઇનું નુર ઇમામના જીસ્મમાં છતાં, તેની સાથે એકપણાની પવીત્રતાને પ્રગટાવે છે. પણ તે બોલે છે, એમ નહી, પણ પ્રકાશે છે, એમ કહેવુંજ યોગ્ય છે. તેને સત્ય જાણનારાઓ પણ બોલતા નથી. એ તેનો પ્રભાવ છે. બોલનારી જીભ અને સાંભળનાર કાન અને જોનાર આંખ વાગેરે તેની એકતાની જાહેર મતા છે, હવા, પાણી. પ્રકાશ જેમ તેના કાર્યથી ઓળખાય છે, પણ ખુદ તે પોતે બોલતા નથી, તેવી જ રીતે ખુદા પોતે બોલતો નથી પણ તેના કાર્યોથી તેની ઓળખ થાય છે.

ખીરાદર જીમ-આ સ્થળે શુદ્ધ પ્રદેશ અરબસ્તાનને તરસે। વરસ ઉપર કે જે સમયે ઇસ્લામે ખુદાઈ એકતાની તાલીમનાં મોઢાં શબ્દોમાં હૃદય સુધે ખુદાએ હીદાયત કરી તે શબ્દોમાં આજના સુધારાની ટોચે પહોંચેલા ઝગઝગતા જમાનામાં અને હિન્દ સમાન આસ્થીક જુમીમાં ઉત્પન્ન થયેલાં મનુષ્યોની સમજ સાથે સરસાઈ આપવી, એજ દુર્લભ છે.

હિન્દ બહારનાં દરેક પ્રદેશોમાં ખુદાઈ ઓળખ અને હિન્દમાં અવતારની માનીનતા, એ જે આવતો પરીણામે જુદી નથી, પણ સ્વરૂપમાં ફરક છે ! હિન્દ જુમીમાં ખુદાઈ કૃપાની શરૂઆત તેજ અવતારી સ્વરૂપનો પ્રાચીન પ્રભાવ કાયમના વરમાદથી લીલીછમ અને નરમ દીક્ષાથી જમીન અને પાહાડી અને રેતાળ રજુના મેદાન એ બેમાં ફેટલો ફરક છે. ખુદાઈ અવતારની માનીનતાના વાવેતરના એક સરખા પણ છતાં જમીનનો પ્રભાવ ફળ પર અસર કરે છે, જે ઇસ્લામે ખુદાની ઓળખ નાદમને સીઝદો નહીં કરવાથી અને મનુષ્ય મંજુવાયા આંચકો ખાઈ, ડાહ્યો થવામાં અઝાઝીલને તિરસ્કારથી મજાથી સમજાવી છતાં જુજ સીવાયના મોટા ભાગમાં તેની પાહાડી અને રેતાળ જમીનમાં મીસર જેવી હાલત થઈ, તેજ ખુદાઈ ઓળખની તાલીમ હિન્દ જુમીનાં પ્રભાવી મનુષ્યોએ ખુદાઈ સંદેશો સાંભળતાંજ અરબસ્તાન, મીસર ઇરાન અને ખીજ હિન્દ બહારના પ્રદેશો કરતાં, ઘણીજ ઐષ્ટ પ્રકારે ઝગઝગી નીકળી કારણ કે ઇશ્વરની માનીનતા વડે પદ્મજેત્ર સરળ રહેય હતું. અને થોડીક મુદત વરસાદની ગેરહાજરીથી પડેલાં સુકામણાંનાં લીધે, જમીનમાં પડેલો નરડાર પણ પાહાડી અને રેતાળ મેદાનોની જમીન કરતાં દરજ્જે ધરાવતો દેખાયો અને સતયુરનુર, શમ્સ, સદરદીન, હુસન રખીરદીન તથા તાજદીન

જેવાં ખુદાઇ સદેશાને પહોંચાડનારાઓ હઝરત પેગંબર
સાહેબ કરતાં ધણીજ આસાનીથી ઝળકયા, અને એ
રીતે મીઠા જીમ-ખુદાઇ સદેશાને એ મુદામ પીરે સિવાય મળેલી
ઇસ્લામી તાલીમનો પ્રભાવ ખુદાઇ એકતા અને ઇમામતનું મનુષ્ય
(શ્વરૂપ) અરબસ્તાનના જંમલી લોકોનાં રદ્યની સરખામણી કરતી
રહી, અને તેના ભોગે સતપંથના કબજામાંથી છટકી જતાં આનંદ
માનનારા ઇશાનાઅમરારીઓ અને ખારખાયા જમાઅતોના વગર
રહેબરનાં કમ્પાઉંડમાં વસ્યા અને સતપંથ શાસની નિરમળ તાલી-
મનો આ નીચેના શબ્દો કે-

પરતક પાત્રને પરખીને—પ્રેમે પુજેની પાય,
ચઉદ બ્રહ્માંડનો એ ધણી—પરગટ છે જુગ માંય.

પરતક પાત્રને

એ રીતે જાહેર ધણીની સમજની અસર મમામ મેળનાં અણુ-
ધારા ધસારાથી એવી રીતે ધસાઇ ગઇ, કે ઇમામે મોખીન અને
ઉલુલ અમૂનાં ખુદાનાં વચનો ઇતેકાદમાં છતાં, પણ તે અસર કરવા
નકામા નીવડ્યાં.

અવાજ ૪૮ મો.

જ્ઞાનોમાં હિન્દુ દેવતાઓનાજ દ્રશ્યંતો અપાયે છે. તેઓ ઇસ્માઈલી મઝહબ પ્રત્યે કેવી લાગણીઓ રાખતા હતા અને ધર્મ ફેલાવવાને શું મુખ્ય હતા?

જવાબ ૪૮ મો.

બિરાદર જીમ-તમે જણાવો કે, હિન્દુના દેવતાઓ એમ કહેવું તે પ્રાચીન ઇસ્લામનાં ધર્મ શીક્ષકો હતા, એમ હવે વધુ સમજાવવાની જરૂર નહીં હોય, તોપણ મારે તમારા પ્રશ્નનાં ન્યાય ખાતર સ્પષ્ટ કરવું જીવે, તથા શિક્ષકનું જરૂરી હોવું સ્પષ્ટ કરું છું. ખુદાવંદે કરીમે આખર જમાના માટે દુનીયાના મનુષ્યોની હીદાયત માટે કુદઆન અને ઈમામ સાથે એકઠા થઈ છુટા પડ્યા વગર પકડી રાખવા ફરમાવે છે કે-

આયાત-

વચ્ચતસેમુ બેહઅદિલાહે જમીઅન વલાતફરરફું.

એટલે-ખુદાઈ રસીને મજબુતીથી પકડો, છુટા પડ્યા વગર વળી-ઇન્ની જાહેલુન શીક્ષ અરજે ખદીફા -એમ બીજે ઠંકાણે ફરમાવે છે કે-હું મારો એક ખદીફા, દુનીયામાં કાયમ રાખું છું.

આ ખુદાઈ વચન પર વીચાર કરતાં જનાએ રસુલે ખુદાને આખર જમાનામાં પેગંબર ગુરૂ હતા, તે જોતાં પહેલાનાં જમાના માટે પણ ખુદાનો ખદીફા (પ્રતીનીધી) એટલે હમામ હોવો જીવે તે તરફ નીગાહ પુગાડતાં હ૦ ખદીફા હ૦ ઇસ્માઈલીનાં વંશમાં ઉતરેતર

હતા, તે બધા ઇમામોજ હતા. અને તે અગાઉનો સીલસીલો હો
આદમ સુધી ઇસ્માઇલી કીતાઓ દેખાડે છે, અને ધર્મનું રક્ષણ કર-
નારા ખુદાના ખદીફા હતા. પણ હો આદમની હસ્તી ૧૦૦૦૦
દસ હજાર વરસ સુધીની ગણતાં જણાય છે, ત્યારે તે અગાઉનાં
આદમો શ્રી કૃષ્ણ, શ્રી રામ વીગેરે હતા જે પણ પોતાનાં જમાનામાં
આદમથી અલી માફક ખુદાના ખદીફા હતા. અને તે જમાનામાં
લોકોને ખુદાની હીદાયત પહોંચાડી ધર્મનું રક્ષણ કરતા હતાં તેઓની
તાલીમ ઇસ્લામની તાલીમ હતી. જેને સંસ્કૃત ભાષામાં સનાતન
કહી છે. કારણ કે ઇસ્લામ અને સનાતન ખુદાનીજ એકતા શાખા-
વનાર છે તેમ પ્રાચીન (કુરઆન) ને વેદોનાં નામથી ઓળખતાં પેગં-
બરને ગુરૂ કહેતા અને ઇમામને અવતાર કહેતા આ રીતે આદમ
(ખુદા)ના અગાઉ શ્રી કૃષ્ણ શ્રી રામ વીગેરે ઈશ્વરી અવતારો
તે ઇમામ હતા અને વસીયત, વ્યાસ, બ્રહ્મા, એ પેગંબરો
(ગુરૂઓ) હતા. અને આ રીતે પહેલા જમાનાનો ઇસ્લામ તે સ-
નાતન ધર્મ કહેવાનો અને આખર જમાનાનો એટલે બાધા
(છેલ્લા) યુગનો સનાતન ધર્મ તે “અરવાચીન ઇસ્લામ”
એ સીધાં જોતાં ઇસ્લામની સત્ય તાલીમ સતપંથ (હકરાહ) ના
નામે જે મહાન ઇસ્માઇલી વીશે એ જ્ઞાન શાસ્ત્રો વડે આપેલ
છે. અને તેમાં જે પ્રાચીન ઇસ્લામનાં ધર્મ રક્ષકોના નામે જે
હતાં તે શીખવ્યા, તે જનાખ રસુલે ખુદાએ ખીઝર, તુર, ઇલી-
યાસ, ઇબ્રાહીમ, સીકંદર, હુકમાન વીગેરેના ગ્રંથો અને ના-
મોથી ઇસ્લામી તાલીમમાં અને ખુદાનું વચન કુરઆને શરીફમાં
સમજાવ્યો. તેજ મુજબ દેશખાળને લીધે હિન્દુ દેવોના નામો અને
દ્રવ્યોંતો કે જે, હક રસ્તા (સતપંથ) ઇસ્લામનેજ પોતાના જમા-
નામાં શીખવતા અને તે વખતે કેવી કેવી મુસીબતો પડતી, તે જણાવે

વેશ છે, અને તેઓ પોતપોતાનાં જમાનામાં મુખ્ય હતા. ખીરાદર જીમ-આ જ્ઞાનોમાં જેને હીન્દુ દેવના નામોથી દ્રષ્ટાંતો છે. તે દ્રષ્ટાંતો તે નામો માટે કુરઆને શરીફમાં મોઘમ શીરકાઓમાં ખાસ તાલીમ અને બંદગી જેવી તાલીમમાં યાદ રાખવા શીખવ્યું છે. તેઓનેજ છે.

“એહદેનસ સેરાતાલ મુસ્તકીમ”, સેરાતલ લખનાં અને અમતા અલયહીમ, ગયરાલ મગજુએ અલયહીમ વલજ આલેમીન.

એટલે-હૈ ! ખુદા, તું અમોને એ સીધો રસ્તા (સતપથ) બતાવ કે, જે પ્રાચીન ઈસ્લામીઓ જે રસ્તા પર દ્રઢ હતા, અને જેના પર તેં તારી નિયામત ઉતારી હતી, એવો રસ્તો નહીં બતાવ, કે જેઓ આડે મારગે ગયા એટલે સતપથના વીરૂધ્ધ ચાલ્યા હતા, અને જેના ઉપર તેં ગજબ ઉતાર્યો હતો.

ખીરાદર જીમ-પ્રાચીન જમાનાની તવારીખો વાંચશે અથવા કોશેશ કરશે તો એજ હીન્દુનાં દેવો મળી આવશે કે જેઓ સેરાતલ મુસ્તકીમ પર હતાં એટલે સીધો રસ્તો કે સતપથ પર ચાલનારા હતા.

વાંચો નીચેના શ્લોક-કે જેનો લગભગ મતલમ કુલહો વહલા-હના સુરાને મળતોજ છે-કે

“અજર અમર મેંકુ સન્નીદાનંદ રૂપ”

“નીખીલ ગુરુ વીક્રીન સર્વથા ભેદ સુન્ય”

“નીગમ પથ સુગમ્યં કટપીતા ધીસ્ત લોક”

“કૃતી કુમતી જયાર્થ ભાવથેંદ્ર અહઃ પુણ”

અર્થ—હુયુમ, વાહેદ, અને સત ચીત અને આનંદ રૂપ નીર-
ગુણ-તેમજ લામકાં પર વસનારા અને ગેયની વાતા જેને સુંગમ છે,
અને (કુનકયકુનતી) કદપના વડે, જેણે ત્રણે લોક બનાવ્યાં. જે હમે-
શાં નેક કામમાં મદદ કરે છે એવા બ્રહ્મ (પ્રદા)ને હું લાવસહીત
નમું છું.

એ પ્રલોક-અને કુટહો વટલાહો અહહ અહલાહુ અમદ
લમ યલીદ વલમ ગુલદ વલમ યકુટલાહુ કેફોવન અહહ.

એટલે-કહે કે અટલાહ એક છે, ને અટલાહ સ્વતંત્ર છે તે
કોઈનાથી જન્મ્યો નથી તેમ તેનાથી કોઈ જન્મ્યું નથી તે એવો
એક છે કે તેનાં જેવો બીજો નથી.

આ મુજબ પ્રદા અને ઇન્દ્રની એકતાની તાલીમ કઈ રીતે
ધરલામની વીરૂધ્ધ છે. પ્રાચીન અને અર્વાચીન ધરલામની આ
રચીતી પછી હિન્દુ દેવો બુદ્ધ છે, એમ માનવું શક છે. વળી

“ઇન્ની બએલુન ફીલ અરઝે ખલીફા”

એટલે-હું એક મારો ખલીફા (ઇમામ) દુનીયામાં કયમ
રાખું છું એના મતલબને મળતું પ્રદાઈ વચન ગીતામાં છે કે-

**“યદા યદાહી ધર્મસ્ય, ગલાની રમવતી ભારત
અવ્યુ ત્થા તમ ધર્મસ્ય તદાત્મ નમસ્તુબ્રમ્યહંમ**

એટલે-જ્યારે જ્યારે દુનીયા ઉપર ધર્મનો લોપ થાય છે,
ત્યારે ત્યારે તેને ધર્મ વડે ફરી સ્થાપવા અવતાર ધારણ કરે છું
એટલે ઇમામને બહેર કરે છું-

મીત્ર જીમ-આ સમાનતાં ઉપર નીરાંતે વીચાર કરો અને સના-
તન ધર્મ મુંજળનાં અધર્મ વેદનાં ઉપરથી રચાયલા અલ્લોપ
નીસદ તરફ અને તેના શ્લોકોમાં આ નીચેના શ્લોકનો વીચાર
કરો-

“અલ્લો રસુલ મહમદર કમરસય” અલ્લો અલામા
ઇલ્લાહ તીલ્લા.

એટલે—અલ્લાનાં રસુલ મહમદ મહાન છે, અને તેનો ‘મંત્ર’
કલમો “ હા ઇલાહા ઇલ્લાહ છે. ”

આ રીતે સનાતન ધર્મ અરબસ્તાનમાં ઇસ્લામી સ્વરૂપમાં
પ્રામામ રજુ કરે છે. અને અર્વાચીન ઇસ્લામની તાલીમ પ્રાચીન
ઇસ્લામ સનાતનની સત્યતા સમજાવે છે. તો પછી તેજ તાલીમને
અનુસરી મતભેદ તોડનાર ઇસ્માઈલી મહાન પીરોની તાલીમનાં
ગાનોમાં હીન્દુ દેવોનાં નામોની મહત્તા સમજો અને ઇસ્લામની પ્રાચીન
તાલીમની પુરી પાડેલી વિગતો માટે એહસાનમદ રહો. અને યાદ
રાખવાનું છે કે-ઇસ્લામ કે કુરઆનની તાલીમ મહાન અને ખુદાઈ
છે. તેનાં પર દુકે મુંજસથી દુકી નજરવાગા ન જતો પણ સુત્ર અને
ગંભીરપણે કુદરતને ઓળખો.

જેમકે કહ્યું કે-

‘કેવળ શાસ્ત્ર સુદૃશ્ય નહિ કર્તવ્યો હિ નિર્જ્યા યુક્તી-
હીતે વિચારે તું, ધર્મનાશહ પ્રજાયતે

એટલે-કેવળ શાસ્ત્રમાં (કુરઆનમાં) મખાગલું છે, તે નિર્જ્યા

કરવાનું કતવ્ય નથી. કારણ કે ચુકતી વગરના વિચારથી તો ધર્મનો નાશ કરનારા થવાય છે-

એજ મુજબ-કુરઆને શરીફમાં પણ છે કે-

“લા યઅલમો તાલીલોહુ ઇલલલાહ વરસેમુન ફીલ ઇલમ”

એટલે-કુરઆનનું રહસ્ય જાણનાર ખુદા છે. અને તેનાં મુકરર કરેલા ઇમામો-

તો એ હીસાબે ઇસ્લામનો અર્થ પોતાની ટુંકી સમજ પ્રમાણે કરવા પહેલાં, તેને જમાનામાં મોજુદ ઇમામ પાસેથી સમજે. આમર જમાનામાં પેગંબરની ઉમ્મત ગોવાળ વગર રેદી નથી. એ “નહુલબલાંગાનાં” ૮૦ અલીનાં વચનો તરફ નેગાહ કરો. આ દુનિયાની રચનાની સર્વમાતથી અંત સુધી ખુદાજ રોશની ઇમામ હોય છે, તેનાં વગર દુનિયાનો નાશ થઇ જાય.

સવાલ ૪૬ મો.

દુનિયામાં વસ્તી દરેક કોમોના મહાન પુરોના જીવન ચરિત્રો અને તેઓના પ્રસંસાપાત્ર કામોથી કરીને ચાલુ જમાનામાં આપણે ઉત્તેજિત થઈએ છીએ. અને દરેક મહાન પુરુષના જીવન ચરિત્રો એ આપણું ચરિત્ર સુધારવાને એક હથીયાર રૂપ ગણીએ છીએ. તો પવિત્ર ઇસ્લામ મઝહબ સ્થાપનાર હઝરત મહમદ તથા પહેલે ઇસ્લામ કબુલ કર-

નાર આપણા મોલા હજરત અલી (અઠ) અને તેઓના વંશજોના જીવન ચરિત્રો જાણવા શું આપણને જરૂરી નથી? અગર જરૂરી હોય તો પયગમ્બર સાહેબ તથા હજરત અલી થી કરી આપણા નામદાર આગાખાન સુધીના ઇમામોની જીવન ચરિત્રો જાણવો? અને તેવું કોઈ પુસ્તક ઇમામોની કોમ તરફથી પ્રગટ થયું છે કે નહિ? અગર થયું હોય તો તે પુસ્તકોને મુલામી આલમ માન્ય રાખે છે કે નહિ?

જવાબ ૪૬ મો.

મીત્ર જીમ-આ તમરા લખાણ સવાલનો જવાબ હું કો ટ્ય છે. કે અલીથી આગાખાન સુધીના ઇમામોના જીવન ચરિત્રો ફારસીમાં છે. હરદુ થયેલા નથી. જેના લખનાર શાહ નાશર અરબીમાં છે જેના લખનાર ઇસ્માઇલી મહાન દ.ઈ મોઈનુદ્દીન અરબી છે તથા બીજા ગ્રંથો ખુશરો જેવા પ્રખ્યાત ઇસ્માઇલી દાખ્યો છે. અને તેની તાલીમ ઇરાનમાં મશહુર છે. અફઘાનીસ્તાન માં પણ એ જ ગ્રંથો જાણીતા ને માનીતાં છે મીસરમાં આગાખાનનાં વડવા જેઓ ઇમામ હતા, તેઓએ (૧૦૦) ગણસો વરસ સુધી બોગવેલ ગજસતા મશહુર છે. તેમનાં વખતમાં ઇસ્લામી યુનીવર્સિટી પહેલ પેલલી સ્થપાયેલ છે, લાઈબ્રેરી અને સાહિત્ય કળા માટે તેની હરીફાઈ હવે સુધી થતી નથી, તેજ ઇમામો પૈકી સુલતાન સલાહુદ્દીને જેહસસલામ (૧૩૭)માં કેવી ઉભતાં વડે મેળવ્યું તેનો લખેલો ઇતીહાસ અને તવારીખ નવેશ મીઠ અરબીયારનો બાંધો ગુજરાતીમાં તેવી કાશેશ ખારીસ્ટર જાફરભાઈ રેહ-

મનુષ્ય કાદરાએ ખોખ કોમના ઇતીહાસ સાથે જોડેલ છે. તે વાંચી મીં નવરોજી દુમસીયાનું આગાખાન પુસ્તક વાંચી અને ક્રાંતમાર્ધ ખલીક્રાતની ઉરદુમાં હીસ્તરી છે, તે તરફ નેગાહકરો. તેમજ મારા મીત્ર મીં ચુનારાએ હમણાજ “ક્રાંતમાર્ધ ખલી-ક્રાંત”નું પુસ્તક તેરીજ મતલબનું લખેલું છે. તે વાંચી તો તમારી આ આખતમાં આંખો રોશન થશે

એ પુસ્તકો ઇસ્લામીઓએ માન્ય રાખ્યા છે. કારણ કે, તે તવારીખ છે. એટલે ધર્મની માનીનતાના નથી પણ જે તમે ધર્મની માનીનતાના હીસાએ કહેશો, તો શું ઇસ્લાશરી શીરકાની તાલીમ તમામ ઇસ્લામ માન્ય રાખે છે ? કદી નહી. તમે તમારી એક કીતાબ એવી બતાવો કે, જેને સુન્નત જમાઅતવાળાએ સનદ કરી હોય ? એતો ખીરાદર. “ધરની ધંટી ને ધરનાં ધંઉ” બધા ધર્મ માં છે. પણ સતપંથ તેથી પણ નીરાજો છે.

સવાલ ૫૦ મો.

હઝરત અલીથી નામદાર આગાખાનના પુવંજોનો ઇતિહાસ હસન ખીન સખ્યા સુધીનો ઇસમાઈલી શીરકા સીવાય ખીજ તવારીખ નવેસોની તવારીખની રૂએ જણાવો? અને ઇસમાઈલી વંશના સત્યાવીશ ૨૭ માં ઇમામ નામદાર રૂકનુદ્દીન ખુરશાહ ઉપરે હલાકુખાને ચડાઈ કરી વંશ નીક-કન કરી નાખ્યો. એવા ઇતિહાસીક પુરાવાઓ મલે છે તો ત્યાર પછી નામદાર આગાખાનનો વંશ કેવી રીતે ચાલુ

રહ્યો. તેના ઇતિહાસીક પુરાવાઓ તમારી પાસે મળી શકે
તો ઇસ્માઇલી ફીરકાની મજબુતાઈ અર્થે જાહેર કરે. અને
અગર તેવા પુરાવાઓ તમારી પાસે મળી શકે હોય તો તેને
બીજા ઇતિહાસ વેન્તાઓ દેકો આપે છે કે નહિ? તે બતાવો.

જવાબ ૫૦ મો.

મારા દાનાં દોસ્ત જીમ-તમારો આ સવાલજ કહી આપે છે
કે, આપે ઇસ્લામી નહીં પણ ઇસાઇઓની તવારીખ વાંચી છે.

ઇમામ જાફર સાદેક પછીનાં ઇસ્માઇલી ઇમામોનો તવા-
રીખ અરબીમાં અને ફારસીમાં મોજુદ છે. ઇબ્ને અલફુન
અને રોજતુલ સફા ઉપરાંતની હકીકત મહિલાના શીખલીએ
છેલાં સમકામાં ઉરદુમાં એ તવારીખ જાહેરમાં મુતી છે. તેમ મયા
સવાલમાં જણાવ્યું છે. તે મુજબ મીં દુમસીયા અને મીં જાફર
રેમતલા કાદરા તથા મીં કાબા અને મીં ચુનારાએ એ ઇતિ-
હાસ પર પાડેલું અજવાળું મોજુદ છે.

ઈંગલીશમાં એ તવારીખ ઘણા વીદ્વાનોના હાથે લખાઈ છે.
“મારકોપોલો” અને “અરનીયર”ના લખેલાં ગ્રંથોમાં તથા સાઈ-
કલો પીડીયામાં એ ઇસ્માઇલી ઇમામોની હકીકત ઝળકતા અ-
ક્ષરોમાં નોંધાયેલ છે. ઇમામ જાફર સાદેક પછી તેમનાં વડા ફરજંદ તે
બની ફાતમાઇન હતા તે મીસરમાં તેમના નાનાને ઘેર ગય. તે
તેમની ગેરહાજરીમાં હું જાફર સાદેકે “અરરા” નામની લોડી
જેનું પાછળથી ખતીજ નામ ધારણ કર્યું હતું. તેમને નીકાહમાં
લાવ્યા પછી તે “મુસા કાજીન” થયા તેમનો માને બગદાદનાં
ખાલીફ હાફ્ઝ રસીદનો વજીર મામુન રસીદ હતા. તેમની જોરા-

વરીથી પોતાના ભાણેજને ઈમામ તરીકે જાહેર કરી “અયત” લેવરાવી અને આ આયતમાં ૬૦ અલીનાં ખીલાફત ઉપર નહીં આવવાનાં કારણોમાં જેવી હદીસો ઉભી થઈ, તેવી રીતે મામુન રશીદના દાખથી “મુસા કાજીમ”ની તરફેણમાં રીવાયતો આણે થઈ. અને તેવી સરસાઈમાં ૬૦ જાફર સાદિકના નામથી કહેવાય છે કે.

“ઈસ્માઈલને દફન કરતી વખતે જાફર સાદિકે “ફરમાવ્યું કે—” અફ્રો ઇત્લાસ ઘોખો ખાતા નહીં કે—ઈસ્માઈલ “મારી હાજરીમાં ગુજરી જવાથી ઈમામત મુસા કાજીમને આપું છું.”

ખીરાદર જીમ—આ આયત ધારમીકમાંથી નીકળી પોલીટીકલ આયતમાં ખલીફતની માફક ગઈ. અને હમેશાં ધારમીક સાથે રાજ દ્વારી આયતો અથડતી રહી છે, અને ૬૦ અલીના જમાના માફક અહીં પણ જણાવવા લાયક હુંક આયત છુટી ૬૦ જાફર સાદિક પાછળથી ઈમામત મુસા કાજીમને સોંપી. તે ઈમામ ઉપર ગેળનું ઈંદ્રપ નહીં જાણવનું કલંક આવે છે. અને પાછળથી ઈમામ જાહેર થનાર હોયતો જાફર સાદિકની હયાતીમાં આ રીવાયત એમનાં નામથી બહાર લાવવી એ પણ ઘોઘાળાજ છે.

પણ ઉપલી ખેડે આયતથી ખુબું થાય છે કે ૬૦ જાફર સાદિકે ઈસ્માઈલને મીસરમાં ખાનગી મોકલાવ્યા ને પાછળથી જણાવ્યું તે ઉપરથી તથા જાહેરમાં પોતાની હયાતીમાં, મુસા કાજીમને ઈમામ બતાવવા તથા ઈસ્માઈલને નહીં, તે વાતમાં કુંઈક મતલબ સમાયલા છે. અને વીચારણા, તો ૬૦ જાફર સાદિક અને હાફિઝ રશીદ આ મામુન રશીદની દુશમની હતી. તેથી તેઓ ઈમામ-

તની નસલને ખુદાની મરજી વીરૂધ્ધ હાથ કરવા માંગતા હતા. અને ૬૦ જાફર સાહેબને પસંદ કરે અથવા કહે તે તરફ વીરૂધ્ધ હોયો અને તેજ મુજબ “મુસા કાજીમ” વીશેની રીવાયતો ચાલુ થઈ. પણ “હુસન અસ્કરી”ના ફરજંદને તમો “ગેખ” માનો છો, તેની ઉમર પાંચ વરસની હતી. તેટલી ઉમરમાં ઓલાદ કેમ થાય ? અને વગર ઓલાદે એ ફરજંદ ગુમ થયો. એટલે મુજરી ગયા. અને તેને તે જમાનાના આલેમોએ લાંક પિછોળા કર્યો. અને ખુદાની મસ્લેહતનાં બહાને “ગેખ થયા” એવો મોગમ અર્થ કસાવ્યો. અને પાછળથી હદીસોમાં એ ગેખની ખાખતો દાખલ કરી. પણ તે કુરઆને શરીફ વિરૂધ્ધ ગેખ ઈમામની વાત છેક પાછળથી કરી, પણ કુરઆન ખુદાના કલામ બરહક છે. તે જુદી હદીસો કે રિવાયતોને ખાતેલ કરે છે. અને કુરઆન સાથે જે હદીસ મળતી ન હોય તો, તેને દીવાલ સાથે પટકવા ૬૦ જાફર સાહેબે કરમાવ્યું છે. તે મુજબ ઈમામે ગેખની હદીસ કુરઆન સાથે મળતી નથી. તેમ ઈમામે ગેખ માટે ખાસ કુરઆનમાં કોઈ આયાત કે ઇશારો પણ નથી. વળી ખુદા ફરમાવે છે કે—

ઈન્ના આતયના કલ કવસર
ફસલ લે રખેકા વનહર
ઈન્ન નશાને અક: હોવલ અખતર

એટલે મેં તને વિશાળ ઓલાદ આપી છે. અને તે માટે તું ખુદાનો પાડ માન અને કુરઆની કર.

ખરેખર તારા વિરોધીઓ વાંઝીયા છે.

મિત્ર છમ-મુશા કાજીમની નસલ પણ ખાનદાને રસુલ છે.

તો પણ ઇમામતનાં નુરની વિરૂધતા હોવાને લીધે, એ નસલ હસન અરકરી પછી બંધ થઇ. તે સાબેત કરે છે કે, મુસા કાજીમયી ઇમામતની નસલ સાચી ન હોતી. વળી તે માટે સુરતલ હાકામાં ખુદા ફરમાવે છે કે—

જુહી ઇમામતનાં દાવેદારોની “જીવન દારી” કાપી નાખું છું. તો તે મુજબ એ નસલ મોકુફ થઇ. છતાં તેને વળગી રહે, તેને માટે લાઇલાજ છું. કારણ કે, ખુદા ફરમાવે છે કે, “હું આહુતો નથી. તેને હરગેજ હીદાયત થતી નથી.” ત્યાં કોઇ બીજો શું કરે? તેમ આ ઇમામતનો સવાલ ઉઠીને દીનમાં છે. એટલે કોઇ કહે, તેમ માનવાનો નથી. દરેક ઇમાનદારે ખુદ પોતે તે જાણવાનો ને પછી માનવાનો છે. કારણ કે, તે પોતાના જમાનાના ઇમામની બચત કરવાની ફરજ છે. તે વગરની ઇમામત અને આલેમ હોવું તે પણ જાહેલીયતનાં મોતે મરવા બરાબર છે. તે હદીસ વાંચો—ખીઝરે જિબ છે, એ ખાટું છે. તેહ આમલો જવાબમાં સખબ સાથે જણાવ્યું છે.

“જિબ”નો અર્થ—એવો કરવામાં આવે તો વાંધો નથી કે, “જાહેરમાં પોતાની બચત” ન લેવરાવે, પણ માનનારાઓનેજ અથવા શોધનારાઓનેજ બચત કરાવી જુવો હાલના જમાનાના ઇમામ નાં આગાખાન છતાં માત્ર મુરીદ થનારાઓજ અને તેમાં પણ સત્ય દીલથી ઓળખનારાઓજ તેમની બચતની ફરજ સંભાળે છે. બચત નહીં લેનારા, અને બચત આપી. ફરી જનારા હં અલીથી જાફર સાદેક સુધીનાં જમાનામાં પણ હતાં. અને ઇસ્લામના મોટા બાગે બચત કરી ન હોતી. છતાં તેથી ઇમામના મરતબાને કોઇ ખલલ પડતી નથી. અને તે જાહેર છે, છતાં ખાસ મુરીદો

માટે ખાનગી પણ ગણાય તેવી રીતે ગેબ ઇમામની બચત હો
 જાહેર સાદેક પછી આજસુધી ચાલી જાહેરમાં એ સવાલ મીસરના
 રાજકર્તા ઇમામે પછી હાલમાં આગાખાનની ઇમામતનો સવાલ
 છુપો નથી. એ રીતે ગેબ ઇમામ માનો, તો પણ નસલ બનસલ
 ઇમામ થતા રહે કામ જમાનામાં ઇમામ ન હોતા, એમ ઇસ્માઇલી
 શીરકામાં નથી. અને ખુદાએ તથા રસુલે ખુદાએ પણ તેવીજ
 રીતે ફરમાવેલ છે કે-હર જમાનામાં ઇમામ મોજુદ હોય છે.
 તેને ઓળખે, અને તેનો બચન કરે. પણ ખીરાદર જીમ. ઓળખ-
 ખવાને બદલે આજે ઇમાનદારોની એવી હાલત થઈ છે કે, ઇમામને
 પસંદ કરવાનો બજાર ચાલ્યો છે, જે ઇમામત ખુદાના વારસા
 તરીકે છે, તે તે ખુદા તરફથી હોય છે, એમ માને છે, છતાં મનુ-
 બોની પસંદગીનો સવાલ કે ઇમામ કેવો જોઈએ ? એવી વાતો
 ગુમરાહ કરનારી છે શું કામ જમાનામાં ઇમામને મુમલમાનોએ
 પસંદ કરેલ છે ? નહીં-ખડોફી પસંદ કરવામાં આવે પણ ઇમામ
 નહીં. તો એવીજ રીતે મુસા કાજીમની બાબતમાં મામુન રશીદ
 પોતાના ભાણેજ તરીકે પસંદ કરીને ઇમામ તરીકે બચત લેવાથી
 અને જીદગી સુધી પરવશ રાખ્યા ઇમામ એ ખુદાનો ખલીફ છે.
 ને તે હમેશાં સ્વતંત્ર હોય છે. અને તેથી શાહ ઇસમાઇલ અરબ-
 સ્તાનમાંથી મીસર જઈ રહ્યા અને તેના વંશમાં છુપી રીતે ઇમામતની
 બચત લેવાતી રહી. ત્યારે જાહેરમાં મુસા કાજીમ અને તેના
 વંશમાં ઇમામની બચત રાજદારી દબાવે નીચે બચત લેવાથી અને
 આવી રીતે ઇમામતનાં સવાલને ખરીફાતન સવાલ માફક ચુપાડામાં
 નાંખ્યો, જે તે તકનો લાભ લઈને ઇમામ હુનફીએ તેની નકલ
 કરીને પછી-હબ્બી પછી મલોફી અને શાફી એ ત્રણ ઇમામે
 જાહેરમાં આવ્યા અને ઇસ્લામીઓ ધારમીક દબીમાંથી ખુદાખુદા

વહેંચાઈ ગયા, પરંતુ બીરાદર જીમ-આવી રીતે ઈમામ ખુદાને કાયમનો પ્રતીનીધી છે. તે હમેશા હર જમાનામાં એકજ હોય છે. તે રોજ કવમર સુધી એજ રહેનાર મોબુદ અને હુંકમ કરનાર હોય છે, તેવો અચારે મુસા કાજીમ, હનફી હંખરી માલેકી કે શાફી કોઇનો સીલ સીલો (વંશ) હયાત કે મોબુદ નથી. સીવાય કે હ૦ ખફરે સાહેકના વડા ફરજંદ અને ઈમામ શાહ ઈસ્માઈલનો વંશ જેવી રીતે હજરત ઇબ્રાહીમ પેગંમરનાં ફરજંદ ઈસ્માઈલનાં વંશમાં હજરત અલી માફક હાજતા ઈમામે ઝમાન નાં આગાખાન સર સુલતાન મહમદશાહ એકજ છે.

મીત્ર જીમ-તમારા સવાલમાં ખુજાયેલી મનલખથી જરા વેગળા ગયો છું, એમ લાગશે પણ નહીં બીરાદર, હું ધણોજ નજીક આવ્યો છું. કારણ કે, તમો ઈસ્માઈલી ઈમામ (૨૭) માં રકનુદીન ખુરશાને હજાકુખાન તાતારીએ શહીદ કરી વંશ નીકંદન કર્યો; એમ જણાવે છે તેના જવાબમાંજ જણાવું છે કે જે વંશ ખુદાઈ મોઝીઝા તરીકે અને ખુદાનાં પ્રતિનીધી તરીકે આ દુનીયાના અંત સુધી લોકોને હિદાયત આપેલોગાડનાર છે તે કદીપણ નિકંદન થતો નથી. તેનો નિકંદન કરનારા શતરૂઓ હવે અલીથી આજ મુઘીનાં જુવા અધા નિકંદન થયેલા છે. અને તેજ હ૦ અલી પેતાનું ખુદાઈ નુર અરઅસ્તાનમાં મિસર આલમમાં ગઢમાં દેલમ પ્રગણામાં કેરમાનમાં ઈરાનમાં થઈને હીન્દમાં અને હાલ દુનીયાની મનોહર ટોચ પર સત્તામત છે. અને તેથીજ તેને ઘણી સલામત કહેવામાં આવે છે. એ ખુદાઈ જુલુના પ્રતાપેજ આ દુનીયા અને આકાશ, વગર થઈને ટકેલો છે. અને તેનાથી દરેક જાનદાર અને મનુષ્યો અને ઇસ્લામ અને કુરઆન પણ તેનાથીજ ઝળકે છે! પણ હા. નિકંદન એ વંશનું જરૂર ખુદા પોતેજ કરે છે કે-જે એ ખુદાઈ નુર (ઈમામ)

નાં વિરોધી થાય છે. અથવા તેનાથી હરીફાઈ કરે છે. અથવા “આરે
લાયા જમાત અને ઇસ્નાઅશરી જમાત” જે તેમનાં છત્ર
છાયામાંથી નીકળી જતાં તેમના ખાનાવાદાનનાં શબ્દોની આશીર્વાદની
બરકતથી બેનસીય થયા. તેઓની હાલત આગલી વીરુધ્ધ ઉમ્માતાના
આધના રૂપે પ્રત્યક્ષ છે. કે જેના માટે બંદગીમાં
દરરોજ પાંચ વખત પઢવામાં આવે છે કે “ગયરીફ મગજુબે
અલયહીમ વલજ જલીન” એટલે હે ખુદા! જે લોકો ફરી જન્મને
આડે રસ્તે ગયા છે, તેની અને જેના ઉપર તે ગજબ ઉતાર્યો છે.
તેની રાહ નહીં ખતાવજે. પણ એહદ્દેનસ સેરાતલ મુસતકીમ
સેરાતલ લજનાં અન અમતા અલઈહીમ.

એટલે હે ખુદા, તું અમને સતપંથ પર દ્રઢ કર કે જે
સતપંથ પર દ્રઢ રહેનારાઓ ઉપર તે તારી ન્યામત ઉતારી છે!!!

મિત્ર જીમ-મારા સત્ય અંતકરણનાં આ ઉભારા પછી જણા-
વીશ કે, નીચે મુજબ ઇસ્માઈલી ઈમામે ખતાવેલે ઠેકાણે ઈમામત
કરતા કરતા હાલ હીંદ ખાતે હીન્દુસ્તાન એમની ગાદી મુઅઈમાં છે.

ઈમામેના નામે (મહબુલ નહર નામની તવારીખ મુજબ)

અલી
હુસેન
જેનુલાખદીન
મહમદ બાકર
બાકર સાદેક

અરબસ્તાન હી. સ. થી
૧-૧૪૮

ઈસ્માઈલ
મહમદ

તુરકસ્તાન (સલમીયામાં)
” ”

વરી મહમદ |
તકી મહમદ |
વરી અબ્દલાહ |

”
”
”

” ૧૪૮ થી ૨૧૨
”
”

(ફાતમાઈત ખલીફ.)

હદીસ-સલાસા મીંઆ સનતીન મીન અઅદી તતલે ઉશ શમ્સે
મીન મગરબેહા.

અર્થ:—

મારી બાદ ત્રણસો વરસ પછી સુર્ય પશ્ચીમમાં ઉગશે.

મેહદી મહમદ |
કાયમ |
મનસુર |
મોઅેજ |

મીસર

અબુઅલી |
હાકમ અબુઅલી |
ગહેર અલી |

હી. સ. ૨૬૨ થી ૪૯૦

મુસ્તન સર બીહલાહ |
નીઝાર |
હાદી |
મોહતદી |
કાહેર |
અસા જકરીયા સલામ |

આલમોત ૪૯૦ થી ૬૫૪

અલા મહમદ
ખુદ જલાલુદીન હસન
અલાઉદીન મહમદ
રકનુદીન ખુરસા

આલમોત
૪૯૦ થી ૬૫૪

શમ્સુદીન મહમદ
કાશમ શાહ
ઇસ્લામ શાહ

ઇરાક ખંડ (દક્ષિણ)

મહમદ ખીન ઇસ્લામ શાહ
મુસ્તાન શીર ખીલાહ-(૨) ને
અબ્દ સલામ
ઝરીખ મીરઝા
લુદરઅલી
મુરાદ મીરજા
ખુલ્લીકારઅલી
ગુરુદીનઅલી
નીઝાર (ખીજો)
સમયદઅલી
હસનઅલી

ઇરાક ખંડ
દક્ષિણ પ્રગલ્હ
કેક બામક
મહેલાત

કાશમઅલી
અબુ હસનઅલી
ખલીલલાહઅલી
હસનઅલી (ખીજો)

૬૫૪ થી ૧૨૯૮

આગા હસનઅલી
આગા અલી શાહ

હીન્દ ૧૨૯૮ થી

આગા સુલાતાન મહમદશાહ | યુરોપ (૧૮૭૭ થી)

મીત્ર જીમ—(૨૭)મા ઇમામ રૂકનુદ્દીન ખુરશા કે જેને તાતારી હુલાકુખાને શહીદ કર્યા તે પછી શમ્સુદ્દીન મહમદ ઇમામ છે. જેની તવારીખમાં ઓળખાણ શમ્સ તખરેઝીની છે. અને તેઓ દુન્યવી રાજગાદી ઉપર નહોતા, પણ ઇમામતની ખુદાઇ ગાદીનો પ્રભાવ ઇરાનમાં પેતાના વસવાટથી ફેલાવ્યો તે છુપો નથી. તેમનાં પછીનાંજ ઇસ્લામીઓ માટે, મહિલાના રૂમ કે જેમની મશનવી શરીફ પહેલવી કુરઆનની ઉપર પાંચુ છે તે રૂમીએ શમ્સુદ્દીન મહમદની ઇમામતની ખબર કરીનેજ ઇસ્લામમાં પ્રવીણ થયા છે. ઇમામતનો પ્રભાવ રાજગાદી તરીકે નહી પણ એક સરખી રીતે હીદાયત પ્રગટાવે છે. તેનો એ અનુભવ પુરાવો છે! “એ તદખીરે મુસલમાના”ની ગજલને ઇસ્લામી વેદાંત તરીકે આજે ઉંચા દરજ્જાની કેળવણીમાં સામેલ છે અને જેનો તરજુમો દરેક ભાષામાં જાણીતો હોઇને પરધરમીઓને હીદાયત કરે છે. એ વચનો દુન્યવી રાજગાદીના ઇતીહાસ કરતાં વધુ જાણકતાં છે. તેજ મુજબ તેમની હીદાયતની અપુર્વ મહત્ત્વા હીન્દના “શમ્સી” ઇસમાઇલીઓ આજે પંજાબમાં મોજુદ છે. અને ગુજરાતમાં એમની હીદાયતની ગરખીઓએ ગરખીની જુન પરસ્તીને તોડી ફેડી નાંખી. તે તેમનાજ શબ્દોમાં છે કે—

“ગુરે ભુદ્યાને મારગ ખતાવીયારે લોલ” તે ઉપરાંત એમનાં ખુદાઇ પ્રતીનીધીપણાની છાપ એવી સન્નિધ પડેલી છે કે—મુસલમાનોએ એમનાં વીર્ય કરેલ હીલ્યાલના પરીણામે પાછળથી પોતાની ભુલ જોઈ. એજ મહાન શમ્સુદ્દીન મહમદ મહિલાના રૂકનુદ્દીન ખુરશાના ફરજંદ હતા, અને તેના વંશમાં નામદાર આગાખાન અત્યારે મોજુદ છે. અને ઉલુલ અમુ એટલે હુકમ કરનાર ઇમામ જાહેર છે.

મહિલાના ફકતુદ્દીન ખુરશાને શહીદ કર્યા, તેથી તેમના વંશને કે જેનાથી ઇમામત ચાલુ રહેનાર છે, તેને કોઈ અશ્વવદ્ધ પહેાંચાડી શકતું નથી. બીરાદર જીમ-આ પ્રસંગ માટે ઇમામે હુસેનને કરબલામાં શહીદ કરવાના પ્રસંગો પર ધ્યાન કરો કે, અધાંઓને શહીદ કર્યા હતા પણ ઇમામતનાં ગાદીનાં ઘણી જેનુલાખદીનને યઝીદે રૂબરૂ શામ લઇ જતાં સુધી, અને તેને હુસેનનો વંશ ન રહેવા દેવાનો ઇરાદો જતાં, કોઇ કાંઇ કરી શક્યું નહીં. તેવીજ રીતે ફકતુદ્દીન ખુરશાના ફરજદ શમ્સદીન મહમદ ઈરાનમાં, હેલમ પ્રગણમાં રહ્યા તે દીક, પણ એજ શમ્સદીન મહમદના હાથે જે જે મહાન હિદાયત પ્રકાશી છે તે કદાચ ઇતીહાસનાં પાનાંને ઉઘી ખાઇ જશે, પણ દુનીયાની હસ્તી સુધી, દરેક વીદ્વાન અને ડાહ્યા મનુષ્યોના દીન ઉપર વારસા તરીકે, એમણે બતાવેલી હિદાયતની અસર ઝળવાયા કરસે. અને એમની ઇમામની યાદગારી હૃદયથી જાગ્ર સદેક સુધી અને જાગ્ર સદેકથી હૃદયમાં રહીશી ફકતુદ્દીન ખુરશા સુધી એ રીતે ઝળકતી રહી. તેના શણગાર તરીકે એ હિદાયતનાં અનુપમ ગ્રંથની ઇઝતમાં મહિલાના શાહ શમ્સદીન મહમદ તખરેઝીના નામથી વધારો થયો. અને તે પછી આજે એજ હૃદય ફકતુદ્દીન ખુરશાના મહિલાના શમ્સદીન મહમદના વંશમાં હાલના મોબુદ ઇમામ નામદાર આગાખાન સાહેબના મુખારક હાથે લખાયેલી “ઇન્દીયા ઇન ટરાન્ઝીશન” એટલે હીન્દનો બદલાતો સમય એ નામનો ગ્રંથ શ્રી કૃષ્ણની ગીતા માફક હીન્દનો પુનરુદ્ધારનાં કાર્યમાં અભ્યાસ તરીકે ઝળકી રહ્યો છે તે સાબેત કરે છે કે, હૃદયથી આજ સુધીનાં ઇમામો દરેક જમાનામાં પોતાનું ઝહુઅર ઝળકાવતા પછી તે રાજ સન્તા ઉપર હોફે, કઈદમાં કે ખુદા અરબસ્તાનમાં હો કે મીસરમાં, આલેમો

તમાં હો કે ઈરાનમાં, હીન્દમાં યુરોપમાં જ્યાં હોય છે, ત્યાંથી જમાનાની આગેવાની પડતું મનુષ્ય જાતની લલાઇતું બહેતર કામ કરતા રહે છે એનું જ નામ મોખુદ ઈમામ ! એજ ખુદાનો કાયમ પ્રતીનીધી ! અને એજ હબલીદલાહ ખુદાઈ નુરની રસી છે, કે જેને પકડી સખવા ખુદા કરમાવે છે, તે રસુલે ખુદા એજ ખુદાઈ નુરની રસસીને પકડી રાખતાં ગુમરાહ નહીં થવાનું પોતાનાં છેલ્લા પુખ્તમાં “હદીસુસ સકલઈન તરીકે કરમાવી ગયા છે. જેનો નીરાધી કલમાનો શરીફ મુસલમીન થઈ શકતો નથી. એજ સાહેબ અમાન ! એજ ખલીફતર રહેમાન ! એજ શરીફલ કુરઆન છે. તે ખીરાદર જીમ વાંચો, વીચારો, સમજો અને કબુલો અને એજ નુરની રસી હાલના ઈમામે મોખીન નાં આગાખાન તમારા ને અમારા છે. તેનીજ મોહબત રાખો, તેનોજ હુકમ માનો. તેનીજ બઈત કરો, નહીતો રસુલે ખુદાની પવીત્ર હદીસ મુજબ જાહેલીય-તનાં મોતે મરવાનું નખને તેના માટે ચેતો, નહીતો મઉલાના રૂમી કહે છે તેમ.

ગર નયાયદ હાલે પુખતા હીય ખામ !

અસ મુખન કોતાહ અયદ વસ્સલામ !

સમાજ ૫૧ મો.

ઇશનાઅશરીઓ સાથે સખંધ રાખવો કે નહિ? અને અગર ન રાખવો એમજ હોય તો શું ઇસ્માઇલી ધર્મ એવા કાચા પાયા ઉપર રચાયેલો છે કે ઇશનાઅશરીઓના સહવાસથી તેઓમાં ફેરવાઇ જાય. અગર એ કારણ ન હોય તો જેવી રીતે નામદાર આગાખાન હિંદુ તથા મુસલમાનો સાથે મર્ધત્રોથી ચાલવાનો ઉપદેશ આપે છે. તેવી રીતે ઇશનાઅશરીઓ સાથે સખંધ શું કરવા ન રાખવું?

જવાબ ૫૧ મો.

મારા સમજનદાર મીત્ર જીમ-આ સવાલનો જવાબ ધણેજ આસાન છે. તમે અત્યારે જે ચાહુ સંજોગોમાં વીચાર કરો છો તે કદાચ તમોને વાજબી લાગતા હશે. અને દળતા મળતા રહેવાની સલુકાઇ પસંદ કરો છો, પણ તેમાં તમારી વહેવાર બુદ્ધી છે. અને તે પસંદ કરવા લાયક છે. તે કબુલ કરીશ અને કહીસ કે વહેવાર રીતે ઇસ્નાઅશરીઓથી બોલવા ચાલવાનું કામપણ કેકાણે બંધ નથી, જંગબાર અને મુંબાસાની મારી ૭૦ સં ૧૯૧ માં થયેલી મુસાફરી દરમ્યાન કે જ્યાં જમાઅતનાં કાયદામાં છે કે ઇસ્નાઅશરીઓથી બોલચાલ નથી થતી ત્યાંપણ વહેવાર, વેપારમાં સમજાનું સાર બધું થાય છે. પણ ધારમીક મીત્રતા ન થાય, એ બનવા બેગ છે તો મારી દીકરી જે નાસર નુરમામદનાં કુટુંબમાં ઇસ્નાઅશરી જમાતમાં હતો, ત્યારે પરણાવેલી હતી. તેને તેડવા ગયો હતો અને એવા જરૂરી વખતનાં લીધે મારી કિપર કંઈપણ દબાણ નહોતું થયું. તોપણ એ મધકોમાં મને ખુબી એ દેખાઈ હતી કે, ત્યાંના કાયદાને

માન આપી ચાલનારા ઇસ્માઇલીયો, મુ'અઝ જેવાં છુટછાટવાળા આસુદ શહેરમાં પણ સુખી ને આખાદ ન જોયા. અને ઇસ્નાઅશરીયોથી બોલચાલ ન રાખવાનું ધારમીક ધોરણ ખરી લાગણી સાથે એટલા માટે હોય છે, કે જેમ બે ભાઇઓમાં એક ભાઇ ખાતરીથી માનતો હોય કે, મારો બીજો ભાઇ આપદાદાની વક્તવ્યને અખતીયાર નહી કરતાં દોરવાઇ જઇને ખોટે રસ્તે ચાલે છે. તો તેનાથી જેમ ત્રીમુખ આશ્રમાં પણ તેની ભક્ષાર્થજ મચ્છતો હોય છે. તેથીજ રોને નાં આંગાખાન જેણે આપણા આપદાદાને સત્ય રસ્તે ચલાવ્યા તેને વગર સમજે તજ દઇ, અજાણ્યા રસ્તે ચાલવાની ઉતાવળ કરી માટે મારો લાગણીથી કરી વાપરે છે.

પણ ખીરાદર જીમ—તમાગ આ સવાલનો હેતુ ઇસ્લામ અને હં અલીના દોસ્તોને અંધ એસ્તો નથી. પણ ઇસ્માઇલીયોનો જંગખાર અને મુ'આસાનો કાયદો હં અલીના પોતાના જમાનાનાં ઇસ્માનને માન આપનાર શીયાઓ જેવો છે.

“જે વખતે હઝરત અલીએ જંગે જમલ ખીખી આયશા સાથેનો ફત્તેહ કર્યો, અને આપ જ્યારે કુફામાં પધાર્યા, ત્યારે ત્યાંની “જામે-મસજીદમાં જે ખુતબો ઇસ્માવ્યો હતો, તેમાં પણ એવોજ હુકમ જાહેર કર્યો હતો કે” જેઓ મુસલમાન હતા પણ જંગમાં હઝરતની સાથે સામેલ થયા ન હતા તેમના માંડે ઇસ્માવ્યું કે

“અધ્યો હન્નાસ તુંમકો ચાલીયે કે જીન લેગુ”કે પાસ ન બેઠો. “ઓહર ઉનસે ખાત ન કરો, તાવકતી કે વોહ લેગ અપને હરકાત ,સોમમફરત ઓહર મેરી રજ મંદીકી શીકર ન કરે.”

શીત્ર જીમ-આ શબ્દો હું અલીનાં કતાં, અને તે તારીએ
“અમારો કુદી”માં પેલ (૩) જુદાં અને કીટી પાંચમીનાં આખ-
રથી છે તે વાંચો.

(મજકુર કીતાબ ઉરદુમાં જુદાં નેહરવાન લખેલી સીફરીન
નામની હી. સ. ૧૩૧૩ માં લખેલમાં પુસ્તકાલયારી મતબામાં
સંપાદક આંખીદઅલીએ હપાવેલ છે.)

ઉપશ્ચ ૬૦ અલીનાં ફરમાનને સ્વીકારતાં માલેક ખીન હખીમ
આરરખીએ ઉશ્ચા લખેલું કહ્યું હતું કે

“મા અમીરલ મોઅમેનીન, -ઉસ જમાઅતકે સાથ ન બેકના,
‘ઓહર ઉનસે ખાત ન કરનાં બકસુર ધરમકે કે. વોહ આપકે
“હુખાલીક રેહ ચુકે હય. ઓહર આપકી ખીદમત ઓહર હતાઅતકે
“ઈન્કાર કર ચુકે હય સઝાથે ખરીફ હયે. બલકે વોહ જમાઅત લાયક
“હયે, કે કતલ કીજાય, ઓહર અગર આપ ધરસાદ ફરમાયે, તો
“હમ હિન્કા પેહ સઝાદે ઓહર કતલ કરે.”

૬૦ અમીરલ મોઅમેનીન અલી રજી અહ્મદાહો આનહુને
ફરમાયા કે-“અયે માલીક. ઉસ જમાઅતકા ગાયમાલી તો જરૂર
“દેના ચાહીયે. મગર તા વકતી કે, વો કીસ શકીકા કતલ ન કરે,
હિન્કા કતલ કરનાં મુનાસબ નહી હયે.”

મારા ઇમાનકાર દોરત જીમ, ૬૦ અલીથી વીમુખ રહેનાંર
માટે ખુદ ૬૦ અલી શું ફરમાવે છે? અને તેનો જવાબ તેના
મોલીબો કેવો આપે છે, તે વાંચી વાંચે થાય, અને સમજો કે, ૬૦
અલીનાં ફરમાન વીરોધીયોની બહેતરી માટેનું હતું નહી કે, તેની

ઉપર અદેખાઇ હતી, તે પંજી વીચારો એવી રીતે એજ હો
અલીનું તુર હાલના ધમામે મોજુદ નાં આગાખાનમાં છે.
તેનાથી વીમુખ થનારાઓથી વીમુખ રહેવું, તેનુંજ નામ ધમાનદારી ખરી
છે, જે જંગખાર અને મુખાસાના ઇસ્માઇલીયો અને મુખઈના
ચુસ્ત પંજેલાઈઓમાં ઝળકે છે. કારણ કે એવી રીતે વીમુખ
રહેવામાં પણ તેઓ દરેકની જેમ સામા પક્ષની બંધાઈ માટેજ
હોય છે.

મીત્ર જીમ—હું મારોજ દાખલો અહીં રજુ કરીશ કે,
જ્યારે હું ઇસ્નાઅશરી તરીકે નાં આગાખાનને માનનારા
દરેક અલાવ ધગવતો હતો, ત્યારે એ મારા ચોખ્ખા વીરોધી હતા.
અને મારી જામનગરની મસજદ ખુલ્લી મુકવા વખતની તથા
ગઢડાની મસજદ ખુલ્લી મુકવા વખતની મારી રચેલી કવીતાનાં.
જવાબો મરહુમ જાનમામદ અને માસ્તર હાશમ બોધાએ
ઈસ્માઇલી સીતારામાં અને તુરે વહુદાનીયતનાં બીજા ભાગમાં
મને તીરસ્કારથી આપેલા છે, ત્યારે આજે ચુસ્તમાં ચુસ્ત પંજે
બાઈયો મીં મીરઝાં, મીં મુખતાર અને મીં ચુનારા વીગેરેએ
મારા નાં આગાખાનની ઇમામત મારી સ્વતંત્ર ખુધીથી,
અને ખુદાની મહેરબાનીથી રીંકારી મારો આંખો ખુલી, મેહ
મારી ભુલ જોઈ, અને મેંહ નોખા કરી, તે પછી કોઈપણ જાતનાં
આગલા મારા કૃત્યોની જાણ છતાં, કાસીન મીત્ર યાદ આવતા નથી
બદકે મીં કાખાએ જે કરીતાઓ અને મારી ઇસ્નાઅશરી તરીકેની
ચળવળ તાજ કરી છતાં, તેને બીલકુલ ગણકારી નહી, ઓઊરખી
મારું દીલ રંડદા ન થાય, તેથી ગણતરી કીધી. અને મારા ઉપર
અને મારા ઉપર અવારનવાર ખરી મીત્રતાથી લાઈ કરતાં વીશેષ

માયાથી વરતે છે. તે ઉપરાંત તે મારા માટે ઈસ્માઈલી ધર્મના માનવંત મીશનરીઓ મીં હુસેની મીં સખમદી, મીં સીમદ અને જંગપાર ખાતેનાં મીશનરી મંડળે મારી મુલાકાત લઈને મને મોટું માન આપ્યું. મારી સારી ઈજત કરીને એમની હાજર ઇમામનાં શેવકા તરીકે વીશાળ દીવની ગુલામી આપી. અને ધારસ સલામવાળા મીશનરી મીં હુસેનમાઈ જુસાએ મુસાફરીમાં સાથે રહી આભારી કર્યો.

મુંઆસા ખાતે મારી જતી ઝોજખાણુ વગર ખાસિયાર માત્ર માઈ નામ સાંભળી મને ત્યાંની જમાઅતની કાઉન્સીલ તરફથી સ્ટીમર ખુશરૂ ઉપર ચાર દીવસ માટે રોકવા ખાસ માણસ મોકલાવી મને નવાજ્યો. અને ત્યાંની કાઉન્સીલનાં મેમ્બરો શેઠ મદદઅલીભાઈ તથા મુખી કામડીયા સાહેબોએ મારા સાથે ઘણીજ મહોબત અને મહેરબાની બતાવી અને મને કાઉન્સીલનાં માનવંતા સેક્રેટરી શેઠ કાસમભાઈ નુરમામદ માસ્તરે પીતાના મહેમાન તરીકે માન આપ્યું. અને ઘણીજ અચ્છી પરાણાગત કરી, તે જંગપાર ખાતે મારા માટે ખાસ અંગત તાર ફળી, પોપટભાઈ તથા સાહેબાઈ ગાંગજીએ સમા ભાઈ કરતાં વીશેષ મારી ખાતર ખરદોસ્ત કરી. જે કે તે જાણતા હતાં કે હું નાસર મામદને ત્યાં મારી દીકરીને તેડવા આવેલ છું. અને તેને ત્યાં ઉરતવું, ત્યાંના કાયદા વીરૂધ્ધ હવું. જ્યાં મારા જહેવાર કામને માટે દરેક મદદ કરી મુંઆસાનાં ઘણા જુવાન લઈયો અને જંગપારનાં જુમાલમદ મામદ દમણીયાની ઘરવાણીનાં પીતાજી તથા ભાઈયો વીજરનાં મોહબતભર્યાં આનંદી ચહેરાઓ મારો નજરે અત્યાંરે તરી રહ્યા છે તેઓએ મારી ઘણીજ માન અને મોહબતથી કરેલી

ખરદાસ મારા દીલમાંથી મરતાં સુધી લુલાઈ જવાનાં નથી. અને તે ઉપરાંત શેઠ અલીદીનાભાઈ ગદર જેવા પુરુષ માનવીની દાનેશ્વર્ય મુલાકાતોમાં મને મળેલાં હાથકાતનાં સળંગ અને મારા કામની તથા હિંમતની તારીફ મને માર્ગદર્શક થઈ પડી છે. ત્યારે મારા મહદગાર મીત્ર મહુમદઅલી રજખઅલી બહુ અને મીશનરી હાસમલાઈની તથા મોહબતી મી. સાલેલાઈ ગાંગુની શોમાદે મારા અબીમાનનાં કારણ રૂપ થઈ પડી. ત્યારે હું એ પુદાઈ રોશનીના આશક મીશનરી હુમીરલાઈ હાખા સીનક અને મોહમીનવાળા લેખક મીત્ર મી. નાનુ રતનશીના મારા જેવા અદના માટે રચાયેલા કવિતાના સ્ત્રોત.

“વરતેલ વરસાદ વરસાથોનાં શબ્દો જે મારા મીત્રો મને પ્રસન્ન પાત આનંદમાં મગ્ન થઈને સંબળાવે છે, તે વીશે હું વધુ બોલી શકતો નથી. એટલો એકસાનમંદ થયો છું, અને ખરું કહું તો મારા એ પ્રેમીઓના ફેરવાયલા બહા વીચારોના પ્રતાપે હાજર ઈશ્મામની દયાને પાત્ર નીવડું, એ મારી અંતકરણની ઊમેદ છે. મુંબઈની જમાતમાં દાખલ થયા પછી હાલ અમદલાઈ દેવલ મારા પર એક પીતા નેટલી માયા રાખે છે, સાલેમામદલાઈ પદમશીની કુળવાલા મોટાભાઈ શેઠ છગનલાઈ તથા શેઠ મનુ-મા અને શેઠ હુસેનલાઈ તથા મી. અલાદીનલાઈ અને મી. જાફરલાઈ એ બધા ભાઈઓ, મને પોતાનો ભાઈ લેખીનેજ માન આપે છે. અને મારા ઉન્નતીમાં રાજ રહે છે. મુખી લાલુલાઈ દેવરાજ સરખા પુરુષ આજ મારી તરફ માયાળુ પણે જુવે છે. શેઠ ઈશ્માઈલલાઈ ઈશ્મામ ઉકા જણે મારી ક્ષત્ર જે પ્રેમ લાવે પતાવે છે, તેમાં મને જે મીઠાસ હાલ મળે છે, તેના અમાલ પંદર વરસ પહેલાની પ્રીતી કરતાં નવીનજ અને ઊત્તમતા વાળી છે.

શેઠ બાહરલાઈ શેરમામદની મારી કદરદાનીથી ચારી લાડકાઈ જળમાઈ છે. શેઠ હાજી મામદલાઈ રહીમ જેનુલાખદીનની મારા પ્રત્યે હમેશાં ગ્રાપકરી નજર જોઈ છે. આ થોડાક નખુનાં થોડા માટે બધી રજુ કર્યા છે, કે મીઠુ જીમ મેં ઈસ્તાઅશરી જમાવને તળ્યા પછી, જે તિરસકાર જોરથે હોય તેના કરતા હજાર ધણે આશીરવાદ મેળવ્યો છે, તેનું દર્શન કરાવું છું, મારા હમેશનાં મિત્રોમાં મીઠુ બુલાલાઈ ઈમામીયા જેવા બીજાની નોંધ આપતાં એટલા માટે રોકાઈ છું કે ધાર્યા કરતા વીધય ધણે લાંબો થાય તેથી જેનાં નામો નથી અપાયા તો તે દરેક મિત્રોની મારી ચાહું છું કે જેઓ હમેશાં મારા તરફ પ્રેમથી માનથી અને બલાઈથી વરતતા રહે છે. એકંદરે હું ખુદલા દીક્ષથી કહીશ કે, હું હાજર ઈમામનાં છત્ર છાયાં તજે કંડા કલેજે આનંદી રવલાવે, અને જે માન મરતખાથી મુખપૂજા અને આજુબાજુના ઈસ્માઈલી લાઇયોમાં વસું છું તેની મને મારા ઉષ્તાઈ ભર્યા કામના લીધે આશાજ ન હોતી. પણ મારી મકકમતા અને સાચા અંતકરણે જોઈ લીધું કે, હાજર ઈમામનાં છત્ર છાયા વચર, હું આ દીની અને દુન્યવી મિહાસથી બે નસીબ હતો. તે મેળવી બાગ્યસાળી થયો છું. આ રીતે મીઠુ જીમ ઈસ્તા અશરી સાથે બીજી કામો કરતાં વિમુખપણે ઈસ્માઈલીયો વરતે છે, તે માત્ર તેના તરફ બલાઈનીજ દ્રષ્ટિથી છે. ઈસ્માઈલીયોના ગુસ્સામાં ધારમીક પ્રેમ સમાયેલો છે. જ્યારે ઈસ્તાઅશરી લાઇયોના પ્રેમમાં દુ-યવી ગુસ્સો ભરેલો હોય છે.

ઈસ્માઈલીયો હ૦ અહીંના દરમાનને તેમનાં ખાસ મોહીત્ત તરીકે વરતે છે. ત્યારે ઈસ્તાઅશરીઓ રસુલે ખુદાની બેઠકમાં જેનાર અસહાયોની યુગ્મી સ્વિકારતા નથી. તેા નથી, પણ તબસ્સ

કાનુન વડે અપમાન કરવાનો સ્વભાવ ધરાવે છે. ઇસ્લામશરીઓની ઇમાનદારીની વાતોમાં ધર્મની ઇરિયા રાંચ છે. ત્યારે ઇસ્માઈલીઓ સુધ્ધ લાગણી ધરાવનારા છે, એ મને પોતાને ખાસ અનુભવ મળ્યો છે. અને તે બાબતમાં મીઠું જીમ તમારી ખાસ ક્ષમા ચાહું છું. કારણ કે, મારો નિંદા કરવાનો હેતુ નથી, પણ માત્ર એટલું જ દેખાડવાનો છે, કે કુરઆન મુખ્યનાં મોજુદ ઇમામનાં રક્ષણ તળેનો અને તેનાથી તળએલાઓમાં કેટલો ફરક છે તે તમારા સવાલનાં મુદ્દાને વળગીને જ કહેવું પડ્યું છે.

સવાલ પર મો.

નામદાર આગાખાનના માતૃશ્રી લેડી અલીશાહ ઇશના અશરી મઝહબ પાળે છે કે નહિ? અગર તેઓ તે મઝહબ પાળતાં હોય તો પીરની પુઠીડમાં માતા સલામતનું નામ પડીએ છીએ તેનું કારણ શું?

જવાબ પર મો.

માઈ જીમ,—આ જવાબ લખવા અગાઉ હું ધારતો હતો, કે તમે આ સવાલમાં માતા સલામતનું નામ પીરની પુઠીડમાં પડીએ છીએ, એમ લખ્યું છે. તેથી તમોને, ઇસ્માઈલી ધારતો હતો. પણ તમોએ વરતેજને ત્રેપન સવાલનામની શુક મીઠું કાપાની મદદ વડે છપાવી છે, ને તેમાં ઇસ્લામનાં આલ્લીઓ અને

ખીજ પાસે જે હાલ આગી છે, તે ઉપરથી તમે ઇસ્નાઅશરી છો. એમ જાણતાં મીત્ર લખતાં અચક્રો છું. અને તેથીજ બધું સંબોધ્યા છે. ડરણુ કે મીત્રની વ્યાખ્યા મહાન છે. અને સહોદર ભાઈ કરતાં, તેનાં હકો વધુ છે. ને હાલ તસ્ત કે જ્યાં સુધી પાછા તમાને તમારા લેખીત રજીસ્ટરથી આવેલા તેની પછી બુકની તેની પ્રસ્તાવનામાં જે ઉચ્ચ મન દેખાડ્યું હતું તેમાં મી. કાખાના સહવાસથી કંઈક વિશેષ દેખાય છે. તે કાઠીને સ્વતંત્રપણે દેખાશે, ત્યારેજ હું મીત્ર તરીકે સંબોધી શકીશ અને તેમ કરવાથી હું તમારી સ્વતંત્રતાનેજ ઉશ્કેરું છું. કે જે સુધ્ધ બુધ્ધિની સીમા છે.

આ સવાલમાં તમે નામદાર આગાખાનનાં માતૃશ્રી લેડી અલીશાહ કે જેમણે હાજી ખીખીવાળા કેસમાં જુમાની આપતાં, પોતે ઇસ્નાઅશરી ધર્મ પાળે છે, એવી જુમની આપી છે તે આગતના આચારે પુછે છે તો કડીશ કે ભાઈ જીમ હું પણ અગાઉ એમ માનતો હતો અને ઇસ્નાઅશરી મઝહબની મહતા તેથી વધુ માનતો હતો, અને ત્યાર પછી જ્યારે ઇસ્માઈલી જમાતમાં દાખલ થયો, ત્યારે પીરની પુકીડમાં માતા સલામાતનું નામ જાણતા તેના વિશે પુછતાં જણાયું કે માતા સલામત જે પીર હતા, તે હાલના ના. આગાખાનનાં માતૃશ્રી લેડી અલીશાહ નહી, પણ આગા હસન અલીશાહનાં માતૃશ્રી હતાં, અને તેથી લેડી અલીશાહના ઇસ્નાઅશરી મઝહબ પાળવાની વાતથી ઉભી થતી શંકાનું સમાધાન થઈ ગયું. તો પણ હાલનાં નામદારના માતૃશ્રીને માતા સલામત કરેલામાં આવે છે. પણ “પીર સરકાર” માતા સલામત છે. એમ તેમને નથી કહેવાયું.

આ પ્રસંગે વધુ ખુલાસામાં જણાવવું ઉપયોગી થઈ પડશે કે, પીરશાહ એ સંયુક્ત જોડાયણ વચન સતપંચમાં મુખ્ય છે, અને તમારો સવાલ પીરની પુડીંગનો હોવાથી શાહની પુડીંગ અને પીરની પુડીંગ એ બે વીજામ પીર-શાહનાં દેખાડ્યા છે. તો શાહની પુડીનાં નામો જેમ આદમના વંશ જે હ૦ ઇમરાહીમ સુધી અને હ૦ ઇબ્રાહીમ પેંમખરના વડા ફરજંદ હ૦ ઇસમાઈલથી હ૦ અલી સુધી છે, તેવીજ રીતે હ૦ અલીથી આમાખાન સુધી શાહની પુડીંગ મળ્યું છે, અને એ શાહની પુડીંગમાં નસરખનસર નુરે ખુદા ઇમામતના નામથી તખ્ત નશીનશાહ થતા રહે છે, ને કયામત સુધી થતા રહેશે અને તેથી તે ઇમામતની ગાદી ઉપર એક શાહ ઇમામ અમર છે. જેને કુરઆનમાં “હિલુલ અમ્”થી ઝોળખાવેલ છે. પણ પીરની પુડીંગમાં તેમ નથી કારણ કે, પીરના દીકરા પીર થા, એમ કંઈ ચોક્કસ નથી. પણ પીર એક વજીર છે. ને તખ્ત નશીન શાહનાં હુકમ વડે, નેમાય છે. અને તેથી પીરની પુડીંગમાં પીરના દીકરાથી પીરની વંશાવલી નથી. પણ એક પછી એક ને પીર શાહ (ઇમામ)ના હુકમ વડે નેમાયા, તેના ક્રમ છે, તેની શરૂઆત ઇસ્લામમાં હ૦ અલી તખ્ત નશીનશાહ અને પેગંબર તેમના હુકમ વડે હીદાયત કરનાર વજીર હતા. અને આ ગણતરીને પ્રાચીન ઇસ્લામ (સનાતન ધર્મ) અવતાર પાત્ર અને ગુરૂથી ઝોળખાવે છે. અને દરેક અવતાર જુગ પ્રમાણે પહેલા જુગમાં ચાર બીજા જુગમાં ત્રણ ત્રીજા જુગમાં બે અને ચોથામાં એક એમ પ્રગટ થયા છે. ને ચાર જુગમાં ચાર ગુરૂ થયા જેમાં ચોથા જુગમાં એક અખંદ અવતાર નડેલક અલી છે જે અલીની ગાદી કયામત સુધી રહેશે. અને તેથી દરેક ઇમામ “અલી” કહેવાય. પણ તેમનું પાત્ર તરીકે જે નામ હોય

તે જમાનાની ઓળખાણુ માટે હોય છે. (જેને નિર્મ નામ દે છે) અને એ રીતે ઇસ્માયિલ કહેવાય છે, ત્યારે તેમાં પુર પુણ્ય હોય છે. જેને હુબલીલાહ કુરઆનમાં બતાવી છે. અને જેનું હુબલીલાહ જે શાહની પુઠીજી, સતપંથના પીરોએ ગુજરાતી અર્થ કરી બતાવેલ છે. પણ પેગંબરોના દીકરા પેગંબર સ્વાજ નોંધાયેલા નીયમ નથી. પણ ખુદ. જેને મુકરર કરો વહય મોકલે, તેમ પેગંબર ગણાય. અને પીરની પણ તેવીજ રીતે ખુદાના ખતીલા (પ્રતીનિધી) (ઇમામ)ના હુકમ વડેજ નેમણુંક થાય છે. પણ પીરના દીકરા પીર થવાજ નોંધાયે એમ નીયમ નથી. અને આ રીતે સતપંથ અને ઇસ્લામની અબેદ એકતા ઇમામ અને પેગંબર તે શાહ ને પીર ની છે. જેને “પીરશાહ”ના સંયુક્ત બિઆરથી એકજ તરીકે થાય છે. કારણ કે તે જુદા નથી. જેમ રસુલે ખુદાએ મદીરે પુષમાં મનકુંતો મહિલા કે અલીયુન મહિલા અને “ઇસ્મક ઇસ્મી” “રહુકો રહી” “સલમકાલહમી”થી એકતા સમજવી છે, અને જેમ શરીરને જીવ જુદા નથી તેમ સમજવાની છે. તેવી રીતે “પીરશાહ” એટલે અલી નથી.

સવાલ ૫૩ મો.

અગર તમે કુરઆને શરીફને માનતા હો તો હઝરત અલી ખુદા છે. એવો કોઈ સમજ પુરાવો પાક કુરઆને શરીફની આયતોથી બતાવી શકશો કે ?

જવાબ ૫૩ મો.

બંધુ જીમ—તમે પુછો છો કે અમે કુરઆને શરીફને માનતા હોઈએ તો હઝરત અલી ખુદા છે, એવો કોઈ સમજ પુરાવો બતાવો.

પ્રથમ તો હું ખુદલાં દીલથી એકરાર કરું છું કે હું કુરઆને શરીફ બરાબર સત્ય છે એમ માનું છું પણ તેમાંની બધી બાબતો કેવી રીતે સત્ય છે, તેટલું ઇસ્તમ નથી ધરાવતો. પણ તે બાબતમાં હમામ સીવાય બીજી કોઈ પણ કુરઆને શરીફને પુરું જાણે, એમ પણ નથી માનતો અને તેથી તમે કુરઆને શરીફની આયતોમાંથી હો અલી ખુદા છે, એમ જાણવા માગો છો તે ક્યાંથી સમજી શકશો ? અને અજળ પુરાવા માગીને તમે તમારી નિર્જાણતા સિધ્ધ કરો છો.

શું તમે કુરઆનને માનનારા હો અને તેના મતલબને સમજનારા હો તો અલીને ખુદા ન કહો. તો ખચેર, પણ અલી હમામ છે, એવી કઈ આયાતથી સમજ પુરાવા સહીત માનો છો, તે બતાવશો ? અને જો એવી સમજ પુરાવાની આયાત માનતા હો, તો શા માટે સુન્ની લાઇયોને તે બતાવીને અલીને ખુદા નહી પણ હમામ બનાવવાની હિમ્મત હીલ્મત કરવાનું બીડું ઝડપતા નથી ?

ભાઈ જીમ એ બધી કુરઆને શરીફ માનવાની ને મુશ્કેલી
 કુરાવાની ઇમાનદારીની વાતોનો ઢાલ વાગે છે, પણ અંદર પોલ છે. એ
 તેના હમ હમતા અવાજથી જણાઈ આવે છે. આગાખાનો કુરઆનને
 માનતા નથી, નમાજ પડતા નથી, રોજ રાખતા નથી ત્રિગેરે ખુદાના
 એહકામ બળવતા નથી. ને અમો ઈસ્લામશરીઓ કુરઆનને માનીએ
 છીએ, નમાજ પઢીએ છીએ, રોજ રાખીએ છીએ, ત્રિગેરે ઇમાનદારીથી
 મુસલમાન થયા માનતા હો, અને ખુદાની ખુશનુદી હાપલ કરેલી
 સમજતા હો, અને જન્નતના હકદાર થયા સમજતા હો તો ભાઈ
 જીમ, જન્નતનાં કંત્રાફ્ટરોના રોજે હુશરમાં કેવા હાલ થશે ? એવા
 ઇમાનદારોના ભોપાળા કેવા ખુલશે ? તે જાણવું હોય તો વચ્ચે
 જંગેજમલ, જંગેસીફદીન, જમેકરબલા એ ઈસ્લામનાં મશહુર
 જંગો ઇમામ અને મુસલમાન વચ્ચેજ થયલા છે. એક બાળુ
 નમાજ રોજ અને કુરઆને શરીફ હતાં, ત્યારે બીજા બાળુ માત્ર
 હબલીદલાહ ખુદાઈ નુર ઇમામનો દામન અને તેમના હુકમમાંજ
 બધું સમાયલું હતું નમાજ, રોજના અડેકામો એવે વખતે એમની
 ખુદા દીલથી ઉઠાવેલી ખીદમત આગળ કંઈ બીસાતમાં નહોતી
 કુરઆન તો તેમના વચનમાંજ હતું. તો એ હીસાબે એ જ ઇમામ
 હૉ અલીની સીધી નરનમલે બીબી ફાતમાઈત વંશમાં મોજુદ છે.
 ખલફલાહની બહેતરી એમનો મુદ્દા લેખ છે. ઈસ્લામની કિન્નતીનું
 તે મધ્યબીંદુ છે. હીદાયતનું જીવન છે. તેમના જીવ જીવ્યાં તમે જે
 તેમની મોહબતમાં મગ્ન રહી તેમના ફરમાનો પર અમલ કરી
 નમાજ, રોજ, અને કુરઆન, તેમના બતાવવા અને સમજાવવા
 મુજબ જાણવું એજ ઇમાનદારીની અમુલ્ય અલામત છે. નહીં કે
 ઇમામથી વિમુખ થઈને કેઈની ઇમાનદારી કામે લાગે ! એમ સમજવું
 ખસ્લામ નથી.

ભાઈ હમ, ઉપલી વાતો મ્હેં તમોને ઉપલક્ષ કરી છે અને હવે નવાળા તરીકે નવાળીય કે-

કુરમાને ઘરીમાં ઘણી સુરામીનાં મથાળે અરબી મુળાક્ષરો છે, જેવા કે-અલેક, લામ, મીન અલેક લામ, રે, હે, મીમ, વિગેરે છે. જેનો અર્થ ઇમામ સિવાય કોઈ બાલુતું નથી. કારણ કે ખુદા ફરમાવે છે કે-

“લા યા અલીઓ તાલીલોડું ઇલલાહો વરસાસે ખુન ફીલ ઇલમ.”

એટલે-માધમ ફકરાનો લેદ ખુદા અને તેણે મુકરર કરેલા ઇલમનાં આગેવાન ઇમામ સિવાય બીજો કોઈ બાલુતો નથી.

આ હિસાબે સુન્નત જમાતના આલેમોએ કરેલી તફસીરો કરતાં જમાનાનો ઇમામ જે કહે, તેજ ખુદાઇ વચનની મતલબ ખરી મળાય. કારણ કે ઇમામ ખુદાનો પ્રતિનીધી આ દુનીયામાં દરેક જમાના માટેનો છે, જેમકે ખુદા ફરમાવે છે કે-

“ઇમ્મી બાએલુન ફીલ અરબે ખલીફા.”

એટલે-હું મારો એક ખલીફા દુનિયામાં કાયમ રાખું છું. અને જેમ દુનિયાની બીજી બધી મખલુકાત કરતાં ઇન્સાનનો દરજ્જો મોટો છે તેમ બધાં ઇન્સાનો કરતાં ઇમામનો દરજ્જો મહાન છે. અને તેથીજ ઇમામ એટલે મનુષ્યોનો આગેવાન, મહેબૂબ, પેશવા, એવો અર્થ માય છે,

અને આ રીતે એક ઇન્સાનનો દરજ્જો દરેક જનદાર અને વગર જનદાર જમીન અને આસમાનના સીતારા વગેરે ને મુજબ ફરીસ્તાને હુર કરતા પણ ઇન્સાનનો દરજ્જો વધુ છે. ને તેવા ઇન્સાન કરતાં ઇમામનો દરજ્જો વધુ છે તો સાબીત થાય છે કે આખી પુણીના સરદાર ઇમામ છે. અને ખુદા કુરઆનમાં ફરમાવે છે કે

“અલ્લાહો તુફસ સમાવાતે વલ અરજ.”

અર્થ—જમીન અને આસમાનનું ગુરુ તે અલ્લાહ છે.

જો તમારે જમીન અને આસમાનનું ગુરુ ઇમામ છે એમ આપણે ખાતરી કરી, તો ને ખુદાઈ વીસાળે જમીન અને આસમાનનું ગુરુ અલ્લાહ છે, એમ જાણતા અલ્લાહ અને ઇમામ વચ્ચે તો અંતર માત્ર પડેલો કારણ કે ઇમામ ખુદાનો પ્રતીનિધી છે, એમ કુરઆનની આયાતથી સીધું છે. તો પછી પ્રતીનિધી રૂપે ખુદા પોતે છે. એજ જાણવાની જરૂર છે જો કે ભાઈ જીમ, તમારો પ્રશ્ન અહીં ખુદા છે. એમ કુરઆને શરીફથી જાણવાની ઈચ્છા છે તો જો ઉપથી વાતોનું તત્વ તમો સમજ્યા હશે, તો પછી અહીંને અલ્લાહ વચ્ચેનો પડેલો તો તમો જ્યાં સુધી જમાનાના ઇમામની અર્થત કરીને રસુલે ખુદાના અને કુરઆને શરીફના ફરમાન ઉપર અમલ નહીં કરો, ત્યાં સુધી એ પડેલો દુડી શકશે નહીં.

દાખલા તરીકે,—કોઈની આંખમાં ઝાંખ કે પડળ હોય ને તેને બરાબર દેખાતું નહીં હોય, તો જેમ એક દેખીતો અને સાદો ચરમા

માણસ પોતે જો જુએ છે ને માંચી કહે છે. ને જો કરીએ તો
 કોઈની કહે છે. તે પેલાં આંખવાળા કે પડખવાળા માણસને ગમે
 તેવું કામ માથે, કાસેજી ને જાત કરીને બતાવે, તે પણુ તે જોઈ
 લેવાનું નથી. ને તેથી સલાહ આપે છે કે, બાઇ તારી આંખોને દુસ્ત
 કરવા માટે કોઈ હકીમ કે ડાક્ટરની દવાથી ધલાજ કર. પણ જો
 જો આંખનું કામ જોવા તેવું લેવાનું કામ ચલાવે હકીમ કે ડાક્ટર
 કે કરેલી કાચી પઠિયરી સોંપતો નહી, પણ આપણા સરકારે
 ખાસ શિક્ષા ડાક્ટર સાહેબના કમ્પાઉન્ડમાંથી અને ત્યાં જઈ તારી
 આંખ દેખાડ ને જો કહે તે ધલાજ કર. વળી બીજાં ધણુ મતલબી
 કાચી કે કોળ વાહુ ડાક્ટરને તને અટકાવશે, ને બીજાવશે. પણ
 તું પોતે જ્યાં સુધી સરકારી ડાક્ટરની ખાતરી કરે નહી, ત્યાં સુધી
 તેના માટે બીજાની આડી તેડી વાતો પર ધ્યાન આપીશ નહી, જા,
 પણ શ્રદ્ધ રાખજો કે, તે ડાક્ટર ખાસ સરકારના નીમેલો છે. માટે
 બીજા ધંધાદારીની બુલાવનારી વાતોથી, તું તેની પરખ કરવા
 દેરામણ નહી. અને દુર રહીને પોતાની મરજીથી તેમના માટે માંચી
 લેતો નહી. પણ જરૂર છે કે, તું પોતે તેના કમ્પાઉન્ડમાં જ અને
 પોતેજ ઓળખીને જતે ધલાજ કરવા વીશ્વાસ મુકજો. કેટલાક
 મુરખાઓ સરકારની નેમણુંકથી ડાક્ટર આવે છે જતાં સરકારની ભુલ
 કાઢવા જેવું કરે છે ને કહે છે કે. એ ડાક્ટર સાચા નથી. એવા
 ડાક્ટર ન જોઈએ. તે આગલા ડાક્ટરનાના ચલાવવાથી વીરૂધ્ધ છે.
 પણ આંખનું વીચારજો કે ડાક્ટર કેવા જોઈએ ને કેવા નહી તે જુ

સરકાર સેતે તપાસકરે શિકરે છે. અને આપણા આગના જમાનામાં આખોના દરદનાં મુધારા વધારાનાં સમયને અને હમીયારો સાથે સાથે મોકલાવે છે, તેની સરખામગી જુના પરીદાસ સાથે કરવાની તારી બુધ્ધી વાપરતો નહી. ઘણા દરદીઓ તેનાં કલાજ કરે છે, તેની આંખ જોજો. તેમે પુછજો, ને તેકાપદેમ દેખાય, તો તુ કલાજ કરવામાં આવકો ખાઇશ નહી, કેટલાક તેજ ડાકટરનાં કમપાઉડમાં જાયતા હેય છે, તેઓ પણ લાલચુગણે સરકારી ડાકટર વિરુધ્ધ જમને, દુકાનદાર ડાકટરોની દલાલી કરતા હોય છે, માટે કમપાઉડમાં જતા પણ સંજાવાને જોજો. કેટલાક બિમારો તેને એવા પણ મળસે કે, જેઓ બિમારીથી જયતા નહી. ને તેઓ અંજાવાને બીજા હકામો કે ડાકટરોની દલા કરતા હોય છે, ને અંદારથી સરકારી ડાકટરની દયાને અજાણ કરે છે. માટે તેની પણ સાવચેતી રાખજો.

દવાખાન માં ગયા પછી સરકારી ડાકટરના મુકર જાણ્યો, કે નોકરોની સલાહ પ્રમાણે રજુ થશે તો, તેમે ડાકટર રૂમર જવાનું નહીય થશે અને તેમના કહયા મુજબની દવાનો ઇલાજ નિયમ પ્રમાણે કરીશ તો તું પણ મારી માફક સાદ આંખવાલો થાકે. અને તેને બારીકમાં બારીક મતલબ મારે મુજબનું નહી પડે.

આ હિપરના સલાહ યુક્ત વચ્ચે મહેં બારા જાતી અનુમતથી અને મને જે એક ભાષ તરીકે ગમ્યું હે કહ્યું છે. અને તે તમેને સમજાય એવી રીતે સમજતાથી અને મારી સહતી મુજબનાં સરખા

વિચારથી કશું છે. અને તેમાં કંઈ પણ દ્વેશ કર્યો નથી. માત્ર એક આવી પડેલી મનમંત્રી કરજ તરીકે, તમારા (ત્રેપન) સવારનો જવાબ ખુદમાં મનથી કર્યો છે તે તમેને સમજાવ્યો.

અર્ધયત-ગર નવાયદ હાલે પુખ્તા હીમ ખામ

અસ સખુન કોતાહ બાયદ વરસલામ.

વરતેછ.

